

BIBLIOTECA
No. 1147
EM. EN. ERESCU

ISTORIA BISERICESCA

ȘI VIETA LUI

CONSTANTIN CEL MARE

DE

EUSEBIU

EPISCOP DE CESAREEA

TRADUSE IN ROMÂNESCE

DE

IOSIF

FOST MITROPOLIT PRIMAT.

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA „CĂRȚILOR BISERICEȘTI“.

1896.

Vięta și activitatea lui Eusebiu de Cesareea.

06/11/20

Cel mai însemnat bărbat al bisericii primitive, care s'a ocupat în special cu întocmirea unei lucrări, în care să facă istoricul acestei biserici, e Eusebiu, episcop de Cesareea. Pentru meritele sale în direcțiunea acęsta el e numit *Herodotul* ¹⁾ creștin și i s'a dat chiar supranumele de părinte al istoriiei bisericesci. Eusebiu s'a născut în *Palestina* și probabil în anul 267; în tot cazul între anii 260—270. Cei d'întăi ani ai tinereții sale 'i petrecu pe pământul bine-cuvîntat al acestei țări, unde e introdus în cunoștințele religiunii creștine de *Episcopul Meletie* ²⁾ din *Pont*, supra-numit pentru elocința sa «*Mierea de Atica*». Merge apoi în *Antiochia*, unde i se presintă ocasiunea de a asculta savantele și interesantele comentarii asupra Sf. Scripturii, făcute de preotul *Doroteu* ³⁾, unul din cei d'întăi întemeetori ai școlii teologice din a-

1) Herodot, cel întâiu istoriograf elin s'a născut în 484 și a murit în 407 înainte de Christos.

2) Acest episcop întrecea prin știința sa profundă și variată pe cei mai distinși bărbați din timpul său. Pe lângă acęsta era înzestrat și cu cea mai seducătoare elocință, de unde și supranumele ce i s'a dat și de cea mai puternică dialectică.

3) Se ęice, că întemeetorul acestei școli ar fi însuși Doroteu († 290). Școla acęsta era în luptă cu cea din *Alexandria*, căci pe cînd cei din *Alexandria* interpretau Sf. Scriptură în mod dogmatic și speculativ, cei din *Antiochia* o interpretau în mod exegetic și critic. Misticismul și Alegorismul domniau în școla de *Alexandria*.

cest oraş. Se reîntorce iarăşi în Palestina şi e ridicat la trépta preoţiei de *Agapie*, episcop de Cesareea. În apropierea lui Agapie face cunoscinţă cu preotul *Pamfiliu*¹⁾, un fôrte învăţat teolog. Pamfiliu dispunea de o bogată bibliotecă, pe care o utiliza împreună cu Eusebiu. În special scrierile lui *Origen* fură cele d'întâi, cari atraseră seriósa atenţiune a acestor doui bărbaţi de sciinţă. Pamfiliu întemeiasă încă aici o şcolă teologică, după modelul celei din Alexandria şi Eusebiu fu însărcinat cu esplanarea scrierilor sfinte. În timpul persecuţiunilor lui Maximin, Pamfiliu e aruncat în închisóre şi Eusebiu fără nici o temere 'l viziteză în fie-care şi lucrând împreună cu el scrierea numită *Apologiea lui Origen*. În anul 309, Pamfiliu primesce coróna de martir prin tăerea capului şi atunci Eusebiu părăsesce închisórea, în care petrecea în timpul din urmă cu scumpul său prieten. Pentru strinsa legătură prietenescă ce a existat între aceştii doui bărbaţi, din momentul cunóşcerii lor, Eusebiu, spre a perpetua aducerea aminte a prietenului său a adăogat la numele său şi numele lui Pamfiliu, numindu-se *Ευσέβιος Παμφίλου*: Eusebiu al lui Pamfiliu, sau amic al lui Pamfiliu. Eusebiu a întocmit chiar şi o scriere în trei cărţi pentru a arăta meritele cele mari ale acestui bărbat pentru biserică şi pe care *Ieronim* o numesce «libri elegantissimi» şi care s'a perdut. Iată cum se exprimă Eusebiu şi în altă scriere a sa pe care o posedăm asupra prea iubitului său prieten:

1) „Pamfil, ne spune *Ieronim* (de *Viris* illust. c. 75) era coprins de atâta dragoste pentru scrierile sfinte, în cât scrise cu propria sa mână cea mai mare parte din volumele lui Origen asupra acestui subiect. Manuscrisele sale se conservă până în zilele nóstre în biblioteca din Cesareea. „Ieronim însuşi a găsit 25 de volume de comentarii ale lui Origen asupra celor 12 profeţi, scrise de mâna lui Pamfil. El le conserva cu cea mai mare plăcere şi credea că posedă bogăţiile lui *Cresa*. „Şi dacă e o mare bucurie, adăogă el, de a poseda o scrisóre de la un martir, ce bucurie mai mare póte fi, de cât de a poseda atâtea mii de linii, pe care se pare a fi lăsat urmele sângelui său!“

«E timpul acum de a face cunoscut posterității marele și celebrul spectacol al acelora, cari au suferit martirul împreună cu Pamfil, al cărui nume 'mă e atât de scump! Ei erau 12 la număr și căpetenia lor era Pamfil, singurul înpodobit cu darul preoției. Acest bărbat s'a distins în întreaga sa viață prin practicarea tuturor virtuților: disprețul său de lume, caritatea față de cei săraci, disprețul tuturor onorurilor lumesci, pe care le ar fi putut pretinde, conduita sa severă și demnă de un adevărat filosof! El se distingea încă de toți ómenii timpului nostru prin studiul solid al Sf. Scripturii și prin munca fără preget spre a'și ajunge țelul, pe care și'l propusese ¹⁾.

După mórtea lui Pamfil, Eusebiu părăsesce Cesarea. Merge mai întâiu în Tyr, apoi în Egipt, unde e martorul celor mai gróznice cruđimă îndreptate contra creștinilor. El însuși e aruncat în închisóre și nu scapă de cât cu multe greutăți. În urmă se reintórce în Cesarea și în anul 313 e ales episcop al acestei cetăți. I s'a făcut, câți-va ani după plecarea lui din Egipt, imputări asupra felului, cum și a dobândit libertatea și anume de către un tovarăș al său de închisóre, de episcopul *Potamon* și acesta la conciliul din Tyr ținut în anul 335. Imputarea consta în aceea, că el ar fi renunțat la credințele sale creștine numai și numai că să-i se dea libertatea. Versiunea acésta nu putea fi tocmai adevărată, căci un *apostat* n'ar fi putut să fie așa repede ales episcop și nu s'ar fi bucurat de numele de care s'a bucurat el în mijlocul bisericii. Imputarea n'a putut fi născocită de cât din cauza favórei de care se bucura el la curtea lui Constantin cel mare și din cauza obiectivității, cu care judeca cestiunile religióse. De la ridicarea sa la trépta episcopatului și până la conciliul de la *Niceea* (325), el nu s'a ocupat de cât cu studiul și cu alcătuirea de lucrări teologice de

¹⁾ Eusebiu: De Martyribus Palaest. liber c 11, vel: Σύγγραμμα περὶ τῶν κατ' αὐτὸν μαρτυρησαντῶν.

tot soiul. La acest prim conciliu ecumenic Eusebiu a fost în mare vadă. În sala, unde conciliul și-a ținut ședințele și unde fie care membru și avea locul său destinat mai dinainte, Eusebiu a avut primul loc, adică a stat de a dreapta împăratului. La intrarea în sală a împăratului, el a fost salutat de Eusebiu ¹⁾ în numele conciliului aducând mulțumiri lui Dumnezeu, pentru că a pus în fruntea imperiului un așa mare suveran. Lui Eusebiu îi răspunde împăratul printr'o foarte frumoasă cuvîntare, prin care îndemnă la unirea în credință, căci *desbinările în biserica* i se par mai periculoase de cât resboiul și revoluțiunea. Cele mai importante cestiuni cu care s'a ocupat acest conciliu sunt: 1) *Sistemul învățaturii lui Arie*, 2) *Diua serbării Pascelui*.

Cea mai însemnată însă din cestiuni era învățatura lui Arie, care sdruncinase biserica, care provocase un spectacol din cele mai periculoase și din cele mai neplăcute pentru creștinism. Episcopul *Alexandru din Alexandria*, îngrijiat de consecințele învățaturii lui Arie convocase deja un sinod în 321, la care au luat parte aproape 100 de episcopi, cari găsesc învățatura lui Arie cu totul greșită și în unanimitate 'l condamnă, împreună cu toți ai săi adepți. La rîndul lor aderenții lui Arie convoca și ei în 323 un sinod în *Bitinia*, unde aprobă în totul învățatura lui Arie. Acesta era starea lucrurilor, când Marele Constantin s'a hotărit de a convoca primul conciliu ecumenic în *Niceea*. La acest conciliu în privința învățaturii lui Arie, toți membrii erau împărțiți în trei categorii: a) în *Ortodocși*, b) în *Arienți*, c) în *împăciuitorii* sau *moderați*.

Trei formule de simbol s'au prezentat. Una de *Osius*, una de *Eusebiu al Nicomidiei* și una de *Eusebiu al Cesareei*.

¹⁾ Sozomen. Histor. Ecel. lib. I c. 10.

Luî Arie i s'a dat cuvîntul și și-a desvoltat întregul sistem al învățaturii sale. După el *Iisus Christos* este cea întâiū creatură a lui Dumnezeu. Dumnezeu nu ne-a creat pentru el, ci din contră l'a creat pentru noi. Dumnezeu era la început singur și cuvîntul nu era cu el, dar când a voit să ne creeze, el l'a creat, i-a dat numele de *cuvînt*, de *fiū*, de *înțelepciune*, și l'a făcut mijlocitorul creațiunii nōstre. El nu este Fiū al lui Dumnezeu de cât într'un sens moral, în nicī într'un cas nu este Dumnezeu adevērat, ci o creatură a sa. In scurt, tōtă învățatura sa se reduce la următōrele: «*ἦν ὁ υἱὸς ἦν*» și «*Ἐξ ὁυκ ὄντων ἐστίν*», adică, *era când-va când nu era și din nimic* Θεληματι Θεοῦ, prin voința Tatălui.

Afirmațiunile lui Arie aū produs cea mai mare nemulțămire între membrii conciliului. Toți declară, că asemenea afirmațiuni sunt blasfemii și că sunt contrarii sfintei învățaturii a bisericii. Acei cari susțin asemenea învățaturī nicī numai merită numele de creștinī, fiind-că ele duc de a dreptul la *Judaism* și chiar la *Păgānism* ¹⁾.

Prin urmare formula de simbol a arienilor este respinsă.

In urma explicațiunilor savante date de *Diaconul Atanasie*, membrii conciliului aū declarat, că *Fiul este de aceeași substanță* cu Tatăl, că este *consubstanțial* cu El (ὁμοούσιος) *Eusebiū de Cesareea* s'a pronunțat la început contra termenului de *consubstanțial* și *acesta din cauza interpretării greșite ce-i da Sabellius* și *Paul de Samosata*. In special Sabellius susținea, că dacă Fiul ar fi de aceeași substanță cu Tatăl, El n'ar forma de cât o singură persōnă cu Tatăl, că substanța divină va fi recunoscută ca divisibilă. Eusebiū sciea însă că părinții bisericesci s'aū servit de termenul *consubstanțial* pentru a exprima adevērata învățatură și de aceea vedēnd că și membrii conciliului 'i dau a-

1). Wladim. Guetée, Hist. de l'eglise, Tom. 3-ième, p. 12.

celași înțeles, el îl introduce în formula se de simbol, care e aprobată de conciliu. Formula lui Osius a fost însă adoptată, după ce s'a fixat destul de bine și în sens ortodox cuvântul consubstanțial. Arie în urma adoptării acestui simbol e escomunicat și scrierile sale condamnate la ardere. Toți membrii conciliului au scris hotărârile luate, afară de *Arie*, de episcopul *Teona din Marmarica* și *Secund din Ptolemaida*, cari au fost exilați în I-liria și de *Eusebiu din Nicomidiea* și *Teogne din Niceea*, cari au fost exilați în Galia, fiind-că n'au voit să consimtă la condamnarea lui Arie, cu toate că primiseră cele-l-alte hotărâri ale conciliului.

Prin urmare, Eusebiu de Cesareea a scris decisiunile sinodale cu totă convingerea sa, fiind-că nu se luase nici o hotărâre care ar fi fost contrarie vederilor sale. Am făcut această scurtă descriere a felului cum s'a deslegat prima cestiune dogmatică în acest conciliu spre a se vedea destul de lămurit rolul pe care l'a jucat Eusebiu, din cauză că i s'a făcut imputarea, că el ar fi scris formula de simbol curat ortodoxă a lui Osius, numai pentru dorul de a vedea liniște în biserică și de aface pe voia împăratului. Cu alte cuvinte, el s'ar fi scris numai cu inima pe jumătate și fără să părăsască postul său din mijlocul Arienilor ¹⁾. Ce e și mai mult, noi avem de la el o epistolă adresată din Niceea, credincioșilor din Cesareea, prin care comunică formula lui de simbol și arată motivele ce l'au determinat de a primi termenul de consubstanțial și prin acesta se înlătură ori și ce presupunere neîntemeiată. Iată cuprinsul acestei epistole: ²⁾
 «Aveți fără îndoială cunoștință, prea scumpii mei frați, de cestiunile ce au fost tratate în marele conciliu de la Niceea, atingătoare de credința bisericii, căci fama premerge

¹⁾ Herzog, Real-Enciclop. IV Band. p. 392.

²⁾ Euseb. Epist. ad Caesariensis (Veți încă: Socrat. Hist. Ecel. lib. I. c. 8).

de obicei notificării. De tēmă însă, ca nu cum-va povestirea ce vi s'a făcut să nu fie exactă, am creșut de nevoie să vă trimit formula credinței, pe care am propus'o eu mai întâiu și cea pe care au promulgat'o episcopii, adăogând câte-va lămuriri la a noastră. Formula noastră, citită în prezența împăratului, prea iubit de Dumneșeu li s'a părut tutulor bună și dreptă. Ea era ast-fel întocmită: Cum am primit'o de la episcopii, predecesorii noștri, când am fost introduși în învățatură și când am fost botezați; cum am învățat din sfintele scrieri; cum am creșut și învățat toți, fie episcopi, fie preoți, așa credem acum și vă espunem ast-fel credința noastră:

„Credem într'unul Dumneșeu, Tatăl a tot puternic, creatorul lucrurilor vădute și nevădute;

Și într'un domn Iisus Christos, cuvântul lui Dumneșeu, Dumneșeu din Dumneșeu, lumină din lumină, viață din viață, Fiș unic, primul născut a totă creatura, conceput de Dumneșeu Tatăl înaintea tutulor vécurilor, prin care tôte lucrurile s'au făcut; și s'a întrupat pentru mântuirea noastră și a trăit printre ómeni; și a pățimit și a înviat a treia și și s'a ridicat la Tatăl și va veni din nou cu mărire și va judeca viii și morșii.

Noi credem asemenea într'un sfint Spirit.

Noi credem, că fie-care din ei este și subsistă: Tatăl ca adevărat Tată; Fiul ca adevărat Fiș; Sf. Spirit ca adevărat Spirit, conform vorbelor, pe care le a pronunțat Domnul Noștru, când a trimis pe discipulii săi să predice:“ Mergeți, învățați tôte némurile, botezați-le în numele Tatălui, al Fiului și al Sf. Spirit. Noi declarăm, că cugetăm tot așa, că avem această credință, că am avu'o mai înainte și că vom păstra-o cu satornicie, condannând și anatemesând totă erezia nelegiuită. Incredinșăm că tot-d'auna am cugetat așa din adâncul inimii, de când am putut să cu-

nóscem aceste adevăruri; că noi cugetăm tot astfel și astăzi și că vorbim în totă sinceritatea, în prezența lui Dumnezeu A tot puternicul, a Domnului nostru Iisus Christos, gata de a vă da dovedii de credința noastră și a vă convinge că am avut-o tot-d'auna și am învățat-o, ca și astăzi. Când am citit această espunere de credință, nimeni n'a făcut obiecțiune. Impăratul, prea iubit de Dumnezeu, și a dat cel întâi consimțirea și a declarat, că el credea tot așa și a îndemnat pe toată lumea de a admite această credință și de a o subscrie, adăogând numai cuvântul *consubstanțial*. El explică însuși acest cuvânt, expunând, că nu trebuie să fie înțeles într'un sens material ca și cum substanța divină ar fi fost susceptibilă de împărțire, ceea ce respinge o substanță cu totul spirituală, ci într'un sens divin și mistic. După ce împăratul a vorbit astfel, adunarea adoptă cuvântul *consubstanțial* și profesiunea următoare de credință».

După ce citează simbolul de credință adoptat de conciliu și pe care 'l avem astăzi, Eusebiu mai dă următoarele lămuriri: Când s'a prezentat această formulă de credință, noi n'am lăsat să trecă fără examinare aceia ce s'a ținut relativ la expresiunile „*din substanță și consubstanțial*”. S'a ținut asupra acestui subiect mai multe sesiuni și s'a dat mai multe răspunsuri. S'a discutat în mod serios asupra expresiunilor propuse. Relativ la cuvintele „*din substanță*”, s'a înțeles că ele însemnase, că Fiul venea *de la Tatăl*, dar nu ca o parte a Tatălui. Expresiunea ni s'a părut dreptă, fiindcă exprima sfânta învățătură, care constă în acesta, că Fiul vine de la Tatăl, dar că el nu e o parte din substanța sa. De aceea și eu am aderat la acesta. Pe lângă acesta, eu n'am înlăturat cuvântul *consubstanțial* pentru dragostea păcii și pentru a nu mă abate de la exacta pricepere a învățăturii. Pentru același motiv am aprobat și

cuvintele „*născut, nu făcut*, căci se observa, că cuvântul făcut represintă acțiunea creatoare a lui Dumnezeu, care făcu toate lucrurile prin Fiul și că el nu putea să convină acestui Fiū, căruia nu trebuia să i se atribue o cauză analógă cu aceea a ființelor care au fost făcute prin El; care avea o substanță mult mai superióră aceea a creaturilor, substanță pe care o avea de la Tatăl și după oracolele divine într'un chip misterios, nepriceput și inespriabil pentru om. Când se dice, că Fiul era *consubstanțial cu Tatăl*, s'a înțeles destul de bine, că comunicațiunea substanței Tatălui n'avea nici o analogie cu aceea a ființelor însuflețite, a căror substanță e comunicată prin divisiune, împărțire, toate aceste, cari nu pot să convină naturii divine. Cuvântul *consubstanțial* înseamnă numai, că Fiul n'are nici o asemănare cu creaturile, cari au fost făcute prin El, dar că El este asemenea Tatălui, prin care a fost născut; că n'are nici o altă esență, nici o altă substanță, de cât aceea pe care a primit'o de la Tatăl.

Când s'au dat toate aceste explicațiuni, am cređut, că trebuie să aprob termenul *consubstanțial*, cu atât mai mult, cu cât sciam foarte bine, că el a fost întrebuințat de mai mulți părinți vechi și de cei mai renumiți scriitori spre a explica divinitatea Tatălui și a Fiului.

Am cređut de datorie de a intra în aceste explicațiuni atingătoare de credința, care a fost promulgată la *Niceea*, la care am aderat cu toții, nu cu ușurință și fără reflexiune, dar după explicațiunile date înaintea prea piosului Impărat însuși și pentru motivele espuse aici, cari s'au aprobat de toți.

N'am văđut cu dificultate anatema, care urmază formula de credință, fiind-că nu se face alt-ceva, de cât să prescriu expresiunii streine sfintelor scrieri și cari causeră toate turburările în biserică. În nici una din scrierile inspirate nu se află aceste espresiuni: „*A fost un timp*

când nu era“, „și de neexistând“. Nu e nici un motiv, ca cine-va să se împotrivescă spre a se servi de ele. Acesta e cauza de ce am aderat la decretul drept și folositor, care le prescria și cu atât mai mult, cu cât n'am întrebuințat nici o dată expresiunile condamnate.

Am crezut de datoria mea, prea scumpii mei frați, să vă scriu aceste lucruri pentru ca să cunoșteți și voi motivele esitațiunilor și aderărilor mele. Vă veți convinge, că am avut dreptate de a rezista până ce expresiunile de care se serviau nu ni s'aun lămurit destul de bine și clar și că le-am admis în mod sincer, de îndată ce ni s'a demonstrat, că ele aveaun un sens conform credinții, pe care am profesat'o tot-d'auna“.

Am insistat mai mult asupra ținutei lui Eusebiu în cestiunea dogmatică de la conciliul din Niceea și am reprodus chiar aproape întreaga epistolă a sa adresată credincioșilor din Cesareea în urma închiderii conciliului, pentru ca să se pōtă vedea cât mai lămurit vederile de care era călăuzit în nisce împrejurări atât de grele și delicate, ca acelea în care s'a covocat acest conciliu ecumenic. Acastă epistolă, care e citată cu mari elogii de către *Sf. Atanasie* ¹⁾ ne probéză, că el nu era Arian, și nu adopta învățăturile lui Arie.

După închiderea conciliului, Impăratul dete o masă mare tutulor membrilor acestui conciliu, 'i încarcă apoi cu daturii și în urmă 'și luă rămas bun de la ei, îndemnându-i de a păstra pacea în biserică, de a evita disputele nefolositoare și de a nu fi geloși între ei pentru calitățile primite de la Dumnezeu. Decī toți se reîntorc la eparchiile și parochiile lor.

Eusebiu, fericit că se reîntorce în Cesareea și reea firul ocupațiunelor sale de predilecțiune și anume ocupațiunea cu studiul, căci nimic nu-i era mai urit de cât cerțurile fără rost și fără folos.

¹⁾ S. Athan. de decret. Nicen. Synod. § 3.

Cu toate acestea, el nu putu să scape de discuțiunii polemice, căci în curând se nascu o asemenea discuțiune între el și *Eustațiū al Antiochiei*. Eusebiū era acusat de Eustațiū, că nu admite credința Niceeană, iar Eustațiū era acusat de Eusebiū de a da cuvintului *Consubstanțial* același înțeles ca *Sabellius*. De aci învinuirea de eresie și de o parte și de alta. Relațiunile deveniseră așa de încordate mai în urmă între aderenții lui Eustațiū și între Arieni, sau mai bine și între aderenții lui Eusebiū de Nicomidiea, în cât era să ajungă lucrurile la arme, dacă *marele Constantin* n'ar fi luat măsuri de urgență pentru restabilirea ordinii. În 331 se ține un sinod în Antiochia în care piosul și ortodoxul Eustație e depus, pe basa unor învinuirii nedemne și desgustătoare ¹⁾. Eusebiū de Cesareea a avut o purtare îndoișă în afacerea lui Eustație și acesta din cauza relațiunilor de prietenie ce existaū între el și Eusebiū de Nicomidiea. În fine, scaunul de Antiochia ocupat cu demnitate de Eustațiū e oferit de Sinod lui Eusebiū de Cesareea, el însă 'l refușă, pe de o parte ca să nu contradică vechea procedare a bisericii în ceea ce privesce ocuparea scaunelor vacante, iar pe de alta, fiind-că se temea de neliniște, de disordini, ceea ce ar fi fost contra ocupațiunilor sale literare ²⁾.

¹⁾ În timpul când episcopii erau întruniți în sinod se presintă o femeie cu un copil în brațe spunend, că Eustațiū e tatăl copilului. Eustațiū sciindu-se cu cugetul curat nu se emoționă de loc și cere să se aducă martori și doveđi. Femeea răspunse, că n'are martori, iar episcopii Arieni declară, că mărturia femeii confirmată cu jurământ îndestulătoare. El e depus, fiind calificat de tiran și de adulter, el care după Teodoret era *atletul pietății și al castității*. Femeea e însă atinsă mai în urmă de o bôlă mortală și mărturisesce atunci, că a fost plătită pentru minciuna ei; că tatăl copilului era în adevăr un Eustațiū, dar acesta era un lucrător și nu episcopul (Teodoret, Hist. Eccl.). Intrégă această farsă era premeditată mai dinainte de către episcopii Arieni, căci Ortodoxia lui Eustațiū, caracterul lui statornic, pietatea și virtuțile lui le stăteau în ochi!

²⁾ Socrat. 1, 24; Sozom. 2, 18 sequ.

Impăratul însuși n'ar fi dorit alegerea lui Eusebiu, deși 'l socotia foarte capabil și demn pentru acest loc, dar nu destul de apt spre a restabili liniștea, atât de scumpă sufletului său. De aceea scrie Antiochenilor ca să alégă un altul, iar nu pe Eusebiu; scrie de asemenea și Conciliului prin care opresce, ca Eusebiu să fie transferat din Cesareea și scrie în fine însuși lui Eusebiu, prin care 'l laudă, că a refuzat Episcopia de Antiochia. ¹⁾

Resultă din aceste frumoase scrisori, că Constantin 'și depunea tot zelul, tótă ființa lui pentru asigurarea liniștei în biserică pentru ca ea să-și pótă lua avîntul în dezvoltare și înflorire. El era un adevărat *șef bisericesc*. Eusebiu ne povesteste, că Constantin s'a exprimat o dată, fiind mai mulți episcopi întruniți la masa sa, că și el este *episcop*. Cuvintele sale ar fi fost acestea: „*Voî ați fost puși de Dumneđeu episcopi, pentru cele din lăuntru ale bisericii, iar eu am fost pus pentru cele din afară*“ ²⁾.

Eusebiu după cum am mai spus iubia foarte mult liniștea bibliotecii sale, de aceea numai cu mare greutate intra în luptele partidelor religioase și acesta mai numai din considerațiunii de prietenie față de *neastâmpăratul și Orgoliosul Eusebiu de Nicomidiea*. El părăsesce în timpul acesta numai o dată reședința sa episcopală și a-nume spre a merge la Constantinopol, ca să țină o cuvîntare înaintea Impăratului Constantin asupra mormîntului Domnului, ce fusese descoperit de curând și care descoperire era considerată ca unul din cele mai însemnate evenimente în biserică. ³⁾

De la conciliul din Niceea mai ales, între Constantin și între Eusebiu existau cele mai strînse relațiuni. Eusebiu, pôte fi considerat ca un episcop al palatului împărațesc.

¹⁾ De Vit. Const. c. LX, LXI, LXII.

²⁾ De Vita Const. c. XXII. l. IV.

³⁾ De Vit. Const. c. XXXII l. IV.

Împăratul Constantin avea cea mai mare încredere în el și 'l considera ca cel mai învățat bărbat al bisericii, iar Eusebiu la rîndul său era cel mai devotat Împăratului și căuta toate mijloacele de a corespunde încrederii ce i se arăta. Numai două exemple pentru confirmarea acestei aserțiunii. Împăratul zidise o mulțime de biserici în Constantinopol și voia să aibă câte un exemplar pe pergament din Sf. Scriptură pentru serviciul bisericii și în scopul acesta însărcinează pe Eusebiu printr'o scrisoare ca să-i le procure. ¹⁾

Eusebiu compune o scriere asupra *serbării Pascelui* și trimite un exemplar și lui Constantin spre a se iniția mai bine în istoricul acestei importante cestiuni. Constantin la rîndul său se grăbește de a 'i răspunde printr'o scrisoare foarte elogiasă pentru Eusebiu. ²⁾

Constantin luca din toate puterile sale pentru binele bisericii. Incoragia pe unii din episcopi, muștra pe alții: toate numai și numai de a vedea pacea dumnezească pe pământ. În urma descoperirii sfîntului Mormînt luase toate măsurile de a înalța pe acel loc o biserică demnă de sfîntul mormînt. Biserica fiind gata, el luase hotărîrea de a merge acolo împreună cu fiii săi de a asista la ceremonia sfințirii și de a celebra încă și al 30-lea an al domniei sale.

Certurile însă în biserică deveniseră atît de acute, în cît el a trebuit să renunțe la această călătorie sfîntă inimii sale și să caute de a restabili mai întîiu liniștea în biserică. Causatorii certurilor erau episcopii Arieni cu aderenții lor. Cu toate acestea, invinuirile erau aduse Sf. Atanasie, care ocupase scaunul episcopal de Alexandria în urma morții lui Alexandru. El era pus înaintea Împăratului ca causator al tuturilor neajunsurilor, al tuturilor relelor. S'a decis prin urmare ca să fie judecat. S'a

¹⁾ De vita Const. c. XXXIV.

²⁾ De vita Const. c. XXXV.

convocat în 335 un sinod în Tyr. Președinte al Sinodului a fost ales *Eusebiu de Cesareea*. Înainte de a se începe judecarea lui Atanasie se ridică episcopul *Potamon*, aderent al sf. Atanasie și face următoarele observațiuni lui Eusebiu despre care am amintit și în alt loc:

«Cum Eusebiu, tu te-ai așezat aici ca să judeci pe Atanasie, care e cu totul nevinovat? E oare posibil acesta? Spune-mi, n'ai fost tu în închisore cu mine în timpul persecuțiunilor? Eu am pierdut un ochi, iar tu ești sănătos și nevătămat! Ai eșit tu din închisore fără ca să nu păcătuiesci întru nimic contra conștiinței tale?». Eusebiu s'a ridicat imediat și s'a retras dîcînd: «Dacă aveți îndrăsnela, ca să ne tratați ast-fel în acest loc, se poate cine-va îndoi, că adversarii voștri nu spun adevărul? Dacă aici sunteți în stare de a exersa o ast-fel de tiranie, ce nu veți face voi între ale vóstre?» Atanasie e depus în cele din urmă de acest sinod ¹⁾. Pe când încă membrii sinodului nu se despărțiseră, ei primiră ordin din partea Împăratului de a se transporta la Ierusalim spre a asista la sfințirea bisericei sf. mormint. La această ceremonie au luat parte episcopi din toate părțile lumii creștine. Cel mai însemnat rol l'a jucat însă cu această ocasiune *Eusebiu de Cesareea*. El a ținut o cuvîntare savantă asupra bisericei sf. mormint și a întocmit chiar o scriere pe care a înaintat-o împăratului împreună cu discursul pe care l'a ținut în onórea sa cu ocasiunea serbării de 30 de ani a domniei sale.

Eusebiu de Cesareea, bărbatul de aproape al marelui

¹⁾ Sf. Atanasiu era acusat. a) Că ar fi pus impozite ilegale; b) că ar fi conspirat contra împăratului; c) S'a prezentat înaintea sinodului o fecióră, care a declarat, că ar fi fost nenorocită de Atanasie, cu tóte că ea arăta pe Preotul *Timotei* ca cauzator al nenorocirii ei, în loc de a arăta pe Atanasie; d) că ar fi omorît pe un episcop anume *Arsenie*, cu tóte că s'a prezentat însuși înaintea sinodului, fiind desgustat de asemenea acuzare criminală!. Prin urmare o încercare nedemnă!

Constantin, introducătorul lui în multe din învățăturile creștinismului mōre în vîrstă destul de înaintată și anume în anul 340 ¹⁾, după o păstorie de 27 de ani.

Alături de *Origen*, el a fost unul din cei mai învățați și productivi bărbați ai bisericii primitive. Lucrările lui sunt de 4 feluri: a) *apologetice*; b) *dogmatice și polemice*; c) *exegetice*; d) *istorice*.

a) *Scrierile apologetice.*

1) Προπαρασκευή ευαγγελική (Praeparatio evangelica) o scriere în 15 cărți. În cele dintâi 6 cărți, Eusebiu arată erorile păgânilor, cari au întunecat veritatea revelată și combate aceste erori. În cele din urmă cărți vorbește despre judaism, despre religiunea, istoria și instituțiunile lui, 'l compară cu păgânismul și arată motivele de ce creștinismul 'l consideră superior păgânismului. Cu un cuvînt tratăză în această scriere despre starea omenirii înainte de creștinism.

2) Ἀπόδειξις ευαγγελική (Demonstratio evangelica) o scriere în 20 de cărți, din care nu avem însă de cât 10. Prin această scriere Eusebiu probăză temeinicia religiu-nii creștine din efectele ei și din profeții. El arată, că creștinismul nu e o religiune, care nu pōte fi concepută de cât cu credință orbă și nerațională ²⁾

3) Un resumat sau un conținut analog cu al acestor două scrieri cuprind alte două scrieri și anume: a) Θεο-φρνεία în 5 cărți și care ni s'a păstrat numai într'o tra-ducere siriacă și Ἐκλογαὶ προφητικαὶ (eclogae propheticae) în 4 cărți al căror început s'a perdut.

4) *Adversus Hieraclem*, prin care combate pe *Ieracle*, care cutezase să compare pe Apolon de Tiana cu Iisus Christos, susțiind că și el ar fi făcut minuni ca Christos.

1) Socrat. Hist. Eccl. lib. II, c. I.

2) W. Guettée l. c. p. 302 T. 2. spune relativ de aceste 2 scrieri că: „L'antiquité chrétienne n'a rien produit de plus savant“.

2) Apologia lui Origen în 6 cărți, pe care a compus-o împreună cu Pamfil. Cea din urmă carte e compusă însă numai de el. Ni s'a păstrat numai cartea I.

b) *Scrierile dogmatice și polemice.*

1) Κατὰ Μαρκέλλου (contra Marcellum) în două cărți, prin care învinuesce pe Marcel de sabelianism.

2) Περὶ τῆς ἑκκλησιαστικῆς Θεολογίας (De ecclesiastica theologia) în trei cărți îndreptate tot contra lui Marcel.

c) *Scrierile exegetice.*

Aceste scrieri sunt: 1) în mare parte comentarii de natură alegorică. Ne-aū rămas numai comentariile asupra psalmilor și asupra lui Isaia; din cele-l-alte numai fragmente. 2) Mai avem și scrieri introductive în sf. Scriptură așa: a) *Topica* sau Περὶ τῶν τοπικῶν ονομάτων ντῆε θεία γραφῆ un fel de topografie a Palestinei și a Ierusalimului coprinđend și un registru de numele localităților amintite în biblie; b) *Evangelici canones*, un fel de armonie a evangeliilor; c) *Ζητήματα καὶ λύσεις* în 3 cărți, (Questiones ac solutiones) în care se ocupă cu deslegarea contradicțiilor de la începutul și sfirșitul capitolelor evangeliilor.

d) *Scrierile Istorice.*

Pe lângă scrierile apologetice, cele mai importante lucrări ale lui Eusebiū sunt lucrările sale istorice, «cari cât timp va exista o sciință a Istoriei ele vor asigura nemurire numelui său» ¹⁾. Dintre acestea cele mai însemnate sunt:

a) Ἱστορία ἐκκλησιαστικῆ (Historia ecclesiastica) în 5 cărți, cea dintâi lucrare în literatura bisericească de felul acesta. Fără această lucrare noi n'am cunósce mai aprópe de loc luptele pe care le a purtat creștinismul în timpul celor

¹⁾ Herzog, Real-Encklopädie 4 vol. p. 396.

dintâiū trei secole, cum și cuceririle lui în lumea judaică și păgână. De aceea ne spune el însăși «că se rógă lui Dumnezeu ca să aibă bunătațee de a'l conduce în această cale pustie, ce nu e bătută de nimeni». «Și această lucrare i se pare cu atât mai folositóre, cu cât n'a fost întreprinsă până acum de nimeni» ¹⁾. Lucrarea ácéta a terminat'ó Eusebiu înainte de 325, adică de conciliul de la Niceea și e fructul unei activități și încordări deosebite, căci a trebuit să studieze în diferite biblioteci și chiar în archiva statului, pe care Constantin i-o pusese la dispozițiune cu o mare bună-voință. b) A doua lucrare e *Εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως λόγοι* (De vita Constantini) în 4 cărți, compusă în 336 cu scopul de a arăta lumii marile merite ale lui Constantin pentru biserica creștină.

Atară de aceste două lucrări, Eusebiū a mai întocmit a) și *Χρονικῶ κωνόνων παντοδαπῆ ἱστορία* (chronica), care nu e alt-ceva de cât un compendiu de istoria universală de la crearea lumii până la 325. b) *De laudibus Constantini*, un discurs pe care l'a ținut cu ocaziunea serbării de 30 de anī a domniei lui Constantin și c) *De martyribus Palaestinae*, care coprinde relațiuni asupra martirilor din timpul lui Deoclețian ²⁾.

Acestea sunt scrierile pe care le posedăm de la Eusebiū, fie întregi, fie fragmente: de alt-fel după *Ieronim* ³⁾ scrierile lui erau aprópe nenumărate. În tóte scrierile sale, el dă probe de un bărbat cu o știință profundă ne spune Foțiu ⁴⁾, însă stilul lasă de dorit, căci nu e nici plăcut, nici strălucit. Cât privește ideile sale dogmatice, el e un *ortodox fórte sever*, cu tótă amabilitatea pe care o arată aderenților prietenului său Eusebiū de Nicomidia.

1) Eusebius, Hist. Eccl. l. I, c. I.

2). *Alzog*. Theol. Bibliot. VII p, 227.

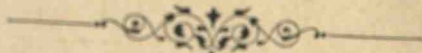
3) Hieron. De Vir. illustr. c 81.

4) Phot. Biblioth. cod. 13.

Acésta este în scurt viața și activitatea lui Eusebiu de Cesareea; a acestui bărbat învățat și activ al bisericii creștine primitive; a acestui bărbat, sub a cărui impulsune multe s'aû făcut în biserică de către marele împărat Constantin!

Dintre scrierile lui Eusebiu, I. P. S. Iosif Georgian, fost Mitropolit Primat ne presintă cu acéstă în traducere Istoria bisericescă și viața lui Constantin, adică cele mai importante dintre scrierile lui Eusebiu. I. P. S. Sa face un mare bine literaturii noastre teologice și dorim din tot sufletul ca în curând să vedem eșind de sub tipar și alte lucrări de soiul acesta!

Petru Gârboviceanu.

ISTORIA BISERICEI

SCRISĂ DE EUSEBIE EPISCOP AL CESARIEI.

CARTEA ÎNTÂEA.

CAPITOLUL I.

Planul operei.

Intreprindând de a scrie șirul Episcopilor ce au succedat Sântilor Apostoli, în cursul timpului ce s'a strecurat de la Mântuitorul până la noi; de a însemna ceea ce s'a petrecut mai considerabil în Biserică, de a vorbi de cei ce au ocupat Scaunile marelor Cetăți; de cei ce au predicat Cuvîntul lui Dumneșeu, ori prin viu grai, ori prin scris; de acei cari lăsându-se ademeniți prin dulceața doctrinelor noi au căzut în rătăcire, au introdus false doctrine, și ca niște lupi răpitori, au sfâșiat turma Domnului; de mizeriile ce au copleșit pre Jidovi spre pedepsa neleguirei ce ei au fost comis contra Mântuitorului; de persecuțiile ce Pagânii au dat Religiei creștine; de acei ce s'au luptat și ș'au vărsat sângele lor pentru apărarea sa; de martirii ce am văduț în zilele noastre, și de protecția ce noi am primit de la milostivirea dumneșească, am fost nevoit de a începe prin intruparea lui Iisus Christos Mântuitorul și

Domnul nostru. De asemenea, 'mi cer ertare de îndrăs-néla acestei întreprinderi, care este mai presus de puterile mele, și a ruga pre Dumneđeū de a avea bunătatea spre a mă conduce în acest drum pustiū, ce nu e bătut de nimeni. Nu se găsește acolo nici o urmă alta de cât niște relații particulare ce ni-aū lăsat unii de ceea ce s'a făcut în timpul lor, și care sunt ca niște slabe lumini ce se arată în depărtare, și care descoper în mijlocul noptii drumul ce se pôte ține fără primejdie.

Dintre ceea ce aū spus în diferite locuri din scrierile lor, voiū alege ceea ce voiū crede a'mi putea servi la subiectul meu, și le voiū aduna ca pe niște flori din cari voiū face un buchet, mulțămindu-mă de a conserva și de a transmite posterității șirul Episcopilor, cel puțin al celor mai principali în Bisericile, ce sunt încă astă-đi cele mai celebre. Acéstă lucrare mi se pare cu atât mai necesară, cu cât nu știū pre nimeni care s'o fi întreprins până acum, și sper că ea va fi foarte folositoare celor ce doresc a cunoște vechimea istoriei. Am făcut deja o prescurtare a istoriei în Cronica mea, dar voiū întinde-o aci mai pre larg. Voiū începe, cum am đis, prin Mistele ul întrupărei și al divinităței Mântuitorului nostru, care este un mister ce întrece spiritul omului. În adevăr, cu ce s'ar putea mai bine începe istoria Religiei creștine, de cât cu nascerea lui Iisus Christos al cărui nume avem onóre de a-l purta, care este o nascere mai dumneđeescă de cât cum mulți nu vor să credă.

CAPITOLUL II.

Prescurtare de probele Divinităței Fiiului lui Dumneđeū, și a existenței sale eterne.

Fiind că sunt două naturi în Iisus Christos, din care una, prin carea el este recunoscut de Dumneđeū, pôte fi comparată cu capul trupului omenesc, și ceia-l-altă, ce el a luat pentru a ne mântui, și carea este passibilă, și supusă acelorași infirmități ca a noastră, pôte fi comparată cu piciorile; dacă vroim a face șirul Istoriei noastre perfect, trebuie a o începe prin istorisirea acei ce este mai bun și mai dovedit în Mântuitorul, și a arata prin acesta

chiar vechimea și mărima Religiei creștine celor ce și închipuesc că ea este foarte nouă, și că nu e născută de cât de două zile.

Nu este cuvânt care se p^otă exprima cu demnitate origina nici natura lui Iisus Christos, fiind că Duhul Sânt dⁱc^e prin gura unui Profet: *Neamul lui cine'l va povesti* (Isaia 53). *Nimeni nu cun^osce pre Fiul fără numai Tatăl, nici pre Tatăl nu'l cun^osce nimeni fără numai Fiul* (Math Cap. XI). Adică numai el înțelege perfect această lumină care este mai vechiă de cât lumea, această înțelepciune inteligentă și substanțială carea este mai înainte de toți vecii, acest Verb (Cuvânt) care viețuesce de la început, care este Dumneșeu, și care este cu Tatăl, care este înaintea tuturor creaturilor vedute și nevedute, cel întâi născut și Fiul unic al lui Dumneșeu, șeful miliției ceresci și nemuritoare, Ângerul Sfatului celui mare, ministrul planurilor nespuse a Tatălui, carele este cu d^ensul și după d^ensul, principiul tuturor creaturelor, Fiul s^eu unic și natural, St^epănul, Regele și Dumneșeu tuturor ființelor, carele a primit de la Tatăl domnia și stăpânirea, primind divinitatea și puternicia. In fine învățăm secrete din Scriptură, că *La început era Cuvântul, și Cuvântul era la Dumneșeu, și Dumneșeu era Cuvântul*, că *t^ote printr'ânsul s'a^u tăcut, și fără de d^ensul nimic nu s'a făcut, ce s'a făcut.* (I^on, c. I).

Marele Moisi, cel mai vechi din Profeți, fiind condus de Duhul Sânt pentru a scrie creațiunea lumii, ne spune, că Autorul tuturor lucrurilor este însuși Iisus Christos care este Cuvântul s^eu, producerea creaturelor inferioare, dar când e vorba de a face pre om, el conferează despre acesta cu d^ensul dⁱc^endu'i: *Se facem om după chipul și asemănarea noastră.* (Gen. c. I). Un alt Profet confirmă acest adev^er, când dⁱc^e: *Dumneșeu a dⁱs și s'a^u tăcut, el a poruncit și s'a^u zidit* (Ps. 148). El reprezintă pre Tatăl care poruncește ca un Domn suveran cu o putere absolută; și pre Fiul de care vorbim, care execută ca un minister credincios poruncile Tatălui. Toți acei cari de la creațiunea lumii s'a^u deosebit în virtute și în pietate, ca Moisi acel mare servitor al lui Dumneșeu, ca Abraam care a trăit înainte de el, fiil s^ei, și sântii Profeți cari a^u

fost după ei, l'aŭ recunoscut prin ochiul spiritului, și l'aŭ onorat ca pre adevăratul Fiŭ al lui Dumneđeŭ. El n'a încetat nici odată de a face cunoscut pre Tatăl sėŭ ómenilor. El s'a arătat pentru acėsta lui Abraam sub forma unui om ordinar, pe cānd el ședea lângă stejarul lui Mambri. Atunci, de și nu vėdu de cāt un om prin ochii trupului, el se închină lui ca Dumneđeului sėŭ, il rugă ca pre Domnul sėŭ, și mărturisi că'l recunoscea bine, đicėndu'i: *Dómne, ceta ce judecī tot pāmėntul, aŭ nu vei face judecată?* (Gen. 18) Căci dacā rațiunea nu permīte de a atribui naturėi nemutabile a Tatălui celui a-tot puternic nici o schimbare ce nu recunósce nici un principiŭ, care'l face a se arăta sub forma unui om, nici de a'l crede capabil de a înșela ochii înfățișāndu-le zadarnice fantome, nici de a ne îndoi de adevėrul pe care istoria-l raportėză despre acėstă vedenie, care altul póte fi Dumneđeul și Domnul care judecā tot pāmėntul, și care face judecată, și care s'a arătat sub forma unui om, de cāt Cuvīntul care este mai înainte de tóte creaturile, și de care s'a vorbit în Psalmi în acești termeni: *Trimi-s'a Cuvīntul sėŭ și i-a vindecat pre ei, și i-a scos din stricāciunile lor* (Ps. 106). Moisi il numește fórte lāmurit, al doilea Domn după Tatăl, cānd đice: *Domnul a ploat preste Sodom și preste Gomor iarbā puciósă și foc de la Domnul din cer* (Gen. cap. 19). Scriptura il numește încă Dumneđeŭ, cānd s'a arătat lui Iacov sub forma unui om, și'l đise: *Se nu se mai chieme numele tėŭ Iacov, ci Israil se fie numele tėŭ, căci te-ai întărit cu Dumneđeŭ*. Iacov numi acest loc *Vedenia lui Dumneđeŭ: Am vėdut pre Dumneđeŭ fațā către fațā, și se mântui sufletul meŭ* (Gen. cap. 32). Nu trebuie a crede că aceste aparițiuni, de care vorbesc cărțile sante, să fi fost aparițiuni de āngerī cari sunt miniștri lui Dumneđeŭ. Orī de cāte orī āngerī, s'aŭ arătat ómenilor Scriptura n'a acoperit'o. Ea aŭ exprimat lāmurit că erau āngerī, în loc de a đice că era Dumneđeŭ saŭ Domnul, duple cum e lesne de a o justifica prin un mare numėr de texte. Iisus succesorul lui Moisi, vėđėndu'l de asemenea sub forma, și sub aparența unui om, il numește Șeful armatelor Domnului, ca conducėtorul Āngerilor, a Arhanđelilor, a Puterilor cerescī, ca puterea și înțelepciunea

Tatălui care posedă conducerea după dânsul și împărăția. Iată cum vorbește Scriptura despre acesta: *Și lu când era Iisus la Ierichon, și căutând cu ochii lui vedu un om stând înaintea lui, și sabia lui gólă în mâna lui, și apropiindu-se Iisus dîse lui, al nostru ești, aũ dintre vrăjmașii noștri? Iară acela dîse lui, eũ sunt mai marele Voevod al puterei Domnului. Atunci Iisus a cădut pre fața lui la pământ și se închină lui și dîse, Stêpâne ce poroncești robului tîu? Și Voevodul Domnului dîse cătră Iisus, desleagă încălțămîntea de la picîorele tale, pentru că locul pre carele tu stai sfânt este.* (Iis. 5). Trebuie a observa că același este care vorbise lui Moisi, fiind că Scriptura întrebunțează în aceste două ocasiuni aceeași terminî; Domnul vedînd că Moisi se apropia pentru a vedea, îl chiamă din mijlocul rugului dîcînd: Moisi, Moisi. Acest Profet respundînd: iată-mă: Domnul îi dîse: *Nu te apropia, căci locul unde ești tu, sfânt este.* Și el adaoșe: *Eũ sunt Dumneđeul pîrinților voștri, Dumneđeul lui Abraam, Dumneđeul lui Isaac și Dumneđeul lui Iacov.*

Afară de aceste probe ce aduseiũ, trebuie a asculta mărturisirea ce însăși Înțelepciunea face despre o ființă care este vie înainte de creațiunea lumii, și carea a lucrat cu Dumneđeu Tatăl la producerea tuturor lucrurilor. Iată cât de lămurit vorbește ea prin gura lui Solomon: *Eũ care sunt Înțelepciunea sălășluiu în Sfat. Mîntea și gîndul eũ am chiamat. Al meũ este Sfatul și înțelepciunea. Prin mine Impêrații impêrătesc și Legiuitoarii scriu dreptate. Prin mine cei mari se măresc și cei puternici tac dreptatea. Ea adaoșe: Domnul m'a zidit pre mine începătura căilor lui la lucrurile lui. Mai înainte de veac m'a întemeet din început mai înainte de veac m'a întemîntul. Și mai înainte de cât a face pământul. Și mai înainte de cât a ieși isvórele apelor. Mai înainte de a se întări munții, și mai înainte de tóte dealurile m'a născut. Când gâtea cerul eram de față cu el când osebia scaunul seũ preste vînturi, și când făcea tare pre cei de sus nori, și punea isvórele celui de sub cerũ. Când punea mării cercetarea lui și apele nu vor trece*

gura lui, și tari tăcea temeliele pământului. Eram lângă el tocmind. Eu eram cu care se bucura, și în toate zilele mă veseleam în fața lui preste totă vremea, când se veselea săvârșind lumea, și se veselea întru fiii ómenilor (Pildele lui Solomon, cap. 8). Iată ce aveam de șis pentru a arăta că Verbul este înainte de toate creaturele, și că s'a arătat unora.

Se spunem acum pentru ce el nu s'a manifestat altă dată tuturor Națiunelor, precum este manifestat astăzi. Pentru că ómenii din timpul acela nu erau capabili de o doctrină atât de plină de înțelepciune și de virtute. Primul om călcând porunca lui Dumneșeu în starea fericită în care fusese creat, deveni supus stricácii și morții, și fiind isgonit din locul curatelor desfătări, cădu pe acest pământ blestemat. Scoborătorii săi fiind mai răi de cât el, afară de unul sau două, se dădură la o viață cu totul neregulată și cu totul brutală. Ei n'avură nici legi nici poliție, și nu avură nici o grijă de științe, nici de arte. Nu se aplicară nici cum la iubirea înțelepciunii, nici la practica virtuții. Trăiră ca niște sălbatici în pustii, și înădușiră prin răutatea lor semințele rațiunii ce natura aruncase în sufletul lor. Ei se urcară la acel esces de nelegiuire, până la a se corupe, a se ucide și a se mânca unii pre alții. Ei fură atât de insolenți până a ataca pre Dumneșeu, întreprindând acel război atât de faimos al uriașilor, și fortificând pământul contra ceriului. Dumneșeu care vede toate întrebuiință inundațiile și incendiile, pentru a'i distruge ca pre o pădure sălbatică și pentru a'i extermina. El le trimise fometea, ciuma și războiul. Aruncă asupra lor fulgerile sale, și se servi cătră ei de cele mai violente remedii, ca cătră niște bolnavi desnădejduiți. Când ei erau mai toți copleșiți de amorțirea răutății lor, și rațiunea lor era întunecată de aburii unei beții spirituale, înțelepciunea lui Dumneșeu, ce s'a născut înaintea tuturor creaturilor, Verbul, care precede toate, se arătă prin un esces de bunătate, câte odată prin ministerul ângerilor, și câte odată prin sine însuși la unul sau la doi amici ai lui Dumneșeu, sub forma unui om, neputând a o face în alt mod. Când aceștia au aruncat semințe de pietate în spiritul celor-l-alți, și când totă na-

țiunea Jidovilor s'a dat la cultul lui Dumnezeu, el le dădu prin Moisi, ca unor ómeni necultți și cari păstrău încă mult din prima lor corupțiune, imagini și semne de un Sabbat misterios, Circumcisiune, și alte precepte, fără a le da lămurita înțelegere a adevăratei Religiiuni. Indată ce Legea lor fu cunoscută, și începu a se respândi, ca un miros plăcut, printre străini, Legiuitorii și Filosofi traseră din ea reguli și precepte prin care ei îndulciră temperamentul sêlbatec al popórelor, și'i învățară a întreține între ei amicitia și pacea. Oamenii devenind în acel timp mai capabili de a primi lumina, și de a cunoște pre Creatorul lor, Cuvîntul lui Dumnezeu, Domnul virtuților, *Cooperatorul* Tatălui în tot binele, se arată la începutul Imperiului Roman într'un corp de aceeași natură cu al nostru, sêvêrși în el prin faptele sale și prin suferințele sale ceea ce pređisese Profeții că va veni în lume un Dumnezeu-Om pentru a face lucruri minunate, și pentru a învăța cultul Tatălui sêu la tóte Națiunile. Că se va nasce într'un chip extraordinar, că va predica o doctrină nouă, și va face minuni surprîndetóre. Că va muri de o mórte straniă, că va înviea, și se va înalța la cer.

Profetul Daniil descoperind prin Duhul lui Dumnezeu împărăția ce el va aședa la sfârșitul veacurilor 'l descrie într'un chip potrivit cu slăbiciunea noastră. *Vedeam*, dice el, *până ce s'a'u pus scaunile, și ședú cel vechiú de ȕile. Imbrăcămîntea lui era albă ca zapada, și pêrul capului lui ca o lână curată. Scaunul lui era pară de foc, rótele lui foc arđetór. Rîu de foc curgea dinaintea lui, miú de miú slujia lui, și întunerece de întunerece stătură înaintea lui. El puse judecată și cărțile se deschiseră. Și puțin după aceea: Vedeam*, dice el, *și iată Fiúul Omului veni cu norii cerului, merse până la cel Vechiú de ȕile, și se opri înaintea lui. Și lui se dădu stêpânirea, și cinstea și împărăția, și tóte noródele, telurile și limbele vor sluji lui. Puterea sa putere vecinică care nu va trece, și împărăția lui nu va avea sfârșit* (Daniil 7). Este lămurit că aceste vorbe nu se pot raporta la altul de cât la Mântuitorul nostru, de cât la Verbul care este Dumnezeu, și care este cu Dumnezeu din început, și care este numit Fiúul Omului

pentru natura omenească, ce a luat în timp. Inse fiind că am cules din o altă operă profețiile ce au fost făcute pentru Mântuitorul și am arătat că ele nu se pot înțelege de cât pentru dânsul, nu voiŭ dice mai mult aici despre acêsta.

CAPITOLUL III.

Numele de Christos (uns) și de Iisus, cunoscute și onorate de câtră Profeți.

Voiŭ arăta acum că numele de Iisus și de Christos au fost în deosebită venerațiune între sântii Profeți. Când Moisi, care știuse el mai întâiŭ din toți omenii, că numele de Christos era un nume plin de glorie și de mărire, a vroit a da semne, și imagini misterioase lucrurilor cerești, duple acest precept ce primise: *Se faci tôte duple cum ŭi s'a arătat pre munte* (Eșire 25), el numi pre preotul cel mare Christos (uns) pentru a da cinste sacrificiului în sine, care era duple judecata sa, demnitatea cea mai înaltă ce ar fi fost între omeni. Atât de lămurit recunoscea el că era ceva dumnezeesc în numele de Christos. Prevădând de asemenea numele de Iisus prin lumina Duhului lui Dumnezeu, el 'i atribui privilegiu singular; căci acest nume nefiind încă cunoscut între omeni, el îl dădu aceluï ce trebuia să 'i succedă în conducerea poporului, și care în acêstă calitate trebuia să fie imagina și închipuirea Mântuitorului. In loc de a 'l numi Ausé, nume ce 'i alesese părinții săi, el îl numi Iisus, și 'i făcu prin acêsta o mai mare onóre de cât dacã i-ar fi dat diadema, pentru că era închipuirea Mântuitorului, și era destinat de a da poporului, după mórtea lui Moisi, cunoscința adevêratei Religii, de care acest mare Profet nu 'l arătase de cât umbra prin publicarea Legei. Iată pentru ce el dădu acestor doi omeni, cari întreceau pre toți cei-l-alți în virtute și în demnitate, numele Mântuitorului nostru Iisus Christos, care era cea mai mare onóre ce el putea să le facă. Profeții cari au venit după aceea au vorbit lămurit de numele lui Christos, de neleguirea Jidovilor, și de chemarea gintelor. Iată ce dice despre acêsta Ieremia: *Duhul este înaintea noastră. Domnul*

cel uns se prinse întru stricăciunile noastre, căruia am ȕis, în umbra lui vom trăi între Națiuni (Lament. lui Ieremie, c. 4). David vorbește despre acesta ast-fel, cu totul cuprins de mirare: *Pentru ce s'aũ întârâtat neamurile și noródele aũ cugetat cele deșarte? Státut-aũ de față împěrații pãmêntului, și boierii s'aũ adunat întru una asupra Domnului și asupra Christosului lui.* El adaoe în persóna, și în numele lui Christos însuși: *Domnul a ȕis către mine, Fiiul meũ ești tu, eũ astã-ȕi te-am nãscut. Cere de la mine și voiũ da ȕie Neamurile moștenirea ta, și biruința ta marginile pãmênului.* (Ps. 2). Jidovii onoraũ cu numele de Christos (uns) nu numai pre preoții ce erau unși cu untul-de-lemn sânt, ci și pre Regii, asupra cărora profeții făceau aceiași ceremonie religiósã, pentru ca sã fie asemãnãrile Mântuitorului, și se pórte întipãriri și semnele puterniciei regale a Verbului dumnezeesc, care este singurul și adevãratul Christos (uns) a căruia Impěrație se întinde preste tóte creaturele. Cunóstem de asemenea cã unii din profeți aũ fost unși, și cã ei aũ fost închipuirii ce aũ reprezentat pre adevãratul Christos care este Verbul dumnezeesc, singurul Pontifice al tuturor națiunilor, singurul Rege al tuturor regaturilor, și singurul marele Profet între profeții Tatãlui seũ. Despre acesta nu mai trebuie alte probe, de cât cã nici unul din acei Preoți, din acei Regi, nici din acei Profeți cari aũ fost unși în închipuire, n'aũ egalat nici odatã virtutea, nici puternicia Mântuitorului și Stěpãnului nostru. Nici unul, cu orice demnitate ar fi fost onorat în timpul unul lung șir de ani dintre acei din națiunea sa, n'a dat supușilor seii numele de Creștini, dupã numele lui Christos pe care ei nu'l purtau de cât în închipuire. Nici unul din ei n'a primit de la supușii seii un cult religios. Nici odatã popórele n'aũ mărturisit o afecțiune atãt de puternicã pentru nici unul dupě mórtea sa, în cât a fi gata de a muri pentru el. Nici odatã nimeni n'a sguudit ast-fel tóte popórele Universului, pentru cã închipuirea ce purtau toți nu putea avea atãta putere ca adevěrul ce Mântuitorul cuprindea în sine. De și el n'a primit semnele, și întipãririle exterióre ale sacrificiului, în sine de și n'a fost scoborãtor, dupre trup, din o se-

minție Sacerdotală, deși n'a fost rădicat pre tron prin mâinile ómenilor de resboiú, n'a fost făcut Profet dupre chipul celor vechi, și n'a avut nici sarcină nici demnitate între Jidovi, totuși el a primit de la Tatál sėú, nu ornamentele ce se trag din simple închipuiri, și din semne, ci pre acele ce isvorăsc din strălucirea chiar a adevérului. De și el nu poseda aceleași avantaje ca acel ómeni de cari vorbiú, el a fost mai ales numit Christos de cât ei, și ca singurul și adevératul Christos (uns) al lui Dumneđeú el a umplut tótá lumea cu numele sânt și venerabil de Creștin, dând Discipolilor sėi nu închipuiri și semne, ci virtuți cu totul curate, o viață cu totul cerescă, o doctrină cu totul adevérată. Ungerea ce el a primit nu e o ungere corporală, ci Duhul dumneđeesc, carele este o curgere din substanța Tatálui, precum ne-o spune Isaiia, đicēnd în persóna lui Christos: *Duhul Domnului preste mine, pentru care m'a uns, bine a vesti sáracilor m'a trimis, a tãmadui pre cei sdrobiți la inimă, a predica robilor ertare, și orbilor vedere* (Isaiia, cap. 6). Nu numai Isaiia, ci și David đice, adresându'i cuvēntul sėú: *Scaunul tėú Dumneđeule în veacul veacului. Toiagul Impėrãției tale, este toiagul dreptãței. Iubita'i dreptatea și ai urât tãrã de legea, pentru ácėsta te-a uns pre tine Dumneđeule Dumneđeul tėú cu untul de lemn al bucuriei mai mult de cât pre partași tėi.* (Ps. 44). In primul verset, Sânta Scripturã 'l numește Dumneđeú In al doilea ea îi dá un toiag impėrãtesc: și în fine ea declară că el a primit nu o ungere materială și simțită, ci ungera spirituală a unei bucurii ceresci. Intru care ea înaltă cu nesfârșire demnitatea sa mai presus de a celor ce n'au primit de cât o ungere corporală pentru a fi închipuirele sale. Acelaș David đice de dēnsul într'alt loc: *Đi-s'a Domnul Domnului meú, ședí dea drėpta mea pãnã ce voiú pune pre vrãjmași tėi așternut piciórelor tale.* Și puțin apoi dupē aceea: *Din pãntece mai 'nainte de lucefãr te-am nãscut. Juratu-s'a Domnul și nu'i va pãrea rėú; tu esci Preot în veac dupre rãnduiala lui Melchisedek.* (Ps. 109). Acest Melchisedek este reprezentat de Sânta Scripturã ca Preotul lui Dumneđeú cel prea înalt, carele n'a fost uns

cu un mir preparat, și carele n'a parvenit la Sacerdoțiu prin succesiunea familiei sale. Pentru acesta, Mântuitorul este numit Preot și uns dupre rândueala sa, și nu dupre rândueala celor ce au primit o ungere exterioră și simțită. Istoria Sântă nu face iarăși nici o mențiune că ar fi fost uns exterioramente de către Jidovi, nici că să se fi născut dintr'o seminție Sacerdotală: ci că a eșit de la Dumneđeū mai 'nainte de luceafăr, adică mai 'nainte de producerea Universului, și că posedă un sacerdoțiu etern și nemuritor. Cum că este recunoscut de Christos (uns) obștește de tóte popórele pământului, fie Greci saū Barbari, că este onorat ca un Rege, admirat ca un Profet și glorificat ca un Preot, Fiū unic și adevěrat al lui Dumneđeū de către Discipolii sēi cari s'au răspândit în tótă lumea, și în fine adorat ca Verbul produs mai 'nainte de toți vecii, acesta đic, este o probă evidentă de puternicia sa spirituală și dumneđeescă. Ceea ce e mai admirabil este, că cultul ce noi îi dăm constă mai puțin în gură de cât în inimă, și se arată încă mai mult prin dispoziția noastră interioră de cât prin vorbele noastre, fiind că suntem gata de a perde viața pentru a face profesiune de numele sēu.

CAPITOLUL IV.

Vechimea Religiunei predicată de Iisus Christos.

Am fost silit de a remarca mai dinainte ceea ce am đis, ca nu cum-va unii neconsiderând de cât timpul în care Mântuitorul s'a arătat pre pământ într'un corp muritor, să nu'l ia de un om al ultimilor secolii. Voiū adăoga acum ceva despre vechimea și bunătatea doctrinei sale, pentru a împiedeca bănuială că ar fi străină și nouă, și că ar fi fost introdusă de către un om ordinar.

Mântuitorul nearătându-se de cât de puțin timp între ómeni, dupre cum trebuie a o mărturisi, el 'șt ridică îndată prin un ordin secret și nespus un popor, ce trebuie de asemenea a mărturisi că era nou, însă cel mai numeros, și cel mai religios care este pre pământ, și atât de favorisat de protecțiunea lui Dumneđeū, în cât n'a putut fi exterminat nici învins; și acest popor este numit

poporul Creștin. Un profet prevădând prin lumina spiritului lui Dumnezeu, minunata înmulțire a acestui popor fu cuprins de o mare mirare, și strigă: *Cine a auzit ca acesta, și cine a vădut așa? de a născut pământul într'o di și un popor întreg de odată?* (Isaia, cap. 66). Același profet desemnează numele ce trebuia a fi dat acestui popor când dice: *Cei ce vor urma mie vor avea un nume nou, care va fi binecuvântat pre pământ* (cap. 82). Inșă de și este evident că noi nu existăm de cât de puțin timp, și că numai numele nostru este cunoscut, este lesne de a justifica că n'am inventat noi modul de a viețui de care vorbim, ci de la începutul lumii el a fost consacrat prin practica constantă a acelor ce au fost atât de fericiți de a plăcea lui Dumnezeu prin pietatea lor. Fie-care știe că națiunea Jidovilor nu este o națiune nouă, și că toate cele-l-alte îi acordă gloria antichității. Ea conservă cărțile care vorbesc de un mic număr din bătrânii ce au strălucit în pietate, în dreptate, și în tot felul de virtuți. Unii au trăit înainte de potop, și alții pe urmă, precum fiii lui Noe și scoborătorii lor; și mai cu sémă Abraam, pre care Jidovii îl respectau ca pre șeful lor. Nu ne vom înșela când vom dice, că toți acei cari urcându-se de la Abraam până la Adam s'au făcut celebri prin pietatea lor, au fost în adevăr creștini, de și ei nu avură numele de creștini. Căci dacă creștinul nu e alt-ceva de cât acela care urmând doctrina lui Iisus Christos se dedă la modestie, la dreptate, la răbdare, la pietate, și la cultul unui singur Dumnezeu, acești mari ómeni de cari vorbesc, au fost creștini ca și noi. Ei n'au observat ca și noi nici tăerea împrejur, nici Sabatul. Ei nu s'au abținut ca și noi de la óre-care cărnuri, și n'au pădit ca și noi diferitele precepte ale Legii ce a dat Moisi Jidovilor pentru a fi închipuirea Evangheliei. Inșă ei cunoșteaú cu toate acestea pre Mântuitorul, carele, dupre cum am vădut, s'a arătat lui Abraam, a dat oracolii lui Isaac, s'a întreținut cu Iacov, și a vorbit cu Moisi și cu profetii cari au fost după densusul. De acolo vine că în Sânta Scriptură ei sunt câte odată onorați cu numele de Uns, precum în acest pasagiú: *Nu vă atingeți de Unșii mei, și întru Proorocii mei nu vicleniți* (Ps. 104). Ast-fel e lămurit, că Reli-

giunea vechiă ce sântii prietini ai lui Dumneđeũ au urmat, este aceeași care a fost predicată de Mântuitorul tuturor popórelor. Că dacã Abraam a primit dupě mult timp preceptul tăerei-împrejur, totuși a fost îndreptățit prin credință, duple cum Scriptura o mărturisește când dice: *Și cređu Abraam pre Dumneđeũ, și i se socoti lui intru dreptate* (Facerea 15). Fiind decı ast-fel mai nainte de tăerea-împrejur duple cum dișeiu, el primi această făgăduință din gura lui Dumneđeũ, adecã a Verbului (Cuvîntului) ce i se arătase, că scoborătorii sěi vor fi îndreptății în același chip cum fusese el îndreptățit: *Și se vor bine-cuvînta ı dișe, intru seminția ta tóte limbile pãmêntului.* (Gen. cap. 22). El ı făgădui iarăși că va fi tatăl unei națiunii numeroșe, dișendu ı: *Și se vor bine-cuvînta intru el tóte limbile pãmêntului* (Gen. cap. 18). Aceste făgăduințe au fost sěvărșite intru noi, duple cum e lesne de a o recunóșce. Abraam fu decı îndreptățit prin credința în Verbul lui Dumneđeũ ce i se arătase. Renunțând la superstiția părintilor sěi, și la erórea unde era intrat, el recunóșcu un singur Dumneđeũ, și ı onorã prin fapte, de virtute de și nu ı onorã prin ceremoniile Legei ce nu fu datã de cãt mai târđiu prin Moisi. El era în această stare când Dumneđeũ ı făgădui, că tóte limbile și tóte națiunile vor fi bine-cuvîntate în persóna sa. Creștinii ce sunt respândii în tot pãmêntul, rețin astã-di prin fapte ce sunt mai tari de cãt vorbele, aceeași religiune ce a ținut Abraam. Ce greutate e decı de a asigura că noi avem aceeași credință ca acei vechi prietini ai lui Dumneđeũ, și că această credință ce Iisus Christos ne-a învățat, departe de a fi strěină sau nouã, este singura și adevărata? Iată destul asupra acestui subiect.

CAPITOLUL V.

Timpul nascerei Mântuitorului.

Dupě ce am stabilit acest fundament al Istoriei Bisericei, s'o începem prin aparițiunea corporală și simțită a Mântuitorului, și să rugãm pre Tatăl cel vecinic, și pre Cuvîntul dumneđeesc de a ne ajuta a represinta cu cre-

dință adevărul. Iisus Christos Mântuitorul și Domnul nostru se născu la Bethleem cetate din Iudea, în timpul primului recensământ saū înscriere, ce a fost făcută sub Quirin, Guvernatorul Siriei, în anul al patruzeci și doilea al domniei Impăratului August, și douăzeci și opt de ani de la reducerea Egiptului, mărtea lui Antonie și a Cleopatrei, și ruina puterei Ptolemeilor. Iosif, cel mai celebru istoric ce este între Jidovi, a remarcat acest recensământ ce fu făcut sub Quirin, și a făcut mențiune de secta Galilenilor ce se ridică în acel timp, și de care și Sântul Luca a vorbit în Faptele Apostolilor, în acești termeni: *După această s'a sculat Iuda Galileanul, în zilele scrierei, și a despărțit norod mult după dânsul și aceea aū perit, și toți câți ascultaū pre el s'aū risipit.* (Fapt. ap. c. 5). Iosif vorbește despre această tot asemenea în cartea opt-spre-dece a Istoriei Jidovilor. Quirin, ȃice el, «carele era un om de fôrte mare merit, și carele, «după ce a trecut prin tôte cele-l-alte trepte de onóre, «fuese ridicat la demnitatea de Consul, fu, dupre cum «am vȃduț, stabilit de către August Guvernator al Syriei, «cu ordin de a face acolo recensământul tuturor bunurilor «particulare. Și puțin după aceea un individ numit Duda, «carele era Gaulonit, și din cetatea Gamala, asistat de «un fariseu numit Sadoc, îndemnă pre popor a se rescula, «ȃicȃnd, că acest recensământ nu era alt ceva de cât o «manifestă declarațiune că vroea a'i reduce în robie». În cartea a doua despre rȃsboiul Jidovilor, el vorbește încă de acest om, în acești termeni:

«Un Galilean numit Iuda împinse pre Jidovi a se re-
«volta, imputându-le că tributul ce plăteaū ei Romanilor
«însemna de a egala pre ómeni cu Dumneȃeu, fiind că i
«recunoșteaū de stăpâni ca și pre Dumneȃeu».

CAPITOLUL VI.

Implinirea profeției, prin carea venirea lui Mesia era preȃisă în timpul în care Jidovi vor înceta de a fi guvernați de către Regi din națiunea lor.

Irod care era strȃin, parvenind în acel timp la Regatul Iudeei, se vȃdu implinirea profeției spusă de Moisi, prin

care este ȃis: *Nu va lipsi stăpănitōri din seminȃia lui Iuda, nici povăȃuitōri din coapsa lui pănă ce va veni cela ce este așteptarea limbelor* (Gen. cap. 49).

Preȃicerea rēmănea fără efect în căt timp Jidovii erău guvernăȃi de cătore Principi diŃ Naȃiunea lor, al cārōr șir de la Moisi continua încă în domnia lui August. Sub acēstă domnie Irod fu cel dintăiū, care fiind strein, a fost ridicat de cătore Romăni pe tronul Iudeii. El era Iudumeēn despre tătăl sēu, și Arab despre muma sa, dupre mărturisirea lui Iosif. De vom vroi a crede pre African, Istoric celebru, care a vorbit măi exact de dēnsul, el era fiul lui Antipator. Acesta era fiū al unui ōre-care Irod Ascalonit, care servia în Templul lui Apolon la Ascalon. Antipator fiind prins de niște tălharī Idumeeni, el trăi mult timp între ei, neavēnd tătăl sēu cu ce s'el rēscumpere. Fīnd crescut dupre moravurile lor, el intră apoi în prietenia lui Hircan, Preot al Jidovilor. Irod care trăi în timpul Măntuitorului era fiul sēu, și acest Irod urcāndu-se pe tronul Jidovilor, profetia fu gata de a fi implinită și așteptarea Nēmurilor de a fi satisfăcută, fiind-că șirul sucesōrilor lui Moisi fusese atunci întrerupt între Jidovi. Măi nainte de a fi fost duși în robie, și transferăȃi în Babilon ei fusese comandaȃi de Regi, din cari Saul și David fusēsēră cei doui dintăiū. Măi 'nainte de a fi fost comandaȃi de cătore Regi, ei fusēsēră guvernăȃi de cătore Judecătōri, a cārōr autoritate nu începuse de căt după mōrtea lui Moisi și a lui Iisus sucesōrul sēu. Cānd se intōrseră din Babilon ei se lāsāră a se conduce de cătore un mic numēr de ōmeni din cei măi bunī. Autoritatea principală se afla în măinile Marelui Preot, pănē ce Pompeu, General al armatei Romane luă cu forȃa cetatea Ierusalimului, și profană templul intrānd pănă în Sanctuar, trimise la Roma pre Aristobol legat cu fiii sēi, el carele prin sucesiunea strēmōșilor sēi exercita în același timp funcȃiunea de Rege, și de Preot, dădu Sacerdoȃiul lui Hircan frătēle sēu, și supuse pre Jidovi puteri Romanilor. Acest Hircan, care era cel de pe urmă ce succedase la demnitatea de Mare Preot, fiind prins curēnd după aceea de cătore Parthi, Irod fu cel dintăiū din streinī ce fu gratificat de cătore August și de Senatul Regatului Iudeii. Măntuitorul arētāndu-se în chip vēȃut sub domnia sa, profetia Voca-

— 068907

țiunei Gintelor, și a mântuirii lor atât de mult dorită, fu împlinită. De când șirul Principilor din Iuda, adică a națiunii Jidovilor lipsise, succesiunea demnității sacerdotale, care trecuse până atunci fără întrerupere din tată în fiu, începu de asemenea a fi turburată. Iosif face despre această o mărturisire ne imputabilă, când dăce, că Irod primind de la Romani Regatul Iudeii, nu mai dete puterea Sacerdoțiului acelora cărora aparținea prin vechiul drept de familii, ci unor ómeni obscuri și desprețuiți, fapt pre care Archelaú, fiul său 'l imita în acest punct și pre care Romani, cari luară Iudeea după Archelaú, 'l urmară tot astfel. El asigură de asemenea, că Irod închise, el cel dintăi sub pecetea sa, haína marelui Preot, fără a'i permite de a o avea în stăpânirea sa, și că Archelaú și Romani făcură după aceia asemenea. N'o dăce această fără scop. O scriu pentru a arăta, că o altă Profeție fu săvârșită încă în timpul, când Mântuitorul începu a se arăta pre pământ. Căci sânta scriptură numărând în cartea lui Daniil un număr óre care de săptemâni care trebuiaú a precede venirea Mântuitorului, și despre care am vorbit aiurea ea predăce, *că dupre acel timp va peri ae tot Ungerea între Jidovi*. (Dan. 9). Ceea ce a fost evident săvârșit la Nașterea Mântuitorului. Iată ce eram dator a spune pentru a însemna în mod precis împrejurarea timpului, și pentru a stabili adevărul.

CAPITOLUL VII.

Deosebirea Modurilor cu care este descrisă genealogia Mântuitorului de către Evangeliști.

Modurile diferite cu care sântul Matei și sântul Luca au descris genealogia Mântuitorului, au dat loc mai multor persoane de a crede, că ei nu erau de acord între dênșil și necunóșterea adevărului în acest punct a silit pre unii din credincioși a căuta diferite explicațiuni la textele Evangheliei lor. Vom arăta aici tradițiunea ce am învățat, și care este conținută într'o scrisóre ce Africanul, de care am vorbit mai 'nainte, scrise lui Aristide, atingătoare modului de a acorda pre Evangeliști, sau a mustra opiniunile altora, ca prea forțate și contrarii adevărului. El descrie în acești termeni cele ce învățase: «Genealogia Israiliți-

«lor este câte odată făcută duple ordinea Naturei, și câte
«odată duple ordinea Legei. Ea este făcută duple ordinea
«Naturii când nu conține de cât șirul natural și ordinar
«al copiilor ce succed părinților lor; și duple ordinea Le-
«gei, când un frate ia în însoțire pre cumnata sa pentru
«ca să conserve numele fratelui său mort. Fiind-că acest po-
«por incult n'avea încă o speranță sigură de înviere, el se
«silea de a o imita prin un soi de înviere muritoare, con-
«servând pre cât 'i era posibil numele și familia ace-
«lora ce murise fără copii. In Genealogia Mântuitorului,
«copii sunt câte odată reprezentanți ca următorii tatălui lor
«duple ordinea Naturei, și câte odată aparținând unuia
«duple Natură, și ca fiind socotit celui-l-alt duple lege.

«Evangelia le exprimă în aceste două moduri, și nu
«spune nimic contrar adevărului, ori că urmăze succesi-
«unea naturală; ori că se conformă dispozițiunei legei. Fa-
«miliile ce se face a se scobora când de la Solomon, și
«când de la Nathan sunt amestecate împreună prin că-
«sătoriele de a două oră, și prin reparațiunea numelui mor-
«ților. Ceia ce este cauza că un fiu este atribuit când
«tatălui ce l'a născut, când celui de la care n'are de cât nu-
«mele. Ast-fel nu este nimic contrașis în Istoria Evange-
«liei, și ea scobora până la Iosif în două moduri, ce sunt
«fôrte adevărate. Pentru a arêta și mai lămurit ceia ce dic,
«voiă spune diferența unuia și a altuia. Cei ce numără gra-
«durile duple Sătul Matei începând de la David, și conti-
«nuând prin Solomon, găsesc că Mathan, carele a născut
«pre Iacov tatăl lui Iosif, este al treilea înainte de sfârșit.
«Inse acei ce le numără duple sântul Luca, începând de
«asemenea de la David, și continuând prin Nathan fiul
«său, găsesc că Melchi care născu pre Heli tatăl lui Iosif
«este de asemenea al treilea înainte de sfârșit: Scopul
«nostru fiind de a găsi nașterea lui Iosif trebuie să arêtam
«cum era el fiu al lui Iacov, care se scobora din Solomon
«și din Heli care era descendentul lui Nathan. Nathan și
«Melchi cari erau din diferite familii și tot deodată părinți ai lui
«Iacob și Heli cari erau frați, au fost strămoșii lui Iosif. Mathan
«și Melchi luând în însoțire pre aceiași femei unul duple al-
«tul, ei au avut copii cari au fost frați vitregi. Legea ne-
«oprind a se mărita o femeie ce era văduvă, sau care
«fusese repudiată, Matan care se scobora din Solomon
«luând în însoțire el mai întâiu pre această femeie ce se

«numea Esta, avu din ea pre Iacov. Murind Mathan,
 «Melchi care se scobora din Natan, și care era din aceeași
 «seminție ca și Mathan, de și fu din altă familie, luă
 «în însoțire pre văduva sa, și avu din ea pre Heli. Ast-
 «fel vom găsi că Iacob și Heli frați vitrigi erau eșiți din
 «diferite familii. Heli murind, Iacob luă pre femeea sa, și
 «avu din ea pre Iosif, care fu fiul său duple Natură. Pentru
 «acesta este scris: *Iacob a născut pre Iosif*. S. (Mateiu
 «Cap. I). El era totuși fiul lui Heli duple lege, pentru că Ia-
 «cob nu luase pre femeea sa de cât pentru a prepetua numele
 «său. Ast-fel Genealogia, ce face sântul Matheiu Evangelistul
 «prin Iacob dîcînd: *Iacob născu pre Iosif*, nu va fi de
 «loc distrusă, precum nici aceia ce face sântul Luca dîcînd:
 «*fiind precum se socotia, fiu lui Iosif ce fu fiu*
 «*lui Heli, care fu fiul lui Melchi*. (Cap. 3). Nu se putea
 «exprima mai lămurit această Genealogie ca în acest mod
 «în care copiii se scoboră din părinți duple lege. Pentru
 «acesta făcînd numărarea tuturor acestor copii el nu s'a
 «servit de cuvîntul *a născut*, de și este continuat ur-
 «cîndu-se până la Adam, care a fost creat de Dumnezeu.
 «Aceasta iarăși nu este lipsită de probe, nici inventată
 «după plăcere, căci părinții Mântuitorului, orî prin planul
 «de a arăta bunătatea extracțiunii lor, orî prin singura
 «dorință de a ne instrui, ne-au lăsat această tradițiune a-
 «devărată, că niște tâlhari din Idumea făcînd năvălire
 «asupra Ascalonului cetate din Palestina, luară din tem-
 «plul lui Apolon, care era aprópe de zidurile Cetăței, pre
 «Antipatru fiul lui Irod ce servea în acel templu, și'l adu-
 «seră cu restul păși. Că tatăl ne avînd cu ce plăti res-
 «cumpărarea fiului său, el fu crescut între Idumei, și intră
 «pe urmă în prietenia lui Hircan, marele Preot al Jido-
 «vilor. Că fiind trimis de cătră el în Ambasadă la Pom-
 «peu, obținu pentru el Regatul Iudeii, din care Aristobul
 «fratele său usurpase cea mai considerabilă parte, și că
 «după aceia fu atât de norocit în cât căpătă Gubernămîntul
 «Palestinei. Acest Antipator fiind ucis din ură de către i-
 «namicii săi, Irod fiul său, succedă și fu pe urmă ridicat
 «pe tronul Iudeii, prin o hotărîre a Senatului, prin stă-
 «ruințele lui Antonie și ale lui August. Că fiu săi, adică
 «Irod și frații săi, fură tetrarchi, multe împrejurări ce să
 «găsesc însemnate în Istoria Grecilor, precum și în aceia
 «a Jidovilor. Genealogia atât a Jidovilor, ca și a Prose-

«liților, precum a lui Achior Amonitul, și a femeiei Ruth
«Moabitida, și a Egiptenilor cari se aliase cu Jidoviî, fiind
«conservate până atunci în Archivele publice, Irod ce nu
«avea nici un interes la titlurile Israiliților, și care cunoscea
«bine înjosirea extracțiunei sale, arse toate aceste monu-
«mente publice prin vana speranță că ar putea trece ca
«scoboritor din o veche nobleță, când Jidoviî n'ar mai
«avea probe pentru a justifica că ei se scoboraū din Pa-
«triarchi, sau din proseliți, sau din streinii ce erau ames-
«tecați cu Israiliții, și cari fuseseră numiți $\gamma\epsilon\iota\omega\sigma\alpha\iota$. Unii
«din ei totuși din cei mai curioși avură grije de a păs-
«tra memoriu ce scrisese ei înșiși, sau transcrisese din Ar-
«chive, și se glorificară că au conservat prin această probe
«despre vechimea familiilor lor. Acei ce aveaū onore de a
«fi uniți prin rudire cu Mântuitorul, și cari erau numiți
« $\delta\epsilon\tau\sigma\upsilon\nu\omicron\iota$, erau din acest număr. Și aceștiea fiind eșiți
«din Nazara și din Cocaba, sate din Iudea și răspândindu-
«se de acolo în diferite țeri au adus cu sine Genealogia
«Jidovilor ast-fel cum o traseră din cartea zilelor. Ori că
«acesta este așa sau altmintrelea, eu socotesc nu s'ar
«putea da cuvintelor Evangeliștilor o explicație mai lămu-
«rită de cât acesta, și că toate persoanele cu judecată vor
«rămânea de acord cu mine. În fine de și nu e sprijinită
«de nici o mărturisire, trebuie neapărat a ne mulțumi cu
«acesta, fiind că nu avem alta mai bună. Și în sfârșit ni-
«menî nu s'ar putea îndoi că ceia ce ăice Evangelia este
«prea adevărat. La finele aceliași scrisori Africanul adao-
«ge ceia ce urmază: Mathan, carele se scoborise din So-
«lomon, nascu pre Iacob. Mathan murind, Melchi carele
«se scoborâse din Nathan nascu pre Heli, din aceiaș femeie.
«Ast-fel Heli și Iacov erau frați născuți din aceiaș mamă.
«Heli murind fără copii Iacob luă în însoțire pre veduva sa,
«și nascu pre Iosif, care aparținându'i duple Natură, fu
«atribuit lui Heli fratele său, duple lege. Ast-fel Iosif era
«fiul unuea și al altuia.» Iată ce ăice Africanul. Evange-
«liști făcând Genealogia lui Iosif, au făcut de asemenea pre
«acea a Mariei, fiind că ea era din aceiași seminție, și
«că prin legea lui Moisi nu era permis persoanelor din de-
«soebite seminții de a se căsători împreună, ca nu cumva
«averea familiilor să trecă de la o seminție la alta.

CAPITOLUL VIII.

I. Cruzimea lui Irod contra pruncilor.

II. Mórtea sa.

I. Mântuitorul născându-se la timpul ce am spus, în Be-
tleem, cetatea Iudeei, precum o pređisese Profetii, Magii
veniți din Orient întrebără pre Irod unde era cel ce se
născuse rege al Jidovilor, pentru că vedând stéua sa, ei
întreprinseră o călătorie atât de îndelungată pentru a veni
să se închine lui ca unui Dumneđeu. Irod turburându-se
de această întrebare, și inchipuindu'si că era în primej-
die de a perde Regatul său, consultă pre învățații Nați-
unei pentru a sci unde era să se nască Christos. Și aflând
că după profetia lui Michea, trebuia să se nască în Be-
tleem, trimise de ucise pre toți pruncii cari erau în Be-
tleem și în térile de prin prejur în vêrstă de doi ani și
mai mici, dupre vremea pre care o aflase, de la Magi.
El spera că și Iisus ar fi cuprins, dupre tótă aparenta în
aceiași nenorocire ca cei-l-alti de vêrsta sa, însă un An-
ger descoperind părinților săi ceia ce trebuia să se întim-
ple, el fu dus în Egipt, și înlătură cursa ce i se întindea,
dupre cum o mărturisește Evangelia.

II. Este cuviincios de a vedea acum în ce mod Irod fu
pedepsit îndată de crima ce comisese contra Mântuitorului,
și contra pruncilor de vêrsta sa, și cum dreptatea Dum-
neđeească, 'l făcu a suferi chinuri grozave încă în viața
acésta, de și ele nu fuseră de cât începutul acelor ce-l
erau rezervate în cea-l-altă. Nu mî-ar fi lesne de a spune
în ce mod el întunecă strălucirea prosperității generale a
Regatului său, prin nenorocirile particulare ale casei sale,
omorind pre femeea sa, pre copiii săi, pre rudele sale cele
mai de aprópe, și pre amicii săi cei mai intimi. Acesta
este un subiect ce întrece tot ce se arată mai tragic în
theatruri, și care a fost tratat fórte pe larg de Iosif în
Istoria sa. Cred a raporta aici propriile cuvinte prin care
acest Istoric descrie în a un-spre-đecea carte despre Anti-
chitățile Iudaice, cum îndată ce el avu cruđimea de a a-
tenta la viața Mântuitorului și a pruncilor, fu atacat de o
bólă trimisă din cer, și urmărit până la mórte. Iată ce
đice despre acésta: «Dumneđeu vroind a face pre Irod să

«sufere pedépsa nelegiurii sale bóla sa spori mereú. O
«căldură lentă ce nu se aréta de loc pe din afară 'l ar-
«dea și 'l mistuía pe din năuntru: Avea o fóme atât de
«violentă că nimic nu era de ajuns pentru a'l sétura. In-
«testinele sale erau pline de bube; colici violente 'l făceau
«a suferi dureri grozave, picíórele sale erau umflata și
«vinete. Părțile trupului cele ascunse erau atât de stri-
«cate că se vedea eșind de acolo vermi. Nervii săi erau
«cu totul retrași. Nu respira de cât cu mare nevoie, și
«resuflarea sa era atât de rea, că nimenea nu se putea
«apropia de el. Convulsiiunile ce 'i agitaú tot trupul, 'i dá-
«deaú o forță neinvinsă. Toți acei ce priveaú cu un spi-
«rit de milă starea în care se găsea acest nenorocit Prin-
«cipe, erau de acord, că acésta era o pedépsă văduță a
«lui Dumneđeú pentru a'l pedepsi de cruđimea sa, și de
nelegiuririle sale.

Iată ce đice Iosif despre dînsul în Istoria sa, care vor-
bește cam tot în ast-fel în cartea a doua despre Răsboi-
iul Jidovilor. Iată termeni săi: «Indată după aceea bóla sa
«răspândindu-se în tóte părțile trupului său, nu era nici
«o parte unde să nu simtă dureri fórte mari și usturátóre.
«Frigurile erau fórte tari. El era muncit de o mîncărime
«și de o scărpinătură nesuferită, și chinuit de colici fórte
«violente. Picíórele sale erau umflata și vinete: Pánțelele
«său nu era mai puțin. Toți nervi săi erau retrași. Păr-
«țile trupului ce se ascunde cu mai multă grijă erau a-
«tât de stricate, că se vedea eșind viermi din ele, și nu
«respira de cât cu o extremă greutate. Acei ce 'l vedeaú
«în acésta stare, și făceau reflexiuni asupra judecáților
«lui Dumneđeú, credeaú că acésta era o pedépsă, de cru-
«đimea sa cătră Iuda și Matias. Inse de și era chinuit
«de atâtea rele unite împreună, totuși îi plăcea vieța și
«spera de a se vindeca. Ast-fel nu era remedii care să
«nu le întrebuinteze, și se duse dincolo de Iordan pen-
«tru a întrebuinta apele calde de Calliroe, ce se scurg în
«lacul Asphaltit, și nu sunt numai medicinale, ci și plăcute
«la bėut. Medicii crezură de cuviință de a'l pune într'o
«bae de unt-de-lemn cald: inse acésta 'l slăbi atât de tare
«în cât perdu cunoscința, și 'l cređură mort. Strigátele celor
«ce se găseaú de față 'l făcură a'și veni în sine: Și atunci
«nădăjduindu-se de vindecarea sa ordonă de a distribui
«ómenilor săi de răsboi câte cinci đeci drahme de per-

«sónă, sume mari Șefilor lor și amicilor săi, și se reîntorsă
 «la Ierichon. Fînd aprópe de a muri, acea fiere neagră
 «ce mistuea măruntaele sale se aprinse ast-fel că'l făcu ca
 «să ia o hotărîre uricîosă. El chîemă din tóte părțile lu-
 «deii pe cele mai considerabile persóne, făcu a'î închide
 «pre toți în Hipodrom, și dîse Salomeei și lui Alexa băr-
 «batul său: Sciú că Jidoviî vor face mari veselii de mór-
 «tea mea; însé de veți voi a executa ceea ce eú dolesc
 «de la voi, mórtea mea 'î va sili de vërsa lăcrămî, și
 «în morméntarea mea va fi celebră. Ceia ce aveți a
 «face este că îndată ce'mi voiú da duhul, să puneți pre toți
 «soldații mei că să cunjure și să ucidă pre toți aceia pe
 «cari i-am închis în Hipodrom, pentru că să nu fie casă
 «în Iudeea, care să n'albă motiv de a plînge. Și puțin după
 «aceia durerile sale și o tuse mare îl apucară cu atâta violență
 «în cât ne mai putând a le suporta, el se hotări de a
 «scăpa din ele prin mórte. Fiind-că avea obiceiú de ași
 «tăia însuși cea ce mánca, ceru un măr și un cuțit, privi
 «în tóte părțile să vadă de nu era cine-va care să se
 «împotrívescă scopului său, și rēdică mîna pentru a se
 «sinucide.»

În fine același Istoric spune, că omorând deja pre doi
 din fiii săi, omori încă pe un al treilea, și muri el însuși
 în cele mai grozave dureri. Această mórte fu o dréptă
 pedépsă de cruzimea ce exercitase asupra pruncilor din Be-
 thleem, și cursa ce întinsese Mântuitorului. Îndată ce I-
 rod muri, un Anger se arētă în vis lui Iosif ce era în
 Egipt și 'î dîse: *Sculându-te ia pruncul și pre muma
 lui, că a murit cei ce căutaú sufletul pruncului.*
 Evangelistul adaoge ceia ce urméză: *Iar auđînd că Archelaú
 împărătește în Iudeea, în locul lui Irod tatălui său, s'aú temut
 să mergă acolo; iar luând poruncă în vis, s'aú dus în părțile
 Galilei.*

CAPITOLUL IX.

Timpul în care Pilat fu Guvernator al Iudeii.

Același Istoric mărturisește că Archelaú succedă la Re-
 gatul Iudeii în virtutea testamentului lui Irod tatál său,
 confirmat de judecata lui August, și că fiind depus după
 deuce ani, Filip, junele Irod, și Lisanie frații săi guvernară

fie care Tetrarchia lor. El declară de asemenea în cartea a opt-spre-zecea a Istoriei sale, că în anul al doi-spre-zelea al domniei lui Tiberie, pre care August îl alesese de succesor al său la Imperiū, după ce l'a ū posedat cinci-deci și șapte de ani, Pontie Pilat fu făcut Guvernator al Iudei, unde rămase zece ani, și mai până la mórtea lui Tiberie. Ceia ce descoperă lămurit falsitatea actelor ce a ū fost compuse mai târzi ū contra Mântuitorului, unde patima sa este pusă în al patrulea Consulat al lui Tiberie, care fu în al șeptelea an al domniei sale, ceia ce este contrari ū celor ce asigură Iosif, că Pilat n'a fost trimis în Iudeea în calitate de guvernator de cât în anul al doi-spre-zecelea al domniei acestui Principe.

CAPITOLUL X

Preoții cei mari în timpul cărora Mântuitorul predică Evangelia sa.

În acel timp, și după mărturisirea Evangelistului în anul al cinci-spre-zecelea al domniei lui Tiberi ū, în al patrulea an al Guvernămentului lui Pilat, și pe când Irod, Lisanie și Filip erau Tetrarchi în Iudeea, Iisus Christos Mântuitorul și Domnul nostru fiind în vĕrstă aprópe de trei-deci de ani, primi botezul de la Ioan, și începu a predica Evangelia sa. Sânta Scriptură declară că el îndeplini această divină funcțiune în timpul în care Ana și Caiafa exercita ū funcțiunea de sacerdoți înalți ceia ce arată că el întrebuintă mai puțin de patru ani la aceasta. Principalele observări ale Legii fiind atunci abolite, sacerdoțiul nu era mai mult conservat în aceleași familii ca mai înainte, ci era dat de către guvernatori unor persoane ce nu l exercita ū mai mult de un an. Iosif spune în Istoria sa, că a ū fost patru cari posedară sacerdoțiul de la Ana până la Caiafa. «Valerius Gratus, dice el: «luă sacerdoțiul lui Anna, și îl dete lui Ismail fiul lui Fabus, care fu curĕnd după aceea depus pentru a pune în locul său pre Eliazar fiul lui Anna. Însă după un an 'i luă acĕstă funcție pentru a o da lui Simon fiul lui Camit care nu o exercită de cât un an, și fu obligat a o da lui Iosif supranumit Caiafa. Ast-fel este lămurit că timpul predicărei Mântuitorului cuprinde ceva mai puțin de patru ani,

în timpul cărora patru Mari Preoți, de la Ana până la Caiafa, exercitară fie care câte un an sacerdoțiul înalt. Cu dreptate deci arată Sânta Scriptură că Caiafa era în anul patimei Mântuitorului. Ceia ce servă a confirma arătarea ce am făcut despre timpul predicării sale. La începutul acestei predicări, el chiamă doi-spre-zece Apostoli, cărora le dădu acest titlu de onóre, pentru a'i distinge de cei-l-alți discipoli. Cât-va timp după aceea, Domnul alese încă șapte-deci și două alți discipoli, pre cari 'i trimise înaintea lui, două câte două, în toate cetățile și în toate locurile unde el însuși era să mérgă,

CAPITOLUL XI.

1. Botezul lui Ión. 2. Mărturisirea lui Iosif pentru Mântuitorul.

1. Sânta Scriptură ne spune încă, că curênd după aceea ténărul Irod porunci de tăie capul lui Ión Botezătorul. Iosif se unește cu desăvârșire cu textul Evangheliei când vorbește de Irodiada, și istorisește modul cu care Irod lepădă pre femeea sa legitimă, fiica lui Areta, Rege al Arabiei, pentru a lua în însoțire pre Irodiada ce o răpise de la fratele său, și cum omorând pre Ión Botezătorul prin complezență pentru această femeie el intră în răsboiul cu Areta, pe a cărui fiică o desonorase și perdu totă armata sa, spre pedépsa cruđimei ce făcuse lui Ión Botezătorul. El istorisește că era un om fórte drept care dădea un óre care Botez; în care se găsește conform cu ceia ce mărturisește despre această Scriptura. El mai spune încă că Irod fu lipsit de regatul său cu ocasiunea Irodiadei și isgonit cu ea la Vienna, cetate din Galia. Iată cum vorbește el despre acesta în cartea a opt-spre-zecea din Istoria sa: «Maí mulți Jidovi aú cređut, că această înfrângere a armatei lui Irod era o pedeapsă a lui Dumneđu, «din cauza lui Ioan supranumit Botezătorul. Acesta era «un om de mare pietate, care sfátuia pre Jidovi a îmbrățușu virtutea, a face dreptatea și a primi botezul, după «ce se vor face plăcuți lui Dumneđu, nu numai abținându-se de óre care păcate, ci și unind pe lângă curățenia trupului pre aceia a sufletului. Ast-fel fiind-că o mare «mulțime de popor mergea după el spre a asculta doc-

«trina sa, Irod temându-se ca nu cum-va prin puterea ce-
 «el avea asupra lor să ațâțe vre o răscolă, pentru că erau
 «tot-d'auna gata a întreprinde ceia ce el le-ar porunci,
 «cređu de datorie a preîntîmpina acest rău, pentru a nu
 «avea motiv de a se căi, că a așteptat prea mult a re-
 «mediea la acésta. Pentru acest cuvînt el îl trimise pri-
 «sonier în fortăreța din Machera, de care am vorbit
 «unde fu ucis, și Jidoviî atribuiră înfrîngerea armatei sale
 «unei drepte pedepse a lui Dumneșeu de o faptă atât de
 «nedrăptă.» Iată modul avantajios cu care Iosif vorbește
 de Ión Botezătorul.

2. El face de asemenea mențiune de Mântuitorul în
 aceiași carte în acești termeni: «In același timp trăia I-
 «isus care era un om înțelept, dacă totuși trebuie a'l con-
 «sidera simplu ca un om, atât de admirabile erau lucru-
 «rile sale. El învăța pre cei ce aveau plăcere a fi instruiți
 «de adevăr, și fu urmat nu numai de mai mulți Jidovi,
 «ci și de mai mulți păgâni. Acesta era Christos. Cei mai
 «principali din națiunea noastră acuzându-l înaintea lui Pi-
 »lat, el 'l răstigni pre cruce. Cei ce'l iubise în timpul vi-
 «eței sale nu'l abandonară nici după mörte. El li se arătă
 «viu și înviat a treia zi, dupre cum o preșisese Profeții,
 «și că va face mai multe alte minuni. De la el aŭ luat Creș-
 «tiniî numele lor, pe cari'l vedem încă astă-zi». Un istoric
 jidov vorbind ast-fel de Ión Botezătorul și de Mântuito-
 rul, ce cuvînt mai pöte rămânea pentru scusă celor ce
 aŭ avut insolența de a compune contra lui, actele de care
 am vorbit. Iată destul asupra acestui subiect.

CAPITOLUL XII

Discipoliî Mântuitorului

Numele Apostolilor Mântuitorului sunt förte cunoscute,
 pentru că se găsesec lămurit arătate în Evangelie. Inșă nu
 avem nicăire numele acelor șapte-șeci de Discipoli. Se dice
 totuși, că Barnaba, de care adesea-orî s'a vorbit în Fap-
 tele Apostolilor, și în Epistola Sântului Pavel către Gala-
 teni, era unul din ei. Se asigură că Sosten, care scrisc
 cu Pavel cătră Corintenî, era de asemenea. Cel puțin
 Climent o spune în cartea a cincea a Instituțiunilor sale,
 unde dice că Chifa, căruia sântul Pavel 'i dice, că stătu

împrotivă în fața lui Atioch, era unul din cei șapte-zeci de Discipoli, care avea același nume ca sântul Petru Apostolul. Se crede de asemenea că Mathia, care fu pus în numărul Apostolilor în locul lui Iuda, și că acela ce fu ales cu Mathia pentru a fi ridicat la aceeași onoare era din cei șapte-zeci. Se pretinde încă că Thadeu despre care voi povesti în curând o istorie ce a venit până la noi, era din același număr. Cine va voi a da atențiune asupra unei bucăți din sântul Pavel, va recunoște lămurit că a fost mai mult de șapte-zeci de Discipoli ai Mântuitorului (1. Epist. Cor. Cap. 15). El dice că după învierea sa *s'a arătat mai întâiu lui Chifa, apoi celor unsprezece Apostoli. După aceea s'a arătat la peste cinci sute de frați de o dată, din cari cei mai mulți sunt până acum, iară unii aș adormit.* El adaoage, că mai pe urmă s'a arătat lui Iacov ce se crede că a fost discipol și frate al Domnului. În fine, pentru că afară de cei doi-spre-zece Apostoli erau încă mai mulți alții ce se numeau apostoli, din numărul cărora era sântul Pavel, el adaoage: *Apoi s'a arătat Apostolilor tuturor.* Iată care este istoria lui Thadeu de care am vorbit.

CAPITOLUL XIII

Istoria Regelui de Edessa.

Divinitatea Mântuitorului și Domnului nostru făcându-se cunoscută tuturor ómenilor prin efectele miraculoase ale puterniciei sale, ea atrase o mare mulțime de persoane din țeri streine și fórte depărtate de Iudeea, prin speranța de a se vindeca de bóle și alte incomodități de care sufereau. Abgar, care comanda cu multă reputație într'un mic stat dincolo de Eufrat, și care era ținut de o bolă incurabilă, aflând din mărturisirea uniformă a mai multora, vindecările miraculoase ce făcuse Mântuitorul, 'i scrise rugându'l de a avea bunătatea de a'l vindeca. Mântuitorul, în loc de a merge la el îi făcu onórea de a'î răspunde și de a'î promite că va trimite pre unul din discipolii săi, care'l va vindeca, și'î va procura mântuirea sa, și a celor a'î săi. El se achită de acéstă făgăduință, căci după Învierea sa și Înălțarea sa, Thoma unul din cei doi-spre-zece Apostoli trimise pre Thadeu unul din cei

șapte-zeci de Discipoli să predice Evangelia de la Edessa, și să îndeplinescă făgăduința Mântuitorului.

Memoria acestui miracol s'a conservat în registrele de Edessa care conțin Actele lui Abgar. Am tras din registre scrisoarea sa, și răspunsul Mântuitorului ce le-am tradus din limba Syriacă.

Scrisoarea lui Abgar Rege de Edessa trimisă prin Anania lui Iisus la Ierusalim.

«Abgar, Regele Edessiei către Mântuitorul Iisus carele s'a arătat la Ierusalim. Am auzit de minunile și tămăduirile ce faci, fără a te servi de erburî, sau alte doctorii. Am înțeles că faci pre orbî să vadă, pre ologî să umble, pre cei leproși curățești, duhurile necurate gonești din cei ce pătimesc, pre cei cu bôle netămăduite lecuiești și dai viață morților.

«Aceste minuni m'au convins că ești un Dumnezeu, sau Fiul lui Dumnezeu pogorît din ceriul, pentru, a face aceste minuni. Pentru acesta am îndrăznit a'ți scrie, această scrisoare, rugându-te se vii să mă vezi, și să mă tămăduiești de bôla de care pătimesc de multă vreme. Am auzit că și Iudeii te gonesc și cârtesc pentru minunile tale, și că caută a te perde. Eu am aici o cetate frumoasă și răsfațată, și măcar că nu este prea mare, ea ne va fi de ajuns pen ru noi amândoi.

Iată scrisoarea ce el scrise atunci fiind luminat de o rază a luminei cerești. Cred de datorie a transcrie și răspunsul ce 'i făcu Mântuitorul. Răspunsul e scurt, dar cu totul plin de virtutea puternică a cuvântului său.

Răspunsul lui Iisus, către Regele Abgar

«Fericit ești Abgare că ai crezut în mine mai înainte de a mă vedea. Căci scris este de mine, că cei ce mă vor vedea nu vor crede întru mine, și cei ce nu mă vor vedea, vor crede și se vor mântui. Cât pentru dorința ce arăți că ai de a veni să te ved, eu trebuie mai întâi a îndeplini în țara acesta toate lucrurile pentru care am venit, și după aceasta să mă sui către acela ce m'a trimis, și dacă mă voi sui de aicea, 'ți voi trimite pre unul din ucenicii mei carele te va vindeca

«de bóla de care pătimești, și ți va da viéță vecinică, ție și celor cu tine.

Iată ce este scris în aceste scrisori în limba Syriacă:
«După Înălțarea lui Iisus la cer, Iuda care se cheama și Thomas, trimise pre Thadeu Apostolul, unul din cei șapte-deci de Discipoli, carele venind găsdui la Thobie fiul lui Tobie. Sgomotul sosirei sale și minunile ce el făcuse răspândindu-se, se spuse lui Abgar că venise un Apostol, după cum Iisus îi promisese. Thadeu începu deci a vindeca prin puterea ce primise de la Dumneđu, toate bólele și neputințele spre marea mirare a tótă lumea. Abgar auđind de minunile surprindétore ce el făcea, și de vindecările extra-ordinare ce sêvêrșa în numele și puterea lui Iisus Christos, cugetă intru sine că acesta era acela de care Iisus îi scrisese în acești termeni: Când mă voiú sui la ceriú ți voiú trimite pre unul din ucenicii mei care te va tãmadui. Trimițend deci să cheame pre Tobie la care el ședea îi đise: Am aflat că un om puternic și care face multe vindecări cu numele lui Iisus aú venit din Ierusalim, și că locuește în casa ta. Tobie îi răspunse, Dómne, a venit în gazdă la mine un strein care face multe minuni. Adă-mi'l, đise Abgar. Thobie mergend la Thadeu îi đise: Regele Abgar mi-a poruncit a te aduce la el, ca să'l tãmaduești. Sunt gata a merge, răspunse Thadeu că pentru aceasta am fost trimis aicea. A doua đi dis de diminéță Tobie duse pre Thadeu la Abgar. Când intră la el acest Principe văđu ce-va extra-ordinar, și strălucit pe fața acestui Apostol, ce'l sili de a se prosterne pentru a i se închina de care lucru cei mari ai curței ce erau de față, și cari nu veduse nicl o dată asemenea lucru, fură cuprinși de mirare. Abgar đise lui Thadeu: Ești tu discipolul lui Iisus, Fiul lui Dumneđu, carele mi-a scris, că ți voiú trimite pre unul din discipolii mei care te va vindeca, și ți va da viéță vecinică ție și celor cu tine Thadeu? îi răspunse: eú am fost trimis cătră tine de Domnul Iisus, pentru că ai cređut intr'ensul; și de vei crede în el și de acum înainte, vei vedea tóte dorințele inimei tale împlinite. Am cređut ast-fel intru el, răspunse Abgar, că aveam scop de a ataca cu mâna armatăpre Jidovii cari l'aú rëstignit dacă n'ași fi fost oprit de frica puterii Romanilor. Thadeu îi đise: Iisus Domnul și Dumneđu nostru a îndeplinit voința

«Tatălui său, și după ce a îndeplinit-o s'a înălțat la ceriū
«la dēnsul. Eū cred întru el și Tatăl său, și se Abgar.
Pentru acēsta, rēspunse Thadeū, pune mīna mea preste
«ține, în numele lui Iisus Māntuitorul nostru. Și pe cānd
«o punea, Abgar fu vindecat de bóla sa. Și el se mira
«că ceia ce auđise de Iisus Christos și anume, că vin-
«deca bólele fără erburī nicī doctoriī, se sēvērși în per-
«sóna sa prin mijlocirea Discipolului său. El nu fu sin-
«gur vindecat ast-fel. Abdeū fiul lui Abdeū aruncāndu-se
«la piciorēle lui Thadeū fu vindecat de podagrā prin pu-
«terea rugāciunilor sale și punerea mīnilor. Māi mulți
«alți cetățeni furā ast-fel tāmăduiți de suferințele lor de
«cātre acest Apostol, ce făcea ne încetat minuni și pre-
«dica cuvēntul lui Dumneđeū. După acēsta Abgar îi și se,
«tu faci Thadeū, tóte aceste minuni cu puterea lui Dum-
«neđeū, și noi suntem în admirație. Dar te rog să ne
«spui în ce chip a venit Iisus pre pāmēnt, și cu ce pu-
«tere a făcut atāt de mari lucruri ca acelea de care am
«auđit vorbindu-se. Acum nu'ți voi spune nimica, rēs-
«punse Thadeū, dar fiind-cā am fost trimis aicea pentru
«a predica Evangelia, de vei bine-voi a aduna mīni pre
«toți locuitorii din cetatea ta le voi predica cuvēntul lui
«Dumneđeū, și le voi respāndi acēstā sēmānță de vieță.
«Le voi vorbi de venirea māntuitorului, de ce a fost
«el trimis de Tatăl său, și de misterile ce el a descoperit
«în lume. Voi vorbi de puterea cu care a lucrat a-
«ceste minuni. De noua sa doctrinā, de micșorimea și în-
«josirea exteriórā a umanității sale, de chipul cu care s'a
«smerit până la mórte de patima și de crucea la care s'a
«supus, de pogorārea sa în iad, de învierea sa, de morți
«ce el a învieat, de ce el a dus cu sine în ceriū suin-
«du-se la Tatăl său cum șede de a drēpta Tatălui său, cum
«vā veni încunjurat de putere și de slavă pentru ca să ju-
«dece pre cei vii și pre cei morți. În ziua următoare Ab-
«gar porunci de a aduna pre toți locuitorii pentru a as-
«cultă predicarea lui Thadeū. El porunci de asemenea de
«a'ī da aur și argint. Inse el nu a voit să primescā și
«cēnd, cum vom lua avutul altuia, după ce am părăsit
«pre al nostru? Acestea s'a întimplat în anul al trei sute
«patru-đecelea. Am cređut de folos ca să traduc acēstā
«relațiune din limba Syriacā în limba nóstrā, și de a o pune
«în Istoria mea».

CATEA A DOUA

PREFAȚA

Am scris în cartea precedentă tot ce trebuia a servi ca Prefață la Istoria Bisericeii atingător de Divinitatea Verbului, de vichimea doctrinei sale, și de modul de a vieții ce el ne-a învățat, atingător de venirea sa, patima sa, și alegerea Apostolilor săi, și am adus despre aceasta probele ce în treacă am putut să dau. În această carte voi arăta ceia ce s'a întâmplat de la Înălțarea Sa și o voi lua atât din Sântele Scripturi, precum și din alte monumente ce le voi cita la locul lor.

Capitolul Intâiu

1. Alegerea lui Mathia. 2. Instituțiunea Diaconilor. 3. Martirul lui Ștefan. 4. Instalarea lui Iacob pre Scaunul Bisericii de Ierusalim. 5. Predicarea lui Thadeu la Edessa. 6. Persecuțiunea ațâțată de Jidovi. 7. Convertirea lui Pavel.

1. Cel dintâiu lucru ce făcură Apostoli, fu de a alege pre Mathia, carele duple cum am spus era unul din Discipolii Mântuitorului, pentru a împlini locul Apostolatului, din care căzuse Iuda prin crima sa.

2. Ei așezară de asemenea șapte Diaconi de o probitate recunoscută, și după ce au făcut rugăciuni ș'a impus mâinile asupra lor.

3. Ștefan ce era din acest număr fu cel dintâiu care a fost ucis cu pietre de către Jidovi ce ucisese pre Mântuitorul, și luă el cel dintâiu cununa martyrului, ce

răspundea atât de bine la numele său, ca și cum n'ar fi fost chirotonit de cât pentru a muri atât de glorios.

4. Iacob, fratele Domnului, pe care curățenia virtuței sale făcuse al supranumi Just (drept), fu atuncea pus el mai întâi pe scaunul Episcopal al cetății de Ierusalim. El era fiu al lui Iosif tatăl lui Christos, căruia sânta Scriptură zice că Fecióra 'i fu logodită, și că «*mai înainte de a se aduna ei s'aũ aflat avënd în pãntece din Duhul Sânt*». (Mat. Cap. 1). Climent o încredințază în cartea a șasea a Instituțiunilor sale, și mărturisește, că de și Mântuitorul aũ preferat pe Petru pre Iacob și pre Ión celor-l'altți Apostoli, totuși ei nu disputară împreună după Înălțarea sa pentru a avea guvernãmentul Bisericii de Ierusalim, ci ei 'l ceddară lui Iacob cu toții de-acord. El vorbește încă de dãnsul în cartea a șeptea în acești termini: «Domnul după Invierea Sa dădu lui Iacob supra-«numit Just, lui Ión și lui Petru darul științii, pre care'l «comunicară celor-l'altți Apostoli, și aceștia celor șaptezeci de Discipoli, din cari Barnaba era unul. Căci aũ fost «doi Iacobi, din cari unul supranumit Just fu aruncat «din înălțimea Templului, și ucis cu o lovitură de pãrghie de către un meșteșugar, și cel-l'alt avu capul tăiat.

5. În acelaș timp fãgãduința ce făcuse Mântuitorul Regelui Osdroenilor fu îndeplinită. Căci Thoma trimise pre Thadeu la Edessa prin mișcarea sântului Duh, pentru a predica acolo Evanghelia, după cum am probat'o mai înainte prin monumentele ce s'aũ conservat în acea cetate. Thadeu vindecă acolo pre Abgar cu puterea Duhului lui Dumnezeu, și făcu minuni care umplu de mirare pre toți locuitorii. După ce i-aũ dispus la cultul Mântuitorului prin mărimea faptelor sale, el le predică doctrina sa, în care au rămas ne strãmutați până acum, conservând tot-d'auna între ei semnele deosebite ale bunătății sale.

6. După martyrul lui Ștefan, Jidovii excitând o violentă persecuțiune contra Bisericii de Ierusalim și a tuturor Discipolilor, afară de cei doi-spre-zece Apostoli, fiind risipiți în Iudeia și în Samaria, unii din ei, cum mărturisește sânta Scriptură, înaintară până la Fenicia, la Cipru și la Antiochia, unde neîndrãsind încă a predica credința Gintelor, se mulțămiră a o predica Jidovilor. Pavel

persecuta atunci B serica, și intrând în casele credincioșilor, lua de acolo bărbați și femei pentru a umplea temnițele. Filip care fusese Hirotonit Diacon cu Ștefan, și care era unul din Discipolii ce am spus că fusese risipiți, intră el mai întâiu în Samaria plin de puterea Spiritului lui Dumnezeu, și predică acolo Evangelia. Harul lui Dumnezeu îl susținu ast-fel în îndeplinirea ministerului său, că pe lângă un mare număr de alte persoane el atrase la credință pre Simon Magul. Acest Simon câștigase un credit atât de mare între acei pe cari înșelase cu vrăjitoriile sale, în cât credea că el era cea mai mare virtute a lui Dumnezeu. Cuprins de mirare de mărimea minunilor ce făcea Filip cu puterea Dumnezească, el avu dibăcia de a se preface că crede, și căpătă Botezul. Ceia ce vedem încă și astăzi cu mirare că se practică de către acei ce urmăză infama sa heresie. Ei se însinuază în Biserică ca o bătă molipsitoare urmând pre autorul lor și corup pe acei cărora le pot inspira otrava periculoasă ce ei ascund. Mai mulți fiind descoperiți au fost isgoniți, după cum și Simon fu odinioară pedepsit de către Petru. Evangelia făcând din zi în zi progrese, Providența Dumnezeiască aduse pre un Ofițer al Reginei de Ethyopia: căci popóarele din acea țară sunt încă și acum guvernate de o femeie, care ofițer fiind instruit de către Filip, după ordinul ce primise acest Discipol prin o vedenie fu cel dintâiu dintre păgânii ce crezu, și carele întorcându-se în țara sa, predică acolo, cum se zice, cunoștința adevăratului Dumnezeu, și despre venirea Mântuitorului. Ast-fel el îndeplini Profeția ce zice: *Ethyopia se va supune mai întâiu lui Dumnezeu.* (Ps. 67).

7. Cu toate aceste Pavel, acest Vas al alegerii, fu stabilit Apostol, nu de către ómeni, nici de către un om, ci de către Iisus-Christos și Dumnezeu Tatăl său care l'au înviét din morți, și chemat prin o vedenie, și printr'o voce din Ceriú. (Gal. Cap. 1).

CAPITOLUL II

Tiberie propune Senatului de a pune pre Mântuitorul în numărul Zeilor, și oprește de a persecuta pre Discipolii săi.

Fiind-că era un obicei neviolabil observat de către guvernatori, de a înștiința pre Impérat de tot ce se în-

tâmpla nouă și extra-ordinar în întinderea Provinciilor lor, Pilat nu lipsi de a face cunoscut lui Tiberie șomotul ce se respândise în Palestina privitor la învierea Mântuitorului, minunile sale, și opiniunea în care mai mulți erau de divinitatea sa.

Tiberiu raportă Senatului ceia ce aflase. Senatorii respinseră affacerea sub pretext că s'a desprețuit vechia Lege a Republicii, prin aceia că nu s'a recurs mai în tâu la autoritatea senatului pentru a' pune în numărul Zeilor. Inse în adevăr doctrina salutariă a Evangheliei n'avea nevoie de ajutorul nici de sufragiul ómenilor. Tiberie rămase tot în acelaș simțimânt, și nu ordonă nimeica contra Religiei Creștine. Tertulian om fórte savant în Jurisprudența Romană, și fórte celebru între scriitorii Latini, raportează acéstă istorie în Apologia ce a compus în limba latină pentru Religieua Creștină, și care a fost tradusă în limba grécă. «Pentru a vorbi, zice «el, de originea acestor legi, era o vechiă maximă că «nici un zeu nu putea fi consacrat de Impératul, de n'ar «fi fost mai nainte aprobat de către Senat. Marcu Emil «urmă ast-fel pentru Zeul său Alburnie. Practica în care «sunteți de a face să atârne existența Zeilor de la vo- «ința ómenilor servește fórte mult la căusa noastră. Un «Zeu nu va fi Zeu de nu va plăcea oamenilor. Trebuie «ca el să și-i facă favorabili. Tiberie, în timpul căruia «Religieua Creștină începu a se arăta pre pământ, ra- «portând deci Senatului cele ce auzise din Palestina pri- «vitor la divinitatea Domnului Nostru, și declarând pe «față că era de părerea ca să fie în numărul Zeilor, «Senatul respinse propunerea pentru că n'a examinat'o. «Impératul rămase în simțimântul său, și amenință de a «pedepsi pre acei ce ar întreprinde de a ponegri pe Creș- «tinii prin calomniile lor. Providența dumnezeiască inspi- «rase acest simțimânt lui Tiberie, pentru ca adevărul E- «vangheliei ce se născuse să fie respândit fără obstacol «în tot Universul.

CAPITOLUL III.

Progresele minunate ale Evangheliei.

Ast-fel acest cuvânt salutar fu respândit de odată ca o rază a sórelui prin forța a tot-puternică a Duhului lui

persecuta atunci B serica, și intrând în casele credincioșilor, lua de acolo bărbați și femei pentru a umplea temnițele. Filip care fusese Hirotonit Diacon cu Ștefan, și care era unul din Discipoli ce am spus că fusese risipiți, intră el mai întâiu în Samaria plin de puterea Spiritului lui Dumnezeu, și predică acolo Evangelia. Harul lui Dumnezeu 'l susținu ast-fel în îndeplinirea ministerului său, că pe lângă un mare număr de alte persoane el atrase la credință pre Simon Magul. Acest Simon câștigase un credit atât de mare între acei pe cari înșelase cu vrăjitoriile sale, în cât credea că el era cea mai mare virtute a lui Dumnezeu. Cuprins de mirare de mărimea minunilor ce făcea Filip cu puterea Dumnezească, el avu dibăcia de a se preface că crede, și căpătă Botezul. Ceia ce vedem încă și astăzi cu mirare că se practică de către acei ce urmăză infama sa heresie. Ei se însinuază în Biserică ca o bôlă molipsitoare urmând pre autorul lor și corup pe acei cărora le pot inspira otrava periculoasă ce ei ascund. Mai mulți fiind descoperiți au fost isgoniți, duple cum și Simon fu odinioră pedepsit de către Petru. Evangelia făcând din zi în zi progrese, Providența Dumnezească aduse pre un Ofițer al Reginei de Ethyopia: căci popóarele din acea țară sunt încă și acum guvernate de o femeie, care ofițer fiind instruit de către Filip, duple ordinul ce priimise acest Discipol prin o vedenie fu cel dintâiu dintre păgânii ce crezu, și carele întorcându-se în țara sa, predică acolo, cum se zice, cunoștința adevăratului Dumnezeu, și despre venirea Mântuitorului. Ast-fel el îndeplini Profeția ce zice: *Ethyopia se va supune mai întâiu lui Dumnezeu.* (Ps. 67).

7. Cu tóte aceste Pavel, acest Vas al alegerii, fu stabilit Apostol, nu de către ómeni, nici de către un om, ci de către Iisus-Christos și Dumnezeu Tatăl său care l'au inviét din morți, și chemat prin o vedenie, și printr'o voce din Ceriú. (Gal. Cap. 1).

CAPITOLUL II

Tiberie propune Senatului de a pune pre Mântuitorul în numărul Zeilor, și oprește de a persecuta pre Discipoli săi.

Fiind-că era un obiceiú neviolabil observat de către guvernatori, de a înștiința pre Impérat de tot ce se în-

tâmpla nouă și extra-ordinar în întinderea Provinciilor lor, Pilat nu lipsi de a face cunoscut lui Tiberie șomotul ce se respândise în Palestina privitor la învierea Mântuitorului, minunile sale, și opiniunea în care mai mulți erau de divinitatea sa.

Tiberiu raportă Senatului ceea ce afluase. Senatorii respinseră affacerea sub pretext că s'a desprețuit vechia Lege a Republicii, prin aceea că nu s'a recurs mai în tâiu la autoritatea senatului pentru a'l pune în numărul Zeilor. Inse în adevăr doctrina salutariă a Evangheliei n'avea nevoie de ajutorul nici de sufragiul omenilor. Tiberie rămase tot în acelaș simțiment, și nu ordonă nimica contra Religiei Creștine. Tertulian om foarte savant în Jurisprudența Romană, și foarte celebru între scriitorii Latini, raportează această istorie în Apologia ce a compus în limba latină pentru Religieua Creștină, și care a fost tradusă în limba grecă. «Pentru a vorbi, zice «el, de originea acestor legi, era o vechiă maximă că «nici un zeu nu putea fi consacrat de Impăratul, de n'ar «fi fost mai înainte aprobat de către Senat. Marcu Emil «urmă ast-fel pentru Zeul său Alburnie. Practica în care «sunteți de a face să atârne existența Zeilor de la vo- «ința omenilor servește foarte mult la cauza noastră. Un «Zeu nu va fi Zeu de nu va plăcea oamenilor. Trebuie «ca el să și-i facă favorabili. Tiberie, în timpul căruia «Religieua Creștină începu a se arăta pre pământ, rap- «portând deci Senatului cele ce auzise din Palestina pri- «vitor la divinitatea Domnului Nostru, și declarând pe «față că era de părerea ca să fie în numărul Zeilor, «Senatul respinse propunerea pentru că n'a examinat'o. «Impăratul rămase în simțimentul său, și amenință de a «pedepsi pre acei ce ar întreprinde de a ponegi pe Creș- «tini prin calomniile lor. Providența dumnezească inspi- «rase acest simțiment lui Tiberie, pentru ca adevărul E- «vangheliei ce se născuse să fie răspândit fără obstacol «în tot Universul.

CAPITOLUL III.

Progresele minunate ale Evangheliei.

Ast-fel acest cuvânt salutar fu răspândit de odată ca o rază a sórelui prin forța a tot-puternică a Duhului lui

înturnându-se către jidovii ce-l însoțeau le țise: «Acum «noi trebuie se sperăm mai mult de cât tot-déuna, fiind «că Impératul fiind atât de iritat în contra noastră, Dum-«nedeu nu va lipsi de a ne fi favorabil».

Filon spune el-însuși toate împrejurările Ambasadii Sale în cartea ce a compus anume. Nu voi însemna din aceste de cât ceia ce servește la a justifica că nenorocirile ce se întempleră atuncea Jidovilor erau o dreaptă pedepsă a atentatului ce ei comisesse contra Mântuitorului. El spuné mai întâi că sub domniea lui Tiberie, Sejan, care avea mare credit la densus făcu tot ce putu pentru a ruina Națiunea Jidovilor. El face de asemenea mențiune de turburările ce Pilat, sub guvernământul căruia Mântuitorul fusese dat morții, ațâță între Jidovi vroid a introduce în Templul lor ce subsista încă atuncea, un cult contrariu Legii lor.

CAPITOLUL VI.

Nenorociri întemplate Jidovilor după atentatul ce ei comisesse contra Mântuitorului.

El arată apoi cum Caligula succedând la Imperiul Roman după mórtea lui Tiberie, trată în mod crud pe supușii săi, și exercită cele mai oribile violențe contra Jidovilor ca și contra celor-lalți. Eă cred că, nu voi putea face nimic mai bine de cât de a transcrie aici propriile sale cuvinte: «Caligula întrebuiță o mare asprime contra tu-«tutor popórelor, și mai cu sémă contra Jidovilor. Ura «de care el era însuflețit contra acestei Națiuni, 'l împinse «a'și atribui toate Oratoriile ce ea avea în Cetăți, și înce-«pënd prin acea din Alexandria, el umplu acele Oratorii «cu statuele sale, căci a permite altora se le pună, era «a le pune el însuși. In fine el schimbă acel Templu a-«tât de celebru din Ierusalim care până atunc fusese ne-«violabil, și care fusese tot-déuna un azil sacru, într'un «Templu cu numele său, făcându-l a se numi Templul «junelui Jupiter». El istorisește într'o altă carte al cărei titlu este despre virtuți, o mulțime de alte nenorociri ce se întempleră sub domnia acestui Principe locuitorilor din Alexandria, și pe care e cu greu de ale repeta. Iosif se

unește pe deplin cu el în istorisirea pe care o face relativ de mizeriile de care Jidovii fură împovărați după timpul lui Pilat, și după crima ce comiseră contra Mântuitorului. Iată ce țice el despre această în cartea a doua a Răsboiului Jidovilor contra Romanilor: «Pilat fiind trimis de «căt-re Tiberie ca Guvernator în Iudea, aduseră nóp-tea «în Ierusalim drapeluri pe care erau imagini ale acestui «Impé-rat. Jidovii fură de acesta atât de surprinși și atât de «iritati, în cât după trei țile se făcu o mare turburare, «pentru că ei consideraú această faptă ca o violare a le-«gii lor, ce oprește expresamente de a pune în cetățile «lor vre o figură de ómenii saú de animale». Ori-cine 'și va da ostenélă de a compara aceste cuvinte cu Istoria E-vangeliei, va recunoaște cu înlesnire, că aclamarea prin care Jidovii protestară în timpul Patimii Mântuitorului, căđu curênd asupra capului lor. Iosif raportéază încă în acești termini o altă nenorocire ce Dumneđeu permise pentru a'í pedepsi. «Noi avem un tesaur sacru pe care-l «numim Corbân, și Pilat ce era atunci la Ierusalim, vroi «a lua banii din el pentru a aduce apă în cetate prin «apeducte, ale cărei isvóre sunt depártate de patru sute «de stadii. Poporul se mișcă ast-fel de acesta, că se a-«dunară din tóte părțile un număr fórt-e mare pentru a «se plânge la el despre acesta. Fiind că nu era greú de «a prevedea, căci ar putea veni la o revoltă, el dete or-«din soldaților săi de a se desbrăca de hainele lor de răs-«boiú pentru a se îmbrăca cu haine obștești, a se ames-«teca ast-fel printre popor, și a'l ataca nu cu lovituri de «sabie, ci cu lovituri de bâte îndată ce ar începe a striga. «Lucrurile fiind dispuse ast-fel el dete semnalul de dea-«supra tribunalului său, și soldații săi executară ceia ce «li se poruncise. Mai mulți Jidovi periră uniú de lovitu-«rile ce primiră, iar alții fiind înădușiți în ímbulzélă când «vroeau se fugă. O pedépsă atât de aspră umplu de mi-«rare pre restul acestei mari mulțimi, și revolta se liniști».

Același autor mărturisește, că cetatea Ierusalim fu agitata de un mare număr de alte revolte, și că ea nu fu nicí odată scutită de turburări până ce fu redusă sub puterea Romanilor prin armele lui Vespasian. Iată cu ce mod Dreptatea dumneđească 'í pedepsea pentru crima ce comisesese contra Mântuitorului.

CAPITOLUL VII.

Mórtea violentă a lui Pilat.

Nu trebuie se omit ceia ce se spune de Pilat care condamnase pre Mântuitorul, că sub domnia lui Caligula de care vorbim acum, el cădu în nenorociri atât de grozave, în cât pentru a scăpa de ele se sinucise cu propria sa mână. Ceia ce fără îndoială trebuie a fi considerat ca o pedepsă ce Dreptatea dumnezească ordonase contra negliuirii sale.

Acésta este raportat de către autorii Greci, cari au scris Olympiade, și cari au urmat exact ordinea timpului în povestirea evenimentelor celor mai remarcabile.

CAPITOLUL VIII.

Fómetea întemplată sub domnia lui Caligula.

Caligula ne domnind de cât cel mult patru ani, Claudie îi succedă la Imperiū. Mai tot pământul fu bântuit sub domnia sa de o crudă fómete, ce a fost raportată de către autorii cei mai contrari Religiei noastre, și carea a fost preșisă de către Profetul Agav, de care s'a vorbit în Faptele Apostolilor. (Fapt. Apost. Cap. 11). Autorul dîcînd, că Discipoliî hotărîră în acel timp de a trimite fie care după puterea sa milostenii fraților ce locuiaū în Iudea, ceia ce ei făcură în adevěr, trimițendu-le Preoților din Ierusalim prin mânele lui Pavel și a lui Barnaba, el adaoge cele ce urmédă.

CAPITOLUL IX.

Martirul lui Iacob Apostolul.

În același timp Regele Irod întrebuiță puterea sa ca să maltrateze pre unii din Biserică. Așa ordonă mórtea prin sabie a lui Iacob fratele lui Ioan. Climent spune în cartea a șéptea a Instituțiunilor sale o istorie fórte memorabilă pe care o aflase de la cei ce fuseseră înaintea lui. El dîce că acel ce-l dase judecâtei, vędînd că el măr-

turisia cu generositate credința, fu atât de tare mirat de statornicia sa, în cât declară el însuși că era creștin. Ei fuseră deci duși împreună la supliciū, și pe când 'i ducea, el rugă pre Iacob de a-l erta. Iacob oprindu-se puțin 'i duse: «Pace ție» și-l îmbrățișă. Apoi amândoi au fost omoriți, tăindu li-se capul. Sânta Scriptură spune (Fapt. Cap. 12) încă că Irod vedând că mórtea lui Iacob plăcea fórte tare Jidovilor, prinseră pre Petru, și arestându-l 'l puse în temniță, și l'ar fi condamnat la mórte, și pe el dacă în nóptea înaintea zilei ce era destinată pentru supliciul său, n'ar fi fost liberat într'un chip miraculos de către un ânger, și iconomisit pentru predicarea Evangheliei.

CAPITOLUL X.

Irod Agripa este pedepsit de persecuția ce întreprinsese asupra Apostolilor.

Persecuția ce întreprinsese Irod asupra Apostolilor nu rămase mult timp nepedepsită, și ângerul executor al Dreptăței dumnezești 'l făcu curând a suferi pedepsa ce merita pentru nelegiuirea sa. Se spune în Faptele Apostolilor că el se duse din Iudea la Cessaria, și că într'o ȝi de sêrbătore arêtându-se îmbrăcat cu o haină Regală, și șeșend pe tronul său vorbea înaintea poporului, care striga în aclamațiunile sale: Este vócea unui Dumnezeū și nu a unui om. Și în acel moment un ânger al Domnului 'l lovi, și fiind mâncat de vermi el muri. (Cap. 12). Este loc de a ne mira de perfectă conformitate ce se întelnește între Sânta Scriptură și Iosif în istorisirea acestui miracol. Căci iată sincera mărturisire ce el face de acest important adevăr în cartea a nouê-spre-ȝecea din istoria sa. «In anul al treilea al domniei sale, el celebră în «Cetatea Cessariel, ce se numea odinióră Turnul lui Straton, jocuri solemne în onórea Impêratului. Toți cei mari, «și tótă nobleța din provincie se găsiră la acea sêrbătóre: Iară a doua ȝi după aceste spectacole, Agripa veni «des de diminéță la Theatru cu o haină al cărei fund «era de argint lucrat cu atâta artă, în cât când sórele 'l «bătea cu razele sale strălucea de o lumină atât de vie, «că nu-l putea privi cineva fără a fi mișcat de un res-

«pect amestecat cu frică. Atunci acei lași lingușitori, ale
«căror discursuri otrăvitoare răspândeau un venin mortal
«în inima Principilor, începură a striga: Că până atunci
«ei nu considerase pre Regele lor de cât ca pe un om,
«dar că ei vedeau acum că se cuvinea a-l onora ca pre
«un Dumneșeu, și a-l ruga de ale fi favorabil, fiind că
«el părea că nu era ca ceia-lalți de o condițiune muri-
«tore. Agripa suferi acéstă nelegiuire pe care ar fi tre-
«buit a o pedepsi foarte riguros.

«Insă îndată rădicând ochii el vădu un ânger de-asu-
«pra capului său pe o funie întinsă în aer, și nu avu
«greutate de a cunoște că acel ânger era predicerea ne-
«norocirei sale, duple cum fusese odinióră a buneii sale
«norociri. Atunci el scóse un adênc suspin, și simți în
«acel moment măruntaele sale sfâșiate de dureri nesuferite.

«El se întoarse către amicii săi, și le dișe: Iată acela
«pre care voi vroiti a-l face să cređă a fi nemuritor gata
«de a muri, și acéstă necesitate ne evitabilă nu putea fi
«o convingere mai grabnică de minciuna vóstră. Insă tre-
«bue a voi tot ce Dumneșeu vroește: Eram prea fericit,
«și nu era Principe a cărui fericire ar fi trebuit să pis-
«muesc. Isprăvind aceste cuvinte, el simți durerile sale
«sporind încă. 'L duseră în Palatul său, și svonul se rês-
«pândi că era gata de a'și da duhul. Indată tot poporul
«cu capul acoperit de un sac, duple obiceiul părinților noș-
«tri, făcu rugăciuni la Dumneșeu pentru sănătatea Rege-
«lui său, și tot aerul rêsună de strigăte și de plângerii.
«Acest Principe, ce era în cea mai de sus cameră a Pala-
«tului său vedându-și de acolo prosternați la pământ, nu'și
«putu opri lacrămile; și acele crude dureri neîncetând de
«cinci zile, 'l luară în anul al cinci-șeci și patru al vie-
«ței sale, care era al șeptele al domniei sale: Căci el domni
«patru ani sub Impêratul Caius, dintre care cei dintâi trei
«el n'avea de cât Tetrarchia care fusese a lui Filip, și
«se adaogă în anul al patrulea Tetrarchia lui Irod; și în
«cei trei ani ce el domni sub Claudie, acest Impêrat 'i
«dădu și Iudea, Samaria și Cesaria».

Iată ce dișe Iosif, a cărui sinceritate, ce-l face conform
cu Istoria sântă, o admir. Și dacă nu se unește cu ea a-
supra numelui acestui Rege, totuși se unește asupra tim-
pului și a faptului. Cea ce arată, saũ că numele a fost

schimbat din greșala scriitorilor, saū că acest Rege avea douē nume cum s'a întēplat la mai mulți alții.

CAPITOLUL XI.

Despre înșelătorul Theudas, și despre cei ce urmase lui.

Fiind că Luca în Faptele Apostolilor introduce pre Gamaliel, carele deliberând într'un consiliū ținut de cătră Jidovi contra Apostolilor vorbește de Theudas, *care mai 'nainte de aceste țile s'a sculat, ȳicēnd, cum că el este ȳre-care mare, lângă care s'a lipit număr de bărbați ca la patru sute.* (Fapt. Apost. Cap. 5). *Insă s'aū omorit, și toți câți 'l ascultaū pre el s'aū risipit și s'aū făcut întru nimică,* este cu cuviință de a vedea ce ȳice Iosif despre acēsta. Iată ce spune el în opera ce am citat: In timpul ce «Fadus era «Guvernator al Iudeii, un fermecător numit Theudas în-«șelă o mare mulțime de popor luându-i tot avutul seū, «și înduplecându-o a-l urma până la Iordan, ȳicēnd, că «era Profet, și că el va opri cu un singur cuvēnt cursul «acestui fluviū pentru a o face să-l trecă ca pe uscat. El «înșelă ast-fel pre mai mulți. Insă Fadus pedepsi pre a-«cest nerușinat, împreună cu aceia ce se lāsase a fi în-«șelați de el, pentru nebunia lor. Căci el trimise asupra «lor câte-va trupe de Cavalerie, care surprindēndu-i ucise «din ei o parte, luară mai mulți prizonieri, și pe Theudas «între alții, căruia 'i tăiară capul și-l duseră la Ierusalim. «Acelaș Istoric povestește apoi fōmetea ce se întēplă «sub domnia lui Claudie».

CAPITOLUL XII.

Caritatea Elenei, Regina Osdroenienilor.

In acel timp, ȳice el, se întēplă fōmetea cea mare, ce întristă Iudea, în timpul căria Regina Elena făcu a distribui sēracilor o mare cantitate de grău ce ea cum-părase din Egipt. Acesta este cu totul conform cu ceia ce este raportat în Faptele Apostolilor, că Discipolii cari erau

în Antiochia trimiseră milostenii prin Pavel și Barnaba celor din Iudea (Cap. 11). Se vede încă într'o mahala a Ierusalimului ce se numește acum Elie, mărețul mormint al Elenei, ce se țice, că a fost Regină a Adiabenienilor.

CAPITOLUL XIII.

Despre Simon Magul.

Credința fiind primită de tótă lumea, inimicul comun al mântuirii ómenilor, se grăbi de a pune Stépânire pe Cetatea dominantă, și ducënd acolo pre Simon de care am vorbit mai 'nainte, el surprinse prin vrăjile sale un mare număr de locuitori.

Iustin care trăi puțin mai târziu după timpul Apostolilor, și despre meritul căruia vom da la locul său laudele ce i se cuvin, a vorbit despre el în a doua Apologie ce a adresat-o Impēratului Antonin pentru Religiunea noastră. După ce Mântuitorul, țice el, s'a înălțat la cer, demonii produsēră niște ómenii ce țiceau că erau Dumneșei, cărora fórte departe de a le face vre-un tratament rău voi le-ați dat mari onoruri, Simon Samarineanul născut într'un sat numit Gitton, făcënd sub domnia lui «Claudie în Cetatea Imperială mai multe farmece prin ajutorul demonilor, el fu recunoscut acolo ca un Dumneșeu, și onorat ca atare prin o statue pusă între cele două «punți ale Tiberului cu acēstă inscripțiune: Lui Simon «Dumneșeu cel sânt. Mai toți Samarinenii și mai mulți «de alte Națiuni 'l cinstesc ca pre un Dumneșeu, și dau «numele primei sale inteligințe unei femei numită Elena «ce-l urmēdă pretutindenea, și care se prostituase mult «timp mai 'nainte într'un loc de desfrânare la Tyr, Cetate din Finicia». Ceia ce spune Irineu în cartea întâia contra Eresiilor se acordă cu ceia ce am raportat de Iustin. El descrie în acel loc necurăția moravurilor sale, și negliuirea doctrinei sale. Este nefolositor de a le raporta aici, fiind că acei ce vor dori ale cunoște, pot vedea operile lui Irineu, unde descopere origina Ereticilor, neregularea vieții lor, și falsitatea simțimintelor lor. În fine am aflat că Simon fu autorul celei dintăi Eresi. Acei cari din timpul său până în timpul nostru au făcut profesiune

de secta sa, aũ imitat tot-déuna pe dinafară modestia și curăția ce face pre creștinii atât de recomandabili, și n'aũ încetat de a recădea în superstițiile Idololatriei, prosternându-se înaintea icónelor sale a statuelor sale și înaintea statuelor Elenei, aducându-le tãmăe și jertfe, și observând alte ceremonii secrete, a căroră estravaganță și nelegiuire pricinuesc mirare. Fôrte departe de a voi să scriũ aceste abominabile murdării, nu cred ca vre o persónă se pótã vorbi despre acestea dacã are cât de puținã pudóre ne fiind nimic mãi infam ca acéstã sectã criminalã care are deaface cu femeii perdute și încãrcate de pécate, de care ea (secta) abuzézã într'un mod miserabil.

CAPITOLUL XIV.

Petru predicã Evangelia la Roma.

Demonul inimic al mântuirei ómenilor, și care vecinic le întinde curse rėdicã în acel timp pre Simon, acel autor al atãtor nenorociri, pentru a-l opune Sãnșilor Apostoli a'ĩ Mântuitorului. Inșã Harul cerului susținend pre credincioșii sėi miniștri, stinse acel foc eșit din Iad, și smeri îngãmfarea ce se înalța contra lui Dumneđeũ. Pentru aceia întreprinderile lui Simon, nici ale altor ce se arėtarã în timpul Apostolilor nu puturã să subsiste. Lumina dumneđeescã ce începea a lumina pre ómeni, și forța a-tot-puternicã a Verbului ce însufleșea pre Predicatorii Evangeliei sale, nimicirã planurile acestor nelegiuiri.

Inșelãtorul de care vorbesc fiind descoperit de Petru în Iudea, și fiind lovit de strėlucirea extraordinarã a acestei lumini dumneđeesci, trecu marea și merse în Occident, în cugetarea cã n'ar putea nici odatã altmintrelea sėvėrși ceia ce el dorea. Demonul care domnea imperios în Roma favorisa ast-fel întreprinderile sale în cãt i se înalță curėnd o statue ca unui Dumneđeũ. Inșã acéstã falsã prosperitate nu fu de lungã duratã, Providența care veghiazã neincetat pentru binele oamenilor trimițend îndatã contra acestui inimic al mântuirei lor pre Petru acest mare Apostol, care întrecea pre toți cei-lalți în virtute, care era acoperit de armele lui Dumneđeũ, și care aduse în Occident lumina Evangeliei.

CAPITOLUL XV.

Despre Evangelia lui Marcu.

Cuvântul lui Dumnezeu fiind anunțat în Roma, înșelătoriile lui Simon fură acolo curând distruse cu autorul lor. Lumina pietății făcu o impresie atât de vie în Spiritul auditorilor lui Petru, în cât nemulțamiți de a fi ascultat doctrina sa, ei rugară pre Marcu Discipolul său de a le-o lăsa prin scris. Ei îi cerură acest har cu stăruitoare rugăciuni până l'aū obținut, și până ce el aū compus Evangelia ce pōrtă numele său. Se dice că Petru luminat de Spiritul lui Dumnezeu se bucură de aprinderea zelului lor, aprobă opera lui Marcu, și permise ca se fie cetită în adunarea credincioșilor. Climent face mențiune de acest fapt în cartea a opta a Instituțiunelor sale, și Papias Episcop de Ierapole o confirmă. Se dice că Petru vorbește de Marcu în prima sa Epistolă ce a scris din Roma, pe care o desemneză sub numele de Babilon prin aceste cuvinte: *Biserica care este în Babilon și este alésă ca voi, și fiul meu Marcu vė salută.*

CAPITOLUL XVI.

Marcu predică mai întâi Evangelia în Egipt.

Se dice că Marcu fiind trimis în Egipt predică acolo el mai întâi Evangelia ce scrisese, și întemeiă acolo cel dintâi Biserica din Alexandria. Marele număr de bărbați și de femei ce primiră credința se aplicară cu o căldură atât de minunată la exercițiile unei Santei Filosofii, în cât Filon aū creșut de datorie de a remarca exact obiceiurile lor, adunările lor, ospetele lor, și tot modul de viețuire al lor.

CAPITOLUL XVII.

Istorisirea făcută de Filon despre exercițiile Egiptenilor.

Mai mulți cred că Filon fiind venit la Roma sub dominația lui Claudie, el conferă acolo cu Petru care predica

Evangelia. Și acésta este cu atât mai adevărat, că într'o carte ce a compus pe urmă, el descrie lămurit regulile ce Biserica observă încă astăzi; el represintă cu fidelitate modul de viețuire din cele mai aspre dintre noi, și îl admiră ca pe niște oameni Apostolici, cari fiind scoboriți din Jidovi rețineau încă mai multe practice de ale Legii. După ce au protestat în cartea despre viața contemplativă de a vroi se facă o istorisire sinceră a adevărului, și de a nu spune nimic de la sine, el mărturisește că numea pre bărbați Therapeuți și pre femei Therapeutice și dă cuvânt pentru care li se dedese aceste nume, sau pentru că, ca niște Medici cerești ei vindeau de stricăciunea patimilor pre acei ce veneau la ei, sau pentru că ei dădeau neconținut lui Dumnezeu cultul unei pietăți adevărate.

Nu e necesar de a căuta cu multă îngrijire dacă li se dedese acest nume, sau că-l primise de aiurea, numele de creștin nefiind încă atunci pretutindene în us.

El mărturisește că ei renuntau la posesiunea averilor lor abandonându-le celor de aproape ai lor, și că scutindu-se ast-fel de toate grijile secolului, ei se retrageau la țară, evitau conversația persónelor din lume, ce știa u a fi foarte contrariu studiului înțelepciunii. Intru acésta mi se pare că ei imitau prin ardórea credinței lor Sânta asprime a Prorocilor (Fap. 2). In Faptele Apostolilor se spune că Discipolii Apostolilor vindeau averile lor și aduceau prețul, și îl împărțea tuturor dupre cum fie-care avea lipsă, ast-fel că nu mai erau sêraci între ei, pentru că toți acei ce posedau fonduri de moșii sau de casă, le vindeau și aduceau prețul pe care-l puneau la piciórele Apostolilor. Filon dicând același lucru despre Therapeuți adaoge ceia ce urmédă: «Sunt de aceste persóne răspândite în tota «lumea, Națiunile cele mai barbare făcând aceiași parte «la un bine atât de mare ca și Grecii. Sunt totuși de «aceste persóne un mai mare număr în Egipt, și în împre- «jurimile Alexandriei, de cât aiurea. Se aleg cei mai vir- «tuoși dintre ei pentru ai trimite într'un loc dincolo de «eleșteul Mariei, care este ca o țară a Therapeuților, și «care este foarte comodă, atât din cauza siguranței, cât și «din cauza temperaturii aerului.

«După ce a descris locuințele lor, el vorbește de bi-

«sericile lor în acești termini. Este în fie-care locuință o
 «Monastire unde ei celebrăză singurî Sântele mistere, fără
 «a aduce acolo nimic de băut, sau de mâncare, nici pen-
 «tru alte necesități ale trupului, ci numai cărțile legii,
 «profeții, și innurî proprii, a întreține și a crește știința
 «și pietatea. Vorbind apoi de ocupațiunile lor, ȳice: Ei
 «se exercită la virtute de dimineața până seara. Citesc
 «cărțile santei lor Filosofii, și le explică alegoric duple
 «tradițiunea Părinților lor. Căci ei cred că cuvintele nu
 «sunt de cât imagini și semne de lucruri ascunse ce se
 «descoperă prin alegorii. Ei aũ de asemenea mai multe o-
 «pere de ale vechilor autorî ai Religiei lor, în care a-
 «devărul este învêlit sub aceste figurî, și urmêdă aceiași
 «metodă». Se pare că acesta este discursul unui om care
 aũdise explicându-se sânta Scriptură Doctorilor noștri. Póte
 că prin aceste opere ale vechilor autorî el înțelege Evan-
 geliile și Epistolele Apostolilor unde sunt mai multe ex-
 plicări din profeți, și mai cu sémă aceia care este adre-
 sată Evreilor. Filon vorbește după acêsta de Psalmii ce
 ei compun. «Ei nu se mulțămesc, ȳice el, de a medita
 «adevărul. Ei fac spre lauda lui Dumnezeu cãntări și im-
 «nuri de tot soiul de versuri, și de mèsuri. El spune mai
 «multe alte lucruri în șirul opereî sale însă eũ n'am ales
 «de cât aceia ce servește a descrie caracterul și modul de
 «viețuire al creștinilor. Iară dacã cineva pretinde că a-
 «ceste cuvinte trebuesc a se înțelege despre alte persóne,
 «l rog ca să dea o deosebită atențiune la acestea, care
 «fără greutate nu pot fi înțelese de alții afară de acei de
 «cari vorbesc. Cumpătarea, ȳice el, este fundamentul
 «pe care ei înalță edificiul celor-lalte virtuți. Nici unul
 «din ei nu bea nici mănâncă de cât după apusul sóre-
 «lui, pentru că ei cred, că tótă ziua se cuvine a fi în-
 «trebuințată la studiul înțelepciunei, și că grija trupului
 «trebuie a fi rezervată nopții. Mai mulți petrec trei zile
 «întregi fără să mănânce, și unii aũ o atât de mare plă-
 «cere ca să se nutrêscă de înțelepciune, în cât deabia
 «mănâncă odată în șese zile când necesitatea 'i obligă la
 «acêsta. Eũ sunt fórte convins, că Filon a vorbit în a-
 «cest loc de cei ce sunt de Religiea nóstră. Inșă dacã
 «mai este încã cine-va care să refuze de a rămânea de
 «acord relativ la acêsta, trebuie ca el se mêrgă la alte

«locuri ce urmédă, și care de sigur, nu pot fi înțelese de «cât de creștini. El ȃice, cã afarã de bărbați erau și fete «tinere, care conservaũ virginitatea lor într'o vêrstã în- «intatã, nu de necesitate ca unele din Preotesele Grecilor, «ci din iubirea virtuții, care desprețuesc plãcerea tru- «pului pentru a gusta din acea a spiritului, și care nu «voesc a naște copii supuși morții, ci a naște producțiunii «spirituale și ne coruptibile pe cari le produce sufletul «când este plin de iubirea lui Dumnezeu. Puțin după a- «ceia el intrã încã mai în detaliu ȃicând: Ei explicã ale- «goric cuvintele Sãntei Scripturii, cãci comparã legea cu «un animal și ȃic, cã litera este asemenea trupului, și «sensul sufletului. Pietatea lor se atașazã principalmente «sensului, și nu privește litera de cât ca o oglindã care «descopere acestã frumusețe ascunsã».

Ce nevoe e de a vorbi de adunãrile, de locuințele se- parate ale bărbaților și ale femeilor, de practicile ce sunt încã astãzi în uș între noi, precum rugãciunile și postu- rile ce facem, și mai cu deosebire în timpul patimilor Mãn- tuitorului și altele ce nu le facem? Acest celebru autor face o istorisire fôrte exactã de aceste practice, când ȃice, cã unul singur cântã începutul psalmilor, și cã cei-lalți dupã ce l-au ascultat în tãcere cântã numai sfârșitul.

Cã toți se culcã pe pãmânt pe pae în acele ȃile; cã se abțin de vin și de carne, nebând de cât apã și ne mâncând de cât pãine, sare și isop. În fine, el descrie ordinea Miniștrilor Bisericeii, și mai cu sêmã demnitatea Episcopilor, care este cea mai înaltã din tôte. Cei ce vor voi a cunoște acestea n'au de cât sã vadã cãrțile sale din cari se vede destul de lãmurit, cã el n'are scopul de a vorbi, de cât de acei ce au fost dupã Apostolii primii Pre- dicatori ai doctrinei Evangheliei.

GAPITOLUL XVIII.

Catalogul cãrților ce avem de la Filon.

Acest om rar, care era atãt de îmbelșugat în cuvinte, atãt de bogat în sentințe atãt de înalt în cugetãri, a fã- cut mai multe opere asupra Sãntei Scripturii. El a scris mai întâi asupra Genezei, și a explicat prin ordine tot ce

este conținut în ea, și a intitulat această operă: Alegorie a legilor sacre. El a explicat afară de acesta în particular ore-care puncte dificile din Scriptură, propunând obiecțiunile, și adăogând răspunsurile, și a dat acestei cărți titlul de: Cestiuni și de Soluțiuni asupra Genesei și asupra Exodului.

El a compus pe lângă acestea diferite tractate asupra unor subiecte, de conținut deosebit precum, două despre agricultură, două despre beție, despre aceia ce spiritul sobru do-rește, și despre ce el despretuește. Despre confusiunea limbelor, despre fugă și invențiune despre studiul literilor Umane. Despre Moștenitorul lucrurilor dumnezești, sau despre divisiunea în părți egale și neegale, despre cele trei virtuți descrise de Moisi cu cele-lalte, despre schimbarea numelor, și pentru ce numele sunt câte odată schimbate. Și în această carte el declară, că a scris din ambele Testamente; din cel dintâi și din cel de al doilea. El a făcut o altă carte despre Transmigrațiune. O alta despre viața înțeleptului, care are o justiție perfectă, sau despre legile nescrise. O alta despre Uriași. O alta despre Nemutabilitatea lui Dumnezeu. Adăogați pe lângă aceste cincî cărți, asupra aceia, că visurile sunt trimise de la Dumnezeu după simțimântul lui Moisi. Iată ce avem din operile ce a făcut el asupra Genesei. Avem încă de la el cincî cărți despre cestiuni și soluțiuni asupra Exodului.

Una despre Tabernacol. Una despre cele de ce porunci. Patru despre legile particulare ce se rapórtă la cele de ce porunci. Una despre animalele destinate sacrificiilor, și felurile sacrificiilor. Una despre recompensele și pedepsele ce sunt propuse în lege atât celor bunî cum și celor răi. Una despre imprecățiuni. Afară de tóte aceste cărți este încă una despre Providență, una despre Jidovi, una despre omul ce duce viață civilă, una care are pentru titlu Alexandru, sau că animalele au rațiune. Una că ori cine păcătuește este sclav, și cine se aplică la virtute este liber. Apoi este aceia despre viața contemplativă din care am citat bucățile unde se vorbește de viața Discipolilor Apostolilor. Se dice, că a mai făcut încă o explicare a cuvintelor evreești ce se întêlnesc în lege și în profeti. Același Filon venind la Roma sub domnia lui Caligula, și compunând o carte de crimele sale, căria în derisiune

’i dete titlul de virtuți. Se ȳice că el o ceti ın plin Senat după ce Claudie se făcu Imperator, ȳi că el câștigă prin acesta o reputațiune atât de mare, ın cât operile sale fură judecate demne de a fi conservate ın Bibliotecele publice.

In același timp pe când Pavel se ıntorcea de la Ierusalim ın Illyria, Imperatul Claudie isgoni pre Jidovi din Roma, lucru care a determinat pe Aquilla ȳi Priscilla ca să merga cu alți Jidovi ın Asia, ȳi să remana cu Pavel care ıntarea credința bisericii pe cari le ıntemeiase ın aceste țeri, dupre cum se spune ın Faptele Apostolilor.

CAPITOLUL XIX.

Marea nenorocire ıntemplata Jidovilor ıntr’o ȳi a serbatorii Paștelor.

Pe la finele domniei lui Claudie se ıntempla la Ierusalim ın timpul serbatorii Paștelor o revoltă atât de mare ȳi un tumult atât de straniu, ın cât trei-ȳeci de mi de Jidovi fură sdrobiți la eșire, ȳi veselia Serbatorii fu schimbată ıntr’un doliu public, precum Iosif o raporteza destul de clar ın acești termini: «Claudie a dat Regatul Iudeii lui Agripa fiul lui Agripa, ȳi guvernamentul Samariei a Galileei, ȳi a țerei ce este dincolo de Iordan lui Felix ȳi după ce a domnit trei-spre-ȳece ani ȳi opt luni muri, ȳi lasa Imperiul lui Neron»

CAPITOLUL XX.

Desordini ıntemplate la Ierusalim sub Domnia lui Neron.

Iosif spune ın cartea a doue-ȳece din istoria sa de o altă revoltă provocată de către Preoții din Ierusalim sub domnia lui Neron ȳi Guvernamentul lui Felix. «Suveranii Sacrificatori, ȳice el, intrara atunci ın ceartă cu Sacrificatorii ordinarı, ȳi cu capetenile din Ierusalim. Toți erau ınsoțiți de ómeni armați, pe cari ’i alegeau dintre cei mai turbulenți ȳi mai determinați. Ei ıncepeau prin a’șı adresa injurii, ȳi veneau apoi la lovituri cu petre,

«fără ca nimeni să caute a-i despărți, și se părea că nu mai
«era de loc Magistrați în cetate cari să aibă dreptul de
«a-i împiedeca a face cu deplină libertate tot ce le plă-
«cea. Nerușinarea și cutezarea Marilor Sacrificatori, merse
«atât de departe, în cât ei trimiteau pre oamenii lor în
«grânare de luaă dijmurile ce aparțineau Sacrificatorilor,
«din cari unii erau atât de săraci că muriau de fôme,
«atât de tare justiția era atunci călcată în picioré prin vio-
«lența acelor rësvrătitori. Același autor raportéază, că hoții
«uciseră, ziua amiađă mare, trecători în mijlocul cetăței,
și că amestecându-se în mulțime cu pumnalele ascunse
sub hainele lor, ei loveau pre acei ce se găseau lângă
ei, și când cădeau morți la picioréle lor, ei arétau durere
ca și cei-lalți, procedură care 'i-a făcut să rămână mult
timp necunoscuți. El spune, că ei asasinară ast-fel pre Sa-
crificatorul Ionathan, și pre mai mulți după aceea, și că
frica de aceste violențe deveni mai teribilă de cât chiar însuși
pericolul, așteptând fie-care mórtea în tot momentul
ca în mijlocul rësboiului și al luptelor.

CAPITOLUL XXI.

Despre un Egiptean de care s'a vorbit în Fap- tele Apostolilor.

«El vorbește puțin după aceea de un Egiptean în a-
«cești terminî. In acel timp veni un om din Egipt la Ie-
«rusalim, care se lăuda că este profet. El amăgi un mare
«număr de popor care merse după dënsul în muntele Ô-
«livelor, și năvăli asupra cetăței, ca să o ia. Indată ce
«Felix se înștiință despre acésta, merse de-i atacă cu un
«mare număr de ómenî de rësboiui, și cu mai mulți lo-
«cucitori cari se luptau cu bravură pentru apărarea pa-
«triei lor. Unii din ei fură uciși, și alții prinși. Inșă acel
«înșelător scăpă. Iată ce istorisește Iosif în cartea a doua,
«la care e potrivit a adăoga ceia ce este đis în Fap-
«tele Apostolilor, că un Tribun đise lui Pavel când Jido-
vii rëdicară contra lui revoltă în Ierusalim, pe când Felix
era Guvernator al Iudeii: *Oare nu ești tu Egipteanul,
cela ce mai nainte de đilele aceste te-ai sculat
asupra, și ai scos în pustie pre cele patru mii*

de bărbați briganți? Iată ce avem de ȳis despre cele ce se întempleră în timpul Guvernămētului lui Felix.

CAPITOLUL XXII.

Pavel este trimis din Iudea la Roma, și este achitat de judecători.

Festus fu trimis de Neron pentru a succeda la guvernămēt lui Felix. Sub dēnsul Pavel pledând cauza sa fu dus legat la Roma. El avea cu dēnsul pre Aristarch, pre care-l numește pentru acest cuvēt, în una din Epistolele sale, *cel împreună cu mine robit*. Luca care a scris Faptele Apostolilor, și care le-a sfērșit în acest loc, mărturisește că Pavel rămase doi ani întregi la Roma, și că predică acolo Impērăția lui Dumneđeu cu tōtă libertatea fără ca niminea să-l împiedece de la acēsta. Se ȳice, că justificându-se atunci el plēcă din Roma spre a merge să predice Evangelia aiurea, și că revenind după aceia, suferi acolo martirul. Atunci scrise el a doua Epistolă către Timotei, unde vorbește de prima óră când și apără singur cauza, și de sfērșitul vieței sale care era aprópe. *Intru apărarea mea cea dintâi, nimenea n'a mers cu mine, ci toți m'aũ părăsit; să nu li se socotescă lor. Iară Domnul a stătut lângă mine și m'a întărit ca prin mine predicarea să se împlinească și să o audă tóte neamurile; și m'a mântuit pre mine din gura leului.* El arată lămurit în acest loc, că a fost scăpat din gura leului, ca să sēvērșescă predicarea Evangheliei, și prin leu el înțelege pre Neron, din cauza cruđimei sale. Puțin după aceia prevēdēnd sfērșitul sēu carele era aprópe, el nu mai ȳice Dumneđeu mē va mântui din gura leului, ci, *Domnul mē va mântui de tot lucrul rēu, și mē va scăpa în Impērăția sa cea cerescă.* Și predicēnd încă mai lămurit mórtea sa, ȳice: *Că eũ iată mē jertfesc, și timpul despărțirei mele s'a apropiat.* În acēstă a doua Epistolă către Timotei el mărturisește că Luca era singur cu dēnsul, dar nu mărturisește că l'ar fi asistat întâia óră când el pledă cauza sa. Pentru acēsta Luca isprăvește Istoria Faptelor Apostolilor prin povestirea celor ce se petreceau în timpul când el era cu Pavel.

Am ȃis ac sta ca să ar t că Pavel nu suferi martirul, întâia or  c nd merse la Roma, de care Luca face menţiune; căci se pare, că Neron care era atuncea, de o natură f rte bl nd  se mulţumi de raţiunile ce-  propuse Pavel pentru apărarea Religiei n stre; dar că ded ndu-se pe urmă la tot felul de cruđim , el făcu ca să se simţ  efectele cruđimei sale de Apostoli precum  i de cei-lalţi.

CAPITOLUL XXIII.

Martirul lui Iacob, fratele Domnului.

Pavel apel nd la Cesar,  i fiind trimis de către Festus la Roma, Jidovii lipsiţi de speranţa de a-l omori în cursa ce-  întinseseră,  nturnar  turburarea lor asupra lui Iacob fratele Domnului, pre care Apostolii 'l puseseră pe tronul Episcopal al cet ţei Ierusalim. Aduc ndu-l dec  înaintea poporului, ei voiră a-l sili să renunţe la credinţa lui Iisus Christos. Insa în contra a tept rei lor declar nd cu voce tare,  i cu o generos  libertate, că Iisus Christos  i Domnul nostru era Fiul lui Dumneđeu, ei nu putur  suferi mărturisirea adev rului ce acest mare om, a cărui pietate  i virtute erau ob şte te recunoscute, o făcea,  i-l uciseră în timpul c nd n'aveau Guvernator, după ce murise Festus. Am citat mai 'nainte cuvintele prin care Clement descrie felul morţii lui Iacob,  i m rturise te că el fu aruncat din înălţimea Templului,  i ucis cu o lovitură de p rghie. Hegesip care trăia puţin în urmă după timpul Apostolilor, a vorbit despre ac sta mai exact de c t ori cine, în cartea a cincea a Comentariilor sale. «Iacob,  dice el, fratele Domnului, supranumit dreptul, fu însărcinat cu cei-lalţi Apostoli cu Guvern m ntul Bisericei. El  fu s nt chiar din p ntecele maicei sale; nu beu nici o  dat  nici vin nici or  ce altă bătură ameiţitoare, nu mânca nici odată carne, nu- i tăia p rul nici odată; nu  ntrebuinţ  nici odată nici băi, nici parfumuri. El intra  ngur în Sanctuar,  i nu era îmbrăcat cu ha ne de l n ,  ci cu de în. Intr nd ast-fel în Templu, el se ruga  ngunchi pentru p catele poporului,  i era at t de sârguitor la rugăciune, în c t genunchii săi se  nv rto ar  că pelea unei cămile. M rimea virtu ei sale făcu a-l su-

«pranumi dreptul, și Oblias, adică apărătorul poporului,
«și dreptatea duple cum profeții o predisese de el. Unii
«din cele șapte secte de care am vorbit mai înainte, în-
«trebându-l care era porța lui Iisus, el le răspunse că I-
«isus era Mântuitorul, ceia ce fu cauza că unii din ei cre-
«dura într'ensul. Acei din cele șapte secte nu credeau In-
«vierea, nici că fie-care trebuie se primescă după această
«viață pedepse sau recompense duple faptele sale. Acei din-
«tre ei cari creșura, creșura prin ministerul lui Iacob. Mai
«mulți din principalii creșend, doctorii legei și Fariseii se
«turburara, dicend că era primejdie ca tot poporul să creadă
«pre Iisus ca pre Christosul. Adunându-se deci, ei duseră
«lui Iacob, te rugăm de a opri poporul care este preve-
«nit de o falsă opiniune că Iisus este Christosul. Convinge
«decî pre toți cei ce vin în această cetate la ziua Sêrbă-
«torii Paștelor de a avea pentru Iisus simțiminte conforme
«adevêrului. Noi avem toți încredere în tine, și-ți dăm a-
«castă mărturisire cu tot poporul că ești drept, și că nu
«cauți în fața ómenilor. Fă ast-fel ca poporul să nu cađă
«în rătăcire pentru Iisus. Căci el urmêđă ca și noi simți-
«mintele tale cu bucurie. Sue-te sus pe Templu, pentru
«ca să poți fi vêđut și auđit de tot poporul care a venit
«aicea din tóte triburile, și chiar din țêrile barbarilor pen-
«tru celebrarea Sêrbătorii. Doctorii legei și Fariseii pu-
«nêndu-l deci pe înălțimea Templului 'i strigara, dreptule
«căruiă noi toți trebuie a crede, fiind că poporul este în
«eróre pentru Iisus care a fost rêstignit, declară-ne care
«este porța acestui Iisus. Atunci el le răspunse cu voce
«tare pentru ce mă întrebați despre Iisus Fiul omului?
«El șade în cer dea-drépta suveranei puteri, și va veni
«pre norii cerului. Mai mulți fiind întăriți în credința prin
«astă mărturisire a lui Iacob, și începend a glorifica pre
«Iisus, dicend: Mărire și glorie Fiului lui David, doctorii
«legei și Fariseii duseră între ei, rêu am făcut noi de am
«dat ocaziune lui Iacob de a mărturisi atât de favorabil
«pentru Iisus. Să ne suim sus, și să-l aruncăm jos, pen-
«tru ca poporul să se sperie, și să nu mai cređă cuvîn-
«telor sale. Și îndată începura a striga. O! o! și dreptul
«este în rătăcire? Și să împlini această profeție a lui I-
«saia: «Să legăm pre cel drept, că nu ne este nouă de
«nici o trébă: drept aceia, rodurile mâinilor sale vor mânca».

«Suindu-se deci, ei 'l aruncară din înălțimea Templului,
«și dăseră unii către alții, să ucidem pre Iacob dreptul.
«Și fiind că el nu murise de căderea sa, ei începură a 'l
«ucide cu petre. El era totuși în genunchi, și să ruga dî-
«cînd: Dómne, Dumneđeule Părinte, iartă-le lor, că nu știu
«ce fac. Pe cînd 'l ucideau cu petre ast-fel, un Sacrifica-
«tor din fiii lui Rechab, fiul lui Rechabim cari aũ fost ono-
«rați prin mărturisirea avantađiosă ce face Ieremia de virtu-
«tea lor le striga cu voce tare, opriți-vă, ce faceți? Dreptul
«se rógă lui Dumneđeũ pentru voi. Un văpsitor luând bas-
«tonul cu care el avea obiceiũ de a bate stofele pentru a
«le scóte apa, 'l lovi în cap, și ucise pre Martirul. El fu în-
«gropat în același loc, și se vede încă un stîlp înălțat pe
«mormêntul sêũ aprópe de Templu. Acest Iacob mărturisi
«Jidovilor și Grecilor, că Iisus era în adevěr Christosul.
«Vespasian puse curênd asediul înaintea Ierusalimului și
«reduse pre locuitori în captivitate.

Iată ce raportézá Hegesip destul de pe larg, și acor-
dându-se tot-déuna cu ceia ce a scris despre acésta Cli-
ment. Iacob câștigase o stimă atât de generală prin sãn-
țenia sa, în cât cei mai cu judecată dintre Jidovi aũ cre-
đut că cruđimea făcută asupra lui fu unica causă a ase-
diului Ierusalimului. Iosif fără nici o greutate declară dî-
cînd: «Acésta se întêmplă Jidovilor din cauza lui Iacob
«dreptul frate lui Iisus care a fost Christosul; pre carele
«ei 'l ucisese, de și obștește fu recunoscut de un om fórte
«bun. In cartea a doua-đecea din Istoria sa el vorbește
«de mórtea sa în acești termini: Festus murind, Neron
«dădu guvernământul Iudeei lui Albin, și Regele Agripa
«luă mările pontificat de la Iosif spre al da lui Ananus,
«fiul lui Ananus. Acest Ananus părintele a fost conside-
«rat ca unul din cei mai fericiți ómenii din lume: Căci
«el se bucură pre cât voi de acésta mare demnitate, și
«avu cincii fiii cari o posedară toți după dênsul, ceia ce
«nu s'a întêmplat nici odată altuia. Ananus unul din
«ei, de care vorbim acum, era un om îndrăsneț și în-
«treprindêtor și din secta Saduceilor, cari, dupre cum am
«spus, sunt cei mai severi din toți Jidovi, și cei mai
«riguroși în judecățile lor. El profită de timpul morții lui
«Festus, și până ce Albin nu sosise încă, pentru a aduna
«un consiliũ înaintea căruia aduse pre Iacob fratele lui

«Iisus numit Christos, și alți câți-va; 'i acuză că au căl-
«cat legea, și 'i condamnă, de a fi uciși cu petre. Acastă
«faptă displăcū fôrte tare tuturor acelor din locuitorii din
«Ierusalim, cari aveau pietate, și o adevărată iubire pen-
«tru paza legilor nōstre. Ei trimiseră în taină la Regele
«Agripa pentru a-l ruga să ordōne lui Ananus să nu mai în-
«treprindă nimic de asemenea, neputēndu-se erta ceia ce
«a făcut. Unii din ei merșeră întru întēmpinarea lui Al-
«bin, care plecase atunci din Alexandria, pentru a-l in-
«forma de cele ce se petrecuse, și a-i raporta că Ananus
«n'a putut, nici n'a cređut folositor ca să adune acel con-
«siliū fără permisiunea sa. El consimți la cele spuse și
«scrise lui Ananus cu mânia și cu amenințări de a-l pe-
«depsi. Agripa vedēndu-l atât de iritat contra lui, 'i luă
«demnitatea de pontifice pe care n'o exercitase de cât
«patru luni, și o dete lui Iisus, fiul lui Damneus. Iată ce
aū đis bētrēni de Iacob, căruia se atribue una din Epis-
tolele Catolice. Nu trebuie totuși a ignora, că mai mulți o
resping ca presupusă, pentru că sunt puțini bētrēni cari
aū vorbit de acēsta, precum nici de aceia a lui Iuda, care
și ea este pusă în numărul celor Catolice. Cu tōte aceș-
tea ele se citesc în mai multe Biserici.

CAPITOLUL XXIV.

*Annien succedă lui Marcu în guvernământul
Bisericii de Alexandria.*

În anul al optulea al domniei lui Neron, Annien, om
de o virtute admirabilă și de o pietate exemplară succedă
imediat Apostolului, și Evangelistului Marcu în guvernă-
mântul Bisericii de Alexandria.

CAPITOLUL XXV.

*Pavel și Petru primesc cununa Martirului în
cursul persecuțiunii lui Neron.*

Când Neron vedu puterea sa întărită, se dete la mari
nelegiuiri, și declară rēșboiū Religiei creștine. Nu este
planul meu de a face aicea tabloul grozavei sale rēuțai.

Cei ce doresc a fi informați despre această, pot citi operele ce au fost compuse într'adins. Crușimea sa nu crușă pre cei mai de aproape ai săi. El puse de omori pre muma sa, pre femeea sa și pre alte rude ale sale prin diferite feluri de suplicii, ca și cum ar fi fost inimizii săi cei mai neîmpăcați. Trebuea ca pentru culmea nelegiuirei sale să persecute Religiunea.

Tertulian autor latin mărturisește despre această. «Citiți,» «dăce el, istoriile vóstre și veți afla din ele, că Neron,» «cel întâi din toți Impărații, a persecutat această Religiune» «când ea era încă în nașterea sa. Inșă noi considerăm» «ca o onóre, că nevinovéția noastră a început a fi persecutată de către un Principe ast-fel ca acesta. Orí cine» «l va recunoște va ști că el n'a putut condamna de cât» «binele.

Acest Principe declarându-se decí el cel dintâi contra cultului lui Dumneđu, vârsă sângele Apostolilor; puse a tăia capul lui Pavel, și a răstigni pre Petru. Adevérul acestei istorisiri este confirmat prin monumentele lui Petru și ale lui Pavel, ce se vęd încă astăzi în cimitirile din Roma. Caius autor Catolic, care trăia în timpul lui Zefirin Episcop de Roma, vorbește despre această ast-fel în cartea ce a compus contra lui Proculus șeful sectei Catafrigenilor. Iară eú, dăce el, «pot aréta trofeele Apostolilor. De voiți a le vedea, n'aveți de cât a merge la» «Roma, și la calea de Ostie Veți vedea acolo monumentele acelor ce au întemeiat această Biserică». Dionisie, Episcop de Corint mărturisește într'o Epistolă ce a scris către Romani, că acești doi Apostoli suferiră martirul în același timp. «Ați amestecat împreună, dăce el, prin o înțeleptă socotință pre Romani și pre Corinteni, ca niște» «plante plantate în țarina Bisericei prin mâinile lui Petru și ale lui Pavel. Ei améndoí au semănat împreună» «în cetatea noastră de Corint doctrina Evangheliei. Au trecut apoi améndoí împreună în Italia, și acolo au sigilat» «aceiași doctrină prin mórtea lor».

Am voit a raporta aceste autorități pentru a stabili din ce în ce mai mult adevérul istoriei.

CAPITOLUL XXVI.

*Jidovii împovărați de felurite nenorociri declară
răsboiul Romanilor.*

Iosif după ce a descris feluritele nenorociri de care Jidovii fuseseră împovărați, adaogă că mai mulți din cele mai bune familii fuseră bătuti cu biciul și răstigniți sub Guvernământul lui Florus, în anul al doi-spre-șecilea al domniei lui Neron, care este timpul când începu răsboiul. El descrie apoi furiósele mișcări de care tótă Siria fu sguduită când locuitorii cetăților exterminară pre Jidovii ce locuiaă între ei, că stradele fură pline de trupuri lipsite de onórea înmormântărei că copiii fuseră aruncați unul preste altul cu bătrenii, că femeele remaseră expuse góle după mórtea lor, că Provincia fu schimbată într'un trist teatru de confusie și de desordine, în mijlocul căria frica făcea să se aștepte la nenorociri încă mai teribile, de cât acele ce sufereaă. Iată cum descrie Iosif starea deplorabilă la care Jidovii eraă atunci reduși.

CARTEA A TREIA.

CAPITOLUL I.

Despre națiunile cărora Apostolii le-au vestit Evangelia.

Sânții Apostoli și Sânții Discipoli ai Mântuitorului respândindu-se în tot pământul, Thoma, duple cum am auđit de la părinții noștri, avu în partea sa țara Parthilor, Andrei pe aceia a Scythilor, și Ioan Asia, unde petrecând totă viața sa, muri la Efes. Petru predică Jidovilor risipiți în Pont, în Galatia, în Bithynia, în Capadocia, și în Asia, și ducându-se în fine la Roma, acolo fu răstignit cu capul în jos, cerënd el însuși, ca o grație, de a muri în această pozițiune. Ce nevoe e de a vorbi de Pavel, care a predicat Evangelia de la Ierusalim până la Illyria, și a suferit martirul la Roma sub domnia lui Neron? Origen raportează toate acestea în cartea a treia a comentariilor sale asupra Genesei.

CAPITOLUL II.

Primul Episcop de Roma după Apostoli.

După mórtea lui Pavel și a lui Petru, Lin guvernă cel dintâiu Biserica de Roma. Pavel vorbește de el la finele Epistolei ce scrise din Roma către Timotheu ȑicënd: *Eu-
bul, Pudens, Lin și Claudia te salută* (Cap. 4).

CAPITOLUL III.

Epistolele Apostolilor.

Epistola lui Petru, care este numită prima, e primită de totă lumea fără opunere, și cei vechi s'au servit de

ea în operele lor; fără a face cea mai mică îndoială de ea. Pentru aceea ce se numește a doua, n'am aflat, ca ea să fi fost din numărul cărților Nouului Testament. Cu toate acestea, ea n'a încetat a fi citită cu îngrijire, pentru că s'a uș judecat că ea conținea mai multe lucruri foarte folositoare. Este constatat că Actele sale, Evangelia ce poartă numele său, predicarea sa, și revelațiunile sale nu sunt din cărțile Sântei Scripturi, pentru că nici un scriitor ecclesiastic, nici vechi, nici modern, nu s'a servit de ele. Voi remarcă în șirul acestei istorii, scriitorii ecclesiastici ce au citat locuri estrase din cărțile ce sunt generalmente primite, și din acele ce nu sunt primite.

În fine, din toate operele atribuite lui Petru, numai Epistola ce se chiamă prima este recunoscută de adevărată de cei vechi. Cele patru-spre-zece Epistole a lui Pavel sunt cunoscute de totă lumea. Trebuie totuși a ști, că unii resping pre aceia către Ebrei, pentru că Biserica Romană nu crede că ea să fie de la el. Voi spune la locul său ce ne-au învățat bătrânii despre acesta.

Actele ce s'a publicat sub numele său nu trec de adevărate. Acest Apostol făcând mențiune în salutările ce sunt la finele Epistolei către Romanii de Hermas, despre care se crede că a lui este cartea ce are de titlu Păstorul: trebuie a se ști că această carte e respinsă de unii, de și alții o țin foarte n-cesară celor ce primesc primile instrucțiuni a le Religiei, și să se știe că este citită public în Biserică, și că cei vechi au citat bucăți din ea.

Iată ce aveam de șis despre cărțile Scripturei, ce sunt primite fără opunere, și despre acele de care este îndoială.

CAPITOLUL IV.

Primii succesori ai Apostolilor.

Este lămurit atât din cuvintele lui Pavel, cât și din mărturisirea lui Luca în Faptele Apostolilor, că acest Apostol predică Evangelia la Neamuri, de la Ierusalim până la Illiria, și fundă pretutindenea Bisericii. Nu e mai puțin evident din Epistola pe care Petru o scrisese Jidovilor risipiți în Pont, în Galatia, în Capadocia, în Asia, și în Bitinia, și carea, după cum am șis, este generalmente

primită, că el vesti adevărul Noului Testament Jidovilor din aceste Provinciî. Inșă nu e atât de lesne a arăta pre acei ce fură adevărații lor imitatori, și cari aũ fost judecați demni de cătră ei a governa Bisericile ce întemeiase, afară de unii, despre cari Pavel a făcut mărturisire el însuși în Epistolele sale. Este sigur că el a avut un mare număr de tovarăși în lucrările sale și în luptele sale, al căror nume pentru acêsta a fost consacrat de el. Luca de asemenea menționază de cei mai celebri. Se ȃice că Timotei fu cel dintâi Episcop al Efesului, și Tit cel dintâi al Candiei. Luca născut în Antiochia Medic de profesiune, trăind mai mult timp cu Pavel, și convorbind familiar cu cei-lalți Apostoli, a învățat de la ei, arta de a vindeca bólele sufletelor, ce ne-a lăsat în două cărți însofiate de Duhul Sânt, adică Evangelia sa, ce el mărturisește că a scris-o după mărturia aceloră cari chiar de la început vȃduse lucrurile cu însuși ochii lor, și cari fuseră Miniștrii cuvântului sȃu; și Faptele Apostolilor pe cari le-a scris nu duple spunerea altuia, ci ca martor ocular. Se ȃice că orî de câte orî Sântul Pavel ȃice, duple Evangelia mea, de acêsta vorbește el. El mărturisește însuși că alese pre Crescent dintre Discipoli sȃi pentru a-l trimite în Gallia. Am spus deja că Lin, de care el vorbește în a doua Epistolă către Timoteu succedă el întâi lui Petru în guvernământul Bisericei din Roma. Climent de care același Apostol vorbește, ca de un credincios Ministru care împărțea cu el gloria slujbelor sale, și a ostenelelor sale, fu al treilea care îndeplini acêstă sarcină. In fine, Dionisie de care Luca mărturisește că a fost mai întâi convertit la credință prin discursul ce Pavel făcu în Areopag, fu primul Episcop al Atenei, duple mărturisirea unui alt Dionisie Episcop de Corint. Noi nu vom lipsi de a însemna, duple ordinea timpului, pe cei-lalți succesori ai Apóstolilor. Să continuăm acum istoria noastră.

CAPITOLUL V.

Cel din urmă asediũ al Ierusalimului.

Galba și Othon ne bucurându-se de Imperiũ de cât un an și jumătate după mórtea lui Neron. care domnise trei-

spre-dece ani, Vespasian care se făcuse celebru prin răs-bóele contra Jidovilor, fu ridicat la Imperiú prin sufragiul armatei ce comanda în Iudea. Plecând imediat după proclamarea sa spre a se face recunoscut la Roma, el lăsă lui Tit fiul său grija războiului contra Jidovilor. După înălțarea Mântuitorului contra căruia aceste popóre comisesse cel mai de pe urmă din tóte nelegiuirile, ei întinseră diferite curse pentru a pierde pre Apostoli. Ei uciseră cu petre pre Stefan. Tăiară capul lui Iacov fiul lui Zevedeú, și frate lui Ioan. Aruncară din înălțimea Templului pre Iacob primul Episcop al cetății lor. Aruncară pre Apostoli în diferite primejdii, și 'i siliră prin violența persecuțiunii lor a fugi din Iudea pentru a anunța doctrina Evangheliei prin puterea celui ce le dăduse: *Mergând învățați tóte popórele în numele meú.* Toți credincioșii din Ierusalim eșind pentru a se retrage la Pella, mică cetate dincolo de Iordan, după avertismentul ce mai multe persóne de pietate primise, acéstă capitală simți pedepsele, cu care dreptatea dumnezeéscă hotărise de a răsbuna crimele ce ea comisesse contra Mântuitorului și a Discipolilor săi. Cine va voi a ști mărimea nenorocirilor, de care acéstă națiune fu împovérată, numărul femeilor și al copiilor ce periră prin fier saú prin fómete, asediile cetăților, extremitatea mizeriei la care locuitorii din Ierusalim fură reduși, gróza incendiilor, și abominațiunea desolării în locul cel sânt ce fusese preșisă de către profeți, o va putea afla din citirea istoriei lui Iosif. Este cuviincios de a raporta cuvintele prin care acest celebru Istoric istorisește, că trei-sute de mii de ómeni ce se adunase din tótă Iudea pentru a celebra Sêrbătórea Paștelor fuseră închiși în acéstă mare cetate, ca într'o temniță, pentru a suferi acolo pedépsa ce merită nelegiuirea ce ei comisesse contra Mântuitorului, în timpul aceliași Sêrbători. Pentru aceea fără a vorbi de nenorocirele ce ei simțiră prin furia armelor, saú prin tóte felurile de alte moduri, nu voiú vorbi de cât de fómetea ce dreptatea dumnezeiască alese pentru a 'i pedepsi.

CAPITOLUL VI.

Despre fómetea de care Jidovii fură cuprinși.

Să luăm deci cartea a cincea din Istoria războiului de Iosif, și să vedem sîngerósa tragedie ce este represintată

«Era, ȃice el, deopotrivă primejdios pentru cei bo-
«gați de a rămănea, sau de a voi să fugă, pentru că era
«deajuns ca să fie bogați spre a da motiv ca să-iucidă.
«Cu tôte acestea fometea crescând din ce în ce, furia tur-
«burărilor creștea de asemenea; și cu cât mergea înainte,
«cu atât aceste două rele unite împreună produceau efecte
«teribile. Fiind că nu se mai vedea grău, acești inimiți
«ai patriei lor, cari aprinsese focul răsboiului, intrau cu
«forța prin case pentru a căuta grău. Dacă găseau, ei bă-
«teau pre aceia căroră le aparținea ca pedepsă pentru
«că nu l-au declarat. Dacă nu găseau, 'i acuzau că l-au
«ascuns, le făceau mi de rele pentru a-i sili să mărtu-
«risescă; și era de ajuns de a fi sănătos cineva pentru
«a trece în spiritul lor de culpabil de această crimă pre-
«tinsă, cât pentru acei pe cari 'i vedeau reduși la cea
«de pre urmă extremitate, 'i lăsau fometei ce-i consuma ca
«să-i scape de pedepsă uciderii. Mai mulți bogați vindeau
«în taină tot avutul lor, pentru o măsură de grău, și cei
«mai puțin înlesniți, pentru o măsură de orz, ei se în-
«chideau apoi în locurile cele mai ascunse ale caselor lor,
«unde unii mâncau aceste grăunțe fără a fi măcinate, iară
«alții le puneau în făină dupre cum nevoea sau frica lor
«le permitea. Nu se vedea nici într'un loc mese întinse,
«ci fie-care trăgea de sub cărbuni ce se mănânce fără a-și
«da timpul de a lăsa să se cocă.

«Vedutu-s'au vre odată o mizerie atât de deplorabilă?
«Numai acei ce aveau forța în mână nu o încercase. Toți
«cei-lalți plâneau zadarnic nenorocirea lor. Și fiind-că
«nu e respect pe care o nenorocire atât de mare ca a-
«ceia a fometei să nu facă a se perde, femeele smulgeau
«pâinea din mâinele bărbaților lor, copiii din mâinele pă-
«rinților lor, și ceia ce întrece tătă creșarea, mumele din
«mâinele copiilor lor. Cei ce făceau ast-fel nu puteau mă-
«car a se ascunde atât de bine ca să nu li se răpescă
«ceia ce luase de la alții.

«Căci îndată ce o casă era închisă, prepusul ce se a-
«vea că acei ce erau înlăuntru, aveau ceva de mâncare,
«făcea a sparge ușile pentru a intra în casă, și pentru
«a le răpi bucățile din gură. Bétrênii ce nu voeau a le
«da erau bătuiți, femeele care ascundeau ceia ce aveau
«în mâini erau sugrumate, și fără a avea compătimire de

«copii chiar de aceia ce sugeau, 'i aruncau pe pământ
 «după ce 'i smulgeau de la sînul mumelor lor. Acei ce
 «alergau pentru a răpi ast-fel pâinea de la alții se infu-
 «riau de mânie contra acelor ce mergeau mai grabnic de
 «cât ei, ca și cum 'ar fi necinstit cu crușime, și nu erau
 «chinuri care se nu se inventeze pentru a găsi mijloce
 «de a trăi. Spânzurau pe oameni de cele mai simțibile
 «membre ale trupului, le înfingeau în carne bețe ascuțite,
 «și-i făceau a suferi alte chinuri neauđite, numai pentru
 «a-'i face se mărturisescă, de au ascuns măcar o pâine
 «sau câți-va pumni de făină. Acești călăi găseau că în-
 «tr'o asemenea necesitate, se putea fără crușime exercita
 «niște neomenii atît de grozave, și ei adunară prin a-
 «cest mijloc ce se mănânce pentru șese ȃile. Ei răpeau
 «chiar de la cei săraci ȃerburile ce le culegeau nȃptea în
 «afară de cetate cu pericolul vieții lor, fără a voi măcar
 «să asculte rugămintele ce ei le făceau în numele lui
 «Dumneȃu de a le lăsa și lor măcar o mică parte, și
 «credeaŃu a le face un mare har de a nu-i ucide, după
 «ce i-au prădat.

După ce a spus mai multe lucruri pe care le las la o
 parte, el adaoge: «Jidovii vedȃndu-se atuncea cu toȃul în-
 »chiși în cetate, se desnădȃjduiră de mântuirea lor. Fȃ-
 »metea, ce creștea din ce în ce, prăpădea familii întregi.
 «Casele erau pline de trupuri mȃrte de femei și de copii,
 «iară stradele de cele ale bȃtrȃnilor. Tinerii erau cu to-
 »tul umflați și lăngesăndi mergeau clătinăndu-se la fie-care
 «pas în pieȃele publice: I-ar fi luat cine-va mai mult de
 «fantome de căt de persoane vii, și cel mai mic lucru ce în-
 »tȃlneau 'i făceau a cădea. Ast-fel ei n'aveau puterea de
 «a îngropa pre cei morȃi: Și cănd ar fi avut puterea, to-
 »tuși nu s'ar fi putut hotări la aceasta, atît din cauza
 «prea mare a numȃrului morȃilor, cum și pentru că nu
 «știaŃu ei însuși căt timp le rȃmănea lor de trăit. Și dacă
 «unii din ei se sfortău de a îndeplini acȃstă datorie de
 «pietate, mureau mai toȃi achităndu-se de acȃstă datorie,
 «iară alții se târau cum puteau pănă la locul de îngro-
 »pare, pentru a aștepta acolo momentul morȃei lor ce era
 «atăt de aprȃpe. În mijlocul unei atăt de grozave miserii,
 «nu se vedeaŃu de loc plăngerii, nu se auȃeau de loc ge-
 »mete, pentru că acȃstă grozavă foame de care sufletul

«era cu totul ocupat, înăduşa orî ce alte simţiminte. Cei
«ce trăiau încă, priveau pre morţi cu ochi seci, şi buzele
«lor cu totul umflate şi cu totul vinete, făceau a se ve-
«dea mórtea zugrăvită pe feţele lor. Tăcerea era atât de
«mare prin tótă cetatea ca şi cum ea ar fi fost îngro-
«pată într'o adêncă nópte, saú că n'ar fi rămas nimeni
«acolo. Intr'o ast-fel de miserie, acei sceleraţi cari erau
«principala causă a ei, mai cruđi de cât fómee şi de cât
«fiarele cele mai furióse, intrau în acele case devenite
«nişte morminte, şi despoeau morţii, răpindu-le până şi
«camaşa lor, şi adăogênd batjocura pe lângă o cruđime
«atât de spăimântătoare, strapungeau trupurile celor ce rês-
«pirau încă pentru a încerca dacá sabiile lor erau bine
«ascuţite; dar în acelaşi timp prin o altă cruđime cu to-
«tul contrară, ei refusaú cu despreţ de a ucide pre acei
«ce-î rugau să-î omóre, saú de a le da sábiile lor pen-
«tru a se ucide ei însişî, spre a scăpa de relele ce fó-
«metea 'i făcea a suferi. Muriñđii dându-şi sufletul întur-
«naú ochii spre Templu, şi aveaú inima plină de durere
«de a lăsa încă în viaţă pre acei sceleraţi cari-î profa-
«naú într'un chip atât de grozav. Aceşti monştri de ne-
«leguire făceau la început a se îngropa morţii cu chel-
«tuíala tesaurului public, pentru a scăpa de putórea lor.
«Insă neputênd fi deajuns acéstă măsură, ei 'i lăsaú a fi
«aruncaţi pre de-asupra zidurilor în văile de prin prejur.
«Gróza ce avu Tit de a le vedea pline de cadavre,
«când făcea în cunjurul pieţei, şi strania putrediciune ce
«eşea din atâtea trupuri, 'l făcu a scóte un adênc suspin.
«El ridică mâinele spre cer, şi luă pre Dumneđeu de mar-
«tor că el nu era cauza acestora». După ce a istorisit
«mai multe lucruri ce nu cred a fi necesar de a le tran-
«scrie, el đice cele ce urmédă: «Aú nu 'mî se va erta du-
«rerea pentru că îndrăsnesc a đice, că dacá Romanii ar
«fi întêrđiat a pedepsi prin arme nişte atât de mari cul-
«pabili, eú cred că pámêntul s'ar fi deschis pentru a în-
«gھی acéstă miserabilă cetate, saú că ar fi fost consu-
«mată prin focul din cer ca Gomora, fiind-că neleguirile
«ce se comiteau acolo, şi care au causat în fine perde-
«rea a tot poporului seú, întreceau pre acele ce siliră
«dreptatea lui Dumneđeu de a arunca fulgerile sale rês-
«bunătóre asupra aceştei alte detestabile cetăţi». Iată încă

ce spune același autor în cartea a șésea: «Pe când aceste lucruri se petreceau în jurul Templului, fómetea făcea o ast-fel de pustiire în cetate, în cât numărul aceloră ce ea consuma, era nenumărat. Cine ar putea întreprinde de a exprima grozavele miseriî ce ea pricinuea? Pe cel mai mic prepus că rămânea ceva de mâncare într'o casă, i se declara răsboi. Amicii cel mai bunî deveneau înimici pentru a se sili să-și susțină viața, cu ceia ce răpeau unî de la alții. Nu se da creșămēt chiar murinșilor, când șiceau, că nu le mai rămânea nimic; ci prin o crușime mai mult de cât barbară, 'i răsfoiau pentru a vedea de nu cum-va au ascuns asupra lor vre o bucată de pâine. Când acești ómenî căroră le rămânea abia figura de ómenî, se vedeau amăgiți în speranța lor de a găsi ceva cu ce să-și potoléscă fómeya, i-ar fi luat cine-va de căni turbați, și cel mai mic lucru ce ei înțelneau, 'i făcea a poticni ca niște ómenî beți. Ei nu se mulșumiau de a căuta o singură dată până în tóte unghiturile unî case. Ei reînșepeau de mai multe ori, și fómeya lor turbată 'i făcea a aduna pentru a se nutri, ceia ce animalele cele mai mârșave ar fi călcat în picóre. Ei mâncau până și pielea încălșămintelor lor și a scuturilor lor, și o mână de fân putred se vindea patru attique. Dar pentru ce să mă opresc la lucruri ne însufleșite, pentru a face cunoscut până la ce extremitate mergea acéșta spăimântátóre fómeya, fiind-că am despre acéșta o probă care este este fără exemplu între Greci, și între Nașionele cele mai barbare? O Dómna numită Maria fiica lui Eleazar, și fórte bogată, venise cu alții din satul de Batechar, adică casă de Hisop, spre a se refugia la Ierusalim, și acolo fu asediată. Acești tirani sub crușimea căroră gema acéșta miserabilă cetate nu se mulșumiră de a-î rāpi tot ce ea adusesese mai preșios, ci 'i luară încă în mai multe rinduri și ceia ce ascunsesese pentru nutrimēt. Durerea de a se vedea ast-fel tratată o aduse la o desperare atât de mare, în cât după ce a făcut miș de imprecașuni contra lor, nu fu cuvinte injurióse care să nu le fi întrebuintat pentru ai aduce la aceia să o ucidă, însă nu se găsi măcar unul din acești tigri, care prin resimșimētul sēu de atâtea injurii, sau din compășimire pentru ea, să fi vroit ai face

«acastă grație. Când ea se găsi ast-fel redusă la această
«ultimă extremitate de a nu mai putea, orî din ce parte
«ca să spere vre un ajutor; fόμεa ce o sfâșia, și încă
«mai mult focul pe care mânia 'l aprinsese în inima sa,
«'i inspirară o hotărîre îngrozitoare. Ea smulse pre fiul
«sëu de la sîn, și-i ñise: Copil nenorocit, și a cãrui ne-
«norocire nu se pôte îndestul deplãnge de a fi nãscut în
«mijlocul rësboiului, al fόμεtei, și al diferitelor facțiuni
«ce conspirã care de care mai mult la ruina patriei nóstre,
«pentru cine te-ași conserva? Aũ dórã pentru a fi sclav
«Romanilor, chiar când ei ar voi a ne scãpa viața? Inșã
«fόμεa nu ne-ar ridica-o ea, mai 'nainte de a cãdea în
«mãinile lor? Și acești tirani ce ne pun piciorul pe gru-
«maz, aũ nu sunt ei mai de temut și mai cruði de cãt
«Romanii și de cãt fόμεa? Aũ nu e mai bine ca tu să
«morî pentru a'mî servi de nutrimênt, pentru a face să
«turbeze acești turburãtori, și pentru a mira posteritatea
«prin o faptã tragicã, ce nu lipsește de cãt acêsta sin-
«gurã pentru a umplea mãsura nenorocirelor, ce fac as-
«tã-ñi pre Jidovi cel mai nenorocit popor de pre fața pã-
«mêntului? Dupã ce a vorbit ast-fel, ea ucise pre fiul
«sëu, îl fripse în cuptor, mãnca o parte din el și ascunse
«pre ceia-laltã. Acei nelegiuïți ce nu trãiaũ de cãt din
«furturi, intrarã îndatã în casa acesteï Dómne, și simțind
«mirosul acesteï cãrni, o amenințarã de a o ucide de nu
«le va arêta ceia ce pregãtise ea pentru mãncare. Ea le
«rêspunse cã-i rêmãnea încã o parte, și le arêta apoi a-
«cele triste rãmãșițe din trupul fiului sëu. De și ei aveau
«inimî de bronz, o asemenea vedere le pricinui atãta grózã
«în cãt să pãrea ca niște eșiiți din minte. Inșã ea în fu-
«ria în care o punea disperarea sa, le ñise cu o fața li-
«niștitã. Acesta pe care-l vedeți este însuși fiul meũ, și
«eũ însu-mî mi-am împlêntat mãinile în sãngele sëu. Pu-
«teți mãnca din el, fiind cã am mãncat eũ mai întãi. Aũ
«dórã sunteți mai puțin îndrãsneți de cãt o femeie, și a-
«veți mai multã compãtimire de cãt o mumã? Iarã dacã
«mila vóstrã nu vë permite de a primi acêstã victimã ce
«vë ofer, voiũ isprãvi eũ de a o mãnca. Acei ómenî ce
«nu știau nicî odatã pãnã atuncea ce era umanitatea, să
«duserã de acolo tremurãnd, și orî cãt de mare fu avi-
«ditatea lor de a găsi ceva de mãncare, ei lãsarã rêmã-

«șițele acestei detestabile cărnii pe sēma acestei nenoro-
«cite mume. Sgomotul unei fapte atāt de funeste se rēs-
«pāndi îndată în tōtā cetatea. Grōza ce simfirā toți de a-
«césta, nu fu mai puțin mare, ca și când fie-care în par-
«ticular ar fi comis o asemenea crimă: Cei mai constrinși
«de fōme nu doreau nimic mai mult, de cât de a fi scă-
«pați grabnic de viață, și stimaū fericiți pre acei ce mu-
«rise mai 'nainte de a fi putut vedea saū auđi istorisin-
«du-se un lucru atāt de grozav.

Iată o fidelă pictură a oribilelor pedepse de care furia
și nelegiuirea aū fost urmate, și de cari Jidovii să ser-
vise în contra Mântuitorului.

CAPITOLUL VII.

Pređicei făcute de către Mântuitorul.

După ce am făcut istorisirea atātor nenorociri, cred de
datorie a raporta cuvintele, prin care Mântuitorul le pre-
đisese: «*Vai celor ce vor avea în pāntece, și celora*
«*ce vor apleca în ăilele acelea. Ci rugați-vē ca să*
«*nu fie fuga vōstră iarna nici Sāmbāta. Că va fi*
«*atunci necaz mare, care n'a fost din începutul*
«*lumei până acum, nici va fi* (Mat. c. XXIV).

Iosif mărturisește că un milion o sută de miū de per-
sōne pierirā în acest rēsboiū, saū prin fer, saū prin fō-
mete; că turburătorii și tālharii fiind descoperiți unii prin
alții, furā pedepsiți dupre cum meritaū; că cei mai bine
făcuți, furā reservați pentru a servi de ornament la trium-
ful învingătorului; că tinerii cari erau mai sus de vērsta
de șēpte-spre-đece ani, furā conduși în Egipt, pentru a
lucra acolo la metaluri; că mai mulți furā distribuiți în
provincii, pentru a fi expuși în spectacole, saū la furia
armelor, saū la dinții fiarelor: Și că acei ce erau mai jos
de șēpte-spre-đece ani, furā aduși în captivitate și vēn-
duți. Tōte aceste lucruri furā sēvērșite în anul al doilea
al domniei lui Vespasian, dupre chipul cum le pređisese
Mântuitorul, carele vedea viitorul ca prezentul, dupre mă-
rturisirea Evangeliștilor, cari după ce aū đis că el plānse
în vederea nenorocirelor ce erau să se întēple Ierusalim-
ului, spun că el vorbi în acești termini: „*Că, de ai fi*

„cunoscut și tu în ziua acesta a ta, cele ce sunt
„cătrecătre pacea ta! Iară acum s'aũ ascũns de cã-
„tre ochii tãei. Cã vor veni zile asupra ta, și vor
„pune vrãjmașii tãei șanț împrejurul tãeu, și te vor
„incunjura, și te vor îmbuldi de tóte părțile. Și te
„vor face întocmai cu pãmẽntul pre tine și pre
„feciorii tãei intru tine; și nu vor lãsa intru tine
„pãtrã pre pãtrã, pentru cã n'ai cunoscut vremea
„cercetãrii tale». El dice încã: „Cã va fi nevoe mare
„pe pãmẽnt, și mânia lui Dumneđeu va veni a-
„supra poporului acestuia. Și va cãdea intru as-
„cuțitul sabiei, și sã vor duce robi în tóte nea-
„murile. Și Ierusalimul va fi cãlcat de neamuri,
„pãnã se vor plini vremile neamurilor“. (Luca c. XIX).
Și el adãogã în fine: „Când veți vedea Ierusalimul
„incunjurãndu-se de ostași, atunci sã știți cã s'a
„apropiat pustiirea lui“. (Luca c. XXI) Orĩ cine va
compara aceste cuvinte a-le Mântuitorului cu istorisirea.
ce a fãcut Iosif de acest rãsboiũ, va admira fãrã indolã
ialã cunoștința perfectã ce avea el de lucrurile cele mãi
ascunse. Nu e necesar de a adãoga nimic la istoria ne-
norocirilor ce s'aũ întẽmplat Jidovilor, de când ei aũ li-
berat un tãlhar și un ucigaș, de la mórte, pentru a con-
damna pre autorul vieșei. Este drept totuși de a lãuda
bunãtatea providenței, care a întãrziat patru-deci de anĩ
pedepsa lor. In timpul cãrora cea mãi mare parte din
Apostoli și din Discipoli, și mãi cu sãmã Iacob fratele
Domnului, și primul Episcop al cetãții lor, le servea ca a-
pãrare contra mãniei lui Dumneđeu, și opreaũ pedepsa
lor pentru a vedea dacã nu și-ar expia a lor prin pocã-
ință. Aceastã bunãtate plinã de rãbdare, i-a inștiințat de
aceste pedepse prin semnele simțite ce a raportat Iosif, și
pe care cred de datorie a le descrie aicea celor ce vor
lua ostenela de a ceti istoria mea.

CAPITOLUL VIII.

Pređicerile cari aũ precedat rãsboiul.

«Sã deschidem deci cartea a șesea a rãsboiului Jido-
vilor contra Romanilor, unde Iosif vorbește ast-fel: A-

«cest nenorocit popor e cu atât mai mult de plâns, cu
«cât dând cu înlesnire creșământ unor înșelători cari a-
«buzaă de numele lui Dumneșeu pentru a-l înșela, el în-
«chidea ochii, și astupa urechile, pentru a nu vedea, și
«a nu așdi semnele sigure, și înștiințările adevărate,
«prin care Dumneșeu 'i preșisese ruina sa. Voiă raporta
«aicea unele din semne, și din acele preșiceri. O cometă,
«ce avea figura unei sabii, apăru asupra Ierusalimului în
«timp de un an întreg. Mai 'nainte de a se fi început
«rșboiul, poporul adunându-se în șiua de opt Aprilie,
«spre a celebra șerbătoreă Paștelor, se vșdu în óra a noua
«de nópte, în timp de o jumătate de óră, în jurul Alta-
«rului și al Templului, o lumină atât de mare, în cât s'ar
«fi creșut că era șiua. Ignoranșii o atribuiră unui bun
«augur: însă cei ce erau instruiși în lucrurile sante, o con-
«siderară ca o prevestire de aceia ce se întemplă pe urmă.
«In cursul aceleiași șerbătorei, o vacă ce o ducea pentru
«a fi sacrificată, nășcu un miel în mijlocul Templului.
«Cam pe la șese óre din nópte, ușa Templului ce privea
«la rșărit, și care era de aramă, și atât de grea în cât
«două-șeci de ómeni puteau abia ca să o împingă, să des-
«chise de sine-însăși, de și era închisă cu fiare gróse, cu
«drugi de fier, și cu zévóre ce intrau fórté adînc în pragul
«făcut din o singură piatră. Cu pușin în urmă după șer-
«bătoreă, se întemplă în șiua de două-șeci și șapte a lu-
«niă lui Mai un lucru pe care n'am curagiul de a-l ra-
«porta, temându-mă să nu se ia de fabulă, dacă persóne
«ce l-au vșduț n'ar fi încă în viață, și dacă nenorocirile
«ce l-au urmat n'ar fi confirmat adevêrul despre acêsta.
«Inainte de rșăritul sórelui să vșdu în aer în totă acea
«lature, cărușe pline de ómeni armași, cutreerând norii
«și rșpândindu-se în préjma cetăților, ca și cum ar voi
«a le închide. In șiua șerbătorei Pentecostii Sacrificatorii
«fiind nóptea în Templul din lăuntru pentru a celebra
«serviciul divin, ei așdiră zgomot, și îndată apoi o voce,
«care repetă de mai multe ori: Să eșim de aicea.

«Patru ani înainte de începutul rșboiului, când Ieru-
«salimul era încă în o profundă pace și în abondență,
«Iisus fiul lui Annanus ce nu era de cât un simplu țeran,
«venind la șerbătoreă Corturilor, care să celebră în toși
«anii în Templu, în onórea lui Dumneșeu, strigă: Glas de

«la Răsărit, glas de la Apus, glas din cele patru vên-
 «turi, glas contra Ierusalimului și contra Templului, glas
 «contra tinerilor însurați și a tinerelor măritate, glas con-
 «tra a tot poporul. Și el nu înceta și noapte de a a-
 «lgera prin totă cetatea repetând același lucru. Oare-cari
 «persóne de distincțiune ne putënd suferi cuvintele unei
 «pređiceri atât de rele, 'l prinseră, și-l bătură cu biciul
 «fórte tare fără ca el să ăică o singură vorbă pentru a
 «se apăra, nici a se plânge de un tratament atât de as-
 «pru, și repeta neconținut aceleași cuvinte. Atunci Ma-
 «gistrații cređend, dupre cum era adevărat, că în acésta
 «era ceva dumneđeesc 'l duseră la Albin Guvernatorul
 «Iudeei. El ordonă să-l bată cu vėrgi până 'l făcură nu-
 «mai sânge; dar nici acestea nu putu să scóță de la el
 «o singură rugăciune, nici o singură lacrimă: ci la fie-care
 «lovitură ce i se dădea, el repeta cu o voce plângetőre
 «și lamentabilă: Vai! vai! asupra Ierusalimului.

Același istoric raportéză încă un alt fapt ce se pare
 mai vrednic de mirare, care este: că se găsi în acel timp
 un oracol în cărțile sante, prin care Imperiul universului
 era promis unui om eșit din Iudea. Și el crede că acest
 oracol fu împlinit în persóna lui Vespasian. Totuși este
 constant că Vespasian nu fu de cât Impărat al Romii, și
 nu suveran al universului. Acest oracol se raportă decî
 cu mai multă rațiune la Christos căruia i s'a ăis de că-
 tre Tatăl: *Cere de la mine și-ți voiă da ție nea-*
murile moștenirea ta și biruința ta marginile pământului;
 ps. II. și de care Apostoliă au răspândit cuvântul
 lor până la marginile pământului.

CAPITOLUL IX.

1. *Laude la adresa lui Iosif.* 2. *Catalogul cărților sale.*

1. E fórte drept ca să cunoștem pre Iosif, care a con-
 tribuit atât de mult la înfrumusețarea Istoriei ce facem.
 Iată ce ăice el însuși de nașterea sa, și de familia sa:
 «Iosif fiu al lui Mathatias Jidov de națiune, scoborît din
 «Sacrificatoriă din Ierusalim. Am făcut mai întâi rėsboiă
 «Romanilor, și pe urmă am fost obligat de a trata dife-

«rite afaceri cu ei». El fu cel mai celebru din Jidovi din timpul său, dupre chiar judecata Romanilor, cari 'i făcură onórea de a ridica Statuea sa în cetatea lor, și de a pune cărțile sale în Bibliotecele lor.

2. El a scris istoria generală a Jidovilor în două-zeci de cărți, și istoria particulară a războiului lor contra Romanilor, în șapte, atât în grecește cât și în Evreește. El este un istoric foarte vrednic de credință. El a făcut două cărți despre vechimea Jidovilor, foarte demne de a fi citite, contra calomniilor lui Appion Gramaticul, și ale altor câți-va, cari să silise de a descredita vechile obiceiuri ale acestei națiuni. El a făcut cel dintâi catalogul cărților vechiului Testament cari erau primite de către Jidovi fără nici o contestație.

CAPITOLUL X.

Catalogul cărților sante făcute de Iosif.

«Se vede, dice el, adese-orî între noi un mare număr de cărți ce se contrariază. Noi n'avem de cât două-zeci și două care cuprind tot ce s'a petrecut în ceea ce ne privește, de la începutul lumii până la această oră, și cărorora suntem obligați de a crede. Cinci sunt de la Moisi care rapotează tot ce s'a întâmplat până la mórtea sa, în curs aprópe de trei mii de ani, și șirul scoboritorilor din Abraam. Profeții cari aũ succedat acestui admirabil Legislator, aũ scris în trei-spre-zece alte cărți tot ce s'a petrecut de la mórtea sa până la domnia lui Artaxerxes fiul lui Xerse Regele Perșilor și cele patru alte cărți conțin imnuri și cântări făcute spre lauda lui Dumnezeu, și precepte pentru regularea moravurilor noastre. S'aũ scris de asemenea tot ce s'a petrecut de la Artaxerxes până în timpul nostru: însă din cauză că n'a fost ca mai nainte, un șir de Profeți, nu să dá același creșemânt ca cărților de care am vorbit, și pentru care noi avem un ast-fel de respect, în cât nimenea n'a fost nici odată îndestul de îndrăzneț ca să încerce de a scóte afară ceva din ele, de a adăoga, saũ de a schimba cel mai mic lucru. Noi le considerăm ca dumnezeești, le numim ast-fel: Noi facem profesiune de a le observa

«neviolabil, și de a muri cu bucurie, de va fi nevoie, pentru a le menține». Eu cred că nu va fi fost nefolositor de a insera aicea aceste cuvinte ale acestui autor.

El a făcut o altă carte pentru a arăta că rațiunea domină pasiunile. Această carte are de titlu Macabeii, pentru că ea represintă luptele, ce dădură Macabeii pentru apărarea cultului lui Dumnezeu. El mărturisește pe la finele cărții a două-țecea din Anticitățile Iudaice, că a avut plan de a scrie patru cărți despre Natura lui Dumnezeu, duple doctrina ce a primit Jidovii de la strămoșii lor, și de a scrie și legile, și de a arăta pentru ce ele permit ore-care lucruri, și opresc altele. El însemnează încă afară de acesta câte-va alte opere, la care el a lucrat, pentru a arăta mai mult autoritatea cărților, din care noi am extras aceste bucăți. Este cuviincios de a insera aicea ceia ce el țice în viața sa, care servește ca Epilog la cartea a două-țecea din Anticitățile Iudaice contra lui Iust din Tiberiada. «Eu nu fac, 'i țise el, ca tine; » pentru că nu mă tem de nimic. Din contră am pus istoria mea în mâinele lui Vespasian, și a lui Tit; când acest rășboi abia se terminase, și când memoria era încă cu totul recentă, din cauză că conștiința mea mă asigură, că nespuind nimic de cât adevărat, ea ar fi a-probată de acei ce puteau face mărturisire despre acesta, și n'am fost de loc înșelat. Am comunicat-o îndată la mai mulți, dintre cari majoritatea lor se găsiră în acel rășboi, din numărul cărora fură Regele Agripa, și câți-va din cei mai de aproape ai săi. Și Impăratul Tit el însuși a voit ca posteritatea să nu aibă nevoie de a lua dintr'un alt izvor cunoștința unor atât de mari fapte». Căci după ce a subscris-o cu propria sa mână, el a poruncit ca se fie dată publicului. Regele Agripa mi-a scris de asemenea șese-șeci și două de scrisori care mărturisesc de adevărul lucrurilor ce am raportat. Iosif raportă două din aceste scrisori. Iată ce aveam de țis în privința sa. Să continuăm istoria noastră.

CAPITOLUL XI.

Simeon succede lui Iacob în guvernământul Bisericii de Ierusalim.

Se țice că după mórtea lui Iacob și luarea Ierusalimului, acei din Apostoli, din Discipoli și din rudeniile

Mântuitorului, ce erau încă în viață, se adunară ca să alegă un succesor, lui Iacob, și că cu toți în unire alese pre Simeon fiul lui Cleopa, de care se vorbește în Evanghelie. Simeon era văr cu Mântuitorul fiind-că după cum remarcă Hegesip, Cleopa și Iosif erau frați.

CAPITOLUL XII.

Perchisițiunea Scoborătorilor lui David.

Se dice de asemenea, că Vespasian ordonă de a căuta pre cei ce scoboraū de la David, pentru ca să nu mai rămână nimenea din seminția regală, ceia ce excită din nou o crudă persecuțiune în contra Jidovilor.

CAPITOLUL XIII.

Anaclet Succede al treilea la guvernământul Bisericii de Roma.

După ce Vespasian se bucură de cece ani de Imperiū, Tit fiul său 'i urmă pe tron. Lin Episcopul Romei murind în al doilea an al domniei sale, după ce a guvernat această Biserică timp de două-spre-dece ani, el o lăasă lui Anaclet. Tit ne domnind de cât doi ani și două luni, avu pe Domețian fratele său de succesor.

CAPITOLUL XIV.

Despre Avilius al doilea Episcop de Alexandria.

În al patrulea an al domniei sale, Annian primul Episcop de Alexandria, muri, după ce a guvernat în timp de douăzeci și doi de ani Biserica din această Cetate. Avilius 'i succedă în această demnitate.

CAPITOLUL XV.

Despre Climent al treilea Episcop de Roma.

Anaclet murind în al doi-spre-șecilea an al domniei acaluiăș Impărat, după ce a exercitat doi-spre-dece ani

funcțiunile Episcopatului. Climent, de care Pavel vorbește în acești termen în Epistola către Filipeni: *Cu Climent și cu cei-l-alți împreună lucrători ai mei, ale căror nume sunt scrise în cartea vieții*, (cap. 4). 'i succedă.

CAPITOLUL XVI.

Despre Epistola lui Climent.

Este minunată Epistola, primită de toți Credincioșii ce acest Climent scrisese în numele Bisericii de Roma către acei de Corinth, în privința unei mari certe ce se ridicase acolo. Este mult timp de când o citește în public în mai multe Biserici. Hegesip face mențiune de această ceartă ce se ivise între Corintheni.

CAPITOLUL XVII.

Persecuția ridicată de Domețian contra Creștinilor.

Domețian făcând a simți mai multe persoane efectele crușimii sale, condamnând fără motiv din cei mai considerabili ai Imperiului la izgonire și la moarte, imită în fine furia cu care Neron declarase războiul lui Dumnezeu și ne suscită o a doua persecuție, de și Vespasian tatăl său nu ne-a făcut nici odată rău.

CAPITOLUL XVIII.

Despre Ion și revelațiunile sale.

Se ține că Ion Apostolul și Evangelistul fu exilat în Insula Patmos, în cursul acestei persecuțiuni din cauza mărturisirei ce el făcuse despre Cuvântul. Irineu vorbind în cartea a cincea contra ereziilor a numărului literilor ce compun numele lui Antechrist, de care și Ion vorbise în apocalipsul său, ține următoarele: «Dacă numele lui Antechrist ar fi trebuit a fi publicat lămurit în acest timp ar fi fost preșis de către acela, care a avut această

«Dumnezească revelațiune nu într'un timp depărtat de noi, ci pe la finele domniei lui Domețian».

Doctrina noastră era atunci atât de cunoscută în cât Istoricii, cari ne erau cei mai contrari, au vorbit de persecuțiunea și de martirurile ce au suferit Credincioșii. Ei au însemnat precis timpul, ȳicând cã Flavia Domitilla, nepoța lui Flavius Clemens Consul, fu izgonită cu mai mulți alții în insula Pontia, pentru că a mărturisit credința în anul al cinci-spre-ȳecilea al domniei lui Domețian.

CAPITOLUL XIX.

Domețian ordonă ca să omóre pe scoborătorii lui David.

Este o veche tradițiune, că Domețian poruncind de a ucide pre cei ce erau eșii din seminția lui David, scoboritorii din Iuda fratele Domnului dupre trup fură denunțați ca eretici, dupre cum Hegesip o spune în acești termeni.

CAPITOLUL XX.

Despre rudeniele Mântuitorului.

«Era încă, ȳice el, în acel timp, rudenii de ale Mântuitorului, strênepoți ai lui Iuda, care era numit fratele «sêu dupre trup. Evocatus aducându'i înaintea Împăratului Domețian care nu se temea mai puțin de cât Irod, de prezența lui Christos, 'i întrebă dacã ei erau «scoboritori lui David. Când ei 'i respunseră cã erau «scoboritori din David, el 'i întrebă ce avere posedau ei, ori «în moșie, ori în bani. Ei ȳiseră cã n'aveau ei amân-doii de cât nouê mi de dinari, nu în bani, ci în trei-«ȳeci și nouê de stânjini de pãmânt, pentru care plăteau «tribut, cã acest venit nefiind îndestulător pentru a 'i nu-«tri, ei lucrau pentru a trăi. El 'i întrebă apoi despre îm-«păręia lui Christos care era acea împăręia, și când «trebuea să se arate el. Ei rêspuuseră cã acesta nu era o «împăręie a pãmântului, ci a Ceriului, cã acea împăręie «nu va veni de cât la sfêșitul lumii, când Mântuitorul

«se va arăta în Gloria sa pentru a judeca viii și morții,
«și a răsplăti fie căruia după faptele sale. Domețian nu
«porunci nimic în contra lor după acest răspuns. Inșă
«desprețuind slăbiciunea lor, 'i concedie, și opri printr'un
«Edict public cursul persecuțiunei contra credincioșilor. Fi-
«ind concediați ast-fel, ei guvernară Biserica, fură conside-
«ți ca Martiri și rudeniile Mântuitorului, și trăiră în pace până
«în timpul lui Traian. Iată ce țice Hegesip. Tertulian vor-
«bește de asemenea de Domețian în acești termeni: Do-
«mețian care avea o parte din crușimea lui Neron, în-
«cepu ca și el a persecuta pre Creștinii. Dar fiind-că ó-
«menii sunt supuși a schimba simțimântul, el se căi de
«acésta și rechemă pre acei ce 'i exilase. Domețian mu-
«rind după ce a domnit cinci-spre-șce ani, Nerva 'i suc-
«cedă. Senatul revocă sub domnia sa, onorurile ce el
«dedese altă dată lui Domețian, și restabili pe acei pre
«cari orî 'i izgonise, orî 'i lipsise de averile lor, după cum
«e raportat de către Iistoricii timpului aceluia. Aflăm încă
«că Ión se întórse atuncea din exilul său, și 'și reluă gu-
«vernământul Bisericii din Efes.

CAPITOLUL XXI.

Despre Cerdon al treilea Episcop de Alexandria.

Nerva murind, după ce n'a domnit de cât ceva mai mult de un an, Traian îi urmă pe tronul Imperial. In primul an al domniei sale, Avilius care guvernase trei-spre-șce ani Biserica de Alexandria muri și avu de succesori pre Cerdon, care fu al treilea Episcop al acestei Cetăți, de la Annian, Climent guvernă atunci Biserica de Roma și era al treilea Episcop de la Pavel și Petru: Lin fiind cel dintăi și Anachlet cel al doilea.

CAPITOLUL XXII.

Despre Ignatie al doilea Episcop de Antiochia.

Evodius, primul Episcop de Antiochia, murind, Ignatie fu al doilea, precum Simon fu de asemenea al doilea de Ierusalim, după mórtea lui Iacob fratele Domnului.

CAPITOLUL XXIII.

Istorie atingătoare de Ión Apostolul.

Apostolul și Evangelistul Ión, care fusese cu duiosie iubit de Mântuitorul, întorcându-se din exilul, la care Domețian 'l condamnase, guverna încă atuncea Bisericile din Asia după cum o aflăm din mărturisirea a două autori vrednici de credință, cari au apărut tot-d'auna cu tărie adevărul Doctrinei Catolice, Irineu și Climent Alexandrinul. Cel dintâiu vorbește în acești termeni în cartea a doua contra erezilor. «Toți bătrâni cari au convorbit familiar în Asia cu Ión, Discipolul Mântuitorului, măturisesc că au auzit de la el ceea ce ȳic eu. Și în a treia carte, el ȳice încă ceea ce urmĂza: Biserica de Efes care a fost întemeiată de către Pavel, și guvernată de Ión până în timpul lui Trajan, mărturisește de această tradițiune a Apostolilor.

Climent însemnĂza același timp în cartea ce are pentru titlu: Cine este bogatul care pĂte fi mĂntuit, și istorisește o istorie fĂrte necesară celor ce au dragoste pentru lucrurile frumoase. Să luăm cartea și să citim. «Ascultați ȳice el, nu o fabulă ci o istorie adevĂrată ce se spune de Ión Apostolul. Intorcându-se de la Patmos la Efes după mĂrtea tiranului, el fu rugat de a visita țĂrile de prin prejur, pentru a stabili acolo ordinea în Biserică, pentru a pune Episcopi, și pentru a primi în Cler pre acei ce erau însemnați prin duhul lui DumneĂeu. Venind deci într'o cetate, ce nu era prea mare, și al căria nume este raportat de către unii, și mĂngĂind acolo pre Creștinii el vorbi Episcopului, ce avea sarcina de a supraveghia peste tot poporul; și presintĂndu'i pre un tĂnĂr, ce era tare cu trupul, plĂcut la fața, și vioiu de naturalul sĂu, 'i ȳise privindul: 'ȳi recomand pe acest tĂnĂr pre cĂt pot să 'i'l recomand, și 'i'l daĂ ca în deopot în fața lui Iisus Christos și a Bisericii. Episcopul primindu-l, și fĂgĂduindu'i a avea grijă de el, el 'i repetă încă același lucru, și'l rugă a doua Ără. Ión se reĂntĂrse apoi la Efes; iară acel episcop luĂnd la el pe acel tĂnĂr ce 'i fusese Ăncredințat, 'l nutri și 'l botezĂ. Apoi 'i dete confirmația, ca pecetia Domnului și perfecțiunea

«virtuției Creștinului, și începu după aceasta a nu
 «mai avea atâta grijă de el. Ast-fel lăsându-l a trăi mai
 «mult de cât nu trebuia într'o mare libertate, el fu co-
 «rupt de către tinerii de vîrsta sa, ce nu cugetau de cât
 «a se desfăta, cari erau dedați la plăceri și obicinuiți la
 «tot soiul de vicii. Ei 'l atraseră mai întăiu prin ospete
 «tratându-l generos, și pe urmă 'l duseră cu ei pentru a
 «lua nóptea vre-o mantă. După acésta îl îndemnară a în-
 «cerca împreună ceva mai mare. Ast-fel el se obicnui
 «puțin câte puțin la tot felul de ecxese, și în acea aprin-
 «dere a naturei sale, apucând în afară de drumul drept
 «ca un cal furios ce ia zăbala în dinți, el se aruncă cu
 «furie în abisul tuturor crimelor. De aceia nerămânendu-i
 «pe viitor nici o speranță de mântuire, el nu mai cugetă
 «a face fapte mediocre; ci considerându-se ca pierdut cu
 «desăvêșire, el se hotări de a birui încă în cutezare pe
 «toți cei-l-alți. Ast-fel că luând cu dînsul pre com-
 «panionii săi, el formă o trupă de tâlhari, și fiind că era
 «îndrășneț, el se făcu șeful lor, și deveni cel mai crud
 «și cel mai suferit din toți. Cât-va timp după aceea întâm-
 «plându-se o ocasiune, chiemă pre Ión în aceiași cetate,
 «carele dând ordine atacerilor pentru care venise, dișe E-
 «piscopului, dă-mi depositul, ce Iisus Christos și eă ți-am
 «încredințat în prezența Bisericii la care tu președi. Epis-
 «copul mai întăiu fu surprins, închipuindu-și că i se ce-
 «rea cu nedreptul, ceva bani ce nu i se dăduse spre
 «păstrare, și neputend nici crede că ar fi primit ceia ce
 «nu primise, nici a nu crede pre Ión carele 'i vorbea.

«Ión adaoșe apoi că 'i cerea pre tînărul, și pre sufle-
 «tul fratelui său ce 'i încredințase. Atunci Episcopul ple-
 «cându-și ochii, 'i dișe cu suspinuri și cu lacrimi: că mu-
 «rise. Cum! dișe Ión, și de ce fel de mórte? El a murit
 «lui Dumneđu, rêsponse Episcopul. El a devenit un rêu
 «un pierdut, și ca să diș tot, un tâlhar. Și acum în loc
 de a fi în Biserică, cum era el s'a suit într'un munte,
 «unde locuește cu o trupă de ómenî asemenea lui.

«Sfântul Apostol auđind aceste cuvinte, 'și rupse haț-
 «nele sale, și scoțend un adânc suspin, îi dișe lovindu-și
 «capul: de sigur am lăsat în persóna ta un credincios
 «păzitor al sufletului fratelui têu. Să mi se aducă un cal
 «și să mi se dea un călăuz. Și îndată iese cu grăbire

«din Biserică, plécă pe dată se duce la locul de care 'i
 «se spusese, și fiind prins de către sentinelele tâlharilor
 «el nu fuge, nu cere viață, ci strigând cu voce tare: pen-
 «tru acésta, dice el, am venit. Duceți-mă la Căpitanul
 «vostru. 'L duce la acel tènăr care 'l aștepta mai întâiū
 «cu armele sale. Inșă recunoscênd pre Ión ce venea la
 «el, fiind cuprins de rușine, el inceptu a fugi. Sfântul îl
 «urmări din tótă puterea sa, uitând slăbiciunea vârstei
 «sale, și strigând după dînsul, fiul meu, fieți milă de
 «mine, de ce fugi de mine? Pentru ce fugi de părintele
 «têu și de un om bêtrân, și fără arme? Fiul meu alb
 «milă de mine, nu te teme, este încă nădejde de mân-
 «tuirea ta. Voiū răspunde eū pentru tine lui Iisus Chris-
 «tos. Voiū suferi forte bucuros mórtea pentru tine dupre
 «cum Iisus Christos a suferit'o pentru noi toți împreună.
 «Voiū da sufletul meu pentru al têu. Stăi! Crede-mă.
 «Iisus Christos m'a trimis la tine. Tènêrul auđindu-l vor-
 «bind ast-fel, se opri mai întâiū, ținêndu-și ochiī ațintiți
 «la pămênt, apoi rupse armele sale, cuprins de spăimă,
 «și plângênd cu amar. Si vêdênd pre Sântul bêtrân a
 «propiindu-se de el, merse de'l îmbrățișă, satisfăcênd
 «pentru greșalele sale, pre cât putea prin suspinurile sale,
 «și găsind un al doilea botez în lacrimile sale, avênd
 «grijă în același timp de a ascunde mâna sa cea dréptă,
 «ca fiind pângărită de atâtea crime. S-tul Apostol o a-
 «tinse cu jurămênt, că'i va căpăta de la Mântuitorul, prin
 «rugăciunile sale, iertarea păcatelor sale; și punêndu-se
 «în genunchi înaintea lui, și sărutându-ī mâna dréptă în-
 «suși, ca și cum ar fi fost curățită prin lacrimile pocă-
 «inței, 'l readuse la Biserică. După acésta el aduse lui
 «Dumnezeū neîncetat rugăciunile sale pentru dînsul, se
 «mortifică cu dînsul prin posturi neconținute, îmblânđi
 «inima sa prin diferite cuvinte din S-ta Scriptură, ca prin
 «un sânt fermec, și nu se despărți de el, după cum spune
 «istoria, până ce l'a stabilit în Biserică; arêtând în per-
 «sóna sa un mare exemplu de adevêrată pocăință, un
 «model ilustru de a doua regenerare, și ca un trofeū al
 «învierii vêdută a sufletului seū».

Am voit a însera aicea acéstă lungă narațiune luată de
 la Climent Alexandrinul, atât pentru a face cunoscut un
 eveniment atât de singular, precum și pentru a face să
 se imiteze o conduită atât de salutară.

CAPITOLUL XXIV.

Despre ordinea Evangeliilor.

Să vorbim acum de scrierile ce sunt atribuite lui Ión, printr'un consimțimânt unanim. Mai întâiu Evangelia sa este primită de toate Bisericile ce sunt sub cer. Faptul, că ea a fost pusă al patrulea după cele-l-alte trei, nu e lipsit de rațiune. Acești admirabili discipoli ai Mântuitorului aveau toate virtuțile ce îmbogățesc sufletul, dar n'aveau toate ornamentele ce împodobesc discursul. Ei 'și puneau încrederea în ajutorul neînvins, ce primeau de la Invățătorul lor, și desprețueau arta și elocvența ómenilor. Ei predicaú în tot pământul Impărăția Cerului, prin forța atot-puternică a Duhului Dumneđeesc care'i susținea, și confirmaú adevărul predicării lor prin operațiunea minunilor. Ei aveau puțină grijă de a scrie, pentru că se aplicaú mai numai la predicarea cuvântului. Pavel, care era mai bogat de cât cei-l-alți în expresiuni și mai sublim în cugetări n'a lăsat de cât un mic număr de Epistole, de și ar fi putut descoperi o mulțime de mistere ce aflase în Cer, unde a fost răpit. Cei doi-spre-șapte Apostoli, cei șapte-șeci de Discipoli, și mai mulți alții, erau de asemenea foarte instruiți în adevărurile Santei Religiiuni. Cu toate acestea, dintre Apostoli n'aú fost de cât Matheiu și Ioan cari aú scris Evangelia, și încă, se crede, că ei n'o făcură de cât prin ocațiuni particulare ce li se impuseră ca o necesitate. Căci, când Matheiu, după ce a predicat Jidovilor, se vedu obligat de a merge să predice la alte Națiuni, el compuse în Ebreeste Evangelia sa, pentru a'și îndeplini și față de ei misiunea sa, și pentru a le lăsa înscris în limba lor instrucțiunile pe cari nu putuse a le da prin viu graiu. Marcu și Luca scriind fie-care Evangelia sa, se dice că Ioan se găsi asemenea obligat de a scrie pre a sa, de și el se mulțumise până atunci de a o respândi verbal. Căci citind pre cele-l-alte trei, el aprobă toate adevărurile ce erau conținute în ele, și judecă totuși că istorisirea de cele ce făcuse Mântuitorul la începutul predicării sale, lipsea. Ceea ce este foarte adevărat, de óre-ce este lămurit că cei-l-alți trei Evangeliști n'aú scris de cât aceea ce a făcut Mântuitorul în timp de un an,

și anume, de când Ión Botezătorul fusese aruncat în temniță. Matheiū însemnează în mod precis timpul Istoriei sale, când, după ce a vorbit de postul Mântuitorului, și de ispitirea ce a urmat după acest post, dice: *Iar auzind Iisus că Ión s'a prins, s'a dus în Galileia.* (Cap IV). Marcu dice el însuși: *Și după ce s'a prins Ión, a venit Iisus în Galileia.* (Cap I). Luca arată același timp tot ast-fel, când mai 'nainte de a descrie faptele Domnului nostru, dice: *Irod a adaos și acésta preste tóte, și a închis pre Ión în temniță.* (Cap. 3). Se dice deci, că Ioan întreprinse a scrie Evangelia sa după rugăciunea amicilor săi, spre a raporta faptele ce făcuse Mântuitorul mai 'nainte de a fi fost aruncat în temniță Ioan Botezătorul, și că'l mărturisește el însuși prin aceste cuvinte: *Acésta a tăcut începătură minunilor lui Iisus.* (Cap. 2). Și încă după aceea în șirul narațiunei sale, când vorbind de Ión că boteza la Aennon lângă Salim, dice: *Că încă nu era Ión închis în temniță* (Cap. 3). Ión a scris deci ceea ce a făcut Mântuitorul înaintea închisorii lui Ión Botezătorul, iar cei-l-alți trei Evangeliști n'au scris de cât ceea ce a făcut după aceea, ceea ce nu împedică ca ei să fie toți de acord, și acei, ce 'i vor da óre-care atenție, vor putea cu înlesnire a o recunósțe. Ión a avut rațiune de a omite Genealogia Mântuitorului, duple trup, pentru că ea fusese făcută de Matheiū și de Luca, și de a începe prin nașterea sa dumnezeiască și eternă, al cărei mister se pare că'i-a fost lui, mai cu deosebire, revelat de cât celor-l-alți. Iată ce aveam de đis despre Evangelia lui Ión. Am remarcat mai înainte ócasiunea prin care Marcu fu obligat a scrie pre a sa. Luca declară motivul ce a avut de a scrie, când dice, *de vreme ce mulți s'au apucat a alcătui povestiri pentru lucrurile cele ce au fost adevérite întru noi*, a cărora adevér 'i era cunoscut, cu o deplină certitudine, el fusese obligat de a face o povestire fidelă, de cele ce aflase în convorbire particulară cu Pavel, și în întâlnirea deasă cu cei-l-alți Apostoli, ca nu cum-va se primim opiniuni îndoióse, ca adevéruri sigure. Nu voiú dice acum mai mult despre acésta, rezervându-mă de a declara în șirul Istoriei mele ceea ce ne-au lăsat bătrânii asupra acestui subiect.

Afară de Evangelia lui Ión, cei vechi și cei moderni

primesc fără dificultate prima din Epistolele sale. Însă ei să îndoiesc de cele-l-alte două. Este supusă îndoielei autenticitatea Apocalipsului său, dar vom vedea la locul cuvenit, cum trebuie să socotim asupra acestui lucru prin ajutorul autorității bătrânilor.

CAPITOLUL XXV.

Despre cărțile Scripturei ce sunt generalmente primite și despre acele ce nu sunt primite.

Cred de datorie a arăta aci catalogul tuturor cărților Noului Testament, de care am vorbit deja. Trebuie a pune în primul rang cele patru Evangeliile, la finele cărora sunt Faptele Apostolilor, pe urmă Epistolele lui Pavel, apoi prima a lui Ioan, și prima a lui Petru. Se poate pune în fine de va judeca cine-va de cuviință, Apocalipsul lui Ión, despre care vom dice la locul său aceea ce au creștiii bătrânii despre el. Iată cărțile ce sunt primite de un comun consimțământ. Epistolia lui Iacob, Epistolia lui Iuda, a doua a lui Petru; a doua și a treia a lui Ioan, ori că au fost scrise în adevăr de către Evangelistul, ori de către un altul cu același nume, nu sunt primite de toată lumea, de și mai mulți se servesc de ele. Trebuie a ținea de false, și a bănui Actele lui Pavel, Cartea Pastorului, Revelațiunea lui Petru, Epistola lui Barnaba, și Instituțiunile Apostolilor. Se poate pune, de va voi cine-va, în acest rang Apocalipsul lui Ión, pre care unii l'șterg din numărul cărților sante, iar alții cred că trebuie a fi numărat aci. Unii pun în aceiași ordine Evangeliile după Ebrei, ce place foarte mult Jidovilor, cari au primit credința. Iată cărțile, de care este îndoială, și al căror catalog am creștiii totuși că era necesar de a l'face, pentru ca separând prin autoritatea tradițiunii Bisericei, cele adevărate, ce sunt primite de un comun consimțământ, de acele ce sunt îndoioase, și care nu sunt primite de cât de către unii scriitori, să se pótă mai bine cunoște acestea din urmă, și chiar altele publicate de către eretici, precum Evangeliile lui Petru, a lui Thoma, și a lui Mathia; și Actele lui Andrei, ale lui Ión și ale celor-l-alți Apostoli. Este sigur că nici un succesori legitim al autorității sacre a disci-

polilor adevărați ai Mântuitorului n'aũ făcut mențiune de aceste cărți în operele lor. Modul cu care ele sunt scrise este de asemenea foarte depãrtat de simplitatea, de care acești sãnți întemeetori a'i Religiei noastre făceau profesiune. Simțimintele sunt atât de fãțiș contrarii doctrinei Bisericei, în cât nu ne putem îndoi că ele aũ fost compuse de câtrã eretici, și că în loc de a le privi ca cărți, a căror autoritate este nesigurã, trebuie a le respinge ca opere, a căror nepietate este manifestã. Sã reluãm acum șirul istoriei nãstre.

CAPITOLUL XXVI.

Despre Menandru Înșelãtorul.

Menandru, succesorul lui Simon Magul fu ca o altã sãgeatã nu mai puțin înveninatã, ca cel dintãiu, de care demonul se servi pentru a perde pre ómeni. El era de asemenea din Samaria. Pãtrunzând încã mai înainte de cât dascãlul sãu în secretele magiei, el făcu minuni mai surprinzãtoare de cât dẽnsul. El avea insolența de a se lãuda cã este Mântuitorul trimis de mai mulți secolì pentru binele ómenilor. El țicea cã nimeni nu putea a se urca mai sus de Ângerii creatorii ai lumii, de nu va învăța de la el secretele magiei, și de nu va primi botezul sãu; cã acei ce sunt atât de fericiți de a'l primi, devin nemuritori chiar din viața acãsta și se bucurã de vigórea necoruptibilã a unei tinereți eterne. Ceea ce țic, se póte vedea în cărțile lui Irineu. Iustin vorbind de Simon, vorbește și de acesta în acești termini: «Noi știm cã un óre-
«care Menandru, care era de asemenea Samarinean, și
«nãscut într'un sat numit Capparatea, discipol al lui Simon,
«fu împins de către demoni ca sã mERGã în Antiochia,
«unde înșelã un mare numër dn persoane prin fermecã-
«toriile sale. El făcuse a crede pre cei ce mergeau dupã
«el, cã ei vor fi scutiți de mórte, și sunt încã ómeni din
«acãstã sectã, cari susțin acãstã estravaganțã. Acesta era
«un ager meșteșug al demonilor, cari voeau prin mijlocul
«acestor înșelãtori, ce treceau pre din afarã de Creștini,
«a descredita și a face uriciósã doctrina nemuririi sufle-
«tului și a învierii trupurilor. Inșã acei ce s'aũ pus sub

«protecțiunea unor asemenea mântuitori ca aceștia, aũ fost
«lipsiți de a adevãrata mântuire».

CAPITOLUL XXVII.

Eresia Ebioniților.

Demonul neputând răpi de la alții iubirea ce aveaũ pentru Mântuitorul, i-a prins din altã parte, pe unde el i-a gãsit mai slab, și i-a supus nedreptei sale dominațiunii. Cei vechi i-aũ numit Ebioniți; pentru cã ei aũ jõe simțiminte despre Mântuitorul, cređend cã el nu era de cãt un om ordinar, nãscut din un tatã și din o mumã ca și cei-l-alți ómeni, și cã el nu se deosebise de cãt prin virtutea sa. Ei țin observarea legei nesarã, ca și cum credința și viața conformã credinței n'ar fi deajuns pentru mântuire. Alții, cari aũ același nume, aũ respins estravaganța acestei opiniuni, mãrturisind cã Mântuitorul e nãscut din Feciórã prin lucrarea Sântului Duh, însă ei n'aũ întârziat de a recãdea în nelegiuire, negãnd cã el a fost mai 'nainte de toți vecii Cuvîntul, și Înțelepciunea Tatãlui. Ei nu sunt mai puțin lipiți ca și cei-l-alți de ceremoniile instituite de Moisi. Ei resping tóte Epistolele lui Pavel, pre care'l privesc ca pre un desertor al legei. Ei nu se servesc de cãt de Evangelia dupre Evrei și stimeazã puțin pe cele-l-alte. Ei observã Sãmbãta deși pãzesc ca și noi Duminica, în memoria învierii. Ei aũ fost numiți Ebioniți, din cauza puținei lor inteligențe, Jidovii servindu-se de acest nume, pentru a desemna pre sãracii, ce sunt reduși a cerșetori viața lor.

CAPITOLUL XXVIII.

Despre Cerint.

Am aflat cã în acel timp Cerint fu autor al unei alte erezii. Cãius de la carele am raportat mai sus cãte-va cuvinte vorbește de el în acești termeni: «Cerint lãudãndu-se a avea revelațiunii ca un Apostol, a introdus óre-care opiniuni monstruóse. El a pretins, cã Mântuitorul va stabili dupẽ înviere o Impãrãție pre pãmẽnt, unde

«locuitorii Ierusalimului se vor bucura de plăcerile trupului. Și acest inamic al Scripturilor adaogă pentru a înșela pre cei simpli, că acele plăceri vor ținea o mie «de ani». Dionisie care a guvernât în timpul nostru Biserica Alexandriei după ce a vorbit de Apocalipsul lui Ioan duple vechia tradițiune în a doua carte *de făgăduințe*, dice de Cerint ceea ce urmедă: «Cerint, autorul «eresiei numelui său, voind a autorisa visurile sale, dice «că Impărăția Mântuitorului va fi o Impărăție timporală. «Și fiind foarte grosier și foarte desfrănat el promite în acea «Impărăție plăcerile simțurilor, tot ce măgulește gustul și «pipăirea, sacrificii, și serbări neconținute».

Irineu raportă în prima carte contra erezilor cele mai mai secrete ale sale opiniuni, și în a treia el povestește o istorie remarcabilă pe care a audiat-o de la Polycarp, că Ioan intrând într'o ți într'o baie, el fugi îndată ce află că Cerint era acolo, și îndemnă pre cei ce erau cu densusul de a'l urma, dicend: «Să eșim afară din această baie în care se află Cerint inamicul adevărului, ca nu cum-va baia să cadă preste noi».

CAPITOLUL XXIX.

Despre Nicolae și Sectatorii săi.

Eresia Nicolaiților, despre care Ioan vorbește în Apocalipsul său, se ivi atuncea și continuă în curs de cât-va timp. Ei se glorifică de a avea de șef pre Nicolae, unul din cei 7 diaconi ce fură aleși de cătră Apostoli cu Ștefan, ca să îngrijască de săraci. Se dice, că avend o femeie foarte frumoasă, și Apostolii imputându-i gelosia sa după Înălțarea Domnului, el o aduse înaintea lor, și consimți ca acela ce ar voi-o, s'o iea în însoțire. Acestă faptă pare destul de conformă cu un cuvânt ce i se atribue, că fiecare pôte face ce voește cu trupul său. Nicolaiții abusând de această faptă, și de acest cuvânt se dădău cu nerușinare la tot felul de desfrânări. Cât pentru Nicolae, am aflat că el nici odată n'a cunoscut altă femeie de cât pre a sa, că fiicele sale au păzit virginitatea lor totă viața lor, și că fiul său a trăit într'o mare depărtare de plăceri. Ast-fel fapta prin care el aduse pre femeia sa înaintea Apos-

tolilor, de care ei 'l acuzaă de a fi gelos, nu e de cât un semn de stăpânirea ce ea luase asupra pasiunelor sale, și cuvântul ce i se atribue că fie-care pôte face cu trupul seă ce 'l place, nu însemnează nimic afară de aceea că fie-care trebuie a reprima în sine pornirile voluptăței. El nu voea decî dupre preceptul Mântuitorului a servi la doui Domni, lui Dumneđeă și plăcerei. Se đice de asemenea, că Mathia a învățat că trebuie a declara răsboiă trupului, și a se servi de el fără a 'i acorda nici o plăcere; și că trebuie din contra a întări spiritul prin credință și prin știință. Să nu đicem nimic mai mult de acești oameni, cari voind a altera adevărul s 'aă risipit fôrte grabnic.

CAPITOLUL XXX.

Despre Apostolii cari aă fost căsătoriți.

Cu tôte acestea, Climent, după ce a scris cuvintele ce am citat, face enumerarea Apostolilor cari aă fost căsătoriți, cu ocasiunea unora cari condamnaă căsătoria. »Pôte, «đice el, ei vor condamna pre Apostoli, căci Petru și Filip «aă avut copii, și acest din urmă a avut grijă de a 'și «mărita ficele sale. Pavel nu face nici o greutate de a «vorbi de femeea sa în una din Epistolele sale, și de a «đice, că el n 'a luat 'o cu dânsul pentru a nu aduce nici «un obstacol Evangheliei». Fiind-că am intrat atât de mult în acest subiect, voiă raporta o istorie pe care însuși Climent Alexandrinul o povestește în cartea a șaptea a scrierilor sale. «Se povestește, đice el, că Petru vedând «pe femeea sa că era dusă la supliciă, se umplu de bu- «curie pentru că Dumneđeă o chemase la patria sa, și o «îndemnă să móră cu statornicie, đicându 'i: Femea, adu 'ți «aminte de Domnul». Iată care era căsătoria și Caritatea Sântilor. Nu am nimic de đis mai mult asupra acestui subiect.

CAPITOLUL XXXI.

Mórtea lui Ión și a lui Filip.

Am vorbit mai sus de timpul, și de felul morții lui Pavel și a lui Petru, și de locul unde trupurile lor aă

fost îngropate. Am însemnat de asemenea întru cât-va timpul morței lui Ión. Cât pentru locul înmormântărei sale, el este însemnat într'o scrisóre a lui Policarp, Episcop de Efes, către Victor Episcopul Romei, unde el vorbește de Filip Apostolul, și de fiicele sale în acești termeni: «Mari «luminii s'au stins în Asia, care vor fi iarăși aprinse în «diua venirei Domnului, când va veni întru mărirea sa, «și va căuta pre toți Sântii. Vorbesc de Filip unul din «cei doi-spre-zece Apostoli, ce a murit la Irapole cu doë «fiice ale sale, care și conservaseră virginitatea lor în bă- «trânețea lor, și de o alta din fiicele sale, care a dus o «vieață cu totul spirituală, și este îngropată la Efes. Ión «care a avut onórea de a se rezema pre peptul Mântu- «itorului, care a purtat un semn de rană pe frunte, care «a fost Preot, Martir și Doctor, este îngropat la Efes». Iată ceea ce privește mórtea lor. Pe lângă acestea, în Di- alogul lui Caius,, de care am vorbit: Proculus contra că- ruia se face tótă disputa se acordă perfectamente cu ceia ce am raportat, când el ȳice, că cele patru fiice ale lui Filip profeteau la Irapole, unde se vede mormântul lor și acela al tatălui lor. Luca menționeză de asemenea în Faptele Apostolilor de fiicele lui Filip care aveau darul profeteiei, și care locuiau atunci la Cesareia cu tatăl lor. „*Iar a doua di, ȳice el, Venirăm la Cesareia, și „intrând în casa lui Filip care era unul din cei „șapte Diaconi, am rămas la el. Și acesta a- „vea patru fete fecióre profetițe*“. După ce am ra- portat pre cât am putut mai exact ceia ce am aflat des- pre Apostoli, despre mórtea lor, despre cărțile ce ne-au lăsat, despre cele-l-alte opere, ce nu sunt Canonice, și care totuși se citesc în mai multe Biserici, și în fine des- pre Apocribele ce conțin o doctrină cu totul contrarie a- celeia a Apostolilor, să trecem la istorisirea celor ce ur- méză.

CAPITOLUL XXXII.

Martirul lui Simeon, Episcop de Ierusalim.

Afară de persecuțiile lui Neron și ale lui Domețian, se ȳice, că sub domnia lui Traian, au fost persecuții particulare

excitate contra Creștinilor de către locuitorii mai multor cetăți. Și atunci Simeon fiul lui Cleopa, pre care l-am vădut mai înainte suindu-se pe scaunul Bisericeii de Ierusalim, incunună viața sa prin martir. Hegesip ale cărui mărturisiri le-am raportat adesea ori, ne dă încă una relativă la acest subiect, când după ce a vorbit de ore-cari eretici, el adauge că ei formară atunci o acusațiune calomniosă contra lui Simeon; că ei 'l făcură a suferi în timp de mai multe zile felurimi de chinuri în ura Religiunii Creștine, în mijlocul cărora el conservă o fermitate de nedescris, ce pricinui mirare judecătorului său, și calăilor săi, și că muri în fine de același fel de mörte ca Mântuitorul. Cred de datorie a raporta aici propriile cuvinte ale acestui Scriitor: «Unii din acești eretici, țice el, «denunțară pre Simeon fiul lui Cleopa, ca scoboritor din «seminția lui David și ca creștin. Și ast-fel el suferi martirul la vârsta de o sută două-țeci de ani, sub Traian «și sub Atticus Consular, Guvernator al Syriei». Același autor asigură că acuzatorii lui Simeon fură prinși ei însuși în căutarea ce se făcu de Jidovi. Vârsta înaintată a lui Simeon face probabilă opiniunea celor ce cred că el a putut vedea și auți pre Mântuitorul, și Sânta Scriptură o confirmă, făcând mențiune de Maria fiica lui Cleopa, al cărui fiu am spus că era Simeon. Hegesip mărturisește încă, că scoborători din Iuda frați ai Mântuitorului trăiră până sub domnia lui Trajan, după ce au făcut profesiunea publică de credință sub acea a lui Dometian. «Ei au presidat, țice el, la tötă Biserica, ca Martiri, și ca rudenii «ale Mântuitorului, și au trăit într'o profundă pace până «la domnia lui Trajan, sub carele Simeon fiul lui Cleopa, «fiind denunțat de cătră eretici, și dus înaintea lui Atticus «Consular, fu chinuit timp de mai multe zile cu o ast-fel «de violență, în cât fie-care, chiar însuși Atticus se mira, «ca un bătrân de o sută două-țeci de ani, să potă suferi suplicii atât de lungi și atât de crude, dar în fine «el fu răstignit». Același istoric descriind starea Bisericeii, țice, că ea se conserva atunci ca o feciöră curată, și necoruptibilă, acei ce vroeau a altera curăția credinței, neindrăsnind încă a eși din obscuritatea retragerilor lor. Inșă că, după ce Apostolii fuseră răpiți prin diferite feluri de suplicii, și când nu mai rămase nici unul din acei ce

învătasese adevărul din gura Mântuitorului, falșii Doctori avură cutezarea de a publica erorile lor nelegiuite. Iată mărturisirea ce face Hegesip. Să mergem mai departe.

CAPITOLUL XXXIII.

Trajan oprește de a căuta pre Creștini.

Persecuțiunea se întinse atuncea cu atâta furie asupra credincioșilor, în cât Pliniū al doilea celebru Guvernator de Provincie, mirat de mulțimea celor ce sufereau mórtea pentru credință, scrise despre acésta Impératului, și 'i făcu cunoscut că el nu 'i găsea culpabili de nici o crimă contra pietății, nici contra legilor și că el nu remarcase nimic în ei, afară de cât aceea, că se adunau des de diminéță pentru a cânta imnuri în onórea lui Christos, ca unui Dumneđeū, că totuși ei aveau aversiune de adulterii, de ucideri și de tóte faptele oprite de legi. Trajan 'i răspunse, că să nu se mai caute creștini, dar totuși să 'i pedepsescă, când ei vor fi descoperiți. Deși violența persecuțiunei se păru puțin reprimată prin acest decret, cursul ei nu fu însă cu totul oprit, pentru că acei ce nu ne iubeau, orî dintre oficeri, orî dintre popor nu lipsiră de a găsi pre-texte, spre a ne turmenta, și spre a face să móră mai mulți creștini în diferite locuri. Acéstă istorie este extrasă din apologetica lui Tertulian, din care voiū traduce aicea limba latină. «Noi găsim, ție el, că fu oprit de a ne «urmări. Pliniū al doilea, Guvernator de Provincie, con-«damnând pre câți-va creștini la mórte, și lipsind pre «alții de serviciile lor, fu atât de tare mirat de mulțimea «lor, că neștiind, cum trebuia el să se conducă cătră ei «pe viitor, cređu a fi obligat a consulta pre Impératul «Trajan, și a 'i face cunoscut că el nu 'i găsea culpabili «de nici o altă nelegiuire, de cât de a refusa să sacrifice «deilor; că ei se sculaū diminéța pentru a lăuda pre «Christos ca pre un Dumneđeū, și că ei opreau de a «comite ucideri, adulterii, fraude, perfidii și alte crime. «Atunci Trajan 'i răspunse, că el nu trebuia a 'i căuta, «dar totuși de a 'i pedepsi de se vor presinta de sine însuși».

CAPITOLUL XXXIV.

Despre Evarest, Episcop de Roma.

Climent murind, în anul al treilea al domniei lui Trajan, după ce a predicat timp de nouă ani cuvântul lui Dumnezeu în Roma, Evarest i succedă la ministerul său.

CAPITOLUL XXXV.

Despre Iust al treilea Episcop de Ierusalim.

Simeon sfârșind cu fericire viața sa în modul cum l'am vădut, Iust, Jidov de națiune, fu înălțat pre scaunul Bisericeii de Ierusalim, unde era atunci un foarte mare număr de persoane, cari venise de la Circumcisiune a se converti la credință.

CAPITOLUL XXXVI.

Despre Ignatie și despre Epistolele sale.

Polycarp discipol al Apostolilor, și care fusese aședat Episcop de Smirna, de către aceia chiar cari văduseră pre Mântuitorul, înflorea atuncea în Asia. Papiă Episcop de Irapole era de asemenea foarte celebru în acel timp prin elocința sa, erudiția sa și profunda cunoștință a literilor sante. Ignatie, al doilea Episcop de Antiochia, după Petru, câștigă asemenea atunci o mare reputație, și numele său este încă în deosebită venerațiune între noi. Se dize, că el fu dus din Siria la Roma și expus la fiarele sălbaticice pentru credință. Trecând prin Asia cu strejarii săi, el întări credința Bisericeilor, îndemnând mai cu sémă pre creștini a evita erorile ce începeau a se respândi, și a păzi tradițiunile Apostolilor, despre care el judecă necesar de a face mărturisire prin scris, spre a fi mai cunoscut. Venind deci la Smirna unde era Polycarp, el scrisse o scrisóre către Biserica de Efes, în care el vorbește de Onisim ce'i era Episcop. El scrisé încă o alta către Biserica de Magnesia, cetate aședată pre Meandru. Acéstă Biserică avea atunci de Episcop pre Damas, despre

care vorbește în aceeași scrisoare. El mai scrisese o altă către Biserica de Tralles, al cărei Episcop el ține, că era Polib. În fine scrisese una către Biserica de Roma spre a ruga pe creștinii ce o compuneau de a nu se face mijlocitori pentru a-l scăpa de martiriu, și de a nu-i răpi speranța sa. N'am putea face mai bine cunoscut simțimintele sale de cât transcriind aci câte-va din cuvintele sale. «Eū mă lupt, ține el, contra fiarșelor sēlbaticice pe mare și pe uscat, de la Siria până la Roma. Sunt legat ȳ și nopțce cu țcece leoparzī. Ast-fel vorbesc de soldațī ȳ ce mă pāzesc, la a cārorā cruțime bine-facerile mele nu fac de cât a crește. Relele lor tratamente mă învațā, de și nu mă îndreptāțesc. Eū doresc fiarșele sēlbaticice ce'mī sunt pregātite, și rog pre Dumnețeū ca sā le pot vedea curānd. Le voiū māngāia pentru ca ele sā mă sfāșie mai grabnic, și sā nu aibā fricā de a mă atinge, cum s'a întāmplat în alte ocașiuni. Iar dacā ele vor refusa de a mă mușca, le voiū întārāta pentru a le porni cu cu sila asupra mea. Vē rog, de a'mī erta acest simțimēnt. Eū știū ce'mī este de folos. Incep acum a fi Discipolul Māntuitorului. Nu doresc nici unul din lucrurile nici vēțute, nici nevēțute, numai se mă bucur de dēnsul. Nāvālēscā asupra mea, focul, crucile, fiarșele sēlbaticice, dislocarea oșelor, contusiunile membrilor, durerile trupului, chinurile tuturor demonilor, numai se mă bucur de Māntuitorul». Iatā ce scrisese el din Asia către Bisericile de care am vorbit. Cānd fu sosit de la Smirna la Troada, el scrisese Creștinilor din Filadelfia și din Smirna, și în particular lui Polycarp, Episcop al acesteī din urmā cetățī, pre care'l cunoștea de un om apostolic, și'l rugā de a avea grijē de Biserica sa din Antiochia. În scrisoarea cātrā Creștinii din Smirna, el țise un lucru ce nu știū de unde'l luase. «Știū, ține el, și cred cā Māntuitorul a înviat, și cā arātāndu-se lui Petru și celor ce erau cu el, le țise: *Pipāiți-mē și cunoțeți cā nu sunt duh*». Și atingēndu-se de el, ei aū crețut. Irineū a știut martirul lui Ignatie; și a vorbit de Epistolele sale în acești termenī: «Unul dintr'ai noștri fiind condamnat, a fost expus la fiarșele sēlbaticice, pentru credințā, țise, sunt grāul lui Dumnețeū. Voiū fi măcinat de dințīl fiarșelor, pentru a fi făcut o pāne curatā. Polycarp face mențione de

«aceste scrisori în aceea ce au scris Creștinilor din Fila-
 «delfia. Vă îndemn, le ȳice el, a asculta de mai mari
 «voștri, și a vă deprinde a suferi dupre exemplul ce v'au
 «dat, nu numai prea fericiții Ignatie, Rufus și Zosima, ci
 «încă mai mulți alții dintre noi, și mai cu sémă Pavel
 «și Apostolii, și de a fi convinși că acești mari ómeni
 «nu în zadar au alergat, ci au mers întru credință și
 «întru dreptate, și au ajuns la locul pre care Domnul,
 «la suferințele căruia ei au luat parte, le-au pregătit. Ei
 «n'au iubit veacul present, dar pre acela care a suferit
 «pentru noi, și pre care Dumneđeul l'a înviat». El adaoge
 apoi: «Mi-ați scris, tu și Ignatie, pentru a mă ruga ca
 «dacă cine-va va merge în Siria, să ducă acolo scrisorile
 «vóstre. Voiú face-o când voiú găsi ocasiunea, și le voiú
 «duce eú însumi, séu le voiú trimite prin un altul. Vė
 «trimit, cum ați dorit, scrisorile ce Ignatie a scris atât
 «mie cât și la alții. Ele pot se vė fie fórte folositoare, pen-
 «tru că conțin precepte de credință, de răbdare, și de
 «tot ce este propriu a crește cultul lui Dumneđeul». Iată
 ce privește Epistolele lui Ignatie. Heros fu însărcinat dupre
 mórtea sa cu Guvernământul Bisericeii de Antiochia.

CAPITOLUL XXXVII.

*Despre alți predicatori ai Evangheliei, cari au
 înflorit în același timp.*

Quadratus care avea darul profeției ca și filcele lui Filip,
 și mai mulți alți succesori ai Apostolilor, imitară atunci
 ardórea zelului lor, înălțând edificii de Biserici ale cărora
 fundamente ei le plantase, lucrând cu o sírguință neobosi-
 tă la predicarea Evangheliei, și respândind în tot pământul
 semința dumnezească a Cuvântului. Cea mai mare parte
 fiind plini de iubirea unei sante filosofii distribuisse ave-
 rile lor săracilor, dupre preceptul Mântuitorului, și mer-
 seră să vestească credința la națiunile cele mai depărtate.
 După ce au întemeiat biserici ei treceau mai nainte cu
 puterea neînvinșă a harului, și lucrând pretutindenea mi-
 nuni, ei atrăgeau popóre nenumărate la cunoștința ade-
 veratei Religii. Fiind imposibil de a raporta tóte numele
 lor, mă voiú mulțumi de a însemna pre acelea ce s'au
 conservat în monumentele publice ale tradițiunei Bisericeii.

CAPITOLUL XXXVIII.

*Despre Epistola lui Climent și despre altele
ce'i sunt pe nedrept atribuite.*

Epistolele lui Ignatie de care am vorbit, sunt din acest număr, ca și aceea ce Climent a adresat Bisericii de Corint în numele acelei de Roma, în care raportând nu numai sentințe, ci adese-orî chiar propriile cuvinte din Epistolia către Ebrei, el arată că acesta nu este o operă făcută de puțin timp, și că a avut cuvânt de a o pune în numărul celor-l-alte epistole ale lui Pavel. Unii cred, că acest Apostol scriindu-o în limba sa, ea fu tradusă de Luca sau de Climent. Și această de pre urmă opinie pare cu atât mai probabilă, cu cât această Epistolă a lui Climent de care vorbesc este scrisă cu același stil, și conține adese-orî aceleași cugetări. E bine de a se ști, că este o altă Epistolă a lui Climent ce nu e primită, pentru că cei vechi nu s'aŭ servit de ea. De asemenea aŭ apărut de curând opere mari, sub numele său, precum dialogul lui Petru și al lui Appion, ce nu sunt sprijinite de nici o mărturie din antichitate, și care n'aŭ caracterul doctrinei Apostolilor. Nu e deci de cât o Epistolă scrisă de Climent și care este recunoscută de adevărată. Am vorbit de asemenea de acelea ce sunt în adevăr scrise de Ignatie și de Polycarp.

CAPITOLUL XXXIX.

Despre cărțile lui Papias.

Nu sunt în totul de cât cinci cărți ale lui Papias, sub titlu de *explicație a oracolor Domnului*, și de care Irineu a făcut mențiune în acești termîni: «Papias vechiu «scriitor, discipol al lui Ión, și împreună lucrător al lui «Polycarp mărturisește de acesta în cartea a patra a «operei sale, compusă din cinci cărți». Papias vorbind de sine însuși în prefața sa, nu dice, că ar fi văduț pre Sântii Apostoli, nici că ar fi fost Discipolul lor, însă el asigură că a primit credința din gura acelora ce convorbise familiar cu ei. «Nu voiŭ pregeta, dice el, de a ex-

«plica ceea ce am învățat de la bătrâni, și ceea ce am «ținut cu fidelitate, și voiți mărturisi aicea adevărul doctrinei lor. Căci nu mi-a plăcut nici odată, cum fac mai «mulți ca să ascult pre acei ce vorbesc multe, ci pre «acei ce învață adevărul; nici pre acei ce dau precepte «noui și străine, ci pre acei ce urmează pre acele pe cari «ni lea lăsat Domnul. Când am întâlnit pre cine-va care «văduse pre cei bătrâni, am avut tot-déuna curiositatea «de a'l întreba despre ceea ce ei aveau obiceiul de a «spune, și anume despre ce dicea Andrei, Petru, Filip, «Thoma, Iacob, Ión, Mathei. In fine despre ceea ce diceau «cei-l-alți discipoli ai Domnului; ce învățau Aristion «și Ión Preotul. Și eu cred că acești ómeni, cari văduse «pre cei vechi m'ar învăța mai bine din viú graiul, de cât «m'aș învăța eu însumi prin cetirea cărților». Trebuie a remarca că el repetă aici de două ori numele de Ión. Este lămurit că prin cel dintâiu pre care'l pune cu Petru, Iacob, Mathei și cei-l-alți Apostoli, el înțelege pre Evangelistul, și'l deosebește de cel al doilea, pre care'l pune afară de numărul Apostolilor, 'l numește Preot și nu'l numără de cât după Aristion, fapt care confirmă povestirea celor ce asigură, că au fost în Asia două ómeni cu acest nume, și că se vede la Efes mormântul unuia și al altuia. Acésta era necesar de remarcat, pentru ca să se știe că dacă Apocalypsul nu este al celui dintâiu, este cel puțin al celui de al doilea. Papias, de care vorbim, mărturisește că el a învățat cuvintele și simțimintele Apostolilor de la acei cari convorbise cu ei, și că a fost Discipol al lui Aristion și al lui Ión Preotul, a căruia doctrină el o raportează în comentariile sale. Nu cred, că trebuie să omit minunile, ce el rapórtă pe credința și mărturisirea celor vechi. El dice între altele, că fiicile lui Filip, care cum am arătat deja, locueau la Ierapole cu tatăl lor, l'au asigurat, că un mort înviase în timpul său. El istorisește o altă minune foarte considerabilă de Iust, supranumit Barsabas, carele înghițind otravă, nu fu de loc incomodat. Se spune în Faptele Apostolilor, că după Înălțarea Mântuitorului, el presintară pe Iust și pre Mathias, și se puseră la rugăciuni, pentru ca să le arate Dumnezeu pre carele dintr'acești două va alege în locul lui Iuda. «*Atuncea au pus pre doi, dice Scriptura, pre Iosif ce se chiamă*

Barsabas, care s'a numit Iust, și pre Mathias, și rugându-se aū ȃis. Același scriitor spune 6re care parabole ale Mântuitorului, ce se apropie f6rte de fabulă, și pe care le-a învățat din tradițiune, precum ceea ce povestește despre Imp6răția lui Christos, carea va subsista o mie de ani pe păm6nt după înviere. Ceia ce mă convinge că el își închipuise, pentru că n'a auzit adev6rurile ce Apostoliū explicaū sub figurī, căci era de un spirit f6rte mediocru, precum se arată din operele sale. Cu t6te acestea autoritatea ce câștigase vechimea scrierilor a fost o cursă, care a făcut să cadă mai mulți în același er6re precum Irineū și alții. El a umplut c6rțile sale cu feluritele explicațiuni, ce Aristion da cuvintelor Mântuitorului și cu tradițiunile lui I6n Preotul, pe care acei ce ar dori să le scie, le pot ceti acolo. Eū mă voiū mulțumi de a insera aci una ating6t6re de Marcu Evangelistul despre care el face mențiune în acești termenī: «I6n preotul ȃicea, «că Marcu scrisese cea ce auzise de la Petru, dar că el «nu raportase lucrurile în ordinea cu care ele fusese spuse «sau făcute de Mântuitorul, pentru că el nu'l v6duse nici «odată, și că fusese numai Discipol al lui Petru, care predica Evangelia dupre metoda cea mai folosit6re celor ce'l «ascultaū, f6ră a observa exact regulele Istoriei. Intru acesteia Marcu n'a făcut greșală, pentru că el scria lucrurile după cum memoria sa 'i-le înfățișă și anume așa «după cum le auzise, și că n'a spus nici odată nimic «contrar adev6rului». Ac6sta este aceia ce ȃice Papias de Marcu. Iată acum ce ȃice el și de Matheiū. El a scris Evangelia sa în Ebreeste, și fie-care a tradus'o așa cum a putut. Papias se servește adesea ori de pasage trase din prima Epistolă a lui I6n, și din prima a lui Petru. El raport6ză de asemenea o Istorie ce este în Evangelia dupre Evrei, despre o femeie ce a fost acuzată înaintea Mântuitorului de mai multe p6cate.

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL I.

Episcopii de Roma și de Alexandria sub domnia lui Trajan.

Pe la anul al doi-spre-șecilea al domniei lui Traian, Cerdon Episcop de Alexandria muri, și avu de succesor pre Primus, care fu al patrilea Păstor al acestei biserici după Apostoli. Evarest muri de asemenea în acel timp după ce a guvernat opt ani biserica de Roma, și avu de succesor pe Alexandru, care fu al cincilea după Petru și Pavel.

CAPITOLUL II.

Revolta și Răsboiul Jidovilor.

Cu cât Biserica și doctrina Mântuitorului făcea noi progrese cu atât miseria Jidovilor creștea din zi în zi. Ei se resculară în al opt-spre-șecilea an al domniei lui Trajan, și-și atraseră mari pierderi. Fiind agitați de un rău spirit, ei făcură revoltă la Alexandria, în Egipt, și în Cirena contra Grecilor cu cari ei locuiaă, și intrară într'un răsboliu deschis anul următor în contra lui Lupus, Guvernatorul Egiptului. Ei câștigară de o cam dată ore-care avantaje, însă Grecii pe cari'i învinseseră s'aū retras în Alexandria, și uciseră pre Jidovi pe cari 'i întâlneară acolo. Acei din Cirena găsindu-se singuri sub conducerea lui Lucas făcură stricăcuni în Egipt. Impăratul trimise contra lor

pre Marcus Turbo cu vase, infanterie și cavalerie. Acest general continuând mult timp războiul contra lor, trecu un mare număr din ei sub ascuțitul sabiei atât din Egipt, cât și din Cirena. Însă Împăratul temându-se ca nu cum-va cei ce locuiau în Mesopotamia să se rescole ca ceia-laltă, dădu ordin lui Lusius Quietus de a-i alunga din această Provincie. Ei se încăerară împreună, și uciseră un forțe mare număr din ei, pentru care spre recompensă fu făcut Guvernator al Iudeii. Istoricii păgâni n'au uitat de a vorbi de acest război.

CAPITOLUL III.

Cărți compuse pentru apărarea credinții sub domnia lui Adrian.

Trajan domnind douăzeci de ani fără șese luni, Adrian 'i succese la Imperiū. Quadratus 'i presintă o apologie pe care el o făcuse pentru apărarea Religiei noastre, și în contra căreia spiritile cele rele se sforțau atunci de a o descredita. Această operă unde este lesne de remarcat eminența doctrinei și curățenia credinții acestui autor, este încă astăzi în mâinile noastre, și a mai multora din credincioși. Se poate judeca cât era de vechie prin aceste cuvinte ce el scrie: «Faptele miraculoase ale Mântuitorului subsistă încă în adevărul lor. Bolnavii ce el «a vindecat, morții ce el a înviat, se arată de când ei au «primit ori sănătatea ori viața. Unii din ei sunt încă între noi, de și este deja mult timp de când Domnul s'a «înălțat la cer».

Aristide presintă lui Adrian, ca și Quadratus o apologie pentru creștinii, din cari unii au exemplare.

CAPITOLUL IV.

Episcopii de Roma și de Alexandria sub domnia lui Adrian.

În al treilea an al domniei lui Adrian, Alexandru Episcop de Roma, muri, după ce a guvernat zece ani această Biserică, și avu pre Sixt de succesor. Primus, Episcop de

Alexandria, murind în același timp, și în al doi-spre-zecelea an al Episcopatului său, Iust fu însărcinat cu conducerea acestei Biserici.

CAPITOLUL V.

Episcopii de Ierusalim.

N'am putut găsi precis timpul când Episcopii de Ierusalim au guvernat fie-care această Biserică, pentru că ei puțin au trăit. Am găsit numai că ei au fost cinci-spre-zece, de la început, până la asediul pus înaintea acestei cetăți, sub domnia lui Adrian, și că fiind toți Jidovi de naștere, ei îmbrățișaseră credința și fuseseră judecați demni de sarcina Episcopală. Biserica de Ierusalim nu fusese compusă de cât din Jidovi, din timpul Apostolilor până în timpul asediului, sub domnia lui Adrian. Însă succesiunea Episcopilor ce veniseră de la circumcisiune, lipsind în timpul acela, este cuviincios de a face un catalog de numele lor spre a le conserva memoria. Cel dintâi fu Iacob, care a fost numit tratele Domnului Al doilea Simeon; al treilea Iust; al patrulea Zacheu; al cincelea Tobie; al șeselea Veniamin; al șaptelea Ioan; al optulea Matias; al noulea Filip; al zecelea Seneca; al un-spre-zecelea Iust; al doi-spre-zecelea Levi; al trei-spre-zecelea Efrez; al patru-spre-zecelea Iosif; al cinci-spre-zecelea și cel de pe urmă Iuda. În fine, după ce Sixt a guvernat zece ani Biserica de Roma, el avu în al doi-spre-zecelea an a domniei lui Adrian pre Telesfor de succesori, care fu al șaptelea dupe Apostoli, un an și câte-va luni după aceia, Eumenie luă conducerea Bisericii de Alexandria. El fu al șeselea în rând. Predecesorul său o guvernase un-spre-zece ani.

CAPITOLUL VI.

Cea de pe urmă luare a cetății Ierusalimului sub domnia lui Adrian.

Rescôla Jidovilor contra Romanilor crescând din zi în zi, Rufus guvernatorul Iudeii primi trupe de la Impăra-

tul pentru a reprima insolenta lor, și uză atât de crud de biruința sa, că uciseră un număr considerabil de bărbați, de femei și de copii, și reduse țara lor sub ascultarea Romanilor. Jidovii erau atunci comandați de un șef numit Archochebas, adică Astru. Acesta era un om datat la brigandagiū, și la ucideri, ce impunea prin ocazia numelui său mizerabililor ce-l urmau, făcându-i a crede că el era un Astru care trebuia să împrăștie întunecimele relei lor norociri. Răsboiul aprinzându-se foarte în al optpre-decelea an al Domniei lui Adrian, și Romanii îndărătnicindu-se astfel la asediul de Bethara, cetate foarte întărită în vecinătatea Ierusalimului, cea mai mare parte din turburătorii periră de fōme și de sete; șeful lor fu pedepsit cum merita, tot poporul fu alungat, și i se opri printr'un Edict dat de Adrian de a privi în partea patriei sale, dupre cum se raportază de către Ariston din Pella. Cetatea Ierusalimului fiind astfel pustiiată, și fiii săi exterminați, ea fu umplută de streini, deveni o colonie Romană, și fu numită Elia cu numele Impăratului ce o biruise. Mai mulți Barbari convertiți la credința compunând după aceia Biserica acestei cetăți, Marcu fu cel întâi Episcop al ei după acei ce erau Jidovi de origină, și cari fuseseră circumciși.

CAPITOLUL VII.

Despre acei ce publicară în acel timp doctrini false.

Când lumina credinței luminase toate popoarele, și Bisericile începură a străluci ca niște astre în lume, inamicul adevărului și al mântuirii, neputând mai mult ataca pre creștini, ca altă dată, prin violența persecuțiunilor, schimbă metoda pentru a-l perde, și recurse la vicleșug, ridicând pre ore-cari înșelători, cari pe deoparte făcând pre dinafară profesiune de doctrina noastră, abuzau de cei simpli, și-i prăpăstueau în abisul apostasiei, și împedeaū pe de altă parte prin desordinea vieții lor, ca păgânii, ce nu cunoșteaū curățenia credinței noastre, și a moravurilor noastre, să nu se convertescă la Religiunea noastră. El scose pre Menandru care eșise el însuși din Simon, un monstru cu două capete și cu două guri, carele răspândi ve-

ninul a două eresii. Vorbesc de Saturnin din Antiochia, și de Basilide din Alexandria, din care unul infectă Siria cu erorile sale, și cel-lalt Egiptul. Irineu mărturisește că Saturnin nu predică alte nelegiuii de cât Menandru, pe când Basilide mai adaogă niște fabule extravagante și monstruoase, cărora le dădea numele și aparența de mistere. Același timp produse mari omeni cari apărară adevărul doctrinei, ce Biserica a primit de la Apostoli. Noi avem încă operile lor în mâini, și mai cu seamă combaterea pe care Agripa Castor o făcu înșelătorilor lui Basilide, în care el dice că acest eretic compusese două-șeci și patru de cărți de comentarii, asupra Evangheliei, și că introdusese un Profet numit Barcobas, un altul numit Barcoph și alți câți-va, ce n'aũ fost nici odată, cărora el le dăduse nume false, pentru a surprinde pre acei ce admiră ast-fel de noutăți. El dice încă că el învăța că era indiferent de a mânca cărnuri jertfite idolilor, și de a renunța la credința în timpul persecuțiunii. Că el obliga pre Discipolii săi a păzi o tăcere de cinci ani, ca Pithagoricenii. In fine el raportează toate cele-lalte erori ale sale, și le combate foarte puternic. Irineu mărturisește că Carpocrat autorul eresii Gnosticilor, trăea în același timp. Ei nu predicaũ în secret, ca Basilide, abominațiunile lui Simon, ei le publicaũ pe față, și făceaũ glorie de fermecătoriile lor, de ilusiunile lor, și de visurile lor. Ei învățaũ apoi; că nu este necurătenie, ca acei ce doreaũ a ajunge la perfecțiunea misterelor lor, saũ mai bine a nelegiuirelor lor, să nu aibă oróre de a le comite, căci nu e alt mijloc de a plăcea Stăpânitorilor lumii, cum 'i numeaũ ei, de cât de a se afunda în cele mai infame voluptăți. Demonul ce nu-ı place de cât răul, se servi de acești miniștri, pentru a supune tiraniei sale pre cei simpli, cari voeaũ a se lăsa se fie înșelați, și pentru a da motiv necredincioșilor de a descredita Religiunea noastră, și de a face tuturor creștinilor imputările, ce nu se cuveneaũ de cât acestor eretici. De acolo aũ venit acele negre calomnii, că creștinii comiteaũ incesturi cu mumele lor și cu surorile lor, și că mâncaũ cărnuri de animale sufocate. Insa aceste detestabile meșteșugiri n'aũ reușit.

Adevărul s'a produs, și s'a arătat de sine însuși, în timp ce diferitele înșelătorii a le eresilor s'aũ risipit. Gravita-

tea, modestia Sântenia Bisericeii aũ strãlucit în ochii Grecilor și a Barbarilor, și aũ distrus ast-fel calomniile ce se sforțaũ de a înegri strãlucirea curãteniei sale, în cât nu mai este nimenea astãdi, care se îndrãznescã a le renoi.

CAPITOLUL VIII.

Scriitorii Bisericești ce apãrurã în acel timp.

Cu tôte acestea adevãrul nu lipsi de generoși apãrãtori ce combãturã erorea, atãt prin viu graiu, cât și prin scris. Hegesip, ale cãruĩ mãrturisiri adese ori le-am împrumutat spre a descrie lucrurile ce s'aũ petrecut în timpul Apostolilor, fu unul din cei mai ilustri din acest numãr. El a cuprins în cinci cãrți scrise cu un stil fõrte simplu, istoria adevãratã a predicãrei Apostolilor, și a însemnat timpul în care el trãea, vorbind în acești termeni de acei ce aũ înãlțat mai întâi idoli. «Ei aũ zidit mor-
«minte și templuri, precum se zidește încã astãdi. Anti-
«noius, sclav liberat al Impãratului Adrian a instituit o
«combatere în onõrea sa, ce se chãmã încã în zilele nõ-
«stre combaterea lui Antinoius. Adrian a întemeiat o ce-
«tate cu numele acestui sclav liberat, și a așezat acolo devini». Iustin care avea o iubire sincerã pentru înțelepciunea adevãratã, era încã atunci aplicat la filosofia Grecilor. El desemnã fõrte lãmurit timpul, de care vorbim aici, în apologia, ce a presintat Impãratului Antonin, în care el scrie ceia ce urmãzã: «Este cuviincios de a vorbi în acest loc de Anti-
«noius, pe care toți l-aũ adorat de silã și de fricã, de și
«știaũ prea bine cine era el, și care era origina sa. El vor-
bește de asemenea de cel de pe urmã rãșboiũ al Jidovilor în acești termini: «Barchochebas șeful revoltei Jido-
«vilor, descarcã tõtã turbarea sa asupra creștinilor, și-
«munci cu felurite chinuri, pentru a-ĩ sili se renunțe la
«credințã». În fine el descrie cu ce mod și cu câtã prudențã și judecatã el renunțã la înțelepciunea profanã a Filosofilor, pentru a îmbrãțișa Religiunea creștinã.

«În timpul, ñice el, când mẽ aplicam la studiul doc-
«trinei lui Platon, aflai acuzațiunile ce se forma contra
«creștinilor, și considerãnd cã ei desprețueã amenințãrile
«mortii, și tot ce se pare mai teribil õmenilor, judecãiu

«că era cu neputință ca ei să trăiască în crimă și în iubirea plăcerilor. Căci acei ce fac a consista fericirea oamenescă în plăcerea voluptăților, se păzesc de a merge cu bucurie la mărte. Fărte departe de a se înfățișa la mărte de sine însuși, ei se silesc a se sustrage de la puterea Stăpânitorilor, și de a conserva viața lor pentru a continua crimele lor». El povestește în fine, că Impăratul Adrian, primind o scrisoare de la Serenius Granianus Proconsul, prin care îi făcea cunoscut că dreptatea nu permitea de a condamna la mărte persoane nevinovate, după zvonul nebunesc al poporului, acest Principe scrise lui Minucius Fundanus, Guvernator de Asia, să nu condamne mai mult pre nimenea, fără o acușiune legitimă. Mai înainte de a raporta această scrisore, el vorbește în acești termini. «De și scrisorea marelui și ilustrului Impărat Adrian părintele vostru, ne dă drept de a vă cere să nu fim judecați mai mult de cât prescrie legile, noi v'o cerem mai puțin în virtutea acestei scrisori, ce el a avut bunătatea de a scrie în favorea noastră, de cât în considerația dreptății care dorește ca această să se facă ast-fel. El transcrie apoi scrisorea ce am tradus'o în grecește.

CAPITOLUL IX.

Scrisorea Impăratului Adrian în favorea Creștinilor.

«Lui Minucius Fundanus. Am primit scrisorea ce mi-a scris Serenius Granianus, om de o fărte mare considerațiune și predecesorul vostru. Găsesc că afacerea trebuie să se examineze cu o îngrijire fărte exactă, pentru ca Creștinii să nu fie de loc supărați fără motiv, și să nu se autorize de loc calomnia.

«Dacă locuitorii Provinciei voesc a-i acuza înaintea vestră, să probeze crimele de care ei îi acuză.

«Inșă nu denunțați de loc dupre discursuri vorbite în aer, nici dupre strigătele confuze ale poporului. Luați cunoștință de acuzațiunile ce se vor forma contra lor. De vor fi dovediți că au violat legile, pedepsiți-i precum vor merita. Inșă dacă acuzațiunea este calomniosă, pedepsiți pre acuzator.

CAPITOLUL X.

Episcopii de Roma, sub domnia lui Antonin.

Adrian murind, după ce a domnit două-zeci și unu de ani, Antonin supranumit piosul 'i succedă. În anul întâiu al domniei sale, Telesfor Episcop de Roma muri, după ce a guvernat această biserică aprópe un-spre-zece ani, și avu pe Higin de sucesor. Irineu raportéză mórtea sa și martirul seú, și márturisește că Valentin Șef al unei secte cu numele seú, și Cerdon, autor al eresiei Marcioniilor, apărurá la Roma sub Pontificatul lui Higin.

Iată cuvintele sale:

CAPITOLUL XI.

Șefii noilor Secte.

«Valentin sosi la Roma sub Pontificatul lui Higin apáru «în public sub pontificatul lui Pius și rêmaserá aci până «sub acela al lui Anicet. Cerdon, predecesorul lui Marcion, sosind de asemenea în Roma în același timp, «recunoscú erórea sa, și petrecu acolo cât-va timp în cursul căruia, câte odatá învêța în secret, și câte odatá «se lepáda. În fine fiind convins de reaua sa doctriná, «el se despárți de comunicarea credincioșilor. Irineu vorbește ast-fel în a treia carte contra eresilor. În cea dintâiu el dice încá de Cerdon ceia ce urmézá. Cerdon discipol al lui Simon, mergênd la Roma sub Pontificatul lui Higin, care fu al noulea după Apostolí, învâță acolo, că Dumneđeul, care este predicat în Lege și în Profeți, nu este tatál Domnului Nostru Iisus-Christos, că unul este cunoscut și cel-l-alt necunoscut, că unul este drept, și cel-lalt este bun. Marcion născut în Pont, succedând, răspândi din ce în ce otrava doctrinei sale, și adaose la nelegiuirea hulelor sale. Irineu pátrunde adíncimea rátcirii lui Valentin, și merge de o cautá până în fundul abisului, unde el o ascunde. El dice, că afará de acésta, era în timpul acela un om numit Marcu, care era fórte savant în secretele magiei. El descrie apoi misterile lor profane și nelegiuite în acești termeni.

«Unii dintre ei pregătesc un pat nuptial, fac ceremonii
«monstruoase, și rostesc ore care cuvinte asupra acelor pe
«cari îi inițiază. Ei țin că acesta este o căsătorie spirituală
«dupre modelul celei din cer. Alții îi aduc la apă, și țin
«afundându-i înlăuntru: In numele Tatălui necunoscut de
«tote lucrurile; a adevărului care este de asemenea muma
«tuturor ființelor, și în numele aceluși ce s'a scoborit în
«Iisus.

Unii rostesc ore care cuvinte ebrești pentru a spă-
mânta mai mult pre noii inițiați. Higin murind, după
ce a guvernat patru ani Biserica de Roma, Pius îi suc-
cedă. Cladion succedă de asemenea lui Eumenie, după
ce a guvernat trei-spre-dece ani Biserica de Alexandria.

Pius trecând din această viață la alta mai bună, în al
cinci-spre-decelea an al Pontificatului său, Anicet fu ales
pentru a împlini locul său. Hegesip ține, că el sosi la
Roma în timpul acestui Anicet, și că rămase acolo până
în timpul lui Eleverie. Iustin înflorea atunci, predica cuvântul
lui Dumnezeu cu o haină de Filosof, și compunea cărți
pentru apărarea Credinței. El mărturisește în cartea ce a
făcut contra lui Marcion, că acest eretic trăia încă în
timpul acela. «Noi cunoaștem, ține el, pre Marcion nă-
«cut în Pont, care trăește încă și care învață pe Disci-
«polii săi a invoca un alt Dumnezeu mai mare de cât
«acela care a creat lumea. El a împins prin ajutorul de-
«monilor un număr ne sfârșit de persoane, a ținea un lim-
«bagiu plin de nelegiuire și de hule, negând că Dumne-
«zeul care a creat lumea este tatăl Mântuitorului, și asi-
«gurând că este un alt Dumnezeu mai înalt și mai bun
«de cât el. Se dă numele de creștini Discipolilor săi, de și
«ei sunt în eróre, după cum se dă numele de Filosofi
«tuturor acelora ce fac profesiune de studiul înțelepciu-
«nei, de și ei forméză secte diferite, și țin opinii con-
«trarie. El adaoge apoi ceia ce urmăză: «Am compus o
«carte contra tuturor eresiilor ce au fost vre-odată, și
«vă voi da-o de citit de vă va place». Afară de ope-
rile ce el a compus contra păgânilor, a mai compus una
pentru apărarea credinței noastre, și le-a presintat Impă-
ratului Antonin, supra numit Piosul, și Senatului. El lo-
cuia de ordinar la Roma. Vorbește de nașterea sa și de
calitatea sa în acești termeni, în Apologia sa.

CAPITOLUL XII

Apologia lui Iustin.

«Impăratului Tit Aelius Adrian Antonin Piosul; lui Verissim fiul său Filosof; lui Lucius fiu natural al Filosofului, și fiu adoptiv al lui Antonin, amator doctrinii; Senatului și Poporului Roman, pentru ómenii cari sunt persecutați în totă întinderea pământului, prin o ură nedreptă, și prin acuzațiuni calomnioase, eu Iustin fiul lui Prisc și nepot lui Bacchius, născut din Napole cetatea Siriei și din Palestina, unul din ei vă adresază acest discurs. Același Impărat trimise o constituție în Asia, după rugăciunea creștinilor, ce erau acolo persecutați de către locuitori. Iată ce coprinde ea.

CAPITOLUL XIII.

Constituțiunea lui Antonin în favórea Creștinilor.

«Impăratul Cesar Marcu Aureliu Antonin, August, Armenian, mare Pontifice de cinci-spre-zece óri Tribun, de trei óri consu!, către locuitori din Asia, Salutare: Sciú că Deii au grije ca acești ómeni să nu rămână necunoscuți. Căci lor aparține mai cu sémă de cât vouă de a pedepsi pe cei ce refuză de a-i adora. Cu cât voi faceți sgomot contra lor, și cu cât îi acuzați de neguire, cu atât mai mult 'i întăriți în simțimentul lor, și în hofărârea lor. Ei iubesc mai bine ca să fie denunțați și condamnați la mórte pentru numele Dumneșului lor, de cât ca să rămână în viață. Ast-fel ei căștigă biruința renunțând la viață, mai bine de cât a face ceea ce voi doriți. Este dar cuviincios de a vă da avísuri atingătoare de cutremurile de pământ ce s'au întâmplat, sau care durează încă. Comparați conduita vostră în aceste ocasiuni cu aceia pe care o țin Creștinii. În asemenea împrejurări ei își pun mai mult de cât totdeauna încrederea lor în Dumneșeu, pe când voi perdeți curagiul, nici nu mai aveți grije de cultul Deilor, ca și când nu'i mai cunoșteți, și persecutați până la mórte

«pre Creștinii cari adorază un Dumnezeu etern. Mai mul-
«ți guvernatori de Provinciî scriind tatălui meu pentru
«acei de acésta Religione, el opri de a'i neliniști, afară
«numai când ei ar întreprinde ceva contra binelui Statului.

«Când mi saũ scris asupra aceluiași subiect, am făcut
«același respuns. Că dacã pe viitor se va acuza cine-va
«de a fi creștin, voesc ca el să fie achitat, și acuzato-
«rul să fie pedepsit. Acésta constituție fu publicată la
«Efes, dupre mărturisirea ce face de acésta Meliton E-
«piscop de Sardes, în frumoșa apologie ce a adresat Im-
«păratului Verus, pentru Religionea noastră.

CAPITOLUL XIV.

Despre Policarp, Discipol al Apostolilor

Irineu mărturisește că Polycarp merse la Roma, pe
când Anicet guverna Biserica acestei Cetăți și că con-
vorbi cu el asupra unei dificultăți ce se mișcase privitoare
la celebrarea Sărbătorii Paștelor.

El povestește de asemenea în a treia carte contra e-
resiilor, un lucru foarte remarcabil, pe care cred de da-
torie al adăoga pe lângă ceia ce am spus deja. «Poly-
«carp, dice el, carele nu numai fusese instruit de către
«Apostoli, și carele convorbise familiar cu mai mulți cari
«văduse pre Domnul; dar carele fusese aședat Episcop la
«Smirna de către Apostoli, căci el a trăit foarte lung timp,
«și a suferit un ilustru martir într'o extremă bătrânețe,
«a profesat tot-d'auna doctrina pe care o învățase de la
«Apostoli, pe care Biserica o conservă până astă-zî, și
«care este singura doctrină adevărată. Acésta este ates-
«tată de către bisericile din Asia, și mai cu sémă de
«către acei ce aũ ocupat Scaunul lui Policarp după mór-
«tea sa. El merită mai bine fără îndoială de a fi crezut
«de cât Valentin, de cât Marcin, și cei-l'alți autori ai
«sectelor noui. El merse la Roma în timpul lui Anicet,
«și acolo converti un mare număr de eretici predicând
«că doctrina ce învăța Biserica, era aceeași pe care o în-
«vățase de la Apostoli. Sunt și astăzi încă persoane cari
«l'aũ auđit povestind că Ión Discipol al Mântuitorului, în-
«trând într'o bae la Efes, și că vedënd pre Cerint înlă-

«untru, eși afară fără să fi făcut bae ȳicȳend: sȳ eșim de
«aicea ca nu cum-va sȳ caȳa peste noi baia in care se
«aflȳ Cerint inimicul adevȳerului. Se ȳice cȳ Marcion a-
«propiindu-se inȳr'o ȳi de Policarp, șȳ ȳicȳendu-ȳi, mȳ cu-
«noșȳi ? el ȳi respunse, te cunosc de cel d'inȳlȳi nȳscut
«al lui Satan. Iatȳ care era grija șȳ precauȳiunea ce a-
«veaȳ Apostoliȳ șȳ Discipoliȳ lor de a se depȳrta de cei
«ce alteraȳ adevȳerul, dupre sfȳtuirea ce dȳ Pavel cȳnd
«ȳice: «*De omul eretic dupȳ una șȳ a doua sfȳtuire*
«*te ferește, șȳtiind cȳ s'a rezvrȳtit unul ca acesta,*
«*șȳ greșește, fiind singur de sine osȳndit.*» (Tit. Cap. 3).
«ȳste o minunatȳ Epistolȳ a lui Polycarp cȳtre Filipeni din
«cetirea cȳria cei ce aȳ grija de mȳntuirea lor, vor putea
«inȳvȳta de vor voi, care era credinȳa șȳ adevȳerul ce el
«inȳvȳta». Iatȳ ce zice Irineȳ: «Cu tȳte aceste Polycarp
se servȳ in această epistolȳ cȳtrȳ Filipeni, de ȳre-care
mȳrturisiri estrase din prima Epistolȳ a lui Petru». To-
tușȳ Antonin supranumit Piosul murind dupȳ ce a dom-
nit douȳ-zeci șȳ douȳ de ani, Marcu Aureliu Verus, su-
pranumit Antonin ȳi urmȳ cu Lucius fratele sȳu.

CAPITOLUL XV.

Martirul lui Polycarp

Violenȳa persecuȳiunei sȳguduind tȳtȳ Asia sub domnia
lui Marcu Aureliu Antonin șȳ Lucius Aelius Verus, Po-
lycarp terminȳ glorios viaȳa sa prin martir. Cred de da-
torie, a inșera inȳprejurȳrile in acȳstȳ Istorie, dupre cum
ele sunt conȳinute inȳr'o epistolȳ, a Bisericii de Smirna
cȳtrȳ Biserica din Pont, a le cȳriȳ propriȳ cuvinte iatȳ-le:
«Biserica lui Dumnezeȳ ce este la Smirna cȳtrȳ Biserica
«ce este la Filomelion șȳ tuturor popȳrelor Sȳnteȳ Biserici
«Catholice rȳspȳndite in tot pȳmȳntul, misericordia, pacea
«șȳ dragostea lui Dumnezeȳ Tatȳl, șȳ a Domnului Nostru
«Isus Cristos sȳ se inȳmulȳescȳ inȳre voi. V'am scris, fra-
«ȳilor, despre aceȳ ce aȳ suferit martirul, șȳ despre prea
«fericitul Polycarp, care a atins prin mȳrtea sa perfecȳiunea
«credincioșilor».

Maȳ 'nainte de a descrie mȳrtea lui Policarp, ei des-
criȳ pe accia a celor-l'ȳlȳi Martiri, șȳ represintȳ statorni-

cia cu care suferise chinurile cele mai crude. «Nu era
«nimenea, zic ei care să nu fi fost cuprins de mirare vă-
«dându-î sfâșiați cu lovituri de bice, vădându-le vinele, ar-
«terele și părțile cele mai ascunse ale trupurilor lor des-
«coperite prin violența chinurilor, vădânduî culcați pe bu-
«câți de scoici zdrobite, și pe ascuțituri de fier; suferind
«tot soiul de suplicii, și expuși în fine la turbarea fiare-
«lor sëlbatice. Generosul Germanic se semnală din toți
«cei l'alți prin disprețul, ce harul care'l susținea, 'l făcu
«a arăta de mórte. Proconsulul voind a'l îndupleca prin
«discursurile sale sfātuindu'l de a avea milă de tinerețea
«sa, și de a se cruța pre sine, el irită fiarele sëlbatice pen-
«tru a eși mai curênd din acest veac conrupt. Poporul
«mirat de statornicia cu care el suferise mórtea, și de
«fermitatea cu care cei-l'alți Martiri o desprețuiaă, strigă,
«să se scóță acești nelegiuți din lume, și să caute pe
«Policarp. Aceste strigăte excitând tumultul, un óre-care
«Quintus Frigian de origină, care venise de puțin timp
«din țara sa, fu spăimântat la vederea fiarelor sëlbatice
«și a celor-l'alte chinuri ce erau pregătite, și dori de a'și
«mântui viața. El se înaintase spre Tribunal, duple cum
«e đis în aceiași scrisóre, cu o presumțiune nesocotită,
«în loc ca să se apropie cu o umilită neîncredere în
«sine-însuși. Inșă fiind oprit pe dată, el servi de exem-
«plu de a nu se prăpăstui cu îndrăznélă în primejdie.
«Polycarp nu fu de loc sgduit de aceste strigări, cu care
«poporul 'l cerea pentru a'l târi la supliciu, și 'și con-
«servă tótă liniștea sufletului său, în mijlocul acestei e-
«moțiuni. El avea scop de a rămânea în Cetate. Totuși
«se retrase la țară pentru rugăciunile amicilor săi.

«Acolo petrecea đilele și noptile în rugăciuni neconte-
«nite cu cei ce erau împreună cu el pentru pacea tutu-
«ror Biseriilor ce sunt pe pământ. Și acésta era aprópe
«singurul exercițiu cu care se ocupa încă mai din'nainte.
«Treí đile înainte de a fi prins, fiind obosit de somn în
«timpul rugăciunei, i să păru că vede în vis perina, pe
«care, 'și rezema capul, consumată de odată de foc. Deș-
«teptându-se îndată, povesti visul său la cei ce erau de
«față, și le pređise că el va fi ars pentru cauza lui Iisus
«Christos. Decí fiind-că cei ce-l căutaă reîndoeaă sirgu-
«ința și graba lor, el fu rugat și ca silit de dragostea fra-

«ților s^{ei} a se retrage în un alt loc. Ceî ce-l căuta^u so-
«siră cur^înd după aceia, și prin^înd două copii 'i con-
«strinse prin violența chinurilor, de a-i duce la locul unde
«locuia Policarp. Intr^înd acolo către s^{er}ă l găsiră odih-
«nindu-se în apartamentul de sus, și cu t^ote că i-ar fi
«fost lesne de a scăpa într'o casă vecină, el nu vroi s'o
«facă, ȃic^înd, fie voea lui Dumne^șeu. Afl^înd că ei intra-
«seră, el se coborî, dupre cum arată scris^orea, și-l primi
«cu un aer vesel și plăcut: ast-fel ca admir^înd v^îresta sa
«înaintată, gravitatea sa, și statornicia sa, ei nu puteau în-
«destul a se mira că se pune at^îta osteneală, pentru a
«aresta pre acest venerabil b^êtr^îen. El porunci să se pună
«masa, și-l rugă de a lua un ospăț, și de a-i acorda o
«^ora de timp pentru a se ruga. Obțin^înd ac^îsta, el se
«puse la rugăciune, și păru de un zel at^ît de ar^îtor și
«plin de un har at^ît de abondent, în cât cei ce erau de
«față încep^îură a se întrista că, un om de o virtute at^ît
«de rară, și de o s^în^îtenie at^ît de înaltă, trebue să su-
«fere cur^înd o moarte violentă. Se vorbește apoi de el
în scris^ore în acești termi^î: «Când el și-a isprăvit rugă-
«ciunea în carea cuprinsese pre acei ce i-au cunoscut,
«marî și micî, săracî și bogați, puternicî și slabî, și în-
«deobște pre toți fii Bisericeî răsp^îndită în tot univer-
«sul, și când fu timpul de a pleca, l puse pre un asin și-l
«duse în cetate în ȃiua S^îmbeteî celeî marî. Pe cale găsi
«din înt^împlare pre Irod Irinarc, și pre Niceta părintele
«s^îeu, cari lu^îndu-l în carul lor se siliră de a-l face să-și
«schimbe simțim^întul ȃic^îndu-i: ce r^îu e de a ȃice D^îmn^îe
«Cesar, de a jertfi și de a scăpa? El nu le r^îspunse ni-
«mic de o camdată, dar fiind-că ei l sileau, el le ȃise:
«Nu voi^î face nimic din cele ce mă sfătuiți. De necaz
«că n'au putut obține nimic de la el, ei începu a l înjura,
«și-l aruncară din car cu at^îta violență, în cât 'și făcu
«o rană la picior. Cu t^ote acestea el alergă at^ît de ve-
«sel la câmpul de luptă ca și cum n'ar fi av^înd nicî un
«r^îu. Tumultul fiind at^ît de extrem, în cât mai nu se
«mai putea distinge de strigările confuze ale poporului,
«se au^î o voce din cer, în momentul când Policarp in-
«tră în circ care-i ȃise: Curagi^î; Policarp, fi om de i-
«nimă. Nimenea n'a v^îȃut pre acel ce rosti acest cuv^înt,
«dar mai mulți dintre noi l-au au^îdit. Când el fu dus ina-

«intea tribunalului, se ridică de odată un mare zgomot
«de la acei ce-și spuneaū unii altora, că Policarp fu prins.
«Când el s'a apropiat, Proconsulul 'l întrebă dacă el era
«Policarp. Când el răspunse că da, el începu a-l sfătui
«să se lepede de credință, ȳicȳendu-i: albȳ puȳin respect
«de vȳersta ta, și alte lucruri asemenea ce ei s'au obiȳci-
«nuit a ȳice. Jură pe norocirea lui Cesar, schimbă sim-
«ȳimȳentul, ȳi, scȳoteȳi pre nelegiuȳiȳi din lume. Atunci Po-
«licarp privind cu un ochiū grav și sever poporul ce um-
«plea circul intȳindȳend mȳana, ridicȳand ochiū la cer, și sco-
«ȳȳend un adȳnc suspin, ȳise, scȳoteȳi pre cei nelegiuȳiȳi din
«lume. Fiind-cȳ Proconsulul 'l silia, ȳicȳendu-i, jură și te
«voiū libera achitat, huleȳte contra lui Christos, el rȳes-
«punse, sunt opt-deci și șese de ani de cȳand servesc,
«lui, și din acel timp el nu mi-a fȳcut nici un rȳeu. Cum
«a-șȳi putea deci huli contra Domnului și Mȳntuitorului
«meū! Dar fiind-cȳ Proconsulul continuă a-l sili, ȳi-
«cȳendu-i, jură pe norocirea lui Cesar, el 'i ȳise: fiind-cȳ
«mȳ sileȳti atȳt de tare de a jurȳ pe norocirea lui Ce-
«sar, ca și cum n'ai șȳti cine sunt, 'ȳi voiū spune curat,
«cȳ sunt creștin. Și dacȳ doreȳti sȳ șȳtii ce este Religiu-
«nea creștinȳ dȳ-mȳ timp de o ȳi, și te voiū informa.
«Proconsulul ȳicȳendu-i, informȳdȳ pre popor, el rȳespunse,
«nu refuz de a te instrui pre tine, pentru cȳ am invȳ-
«ȳat a da demnitȳȳilor și puteri onȳorea ce nu vatȳmȳ con-
«șȳtiinȳa: insȳ pentru popor, nu cred cȳ el meritȳ sȳ-i vor-
«besc, nici sȳ mȳ apȳr inaintea lui. Proconsulul 'i rȳespunse,
«am aicea fiare sȳlbȳtice, voiū porunci sȳ le slobȳdȳ con-
«tra ta, de nu-ȳi veȳ schimba simȳimȳentul. El 'i ȳise, po-
«runceȳte ce 'ȳi va plȳcea, cȳci eū nu-mȳ schimb nici cum
«simȳimȳentul pentru a renunȳa la bine, și pentru a urma
«rȳeu. Insȳ eū cred, cȳ este lȳudabil de a schimba pen-
«tru a pȳrȳasi rȳeu, și pentru a imbrȳȳiȳa binele.

«Proconsulul adȳogȳend, dacȳ despreȳueȳti dinȳiȳi fiȳrȳelor
«și refuzȳi cu indȳrȳȳtȳnicie, de a schimba opiniunea, te voiū
«arde de viū. Mȳ ameninȳi, rȳespunse Policarp, cu un foc
«ce nu arde de cȳȳt un moment, și care sȳ stinge indȳtȳ,
«pentru cȳ tu nu cunoȳti un alt foc ce este rezervat pen-
«tru pedȳpsa nelegiuȳiȳilor la judecata cea vecȳnicȳ. Ce aș-
«ȳȳȳȳi mai mult, fȳ ceia ce creȳi de cuviȳnȳ. El ȳise incȳ
«multe altele cu incredere și cu bucurie, și faȳa sa pȳru

«luminată de lumina unui har ceresc; ast-fel că, departe
«de a fi descurajat prin amenințările morței, Proconsu-
«lul fu mirat de fermitatea sa, și trimise Crainicul să pu-
«blice de trei ori în mijlocul cercului, că Policarp mă-
«turisește că este creștin. Atunci totă mulțimea păgâni-
«lor și a Jidovilor ce locuiaă la Smirna, începură a striga
«cu furie, acesta este doctorul Asiei, este părintele creș-
«tinilor, este distructorul Țeilor noștri; el este care învață
«că nu se cuvine a-i adora, și că nu trebuie a le pre-
«senta sacrificii. El rugară apoi pre Filip Guvernatorul
«de a slobođi leul asupra lui. Guvernatorul răspundend
«că acesta nu-î era permis pentru că spectacolele erau
«finite, ei începură a striga într'un glas, să se ardă de
«viu. Căci trebuia să se împlinescă vedenia ce el avu-
«sese și pređicerea ce făcuse. Atunci tot poporul alergă
«cu mulțimea pe la prăvălii, și la băi, și aduseră o can-
«titate de lemne și de găteje, iar Jidovii alergară cu mai
«multă ardore de cât cei-ialți, duple obiceiul lor. De în-
«dată ce rugul fu pregătit el scose hañele sale și să sili
«de a deslega încălțămintele sale, ceia ce n'avea nici o-
«dată obiceiu de a face, pentru că credincioșii se grăbeau
«de a se atinge de el pentru stima și respectul ce aveau
«de Sănțenia sa. Se pregăti îndată instrumentele, și fiind
«că voiaă să-l lege pironindu-l cu cue, el Țise, lăsați-mă
«cum sunt. Acel ce-mi dă puterea de a suferi focul, 'mă
«va da statornicia de a sta în picioro fără a poticni. Ei
«nu-l pironiră decă cu cue și se mulțumiră de a-l lega.
«El puse însuși mânele sale îndărăt la spate, și fiind le-
«gat ca un herbece ales din turmă, pentru a fi adus lui
«Dumneđeu jertfă, el Țise: Părinte al lui Iisus Christos
«fiul tđu bine-cuvântat și mult iubit, prin mijlocul că-
«rua am primit harul de a te cunoște, Dumneđeul ân-
«gerilor și al puterilor cerești, Creatorul Dreptilor ce vie-
«țuesc înaintea ta, 'ți mulțumesc pentru că mi-ai făcut
«onorea de a mă pune în această Ți, și în această oră în
«numărul martirilor tđu, și pentru că 'mi dai parte la pa-
«harul fiului tđu, pentru a mă învia în trup și în suflet
«la viața vecnică. Primește-mă astăđi ca o jertfă plăcută,
«și sêvêrșește întru mine adevêrul făgăduințelor tale. Te
«laud, te bine-cuvintez, te măresc prin Iisus Christos fiul
«tđu carele este Preot în véc, prin carele și cu carele ți

«se cuvine mărire întru toți veci în Sântul Duh, Amin.
«De abia isprăvi rugăciunea sa, și rostirea celor din urmă
«cuvinte, și slugile aprinseră focul. Când flacăra se suise
«în aer, se întemplă un lucru minunat care fu vădută de
«acei ce fusese judecați vrednici de a-l vedea, și cari fu-
«sese destinați pentru a-l raporta altora. Flacăra se re-
«trase în jurul Martirului ca niște păreți a unei camere,
«și ca o pânză de corabie umflată de vânt; și el păru
«în mijloc nu ca un corp ce este consumat, ci ca au-
«rul și argintul ce este lămurit în coptor. Noi simțirăm
«un miros plăcut ca acel de tămâe saū de alte aromate
«prețioase. Nelegiuții vedënd că focul 'l cruța, porunciră
«calăului de a se apropia, și de a-î înfige sabia sa în
«corp, ceia ce fiind făcut, eși din el o atât de mare a-
«bondență de sânge, în cât focul se stinse, și tótă lumea
«admiră diferența ce este între nelegiuții și sânti. Nu s'ar
«putea nimeni îndoi că Policarp, acest Doctor Apostolic
«și Profetic din țilele noastre, acest Episcop al Bisericeii
«Catolice din Smirna, n'a fost din numărul acestora din
«urmă. El n'a spus nici o vorbă care să nu se fi îm-
«plinit, saū nu să va împlini pe viitor. Inimicul ne îm-
«păcat al ómenilor de bine privind cu un ochiū de ge-
«losie gloria martirului seū, și cununa a căria curăție nes-
«tricăciósă a virtuței sale se recompensase, împedecă ca
«să-î luăm corpul seū precum mai mulți dintre noi o do-
«riaū, pentru a comunica cu santele sale reliqui, și în-
«damnă pre Niceta tatăl lui Irod, și frate a lui Dalcés,
«ca să mērgă la Proconsul și să-l róge de a ni-l refusa,
«ca nu cum-va, diceau ei, se părăsim pre cel rēstignit
«pentru a-l adora. Jidovii stăruiau fórte pentru acésta, și
«păziaū rugul de frică să nu luăm corpul, neștiind că noi
«nici odată n'am putea părăsi pre Mântuitorul carele a
«murit pentru rescumpărarea a tótă lumea, nici a da cul-
«tul nostru altora de cât lui. Noi 'l adorăm ca pre fiul
«lui Dumneđeū, și iubim pre Martiri ca pre Discipolii
«și următorii seī, din cauza dragostei ce ei aū pentru dīn-
«sul ca pentru Domnul și stēpanul lor. Și noi dorim din
«tótă inima de a fi tovarășii lor. Sutașul vedënd îndă-
«rătnicia lor, arse corpul dupre obiceiū, și noi adunarăm
«ósele, ce ne erau mai scumpe de cât pietrele prețioase,
«și le închiserăm cu respect într'un loc, unde Dumneđeū

«ne va face harul de a ne aduna cu bucurie, pentru a
«serba ziua martirului său, spre a-l onora memoria, și a
«îndemna și pre alții prin exemplul său a imita virtutea sa.

Iată ce aveam de spus despre Policarp, ce primi la Smirna
«cununa martirului cu alți doi-spre-zece din Filadelfia.
«Numele său e atât de celebru în tot pământul, că nu
«e necunoscut chiar păgânilor».

Ast-fel fu sfârșitul acestui om admirabil și Apostolic, du-
pre cum ni se arată în epistola credincioșilor din Smirna,
unde se vorbește și de alții ce au suferit martirul cu din-
sul, precum Mitrodor Preot al Sectei lui Marcion, care fu
ars de viu, și celebrul Pionius.

Cine va dori să știe, cu ce statornicie mărturisi el că
era creștin, cu ce generositate apără credința înaintea Ma-
gistraților, și înaintea popórelor, cu ce zel instrui popó-
rele, întări pre acei ce erau căduți în timpul persecuțiu-
nei, și mângâia pre cei închiși; cu ce răbdare suferi mun-
cile, însulițerile, focul și mórtea, va putea vedea în scri-
sóra ce cuprinde Istoria martirului său, ce am inserat-o
la rindul său, în culegerea ce am făcut de vechii Martiri.

Avem încă astăzi actele a mai mulți alții, cari au mu-
rit pentru credință la Pergam, cetate din Asia în același
timp, precum Carp, Papul și Agatonic.

CAPITOLUL XVI.

Martirul lui Iustin.

Iustin, de carele am vorbit mai 'nainte, presintând în
același timp Impăraților o adoua Apologie, pentru apăra-
rea credinței noastre, primi cununa martirului prin meș-
teșugirea și intrigile Filosofului Crescentie, carele ducea o
viață fórte conformă Sectei Cinicilor, de care el făcea pro-
fesiune. Mórtea sa fu prețul adevérului ce el susținuse
contra acestui Filosof, pe care adese-orî 'l convinsese în
prezența mai multor persóne. El o pređisese însuși în a-
céstă Apologie în acești termińi: «Mă așteptă a cădea în
«cursa ce mi se va întinde de către vre unul din cei ce
«se fac a se chlíma Filosofi, și póte Crescentie, care fórte
«departe de a iubi adevérata înțelepciune, n'are pasiune
«de cât pentru mărirea deșartă, și de a avea picioarele

«strinse în panglice. Căci nu trebuie a da numele de Filosof unui om carele vorbește în public despre ceia ce «nu cunoste, și carele pentru a plăcea poporului, descrie «pre creștinii ca nelegiuți și athei, de și nu-i cunoste.

«Căci dacă el condamnă doctrina lui Iisus Christos, «fără să o fi cetit, este mai blamabil de cât ignoranții, «cari se abțin de a vorbi de ceia ce n'au învățat. Dar «dacă cetindu-o, n'au înțeles-o, sau dacă au înțeles-o se «preface de a o condamna, de frică de a fi bănuț că este «creștin, el este încă mult mai rău și mai de desprețuit, «fiind-că este atât de mult mai jos de opiniunea popo-
«rului, și se lasă atât de tare cuprins de frică. Este cu-
«viincios ca să fiți imformați, că propunându-i odinioră
«ôre-care cestiuți, recunoscuiți lămurit că el nu știa ni-
«mica, și sunt gata de a-i le propune încă în prezența
«vôstră, ceia ce nu este nedemn de îngrijirile și aplica-
«rea unui Impărat. Că dacă ați avut ôre-care cunoștință
«de întrebările mele și de răspunsurile sale, nu mă în-
«doesc nici de cum că nu sunteți convinși de ignoranța
«sa, în ceia ce privește Religiunea noastră. Iar dacă este
«instruit de adevăr, și nu îndrăznește a-l mărturisi, este
«dovedit, că nu are de cât vanitate, și nu iubește de loc
«înțelepciunea, fiind-că desprețuește acel frumos cuvânt al
«lui Socrat: Că nu e niminea căruia se cuvine a prefera
«adevărul». El muri, cum o preșisese, prin meșteșugirea
lui Crescentie, după cum Tatian om savant în literile u-
mane, care învățase Retorica în tinerețea sa, și care ni-a
lăsat mai multe opere, o spune într'o carte contra păgâ-
nilor în acești termeni: «Iustin acest om admirabil 'i com-
«pară cu cuvânt cu tilharii. După ce a spus alte lucruri
«de Filosofi, el adaoge ceia ce urmédă. Crescentie stabi-
«lindu-se la Roma, întrecu pre toți cei-lalți în avariție, și
«în iubirea ce avea pentru băeți. De și el învăța că tre-
bue a disprețui mórtea, el se temea de ea mai mult de
cât ori de ce, dar o procură prin intrigile sale lui Iustin,
ca cel mai teribil din toate relele, din ură că el spunea
liber adevărul, și pentu că convingea pre Filosofi de a
fi niște parasite și înșelători. Iată adevăratul motiv al mor-
ței acestui mare om.

CAPITOLUL XVII.

Martirii de cari Iustin face mențiune în operile sale.

Iustin vorbește în prima sa Apologie de credincioșii cari suferise martirul înainte de dînsul, și fiind-că acesta servește la subiectul nostru voi răporta propriile sale cuvinte. «O femeie, ȳice el, ce avea un bărbat foarte vicios, și care trăia ea însăși cu dînsul într'o mare neorânduială, învățînd doctrina Mântuitorului, schimbă conduita, și se silii a face și pre bărbatul său a imita exemplul său, vorbindu-i de focul cel vecinic care este gătit în ceaialaltă viață pentru pedepsa crimelor. Inșă în loc de a primi sfăturile sale el continuă în aceleași desordine, și-i deveni atît de uricîos, că necredînd a putea rămănea în confiență cu un om perdut de desfrînări, și care vroea a o silnici să sufere abominațiunii contrare naturii, ea se hotărî de a-l părăsi. Cu tôte aceste, rudeniile sale căroră le comunicase scopul său făcîndu-o să nădejduiască că el se va schimba, ea rămase cu dînsul contra plăcerii sale. El merse puțin după aceea la Alexandria, și se afundă mai adînc ca nicî odată în tot soiul de voluptăți, atuncî temîndu-se de a participa la crimele sale, ea i dădu libelul de divorț, și se despărți. Acest om care trebuia să se bucure pentru că ea și schimbase viața, și pentru că s'au îndreptat de necumpătate la care era odinioară atît de dedată, o acuză de a fi creștină de ură de această schimbare ce el nu vroea a imita. Ea v'a presintat, Dîmne, o suplică pentru a v'eruga a-l permite de a regula afacerile familiei sale, după care ea promite de a răspunde la acuzare: Și voi i-ați acordat cererea. Bărbatul ne putînd mai mult face nimic contra ei, întorse turbarea sa contra lui Ptolomeu care o învățase adevărurile Religiei creștine, făcu de a-l pune în temniță prin un Sutaș din amicii săi, și a-l întreba dacă era creștin; Ptolomeu care iubea adevărul, și care nu era capabil de a-l ascunde prin cea mai mică minciună, mărturisind că era creștin, Sutașul l ȳinu mult timp în închisore, l făcu a suferi mari chinuri, și în fine l duse înaintea Judecătorului Urbicius, care l întrebă

«din nou dacă era creștin. Ptolomeu nu se rușină de a
 «mărturisi că făcea profesiunea unei doctrine, și unei Re-
 «ligiunii de la care aștepta toată fericirea sa. Căci cine
 «negă că este creștin, o negă ori pentru că blamază creș-
 «tinismul, ori pentru că recunoște că duce o viață ne-
 «demnă de un creștin, ceia ce nu poate să se împlin-
 «ească unui creștin adevărat. Urbicius poruncind de a duce pre-
 «Ptolomeu la supliciū, Lucius care era și el creștin miș-
 «cat de indignațiune de nedreptatea aceștei sentințe, 'i
 «dise cu îndrăznělă, ce rațiune este de a condamna la
 «morte pre un om ce nu e nici adulter, nici ucigaș, nici
 «tilhar, nici culpabil de nici o altă crimă, și care n'a fă-
 »cut alt ceva de cât de a mărturisi că este creștin? A-
 «cest mod de a judeca este contrar blândetii guvernă-
 «mentului Impăratului, a fiului său Filosoful, și a Sena-
 «tului. Atunci Urbicius în loc de a-i răspunde, 'i dise, mi
 «se pare că și tu ești creștin. Lucius mărturisind că era
 «creștin, el porunci de a-l duce și pre el la supliciū. De-
 «parte de a se plânge de condamnare, el recunoscū că 'i
 «era foarte recunoscător de a-l scăpa de o dominațiune
 «atât de nedreptă, ca aceia a Principilor ce guvernaū atun-
 «cea Imperiul, pentru a-l trimite la Dumnezeu carele este
 «un Domn și un Părinte plin de bunătate. Un al treilea
 «presintându-se, fu condamnat de asemenea. După ce Ius-
 «tin aū făcut acéstă istorisire, el adauge cuvintele ce am
 «raportat deja: «Mă aștept a cădea în cursa ce mi se în-
 «tinde de către vre unul din cei ce se fac a se cheama
 «Filosofi.

CAPITOLUL XVIII.

Despre Operile lui Iustin.

El ne-a lăsat mai multe opere foarte folositoare și pline
 de o doctrină cerescă, pe care cei ce vor dori a se instrui
 de adevărurile Religiei noastre le pot ceti, și de care mă
 voiū mulțumi de a face aicea catalogul. Cea dintâi operă
 a sa este o apologie adresată Impăratului Antonin supra-
 numit Piosul, fiilor săi și Senatului pentru apărarea pie-
 tății creștine. A doua este altă apologie asupra aceluiași
 subiect, adresată Impăratului Antonin, supra numit Verus,

succesorul aceluia de care am vorbit. A treia este o carte contra Grecilor, unde el tratéză mai multe cestiuni agitate între noi și Filosofi, atingétóre de natura demonilor. A patra este o carte contra Grecilor, intitulată Refutațiune. A cincea este un tractat despre Monarchia lui Dumneđeű, unde el se servă de mărturisiri nu numai ale Creștinilor ci și ale păgânilor. A șésea este o carte intitulată Psalmistul. A șéptea este o reculegere a sufletului, unde el propune diferite opiniuni ale Filosofilor, pe care promite de a le combate într'o altă operă, și de a propune pre a sa. A opta este o conferință în formă de dialog ce a avut la Efes cu Trifon cel mai celebru din Jidovi din timpul acela, unde el descrie cu ce chip lumina harului 'l atrase la cunoșcința credinții, cu ce ardóre el se dэдuse la studiul Filosofiei, și la căutarea adevérului, și unde el arată conspirațiunea ce făcură Jidovii pentru a înăđuși doctrina Mântuitorului. Fórte departe, le đise el, de a vэ căi de neleguiri ce ați comis, voi ați ales persoane pe care le-ați trimis de la Ierusalim să publice în tot pămęntul, că să ridicase o sectă neleguită de Creștini, și să răspândéscă calomniile, pe care acei ce nu ne cunosc s'aű obicnuit a le debita. Și ast-fel ne mulțumiti de a fi nedrepti, voi ați atras, pe cât ați putut, tóte popórele în nedreptatea vóstră. El mărturisește acolo că în timpul sęű darul Profeției era încă destul de ordinar în Biserică. Vorbește de asemenea și de Apocalipsul lui Ión, pe care 'l atribue Evangelistului. Raportéză mai multe pasage din Profeți și acuză pre Jidovi că le-aű suprimat. Sunt mai multe din cărțile sale încă în mâinile credincioșilor. Tóte operele sale aű fost în o stimă atât de mare, și în o venerațiune atât de mare, în cât Irineű citéză adesea-ori din ele mărturiű, precum în cartea a patra contra heresiilor, unde vorbește ast-fel: «Iustin a đis «minunat de bine în cartea contra lui Marcion, că n'ar «crede nici chіar pe Mântuitorul, dacă el ar predica pre «un alt Dumneđeű, de cât pre acela care a creat lumea» Și în a cincea, unde đice, că Iustin a avut cuvęnt de a spune că înainte de venirea Mântuitorului, demonul n'a cutezat a porni hule contra lui Dumneđeű, pentru că el nu era încă asigurat de propria sa condamnare. Am voiť a face enumęrarea Operilor acestui mare personagiű, pentru

a îndemna la cetirea lor pre cei ce vor dori a se instrui de adevărurile Religiei noastre.

CAPITOLUL XIX.

Despre acei ce au guvernat în acel timp Bisericele de Roma și de Alexandria.

În al optulea an al domniei lui Marcu Aureliu, Anicet muri după ce a guvernat un-spre-zece ani Biserica de Roma. Și avu pre Sotir de succesori. Celadion muri de asemenea după ce a guvernat patru-spre-zece ani Biserica de Alexandria, și avu de succesori pre Heros.

CAPITOLUL XX.

Despre acei ce au guvernat Biserica de Antiochia în același timp.

Theofil era atunci pe scaunul Bisericii de Antiochia al cărei episcop era al șeselea de la Apostoli. Cornilie succesori lui Heros fusese al patrulea, și Heros succesori lui Cornilie, al cincilea.

CAPITOLUL XXI.

Scriitorii Bisericești ce au înflorit în același timp.

Hegesip, de care am vorbit pe larg în cărțile precedente înflorea atunci în biserică, ca și Dionisie Episcop de Corint, ca și Pinitus Episcop de Creta, ca și Filip Apolinarie, Meliton, Musan, Modest și Irineu, ale căror opere, în cari s'au conservat adevărata tradiție a doctrinei Apostolilor, au venit până la noi.

CAPITOLUL XXII.

Despre Hegesip, și despre acei de cari el a făcut mențiune.

Cele cinci cărți de Comentarii, ce ne-a lăsat Hegesip, cuprind probe ilustre de curățenia credinței sale. El scrie

în acele cărți că în timpul unei călătorii ce făcu la Roma, el discută cu mai mulți Episcopi, și recunoscă că ei țineau toți aceeași doctrină. După ce a vorbit de Epistola lui Climent către Corintheni, el adaugă ceea ce urmează: «Biserica de Chorointh a rămas tare în adevărul credinței până în timpul lui Primus, am conferit cu el mergând la Roma. Când sosii acolo, am locuit la Anicet, al cărui Diacon era atunci Eleutherie. Sotir succede lui Anicet, și Eleutherie lui Sotir. În fie care Biserică se ține aceeași doctrină, care este cuprinsă în Lege, în Profeți și în predicarea Mântuitorului. El descopere origina eresiilor ce se ridicară în timpul său și vorbește de acesta astfel. După ce Iacob supranumit Iust suferi martirul după exemplul Mântuitorului, și pentru apărarea cuvântului său, Simon vărul său, fiul lui Cleopa, fu ales în considerația acestei înrudiri, pentru a conduce în calitate de Episcop pe credincioșii acestei Cetăți. Atunci se cheamă Biserica Fecioră, pentru că ea nu fusese încă coruptă prin zădarnice discursuri. Thabutis se sili el cel dintâiu de a o corupe, din ură pentru că n'a fost ales Episcop. El fu din una din cele șapte secte, ce erau răspândite între poporul Jidovesc și anume din aceia din cari fu și Simon, de unde a venit Simoniaci; Cleobius, de unde a venit Cleobianieni; Dositheu, de unde a venit Dositheanieni; Gortheu de unde a venit Gorthenieni; Masbotheu de unde a venit Masbothenieni; de acolo a venit și Menandrienii, Marcioniții, Carpocratienii, Valentinienii, Basilidianienii, Saturnilienii, și toți acei ce auză introdusă doctrină nouă. Din aceștia s'au scoborit falșii Christoși, falșii Profeți, falșii Apostoli, cari auză rupt unitatea Bisericii, introducând erori contra lui Dumnezeu și Mântuitorul. El face și numărarea sectelor ce împărțeau pre Jidovi. Era, dice el, diferite opinii între fiii lui Israil, contra tribului lui Iuda, și contra lui Christos. Erau Esseenii, Galilienii, Heremorabatiștii, Masboteenii, Samarinenii, Saduceii, Fariseii. El dice în restul operilor sale o mulțime de alte lucruri foarte considerabile, din care am raportat mai înainte cea mai mare parte. El citează bucăți din Evangelia după Ebrei, ceea ce arată că era Jidov convertit. El spune încă mai multe tradițiuni de ale Jidovilor, ce nu sunt scrise. Nu numai el, ci și Irineu, și toți cei

«vechi numesc Paremiile lui Solomon o înțelepciune, care
«cuprinde preceptele tuturor virtuților. In fine vorbind de
«cărțile apocrife, mărturisește, că sunt unele din ele scrise
»de ereticii din timpul său.

CAPITOLUL XXIII.

*Despre Dionisie, Episcop de Corinth, și despre
cărțile sale.*

Să vorbim acum de Dionisie, Episcop de Corinth, carele nemulțumit de a veghea la mântuirea popórelor, ce erau încredințate conducerei sale, voi a comunica fructul lucrărilor sale credincioșilor celor-l-alte Biserici, prin scrisorile ce le scrise el. Este una către Lacedemonieni, care este o explicațiune a doctrinei ortodoxe, și o sfătuire la unitate și la pace. Este una către Atenieni, care e proprie a excita credința în inimile lor, și ai face a trăi după regulile Evangheliei, de unde se păreau că ei s'ar fi depărtat foarte tare, de când Publius Episcopul lor suferise martirul, pentru apărarea Religiei noastre. El vorbește în această scrisóre de Quadratus, carele fiind ales pentru a îndeplini locul lui Publius, adună pre credincioșii risipiți, și reaprinse focul credinței lor, care începea a se stinge. El mărturisește de asemenea în aceeași scrisóre, că Dionisie Areopagitul fiind convertit la credință prin predicarea lui Pavel, după cum se arată în faptele Apostolilor, el fu cel dintâiu Episcop al Athenilor. Este o altă epistolă de la dânsul către locuitorii din Nicomidia, unde combate erorile lui Marcion, și stabilește adevărul doctrinei Catholice. A scris încă o scrisóre către Biserica din Gortina, și către cele-l-alte biserici din Candia, în care el face mari laude lui Filip Episcopul lor, și face o mărturisire foarte avantajoasă virtuții lor, și îi prevestește de a se păzi de viclesugurile ereticilor. In o altă scrisóre ce a scris către Biserica Amastrienilor, și către cele-l-alte Biserici din Pont, el mărturisește că a scris'o după rugăciunea lui Bachilide și a lui Elpist. In această scrisóre el explică o mulțime de locuri din Scriptură, vorbește anume de Palmas Episcopul lor, le dă povățuirii privitoare la maritagiū și la Castitate, și ordonă de a primi în biserică

pre păcătoșii ce se întorc de la ori ce păcat ar fi, și chiar de la eresie.

Afară de aceste scrisori, el scrise o alta către Gnosi-eni, în care el sfătuește pre Pinitus Episcopul lor a nu impune credincioșilor în povorătorea sarcină a înfrânării și de a avea în privire slăbiciunea mai multora. Este și răspunsul lui Pinitus, unde după ce a dat mari laude lui Dionisie, și a mărturisit o profundă admirațiune de virtutea sa, îl roagă de a da pe viitor un nutriment mai solid popoarelor sale, și de a le scrie alte scrisori, care să cuprindă instrucțiuni mai perfecte, ca nu cum-va, de nu vor lua nici odată de cât lapte, să nu îmbătrânescă în infirmitatea și în lăngesirea copiilor. Se poate vedea în această scrisore ca într'un tablou, curățenia credinței lui Pinitus, grija ce avea el de înaintarea spirituală a poporului ce era încredințat conducerii sale, eloquența sa, și rara capacitate în știința bisericeii. Este încă o scrisore a lui Dionisie Episcop de Chorinth către Romani, și către Sotir Episcop de Roma, în care el aprobă foarte obiceiul păzit de către Romani de la primele persecuțiuni până în timpul nostru.

«Încă de la începutul Religiei noastre, le ține el, «v'ați obiceiuit a da tot felul de ajutoruri credincioșilor. «Ați alinat sărăcia tuturor bisericilor prin bine-facerile ce «le-ați trimis, ați dat fraților ce lucrează la metaluri, tot «ce le era de trebuință. Și ast-fel ați păzit neviolabil a- «cest laudabil obicei, ce l'ați luat de la strămoșii voș- «tri. Sotir Episcopul vostru, departe de a l' strica sau de «a l' micșora, l'a crescut și l'a întărit, făcând a distribui milos- «teniile destinate la alinarea credincioșilor, și mângâind prin «dulceța discursurilor sale, cu duiosia unui părinte, pre frații «ce merg la Roma». El face de asemenea mențiune în această scrisore, de epistola lui Climent către Corintheni, și mărturisește că se citea în Biserică după vechiul obicei. «Am so- «lemnizat, ține el, sânta Duminică, și am cetit scrisorea ce ni-a «scris Climent, și o vom ceti tot-d'auna ca și pre cea «dintăiu ce ni-a scris Nouă înșine, și cetindu-le nu vom «lipsi nici odată de precepte foarte salutare. Este cu cu- «viință de a remarca, că el înștiințează că scrisorile sale «aū fost corupte. Am scris, ține el, câte-va scrisori după «rugămintea fraților noștri, însă ele aū fost falsificate de

«cătore slugile demonului, cari aũ tăiat din ele în câte-va locuri, și aũ adăogat în altele. De aceia asupra lor s'aũ roslit acěstă funestă sentință, Vaĩ voue! Nu trebuie deci a ne mira dacă textul Sântei Scripturi a fost conrupt de cătore falsificatori, fiind că ei n'aũ cruțat opere de autoritate mai puțin considerabilă». Este încă o scrisore a lui Dionisie, Episcop de Corinth către Chrisofora femeie credincioasă, unde el'i dă povățuirii foarte folositoare.

Iată ce aveam de ȃis de operele sale.

CAPITOLUL XXIV.

Despre Theofil Episcopul Antiochiei.

Theofil, despre care am ȃis mai 'nainte că a fost ridicat pe scaunul Bisericii de Antiochia, a lăsat trei cărți, ce sunt adresate lui Autolic și care conțin o instrucțiune de credința noastră. Este o altă carte de dēnsul contra eresiei lui Hermogen, unde el se servă de ore care locuri estrase din Apocalips. Este încă una în formă de cathechism. Fiind că ereticii din acel timp amestecău neghina erorilor lor în griul doctrinei Apostolilor, Păstorii se sileaũ de a smulge acěstă neghină din câmpul Bisericii, câte odată avertisând pre credincioși de a lua sēma, câte odată conferând cu acei falși doctori, și combătându'i prin viu graiũ, câte-odată combătēdu'i prin scris. Theofil de care vorbesc s'a distins în acěstă luptă prin o carte ce ne-a lăsat contra lui Marcion, și care este încă astă-ȃi în mâinile noastre.

Maximin 'i succedă și fu al șeptelea care guvernă Biserica de Antiochia de la Apostoli.

CAPITOLUL XXV.

Despre Filip și despre Modest.

Filip de care am aflat din epistolele lui Dionisie, Episcop de Corinth, că a fost Episcop de Gortina, scrise contra lui Marcion, ca și Irineũ și Modest. Insă acest din urmă descoperi cu mai multă subtilitate de cât ceia-l-alti, vicleșugurile și erorile acestui eretic. Mai mulți alții aũ lu-

crat asupra acestuiași subiect, și operile lui sunt conservate cu mare grijă de către credincioși.

CAPITOLUL XXVI.

Despre Meliton, și despre acei de care el a făcut mențiune.

Meliton, Episcop de Sardia, și Apolinarie Episcop de Ierapole fură foarte celebri în acel timp. Ei compuseră amândoi Apologiile pentru apărarea Religiei noastre, și le prezentară Impăratului. Voi face aicea catalogul operilor lor care au ajuns până la noi. Sunt două cărți de Meliton atingătoare de Paști, una despre modul de viață al Profeților; una despre Biserică, una despre Duminică, una despre natură și creațiunea Omului, una despre ascultarea ce simțurile dătoresc credinții, una despre trup, despre suflet, și despre spirit, una despre botez, una despre adevăr, despre credință, și despre genealogia Mântuitorului, una despre profeție, și despre ospitalitate, una care are de titlu cheia, una despre diavol și despre Apocalipsul lui Ión, una despre Intruparea verbului. Cea de pe urmă este apologia adresată lui Antonin. La începutul cărții despre Paști, el însemnează timpul, în care a scris'o.

Iată în ce chip vorbește: «In timpul când Paulus Ser-vilius era guvernator de Asia, și când Sagoris suferi martirul, să ridică la Laodicea o mare contestație atingătoare de celebrarea sărbătorii Pascelui, cu ocasiunea cărui am scris această carte». Climent Alexandrinul face mențiune de această carte în aceia pe care a compus'o asupra aceuiași subiect, și mărturisește, că n'a scris pre a sa de cât cu ocasiunea aceștia. In cartea cea adresată Impăratului, el vorbește de aceia ce s'a făcut în timpul său contra creștinilor. «Persónele de pietate, dice el, sunt astă-dí persecutate în tótă întinderea Asiei cu mai multă furie de cum a fost vre odată. Cei mai nevinovați sunt despoiați de averile lor prin insolența denunțiatorilor, cari sub pretext de edicte intră ziua și noptea prin case, și răpesc tot ce găsesc. «Și ceva mai jos dice: «Dacă aceste lucruri se fac din ordinul vostru, n'avem

«nimic de ăis, căci un Principe atât de drept ca voi
«nu pôte ordona nimic nedrept. Și noi nu suntem su-
«părați a muri ast-fel. Cu tôte acestea vè cerem un har,
«și anume acela, ca să luați cunoștința de afacere, și să
«judecați dacă autorii acestor violențe merită mórtea, sau
«o altă pedépsă, sau dacă trebuie să rămână în liniște și
«în pace. Iar dacă acest noș edict ce nu s'ar fi putut face
«contra celor mai neîmpăcați inimici n'a fost hotărit în
«consiliul vostru, noi vè rugăm, de a nu permite mai
«mult, să fim expuși la aceste brigandage. Dupé ce a spus
«și alte lucruri pe care le las, el adaogă. Secta, de care
«noi facem profesiune, a înflorit mai întâi între streini,
«și n'a început a se arêta, ca o fericită predicere pre pă-
«mênturile ascultării vóstre, de cât în timpul domniei lui
«August predecesorul vostru. De atunci s'a vèđut tot-dé-
«una crescând din ce în ce prosperitatea Imperiului, ce-l
«veți poseda pe viitor, cu Principile fiul vostru, dupre do-
«rințele publice ale tuturor ómenilor de bine; numai să
«mențineți Religiunea nóstră, care s'a ridicat și confir-
«mat cu dominațiunea lui August, și care n'a fost mai
«puțin favorisată de cât cele-l-alte de cătră Impărații pre-
«decesorii voștri. Urmarea neînteruptă a fericitelor succese,
«ce s'aũ întâmplat Imperiului, fără ca fericirea sa să fi
«fost turburată de nici o disgrăție, de când Religiunea
«nóstră, ce s'a născut cu el, a sporit în sînul său, este
«o probă evidentă, că ea contribuie puternic la mărimea
«și la gloria sa.

«Dintre Impărați nu sunt de cât Neron și Domețian,
«cari fiind înșelați de către óre-cari înșelători, aũ răspân-
«dit contra nóstră calomni, care aũ găsit dupre obiceiũ
«óre-care cređare între popor. Inșă prea pioșii voștri pre-
«decesori aũ îndreptat ignoranța acestuĩ popor, și aũ re-
«primat prin edicte publice cutezarea celor ce ar între-
«prinde, de a ne face vre un rău tratament. Adrian stré-
«bunul vostru a scris în favórea nóstră lui Fundanus Gu-
«vernatorul Asiei, și la mai mulți alții. Impăratul, părin-
«tele vostru în timpul când împărțiați cu el grijile guver-
«nământului, a scris locuitorilor din Larissa, din Tesalo-
«nic, din Atena, și în fine tuturor popórelor din Grecia,
«pentru a reprima revoltele și tumulturile, ce să ridicase
«contra nóstră. Opiniunea în care suntem că nu judecați

«de noi măi puțin echitabil, nici măi puțin favorabil precum judeca el, ne face a spera harul ce vĕ cerem».

Iată ce ȃdice Meliton în cartea de care vorbesc. La începutul culegerii sale, el face catalogul cărȃrilor Vechiului Testament care sunt primite de totă lumea fără nici o contestație. Cred de datorie a insera în acest loc. «Meliton către fratele său Onisim, salutare: Dragostea ce ai pentru Dumnezeu și pentru adevĕr, îndemnându-te adese ori a mă ruga de a face o culegere de ceia ce este în Lege și în profeți atingĕtor de întruparea Verbului, și de Religiunea creștină, și a-mă mărturisi o mare dorință de a ști numărul, și ordinea cărȃrilor Vechiului Testament, m'am păzit de a-ți refusa cererea. Cunoștința ce am de ardorea credinței tale, de zelul ce ai pentru a învăța adevĕrurile Evangheliei și pentru a lucra măi cu sĕmă la mântuirea ta, m'aă făcut a întreprinde o călătorie în Orient, și de a mă transporta chiar la fața locului, unde s'aă sĕvĕrșit misterele și s'aă publicat, și unde am aflat care sunt cărȃrile Vechiului Testament, de care ți trimit catalogul ce urmĕză: cinci cărȃri ale lui Moisi, Genesa, Eșirea, Leviticul, Numerile, Deuteronomul, Iisus-Navi, Judecătorii, Ruth, cele patru cărȃri ale Impĕraȃrilor, cele douĕ cărȃri Paralipomena, Psalmii lui David, Paremiile lui Solomon, Înțelepciunea, Ecclesiastul, Cântarea Cântărilor, Iov, Isaia, Ieremia, o carte a celor douăspredece Profeți Daniil, Ezechiil, Esdra. Am făcut din tóte aceste extrasuri pe care le-am divizat în șese cărȃri.

CAPITOLUL XXVII.

Despre Apollinarie, Episcop de Ierapole.

De și e în mâinele măi multor persoane, un mare număr din cărȃrile compuse de Apollinarie, totuși n'aă căduț în mâinele mele de căt acestea ce urmĕdă: Un discurs adresat Impĕratului. Cinci cărȃri contra păgănilor, douĕ despre adevĕr, douĕ contra Jidovilor. Acela ce a scris contra eresii Catafrigenilor, ale cărȃri fundamente arunca atunci Montan cu falșii săi profeți, și de unde eșiră măi pe urmă straniu desordine, și grozave tumulturi.

CAPITOLUL XXVIII.

Despre Musan, și despre operele sale.

Musan, de care am vorbit mai sus, ne-a lăsat un tratat foarte elegant, adresat ôre-cărora creștini, ce căduse în erezia Encratiților, ce atunci se născuse, și care mai pe urmă a fost foarte pernicioasă. Se țice, că Tațian a fost autorul ei.

CAPITOLUL XXIX.

Despre Tațian și erezia sa.

Era însuși acest Tațian discipol al admirabilului Iustin martirul, și de care el a vorbit atât de avantajos în termenii ce am raportat. Cele ce țic le aflăm de la Irineu, carele în prima carte contra erezilor, vorbește de erezia lui Tațian în acești termeni. «Encratiții scoboriți de la Sa-
«turnin și de la Marcion învățau, că nu e permis de a
«contracta măriagiū, găsind prin acesta a blama opera
«lui Dumneșeu, și condamnând în mod tacit distincțiu-
«nea sexelor ce el a stabilit pentru a conserva natura.
«Ei opreau de asemenea de tôte vietățile, recunoscând
«rău bunătatea Creatorului, care ne-a acordat întrebui-
«țarea lor. Ei negă încă, că primul om este mântuit, și
«acesta este o estravanță care a fost puțin după aceia
«inventată între ei, de către Tațian discipolul lui Iustin.
«In cât timp el a rămas sub conducerea unui atât de ex-
«celent Învățator, n'a vorbit nimica de asemenea, însă
«după martirul său, el se despății de Biserică, și fiind um-
«flat de vanitatea unui doctor, ca și cum ar fi întrecut
«pre toți cei-lalți în cunoștință, el compuse corpul monstruos
«al unei doctrinei streine, inventând vârste nevisibile ca Va-
«lentîn, și asigurând ca Saturnin și Marcion, că marita-
«giul nu e nimica alt ceva de cât o corupțiune și un a-
«dulter. El puse la îndoială de asemenea mântuirea lui
«Adam. Iată ce țice Irineu. Severie declarându-se după a-
«ceia pentru această erezie, și întinșându-o foarte mult, ea
«fu numită cu numele său. Acei ce o urmédă să servesc
«de Lege, de Profeți, și de Evangeliū, însă ei le explică

dupre opiniunile lor particulare. El resping Epistolele lui Pavel și Faptele Apostolilor. Tatian care a fost primul autor al eresiei a compus un lanț de patru Evangeliști, ce se găsește încă în mânele a câte-va persoane. Și dice, că el a avut cutezanța de a schimba stilul lui Pavel, și de a pune Epistolele sale în termeni mai eleganți. El a lăsat mai multe opere, din care cea mai eloquentă și mai folositore este contra Păgânilor, unde arată că Moisi și Profeții sunt mai vechi ca orî și ce autor grec.

CAPITOLUL XXX.

Despre Bardesane, Sirian, și despre cărțile ce el a compus.

Mai multe eresii ridicându-se în Mesopotamia sub domnia aceluiaș Impărat, Bardesane Sirian de națiune, om subtil și eloquent, compuse în limba sa dialoguri contra lui Marcion, și contra autorilor celorlalte secte, și diferite alte opere ce au fost traduse în grecește de către unii din discipolii săi, a cărora vigore cu care el susținea adevărul Religiei noastre, 'i atrăsese un foarte mare număr. Intre operile sale este un excelent dialog despre destinată. Se dice că el făcu mai multe altele despre persecuțiunea ce se pornise în acel timp contra Bisericii. El fu mai întâi discipol al lui Valentin, însă desaprobând mai târziu simțimintele sale, el 'l convinse de mai multe imaginațiuni estravagante și fabuloase, fără ca cu toate acestea să se fi îndreptat în totul de erorile ce le învățase în școla sa. Sotir Episcop de Roma muri în acel timp.

CARTEA A CINCEA

PREFAȚA

Sotir Episcop de Roma, murind, după ce a guvernat opt ani această Biserică, Elefterie fu al doi-spre-zecelea de la Apostoli, care succedă la demnitatea sa în al șapte-spre-zecelea an al Domniei lui Antonius Verus, în care an o violentă persecuțiune fiind ridicată contra noastră de către locuitorii din mai multe cetăți, se poate judeca raționabil, din ceia ce se întâmplă într'o singură provincie în care numărul celor ce au suferit martirul în tot pământul fu foarte mare. Istoria acesta a fost conservată în monumentele publice, ca o istorie demnă de a nu fi nici odată uitată. Am inserat actele întregi în culegerea ce am făcut de martiri, de unde se poate nu numai învăța adevărul de cele ce s'au petrecut atunci, dar încă a trage mari exemple de pietate. Voiu alege din ele și voiu transcrie aicea ceia ce mi se va părea propriu pentru subiectul meu. Ceî-l-alți Istorici n'au scris de cât luptele, victoriile, trofeele, faptele mari ale căpitanilor, și ale soldaților ce au împlântat mâinele lor în sânge pentru conservarea țărilor lor, și a averii lor. Inșă eū care fac istoria unui stat ceresc și Dumnezeesc, n'am a istorisi de cât răsbóe sante, care tind la o pace spirituală, de cât lupte întreprinse pentru apărarea nu a unor posesiuni trecătoare ale acestei lumi, ci ale adevărului care este mai vecinic, de cât trofee ridicate contra puterilor celor nevedute. de cât cununî nemuritoare și nestricăciose.

CAPITOLUL I.

Despre cei ce au murit în Galia, pentru apărarea credinței sub domnia lui Verus.

Galia a fost câmpul de luptă, unde se dădură aceste atacuri. Ea are două Mitropolii celebre, Lion și Vienna, printre care trece Ronul care udă totă țara de prin prejur. Bisericile din aceste cetăți scriseră către Bisericile din Asia și din Frigia istoria martirilor lor. Cred a nu putea face nimic mai bine, de cât dea raporta propriile lor cuvinte.

«Servitorii lui Iisus Christos cari locuiesc la Vienna și la Lion cetăți din Galia, către frații din Asia și din Frigia cari au aceeași credință și nădejdie aceeași rescumpărare, pace, har și glorie din partea lui Dumnezeu Tatăl, și a lui Iisus Christos Domnul nostru. După o prefață pe care o las, ei încep narațiunea lor în acești tremenți. N'am putea exprima, și nu credem ca cine-va să pôtă scrie cât a fost de violentă persecuțiunea ce noi am suferit aici; cât de înveninată a fost turbarea păgânilor contra credincioșilor, și cât au fost de crude muncile ce Martirii au suferit. Inimicul comun a făcut toate sforțările sale contra noastră și a trimis pre Slugile sale pentru a ne face să simțim mai dinainte o încercare din violențele ce el va exercita când va veni sfârșitul lumii.

«Ni se opri mai întâiu de a ne arăta în piețele publice în băi, și nici într'un loc. Inșă harul lui Dumnezeu se luptă pentru noi și susținu slăbiciunea noastră. El ridică oameni fermi și nestrămutați ca niște colone, cari atraseră asupra lor prin forța lor totă turbarea demonului și cari suferiră tot soiul de insulte și de suplicii. Ei desprețuiră aceia de care lumea se teme mai mult, și trecu prin tot ce e mai teribil pentru a merge la Iisus Christos. Ei au arătat lămurit prin faptele lor, că nu sunt vrednice pătimirile vremii de acum către mărirea cea viitoare care se va descoperi întru noi. Ei au suferit mai întâi tot ce furia unui popor iritat pôte inventa mai crud contra unor inimiți neimpăcați. Au fost batjocoriți, târați, bătutii uciși cu pietre, închiși. Au fost aduși în piețele publice, de către Tribunalul jandarmilor și de Magistrații poporului, interogați în public, și după ce au mărturisit

«că erau Creștini, au fost puși în închisore până la ve-
«nirea Guvernatorului. Apoi aduși înaintea lui, și fiind-că
«el întrebuița asupra lor tot soiul de crușimi, unul din
«frați numit Vetius Epagatus, arătă câtă dragoste avea
«el către Dumneșeu și pentru aprópele. El ducea o viața
«atât de aspră, că egala într'o mare tinerețe, meritul ce
«Zacharia n'a avut de cât într'o vârstă fórte înaintată.
«El mergea ca și dînsul în tóte poruncile Domnului într'un
«mod ne imputabil. Era grabnic a servi pre aprópele,
«plin de zel și de duhul lui Dumneșeu. Avênd niște ca-
«lități atât de eminente, el nu putu suferi fără indignare
«nedreptatea cu care ne condamna, și ceru permisiune
«de a vorbi în favórea nóstră, și de a arăta că nu eram
«vinovați nici de atheism, nici de nelegiuire. Abia își
«deșchise gura, și fiind-că era fórte cunoscut, se ridică
«în contra lui un mare strigăt din partea acelora ce erau
«împrejurul tribunalului. Judecătorul neputênd suferi rugă-
«ciunea sa, de și 'i recunoscú tótă dreptatea, în loc de
«a i-o acorda 'l întrebă numai, dacă era Creștin. El rês-
«punse tare și lămurit că era creștin, și îndată fu pus
«în numêrul Martirilor. Judecătorul îl numi ca prin de-
«risiune avocatul creștinilor. Inșă el avea de avocat pe
«Duhul sânt al cărui har se răspândea în el, cu mai
«multă abondență de cât nu se răspândise nici odată în
«Zacharia, fiind-că el îi da curagiul de a se expune la
«mórte pentru apărarea fraților săi. El fu un adevêrat
«Discipol al Mântuitorului care urmă Mielului pretutinde-
«nea unde merse. Apoi începu a recunoște pre cei ce e-
«rau Creștini. Unii din ei făcură profesiune publică de
«credință, cu o generósă libertate. Alții se găsiră prea
«slabi pentru a da o luptă atât de mare, și nepregătin-
«du-se la acésta îndestul de biné cădură nedând prin că-
«derea lor de cât o nemângâiată durere, și impuținară
«ast-fel ardórea acelora cari nefiind încă prinși, mergeau
«în urma Martirilor pentru a le servi, de și n'o puteau
«face acésta de cât cu o mare greutate. Noi eram toți ca
«atârnați de frică în necertitudinea confesiunei. Nu dóră
«că ni-am fi temut de munci, dar ne diceam, ca nu
«cum-va vre unul din noi să cadă la sfêșit sub violența
«lor. Se lua în fie-care și mai mulți pentru a implini
«numêrul de șeci cari căduse. Se areștă ast-fel cei mai

«considerabil din ambele Biserici, cari aședase acolo or-
 «dinea și poliția. Judecătorul poruncind public să se facă
 «o exactă cercetare de noi toți, prinseră pre unii din
 «sevitori noștri, cari erau păgâni și cari fiind plini de
 «duhul demonului, și temându-se de a suferi muncile ce
 «văduse că au suferit credincioșii, depuseră fals după
 «stăruința soldaților, cum că noi făceam ospete de ale
 «lui Thiest, că luam plăceri de ale lui Oedip, că comi-
 «team abominațiunii ce nu e permis nici de a gândi,
 «nici de a spune, și care n'am putea crede că cine-va
 «vre odată să fi voit a face. Când aceste negre ca-
 «lomnii fură răspândite în public, totă lumea se irită
 «cu o ast-fel de furie contra noastră, în cât cei mai de
 «aprobe ai noștri cari odinioară ne tratase cu ore care
 «moderațiune din respectul înrudirei, deveniră cei mai
 «înfuriați. Atunci vedurăm împlinirea acestui cuvânt al mân-
 «tuitorului. *Va veni vremea ca tot cel ce va ucide*
 «*pre voi, să i se pară că aduce jertfă lui Dum-*
 «*nezeu.* Numărul și crușimea muncilor ce suferiră sân-
 «țil Martiri, sunt mai pre sus de tot ce am putut spune.
 «Demonul făcu toate sforțările sale pentru a scôte vre o
 «hulă din gura lor. Turbarea Guvernatorului, a soldaților
 «și a poporului se desbărcă cu ultimul exces asupra lui
 «Sanctus Diaconul, născut la Vienna, asupra lui Maturus
 «carele, de și nu era de cât neofit, nu înceta de a lupta
 «cu bărbăție pentru apărarea credinței, asupra lui Atha-
 «lus născut la Pergam, care a fost tot-d'auna stâlpul și
 «sprijinitorul Bisericei noastre și asupra lui Blandin, în
 «persóna căruia Mântuitorul a arătat că ceia ce este mai
 «prost, și mai desprețuit în ochii ómenilor, este sublim,
 «și excelent înaintea lui prin dragostea care dă probe de
 «puternicia sa. Căci în loc ca să tremurăm toți de frică,
 «și ca stăpâna sa duple lume care era în numărul
 «sânților Martiri și carea lupta generos cu ei pentru a-
 «părarea credinții, să se teamă din cauza delicatetei tru-
 «pului său, nu cum-va să nu aibă putere de a susține
 «cu statornicie că era Chreștină, ea fu plină de un cura-
 «giu atât de neînvins în cât călăii după ce s'au succe-
 «dat pe rind de diminătă până în séră pentru a o munci
 «fură siliți a mărturisi că erau învinși, și că ei nu
 «puteau mai mult să i facă nimic. Ei se miraū pentru că

«ea respira încă de și trupul său fu sfêșiat și străpuns
 «de tôte părțile, și protestaū că fără a întrebuița atâtea
 «munci diferite ce ea suferise, una din cele mai mici era
 «de ajuns pentru a o face să móră. Acéstă prea fericită
 «înără fată relua noui puteri ori de câte ori reînoea
 «profesiunea credinței sale, și găsea alinarea și repaos a
 «repetă sunt Creștină, și nu să face nici un rău între
 «noi. Sanctus suportă de asemenea tôte muncile cu o
 «statornicie mai mult de cât omenéscă, și când în mij-
 «locul celor mai crude suplicii, nelegiuiri il întrebaū în
 «speranța de a scóte prin violența durerei vre un cuvânt
 «nedemn de el, în loc de a răspunde la întrebările lor, și
 «de a spune saū numele său, saū țara sa, sunt liber,
 «saū sunt sclav, el nu răspundea nimic alt ceva, de cât, sunt
 «Creștin. Acesta era unicul său răspuns la întrebările
 «ce i se făcea de numele său, de țara sa, de familia sa,
 «și Păgânii nu putură nici odată smulge alt cuvânt din
 «gura sa. Acéstă fermitate nestrămutată, adăogând furia
 «Judecătorului său și a călailor săi, ei 'i aplicară plăgi
 «de metal înfocate pe părțile cele mai delicate, și mai
 «simțibile. Aceste părți fură arse. Însă el rămase tot-d'auna
 «în picioare, și fu răcorit prin o apă vie ce eșă din sânul
 «Mântuitorului, ca dintr'un isvor nesecat. Trupul său era
 «tot acoperit de semnele muncilor ce suferise, nu era de
 «cât rană și contuziuni. Dar era asemenea o minune de
 «răbdarea Domnului nostru care suferea în persóna sa,
 «care nimicea puterea inamicului și care arăta prin un
 «exemplu simțit că nu este frică unde este dragostea Pă-
 «rintelui, nici durere unde e vorba «de gloria Fiului.

«Nelegiuiri reîncepând după câte-va zile al munci, în
 «credință, că membrele sale vinete și umflate, ce nu
 «puteau suferi nici cea mai mică atingere, n'ar putea
 «nici odată suferi noui suplicii, saū că dacă ar muri prin
 «excesul durerei, vederea morței sale, ar sgudui pre toți
 «cei-l-alți, trupul său se sculă iarăși în contra așteptării
 «lor, trase puteri din cruđimea lor, reluă mișcarea și funcțiu-
 «nele sale ordinare. Ast-fel harul schimbă acéstă a doua
 «persecuțiune în remediu, și il vindecă prin durerea mun-
 «cilor, prin care el voeau a 'i ridica viața. Demonul care
 «credea că a învins cu totul pe Bibliada, pentru că ea
 «renunțase la credință, ca alții câți-va, vroi a încununa

«condamnarea sa prin calomnie, și o puse la munci din
«nou, pentru ca rănită și slăbită cum era de căderea sa,
«să depună în contra noastră. Inse această violență nu servi
«de cât a o deștepta din profunda sa amorțire. Muncile
«ce exercitară călăii asupra sa, o făcură a-și aminti de
«focul iadului, și ea le dișe, cum ar mânca Creștinii
«copii, ei cari nu 'și permit a mânca sânge de animale.
«Ea mărturisi apoi că era Creștină, și fu pusă în nu-
«mărul Martirilor. Răbdarea credincioșilor tocind ascuți-
«tul instrumentelor persecutorilor lor, Demonul inventă
«alte mașini, și făcu de'i închise într'o temniță întunecată.
«Li se puse piciorile în gros, și le întinseră până la a
«cincea gaură, și 'i făcu a suferi toate relele ce pot intra
«în spiritul acelora cărora Demonul le inspira turbarea
«sa. Mai mulți fură înădușiți de aerul cel rău al temni-
«ței, și Dumneșeu voi ca ei să móră ast-fel pentru glo-
«ria sa. Alții cari fusese munciți cu atâta exces, în cât
«se credea că ori ce îngrijire s'ar lua pentru ei nu s'ar
«putea nici odată vindeca, trăiră în temniță, fără a fi a-
«sistați de către ómeni, ci întăriți ast-fel de Domnul, în
«cât ei însuși întăreau și mângăeau pre cei-l'alți. Tineri
«prinși de puțin timp, și ale căror trupuri nu fusese slă-
«bite prin violența muncilor, nu putură suporta incomo-
«ditățile închisorilor fără a muri. Prea fericitul Pothin E-
«piscop de Lion în vârstă mai mult de nouă-deci de ani
«al cărui trup era atât de slab, că de abia putea res-
«pira, însă al cărui suflet era susținut prin o dorință ar-
«dătoare de Martir, fu tîrit înaintea Judecătorilor.

«Trupul său, duple cum am spus, era împovărat sub
«greutatea anilor și a bólelor, însă sufletul său conserva
«o vigóre minunată pentru că era destinat a face să tri-
«umfe Iisus Christos. Când soldații 'l aduseră la Tribunal
«când Judecătorii sosiră acolo, și popóarele ridicaseră vocea
«lor contra lui, ca și cum ar fi fost Iisus Christos, el făcu o gene-
«rosă profesiune de credința noastră. Guvernatorul între-
«bându-l care era Dumneșeu Creștinilor, el răspunse veți
«ști, dacă veți merita de a o ști. Indată el fu târât și
«bătut ca batjocură. Cei mai de aproape 'i dădură lovituri
«de picior și de pumni, fără a avea nici un respect de
«vârsta sa. Cei mai depărtați aruncară asupra lui tot ce
«găsiră sub mâinile lor. În fine nu fu niminea care să

«nu se témă de a nu fi culpabil, dacă ar lipsi de al maltrata.
«L duse pe jumătate mort în închisóre, unde muri după
«douë zile. Se vedu atuncea o minunată conduită a lui
«Dumnezeu, și un efect foarte rar și foarte extraordinar
«al nesfârșitei sale misericordii. Acei ce renunțase la
«credință fură inchiși în închisori, ca și acei ce o mărtu-
«risise. Acești din urmă fură arestați în calitate de Chre-
«știni, fără să 'i acuze de nici o crimă. Cei dintâiu, de-
«parte de a trage vre un fols din apostasia lor, fură a-
«restați ca criminali, ucigași și chinuiți mai crud de
«cât cei-l-alți. Aceia erau mângâiați prin dragostea lui
«Dumnezeu, prin bucuria mărturisirii lor, prin nădejdea
«răsplătirilor vecinice, pe când aceștia erau întristați prin
«imputările conștiinței lor. Nu era nimic mai lesne de
«cât de ai remarca când treceau, căci unii aveau bu-
«curia zugrăvită pe fața lor, și acéstă bucurie purcedea
«de la gloria ce harul mărturisirei lor le câtigase. Lanțurile
«lor chiar le serveau de ornament ca niște ceaprazuri la
«chia unei mirese. Ei respiraū mirosul Mântuitorului și
«acest miros era atât de plăcut, în cât s'ar fi cređut că
«ei erau parfumați de un parfum ordinar. Cei-l-alți din
«contra erau triști, posomorâți și abătuți. Ei erau afară
«de acésta desprețuiți de către Păgani, ca niște mișei,
«cari renunțase la calitatea glorioasă de Chreștin, pentru
«a se acuza ei însuși de ucigași. Miserabila stare la care
«ei erau reduși, contribuea mai cu sémă a confirma pre
«credincioși, ast-fel că acei ce erau prinși din nou, mărtu-
«turiseau că erau Chreștini fără a pregeta, și fără a fi
«sguduiți prin ispitirele Demonului. Iată ce adăogă ei mai
«pe urmă în aceeași scrisóre. Martirii muriră în diferite
«chipuri, cari fură ca atâtea culori și flori, cu cari ei
«împodobiră cununa ce voeau a înfățișa lui Dumnezeu.
«Era foarte drept că acești Atleți neînvinși, care se lup-
«tase și câștigase victorii să se bucure de cunună. Ma-
«turus, Sanctus, Blandina și Attalus fură duși la Amfi-
«theatru, pentru a fi expuși acolo la fiarele sêlbatice într'o
«di care fusese aleasă înadins pentru ei. Maturus și Sanc-
«tus trecură prin tot soiul de munci, ca și cum n'ar fi
«suferit nimic mai înainte, sau mai bine ca niște invin-
«gători cari înfrânsese deja pre inamic. Ei se luptară pen-
«tru a lua cununa; ei fură bătuți cu lovitură de bice;

«sfâșiați de fiare și suferiră toate chinurile ce plăcu poporului de a cere în furia sa, ce se exercita asupra lor. «In fine fuseră puși pe un scaun de fer, și arși de vii «și ei simțiră un miros nesuferit ce eși din membrele «lor consumați. Inșă toate aceste suplicii nu erau capabile «de a alina pre popor.

«Turbarea sa nu era de loc satisfăcută de nu va slăbi «statornicia lor. Cu toate acestea ei nu putură scóte din «gura lui Sanctus alt cuvânt de cât acest cuvânt ordinar «prin care mărturisea necontentit că era Creștin. In fine «fiind-că respiraă încă după o lungă luptă ei fură uciși «și serviră ziua aceea de spectacol lumii, în loc de spectacolile ordinare ale Amfiteatrului. Blandina fu legată «la un stâlp pentru a fi sfâșiată de fiare. Fiind-că era «legată în formă de cruce, și să ruga necontentit, acest «spectacol reîndoaia ardórea celor ce se luptău cu densa «pentru aceeași cauză în același câmp, și le aréta în «persóna sa prin ochii credinții pe acela ce bine-voise a «fi pironit pre Cruce, pentru ca să arate celor ce vor «crede în el, că cine suferă aici pe pământ pentru densusul, se va bucura de o viață vecinică cu Dumneđeű Părintele sěű. Fiarele neatingend'o, ea fu adusă iarăși în «temniță și rezervată pentru o altă luptă, pentru ca biruind pe șarpele în atâtea ocașuni diferite, ea să facă «sigură condamnarea ce rosti Dumneđeű odinórá contra lui, și să ridice curagiul fraților sěi, prin exemplul «rar al generosităței cu care, orí cât de slabă și desprețuită era dupre lume, ea se îmbrăcase cu puterea neinvinsă a lui Iisus Christos, biruise pre inimicul în toate «ocasiunile, și luase cununa.

«Attalus fiind cerut cu stăruință de popor, el apăru «cu liniștea ce'i dădea curățenia conștiinței sale, exercițiul virtuții sale, și libertatea cu care făcuse tot-d'auna «profesiune între noi de a spune adevărul. Primblându-l «împrejurul Amfiteatrului cu o tabelă înaintea lui, pe «care era scris: Iată acest Attalus Creștin, poporul intră «în furie. Inșă Governatorul aflând că el era Cetățean «Roman, porunci de a'l duce iar în temniță cu cei-l-alti, «scrise Impăratului despre afacerea lor și așteptă răspunsul. Cu toate acestea timpul ce se strecură nu le a fost «nefolositor; căci rébdarea lor atrase misericordia Dum-

«neîdească, și membrii Bisericii, cari murise prin apostasia, primiră de la cei ce rămaseră vii prin credință, comunicarea acestei vieți. Martirii făcură har celor ce nu «ăvusesse curagiul de a fi Martiri, și Biserica care este «tot de odată Fecioră și Mumă fu plină de bucuria de a «primi vii în sânul său pre acei ce eșise de acolo morți. «Acei ce renunțase la credință, fură ca formați și însușlețiți din nou în sânul acestei sante mume, prin îngrijirea Martirilor. Ei învățară a face profesiune publică «de doctrina salutară pe care fusese atât de slab de a «o renega. Și fiind-că Dumneșeu nu voește mōrtca pēcătōsului, ci să se întōrcă și să fie viu, de îndată cei ce «primiră noui puteri cu o nouē viață, apărură înaintea «Tribunalului Governorului căruia Impēratul rēspunsese «ca să se taie capul celor ce ar mărturisi, că sunt Chreștini, și să se achite acei ce l'ar nega. In timpul unui «tīrg ce e fōrte celebru în acēstă țară, și unde se face «un minunat concurs de diferite națiuni. Governorul «porunci de aduse pre prea fericiti Martiri pentru ai traduce înaintea poporului. Interogându-i, el condamnă pre «Cetățenii Romani a avea capul tăiet, și pre cei-l-alți a «fi expuși la fiarele sēlbatice. Iisus Christos primi o glorie de mărturisirea atât de puțin așteptată de Păgani, «de la acei cari chiar de la început renunțaseră la credință. «I-aū interogat parte cu scop de a'i achita. Inșă când ei «mărturisiră că erau Chreștini, fură puși cu restul Martirilor. Acei ce n'aveau cea mai mică urmă de credință «cel mai mic respect pentru curățenia hainei ce se primește la Botez; cea mai mică témă de judecățile reduștabile ale lui Dumneșeu, rămaseră afară ca fiii pierdării «cari desonoraū prin schimbarea lor, Religiunea ce îmbrățișase. Toți cei-l-alți se adunară la Biserica. In timpul când se examina afacerea lor, Alexandru, Frigian «de națiune, Medic de profesiune, care era stabilit de «mult timp în Galia și care era fōrte cunoscut prin ardōrea dragostii sale, și prin aprinderea zelului cu care «predica ca un Apostol adevērurile Religiunei nōstre le «făcu semn ca să mărturisescă înaintea Judecătorilor, «credința ce o negase. Se vedea pe fața sa dorința ce «avea în inimă, și greutatea ce simțea pentru ai naște «din nou lui Iisus Christos. Poporul iritat pentru că acei

«ce renunțase la credință, o mărturisea, începu a striga
«contra lui Alexandru, și al acuza de a fi cauza schim-
«bării lor. Guvernatorul întrebându-l îndată cine era el
«răspunse că era creștin, și fu condamnat la a fi expus
«fiarelor sëlbatice. În ziua următoare el fu adus cu Atta-
«lus, pre care Guvernatorul îl condamnase la același
«supliciu, pentru a mulțami poporul. După ce amândouă
«suferise în Amfiteatru toate chinurile ce pôte inventa cea
«mai ingenioasă cruđime, ei avură capul tăiat. Alexan-
«dru nu ăise nici un cuvânt și nu scöse nici un sus-
«pin, întreținându-se neconținut cu Dumneđeu în fundul
«inimei sale.

«Attalus fiind pus pe scaunul de fer și ars, ăise în
«latinește poporul, arătând fumul nesuferit ce eșea din
«trupul sêu: ceia ce faceți voi este în adevăr a mânca
«ómenă. Inșă noi nu'i mănăcăm, nici nu comitem altă
«crimă. Fiind-că l'au întreat, care era numele lui Dum-
«neđeu, ei răspunse, Dumneđeu n'are nume ca un om.
«Către séră Blandina și Pontic tiner în vărstă de cincă-
«spre-ăcece ană pe cari 'i ținuse tot-d'auna de față pentru
«ai spălmenta prin vederea muncilor celor-l-altă Martiri
«primiră ordin de a jura în numele zeilor păgănilor. Inșă
«disprețul ce ei arătară față de acești đei, excită atât de tare
«mânia poporului în cât neavând nici compătımire pen-
«tru vărsta unuia, nici respect pentru sexul cel-lei-alte
«'i făcu a suferi tot soiul de suplicii, silindu-i neconținut,
«în zadar de a jura. Pontic fiind susținut prin îndemnă-
«rile ce'i făcea sora sa în fața Păgănilor chiar, muri în
«mijlocul muncilor. Prea fericita Blandina rămase cea de
«pe urmă ca o generóasă mumă ce îndemnase pre fiil
«săi la luptă, și cari 'i trimise victorioși la Dumneđeu,
«reintră în câmpul de luptă unde ei semnalase cura-
«giul lor, și alergă cu bucurie pentru a'i ajunge, ca și
«cum ar fi fost dusă la patul nupțial, în loc de a fi con-
«dusă la supliciu și de a fi expusă la dinții fiarelór. După
«ce a fost bătută cu vergi, sfășiată de dinții fiarelor, pusă
«pe scaunul de fer, închisă într'o rețea și expusă unui
«taur care o aruncă de mai multe ori în aer, fără ca ea
«să simtă nimic, din cauza ardórei credinții sale, a fermi-
«tății nădejdi sale, și a atențiunei cu care ea se între-
«ținea cu Dumneđeu, avu în fine capul tăiet. Păgănil

«mărturisiră ei însuși, că nici odată o persoană de sexul
«său nu suferise atâtea munci. Crușimea lor nu fu totuși sa-
«tisfăcută, și furia ce le inspira demonul, se descărcă a-
«supra trupurilor Sântilor.

«Ne fiind în destul de raționabili, pentru a avea rușine
«că au fost învinși, Guvernatorul și poporul deveniră mai
«animați contra noastră pentru ca să plinăscă acest cuvânt
«din Scriptură:

«*Cel ce face strâmbătate, mai facă strâmbătate,*
«*și cel drept mai facă dreptate.* (Apoc. Cap 22). Ei arun-
«cară câinilor trupurile celor ce murise în temniță și le pășiră
«di și nopțe, ca nu cum-va noi să le dăm onórea înmormân-
«tării. Ei păziră de asemenea capurile și rămășițele ce
«cruțase focul și fiarele. Unii scrășneau din dinți con-
«tra morților, și turbau de necaz de a nu putea mai
«mult să'i muncească; alții făceau batjocuri singeróse, și
«dădeau mari laude ȝeilor lor. Cei mai puțin infocați și
«cari se păreau a avea óre-care compătimire de nenoro-
«cirea noastră, ȝiceau ca prin imputare, unde este acum
«Dumneȝeul lor, și la ce le-a servit Religiunea lor pe
«care au preferat' o vieȝei lor? Noi aveam, totuși o părere
«de rău fórte simțită de a nu putea da înmormântare
«trupurilor Sântilor. Păgânii le păzeau atât de exact, ca
«și cum le-ar fi fost un mare avantajiu de a le vedea
«expuse ast-fel, în cât nu puteam nici a le lua în tim-
«pul nopții, nici a le căpăta prin bani, sau prin rugăciune.
«După ce au ȝis ceva pe care o las, ei adaogă ceea ce
«urméază. După ce trupurile Martirilor au fost expuse
«șase ȝile, și desonorate prin tot soiul de ultragii, ele
«fură arse de către nelegiuiți, și cenușa fu aruncată în
«Ron, pentru ca să nu rămână din ele nici o rămășiȝă
«pre pământ. Ei făcură ast-fel, ca și cum ar fi putut
«întrece puterea lui Dumneȝeú. Ei nu vor mai avea, ȝi-
«ceaú ei, după acésta nădeȝdea înviefei, pe care se ra-
«zimă când introduc o nouă Religiune, despreȝuesc mun-
«cile, și merg atât de veseli la mórte. Să vedem dacá
«ei vor înviea, și dacá Dumneȝeul lor va avea puterea
«de a'i ajuta, și de a'i scóte din mâinile noastre.

CAPITOLUL II.

Remediile de care sântii Martiri se serviră pentru a vindeca pre cei ce căduse în timpul persecuțiunei.

Se pôte judeca din cruđimea acestei persecuțiunii, ce suferi Biserica atunci în Galia, și ceia ce suferi ea în cele-l-alte părți ale Imperiului. Cred de datorie a transcrie încă aici un loc din aceiași epistolă, de unde se va recunósce mărirea dragostei și a duioșiei Martirilor.

«Credincioșii imitatori ai lui Iisus Christos, carele avënd
«natura lui Dumneđeu, n'a cređut ca să fie pentru el o usur-
«pație de a fi egal lui Dumneđeu, nu luară calitatea de
«martiri, nu voră a permite ca noi să le-o dăm prin viu
«grai sau prin scris, și când le-o dădeam, ei ne muștrau cu
«asprime, de și suferiseră martirul nu o dată sau de două
«ori, ci de mai multe ori, și fuseseră străpunși de lovituri,
«sfășiați de fiare sălbatice, arși de foc. Ei dădeau cu bucu-
«rie acest titlu lui Iisus Christos, ca credinciosului și ade-
«văratului martor al credinței nóstre, întâiului născut din
«morti, lui Christos și Domnului vieții spirituale și dumne-
«dești. Vorbindu-ne apoi de cei ce murise în muncă, ei ne
«diceau, acei pe cari Iisus Christos a bine-voit a'i chema,
«după ce au mărturisit credința, și a căroră mărturisire a
«bine-voit a pecetlui prin moartea lor sunt asemenea adevē-
«rați Martiri.

«Inșă noi nu suntem de cât niște simpli mărturisitori.
«Ei ne rugau apoi cu lacrimi a face rugăciuni neconținute
«lui Dumneđeu, pentru a obține, ca să isprăvească întru ei
«lucrul ce începuse cu atâta fericire. Și apoi, adevărata pu-
«tere a martirului se arăta în toate faptele lor, în libertatea
«cu care ei vorbeau Păgânilor, în o atitudine liniștită, și care
«în răbdare chiar era îndrăsnită. Era frica lui Dumneđeu,
«de care erau plini, cari i împedica de a primi calita-
«tea de Martiri ce frații lor le ofereau. Și puțin mai jos:
«Ei se umileau sub puternica mână, prin care ei sunt
«acum înălțați. Ei ertaș și deslegaș pe totă lumea, ne
«acuzând nici legând pe niminea. Ei rugau pe Dumneđeu
«pentru persecutorii lor, ca Stefan, acest desăvârșit Mar-
«tir, dicënd: Dómne nu le socoti lor păcatul acesta. Că

«dacă Ștefan se ruga pentru cei ce l' ucideaŭ cu petre,
 «cu atât mai mult credem că el se ruga pentru frații săi.
 «In fine ei adaogă ceea ce urmăză. Ei avură încă o mare
 «luptă de dat contra demonului prin dragostea fraților
 «lor, și pentru a l' face ca să dea înapoi pre acei ce el
 «credea că i-a înghițit. Căci departe de a se înălța prin
 «mândrie mai pre sus de acei ce căduse în timpul per-
 «secuțiunei, ei le comunicaŭ cu o dragoste de mamă,
 «ceia ce le lipsea din bunurile cerești. Plângeaŭ pentru
 «ei, și se rugaŭ lui Dumnezeu de a le înapoia viața, pe
 «care le-o înapoe în adevăr, și pe care ei o comuni-
 «cară altora. Ei s'aŭ întors victorioși la Dumnezeu; aŭ
 «iubit pacea, ni-aŭ recomandat'o, s'aŭ dus cu ea la Dum-
 «nețeu fără a lăsa durere mumei lor, nici desbinare între
 «frații lor, și fără a le lăsa alt-ceva de cât bucurie, unire,
 «și dragoste». Am judecat că ar fi folositor de a raporta
 această mărturisire de duiosie a Martirilor către acei ce
 căduse, pentru a rușina asprimea cu care unii aŭ tra-
 tat mai pe urmă pre membrii lui Iisus Christos.

CAPITOLUL III.

Vedenia pe care o avu în vis Martirul Attalus.

Este în aceeași scrisore o altă Istorie foarte remarcabilă
 pe care nimenea precum sper, nu va găsi rău ca s'o în-
 serez în acest loc. «Unul din Martiri de care am vorbit
 «Alcibiade, trăia cu o asprime atât de mare, că nu mânca
 «de cât pâine, și nu bea de cât apă. Fiind-că el păzea
 «tot aceeași înfrânare și în închisore, Attalus după prima
 «luptă ce dădu în Amfiteatru, avu revelațiune, că Alcibiade
 «nu făcea bine de a refuza să mănânce cărnuri, ce
 «Dumnezeu a creat, și de a scandalisa pre cei slabi. Al-
 «cibiade cedă la această revelațiune, și de atunci mănă
 «din tot soiul de cărnuri mulțumind lui Dumnezeu. Căci
 «harul nu se despărtea de ei, și Duhul sfânt locuia în-
 «tru ei pentru ai conduce». Montan, Alcibiade și Theo-
 dor fură considerați în acel timp de mai mulți credincioși
 din Frigia ca profeți, și opiniunea lor era cu atât mai
 probabilă că harul profeției dură încă în mai multe Bise-
 rică. Cărta aprindându-se puțin între ei asupra acestui

subiect, frații cari erau în Galia, făcură în favoarea lor o mărturisire plină de pietate și de dreptate. Și le trimiseră mulțime de epistole ce erau scrise de Martiri în temniță pentru credincioșii din Asia și din Frigia, și pentru Elevatione Episcop de Roma, prin care ei recomandă pacea și unirea Bisericilor.

CAPITOLUL IV.

Martirii recomandă pre Irineu lui Elevatione.

Aceiași Martiri recomandă pre Irineu, atunci Preot al Bisericii din Lion, lui Elevatione Episcop de Roma, și făcură despre el o mărturisire foarte avantajoasă într'o scrisoare concepută în acești termeni:

«Noi dorim Elevatione scumpul nostru Părinte, să fii tot-d'auna sănătos și să vă bucurați în Dumnezeu. Am rugat pre Irineu fratele și colegul nostru, de a lua osteneală să vă aducă scrisoarea noastră. Noi vă rugăm de a'l considera ca pre un om plin de dragoste și de zel pentru Testament, și pentru Legea nouă a Mântuitorului. Dacă am fi convinși că demnitatea contribuie la merit, vi l'am fi recomandat de mult timp, ca pre un personaj ridicat la onoarea Sacerdociului». Este oare necesar de a transcrie aicea Catalogul Martirilor, de cari este vorbit în această scrisoare, și din cari unii au avut capul tăiat, alții au fost expuși la fiare sălbatice, iar alții au murit în închisoare? Este oare nevoie de a raporta numele acelora ce rămăseră în viață, după ce au mărturisit generos credința? Cine va avea curiozitatea de a'i afla n'are de cât să cetiască culegerea ce am făcut de Martiri. Tot ce am istorisit acum, se întâmplă sub domnia lui Antonin.

CAPITOLUL V.

Plăie activă prin rugăciunile Creștinilor sub domnia Impăratului Marcu Aureliu.

Se dice, că pe când Marcu Aureliu fratele său făcea războiul Germanilor și Sarmășilor, armata sa fu atât de tare strinsă de sete, că nu scia ce remediu să aducă la

acésta. Atunci Soldații legiunii Melitina, a căror credință a fost tot-d'auna celebră din timpul acela, ingenuchind la pământ pentru a se ruga dupre obiceiul Creștinilor, spre marea mirare a inamicilor, ei atraseră asupra lor vijeli și tunete care îi puseră în fugă, iar asupra armatei Romane o plóie dulce care îi recori și potoli setea sa. Acéstă istorie a fost de o potrivă raportată de către Păgâni și de către Creștini, cu acéstă deosebire, că aceia care n'aveau lumina credinței, s'au mulțumit de a însemna acest rar eveniment, fără a-l atribui rugăciunilor noastre, iar ai noștri cari erau perfectamente sinceri, i-au exprimat cauza adevărată. Apolinarie unul dintre ei mărturisește, că acéstă legiune fu pe urmă numită de Impăratul, legiunea fulminantă. Tertulian face aceiași mărturisire în Apologia adresată de el Senatului pentru apărarea Religiei noastre; și pentru a confirma adevărul acestui fapt, el asigură că se vedea încă în timpul său o scrisóre a Impăratului Marcu Aureliu prin care el mărturisește că armata sa care era în primejdie de a muri de sete fu conservată prin rugăciunile Creștinilor, și dice, că acest principe amenință de a pedepsi cu mórte pre cei ce ar între prinde de ai acusa. El adaoage apoi ceia ce urmează:

«Care sunt deci legile ce n'au fost publicate contra «noastră de cât de către nedrepti, de către nelegiuți, și de «câtré cruđi, care n'au fost observate, nici de Vespasian, «de și el a învins pre Jidovi, nici de Trajan, de și el «a fost exact până la superstiție, nici de Antonin nici «de Verus». Fie-care va judeca de acésta cum 'i va plăcea. Să continuăm Istoria noastră. Pothin suferind Martirul cu cel-l-alti în vârstă mai mult de nouă-deci de ani, Irineu fu înălțat pe scaunul Bisericei de Lion. El fusese discipol al lui Policarp în tinerețea sa.

CAPITOLUL VI.

Episcopi de Roma.

În cartea a treia contra eresiilor, el face catalogul Episcopilor de Roma, de la Apostoli până la Elefterie. Iată vorbele sale: Prea fericitii Apostoli întemeind și ridicând acéstă Biserică 'i dădură conducerea lui Lin, de care Pavel

vorbește în Epistola către Timoteiū. Anachlet ȳ succedă și lui Anachlet Climent, care vedënd pre Apostoli și con-vorbind cu ei, avea încă predicarea lor și doctrina lor cu totul presintă; precum și mai mulți alții cari fusese de asemenea Discipoli lor. O mare neînțelegere se năs-cuse în timpul său între Credincioșii din Corinth; Bise-rica de Roma le scrise pentru a ȳ pune de acord, pentru a redeștepta credința lor, și pentru a reaminti în ei tra-dițiunea Apostolilor. Și puțin apoi el adaoge: «Evarest succedă
«lui Climent; Alexandru lui Evarest; Sixt lui Alexandru;
«Telesfor, care muri martir, lui Sixt; Higin lui Telesfor;
«Pius lui Higin; Anicet lui Pius; Sotir lui Anicet; Elefte-
«rie, care este acum al doi-spre-decelea de la Apostoli, lui
«Anicet. Acest șir de Episcopi a conservat până la noi
«tradițiunea și doctrina Apostolilor».

CAPITOLUL VII

Darul minunilor ce era încă între Credincioși.

Iată ce remarcă în trecăt Irineū în cele cinci cărți ce a compus spre a combate eresiile din timpul său, și ceia ce el remarcă este conform cu ceia ce am scris mai înainte. El mărturisește în cartea a doua că puterea de a face minuni se conservase încă în unile Biserici. «Ereticii, ȳice
«el, nu pot înviea morții, precum Mântuitorul a înviesat
«morți, și însuși Apostoli prin rugăciunile lor. Adesea-orî
«s'a întemplat că adunarea Sântilor făcënd în ocațiuni
«particulare posturi și rugăciuni, Dumneȳeu a acordat
«pietăței lor persoane pe cari le chemase la el, și a dat
«vieată trupurilor ce erau lipsite de vieată. După ce a
«vorbit de altele, el ȳice ceia ce urmează: Că dacă ei
«vor avea cutezarea de a pretinde că ceia ce a făcut
«Domnul n'a fost de cât o ilusiune, noi le vom pune
«înainte mărturisirile Profeților cari au preȳis ceia ce el
«a făcut, și le vom aręta că el a fost Fiul unic al lui
«Dumneȳeu. De acolo vine, că adevęrații săi Discipoli
«fac minuni pentru binele ómenilor, dupre puterea pe
«care el le-o dă. Unii alungă demonii din trupurile ce le
«posedă, decî și acei ce au fost scăpați de demoni, cred
«în misterile noastre și rămân în Biserică. Alții cunos și

«predic viitorul. Alții tămăduesc pre bolnavi, punându-și
«măinile pre ei. Unii din ei au învieat morți, cari au
«trăit apoi mulți ani între noi. Ce voiți dice mai mult?
«Nu e cu putință a face numărarea harurilor și a daru-
«rilor ce Biserica răspândită în tot pământul, comunică
«gratuit, în numele lui Iisus Christos care a fost răstigi-
«nit pre cruce sub Pontie Pilat, și fără a înșela, nici a
«lua bani de la niminea. El dice încă într'un alt loc:
«Noi scim, că mai mulți din frații noștri au darul Pro-
«feției, că vorbesc mai multe limbi prin Duhul lui Dum-
«nezeu, că descoper gândurile cele mai secrete ale ini-
«milor, și că explică misterele». Iată ce aveam de șis,
pentru a arăta, că harul de a lucra minuni, era încă
câte odată dat în acel timp celor ce erau demni de a'l
primi.

CAPITOLUL VIII.

Catalogul cărților Scripturei tăcut de Irineu.

Find-că am promis de la începutul acestei Istoriei, de a raporta locurile din scrierile vechilor Scriitori ai Bisericei în cari au vorbit de cărțile santei Scripturi, să nu ometem ceia ce a șis despre acésta Irineu. Iată mai întâiu cum vorbește el de Evangeliu.

«Matheu a scris Evangelia sa în Ebrește, între Ebrei
«pe când Petru și Pavel întemeiau Biserica din Roma
«prin predica lor. După mórtea lor, Marcu discipol și
«interpret al lui Petru, scrise Evangelia ce predicase
«acest Apostol; precum Luca, care urmase pre Pavel,
«scrise de asemenea pre aceia, pe care o aușise predi-
«cându-se de el în călătoriile sale. Ión Discipolul mult iubit
«al Domnului, care se rezemase pre pieptul său, scrise
«de asemenea pre a sa la Efes cetate din Asia». Iată ce
dice Irineu în a treia carte contra eresilor, pe care a-
desea ori am citat-o. In cartea a cincea, el vorbește ast-
fel de Apocalipsul lui Ión, și de calculul literilor numelui
lui Antechrist. «Lucrurile fiind ast-fel, și acest număr gă-
«sindu-se în exemplarele cele mai vechi, și cele mai co-
«recte; cei ce au vedut pre Ión, mărturisesc, și rațiunea
«chiar ne învață, că numărul fiarei este însemnat dupre

«modul de al număra a Grecilor, în literile numelui său». Și puțin mai jos, el dice: Noi nu voim a ne pune în primejdie de a spune nimic cu ușurință atingător de numele lui Antechrist. Căci dacă numele său ar fi trebuit să fie declarat în acest timp, el ar fi fost exprimat de către acela care a avut revelațiune. În adevăr această revelațiune nu e atât de veche, fiind făcută mai în zilele noastre, pe la finele Domniei lui Domițian. El vorbește de prima Epistolă a lui Ión, din care citează mai multe locuri, și din prima a lui Petru. El mărturisește nu numai că a citit, dar că a și aprobat Cartea Pastorului, scriind ast-fel. Scriptura bine a dis, *credeți înainte de toate că nu e de cât un Dumnezeu care a creat și dispus toate ființele*. El citază texte de la înțelepciunea lui Solomon, precum este acela când dice, vederea lui Dumnezeu ne dă nestricăciune, și nestricăciunea ne apropie de el. El raportază cuvintele unui vechi Preot din timpul Apostolilor, al cărui nume 'l tace, și explicațiile ce el a dat santei Scripturi; face de asemenea mențiune de Iustin Martirul, și de Ignatie și citază texte extrase din operele lor. Promite de a face o carte înadins contra lui Marcion, și de a 'l combate prin argumente estrase de la el însuși. Vorbește de versiunea celor șapte-zeci în în acești termeni: «Dumnezeu s'a făcut om, și Domnul «ne-a mântuit dând semnul Fecioarei». Nu precum dic unii astă-zi, cari întreprind de a da explicațiile lor cuvintelor santei Scripturi, o tânăra persoană va zămisli și va naște un fiu, dupre versiunea lui Theodotion din Efes, și a lui Aquila din Pont, amândouă Jidovi Proseliți, pe cari i-au urmat Ebionienii cari dic, că Mântuitorul era fiul lui Iosif. El continuă puțin după aceia a vorbi de același subiect în aceiași termeni. Înainte de a fi stabilit Romnii Imperiul lor, și când Macedonenii erau Stăpânii Asiei Ptolomeu fiul lui Lagus, dorind a îmbogăți Biblioteca de Alexandria, cu cărțile cele mai considerabile ce ar fi fost între cele-lalte Națiuni, rugă pre locuitorii din Ierusalim, de ai traduce în grecește Cărțile santei Scripturi. «Find-«că ei erau încă atuncea supuși puterii Macedonenilor, «ei 'i trimiseră șapte-zeci de bătrâni foarte cunoscători în «ambele limbi, pentru a satisface dorința lui Dumnezeu «voind ast-fel. Acest Principe voind a încerca fidelitatea

«lor., și temându-se ca să nu altereze adevărul textului
«ce ei traduceau, le ordonă de a lucra fie-care separat
«la traducerea aceluiași Cărți. Când ei fură adunați și
«comparară traducerea lor în prezența lui Ptolomeu, per-
«fecta conformitate ce se găsi, făcu a se arăta Gloria lui
«Dumnezeu, și a recunoște că scriptura purcede din Du-
«hul său. Este cu atât mai puțin motiv a ne mra de a-
«ceasta, că sânta Scriptură fiind abolită, în timpul celor
«șapte-deci de ani, când poporul Jidovesc rămăsese în
«captivitate, când se reîntorse la Ierusalim, în timpul lui
«Artaxerxes Regele Persiei, Esdras sacrificator din semin-
«ția lui Levi, inspirat de Duhul lui Dumnezeu, făcu din
«nouă toate cărțile profeților, și publică a doua oară Legea
«lui Moisi. Iată ce țice Irineu.

CAPITOLUL IX.

Episcopii de Alexandria sub Domnia lui Comod.

Impăratul Antonin murind, după ce a domnit nouă-
spre-dece ani, Comod îi succedă. În primul an al Domniei
Sale, Iulian fu ridicat pe scaunul Bisericii de Alexandria
pe care Agripin guvernase două-spre-dece ani.

CAPITOLUL X.

Despre Panten.

Panten om foarte recomandabil prin eminența doctrinei
sale, învăța atuncea sânta scriptură în școla din Alexan-
dria, care este încă astăzi atât de celebră. El ar fi fost
ridicat în studiul Filosofiei Stoicilor și se zice că ardea
de un zel înfocat pentru propagarea cuvântului lui Dum-
nezeu că merse de a-l predica până în Orient și la In-
di. Aci el găsi Evangelia lui Mathei, ce se crede, că ar
fi fost dusă acolo de către Bartolomeu. El fu însărcinat
după aceia, de a învăța în Alexandria, unde el descoperi
atât prin viu graiu cât și prin scris, tesaurile doctrinei
ceresci.

CAPITOLUL XI.

Despre Climent Alexandrinul

Climent care avea același nume cu acel vechi Episcop de Roma, Discipol Apostolilor, înflorea în acel timp în Biserica de Alexandria. El vorbește tot de Panten ca de dascălul său, în cărțile Instituțiilor sale, și mi se pare că-l desemnează încă în cărțile sale unde face enumerarea acelor pe cari el i-a învățat. «N'am compus, »dăce el, această operă din vanitate, nici pentru a câștiga glorie. N'am lucrat la această de cât pentru a alina memoria mea în bătrânețile mele și pentru a conserva tot-d'auna vie imagina doctrinei ce am învățat de la acele prea-fericite personaje, din care unul era din Ionia, altul din marea Grecie, altul din Coelesyrie, altul din Egipt, altul din Assyria și altul din Palestina. Cel din urmă pre care l'am găsit, după ce l'am căutat în retragerea sa în Egipt, era primul în merit. Acești mari oameni conservând doctrina ce o primise de la Sântii Apostoli, Petru, Iacob, Ión și Pavel, ca niște fiți de la Părinții lor, de și se întâmplă adese ori că Părinții au fiți, ce nu le sémână, au séménat'o în sufletele noastre ca o sémânță cerescă.

CAPITOLUL XII.

Episcopii de Ierusalim.

Narcis, a cărui memorie este încă astă-zi în mare venerațiune între noi, guverna atuncea Biserica de Ierusalim. El era al cinci-spre-șecilea Episcop al acestei Cetăți, de la asediul ce ea susținuse sub domnia lui Adrian și de când această Biserică fusese compusă din păgânii convertiți la credință, pe când în începutul său ea nu fusese compusă de cât din Jidovi. Primul Episcop convertit din păgânism fu Marcu, după el Cassian, Publius apoi: Maxim, Iulian, Caius, Simmaque, un alt Caius, un alt Iulian, Capiton, Valens, Dolichin și în fine Narcis care fu al trei-șecilea de la Apostoli.

CAPITOLUL XIII.

Despre Rodon și despre desbinarea Marcioniților.

În același timp Rodon, carele era originar din Assia și carele fusese instruit la Roma de către Tatian, de care am vorbit mai înainte, compuse mai multe opere contra lui Marcion, unde el raportază desbinarea ce supravăzise între acei din această sectă, vorbește de autorii desbinării, și combate erorile lor. Iată ce țice el despre acesta. «Ei nu sunt de acord între dênșii, pentru că ei țin opi-niuni ce nu se pot susține.

«Apellis care se glorifica de asprimea vieții sale și a vârstei sale înaintată nu recunoscă de cât un principiu și asigura că Oracolii Profetilor venise de la un spirit înimic, întru această el urma iluziunile unei tinere fete posedată de demoni, numită Filumena.

«Cei-l'alți precum Potit și Basilic au introdus două principii în același mod pre cum Marcion le introdusese înaintea lor și urmând acestui lup din Pont, fără a putea ca și dênșul a descurca o materie atât de încurcată și atât de dificilă, ei s'au aruncat în estravagante și au admis două principii fără probă nici fundament. Alții împinși încă mai departe prin violența tempestei și al căror șef era Syneros, duple cum chiar acei ai sectei o mărturisesc, au admis până la trei naturi. Același Rodon mărturisește că avu odată conferință cu Apellis. Bătrânul Apellis țice el, intrând într'o ți în conferință cu noi, fu convins că a spus multe lucruri nepotrivate. De aceia țicea el, că nu trebuia a examina atât de scrupulos ceia ce fie-care crede, ci a l' lăsa în libertatea simțimântului său. El rămânea de acord că acei ce puneau nădejdea lor în Iisus Christos răstignit pe cruce, puteau fi mântuiți, numai să facă fapte bune. Inșă el țicea, după cum am remarcat deja, că nu e nimic atât de obscur ca natura lui Dumeđeș. El nu recunoscă de cât un principiu, duple cum nu e de cât unul duple doctrina noastră. După ce a raportat tot șirul opiniunilor sale, el adaogă această. Intrebându-l într'o ți, cum putea el pronunța că nu e de cât un principiu: el m'î țice, că Profetiile se distrug, pentru că ele sunt nu numai

«false în sine însăși, dar și contrarii unele altora: că el «nu știea cum, nici pentru ce nu e de cât un principiu și că avea totuși înclinare a crede, că nu e de cât unul. Conjurându'l de a'mi declara adevăratul său simțiment, el adaogă cu jurământ, că nu știea cum nu e de cât un Dumnezeu care n'a fost născut, și că totuși el credea că acesta era așa. Eu 'mi bătui joc de răspunsul său, și 'l luai în rîs că lăudându-se de a fi doctor, el nu putea proba doctrina sa». În aceeași carte ce a dedicat-o lui Callistion, el mărturisește că a fost instruit la Roma de Tațian, care el asigură că a făcut o carte de cestiuni, în care promite a explica ceia ce e mai obscur în Scriptură, și Rodon promite el însuși de a rezolva cestiunile lui Tațian. El a făcut și un comentariu asupra operei celor șase țile. În fine acest Apellis a pornit nelegiuiri contra Legei lui Moisi, și a avut isolența de a scrie contra Scripturii, și de a pretinde că 'i arătă greșalele.

CAPITOLUL XIV.

Profeții falși ai Catafrigenilor.

Inimicul Bisericii lui Dumnezeu, care iubește răul, și uraște binele, și care nu lasă de loc a scăpa ocasiunea ca să întindă curse ómenilor, a ridicat noi monștri de eresie al căror venin a fost răspândit în Asia, în Frigia prin înșelători, cari publicaū că Montan era parachletul (mângâitorul), și că două femei ce 'l urmaū, din care una se numea Priscilla și cea-l-altă Maximilla erau Profețite.

CAPITOLUL XV.

Schisma lui Blast.

Alți inovatori apărură la Roma, și infectară acolo mai multe persoane pe rătăcirile lor. Unul de asemenea Florin, și altul Blast. Ei țineaū cam aceleași maxime, de și le debitaū separat.

CAPITOLUL XVI.

Despre Montan și de falșii săi Profeți.

Dumnezeu care nu părăsește nici o-dată apărarea adevărului său, ridică contra Catafrigenilor pre Apollinarie

Episcop de Ierapole, de care am vorbit deja, și pre alți omeni celebri în doctrină și în eloquentă. Scrierile lor ne procură o materie îmbelșugată pentru a continua Istoria noastră. Unul din ei mărturisește că a combătut adese ori pre acești eretici prin viu graiu. Căci iată cum vorbește el despre acesta la începutul operii sale. «De și m'ai îndemnat de mult timp, scumpul meu Avircius Marcel, de a scrie contra erorilor lui Miltiade, m'am îndoit dacă trebuia să întreprind această lucrare sau din vre o dificultate ce a'și fi găsit a distruge minciuna și a stabili adevărul, ci de frica ce am avut de a nu fi acusat că voesc să adaog cel mai mic lucru la cuvintele Evangheliei, la care am învățat din însăși Evanghelie, că nu e permis, nici de a adăoga, nici de a tăia.

«Dar, fiind, nu de mult timp, la Ancyra cetate din Galatia, găsiu acolo Biserica turburată, nu de noua Profecie, cum ei o numesc, ci de falșa Profecie, duple cum vom arăta-o în urmă și vorbiu timp de mai multe zile, duple harul ce Dumnezeu mi-a dat, asupra tot ce se dice pentru a o susține, așa în cât, întării pe credincioși și rușina pe eretici. Preoții acestei Biserici mă rugară în prezența lui Zotia Otren, fratele nostru, și colegul nostru la Sacerdociu de a le lăsa prin scris discursul ce făcusem; însă în loc de a le acorda cererea pe dată, le-am promis de a'l scrie în liniște, și de a'l trimite lor. Dupe ce a spus încă alte lucruri în exordiu, el descrie pre autorul eresiei în acești termini: Iată care a fost origina conspirațiunei lor contra Bisericii și a desbinării ce a făcut ei acolo. Este în Mysiea aproape de Frigia un sat numit Ardaba, unde Montan de puțin timp convertit la credință dădu motiv asupra lui de acuzare inimicului, prin o ambițiune excesivă, și prin o dorință desordnată de primele sarcini (slujbe), pe când Gratus era guvernator al Asiei. Fiind deci plin de spiritul Demonului și agitat de furie, el începu a debita noutăți primejdioase, și estravagante nelegiute contra tradițiunei Bisericii. Unii amintindu-și de porunca ce ne-a făcut Domnul cu amenințări de a ne păzi de profetii mincinoși, 'l conjură ca pre un posedat de a tăcea, și de a nu mai turbura popóarele. Alții ca umflați de darul profetiei, și ca cum nu 'și-ar mai aminti de semnele ce mi-a dat Domnul

«pentru a recunoște pre falșii Profeți îndemnară pre acest
«înșelător de a vorbi. Demonul înșelându’i prin această
«meșteșugire, și făcându’i a perde credința, ridică două
«femei pline de același spirit de eróre, care debitară ace-
«leași erori ca Montan. Acest spirit dicea câte odată celor
«ce’l ascultau cu plăcere, că ei erau fericiți, și’i umplea
«de zadarnice nădejdi, și câte odată ’i muștra pentru ca
«să arăte că el nu cruța viciul. Nu era de cât un mic
«număr de Frigieni infectați de această eróre. Pentru a-
«césa duhul cel rău îndemna pre acei ce erau plini de
«el, de a înegri prin grozave calomnii Biserica Catho-
«lică, din ură că a refuzat de a’l priimi, și pentru că cre-
«dincioșii din Asia, adunându-se de mai multe ori pentru
«a examina doctrina sa, o declarase nelegiuită, și scosese
«din comuniunea lor pre acei ce o priimeau. Același Scrii-
«tor întrebuintând prima carte a operii sale la combate-
«rea acestii eresii, raportează în a doua felul morței ace-
«lor ce fusese autorii ei. Fiind-că ei ne acasă, dice el,
«de a ucide Profeții, pentru că n’am priimit Profețiile în-
«șelătorilor lor pe cari, pretind că au fost promiși de
«Domnul, eu ’i conjur în numele lui Dumnezeu de a’mi
«spune, dacă de când Montan și femeele ce l’au urmat,
«au început a debita visăriile lor, vre unul din secta lor
«a fost persecutat de Jidovi sau a fost dat morții de că-
«tră nelegiuită. Nici unul din ei n’a fost răstignit pe cruce
«pentru numele lui Iisus-Christos. Nici o femeie n’a fost
«bătută cu biciul, sau ucisă cu petre în Synagoguri. Se
«dice că Montan și Maximila au murit de o mörte förte
«deosebită de acestea. Căci se asigură, că s’au spânzurat
«ei însuși, fie-care la timpul lor, și că au perit de ase-
«menea ca Iuda. Se pretinde încă că Theodot, acest mi-
«nunar promotor al profeții lor, pocăindu-se de spiritul de
«eróre fu ridicat de el în aer, și prăpăstuit apoi într’un
«chip mizerabil. Se zice că aceasta s’a întâmplat ast-fel;
«însă fiind-că noi n’am văzut nimica, nu îndrăsnim a în-
«credința că această așa a fost. Póte că Montan, Theodot
«și Maximila au murit ast-fel. Póte să și fi murit și alt-
«fel. Același scriitor istorisește în aceeași carte, că niște
«sânți Episcopi voind a convinge pre spiritul cel rău ce
«vorbea prin gura Maximilei, ei fură împiedecați de cătră
«unii ce’l favorisau. Iată cuvintele sale: să nu’mi dică

«spiritul Maximilei după cum e raportat în cartea lui
«Asterius Urbanus, mă alungă din Staul ca și cum aș
«fi un lup. Eă nu sunt un lup, ci sunt Verbul, Spiritul,
«Puternicia Să arate puternicia sa, și s'o facă cunoscut
«Sânților Episcopi cari aă voit s'o examineze, lui Zotica,
«Episcop de Comana, și lui Iulian Episcop de Apamia,
«cărura Themison și alții i-aă închis gura pentru a'l îm-
«pedeca de a'l convinge de înșelătorie pre acest spirit.
«Dupe ce a înserat mai multe alte lucruri în aceiași carte,
«pentru a combate falsele profetii ale Maximilei, el însem-
«néză timpul în care a scris, și raportéză pređicerile ce
«ea făcuse de resbóele și de desordinile ce trebuia să se
«întemple. El combate chiar acéstă pređicere în acești
«termini: Falșitatea acestei pređiceri aă nu este cu totul
«manifestă, fiind-că sunt mai mult de trei-spre-zece an
«de când acéstă femeie a murit și de atuncea n'a fost
«rėsboiă nici general, nici particular, și că creștini s'aă
«bucurat din contra, din mila lui Dumnezeu, de o pro-
«fundă pace». Vorbim în a treia carte contra aceloră ce
«aveaă vanitatea de a pretinde că acéstă sectă a avut mar-
«tirii săi, el đice ceia ce urméză: «Neputënd nimica rės-
«punde la argumentele prin care i- am convins de a fi
«în rătăcire, ei aă recurs la martiriile lor, pretinđend că
«statornicia cu care ei aă suferit mórtea, este o probă
«sigură de puternicia spiritului profetiei, ce era întru ei.
«Inșă acésta nu servă de nimica, după înțelesul meă,
«pentru a stabili adevărul simțimintelor lor. Căci mai
«mulți eretici se laudă tot ast-fel că aă avut martiri, și
«pentru acésta noi nu rămânem de acord că adevărul să
«fie din partea lor. Marcioniții pretind a avea între ei
«Martiri ai lui Iisus-Christos, și cu tóte acestea ei nu
«mărturisesc pre Iisus-Cristos după adevăr». Și puțin
«mai jos el aduce proba ce urméză: »Când adevérații cre-
«dincioși sunt chemați la martiriile, și sunt puși cu Mar-
«tirii din Frigieni, ei evită comunicarea lor de frică de a
«aproba spiritul lui Montan și al femeilor sale, cum s'a
«întâmpat în đilele nóstre la Apamia, Cetate pe Meandun,
«Martirilor Gaius și Alexandru născuți în Eumenie.

CAPITOLUL XVII

Despre Miltiade și scrierile sale.

El vorbește în aceeași carte de un scriitor numit Miltiade, care combătuse această eresie: căci după ce a raportat câte-va cuvinte de ale acestor eretici, el ține ceia ce urmază: «Găsind toate acestea în una din cărțile lor, «compusă contra lui Miltiade fratele nostru, care a făcut «o operă înadins, pentru a arăta că un Profet nu trebuie «să vorbească în extaz nici afară de sine; am făcut despre acesta o prescurtare. El face apoi în aceeași carte «numerarea Profetilor noului Testament, între cari pune «pre Ammiad și pre Quadratus. Falsul Profet, ține el, «vorbește într'un fals extaz plin de cutezare și de furie, «și ignoranța sa se schimbă în nebunie. Ei n'ar putea «arăta nici odată că în vechiul său în noul Testament «vre un Profet să fi fost agitat de un asemenea spirit. «Ei nu vor arăta-o nici de la Agab, nici de la Iuda, nici «de la Silas, nici de la fiicile lui Filip, nici de la Quadratus, nici de la mai mulți alții, cari n'au avut nici o «comunicație cu ei. El continuă apoi a'i combate astfel. «Fiind-că ei publicaui că femeile din secta lui Montan au «sucedat la darul Profetiei, de care Quadratus, și Ammiad fusese plini, să ne arate ei cari sunt acei ce au «sucedat lui Montan și femeilor sale.

«Căci darul Profetiei trebuie a se conserva în Biserică «până la venirea Mântuitorului, după mărturisirea Apostolului. Inșă de și sunt patru-spre-zece ani de când a «murit Maximila, ei n'ar putea arăta între ei nici un Profet de la mórtea ei». Iată ce zice el. Și apoi acest Miltiade de care el vorbește, ne-a lăsat o carte contra Păgânilor, și o alta contra Jidovilor, afară de Apologie pe care a adresat'o Impăraților pentru apărarea Religiei noastre.

CAPITOLUL XVIII

Combaterea rătăcirilor Catafrigenilor făcută de Apollonius.

Apollonius scriitor eclesiastic a combătut într'o Operă înadins eresia Catafrigenilor ce subsista încă în timpul său,

și a examinat din cuvânt în cuvânt falsele lor profetii, și moravurile autorilor Sectii lor. Iată cum vorbește el de Montan. «Viața și doctrina acestui nou doctor arată îndestul de lămurit cine era el. El a învățat a rupe maritagiul și postul. A dat numele de Ierusalim la două mici sate din Frigia, Pepusa și Timion, pentru a atrage acolo poporul. El a așezat ómenii pentru a percepe bani sub numele de oblațiuni.

«Aũ promis recompense celor ce ar predica doctrina sa, pentru ca ea să se răspândescă prin interesul ce procura mijlócele de a întreține desfrânarea lor. Vórbind apoi de femeele ce urmase pe Montan, el zice: am arătat, că de îndată ce aceste Profeteite fură pline de spiritul ce le poseda, ele părăsiră pre bărbații lor. Este deci o înșelătorie de a dice, dupre cum făcură ei, că Priscila era Fecióră. El adaoge după aceasta, aũ nu oprește Scriptura pre Profeti de a lua bani și daruri? Cum dar nu voiũ respinge pe o Profetiță, ce ved că a luat aur, argint și stofe bogate? Vórbind mai pe urmă de aceia pe care Catafrigienii îi onorau ca pe niște Confesori, el scrie acésta. Themison ce ascundea avariția sa sub un pretext onest, nu putu conserva calitatea de Confesor. Căci dând bani pentru a eși din temniță, în loc de a se umili de lașitatea sa, el se înalță ca un Martir, și întreprinse de a scrie o epistolă Catholică ca un Apostol, de a învăța pre cei ce erau mai bine instruiți de credință de cât el, de a favorisa noutățile, și de a ține discursuri pline de neleguire contra Domnului, a Apostolilor și a Bisericii. Făcând dupe acésta mențiune de acei ce erau considerați în acésta sectă ca Martiri, el adaogă pentru a nu începe a vorbi de un număr atât de mare de persóne, să ne răspundă Profetița de Alexandru, cu care ea face adesea orii ospete, care se laudă de a fi Martir, și care este onorat ca ast-fel de cătră mai mulți. Nu e nevoie ca să-i descriem hoțiile sale, nici alte crime ale sale, a căror probe sunt conținute în actele publice. Să ne spună ea carele din două iartă pécatele celui-l'alt. Aũ Profetul iartă hoțiile Martirului, orii Martirul iartă avariția Profetului? Căci în loc dupre cum Domnul ne-a poruncit de a nu poseda nici aur, nici argint, și de a nu avea nici chiar două haine, noi

«vom arăta că acei ce trec de Profeți și de Martiri între
«ei, iaă bani nu numai de la bogați, ci și de la săraci,
«de la văduve și de la orfanî. Iar dacă ei pretind a fi
«nevinovați în acest punct, să se arate și să confere cu
«noi, pentru că dacă vor fi convinși să se îndrepteze pe
«viitor. Căci trebuie a examina faptele unui Profet, ca și
«fructele sale, și din fructe se judecă calitatea arborelui.
«Alexandru (căci este important ca fie-care să știe adevê-
«rul) a fost judecat la Efes de către Emil Frontin guver-
«natorul Asiei, nu pentru că a făcut profesiune de Re-
«ligiunea Creștină, ci pentru că a furat, după ce a re-
«nunțat la credință. Luând pe urmă numele de Creștin
«el fu pus în libertate, și înșelă pre Credincioșii Cetății.
«Cu toate acestea el nu fu priimit la comunicarea Bisericii,
«de unde era, pentru că el continua hoțiile sale. Ceî ce
«vor dori a fi pe deplin informați de afacerea sa, o pot
«vedea în registrele Grefii din Asia. Cu toate acestea Pro-
«fetul care a trăit cu dânsul mai mulți ani se prefăce de
«a o ignora. Inșă dovedind pre Alexandru de crima de
«care era acusat, noi dovedim și pe Profetul de falșitate.
«Ne-ar fi lesne de a arăta același lucru de mai mulți
«alții dintre ei. Dacă ei se încred în nevinovăția lor să
«sufere examenul. El vorbește încă într'un alt loc din a-
«ceiași carte în acești termini, despre Profeții pe care Ca-
«tafrigenii 'i laudă atât de tare. Dacă ei tăgăduesc că Pro-
«feții lor aū primit daruri, să mărturisescă că ei nu sunt
«Profeți dacă aū primit; și atunci noi vom arăta prin o
«mulțime de exemple că acēsta este adevărat. Trebuie a
«examina faptele și fructele unui Profet. Spuneți'mi un
«Profet 'și văpsește ore pērul, 'și frēcă ore ochii cu an-
«timoniū, are grije de a se împodobi, jōcă el în cărți, îm-
«prumută cu camătă? Să ne răspundă francamente, dacă
«tōte aceste fapte sunt permise sau nu, și atunci voiū a-
«răta că ei le-aū făcut». Și apoi Apollonius mărturisește,
că în timpul când el scrise acēstă Operă, era patru-zeci
de ani de când Montan inventase falșa sa profeție. El ada-
ogă încă că Zotic, de care face mențiune Scriitorul pe care
l'am citat mai 'nainte, supravenind pe neașteptate, în
timpul când Maximilla se prefăcea că rostește profeții la
Pepusa, el voi a confunda spiritul de care era agitată,
inșă că el fu împedecat de cătră unii cari erau în ace-

leăși simțiminte ca ea. El face de asemenea mențiune de Traseas, care suferi în timpul acela Martirul. În fine raportază ca o veche tradițiune, că Mântuitorul oprise pe Apostolii săi de a eși din Ierusalim înainte de doui-sprezece ani. El se servă de ore-care locuri estrase din Apocalipsul lui Ión, și mărturisește că acest Apostol a înviat un mort la Efes prin puterea ce Dumneđeū 'i dăduse. Cartea sa conține un mare număr de alte argumente, prin care el combate puternic acéstă eresie.

CAPITOLUL XIX.

Judecata dată de Serapion contra eresiei Catafrigienilor

Serapion ce se crede că a succedat în acel timp lui Maximin în Guvernământul Bisericei de Antiochia, vorbește de scrierile ce compuse Apolinarie contra eresiei Catafrigienilor, și 'l numește în scrisórea sa către Caric, și către Pontic. Iată termenii săi. «Vă trimit scrisorite «prea fericitului Apolinarie Episcop de Ierapole, pentru a «vă face cunoscut cu câtă execrațiune aű respins frații «noștri ce sunt răspândiți în tótă lumea acéstă falsă și «nouă profeție. Este în josul acestei scrisori a lui Sera- «pion subscrieri a mai multor Episcopí. Este unul între «alții, a căruia semnătură este concepută în acești ter- «mení: Eű Aurel de Cirene Martir, doresc ca să fiți să- «nėtoși. Și un altul a căruia semnătură este ast-fel: Eű «Elius Publius Iulius Episcop de Develta, Colonie a Tra- «ciei, atestă în numele lui Dumneđeű, carele este viű «în Cer, că prea fericitul Sotas de Anchiala a voit a iz- «goni demonul din Priscila, și a fost împedecat de la acéstă «de către ipocriți». Este în aceiași scrisóre mai multe alte subscrieri de Episcopí.

Iată ceia ce privește pre acești ereticí,

CAPITOLUL XX.

Operile compuse de Irineű contra Schismaticilor din Roma.

Irineű a scris un mare număr de epistole contra celor ce conrupeaű la Roma regulile santei Biserici. El a

scris una lui Blast atingătoare de schismă, o alta lui Florin atingătoare de monarhie, sevă, că Dumnezeu nu este autorul răului, dupre cum acest Florin era cu falșitate convins. El făcu încă după aceea în favoarea sa o carte atingătoare de numărul de opt, când 'l vedu intrat în ră-tăcirea lui Valentin. El declară în acea carte că priimise întâea tradițiune a Apostolilor, și adaogă la fine o notă în-semnată ce găsesc forțe de cuviință de a o însera aicea. Iată termenii: Vă conjur în numele Domnului nostru Iisus-Christos, și al glorioasei sale Veniri când va judeca vii și morții, voi care veți transcrie această carte, de a confera cu exactitate copia Voastră cu exemplarul, de a o corege, și de a transcrie la fine și această conjurațiune. «N'am «voit a omite această parte atât de importantă, care con-«ține un exemplu ce noi datorim a avea tot-deauna în-«înțea ochilor, de sirguinta și de exactitudinea acestor «bătrâni cari au fost atât de celebri prin Sânțenia lor. «El declară în scrisoarea către Florin că convorbise odi-«nioră în mod familiar cu Policarp. Iată vorbele sale. A-«castă doctrină scumpul meu Florin, ca să ȃic cu mai «puțină forță de cât voiă putea, nu e o sănătósă doctrină. «Ea este contrară acelia ce învață Biserica, și atrage în «nepietate pre cei ce o țin. Ereticii însuși ce sunt în a-«fară de Biserică, n'au îndrăsnit nici o dată a o sustine. «Sânții Preoți ce au fost înainte de noi, și cari fusese «Discipoli ai Apostolilor, nu ne-au predat'o de loc. Fiind «încă tiner, v'am vedut în Asia inferiără la Policarp, fă-«când tot posibilul vostru pentru a vă pune bine în spi-«ritul sevă. Căci 'mă amintesc mai bine de ceia ce am în-«vătă în acel timp, de cât de ceia ce am învățat de puțin «timp, pentru că ceia ce se învață în tinerețe, se lipește «mai tare de spirit, și nu se uită mai nici o dată. Am «conservat ideea locului unde prea-fericitul Policarp se obici-«nuise a ține discursuri, de modul cum intra acolo și «eșia, de prezența sa, de aerul sevă, și de talia sa. Pot «raporta discursurile ce făcea poporului istorisirea con-«vorbirilor ce avusese cu Ión și cu cei-l-alți cari veduse «pre Domnul, și de ceia ce el 'l spusese de doctrina sa «și de minunile sale, care se acorda perfectamente cu «ceia ce citim în Sânta Scriptură. Dumnezeu mi-a făcut «grația de a asculta tóte aceste lucruri cu o atențiune

«extraordinară, de a le scrie nu pe hârtie, ci în inima
«mea, și de a le repeta neconținut. Pot asigura înain-
«tea lui Dumnezeu, că dacă acest prea fericit preot suc-
«cesor al Apostolilor ar fi auzit doctrina ce învățați, el
«și-ar fi astupat urechile, și ar fi strigat după obiceiul
«său. Dómnne! la ce timpuri m'ai rezervat ca să sufer a-
«ceste lucruri, și or de ar fi fost în picioare, ori ședând,
«el ar fi fugit îndată». Ceia ce ȳic se póte confirma prin
scrisorile ce el a scris, sau către Bisericile din vecină-
tatea sa, pentru a întări credința lor, sau óre căror cre-
dincioși în particular pentru a redeștepta devoțiunea lor,
și a'i înștiința de datoria lor.

CAPITOLUL XXI.

Modul în care Apollonius suferi martirul la Roma.

Noi ne bucurăm de o liniște destul de profundă sub domnia
lui Comod, și Dumnezeu dându'i prin harul său pacea tu-
turor Bisericilor de pe pământ, și atrase prin cuvântul
său popóre nenumărate la cunoștința adevăratei Religi-
unii. Inșă inimicul mântuirii ómenilor neputând suferi
grăbnicia cu care familiile cele mai distinse din Roma,
fie prin nascere fie prin bogății, veneau a se supune E-
vangheliei, întrebuintă diferite mașini contra noastră și ri-
dică o acușățiune lui Apolonius om celebru prin emi-
nența doctrinei sale, și încă mai mult prin curățenia
credinței sale. Ministrul demonului întreprindând această
afacere, într'un timp când nu era permis de a ne acusa,
fu condamnat de către Perennius la mórte. Prea-fericitul
martir fiind rugat de către același Judecător de a da cu-
vânt de credința sa Senatului, el o făcu prin un discurs
fórte elegant, și pentru că era încă atunci o lege, prin
care era oprit de a absolvi pre creștinii ce fusese acu-
sați, afară numai dacă ei nu ș'ar schimba simțimântul,
el avu capul tăiat. Cei ce vor dori a sci întrebările ce
ce i se făcu și respunsurile sale, și cu ce chip el apărá
Religiunea noastră în plin Senat, vor putea-o afla prin
citirea culegerii ce am făcut de actele Mărtirilor.

CAPITOLUL XXII.

Episcopii celebri din timpul acela.

Eleutherie murind, în al şeselea an al domniei lui Commod, după ce a stat trei-spre-zece ani pe Scaunul Bisericii de Roma, îi succedă Victor. Iulian murind în acelaş timp, după ce a condus zece ani Biserica de Alexandria, fu ales Dimitrie pentru a ocupa locul său. Serapion, de care am vorbit mai înainte, era atunci pre Scaunul Bisericii de Antiochia, al cărei episcop era al optulea de la Apostoli; Theofil pe acela al Cesariei din Palestina şi Narcis pe acela de Ierusalim. Bacchyl governa în acelaş timp Biserica de Corinth cetate din Achaie şi Policrat Biserica de Efes, cetate din Asia. Trebuie crezut, că celelalte scaune erau ocupate de asemenea de alţi păstori celebri. Inşă eu nu vorbesc aici de cât de acei, cari ni-au lăsat opere în care ei, sau au apărat, sau au luminat adevărurile sante ale credinţei.

CAPITOLUL XXIII.

Cestiunea privitoare la celebrarea Sărbătorii Paştelui.

Făcându-se atuncea o mare contestaţie asupra cestiunii, că toate Bisericile din Asia întemeiate pe o veche tradiţiune, credeaū, că trebuia a se celebra serbătorea Paştelui, în a patru-spre-zecea zi a luminii, care era aceeaşi, în care Jidoviū obicnuesc a mânca mielul pascal, şi de a înceta de a posti, ori-care ar fi fost ziua săptămânii; în loc că toate celelalte Biserici observaū un alt obiceiū întemeiat pe tradiţiunea Apostolilor, de a nu înceta postul de cât în ziua învierii Mântuitorului, Episcopii se adunară pentru a o decide. Ei conveniră cu toţi, că nu trebuie să întreprupă postul, nici să celebreze misterul învierii de cât Duminica, şi făcură cunoscut acesta în totă lumea. Avem încă astă-zi scrisoarea ce întocmiră asupra acestui subiect Episcopii de Palestina, presidaţi de Theofil al Cesariei şi Narcis de Ierusalim. Avem şi pre cea de la Roma, semnată de Victor Episcop al acestii Cetăţi. Avem pre aceia

a Episcopilor de Pont, presidați de Palmas, ca cel mai vechi. Avem pre aceia a Bisericilor din Galia, care erau conduse de Irineu. Avem pre aceia a Bisericilor de Osroëna, și a țerilor dimprejur. Afară de acestea avem pre aceia a lui Bacchyl Episcop de Corinth, și a mai multor altora, cari fiind de aceiași părere, luară aceiași hotărâre.

CAPITOLUL XXIV.

Opunerea Episcopilor din Asia.

Episcopii de Asia, presidați de Polycrat, susțineau din contra, că trebuie a să observa obiceiul lor. El esplică vechia tradițiune în scrisoarea ce trimise lui Victor, și Bisericei Romane, în acești termini:

«Noi observăm neschimbat aceiași și fără a adăoga
«ceva saū a micșora. Mari luminii s'au stins în Asia, care
«vor începe a străluci în prezența Domnului, când va veni
«din cer plin de glorie și de mărire, și va învia pre
«toți sântii. Vorbesc ast-fel de Filip, unul din cei două-
«spre-zece Apostoli, care a murit la Ierapole, de două din
«ficele sale, care a conservat fecioria lor; de o alta care
«a avut darul profeției, și care a murit la Efes; de Ión
«care a avut onôrea de a se rezema pre peptul Domnului,
«care a fost Doctor, Episcop și martir, și care purta un
«semn de rană pe frunte, și care de asemenea a murit
«la Efes; de Polycarp, Episcop de Smyrna și martir, de
«Traseas Episcop de Eumenie și martir, care se odihnește
«la Smyrna. Ce voiū dice de Sagaris, Episcop și martir
«care se odihnește la Laodicea? Ce voiū dice de prea
«fericitul Papir, de Meliton eunc, care a fost tot-dé-
«una plin de Sântul Duh, și care așteptă la Sardia ve-
«nirea Domnului și învierea glorioasă? Ei toți au celebrat
«serbătórea Pascelui, în a patru-spre-zecea și a Luminii
«dupre Evangelie, fără a se depărta de la regula credinței.
«Eū Polycrat, care sunt cel mai mic dintre voi, o păzesc
«de asemenea, urmând tradițiunea ce am primit de la
«cei de aprópe ai mei, căci am avut șapte rude Episcopi,
«și eū sunt al optulea. Ei toți au celebrat serbătórea Pas-
«celui, în ziua în care Jidovii încetéză de a mânca pâinea
«dospită. Eū, dic, fraților, care am șase-șeci și cinci de
«ani în Domnul, care adese ori am stat la vorbă cu mai

«mulți din frații noștri, ce sunt răspândiți în tot pământul, care am citit Sânta Scriptură, nu sunt mișcat de amenințările ce mi se fac. Alții mai mari de cât mine «aū dis, că trebuie a asculta pre Dumneđeū mai mult de «cât pre ómeni». (Faptele Apost. cap. 5).

Vorbind apoi de Episcopii ce erau de față, când el scria acéstă scrisóre, și cari erau în același gând ca el, adaoge: «Aș putea vorbi de Episcopii cari sunt aicea, și «pe cari 'i-am adunat, dupre cum ați dorit. Dacă aș spune «tóte numele lor, ați vedea că ei sunt în mare număr. «Ei aū venit la mine cu tótă nevrednicia mea, și aū a-
«probat scrisórea mea, în credința, că nu în zadar am «pêrul cărunt, și că am petrecut tótă viața mea în ser-
«viciul Domnului».

Dupê acésta Victor Episcop de Roma, caută a despărți din corpul Creștinilor, pre tóte Bisericile din Asia, ca înrolate într'o falșă doctrină, și declară de excomunicați pre toți credincioșii acestor Biserici. Excomunicarea nu fu aprobată de toți Episcopii, și ei 'l rugară de a întreține pacea, unirea și dragostea. Avem încă scrisorile, prin care ei 'l muștră cu multă tãrie. Irineū scriind în numele credincioșilor, ce avea sub conducerea sa în Galia, susține că misterul învierii trebuie a fi celebrat Duminica. Inșe înștiințeză pre Victor, cu respect, de a nu înlătura de la comunicare pre Bisericile, care păzea o veche tradițiune ce ele primise.

Dupê ce a spus mai multe alte lucruri, el adaoge ceea «ce urméză: «Nu e vorba numai de ziua, în care trebuie «a se celebra serbătórea Pascalui, ci și de modul în care «trebuie a posti. Unii cred a nu fi obligați să postescă de «cât o și, alții douê, și alții mai multe. Unii numeră pa-
«tru-șeci de óre în zilele în care postesc. Acéstă deose-
«bire în modul de a posti, este veche, și n'a fost întro-
«dusă în zilele nóstre. E probabil, că ea s'a întãrit prin
«puțina îngrijire ce aū pus Prelații de a instrui în acest
«punct pre credincioși, și de a'î îndrepta din simplitatea
«și ignoranța lor. Cu tóte acestea ei aū întreținut pacea
«între dênșii, dupre cum noi o întreținem, și diferența
«posturilor lor n'a făcut de cât a confirma uniformitatea
«credinței lor. Cred de datorie a nu oomite o istorisire ce
«face el pe urmă. Iat'o: Anicet, Pius, Hygin, Telesfor, Sixt,

«și cei-l-alți Preoți, ce au condus înaintea lui Sotir, Biserica ce păstoriți, n'au observat nici odată obiceiul de a celebra serbătorea Pascelui, în a patru-spre-șecă și a Lumini, nici au permis de a o celebra în acea și celor ce erau sub conducerea lor. Ei n'au încetat de a întreține pacea cu acei ce păzeau acest obicei, când ei au venit din acele țări la Roma, și s'a vădut diferința practicilor lor; mai mult, când ei erau toți adunați în aceiași cetate, nimenea n'a fost înlăturat de la comunicare pentru acest motiv. Deși preoții cari v'au precadat n'au păzit acest obicei, ei trimiteau Eucharistia preoților, cari l păzeau. Prea fericitul Polycarp, venind la Roma în timpul lui Anicet, și având ore-cari neînțelegeri cu densusul asupra altor puncte, ei se înțeleseră îndată fără a se opri mult asupra acestuia. Căci Anicet nu putu convinge pre Polycarp de a înceta ca să celebre serbătorea Pascelui, în ziua în care el o celebrase tot-déuna cu Ión discipolul Domnului, și cu cei-l-alți Apostoli, cu cari el convorbise în mod familiar. Și Polycarp nu se sili de a convinge pre Anicet ca să urmeze practica sa, pentru că el șicea, că era obligat de a ține practica Preoților, cari fusese înaintea lui. Ast-fel ei rămaseră în comunicare unul cu altul, și Anicet făcu pre Polycarp a celebra în locul său prin onóre, și ei se părăsiră în pace, și unii și alții, atât acei ce observau a patru-spre-șecă și a luminei, precum și acei ce n'observau, rămânând uniți în tótă Biserica».

Iată părerile și sfaturile ce dădu Irineu, pentru a stabili pacea în Biserică, el care era atât de pacinic cum o mărturisește numele său. El nu scrisese numai lui Victor, ci încă și la mai mulți alți Episcopi asupra acestui subiect.

CAPITOLUL XXV.

Cum se uniră Episcopii în privința celebrării Serbătorii Pascelui.

Episcopii din Palestina, adică Narcis și Theofil, de cari am vorbit deja, Cassius de Tyr, Clarus de Ptolemaida, și cei-l-alți ce se adunaseră cu ei, după ce au vorbit pe larg în scrisoarea lor de tradițiunea ce ei primiseră de la

Apostoli, atingătoare de celebrarea serbătorii Pascelui, o închee cu acești termini: «Aveți grijă să se trimită la «tote Bisericile copii de pe scrisoarea noastră, pentru ca să «nu ni se atribue greșala acelor ce au căzut în eróre. «Vă declarăm de asemenea că noi celebrăm Serbătorea «Pascelui în aceeași di când se celebră în Alexandria, «și că noi ne scriem unul altuia pentru a o celebra în «aceiași di».

CAPITOLUL XXVI.

Operile lui Irineu.

Afară de scrisorile și cele-l-alte opere ale lui Irineu de care am vorbit, avem de la densusul încă o carte foarte scurtă dar foarte necesară: despre știința contra Păgânilor. O alta adresată lui Marcian care conține probele doctrinei predicată de Apostoli. O alta în care sunt cuprinse diferite discuțiuni, și în care citéză bucăți estrase din epistola către Ebrei, și de la înțelepciunea lui Solomon. Și apoi Pertinax urmând lui Comod și neconducând imperiul de cât șase luni, Sever îi urmăză.

CAPITOLUL XXVII.

Operele altor scriitori din același timp.

Avem încă în mâini operele mai multor scriitori ecclesiastici, ce sunt tot atâtea probe de sirguinta lor. Avem comentariile lui Heraclit asupra Apostolului, un volum de Maxim asupra acestei cestiuni atât de comună, de unde purcede răul, și asupra aceia, că materia a fost creată; un commentariu de Candid, și un altul de Appion asupra operii exaimeron (celor șase zile), o carte de Sixt relativă la înviere, o alta de Arabien asupra unui alt subiect, și mai multe altele de diferiți autori, despre care însă nici timpul nici numele nu am putea însemna în mod precis, pentru că ele nu s'aū exprimat în scrierile lor; putem numai asigura, că doctrina lor este sănătósă și ortodoxă, fiind-că scim, că ea nu conține de cât o explicație credinciosă a sensului adevărat al Sântei Scripturi.

CAPITOLUL XXVIII.

Despre Sectatoriî lui Artemon, despre moravurile lor, și despre cutezarea ce au avut ei de a conrupe Sânta Scriptură:

Se găsește într'o scriere a unuia din acești autori, făcută contra eresiei lui Artemon, ce Pavel de Samosata s'a silit de a o reînoi în zilele noastre, o narațiune foarte proprie a avea loc în Istoria noastră. Acest autor voinde a proba că eresia aceluia ce asigură că Iisus Christos nu era de cât un om, era nouă, vorbește ast-fel: «Ei «aū cutezarea de a spune, că ceea ce ei țin și în- «vață a fost ținut și învățat de toți cei vechi, și chiar de «însuși Apostoli, că adevărul doctrinei lor a fost conser- «vat până în timpul lui Victor, care a fost al trei-spre- «decelea Episcop de Roma de la Petru, și că acest adevăr «n'a fost conrupt de cât în timpul lui Zefirin succesorul «lui Victor. Ceea ce ei spun ast-fel ar avea pôte ore-care «aparență de adevăr, dacă n'ar fi nimic măi întâiū prin «autoritatea Sântei Scripturi, și apoi prin mărturisirea «unora din frații noștri, cari au scris înainte de timpul «lui Victor, fie contra păgânilor, fie contra ereticilor, pen- «tru apărarea Religiunei noastre. Acei de cari vorbesc sunt: «Justin, Miltiade, Tatian, Climent și mai mulți alții cari «aū stabilit în operele lor adevărul divinităței lui Iisus «Christos. Aū dără este cine-va care să nu știe că Irineū, «Meliton și mai mulți alții aū învățat în tôte scrierile lor, «că Iisus Christos era adevărat Dumneșeu, și adevărat «om? Psalmii și imnurile compuse încă de mult timp de «credincioși, aū nu conțin ele, că Iisus Christos este Cu- «vântul lui Dumneșeu, și că el însuși este Dumneșeu? «Dacă această doctrină a fost predicată de atât de mult «timp în Biserică, cum să pôte face ca doctrina lor, «care este cu totul contrară să fi fost învățată până în «timpul lui Victor? Cum îndrăsnesc ei a inventa această «calomnie contra lui Victor, ei cari știū de sigur că el a «excomunicat pre Theodot curalariul, primul autor al a- «cestei eresii? Căci dacă Victor ar fi fost în credința lor, «dupre cum ei aū cutezanța, de a o spune, pentru ce «aū excomunicat el pre Theodot, care a introdus acest

«simțimânt?» Iată în ceea ce privește pre Victor. După ce a condus zece ani Biserica de Roma, el avu pre Zefirin de succesori în al noulea an al domniei lui Sever. Acelaș scriitor raportază în aceeași carte o istorie întâmplată în timpul lui Zefirin: «Voiu reaminti, dice el, în «memoria fraților noștri, un fapt important ce s'a întâmplat între noi, și carele, de s'ar fi întâmplat locuitorilor «din Sodoma, ar fi putut, dupre cum o cred, să'i ducă «la pocăință. Un martir, numit Natalis, care a trăit în «șilele noastre, fiind amăgit de meșteșugirile lui Asclepiodot, «și ale lui Theodot bancherul, cari erau discipoliți lui «Theodot Curelariul, care ca primul autor al acestei erori, «sau mai bine al acestei estravaganțe, fu depărtat de «Biserică prin autoritatea Episcopului Victor; el să lăsă «a fi amăgit de ei ca să primescă să'l facă episcop al «sectei lor, promițendu-i o sută cincideci de dinari ce i «s'ar da pe lună. După ce a intrat în partidul lor, el fu «adesea ori înștiințat în vis de a se separa de ei. Căci «Domnul nostru Iisus Christos, care e plin de milostivire, «nu vroea a permite ca un om care mărturisise numele «său, și care mărturisise adevărul despre patima sa, să «se piardă afară din Biserică. Inșă, dorința de a conserva «primul loc de care se bucura între ei, și iubirea de a «vere, care a fost causă a perderii multora, făcendu'l a «negligea aceste avertisamente, el fu bătut o nopțe întrăgă «de Ângerî, ast-fel că sculându-se dis-de-diminéță, și a «coperindu-se cu sac și cu cenușe, veni de se aruncă la «picioarele lui Zefirin, a Clerului și a Poporului, și mișcă «ast-fel prin lacrimile sale și prin vederea ranelor sale, «compătimirea Bisericeî, care imitează dragostea Mântui- «torului, și obținu permisiunea de a fi restabilit în com- «municare.

«Să adăogăm la acésta, ceea ce dice același autor des- «pre acești eretici. Ei aũ avut îndrăsneala de a conrupe «Sânta Scriptură; de a respinge regula vechii credințe, și «de a nesocoti pre Iisus Christos căutând raționamente «subtile pentru a sprijini nelegiuirea lor, în loc de a căuta «cu îngrijire adevărul cărților sacre. Când li se obiectază «un text din Sânta Scriptură, ei examinéază dacă se pôte «face din el un silogism, și desprețesc știința Bisericeî, «pentru a studia geometria, și nu învață de cât a măsura.

«pământul, fără a'și da osteneală de a cunoște pre acela
«ce s'a pogorât din Cer. Unii dintre ei studiază necon-
«tenit pre Euclid, admiră pre Aristot și pre Theofrast, și
«onoréză cu deosebire pre Galien. Nu e deci necesar de a
«lua multă osteneală, pentru a arăta că ei sunt foarte de-
«părtați de credință, fiind-că ei abuzează de științele și
«de a artele necredincioșilor, pentru a stabili erórea lor, și
«conrup simplitatea cărților sante, prin subtilitatea rațio-
«namentelor lor. De acolo a venit insolența ce au avut
«ei de a întreprinde să schimbe Scriptura, și de a se
«lăuda, că au îndreptat'o. Cine va voi a recunoște ade-
«vărul acestei imputări ce le fac, n'are de cât săși dea
«ostenéla ca să caute mai multe din exemplarele lor, și
«comparându-le împreună, va recunoște că ele nu se po-
«trivesc de loc. Este sigur, că exemplarele lui Asclepiodot
«nu sunt de loc conforme cu acele ale lui Theodot. Și
«nu e mare greutate de a găsi mulțime de aceste exem-
«plare, pentru că discipoliș lor au avut mare grije de a
«le transcrie pentru a avea corecțiunile, sau mai bine
«conrupțiunile dascălilor lor. Apoi, exemplarele lui Hermofil
«nu sunt de loc conforme cu acelea ale celor-l-alți două
«ce i-am numit. Acele ale lui Apollinid nu sunt chiar
«între ele conforme, și fie-care póte observa diferența ce
«este între cele dintâiu și cele de pe urmă ce el a conrupt.
«Temeritatea acestei întreprinderi este atât de extraordi-
«nară, că n'aș putea crede, că n'o recunosc ei însuși.
«Căci, sau nu cred ei că Sânta Scriptură a fost inspirată
«de Duhul Sânt, și ei sunt necredincioși, sau că își în-
«chipuesc a fi mai luminați de cât acest dumnezeesc Duh,
«și sunt posedați de demonul. Căci ei nu pot nega că
«n'au conrupt Scriptura, fiind-că exemplarele sunt de mâna
«lor, că nu le-au copiat după exemplarele acelora ce le-au
«dat primele instructiuni ale Religioniș, și ei n'ar putea
«să arate de unde le-au luat. Unii dintre ei nu ș'au dat
«ostenéla de a corupe Sânta Scriptură. Ei au respins ab-
«solut legea, și Profetiș, și sub pretext de pietate s'au
«prăpăstuit în abisul nepietății».

CARTEA A ȘASEA

CAPITOLUL I

Persecuția ridicată contra Creștinilor sub dominația lui Sever.

Impăratul Sever ridicând o crudă persecuție contra Bisericeii, (an 202) nu fu mai nici o cetate, care să nu fi avut martiri săi. Însă Alexandria avu un așa de mare număr de martiri cum alta n'a avut. Ceii mai generoși apărători ai Religiei noastre, fură aduși acolo din Egipt și din Thebaida, ca în câmpul de bătălie, unde răbdarea lor învinse toate eforturile inamicilor credinței, triumfă în fața turbărilor lor și a supliciilor lor, și primi din mâna lui Dumnezeu cununa nemuririi și a gloriei.

Leonida, tatăl lui Origen se distinse în această luptă, unde el avu capul tăiat. Fiul său arată de atunci o dragoste atât de vie pentru adevărurile Evangheliei, și câștigă un renume atât de mare între credincioși, în cât cred de datorie a vorbi de el aici mai pre larg.

CAPITOLUL II.

Educația lui Origen.

Ar trebui o carte anume pentru a descrie totă viața sa. Eu nu voi însemna de cât principalele împrejurări, ce voi trage, din scrisorile și din alte opere ale aceluia ce l'a cunoscut cu deosebire, și cari trăesc încă astăzi. Totul a fost minunat în Origen, până și copilăria sa. Fo-

cul persecuției aprindându-se contra Bisericei în al șase-spre-decelea an al domniei lui Sever, și în timpul când Laetus era guvernator de Egipt și de Alexandria, și când Dimitrie, succesorul lui Iulian, era Episcop acestei Cetăți, în el se născu o dorință atât de puternică de a suferi martirul, în cât el căuta ocasiunea. Și ar fi fost răpit, fără îndoială de ardorea zelului său, dacă Dumnezeuasca Providență ce 'l reserva pentru binele mai mai multor persoane, nu l'ar fi moderat prin mijlocul mamei sale. Ea 'l conjură mai întâi prin respectul ce 'i datorea, de a n'o părăsi. Inse când vedu că temnița tatălui său reîndoia nerăbdarea ce avea de a suferi martirul, ea 'l împedica de a eși din casă ascunzându-i hainele. Ne putend atunci face alt-ceva, el scrise părintelui său spre a 'l îndemna de a rămene tare în credință: «Tatăl meu, 'i duse el, iubi-rea ce aveți pentru noi să nu vă faceți de a schimba «simțimentul». Iată o fidelă imagină a perfecteii pietăți ce avea el încă din frageda tinerețe a sa. De atunci el se aplică la studiul Santei Scripturi cu o sîrguință de necredut. Leonida tatăl său 'l făcu de a citi înaintea celorlalte profane, și 'l obligă de a învăța în fie-care și câteva pasaje. El nu se mulțumea de a 'i sci vorbele. El se silea de a 'i pătrunde înțelesul, și încurca adesea orî pre tatăl său prin chestiunile ce 'i propunea asupra locurilor celor mai dificile. Leonida 'l muștra de îndrăsneala sa, și 'i dicea de a se mulțumi cu simpla idee, ce dădeau cuvintele Scripturii, fără a întreprinde de a aprofunda dificultăți ce erau mai presus de vârsta sa. Inse el simțea o bucurie neasemănată în adîncul sufletului său, și mulțumea lui Dumnezeu, unicul autor a tuturor bunurilor, că i-a dat un ast-fel de fiu. Se dice că el intra adesea orî în camera sa pe când dormea, și că 'l săruta pe piept cu respect, ca pre un templu, unde se afla Sântul Duh, și se credea fericit că a contribuit de a-l aduce în lume. Iată ce se povestește de tinerețea lui Origen. Când tatăl său a luat cununa martirului, el rămase în vârsta de șapte-spre-dece ani cu muma sa și șese frați ai săi. A-veea tatălui fiind confiscată, și totă familia redusă la o extremă necesitate, Dumnezeuasca providență avu grijă de subsistența lor. O Dómnă de neam și fôrte bogată, 'l luă în casa sa, unde avea un om celebru numit Pavel,

născut la Antiochia, care favorisa pre ereticii din Alexandria. Origen arată chiar din acel timp grija ce avea de a conserva curăţenia credinţei sale. Căci de şi era obligat de a trăi cu acest om, a cărui reputaţie ce avea de a fi foarte eloquent, atrăgea neîncetat un mare număr, atât de eretic, cum şi de credincios, el evita tot-d'auna de a se ruga lui Dumnezeu împreună cu dinsul, obeservând cu religiozitate regula Bisericii, şi mărturisind, cum şice el însuşi în orî care loc, orórea ce trebuie a avea cine-va de falsa doctrină. Incepënd, încă fiind în viaţă tatăl său de a studia literile, el continuă pe urmă cu atâta aplicaţiune şi cu atâta devotament în cât ajunsese de a fi în stare să le predea şi altora şi ast-fel căpăta din profesiunea sa ajutorurile necesare de a trăi destul de bine într'o vîrstă, unde nu era obligat la mare cheltueală.

CAPITOLUL III.

Despre modul cu care predica cuvântul lui Dumnezeu fiind încă tînăr.

Fiind-că nu mai era nimeni atuncea la Alexandria, pentru a instrui pe Catecumeni, retrăgëndu-se toţi acei ce ar fi putut s'o facă de frica persecuţiunii, căţi-va păgâni merseră la Origen în timpul când el învăţa literile precum o istoriseşte el însuşi, spre a învăţa din gura sa, adevărurile Religiei noastre. El mărturiseşte, că cel dintâiu fu Plutarch, a cărui viaţă curată şi Sântă fu însemnată cu martirul. Al doilea fu Heraclas fratele lui Plutarch, carele făcënd mari progrese sub densus, în studiul adevăratei înţelepciunii, fu considerat ca demn de a fi ridicat pe scaunul Bisericii de Alexandria, după mórtea lui Dimitrie. Origen n'avea de cât opt-spre deuce ani, când învăţa pre Catecumeni, şi el făcu atât de mari progrese în acéstă însărcinare în timpul persecuţiunei ce fu ridicată contra Bisericii în timpul guvernămētului lui Aquila în cât el deveni foarte renumit între credincioşi, prin ajutorurile ce dragostea sa făcu fără osebire, atât Martirilor pre care o cunoscea, precum şi acelor pe care nu-î cunoscea. El mergea după densusul nu numai în temniţe şi înaintea tribunalelor, unde sta cu ei de vorbă, ci până

și la locul chinurii lor. Generoasa libertate cu care el îi îmbrățișa și le da sărutarea de pace, ațîță atât de tare contra lui furia păgânilor, că ei l'ar fi ucis cu petre, dacă Dumnezeu nu l'ar fi păzit de acéstă primejdie. Nu s'ar putea spune de câte ori el simți efectele protecțiunei sale contra întreprinderilor necredincioșilor, cari neputînd suferi ca el să atragă în fie-care și mulțime de persoane la credință încunjurară adesea ori casa sa armați fiind, și 'l obligară de a'si schimba locuința de mai multe ori. Inșă în aceste schimbări de locuință, el era tot-d'auna același avea tot-d'auna acelaș zel pentru Religiuine, și arăta că curățenia moravurilor sale se acordaă perfect cu adevărul discursurilor sale. Exemplul său îndemna un mare număr de persoane a'l imita, și 'i atrăgea o mulțime atât de considerabilă de Catecumeni, cu instrucțiunea căroră Dimitrie Episcopul de Alexandria, îl însărcinare singur pre el, în cât recunoscînd că nu putea îndeplini acéstă sarcină, și a continua în același timp a preda gramatica, el renunță la acéstă profesiune ca la o profesiune nefolositoare pentru mîntuire și contrară studiului Sântelor Scripturi. Pentru a nu fi în sarcina nimenui, el vîndu o mulțime de cărți, ce avea, de autori profani, și se mulțumi cu patru oboli (bani) ce 'i dedit pe fie-care și cel ce le cumpărase; el petrecu mai mai mulți ani în exercițiile acestei religiose Filosofii, lipsindu-se de tot ce pôte servi în tinerete de nutriment pasiunilor; el postea și lucra totă ziua; întrebuinta cea mai mare parte a nopței în citirea Santei Scripturi, nereservându-și de cât partea cea mai mică pentru somn, și ne dormind de cât pe pămînt; el credea că se cuvine a observa cu exactitate ceea ce ne-a învățat Domnul, când ni-a recomandat de a nu avea de cât o haină, de a nu purta încălțăminte, și de a nu ne îngriji de ziua de mâine. El suferea frigul și goliciunea cu o statornicie ce era mai pre sus de vîrsta sa, și admira pe amicii săi, pentru dragostea ce mărturiseau pentru sărăcie.

Mai mulți cari 'l vedeau suportând niște lucrări atât de mari pentru gloria Evangheliei, doreaă cu pasiune de a'i face parte din averile lor. Inșă ei nu putură face nimic pentru a slăbi din asprimea sa ordinară.

Se dice că umbla mai mulți ani în picioarele góle, fără a pune nici odată încălțăminte. El se abținu fôrte mult

timp de vin și de alte nutrimente, ce nu sunt absolut necesare la conservarea sănătății, ast-fel că stomacul său fu în pericol de a fi cu totul slăbit. O virtute atât de exemplară ca acesta, nu lipsi de a găsi imitatori. Ea atrase până și Filosofi păgâni, sub conducerea sa. Ei învățară de la densul principiile credinței noastre, și unii dintre ei făcură atât de însemnate progrese în această școală în cât ajunseră până la cununa martirului.

CAPITOLUL IV

Discipolii lui Origen, cari suferiră martyrul

Plutarch de care am și vorbit, fu cel d'întâiu. Origen nepărăsindu'l nici odată, când îl duse la locul de muncă puțin a lipsit să nu fi fost ucis de către cetățenii ce'l acusaū de a fi cauza morții sale. Inșă el fu încă scăpat de acest pericol prin îngrijirele dumnezeestei providențe. Seren fu al doilea din discipolii lui Origen, care suferi martirul, după Plutarch, Eraclide fu al treilea, și Heron al patrulea. Acești doi din urmă avură capul tăiat. Al cincilea fu un alt Seren, carele suportând felurite munci cu o statornicie neînvinșă, avu de asemenea capul tăiat. Heraida femeie, ce nu era încă de cât Catecumenă, găsi botezul său în foc unde și dădu duhul, dupre cum Origen o spune însuși.

CAPITOLUL V

Despre Potamiana

Al șaptelea fu Basilid care duse la munci pre renumita Potamiana. Memoria acestei prea fericite feciore este încă onorată în țară, și popórele de acolo istorisesc cu admirațiune luptele ce ea susținu pentru apărarea castității sale, contra acelor cărora frumusețea sa născuse iubire pentru ea, și grija ce ea avu de a conserva virtutea sa, care este frumusețea sufletului, și muncile cu care credința sa fu încercată înainte de a primi cununa martirului în mijlocul focului, unde ea ea fu consumată cu Marcela muma sa. Se dicesc că Judecătorul numit Aquilla

chinuindu-o în mod crud, o amenință de a o da desfrânării gladiatorilor. Fiind că ea medita profund asupra acestei amenințări, o sili de a declara cugetarea sa, și ea făcu un răspuns ce se păru nelegiuit necredincioșilor. Indată unul din soldați numit Basilid, o apucă spre a o conduce la supliciu. Inșă fiind-că poporul ce o înconjura 'i făcea confusiune prin insultele sale, el reprimă nerușinarea lor, și 'i arată multă blândețe și umanitate. Ea recunoscă onestitatea sa și 'i promise de se ruga pentru el lui Dumneđeū pre carele ea adora, și de a obține în curând recompensa sa. După aceasta ea fu confundată puțin câte puțin de la picioare până la cap într'o căldare plină de smólă topită, și suferi cu statornicie martirul. Cât-va timp după aceia companionii lui Basilid silindu'l de a jura el răspunse că nu 'i era permis, pentru că era Chreștin. Ei cređeră mai întâiū că glumea, dar când el 'i-ai asigurat despre aceasta serios, ei 'l duseră înaintea judecătorului, carele întrebându-l porunci de a'l pune în fiare. Credincioșii mergênd a'l cerceta în temniță, el le ție că Potamiana i s'a arătat trei țile după martirul său, că i-a pus o cunună pe cap, și l'a asigurat că ea obținuse de la Dumneđeū rugăciunea ce făcuse în favórea sa, și că după puțin timp el va eși din acéstă viață. Priimind pecetea Domnului din mâna fraților, el mărturisi numele său în țiuă viitoare, și i se tăie capul. Se țice că mai mulți alți locuitori din Alexandria cărora Potamiana li se arêtase în timpul somnului lor, îmbrățișară credința în același timp.

CAPITOLUL VI.

Despre Clement Alexandrinul

Clement care succedase lui Panten, învăța încă atuncea pre Catecumenii din Alexandria, și Origen fusese discipolul său în tinerețe. El face în prima carte a lucrărilor sale un calcul al timpurilor, ce'l sfârșește la mórtea împêratului Comod, ceea ce a arêtat că el a compus acéstă operă sub domnia lui Sever.

CAPITOLUL VII

Despre un alt Scriitor numit Iuda.

Un alt scriitor numit Iuda, vorbind în același timp de cele șapte-zeci de săptămâni ale Prorociei lui Daniil, continua calculul său până la al zecelea an al Domniei lui Sever. Credincioșii erau atunci atât de mirați de violența persecuțiunii, în cât acest scriitor era convins că venirea lui Antichrist, de care se face atât de adesea ori mențiune în Scriptură, era aproape.

CAPITOLUL VIII

Fapta îndrăsnită a lui Origen

Origen învățând pre Catecumenii din Alexandria, făcu o faptă ce se părea că provine dintr'o ardere imprudentă a tinereții, dar care totuși arăta o mare probă de credință, și de înfrânarea sa. Căci interpretând în mod literal acest cuvânt al Mântuitorului: *sunt famenī, cari singuri s'aū scopit pre sine pentru Impărăția Cerurilor*, el îl săvârși în persóna sa, pentru a evita orice bănuială, și a convorbi ast-fel mai liber nu numai cu bărbații, ci și cu femeile ce învăța. El se sili de a ține această faptă în secret, însă ea fu știută. Când Dimitrie Episcopul de Alexandria o află, fu cuprins de o extremă mirare, și admirând curățenia credinții sale el 'l îndemnă de a reîndoi sirguința sa pentru instrucțiunea noilor credincioși. Iată care fu prima sa dispozițiune. Dar când mai pe urmă vădu că reputația sa creștea din zi în zi, el își schimbă simțimântul, și prin o josă gelosie, la care ómenii sunt foarte supuși, el făcu o serioasă circulară la toți Episcopii pentru a publica și a condamna fapta sa. Cel mai celebri din Palestina, adecă acei din Cesaria și din Ierusalim, judecând pre Origen demn de cele mai întâiū sarcini ale Bisericeii, 'i puseră mâinile și'i conferiră darul Preoției. Fiind-că numele său devenea în toate ȕilele mai celebru, și reputațiunea de înțelepciunea sa și de virtutea sa se răspânda în mai multe locuri, Dimitrie ce nu 'i putea face nici o imputare alta, merse de căută această

faptă a tinereții sale pentru a-l blama, și ajunse până a defăima pre acei cel ridicase la Sacerdoțiu. Inse acesta nu se întâmplă de cât mai târziu căci în timpul de care vorbesc acum, Origen se ocupa neîntrerupt cu funcțiunile sale, și învăța ziua și noaptea adevărurile Religiei noastre, pre acei ce veneau la el, spre a se instrui. Cu toate aceste Sever domnind opt-spre-zece ani, Antonin Fiul său 'i succedă. (an 122). In acel timp Alexandru, care se semnalase în timpul persecuțiunii, și care după ce a mărturisit cu îndrăsnelă, numele lui Iisus Christos, fusese preservat de mörte prin îngrijirile Providinției, fu ridicat pe Scaunul Bisericeii de Ierusalim, de și Narcis predecesorul său era încă în viață.

CAPITOLUL IX.

Minunile făcute de Narcis.

Credincioșii din această cetate povestesc despre Narcis lucruri foarte minunate, pe care ei le țin de la o vechie tradițiune a traților lor. Ei spun că untul de lemn lipsind Diaconilor în ajunul sêrbătorii Paștelui, și poporul fiind foarte mâhnit pentru acesta, Narcis porunci aprindătorilor de candelă, de a merge să scôță apă dintr'un puț din vecinătate, și de a 'i-o aduce; acesta fiind executată, el făcu rugăciunile sale asupra apei cu o credință vie, și porunci de a o turna în candelă, și că atuncea ea se prefăcu în unt-de-lemn, și că se păstrează încă până astă-zi o parte, pentru a conserva memoria unei minuni atât de mari. Se spun o mulțime de alte împrejurări foarte minunate de faptele sale și de vieța sa. Iată una din cele mai însemnate. Niște scelerați neputând suferi vîgorea și fermitatea sa, și temându-se de a fi prinși și pedepsiți de crimele ce le imputa conștiința lor, se hotărâră de a forma contra lui o calomniosă acușatiune. Pentru a face să se credă, că ea era adevărată, ei o confirmară cu jurământ. Unul se jură să fie ars de viu, dacă minte; altul să piară de o bôlă contagiosă; și altul să 'și piardă ochii. Inse cunoștința ce credincioșii aveau de virtutea și de sântenia lui Narcis, 'i împedecă de a da creștere, nici acușatiunii, nici jurămintelor lor. Acest prea-fericit Episcop neputend

suferi nedreptatea acestei acușățiunii, și dorind de mult timp de a se bucura de liniștea singurătății, se retrase la țară unde petrecu mai mulți ani. Dreptatea dumnezească nu rămase nelucrătoare, ci ea pedepsi curând după aceea pre calomniatori, cu aceleși pedepse la care ei se devotase singuri prin falsele lor jurăminte. Cel d'întăi fu ars într'o noapte cu totă familia în casa sa ce luase foc din o scântee. Cel de al doilea fu consumat de o bolă ce'i acoperise trupul de la cap până la picioare. Cel de al treilea fiind martor la pedepsa tovarășilor săi, și temându-se de efectele teribile ale răsbunării cerului, mărturisi crima sa, și fu cuprins de o caintă atât de adâncă în cât plânse neîncetat până ce'și perdu vederea.

CAPITOLUL X.

Episcopii de Ierusalim

Narcis retrăgându-se ast-fel, fără ca nimenea să știe unde era, Episcopii Bisericii vecine aleseră pre Diuș pentru a împlini locul său. Acest Diuș ne ocupându'l de cât foarte puțin timp, Germanion 'i succedă, și acestuia Gordius. Narcis apărând de odată, ca cum ar fi înviat, frații 'l rugară de a relua conducerea Bisericii sale. Căci nu era nimenea, care să nu'l admire atunci mai mult de cât tot-deauna, atât din cauza asprimii vieții ce dusesse în retragerea sa, cum și de justificarea glorioasă, ce Dumnezeu făcuse de nevinovăția sa prin pedeapsa exemplară a acuatorilor săi.

CAPITOLUL XI.

Despre Alexandru.

Narcis neputând îndeplini funcțiunile sarcinei sale pastorale, din cauza extremei sale bătrânețe, Alexandru, episcop unei alte Biserici, fu înștiințat prin o revelațiune ce avu în vis, de a veni să'l ajute. Acest Alexandru plecând odinioară din Capadocia, unde fusese ridicat la demnitatea de Episcop, pentru a veni să facă rugăciunile sale la Ierusalim, și să viziteze sântele locuri frații acestei Bise-

rici 'l priimiră cu multă iubire, și nu 'l permisără de a se mai întorce în țara sa, căci și ei înșii avuseseră o revelațiune, și cei mai eminenți în sântenie aușiseră o voce care 'i înștiința de a merge afară de porțile cetății spre a priimi pre episcopul, ce Dumnezeu le destinase. Credincioșii din Ierusalim, ascultând de acea voce și cu consimțimântul episcopilor Bisericii vecine, obligară pe Alexandru d'a rămânea cu dênșii. Este sigur că Alexandru vorbește în scrisorile sale către antinoiți, cari scrisori se păstrează până astăzi, de demnitatea episcopală ce el a posedat împreună cu Narcis. La sfârșitul unei scrisori se găsesc aceste cuvinte: «Narcis care a guvernat înainte de «mine această biserică, și care este unit cu mine prin comunicarea rugăciunilor, fiind în vârstă de o sută șese-«spre-șapte ani, vă salută, și vă îndeamnă cu mine a nu «avea toți de cât același simțimânt. Serapion episcopul «de Antiochia murind, Asclepiad care se făcuse foarte ce-«lebru între credincioși prin statornicia cu care el mărturisise credința în timpul persecuțiunii, 'i succedă în «conducerea acestei Biserici. Alexandru vorbește de «rotonia sa în scrisoarea către locuitorii de Antiochia în «acești termeni. Alexandru servitorul lui Dumnezeu, și «captiv a lui Iisus Christos, către prea fericita Biserică de «Antiochia, salutare în Domnul nostru. Dumnezeu a micșorât greutatea lanțurilor mele în temnița mea, de când «am aflat că Asclepiad, om foarte recomandabil prin meritul credinței sale, a fost ridicat prin ordinul dumnezeescii providențe pe scaunul episcopal a prea Sântei «Vostre Biserici. El mărturisește că a trimis scrisoarea «sa prin Climent. V'am trimis, ȳice el pe la sfârșit, această scrisoară, Domnilor frații mei, prin prea-fericitul «Preot Climent, om de o virtute încercată, pe care 'l cunoșteți deja, și 'l veți cunoște încă mai bine pe viitor. «Cât timp prin permisiunea lui Dumnezeu, a fost între «noi, el a lucrat neconținut la întărirea și sporirea sântei Biserici.

CAPITOLUL XII

Despre Serapion și despre cărțile ce avem de la el.

Este probabil că sunt opere de Serapion în mâinele mai multor persoane, dar nu sunt și în ale mele. Noi

n'avem de cât pre aceia ce el a adresat lui Domnin, care se lepădase de credință, pentru a urma superstiția Jidovilor, pre aceia ce el făcu pentru doi eclesiastici, din cari unul se numia Pontie și cel-l-alt Carique, câte-va scrisori, o alta ce a făcut despre Evangelia lui Petru, în favoarea unora a Bisericii de Rosse, cari se lăsase a fi infectați de erorile acestei Evangelii. Iată ce țice el: «Noi priimim, «fraților, doctrina lui Petru și a celor-l'alți Apostoli, cu «același respect ca și doctrina lui Iisus-Christos. Inșă res-
«pingem pre aceia ce le este fals atribuită, și pe care
«cei vechi n'au recunoscut'o. Când am venit la voi, am
«crețut că mergeți toți pe adevăratul drum al credinții.
«Și fiind-că nu citisem atunci Evangelia ce se înfățișă
«sub numele lui Petru, țic, pentru că numai această carte
«pune desbinarea, să se citească. Dar recunoscând ceia
«ce am aflat pe urmă, că cei ce o înfățișău, ascundeau
«erorile lor, mă voiu grăbi de a veni să vă ved. Știu
«acum de ce opiniune și de ce sectă era Marcian, care
«intră în contradicțiunii vëdite, și care nu se acordă cu
«el-însuși. Imprumutând această Evangelie de la predece-
«soriți sêi cari o citise cu multă sîrguință, și examinându-o
«am găsit că ea conține mai multe lucruri ce sunt con-
«forme cu doctrina Mântuitorului, și unele iarăși ce sunt
«contrarie, și care au fost adăogate acolo.

CAPITOLUL XIII

Operile lui Climent.

In cât privește pre Climent, sunt opt cărți din lucrările sale pe care le-a publicat sub titlu de comentariile adevăratei Filosofii. Sunt opt altele despre Instituțiile sale, în care raporteză și esplică tradițiunile ce Panten dascălul sêu priimise de la cei vechi. Este încă o altă carte de dënsul, care este o exortație către Păgâni. Sunt trei despre Pedagog. Este o alta sub acest titlu, care este bogatul care pôte fi mântuit; una despre sêrbătorea Paștelor; una despre post; una despre vorbirea-de-rëu. Afară de acestea, este o exortație la răbdare, adresată neofiților. In fine este una, care are ca titlu, regulă Eclesiastică, sau contra acelor ce urmëză rătăcirile Jidovilor, adresată

lui Alexandru de care am vorbit. In cărțile sale, el nu se mulțumește de a raporta locuri din Scriptură, el raportază încă și ceia ce este bun în operele păgânilor, explică opiniunile lor diferite, combate erorile Heresiarchilor, povestește diferite istorii, și cuprinde o varietate minunată de însemnări asupra tot felul de științe, astfel că acest titlu de lucrări convine de minune subiectului. El, citază în această operă passage trase din ore-care cărți ce nu sunt în general aprobate, precum: de la înțelepciunea lui Solomon, de la înțelepciunea lui Iisus fiul lui Syrac, din epistola către Ebrei, din epistolile lui Climent, din a lui Varnava, și a lui Iuda. El citază și cartea lui Tatian contra Barbarilor, și vorbește de Chronologia lui Marcian. Afară de acesta citază istoricii Jidovi, pre Filon, Aristobul, Iosif, Dimitrie, Eupolem, cari probază într'un mod atât de neînvins că Păgânii nu au nici un autor atât de vechi ca Moisi. In prima din cărțile sale, care sunt pline de erudiție, el vorbește de sine însuși, și mărturisește că a fost apópe de timpul primilor succesori ai Apostolilor. El promite în aceleași cărți de a compune un Comentariu asupra Genesei. Mărturisește în cartea ce a făcut despre Sărbătorea Paștelor, că a fost rugat de amicii săi de a scrie tradițiunile ce le învățase de la cei vechi. Vorbește în aceiași carte de Meliton, de Irineu și de câți-va alții, și raportază explicațiile ce ei au dat cuvintelor santei Scripturi.

CAPITOLUL XIV.

Cărțile Santei Scripturi, din care Climent are citațiuni.

El face în cartea Instituțiunilor, o prescurtare din vechiul și noul Testament, fără a omite operele asupra cărora este contestație. Citează acolo epistolile lui Iuda, și a lui Varnava, cele-l-alte epistolii catolice, Apocalipsu lui Petru. Asigură că epistola către Ebrei este de Pavel, dar că fiind scrisă de el în ebrește, ea a fost tradusă în grecește de Luca, și că ea are același stil ca Faptele Apostolilor. El amintește că nu fără cuvânt Pavel nu pune numele său în frunte, de frică ca nu cum-va aversiunea ce avea Jidovii de

persóna sa, să'î împedece de a primi doctrina sa. El adăogă apoi ceea ce urmează: «Pentru că, precum ne dicea o-«dinióră un prea fericit Preot, Domnul fusese trimis către «Jidovi în calitate de apostol de Dumneđeũ cel atot-pu-«ternic, Pavel care fusese trimis către neamuri, n'a vroit «prin respect a se numi apostol al Jidovilor, căroră el «nu predica de cât ca prin óre-care prisosință». Climent raportéză în aceleași cărți ceea ce auđise de la cei vechi de ordinea Evangelilor. El spune că acele ce conțin genealogia Mântuitorului au fost scrise cele mai dintăiũ. Și adaogă că aceea a lui Marcu a fost scrisă cu ocasiunea predicării lui Petru. Căci acest Apostol predicând la Roma prin Duhul lui Dumneđeũ, cei ce'l auđise rugară pre Marcu de a alcătui doctrina sa prin scris, ceea ce făcu, și o dădu acelora ce o ceruse. Petru însciințându-se despre acésta rămase indiferent fără a se opune acestui plan, și fără a'l favorisa.

Cât pentru Ión când a citit pre cele trei Evangelii, și a recunoscut că doctrina ce privește omenirea Mântuitorului, era îndestul de explicată, el întreprinse prin însuflarea Duhului lui Dumneđeũ, de a scrie o alta mai spirituală și mai înaltă. Iată ce dice Climent. Și apoi Alexandru vorbește într'o scrisóre către Origen de Clement Alexandrin, și de Panten ca de amicii sêi particulari. «Este voea «lui Dumneđeũ, dice el, că amiciția care precum știți, «s'aũ format între noi sub conducerea bătrânilor noștri nu «numai rămâne neviolabilă, dar încă devine din și în și «mai strânsă. Noi recunóscem de părinți pre acei prea-«fericiți ómenii cari ne-aũ precedat, și pe cari trebuie să «le urmăm curând, pre Panten dascálul meũ, pre Climent «de asemenea dascálul meũ, ce mi-a servit mult, și pre «alți câți-va, prin mijlocul căroră, scumpul meũ frate, am «avut binele cunoscinței vóstre». Adamantius, acesta era numele lui Origen, scrie că dorind a vedea Biserica de Roma, ca cea mai veche din Biserici el merse acolo pe când ea era condusă de Zeferin, și după ce a rămas acolo cât-va timp, se reíntórse la Alexandria, unde se ocupă neconținut cu instrucțiunea catecumenilor, după rugăciunea lui Dimitrie, care era încă atunci episcop al acestei cetăți.

CAPITOLUL XV.

Despre Heraclas.

Când Origen a recunoscut că 'i era cu neputință de a se bucura de liniștea necesară, pentru a medita asupra adevărilor sante ale Scripturii, și pentru a le explica părțile grele, și a instrui în același timp pre Catecumenii ce veneau la el de dimineață până 'n seră, pentru a învăța primele principii ale religiunii noastre, el despărți pre discipolii săi în două clase, dădu pre cei mai înaintați unuia din amicii săi foarte dibaci și foarte aplicat la studiul Santei Scripturii, și care avea chiar ore care cunoscințe superficiale de Filosofie, anume Heraclas și el rămâne numai cu o parte din ei.

CAPITOLUL XVI.

Aplicațiunile lui Origen de a studia Sânta Scriptură.

Origen se aplică la studiul Santei Scripturii cu o aplicațiune atât de mare în cât înveță limba ebraică, cumpără cărțile autentice ce Jidovii au în ebrește. Că afară de versiunea celor șapte-zeci de Interpreți, și cele trei versiuni atât de comune a lui Aquilla, Symmaca și Theodotion și care sunt în mâinele a totă lumea, el mai găsi două altele, ce rămăseseră ascunse în întunec de mult timp, și pentru că el nu le scia autorul, se mulțumi de a aminti că găsisse una la Nicopole, aprópe de promontoriul lui Actium, și cea-l-altă în alt loc. Adăogând pe lângă cele patru versiuni ordinare a Psalmilor, nu numai o a cincea și o a șasea, ci o a șéptea, el remarcă la începutul uneia ca ea fusese găsită într'un poloboc la Ierichon, sub domnia lui Antonin Caracalla, fiul lui Sever. Reunind toate aceste versiuni într'un singur corp, și divisându-le în versete, le puse față 'n față una de alta cu textul ebreesc, și le numi hexaple. El dispuse apoi versiunile lui Aquilla, Symmaca și Theodotion cu aceea ale celor șépte-zeci și le numi Tetraple.

CAPITOLUL XVII.

Despre Symmaca.

Este bine de a se ști că Symmaca unul din interpreții de care am vorbit, era Ebionit. Acești eretici țin că Iisus Christos nu era de cât un om ordinar, născut din Iosif și din Maria, și că e o obligațiune de a observa Legea lui Moisi, precum am remarcat-o în cărțile precedente. Avem încă astăzi comentariile acestui Simmaca, unde el întreprinde de a combate Evangelia Sântului Matheu, și de a stabili această eresie. Origen mărturisește că el avu un exemplar din aceste comentarii, și o altă operă de a lui Symmaca asupra Sântei Scripturi, de la o femeie numită Iuliana, care moștenise aceste cărți.

CAPITOLUL XVIII

Despre Ambrosie.

În timpul acela Ambrosie care ținea la erorea lui Valentin, fiind convins prin puterea predicării lui Origen, și luminat de o rază a luminei cerești, făcu profesiunea de adevărul catolic învățat în Biserică. Mai mulți alți oameni învățați se duseră la dânsul în urma svonului reputațiunii sale, pentru a face probă de capacitatea sa, în înțelegerea Scripturii: era și un mare număr de eretici și de Filosofi, care îl ascultau cu atențiune, și cari învățau de la el nu numai doctrina Bisericeii, ci și științele profane. El făcea lecțiuni de Filosofie acelor din discipolii săi, cari aveau mai multă vivacitate și pătrundere de cât ceilalți și după ce le dedea precepte de Geometrie și de Aritmetică, le explica opiniunile diversilor secte, și le citea operile celor vechi, asupra cărora făcea observațiuni, astfel că între păgâni chiar, el era în reputație de a fi un excelent filosof. El îndemna pe cei mai leneși și pe cei mai slabi la studiul literilor, asigurându-i că ele 'i-ar favorisa mult pentru înțelegerea Scripturei. Și pentru acesta el ținea, că studiul Filosofiei și al științelor profane 'i era absolut necesar.

CAPITOLUL XIX.

Mărturisiri favorabile făcute lui Origen de către chiar Păgânii

El făcu în acesta un progres cu totul extraordinar, de care cei mai învățați filosofi din timpul său au făcut mărturisiri avantajoase, sau dedicându-și operile lor, sau supunându-le judecății sale, după cum un discipol supune ceea ce a făcut, la judecata dascalului său.

Dar ce este nevoie de a raporta altă mărturisire de cât aceea a lui Porfirie, carele scriind în Sicilia mai în timpul nostru contra Religiunii noastre, și întreprinzând de a combate Sânta Scriptură, atacând pre interpreți prin injurii, ne putând a-și combate prin rațiune? El laudă în această operă pre Origen, pe care mărturisește că l-a cunoscut în tinerețea sa, deși are în scop de a-l blama, orî în locurile unde mărturisește adevărul, când nu-l poate ascunde; orî în acele unde spune neadevăruri, când crede a le putea spune nepedepsit. Câte odată el condamnă Religiunea sa, și câte odată admiră suficiența sa. Iată cuvintele sale: «Unii având scop nu de a renunța la ne-
«pietatea cărților Jidovilor, ci de a le lumina obscuritatea,
«au făcut recurs la explicații forțate și puțin naturale,
«prin care ei pretind mai puțin a apăra această doctrină
«străină, de cât a susține pre a lor proprie. Căci expli-
«când într'un sens figurat cuvintele cele mai simple ale
«lui Moisi, și descoperind în ele mistere foarte ascunse,
«ei întunecă spiritul prin falșa lumină ale acestor iluziuni». Apoi adaugă mai jos ceea ce urmăze: «Un om pe care
«l'am cunoscut în tinereța mea, ne dă un exemplu re-
«marcabil de acest mod neobicinuit de a scrie. Este Origen,
«care a câștigat o mare reputație prin operile sale, și al
«cărui nume este foarte renumit între acei din secta sa.
«Fiind discipol a lui Ammonius, unul din cei mai savanți
«filosofi din timpul nostru, el făcu însemnate progrese
«sub conducerea sa, dar cu toate aceste părăsi modul de
«viață al dascalului său. Căci în loc că Ammonius fiind
«crescut în Religiunea creștină de părinți ce făceau pro-
«fesiune de ea reluă pre aceea ce este autorisată de legi,
«îndată ce a câștigat ore-care cunoștință de filosofie, și

«fu capabil de a se conduce pre sine însuși; Origen fiind
«născut păgân, și fiind instruit în tineretea sa de științele
«Grecilor, el avu cutezarea de a renunța la religiunea sa,
«pentru a urma superstiția barbarilor. Cât pentru mora-
«vurile sale el a trăit ca creștin, și contra dispozițiunei
«Legilor, iar cât pentru opiniunile sale, el amestecă fabule
«printre doctrina ce învață Grecii despre Natura lui Dum-
«neșeu. El citea neîncetat pre Platon, Numenius, Crone,
«Appollofan, Longin, Moderat, Nicomach, și pre alți Pita-
«goricieni. El avea de asemenea foarte adeseori în mână
«cărțile lui Chérémon Stoicianul și ale lui Cornutus, unde
«învățând metoda de a explica alegoric doctrina cea mai
«secretă a vechilor filosofi, el o aplică la cărțile Jidovilor».
Iată ce dice Porfirie în a treia carte ce el a compus contra
creștinilor. Ceea ce el spune de suficiența și capacitatea
lui Origen este foarte adevărat. Inșă ceea ce adaoge despre
schimbarea sa, și de aceea a lui Ammonius este foarte
fals, și trebuie a ne mira cu atât mai puțin de acesta, că
este ca imposibil de a scrie contra adevărului Religiunei
năstre, fără a spune neadevăruri. Origen fusese crescut
de părinții săi în Religiunea creștină, și a rămas tot-deuna
în ea. Cât pentru Ammonius, el de asemena a conser-
vat până la cea mai de pre urmă resuflare simțimintele
adevăratei filosofii, precum mărturisesc despre acesta ope-
rile ce a lăsat, și între altele, cartea ce compusese pentru
a arăta perfecta conformitate ce este, între doctrina lui
Moisi, și aceea a Mântuitorului. Iată ce aveam de dis atât
pentru a combate înșelătoriile lui Porfirie, cât și pentru
a arăta cât era de dibaciū Origen în științele profane. El
vorbește însuși de acest studiū în una din scrierile sale,
și se justifică contra acelor ce l' acusaū că aū pus prea
mult timp întru acesta. Iată vorbele sale: «Când m'am
«dedat cu totul la studiul cuvântului lui Dumneșeu, și
«reputația numelui meu se răspândise în lume, și ea a-
«trase în jurul meu un mare număr de eretici și de filo-
«sofi, am creșut că sunt dator de a mă informa exact
«atât de erorile ce unii aū inventat, cum și de progresul
«ce alții se laudă că aū făcut în căutarea adevărului. Am
«imitat în acest punct atât pre Panten, predecesorul meu,
«care a lucrat mult pentru a învăța santele adevăruri a
«le Religiunei năstre pre un mare număr de persone, și

«care era foarte dibaciù în filosofie, și în științele profane, «cât și pre Heraclas care acum este între Preoții Bisericii «de Alexandria, și pe care'l veduiù întâia dată în școla «unui profesor de filosofie, ce ascultase deja cinci ani, «mai nainte de a fi început eu a lua vre-o lecție. Și în «loc că până în acel timp, el purtase tot-déuna haina «ordinară, el luă atunci haina de filosof, ce a păstrat «tot-déuna de atunci, și rămase neconținut aplicat la ci- «tirea cărților de filosofie». Iată cu ce mod Origen se scusă că s'a ocupat cu studiul științelor profane. Pe când el, locuia în Alexandria, sosi acolo un soldat cu scrisori trimise de către Guvernatorul de Arabia către Dimitrie episcopul acestei cetăți, și către Guvernatorul de Egipt, prin care el 'i ruga de a 'l trimete, pentru ca să explice doctrina sa. Fiind deci trimis în Arabia, și făcând acolo aceia pentru care fusese trimis, se reîntorse la Alexandria, unde izbucnind un mare războiù mai târziu, el credu că nu era siguranță de a rămânea acolo, și nici chiar în Egipt, și veni de se aședă la Cesaria. De și nu era încă preot când sosi acolo, Episcopii 'l rugară de a predica și de a explica Sânta Scriptură, precum se pare din scrisorile ce Alexandru episcop de Ierusalim, și Theoclist episcop de Cesaria scriseră lui Dimitrie episcop de Alexandria, în care scrisori ei se justificau de acest fapt, ast-fel: «Cât pentru aceea ce ne dicită că nu s'a aușit «nici odată ca un laic să fi predicat în prezența unui «episcop, noi ne mirăm că sunteți atât de departe de «adevăr. Căci toți acei ce sunt creduți capabili de a con- «tribui la înaintarea spirituală a credincioșilor, sunt rugați «de sântii episcopi de a predica poporului, precum Evelpie «fu rugat de Leon la Larandia, Paulin de Celsie la Iconia, «Theodor de Atticus la Sinnada. Este probabil că acesta «se observă în alte locuri, de și noi nu scim despre a- «cesta nimic de sigur». Iată cu ce mod Origen era onorat încă din tinereța sa de episcopii depărtați. Inse Dimitrie scriindu'i pentru a 'l rechiama la Alexandria, și trimițând diaconi pentru a grăbi întorcerea sa, el se reîntorse la Alexandria și și reluă funcțiunile sale ordinare.

CAPITOLUL XX

Scriitorii renumiți din acel timp.

Era în acel timp mulțime de clerici foarte renumiți prin

eminența doctriinilor lor, a căror scrisori s'au conservat în Biblioteca ce a făcut Alexandru episcop de Ierusalim în această cetate, din care noi am extras materia principală a Istoriei noastre. Berylle episcop de Bostra în Arabia, a fost unul din cei mai iluștri. El ni-a lăsat afară de scrisorile sale mai multe opere însemnate. Ipolit episcop al unei alte cetăți ni-a lăsat de asemenea mai multe. Avem încă o conferință ce Caius, om foarte eloquent avu la Roma în timpul lui Zeferin contra lui Proclus apărătorul ereziei catafrigenilor, în care combătând temeritatea ce aveau ei de a produce cărți apocrife, el face catalogul epistolelor lui Pavel, și nu numără de cât trei-spre-dece fără a cuprinde și pre aceia către Ebrei, pe cari unii din Romani nu cred încă până astăzi a fi de la acest Apostol (an. 217).

CAPITOLUL XXI.

Episcopii din acel timp. (Anul 219).

Antonin domnind șapte ani și jumătate, Macrin 'i urmă. Acest Macrin ne domnind de cât un an, un alt Antonin luă guvernământul Imperiului. În primul an al domniei sale, Zeferin muri, după ce a stat opt-spre-dece ani pe scaunul Bisericii de Roma. Calist 'i urmă și netrăind de cât cinci ani, avu pre Urban de succesori (an. 222). Antonin ne posedând de cât patru ani suverana putere, Alexandru se urcă pe tronul Imperiului. Asclepiad episcop de Antiochia murind sub domnia sa, Filet fu însărcinat cu conducerea acestei Biserici. Mammea, muma Impăratului Alexandru, principesă de o pietate rară, auzind vorbinduse de Origen, a cărui reputație era foarte mare atuncea, dori de a-l cunoaște, și de a profita de profunda cunoștință ce câștigase de sânta Scriptură. El stătu cât-va timp la ea, și după ce 'i a explicat sântele adevăruri a credinței noastre, unde gloria lui Dumnezeu strălucește cu lumină, se întorse la Alexandria, și acolo se ocupă cu funcțiunea sa ordinară de a instrui pre Catecumeni.

CAPITOLUL XXII

Operile lui Ipolit.

Ipolit compuse în acel timp mai multe opere, și între-

altele, una atingătoare de sărbătorea Paștelor, unde face o tablă pentru sésse-spre-șcece ani. Calculul timpurilor ce el face, merge până la primul an al domniei Impăratului Alexandru. Cele-l'alte opere ce ne rămân de la el sunt: un comentariu asupra creațiunii de șase zile; un altul asupra aceia ce urmădește imediat creațiunea; o carte contra lui Marcion; o explicație a cântării cântărilor; un comentariu asupra câtor-va capitole din Ezechii; o carte atingătoare de sărbătorea Paștelor; combaterea generală a eresurilor, și alte ore-care opere ce sunt în mâinile a totă lumea.

CAPITOLUL XXIII.

In ce mod se aplică Origen a scrie asupra sântei Scripturi, și cum fu ridicat la Sacerdociu.

Origen începu în acel timp a compune comentarii asupra Scripturii, după stăruința lui Ambrosie, carele ne mulțumit de a'l îndemna a întreprinde această lucrare, 'l procură în deajuns tot ce era necesar pentru a o susține. El avea mai mult de șapte ómení, cari scrieau sub dictarea lui rënd pe rënd. Avea cel mai puțin tot atâția ómení, cari făceau copii, afară de o mulțime de fete, care scrieau foarte bine. Ambrosie contribuea cu generositate la cheltuélă, și stimula ardórea cu care Origen se sârguea la un plan atât de laudabil. În acel timp Pontian succedă lui Urban, care condusesese opt ani Biserica de Roma, și Zeferin lui Filet episcop de Antiochia. Origen fiind atunci obligat de a face o călătorie în Achaie, pentru a-facerile Bisericii, trecând prin Palestina, el priimi la Cesaria chirotonia de Preot prin punerea mâinilor Episcopilor din acele țeri. Am vorbit mai pre larg în a doua carte despre apărarea turburărilor ce născu chirotonia sa, și despre aplicarea neobosită cu care el lucra la explicarea cărților sacre.

CAPITOLUL XXIV.

Cărțile ce a compus Origen în Alexandria.

Se cuvine de a aminti că el compuse în Alexandria cele cinci prime cărți din comentarul său asupra sântu-

lui Ión, dupre cum o mărturisește el însuși în a șasea. Nu ne mai rămâne acum de cât două-zeci și două cărți din toate acele ce el compusese asupra acestei Evangelii. În a noua carte din două-spre-zece, ce a compus asupra Genesii, el asigură că a isprăvit pre cele opt prime în Alexandria, precum și comentariile asupra celor două-zeci și cinci primii Psalmi, și asupra plângerii lui Ieremia, din care nu mai sunt de cât cinci cărți ce s'au conservat până în timpul nostru. El vorbește acolo de două cărți ce el făcuse despre înviere. Afară de aceste compuse, la Alexandria, două cărți de principii, și zece de tapiserii, cum se pare din însemnările scrise din mâna sa.

CAPITOLUL XXV.

In ce mod el compune catalogul cărților vechiului și noului Testament.

Explicând primul Psalm, el face ast-fel catalogul cărților vechiului Testament: «Trebue a se ști că sunt două-zeci și două de cărți a vechiulul Testament, care este același număr cu numărul literilor limbei ebraice. Și apoi adaoge: Iată cele două-zeci și două de cărți dupre Ebrei. întâia este a ceea ce noi numim Genesa, și pre care Ebreii numesc Bereșit a primuiul cuvânt, care însemnează la început. A doua este Exodul (Eșirea) pre care Ebreii numesc Vellesmoth, adică, aici sunt numele. A treia este Leviții, pe care Ebreii numesc Vaicra, adică, el este chemat. A patra este Numerile, ce Ebreii numesc Hammisphecodim. A cincea este Deuteronomul, pe care Ebreii numesc Ellehabdabarim, adică, iată cuvintele. A șasea Iisus fiul lui Navi, în Ebrește, Jehosue bennun. A șeptea Judecătorii și Ruth, care între Jidovi, este cuprins într'un singur volum, și numit Sophetim. A opta este întâia și a doua carte a Impăraților cuprinsă într'un volum, ce ei numesc Samuël, adică, chemat de Dumneșeu. A noua este a treia și a patra a Impăraților, pe care și ei le-au cuprins într'un volum, și numit Vommelech David, adică Impărat David. A zecea este întâia și a doua a Paralipomenon, pe care le-au pus încă într'un volum, și numit Hamin, adică cuvintele șilelor. A unŭ-spre-zecea este prima

«și a doua a lui Esdra, ce nu fac de cât un volum la Jidovi și
«care este numit Esra adică, ajutor. A două-spre-țecea este
«cartea Psalmilor în ebrește Sepher Tehilim. A trei-spre-
«țecea Proverbiile lui Solomon, în ebrește Misfoth. A patru-
«spre-țecea Eclesiastul, în ebreeste Cocheleth. A cinci-
«spre-țecea Cântarea Cântărilor, în ebrește Sirhasirin. A
«șase-spre-țecea Isaia, în ebrește Iesaie. A șapte-spre-țecea
«Ieremie cu Lamentațiile și scrisoarea ce sunt la ei într'un
«volum, și pe care 'l numesc Irmia. A opt-spre-țecea este
«Daniil, ce ebreii îl numesc cu același nume. A nou-
«spre-țecea este Ezechiel, pre care ebreii numesc Ieczehel.
«A două-țecea este Iob, căruia ebreii nu i-au dat alt nume.
«A două-zeci și una este Ester, pre care ebreii numesc
«tot ast-fel).

«Afară de Catalogul tuturor acestor cărți, sunt acele
«a Macabeilor, care au de titlu Sarbet, Sarbaneel».

Iată ce scrie Origen în cartea ce am citat: «In primul
«din Comentariile sale asupra Sântului Mateu, el nu re-
«cunoște de cât patru Evanghelii conform Catalogului pri-
«mit și aprobat în Biserică. Am aflat, dice el, din tradiți-
«une, că biserica ce este răspândită în totă lumea, nu pri-
«mește de cât patru Evanghelii. Cea dintâiu fu scrisă în E-
«brește în favoarea Jidovilor, convertiți la credința de Ma-
«teu, carele fiind mai întâiu vameș, și primitor de im-
«posite, fu pe urmă Apostol al lui Iisus Christos. A doua
«este aceea a lui Marcu, carele o scrise duple cum o
«predicase Petru. Și pentru acesta Petru 'l recunoște de
«fiul său la finele Epistoliei sale Catolică, prin aceste
«cuvinte: *Inchină-se vouă Biserica din Babilon cea*
«*împreună alésă, și Marcu fiul meu.* (Prima Epis-
«tolie cap. 5).

«A treia Evangelie este aceea a lui Luca, ce fu scrisă
«în favoarea Gintelor, și aprobată de Pavel. Cea de pe urmă
«este aceea a lui Ión.

«In a cincea carte a Comentariilor sale asupra acestei
«după urmă Evangelie, el vorbește ast-fel de Epistoliile
«Apostolilor. Pavel, pre care Domnul 'l-a făcut demn mi-
«nistru al noului Testament, nu duple literă, ci duple
«spirit, carele a predicat Evangelia de la Ierusalim până
«la Iliria, n'a scris la toate Bisericile pe care le-a învă-
«țat, și n'a scris de cât în puține cuvinte la acelea cărora
«a scris.

«Petru pe care Biserica lui Iisus-Christos, pe care por-
«șile iadului nu o vor birui, este sprijinită ca pe temelia
«sa, n'a lăsat de cât o scrisóre care este în general pri-
«mită. Să mărturisim, dacă voiți, că au o adoua, despre
«care totuși nu tótă lumea este de acord. Ce vom dice
«de acela, care a avut onórea de a se rezema pe sinul
«Domnului? El n'a scris de cât o Evangelie, deși măr-
«turisește că ar fi putut scrie mai multe cărți de cât n'ar
«fi încăput în tótă lumea, și Apocalipsul său.

Insă i s'a fost poruncit de a păzi tăcerea și de a nu face
să se audă vocea a șapte tunete. El a scris și o Epis-
tolie fórte scurtă. Să fiu de acord, dacă voiți, că a scris
încă alte douë. Insă nu recunóște tótă lumea ca să fie
de el. De abia amëndouë împreună au o sută de rinduri.
In fine iată judecata ce dă el de Epistolia către Ebrei în
Omiliile ce a făcut despre acésta. El dice că ea nu are
decadența de stil, ce Apostolul recunóște însuși că el are,
și că ea este scrisă cu o mare eleganță, osebit că ea
conține sentințe fórte înalte, și care nu sunt întru ni-
mic inferióre acelor ce se găsec în Epistolile care sunt
în adevér de Pavel; despre care toți cei ce vor citi epis-
tolile Apostolilor cu óre-care atențiune, vor rămânea lesne
de acord. Dupé ce au spus alte lucruri ce le las, iată ce
adaoge: » Cât pentru mine, eú cred că sensul și cugetă-
«rile sunt ale apostolului, dar că alegerea și dispoșiția
«termenilor, sunt de un altul, carele a vroit a întinde și
» a explica ceia ce învățase de la dascálul său. Pentru a-
«césta Bisericile care țin, că este de Pavel nu trebuesc a
«fi blamate de acésta, pentru că bătrânii n'au spus fără
«temeiú că ea era de densus. Eú cred totuși că numai
«Dumnezeú știe cine este adevératul autor. Unii din scri-
«itori, a căroră Opere au ajuns până la noi, o atribue lui
«Climent episcop de Roma, și alții lui Luca, care a scris
«Evangelia și faptele apostolilor.

CAPITOLUL XXVI.

*Despre modul în care Heraclas fu făcut episcop
de Alexandria.*

In al decelea an al domniei Impératului Alexandru,
Origen plecând din Alexandria pentru a merge la Cesaria

lăsă lui Heraclas grija de a instrui pre catecumeni. Dimitrie murind după ce a stat timp de patru-șeci și trei de ani pe scaunul acestei cetăți, Heraclas 'i succedă. Firmilian era în acelaș timp episcop de Cesaria Capadocia.

CAPITOLUL XXVII.

In ce mod Origen fu considerat de către mai mulți Episcopi.

El avea o opiniune atât de înaltă de meritul lui Origen, în cât 'l invită de a veni la Biserica sa pentru binele spiritual al popórelor sale, și merse el însuși la densusl până în Iudeea, pentru a profita de luminile sale, și de doctrina sa. Alexandru episcop de Ierusalim și Teoctist episcop de Cesaria în Palestina, considerându'l amëndouă ca pre dascălul lor, 'i permisără de a explica Sânta Scriptură, și de a predica cuvântul lui Dumneșeu.

CAPITOLUL XXVIII.

Persecuție ridicată contra Bisericii sub domnia lui Maximin.

Impăratul Alexandru fiind ucis în al trei-spre-decelea an al domniei sale Maximin 'i succedă. Ura (an 238), de care el era însuflețit contra familii lui Alexandru, unde erau mai multe persoane ce făceau profesiune de religiunea Creștină, 'l împinse a porunci de a executa la mórte pre toți păstorii bisericii. În acel timp Origen compuse o carte despre martir, și o adresă lui Ambrosie și lui Protocet preot din Cesaria, cari amëndouă fuseseră în mari primejeii, și câștigase multă glorie în timpul acestei persecuțiuni. Ea fu liniștită curênd după aceia, ne domnind Maximin de cât trei ani. Origen vorbește încă despre aceasta în a două-șeci și una carte din comentariile sale asupra Evangheliei sântului Ión și în scrisorile sale.

CAPITOLUL XXIX.

In ce mod Fabian fu ales prin ordinul lui Dumneđeũ episcop de Roma.

Gordian succedând lui Maximin la imperiũ, Pontian, dupě ce a condus șase ani biserica de Roma, muri, și avu pre Anteros de sucesor. Anteros murind el însuși dupě o lună, Fabian fu ales spre a'ı succeda. Se țeice că venind de la țară la Roma cu ore-carı din amicii sěi, el fu pus din ordinul secret al lui Dumneđeũ, contra așteptării a tótă lumea, pe scaunul acestei Biserici. Căci credincioși adunându-se pentru a face alegerea, și mai mulți aruncând deja ochii asupra ore căror persóne considerabile prin nobleța lor, fără ca nimeni să cugete cât de puțin la Fabian, o porumbița, sub figura căreia sântul Duh se pogorâse odinióră, apăru de odată și se opri pre el. Poporul mișcat de acest spectacol, și împins de duhul lui Dumneđeũ, strigară de odată toți într'un glas, că el era vrednic de a ocupa scaunul vacant, și'l luă pentru a'l pune pe el. Zebin episcop de Antiochia, murind în acelaș timp, Vavila 'ı succedă. Heraclas, fiind ridicat dupre cum am spus, pe scaunul Bisericii de Alexandria dupě mórtea lui Dimitrie, care'l ocupase patru-țeeci și trei de ani, Dionisie, discipolul lui Origen, fu ales pentru a instrui pre catecumeni.

CAPITOLUL XXX.

Discipoliı lui Origen

Pe când Origen continua a învăța la Cesaria sântele adevăruri ale religiunii nóstre, mai mulți nu numai din țară, ci și din provinciı mai depărtate, veneau cu mulțimea pentru a învăța doctrina sa. Ceı doi mai însemnați fură Theodor, care se chema și Grigorie, și care fu unul din cei mai celebri episcopi din timpul nostru, și Athenodor fratele sěu. Origen recunoscând că ei erau cam prea legați de studiul doctrinii Grecilor și al Romanilor, se sili de a le inspira iubirea unei filosofii mai înaltă, și de a'ı îndemna la citirea sântelor litere. Ascul-

tându'l timp de cincî anî ei făcură atît de mari progrese sub conducerea sa, în cât fură considerați demni de a fi făcuți episcopi a douë biserici din Pont, deși erau încă foarte tineri.

CAPITOLUL XXXI.

Despre Africanus.

Africanus autorul cărților întitulate Cestele, fu foarte renumit în acel timp. Există o scrisóre de la el către Origen, în care se îndoește de adevêrul istoriei Susanni, spusă de Daniil, și la care Origen a făcut un răspuns foarte pe larg. Sunt iarăși de dênsul cincî cărți de Chronologie, care e o operă foarte exactă și foarte desăvêșită în care el mărturisește că a mers la Alexandria, unde fusese atras prin reputația lui Heraclas, care fu ridicat prin rarul sêu merit dupre cum am vêdut, pe scaunul Bisericii acestei Cetăți. Se află încă o scrisóre de Africanus către Aristide, atingetóre de modurile diferite, cu care Marcu și Luca spun genealogia Mântuitorului, și unde el le acordă împreună prin o tradițiune ce o învățase de la cei vechi, si pe care am inserat'o în prima carte a acestei Istorii.

CAPITOLUL XXXII.

Cărțile compuse de Origen în Cesareia, Cetate din Palestina.

Origen compuse în acel timp Comentariile sale asupra lui Isaia, și asupra lui Ezechiil. Avem trei-șeci de volume asupra a trei părți din Isaia până la vedenia fiarelor cu patru picîore în pustie. Avem douë-șeci și cincî asupra lui Ezechiil, care este tot ce a scris asupra acestui Prooc. El le-a isprăvit la Atena, unde a început Comentariul sêu asupra Cântării Cântărilor, și unde făcu pre cele cincî dintăiū cărți, isprăvind pe urmă pre cele-l-alte cincî la Cesareia. N'ași putea face aici un catalog exact de Operile sale. Ar trebui să întreprind pentru acêsta o scriere înadins. Am făcut'o chiar deja în viața lui Pamfilie, Preot și martir, unde pentru a arêta ardôrea cu care el se aplica

la studiul Sântei Scripturi, am vorbit de operile atât ale lui Origen, cum și ale altor Autori bisericești, pe care le cercetase cu o îngrijire extraordinară. Cei ce vor dori să știe tot ce a scris Origen, vor putea afla prin citirea acestei scrieri.

CAPITOLUL XXXIII.

Rătăcirea lui Berille.

Berille Episcop de Bostra în Arabia, de care am vorbit mai înainte, se depărtă de adevărul Bisericei, pentru a urma o doctrină streină. El avu îndrăsneala de a spune că Invățătorul și Domnul nostru n'avea înainte de intrarea sa divinitatea, și că el nu subsista de cât prin divinitatea părintelui său. Mai mulți Episcopi întreprinzând de a'l combate, Origen fu rugat de a convorbi cu dânsul și el o făcu cu multă delicateță și blândețe, pentru a recunoște simțimintele sale. Când a descoperit rătăcirile sale, el 'l făcu a le vedea atât de lămurit, în cât 'l readuse foarte ușor pe calea adevărului. Avem încă astă-đi în mâinile noastre scrierile lui Berille, și actele Sinódelor, ce au fost adunate contra lui, cu argumentele de care se servi Origen pentru a'l combate. Las la o parte aici multe lucruri, ce ne-a lăsat bătrânii despre acest celebru Scriitor, pentru că socot că ele nu servesc subiectului nostru. Cei ce vor vroi să fie informați despre acestea, le vor putea vedea în apologia, ce prea fericitul martir Pamfilie a făcut pentru apărarea sa și la care am contribuit cu ceva pentru a risipi nedreptatea acusatorilor săi.

CAPITOLUL XXXIV.

Despre Impăratul Filip (an. 244).

Impăratul Gordian murind după ce a domnit șese ani, Filip 'i succedă cu fiul său cu același nume. Se ăice, că acest Principe fiind Chreștin, vroi a asista cu poporul la rugăciunile ce se făceau în Biserică în ajunul sêrbătorii Paștelor, dar că episcopul nu vroi a't-o permite până ce nu'și va mărturisi păcatele sale, și până ce va fi pus în rëndul penitenților. Episcopul care știea că el era culpabil

de mai multe crime, nu s'a sfiit de a lucra ast-fel. Se ice de asemenea, că Impratul se supuse cu umilina la ordinele sale, i art prin faptele sale, ct era de atins de frica lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XXXV.

Despre Dionisie episcop de Alexandria.

În al treilea an al domniei sale, Heraclas episcop de Alexandria murind, după ce a ocupat timp de ase-spre-dece ani scaunul acestei biserici, Dionisie fu ales spre a-l ocupa după el (an 246).

CAPITOLUL XXXVI.

Despre alte Opere ale lui Origen.

Fiind-că religiunea ntr creștea atuncea din i în i, i biserica se bucura de o profundă pace, Origen care avea mai mult de ase-deci de ani, i care cstigase prin un lung exercițiu, o minunată facilitate de a vorbi, permise ca să se scrie omeliile sale, ceia ce nu vroise nici odată să facă mai înainte. El compuse în acel timp opt cri pentru a combate cartea ce făcuse Celsie filosoful epicurian contra religiunii nstre. Compuse încă două-deci i cinci de cri asupra Evangheliei sntului Mathei, i o explicaie acelor două-spre-dece Proroci, din care nu ni-a rămas de ct dou-deci i cinci de cri. Există o scrisóre de el către Impratul Filip, o alta ctr Impărăteasa Severa femea sa, i mai multe către diferite persoane, pe care le-am adunat într'o singur carte, de tm să nu se risipc. Afară de acestea el a scris un mare număr ctr Fabian episcop de Roma, i către alți episcopi pentru a le arăta curătenia credinii sale. Am vorbit frte pe larg de tte acestea în a șasea carte a Apologiei sale.

CAPITOLUL XXXVII.

Diferendul iscat între Arabi

Unii publicară în același timp în Arabia, o doctrină cu totul contrară adevrului, icnd că sufletul mre cu tru-

pul, și că va învia împreună cu el. Un Sinod fiind adunat asupra acestei chestiuni, și Origen fiind chemat acolo, el vorbi cu atâta putere contra autorilor acestei erori, încât îi sili de a-și schimba părerea.

CAPITOLUL XXXVIII.

Eresia Helcesaiților

Se ridică încă atunci o altă eresie, adică aceea a Helcesaiților. Dar se vădu sfârșindu-se mai în același moment când se vădu născându-se. Origen vorbește despre acesta în acești termeni, în Omilia asupra Psalmului opt-zeci și doi. «A venit un altul de curând, care a avut forțe bună «opiniune de el însuși, și care a crezut că poate apăra «nepietatea Helcesaiților, ce s'aũ ridicat contra Bisericii. «Vẽ voiũ descoperi erõrea ei ca nu cum-va să vã lãsați «a cădea în ea fără a o cunoște.

«Acei din acẽstã sectã resping mai multe cãrți din «Scripturã, cu tõte acestea ei se servesc de ore care «pasage trase atãt din vechiul Testament cât și din E-«vangeliũ. Cãt pentru Pavel ei nu primesc nici una din «Epistolile sale.

Ei dic cã este o acțiune indiferentã de a renunța la credința, și cã într'o ocasiune silitã, un om înțelept va renunța din gurã, de și nu renunța din inimã. Ei presintã o carte ce pretind a fi pogorãtã din cer, și asigurã cã cine va crede ceia ce conține ea, va primi ertarea pãcatelor într'un alt mod dupre cum a dat'o Iisus Christos

CAPITOLUL XXXIX

Persecuțiunea ridicatã contra Bisericeĩ de cãtre Decie; relele ce suferi Origen (an 150).

Filip nedomnind de cãt șapte anĩ, Decie persecutã Biserica din urã pentru dẽnsul. Fabian suferind martirul la Roma în timpul acestei persecuțiunii, Cornilie fu ales spre a implini locul sãu. Alexandru Episcop, de Ierusalim, fiind adus a doua orã înaintea tribunalului Judecãtorilor

și făcându-se foarte celebru prin fermitatea cu care el susținu în prezența lor adevărul Religiei noastre, fu aruncat în temniță la Cesareia unde și muri. Mazabon îi succedă. Vavila Episcop de Antiochia murind de asemenea în temniță după ce a mărturisit cu îndrăznelă credința, Fabius fu însărcinat după el cu conducerea acestei Biserici. Origen a făcut în scrisorile sale o istorisire pe atât de exactă pre cât și sinceră, de toate intrigile ce puse în mișcare turbarea demonului contra sa în timpul acestei persecuțiuni, de temnița unde a fost închis, de lanțurile cu care fu încărcat, de butucii unde îi puse piciorole, de cruzimea cu care i le strânse până la a patra gaură, de amenințările ce i se făcu de a 'l arde de viu, de alte munci ce Judecătorul îl făcu a suferi fără a vroi totuși ca el să móră prin violența lor, și de discursurile ce făcu atunci pentru mângâarea Credincioșilor.

CAPITOLUL XL.

Despre ceia ce se întâmplă în timpul acestei persecuțiuni lui Dionisie episcop de Alexandria.

Dionisie episcop de Alexandria istorisește ast-fel, într'o scrisore contra lui German, ceia ce i se întâmplă: «Vor-
«besc ca înaintea lui Dumnezeu, și el știe că spun ade-
«vărul, și că eu n'am fugit de sine singur, ci din porunca
«sa. Edictul persecuțiuni fiind publicat de către Decie,
«Sabin trimise pre Frumentarius ca să mă caute. Eu 'l
«așteptaiu patru zile în casa mea, în timpul cărora el
«mă căuta la țară, pe drumurile și trecerea râurilor unde
«credea că eram ascuns, sau că trebuia să vin. El avea
«ca o legătură pe ochi, care'l împedea de a găsi casa
«mea, unde el nu putea crede că ași fi, de ore-ce per-
«secuțiunea era ridicată contra mea. Dumnezeu porun-
«cindu'mi de a mă retrage după a patra di, și pregătin-
«du mă de drum contra așteptării a totă lumea, plecai
«cu servitorul meu și mai mulți din frații noștrii. Fără
«îndoială fui condus din un ordin particular al Providen-
«ței pentru că mai pe urmă nu fui nefolositor unora. El
«istorisește apoi în acești termini, ceia ce i se întâmplă
«după retragerea sa. Către sêră fusei prins de soldați îm-

«preună cu acei ce erau cu mine, și dus la Taposiris.
 «Dumnezeu permise că Thimoteiū nu se găsi atunci cu
 «noi, și nu fu arestat. Când se reîntorse acasă, nu ne
 «mai găsi acolo, și nu găsi de cât soldați cari o păziau.
 «Puțin mai pe urmă, el adaogă. Voiū represinta întru
 «adevăr ordinea admirabilă a purtării de grije a lui Dum-
 «nezeu asupra noastră. Pe când Timoteiū fugea foarte tur-
 «burat, și ca afară de sine, se întâlni cu un păgân, care'l
 «întrebă pentru ce fugea ast-fel. Acest păgân ce mergea
 «atuncea la o nuntă, intră în sala unde se făcea ospē-
 «țul totă noptea, duple obiceiul țarei, și istorisind nun-
 «tașilor ceia ce aflase, ei alergară îndată la noi, scoțēnd
 «mari strigăte. Soldații ce ne păzeau, avēnd frică și fu-
 «gind, ei ne găsiră culcați pe paturile noastre. Dumnezeu
 «'mī este martor, că în momentul ce'ī vēđuiū. am cre-
 «đut că erau tâlhari, și fiind culcat cu o simplă cămașă
 «de pânză, le presintaiū restul hainelor mele. Inșă în loc
 «de a le lua, ei 'mī porunciră de a mă scula în grabă
 «și de a pleca. Recunoscēnd atunci motivul pentru care
 «ei veniseră, incepuī a'ī ruga de a se retrage, saū, dacă
 «ar vroi să mă îndatorēscă, să prevină datoria soldaților,
 «și să'mī tae capul. Pe când 'ī conjuram ast-fel, cu mari
 «strigări, duple cum știū cei împreună cu mine la su-
 «ferințele mele, ei mă siliră de a mă scula. In loc de
 «a'ī asculta, mă aruncaī îndărăt. Inșă ei mă luară de
 «picōre și de mâini și mă târără. Caius, Faust, Petru și
 «Pavel mă urmară, și fură martori la tōte acestea. Apu-
 «cându-mē ei mă duseră afară din acēstă mică cetate, și
 «mē puseră pe un asin.

CAPITOLUL XLI.

Despre acei ce aū suferit martirul la Alexandria.

Iată ce spune de sine-însuși Dionisie episcopul de A-
 lexandria. Inșă în scrisōrea către Fabius episcopul de
 Antiochia, el vorbește ast-fel despre acei ce aū suferit
 martirul la Aexandria:

«N'a fost Edictul Impēratului Decie, care a ridicat per-
 «secuțiunea contra noastră. Ea începuse cu un an mai

«înainte. Un poet a fost care a ridicat în contra noastră
«poporul, și care l făcu a apăra vechia superstiție, ce cređu
«a nu o putea mai bine apăra de cât vërsând sângele
«nostru. Ei prinseră mai întâiü pe un bătrân numit Ma-
«tras, pe care l siliră a huli. Inșă, pentru că el n'a voit
«a face acésta, ei îl bătură cu lovituri de băte, i im-
«punseră fața cu trestii ascuțite, și l uciseră cu pietre
«într'o mahala. Ei duseră apoi pre o femeie credinciosă
«numită Quinta, la templul Idolului lor, și o siliră de a
«se închina lui. Când ea a refusat cu desgust și cu gróză,
«ei o legară de piclóre, o târără pe pietre și pe bolovani
«prin tólă cetatea, și o bătură cu biciul preste tot tru-
«pul până la mahala unde o uciseră cu pietre. Apoi in-
«trară cu mulțimea în casele Chreștinilor, i smulseră cu
«violență, i târără afară, i despuiară, jefuiră cele mai
«bune din mobilile lor, arseră pre acele ce nu erau de
«nici o valóre, cu aceiași libertate ca și cum ceta-
«tea ar fi fost expusă la jaf. Frații noștri se retraseră
«cu tóte acestea, și vedeau prädându-li-se averea lor
«cu aceiași bucurie ca aceea de care vorbește Pavel.
«Numai unul a fost, pre cât știü, carele căđu în mâi-
«nele lor și se lepădă de credință. Ei luară atunci pre
«Apolonia acea admirabilă Fecióră, și îi sdrobiră dinții
«prin violența loviturilor ce i dădură în obraz. Apoi aprin-
«seră un foc mare în afară de cetate, și o amenințară
«de a o arunca în foc de nu va huli împreună cu dënșii.
«Scusându-se de acésta, și fiind lăsată în libertate, ea se
«aruncă singură pre sine în foc, unde îndată fu consu-
«mată. Ei găsiră pre Serapion în casa sa, l munciră cu
«cele mai crude chinuri, i sdrobiră trupul și în fine l
«prăpăstuiră. Noi nu îndrăsném a merge nici ziua nici
«nóptea pe strade, nici în piețele publice, pentru că tot
«poporul striga, că cine va refusa de a huli, va fi ars de
«viü. Acéstă persecuțiune durând fórte mult timp, ea fu
«urmată de o rebeliune, și de un răsboiü civil, prin care
«acei ce ne combătuse cu atâta furie se armară contra
«lor-inșile. Atunci am respirat puțin. Inșă liniștea fu curënd
«schimbată în furtună. Edictul fiind publicat contra nós-
«tră, vëdurăm lucruri vrednice de mirare ce a pređis
«Domnul, și capabile, de ar fi cu putință, de a amăgi până
«și pre cei aleși însuși. Terórea fu extremă. Mai mulți

«din cei mai cu vađa înaintară cu frică. Cei ce aveau
«serviciu public se arătară de obicei pentru a le exercita.
«Cei-l-alți fură tratați cu sila de către acei ce'i cunoș-
«tea de a fi Creștini. Unii erau paliți și tremurândi,
«ca cum ar fi mers nu pentru a jertfi Idolilor, ci pentru
«a fi jertfiți ei înșiși; ast-fel că poporul își bătea joc că
«ei n'aveau curagiul, nici de a sacrifica, nici de a muri.
«Alții înaintară cu îndrăsnelă către Altar, și asigurară că
«n'au fost nici odată Creștini. Ei erau din numărul a-
«cela de care Mântuitorul a ăis, că e foarte cu greu să
«se mântuiască. Restul se punea de partea unora sau
«altora, de care am vorbit, sau căutaă să fugă, și unii
«din acești din urmă fură prinși. Aă fost dintre ei cari
«după ce aă rămas mai multe ăile în temniță, se lepă-
«dară de credință, mai înainte de a fi duși înaintea Ju-
«decătorilor. Alții după ce aă suportat chinurile cu ore care
«statornicie, fură slăbiți prin amenințările celor ce le pre-
«gătea. Prea fériciții stâlpi ai Domnului, cei rezemase pe
«temelia nemișcată a credinții, rămaseră fermi, și nestră-
«mutați, și fură marturi îndrăsneti ai adevărului Impără-
«ției sale. Iulian fu cel dintăi. Era un om bolnav de
«podagră, care nu putea nici merge, nici sta pe picior. E
«El fu adus cu alți doi ce'l purtau. Unul din acei doi,
«se lepădă mai întâi de credință. Cel-l-alt numit Cro-
«nion, și supra numit Euné, mărturisind pre Iisus Christos
«cu Iulian, fură puși pre cămile, și bătuți cu biciul de-a
«lungul a tătă Cetatea, care precum știți este foarte mare
«și în fine arși pe un rug arđend ce aprinsese poporul.
«Un soldat numit Besas, care servise a'i conduce la su-
«pliciă, și care alungase pre acei ce'i insultaă cu ocări,
«fu dus înaintea Judecătorilor în strigătele confuse ale mul-
«țimei, ce se ridica contra lui. Luptând ca un viteaz
«atlet, pentru apărarea causei Domnului i se tăie capul.
«Un altul născut din Africa, numit Macarie, adică fericit,
«și care era în adevăr fericit, pentru că avea harul lui
«Dumnezeu, nefiind mișcat de tot ce'i ăisese Judecă-
«torul, pentru a'l face să se lepede de credință, fu ars
«de viu. După acésta, Epimaque și Alexandru fură scoși
«din o temniță întunecósă unde fusese mult timp în lan-
«țuri. Apoi fură crud bătuți cu biciul, sfâșiați cu unghii
«de fier, și în fine arși în var nestins. Patru femei

«suferiră cu ei martirul. Cea d'întâi, care era o feciără
«numită Ammonarion, fiind lung timp chinuită din po-
«runca Judecătorului, pentru că ea 'i dîsesse, că nu va
«face nici odată nimic din ceea ce el dorea, ea 'și ținu
«cuvîntul, și fu dusă la supliciū. Mercuria femeie vene-
«rabilă prin vîrsta sa, Dionisia muma a mai mulți copii,
«pentru cari avea totuși încă mai puțină dragoste de cît
«pentru Dumneșeu, și o alta Ammonarion avură capul
«tăiat, fără a fi suferit mai nainte alte chinuri, pentru
«că Judecătorul avea rușine de a le chinui zadarnic, și
«de a fi învins de către niște femei. Cea d'întâi Ammo-
«narion suferise toate muncile. Heron, Ater și Isidor egip-
«ténul fură aduși înaintea Judecătorului, cu un tîner de
«cinci-spre-dece ani numit Dioscor. Judecătorul se sili
«mai întâi de a 'l înșela prin discursurile sale, ca pre
«cel mai simplu, și de a 'l slăbi prin munci, ca pre cel
«mai slab; însă el resistă deopotrivă la violența mun-
«cilor cît și la dulceața discursurilor. Cei-l-alti fiind crud
«bătuți cu biciul, și suferind cele mai grozave munci cu
«o statornicie neînvinșă, ei fură în fine arși. Dioscor,
«ce se făcuse admirat prin înțelepciunea răspunsurilor sale,
«fu liberat de Judecătorul care 'i dîse, că în considerația
«vîrstei sale, el îi dădea puțin timp pentru a 'și schimba
«ideile. El rămase însă între noi, și Dumneșeu îl rezervă
«pentru o altă luptă mai celebră. Nemesion, născut de
«asemenea în Egipt, fiind pe nedrept acuzat că ar fi fost
«dintr'o bandă de tâlhari, și îndreptățindu-se înaintea su-
«tașului, fu pe urmă acuzat de a fi Chreștin, și dus în-
«cîrcat de lanțuri la guvernator. Acest Judecător foarte
«nedrept muncindu 'l odată mai mult de cît pre tâlhari,
«'l arse cu ei, și ast-fel el avu fericirea de a avea acéstă
«conformitate cu Mîntuitorul, de a muri cu dînsul îm-
«preună cu tâlharii. O trupă de soldați, și anume, Am-
«mon, Zenon, Ptolemeu, Ingenuus, și bătrînul Theofil
«stînd înaintea Tribunalului Judecătorului, vedură că un
«om acuzat de a fi Chreștin, era gata de a nega, și în-
«dată ei 'i făcură semn din ochi și din mîna, și apoi
«din tot trupul, ast-fel că ei fură remarcați. Inșă, mai
«nainte de a înainta cine-va pentru a 'i aresta, ei se a-
«propiară de Tribunal, și se presintară ei înșiși, mărtu-
«risind că erau Chreștini. Guvernatorul și cei-l-alti Jude-

«cători fură mirați de îndrăznéla cu care ei se ofereaū
«morții. Ei eșiră ast-fel plini de bucurie că aū mărturi-
«sit cu atăta îndrăznélă pre Iesus Christos, și că aū tri-
«umfat prin puternicia credinții lor.

CAPITOLUL XLII

Alți Martiri de cari a vorbit Dionisie.

«Maī mulți alții aū fost sfășiați în bucăți de cătră Pă-
«gânī în orașe și în sate. Voiū raporta aicea un exemplu.
«Iscurion se ocupa cu afacerile unui om de bună con-
«diție, îi porunci de a jertfi Idolilor, și el refusând de a'l
«asculta în acest punct, 'l maltrată, și neputënd câștiga
«nimic prin relele sale tratamente, 'i făcu injuriile cele
«maī simțitoare, prin carele, neputënd mișca fermitatea
«sa, 'l ucise înfigëndu'i un par în pânțele. Ce nevoe e
«de a vorbi de o mulțime nenumerată de persóne, cari
«aū murit de fóme, de sete, séu de frig prin munți și
«prin pustie, saū cari aū fost uciși de tâlharī, saū mân-
«cați de fiare selbatice? Acei cari rămân, sunt marturi
«credincioși de alegerea ce făcuse Dumneđeū de ei prin
«harul séu, și de biruința ce ei aū câștigat prin credința
«lor. Nu voiū raporta aici de cât un exemplu pentru a
«face să lumineze adevérul. Un bătrân numit Cheremon,
«Episcop de Nilus, fugind cu femeea sa pe un munte din
«Arabia, n'a maī venit îndărăt, și frații noștri nu l'aū
«putut găsi nici odată, cu tótă sîrguința ce aū pus de a'l
«căuta. Maī mulți aū fost prinși de Sarrasinī pe acel
«munte, și aduși în captivitate, din cari unī s'aū rēscum-
«parat cu bani, iară alții sunt încă în mâinile lor. Vē
«scriū tóte acestea, prea iubitul meū frate, pentru a vē
«face cunoscut ce persecuție aū fost contra Bisericii nós-
«tre, a căriea mărime și violență o înțeleg maī bine ca
«nimenea altul acei ce aū suferit'o. El adaoge apoi ceea
«ce urméză. Și apoi sântii Martiri cari sunt acum cu
«Iesus Christos întru Impērătia sa, și cari vor judeca
«cu dēnsul lumea, aū primit pre acei ce căduse în
«timpul persecuțiunii, și cari jertfise Idolilor, și credēnd
«că pocăința lor ar putea fi plăcută celui ce iubește maī
«bine întórcerea păcătoșului de cât mórtea sa, i-aū primit

«favorabil, i-aŭ admis împreună cu ei, și aŭ suferit ca ei
«să se róge, și să mănânce cu dênșii. Ce conduită ne
«sfătuiți voi de a ținea în privința lor? Ce trebuie să fa-
«cem noi? Urma-vom óre socotința sântilor Martiri, con-
«firma-vom noi sentința ce ei aŭ dat, saŭ mai bine harul
«ce ei aŭ acordat tratând pre acești penitenți cu blândețe,
«saŭ face-ne-vom noi judecătóri sântilor Martiri, exami-
«na-vom noi sentința lor, saŭ o vom casa? resturna-vom
«noi ceea ce ei aŭ aședat? Face-vom noi injurie blândeții
«lor, și aprinde-vom noi mânia lui Dumnezeu?»

CAPITOLUL XLIII.

Despre Novat, despre erezia sa și de moravurile sale.

Iată ce a scris cu plan Dionisie Episcop de Alexandria, în privința acelor ce căduse în timpul persecuțiunii, pentru că Novat preot al Bisericii Romane ridicându-se contra lor cu îngâmfare, le răpia tótă speranța de mântuire, orí și ce ar face pentru a capăta ertarea faptei lor, și de și ar mărturisi-o cu umilință, și ar avea o sinceră căință. Ast-fel el se făcu șef al sectei celor ce se cheamă ei însăși Puri (curații). Un sinod de șapte-zeci de Episcopi, și de un mai mare număr de preoți și de diaconi, fiind adunați la Roma asupra acestuî subiect, și mai multe alte adunări de Episcopi fiind făcute și în alte țeri, se hotărî ca Novat și cei ce se ridicase cu dênșul pentru a trata pre frații lor cu atâta cruđime, să fie scoși din Biserică, iar acei ce căduse, să fie mângâeți prin remediile mântuitoare ale pocăinței. Avem în mâini scrisórea lui Cornilie, Episcop de Roma, către Fabius Episcop de Antiochia, unde raportéză ceea ce aŭ fost hotărât în Sinodul Roman, și hotărîrile Episcopilor de Italia și de Africa. Avem și scrisorile lui Ciprian, și ale celor-l-alți Episcopi de Africa ce se adunase cu el, scrise în latinește, prin care se pare că ei rămăseseră de acord, de a veni în ajutor celor ce căduse în ispită, și de a excomunica pre Novat și pre cei de partidul său. «Sunt alte doué
«scrisorî de Cornilie pe lângă acele ale lui Ciprian, prin
«una din care el raportéză ceea ce se hotărâse în Sinodul
«de Roma, și în ceia-l-altă descrie spiritul și moravurile

«luî Novat. Voiû însera aici ceva din ele, pentru ca acei
 «ce vor citi Istoria mea, să pôta cunósce caracterul a-
 «cestuí eretic. Iată deci descrierea ce face despre el. Vê
 «voiû spune cum Novat, acest om inimos ardea de mult
 «timp de dorința de a fi Episcop, a ascuns ambițiunea
 «sa desordonată sub vâlul sânteniei Mărturisorilor, pe
 «cari'i atrăsese în interesele sale. Maxim, Preot al Bisericii
 «nóstre, și Urban, amëndouî fôrte renumiți prin sator-
 «nicia cu care ei aû mărturisit de douë ori credința ina-
 «întea Păgânilor, apoi Sidonius și Celerin, din cari cel de
 «pe urmă a suferit cele mai crude chinuri prin puterea
 «harului, și care susținënd slăbiciunea trupului său prin
 «fermitatea credinței sale, a învins pre inimicul. Toți acești
 «ómení, dic, cunoscëndu'l și descoperind meșteșugirile sale
 «și înșelătoriile sale, minciunile sale și sperjuriile sale,
 «caracterul său sêlbatic, și depărtat de tot felul de blân-
 «deță, s'aû lepădat de amiciția sa și aû revenit la Bise-
 «rică. Ei aû arătat în prezența Episcopilor, a preoților, și
 «a mai multor laici, rēutatea ce el ascundea sub apa-
 «rența unei false umilințe. Ei aû plâns nenorocirea în
 «care căduse de a se despărți de Biserică, pentru că aû
 «fost înșelați prin vicleșugurile acestuí înșelător. Puțin
 «mai jos el adaoge. Noi am vėđut, prea iubitul meû frate,
 «o schimbare admirabilă întâmplată într'un moment în
 «persóna sa. Acest om care jurase cu jurăminte minci-
 «nóse că n'avea de loc ambițiune pentru demnitatea E-
 «piscopală a apărut de odată Episcop. Acest doctor,
 «acest apărător al disciplinii Bisericii, vroind a usurpa
 «Episcopatul, la care Dumnezeu nu'l chiamase, 'și asociă
 «doi ómení perduți, și'i trimise într'un unghiú al Italiei
 «pentru a înșela trei Episcopi fôrte simpli și fôrte igno-
 «ranți, asigurându'i că trebuia să vină la Roma, pentru
 «a liniști cu cei-l-alți Episcopi o neînțelegere ce senăs-
 «cuse acolo. Când ei veniră la Roma, el puse de fură
 «închiși de cătră nisce rēi asemenea lui pe la dece óre
 «din ăi, și dându-le de bėut cu exces, 'i sili de a'l sânti
 «Episcop prin o chirotonie zadarnică și imaginară, și'si
 «atribui ast-fel fôrte nedrept demnitatea Episcopală, la care
 «n'avea nici un drept. Unul din acei Episcopi reveni puțin
 «dupě aceia la Biserică, mărturisind greșala cu lacrimi și
 «cu suspinuri. Noi 'l primirăm la comuniunea laică, dupě

«rugăciunea a tot poporul. Hirotonirăm doi Episcopi în
«locul celor-l-alți doi, și-i trimiserăm la Bisericile lor.
«Acest generos apărător al Evangheliei, nu scia că nu este
«de cât un Episcop în această Biserică Catolică, de și nu
«ignora că nu sunt de cât patru-șeci și patru de Preoți,
«șapte Diaconi, șapte Ipo-diaconi, patru-șeci și doi de A-
«colithi, cinci-șeci de Exorciști, Citeți și Portari, o mie
«cinci sute atât veduve cât și sëraci și bolnavi, cărora
«bunătatea și misericordia lui Dumneșeu le dă cu abun-
«dență tôte de care aũ nevoie. Acastă mulțime atât de
«numerôsă și atât de necesară Bisericii, atât de bogată
«prin îngrijirile Dumneșeeștei Providențe, și restul popo-
«rului al cărui număr nu s'ar putea spune, nu l'aũ pu-
«tut întorçe de la întreprinderea sa desperată, nici a'l face
«a reveni cu noi. După ce a spus alte lucruri pe care le
«las el adăogă apoi. Să vedem cum prin ce viață, și prin
«ce conduită a pretins el a ajunge la demnitatea epis-
«copală. Aũ döră pentru că a fost crescut în Biserică,
«și pentru că a dat lupte, și a încercat primejdii pen-
«tru apărarea sa? Nici de cum. El n'a făcut nici odată
«profesiune de credință, de cât cu ocasiunea tiraniei ce
«exercita asupra lui demonul ce l'a posedat lung-timp.
«Pe când exorciștii aveaũ grije de el, cădu într'o bôlă
«fôrte primejdiosă, și fiind-că se credea că era aprópe de
«a muri, i se dădu botezul, dacã totuși, se pôte dice că
«acesta a fost un botez adevêrat. După aceia el se vin-
«decă, nu se mai observă în persóna sa, ceia ce trebuie
«să se observe după regulile Bisericii, și el nu priimi
«nici de cum ungerea din mâinile episcopului. Neprii-
«mindu-o, cum a putut el priimi sântul Duh? El dice
«încă mai pe urmă. În timpul persecuțiunii, el a negat
«de frică și din o prea mare dorință, de a-și conserva
«viața, că a avut onórea de a fi preot. Căci fiind rugat
«de Diaconi, de a eși din camera, unde se închisese,
«spre a merge să asiste și să sfătuească pre credincioși,
«departe de a se pleca la rugăciunea lor, el se retrase
«plin de mânie, și le declară că nu vroia mai mult a fi
«Preot, și că avea planul de a face profesiune de o altă
«Filosofie. Despre alte lucruri ce nu e necesar de a transcrie
«aicea, el continuă ast-fel. El a părăsit Biserică, unde
«priimise botezul și chirotonia de preot prin o favóre par-

«ticulară a episcopului ce i puse mâinile. Căci fiind-că tot «clerul, și mai mulți din popor se opuneaŭ la această «chirotonie, ȳicēnd că nu era permis de a priimi în cler «pre acei cari ca dēnsul fusese botezați în patul lor, «episcopul îi rugă de a consimți ca numai acesta singur «să fie chirotonisit». El istorisește apoi în acești termini cea mai enormă din tōte crimele sale. «Distribuind după «sānta Jerfă o parte din prescură la fie-care credincios, «el i silea de a jura în loc de a face rugăciunea de «mulțumire obicinuită, și ținēnd mâna lor unde era păr-ticica din prescură cu amēndouē mâinile sale, le ȳice, «acestea sunt propriile sale cuvinte: jurām'i pe trupul și «pe sāngele Mântuitorului nostru Iisus Christos, că nu vei «părăsi nicī odată partidul meŭ, pentru a te întorce cu «Cornilie. Și ast-fel acești nenorociți nu puteaŭ a se co-munica până ce nu va fi făcut mai nainte imprecățiunii «contra lor înșile, și că în loc de a ȳice, amin, primind «sānta pāine, n'ar fi ȳis, nu mă voiŭ întorce mai mult «cu Cornilie. El scrie încă mai jos ceia ce urmēză. Să «știți că el este acum mai singur și că cea mai mare «parte din frați l'aŭ părăsit și aŭ revenit la Biserică. Prea «fericitul Moisi, care a luat de puțin timp cununa mar-tirului, recunoscānd temeritatea, și nebunia sa, s'a despār-«țit de el și de cei cincī Preoți cari se dedeseră afară «ca și el din Biserică».

La finele scrisorei sale, el spune numele episcopilor cari se adunaseră la Roma, pentru a condamna pre Novat, și a celor cari neputēnd veni acolo, confirma-seră condamnarea prin sufragiul lor. Iată ce conține scri-sōrea lui Cornilie episcop de Roma către Fabius episcop de Antiochia.

CAPITOLUL XLIV

Istoria lui Serapion spusă de Dionisie episcop de Alexandria.

Dionisie episcop de Alexandria scriind către același Fabius episcop de Antiochia, după ce a vorbit de peni-tență, și de acei ce suferise martirul pentru apārarea cre-dinței, i spune o faptă minunată, care merită de a avea

loc în Istoria noastră. «Vă voi propune, ȳice el, un exemplu ce am vędut. Aveam ıntre noi un vechiu credincios numit Serapion, ce dusesese tot-d'auna o viaȳa exemplară. Dar cędęnd ın idolatrie, ȳi jertfınd demonilor ın timpul violenȳei persecuȳiunii, el ceru adesea ori ertare, fără ca nimenea să vroiască a'l asculta. Mai pe urmă cędęnd bolnav, rēmase trei ȳile fără glas ȳi fără simȳire. ın ȳiua a patra venindu'ȳi ın simȳire, chemă pre nepotul sęu ȳi'ı ȳise: Până cęnd vor să mę ȳină aicea? să mi se dea ertarea, ȳi te rog să'mi trimiȳi un preot. După acęsta iarăȳi perdu graiul. Copilul alergă să caute pre preot. ınsă era nȳoȳtea, ȳi preotul era bolnav. Dar fiind-că eũ poruncisem ca să se dea ertare bolnavilor cari ar cere-o, ȳi mai cu sēmă celor ce ar fi cerut'õ fiiind sãnętoȳi, pentru ca să mȳră ın speranȳa de a fi mântuiȳi, preotul 'ı dădu o pãrticică din Eucharistie, cu ordin de a o muia ın apă, ȳi de o pune ın gura bolnavului. Copilul se ıntȳrse, ȳi ınainte de a fi ajuns acasă, bãtrânul revenindu'ȳi ın simȳire, 'ı ȳise: fiule, iatã cã ai venit, preotul n'a putut veni, fã ceia ce el ȳi-a poruncit, ȳi lasă-mę să mę duc din acęstă vieȳă. Copilul muie pãrticica din Eucharistie, o puse ın gura bolnavului care muri mai ındatã dupę ce a primit'õ. Aũ nu se pare lãmurit cã Dumneȳeu 'l conservase ın vieȳă pãnă ce a obȳinut ertarea greȳalei sale, ȳi cã fiind reconciliat cu Biserica, el priimi recompensa faptelor sale celor bune?

CAPITOLUL XLV.

Scrisȳrea lui Dionisie cãtre Novat.

Să vedem ın ce chip acelaȳi Episcop scrie lui Novat, care turbura Biserica de Roma, ȳi care arunca greȳala schismei asupra unor ȳre-cari ce'l obligase de a se despãrȳi de comuniunea lor. «Dionisie cãtre Novat fratele sęu. Salutare. De este adevęrat, cum ȳiceȳi, cã v'aȳi despãrȳit fără voe de comunicarea credincioȳilor, veȳi arăta-o lãmurit revenind la ea de sine-vę. Trebuea a suferi tȳte, pentru a nu rupe unitatea Bisericii, ȳi n'ar fi fost mai puȳinã glorie a suferi martirul pentru acest lucru, de

«cât a'l suferi pentru a nu jertfi Idolilor. După socotința
«mea ar fi fost chiar mai multă glorie. Căci în loc că
«Martirul ordinar nu suferă chinurile și mórtea de cât
«pentru mântuirea sa, acel ce'l suferă pentru a împedica
«schisma, 'l suferă pentru mântuirea a tótă Biserica. Dacă
«totuși veți putea face ast-fel, fie prin convingere sau
«alt-mintrelea, ca frații cari s'a'u despărțit de Biserică, să
«reintre în sînul ei, meritul vostru va fi mai mare de
«cât greșala vóstră. Și în loc că acesta nu v'e va fi im-
«putată, cea-l'allă va fi înălțată prin laude extraordinare.
«Iar dacă nu veți putea aduce pre frații voștri la acéstă
«reconciliare, aveți grije cel puțin de a v'e mântui sufle-
«tul. Doresc ca să fiți sănătoși în Domnul nostru, și să
«iubiți pacea

CAPITOLUL XLVI.

Alte scrisori ale lui Dionisie Episcop de Alexandria.

Iată scrisórea ce Dionisie Episcop de Alexandria a scris lui Novat. El scrisse o alta în Egipt despre pocăință, unde propune conduita ce el crede că trebuie a se ține către acei ce a'u cădut în idolatrie în timpul persecuțiunei, și distinge gradurile crimelor. A făcut de asemenea o carte specială despre pocăință, pe care a adresat'o lui Conon Episcop de Hermopole. A scris încă o scrisóre către poporul s'e'u din Alexandria, în carea 'l muștră cu asprime de greșalele sale. Pe lângă acestea el a adresat o carte despre martir lui Origen; o scrisóre către Credincioșii Bisericeii de Laodicea, care era condusă de către Telimidru, asupra pocăinții, și una către Armeni, al căror Episcop era Meruzane. Afară de acestea a făcut răspuns lui Cornilie Episcop de Roma, care 'i scrisese contra lui Novat. El mărturisește în acest răspuns, că fusese învitát de către Helenus Episcop de Tarsa în Cilicia, de către Firmilian Episcop de Capadocia și de către Theocist Episcop de Palestina de a se găsi la Sinodul de Antiochia, unde unii vroeau a încerca să susțină schisma lui Novat. El spune de asemenea că a aflat că Fabius Episcop de Antiochia murise, și că Dimitrian fusese ales pentru a ocupa locul s'e'u. El vorbește de Episcopul de Ierusalim,

în acești termeni. Alexandru a murit cu sântenie în temnița unde fusese închis pentru credință. El trimise prin Hipolit o scrisóre către Credincioșii din Roma atingătoare de datoria unui Diacon; o alta despre pace și despre pocăință; o alta către Cofensorii cari favorisau partidul lui Novat; alte două către aceiași Confesori după ce ei au revenit la unitatea Bisericei. În fine el a scris mai multe altele, din care acei ce iubesc operele sale, și aceștia sunt în mare număr, pot trage un foarte însemnat folos. Tot acest Episcop ne va da materia cărții a șéptea a Istoriei noastre, prin povestirea ce el a făcut în scrisorile sale, de cele mai remarcabile evenimente, ce s'au întâmplat în timpul său.

CARTEA A ȘAPTEA

CAPITOLUL I.

Răutatea lui Decie și a lui Gallus. (an 251)

Impăratul Decie fiind ucis cu copii săi, mai înainte de a fi împlinit al doilea an al domniei sale, Gallus 'i succedă. În acest timp Origen muri în vârstă de șapte-zeci de ani. Dionisie Episcop de Alexandria vorbește de Decie în acești termeni, într'o scrisoare către Hermammon: «Gallus nu recunoscă greșala lui Decie, și nu vedu ceea ce a fost cauza ruinei sale. El se lovi de o pētră ce era înaintea ochilor săi. În mijlocul celei mai mari prosperități a afacerilor sale și pe când totul 'i reușia după dorințele sale el persecută pre sântii cari se rugau lui Dumnezeu pentru sănătatea sa, și pentru gloria sa, și se lipsi de fructul rugăciunilor lor, isgonindu'i afară din Imperiul său.

CAPITOLUL II.

Despre acei ce guvernară în acel timp Biserica de Roma

Cornilie Episcop de Roma murind, după ce a guvernat această Biserică aproape trei ani, Lucius fu ales spre a ocupa locul său. Inșă ne ocupându'l de cât opt luni, avu pre Ștefan de succesori. Dionisie episcop de Alexandria 'i scrise mai multe scrisori asupra unei mari contestații, ce se mișcară în acel timp, pentru a ști dacă tre-

buea să dea botezul celor ce se converteau de la oricare erezie ar fi fost, pentru că vechiul obicei era de a nu-i primi de cât prin punerea mâinilor și prin rugăciuni.

CAPITOLUL III

Despre opiniunea ce Ciprian susținea cu mai mulți alți episcopi, că trebuia a-i boteza de a doua oră.

Ciprian Episcop de Cartagena, susținu el cel dintâiu cu mai mulți alți Episcopi, că nu trebuia a-i primi de cât curățindu-i prin un nou Botez, ceea ce Ștefan găsi foarte rău, pentru că el era convins că nu trebuia a aduce nici o schimbare la tradiunea contrarie care era în us de îndelungat timp.

CAPITOLUL IV.

Scrisori ce întocmi asupra acestui subiect Dionisie episcop de Alexandria.

Dionisie Episcop de Alexandria, 'i scrise mai multe scrisori asupra acestui subiect, și 'i mărturisii că, de când persecuțiunea mai slăbise, toți Episcopii condamnase inovațiunile lui Novat, și se unise între ei. Iată cuvintele sale.

CAPITOLUL V.

Pacea Bisericeii.

«Să știți, fratele meu, că toate Bisericile răspândite în «Orient și în cele-lalte țeri cele mai depărtate, care se «despărțise, s'aun unit și că Episcopii precum și Dimetrian «de Antiochia, Theoctist de Cesareia, Mazaban de Ierusalim, care a succedat lui Alexandru, Marin de Tir, «Heliodor de Laodicea care a succedat lui Thelimidru «Helenus de Tarsa, Firmilian de Capadocia, și cei-lalți «din aceeași provincie, căci nu numesc de cât pre cei «mai iluștri de teamă să nu fac o numărare prea lungă «și prea supărăciósă, simțesc o bucurie necređută de pacea

«ce s'a dat Bisericei contra așteptărei lor, și toți nu au
«de cât un același simțiment. Siria și Arabia pe care voi
«ați alinat prin milosteniile vóstre, și ați mângâiat prin
«scrisorile vóstre, Mesopotamia, Pontul, Bithinia, și în fine
«tóte Provinciile, se bucură și laudă pre Dumneđeú de
«pacea și unirea ce s'a stabilit între frați».

Și apoi Ștefan murind, după ce a guvernat doi ani
Biserica de Roma, îi urmă Sixt. Dionisie Episcop de A-
lexandria i scrise o a doua scrisóre despre Botez. El îi
vorbește ast-fel de simțimentul lui Ștefan și a celor-l-alți
Episcopi: El scrisese de Helenus, de Firmilian, și de cei-l-alți
Episcopi de Cilicia, de Capadocia și de cele-l-alte țeri
dimprejur, că nu va mai avea împărțășire cu dênșii, pentru
că ei botezaú a doua órá pre eretici. «Considerați, vé
«rog, importanța acestei afaceri. Căci aflu că s'a hotărit
«în mari Sinóde, că ereticii ce vor reveni la Biserica Ca-
«tolică, vor fi mai întâiú puși în rëndul Catecumenilor,
«și apoi vor fi spálați de necurăția aluatului lor în apa
«botezului. Eú i-am scris, și 'l am rugat în favórea lor».

Și puțin mai jos: «Făcusem altă dată un răspuns scurt,
«și acum am făcut unul mai lung, către prea iubiții noș-
«tri Colegi Dionisie și Filimon cari sunt de părerea lui
«Ștefan». Iată destul asupra acestui subiect.

CAPITOLUL VI.

Eresia lui Sabellius

El informează pre Sixt în aceeași scrisóre de progresul
ce făceau Sabelienii în acel timp. «Am făcut, îi dice el,
«o scrisóre fórte lungă și fórte întinsă, după care vé tri-
«mit o copie privitoare la o doctrină plină de nelegiuire
«și de hulă, ce s'a răspândit la Ptolomaida, cetate din
«Pentapole contra a tot-puternicului Dumneđeú Tatál Dom-
«nului nostru Iisus Christos, contra Fiului său unic și
«întâiul născut mai 'nainte de toți vecii, carele s'a fă-
«cut om, și contra Sântului Duh». Mai mulți imi scrisese
despre nelegiuirea acestei doctrine, și mai mulți din frații
noștri venise a conferi despre acesta cu mine.

CAPITOLUL VII.

*Despre erórea ereticilor, despre o vedenie
ce a avut Dionisie Episcop de Alexandria, și
despre regula ce i-a fost descoperită.*

Același Dionisie Episcop de Alexandria, tratéză încă această materie în a treia scrisóre ce a scris despre botez către Filimon preot al Bisericii din Roma. «Am studiat, «dice el, cărțile și tradițiunile ereticilor, și m'am pângă-
«rit pentru un puțin timp prin necurătenia cugetărilor
«lor. Am tras totuși din această profitul de a le combate
«în mine însumi și de a învăța să desprețuiesc erórea lor.

«Fiind că unii din frații noștri mă deturna de la acest
«studiū, dîcându'mi că el pângărește spiritul, observaiū
«în adevăr că el spunea adevărul; fui confirmat în pla-
«nul meu prin o vedenie. Auđit o voce care'mi dîcea:
«citește tóte cărțile ce'ți va cădea în mâini. Ești capabil
«de a le examina, și prin mijlocul acesta ai fost conver-
«tit la credință. Priimii această vedenie ca conformă cu-
«vântului ce dîce Apostolul celor ce sunt tari, *tóte să*
«*le ispitîți*: (I Tesalon. cap. V). Vorbind dupe aceasta de
«mai multe eresii el adaogă ceia ce urmédă. Am învățat
«această regulă de la Heraclas prea fericitul nostru papă. Căci
«el nu primea nici odată pre cei ce reveneau de la óre-
«care eresie, când după ce s'aū despărțit de Biserică, sau
«mai bine, nedespărțindu-se, ei fuseseiă alungați pentru
«că aū ascultat în particular pre autorii relelor doctrine,
«până ce ei nu spuneau în public tot ce auđise dîcându-se
«de către inimizii adevărului. Și el 'i admitea atuncea la
«împărtășire fără ai boteza din nou. Căci ei priimise cu
«mult timp înainte sântul Duh, prin punerea mâinilor.
«După un lung examen a chestiunii el conchide ast-fel.
«Am aflat că Africaniū n'aū introdus acest obiceiū, dar că el
«a fost observat de către vechii episcopi, și autorisat în
«mai multe sínóde ținute, atât la Iconia cum și la Sinada,
«și în alte locuri. Cât pentru mine, n'ași vroi a combate
«simțiméntul lor, a mă opune la ceia ce aū hotărât, nici
«a intra cu ei în nici o contestație. Căci scris este; *Să*
«*nu muți hotarele aprópelui tée, care le-aū pus*
«*părinții tēi?* (Deuter. cap. XIX).

A patra scrisóre a sa despre botez este adresată lui Dionisie preotul, prin care se pare că era un om foarte savant. În această scrisóre, el 'i vorbește de Novat în aceste termeni.

CAPITOLUL VIII.

Despre erezia lui Novat.

«Noi avem dreptate de a detesta pre Novatian, pentru
«că el a desbinat Biserica, a aruncat pre câți-va credin-
«cioși în nelegiuire și în hulă, a introdus o doctrină pri-
«mejdiosă, a răpit pe cât a putut blândețea și miseri-
«cordia Mântuitorului, a făcut sântul botez nefolositor, și
«a alungat sântul Duh, de și se putu crede, saũ că a
«rãmas în acei de cari e chestiunea, saũ de a spera, că
«dacă a eșit din ei, se va reîntorce curând.

CAPITOLUL IX

Despre botezul ereticilor. (an 253).

A cincea din scrisorile sale este adresată lui Sixt epis-
cop de Roma, unde după ce a vorbit pe larg despre e-
retici, amintește o istorie întâmplată în timpul său. «Am
«nevoe, frate, 'i dice el, de sfatul vostru, temându-mă
«să nu mă înșel, în decisiunea unei afaceri, asupra căria
«am fost consultat. Unul din frații noștri, ce trecuse tot-
«d'auna de credincios, și carele nu numai înainte de a fi
«fost eũ episcop, dar înainte chiar de a fi fost episcop
«prea fericitul Heraclas, trăise tot-d'auna în împărțășirea Bi-
«sericii, asistând la ceremonia botezului, auđind întrebările
«ce se face acelor ce'l priimesc, și rãspunsurile lor la
«aceste întrebări, veni de a se arunca la piciórele mele
«plângend, și plângendu-se de nenorocirea sa; și'mi đise
«că botezul ce priimise din mâna ereticilor, nu era ase-
«menea cu al nostru, și că nu era nimic comun între
«ele. Că acel ce priimise el, era un botez plin de nele-
«giuire și de hulă. El adăoga că era pătruns de o durere
«ardetóre, și că nu îndrãsnea a ridica ochiul la cer de
«rușine și de regret că a priimit acest nenorocit botez,

«și că mă ruga de a'î da pre cel adevărat, carele'î va
 «conferi harul adopțiunii. N'am îndrăznit să fac nimic,
 «și i-am răspuns că îndelungatul timp ce el trăise în im-
 «părtașirea Bisericii, trebuia să'î fie de-ajuns; că el a
 «ascultat adese-orî rugăcunile, și a răspuns, Amin; că
 «s'a apropiat de sânta masă, că a întins mâna sa pen-
 «tru a priimi pâinea consacrată, că participase foarte adese-
 «orî la Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Christos.
 «L'am sfătuit de a avea curaj, și de a continua tot-d'a-
 «una de a participa la sânta comunicătură cu credință
 «și nădejde. Cu toate acestea el nu se poate mângâia, are
 «gróză de a se apropia de sânta masă, și de abia se
 «poate obține de la el ca să asiste la rugăciuni».

Este încă o altă scrisóre ce a scris atingătoare de bo-
 tez atât în numele său cât și în numele Bisericii sale,
 către Sixt episcop de Roma, unde el tratează foarte pe
 larg Cestiunea. Mai este încă una de Lucian, către Dio-
 nisie Preot de Roma.

CAPITOLUL X

Persecuțiunea ridicată de Valerian.

Gallus încetând din viață, înainte de a fi posedat Im-
 periul doi ani întregi, Valerian 'î succedă cu Galian fiul
 său. Se poate citi în scrisórea lui Dionisie episcop de A-
 lexandria către Hermammon, ceia ce scrie el despre acest
 principe. «A fost, ȃice el, revelat lui Ión, i s'a dat gură
 «care grăea mari, și hule, și s'a dat ei stăpânire luni
 «patru-ȃeci și două. (Apoc. cap. XII). Se poate recunoște cu ad-
 «mirațiune împlinirea a două părți din acéstă prorocie, în
 «persóna lui Valerian. El a fost mai întâiú foarte favorabil servi-
 «torilor lui Dumnezeu. Împărații ce se crede că a fost
 «Creștini, nu i-a tratat nici odată cu atâta blândeță,
 «cum i-a tratat el la începutul domniei sale. Era un
 «număr atât de mare de persóne de pietate în palatul
 «său că se putea lua de o Biserică. Inșă stăpânul vră-
 «jitorilor din Egipt l'a făcut să schimbe simțimentul, și
 «l'a excitat la a persecuta și a ucide pre ómenii cei mai
 «pioși și cei mai sânti, pentru că ei distrugeau înșelăto-
 «riile, și farmecile sale: căci sunt încă, cari prin prezența

«lor, prin o căutătură a lor, prin o vorbă, sau prin sin-
«gura suflare din gura lor, pot risipi meșteșugirile și în-
«șelătoriile demonului. El l'a împins la sacrificii nelegiuite,
«și la mistere abominabile, a junghia copii, a'î spinteca
«pentru a examina măruntaiele lor, a sfâșia lucrarea măt-
«nilor lui Dumnezeu, ca cum aceste grozave parucideri
«ar fi fost mijloce pentru a ajunge la fericire. Mai pe
«urmă adaogă ceia ce urmăze: Marcian a recunoscut
«fôrte bine, și a'ŭ răsplătit pre demoni, pentru speranța
«ce ei 'i dăduse că într'o ȃi el s'ar sui pe tron. In timp
«ce a avut însărcinarea de bunurile Impăratului, în cali-
«tate de Logothet, el n'a făcut nimic nici conform rați-
«unii, nici folositor binelui stăpânului său, sau statului
«său. El a meritat imprecățiunea ce rostește prorocul, când
«ȃice: *vai celor ce prorocesc din inima sa, și ni-*
«*mic nu v'ed.* (Iezechil cap. XIII) Căci el n'a înțeles nici
«odată îngrijirea ce Dumnezeuasca providență are de guver-
«nământul lumii, nici n'a făcut nici odată reflexiuni asupra
«judecăților lui Dumnezeu, carele este înainte de tôte, întru
«tôte, și preste tôte. Pentru acêsta a fost el inamic Bisericii
«Catolice, și s'a depărtat de misericordia lui Dumnezeu, și
«de la calea mântuirii, întru acêsta el s'a făcut mai con-
«form cu ceia ce însemneză numele său. El ȃice încă
«ceva mai jos. Valerian, pe care Macrian 'l împinsese a
«comite aceste crime, a fost expus la o mulțime de în-
«juri și de ultrage conform cu ceia ce a ȃis Domnul prin
«gura lui Isaiia. *Ei a'ŭ ales căile sale, și urăciunile*
«*sale care sufletul lor le-a dorit. Și e'ŭ voi'ŭ alege*
«*batjocurile lor, și păcatele lor le voi'ŭ răsplăti*
«*lor.* Macrian arȃnd de pasiune de a ajunge la imperi'ŭ
«de și era fôrte nedemn de acêsta, nu'ŭ luă odôrele din
«causa defectelor sale corporale, ci făcu a le lua fi'ŭ săi
«cari trebuiau a fi moștenitorii crimelor sale. Căci acêstă
«predicere a fost fôrte evident împlinită în persôna lor.
«*E'ŭ sunt cel ce răsplătesc păcatele părinților în*
«*fi'ŭ până la al treilea și până la al patrulea neam*
«*celor ce m'ă urăsc pre mine.* (Ieșire cap. XX).

«Transmițend fiilor săi pasiunile sale nedrepte, de efec-
«tul căroră el nu se putuse bucura, el le-a transmis în
«acelaș timp r'êutatea sa și ura de care era însuflețit con-
«tra lui Dumnezeu».

CAPITOLUL XI.

Persecuțiunea suferită de Dionisie episcop de Alexandria și de alți Creștini din Egipt. (An. 253).

Se p^ote judeca de m^arimea și violența persecuțiunii, ce Dionisie episcop de Alexandria și alți Creștini din Egipt suferiră în acel timp, prin o scrisore ce el scrisese contra unui episcop numit German, care sforța de a înegri virtutea sa. «M^e tem, ȃice el, de a fi acuzat de nebunie și de estravanț^a, raport^{ând} purtarea de grijă minunată ce providența Dumneȃeească a avut asupra noastră, de și sunt silit de a o face. Dar fiind-că, dupre cum ȃice Scriptura «Taia împ^{er}atului bine este a o ascunde iar lucrurile lui Dumneȃeu a le descoperi m^arire este, (Tobit cap. 12). voi^u respinge sforțările ce face German pentru a m^e combate. Mersei^u la Emilian, nu singur ci cu Maximin preotul, cu Faust, cu Eusebie și cu Cheremon Diaconⁱ, și cu un Roman care era atunci între noi. Emilian nu'mi ȃise de-o-cam-dată, nu faceți adunări, căci acesta i-ar fi fost zadarnic, și avea alte lucruri mai importante a'mi ȃice. El voea mai mult de a m^e face să m^e lepăd de credința, de cât a m^e împedeca de a face adunări. El 'mi ȃise deci să m^e lepăd de exercițiile Religiei, creȃnd că atunci când m'ași lepăda e^u, ceilalți ar urma exemplul meu. E^u n'avui^u greutate a găsi r^esponsul ce aveam a'i face, *că trebuie a asculta pre Dumneȃeu mai mult de cât pre ómeni.* (Fapt. Apost. cap. V). I-am declarat sincer că nu adoram de cât pre Dumneȃeu singur, că nu voi^u schimba de loc credința, și că nici odată nu voi^u înceta de a fi Creștin. El ne trimise la un sat numit Cefro, apópe de pusti^u. Voi^u arăta aici ce făcurăm, ast-fel cum ele sunt în actele publice. Dionisie, Faust, Maxim, Marcel și Cheremon fiind aduși înaintea guvernatorului Emilian, le ȃise: V'am arătat nu numai prin scris, ci și prin vi^u grai^u, cu câtă umanitate și bl^ândeț^a Imp^{er}atiⁱ noștri v^e tratează. Ei v'au dat puterea de a conserva vieța vóstră, numai să voiți a urma rațiunea și natura, recunosc^{ând} pre Dumneȃeu cari păzesce Imperiul, și renunț^{ând} la tot ce e contrari^u simțimintelor naturei și ale rațiunei. Ce dicitⁱ?

«căci n'aș putea crede că voi voiți a refuza să vă bu-
«curați de efectele clemenței lor, nici a vă lipsi de binele
«ce ei voesc a vă face. Dionisie răspunde: nu toți óme-
«nii adoréză pre toți dumnezeii, Fie care adoréză pre
«aceia pre cari 'i țin de dumnezei adevérați. Iar noi,
«adorăm pre Dumnezeul, carele a creat tóte ființele, și
«carele a dat suverana putere Impéraților Valerian și Ga-
«lian. Noi 'i facem neîncetat rugăciuni pentru conservarea
«și prosperitatea Imperiului lor. Guvernatorul Emilian res-
«punde: Cine împedecă ca să nu adorați pre acel Dum-
«nezeu cu cei-l'alți cari sunt de asemenea dumnezei prin
«natura lor? Căci vi s'a poruncit de a adora pre cei-
«l'alți Dumnezei pe cari toți ómenii îi cunosc. Dionisie
«răspunde: noi nu adorăm pre alți Dumnezei. Emilian
«dise: vedă că sunteți nerecunoscători și nesimțitori, căci
«nu cunoșteți clemența Impéraților către voi. Pentru a-
«césta nu vi se va permite ca să rămâneți în acéstă ce-
«tate, ci veți fi trimiși la extremitatea Libiei, într'un loc
«numit Cefro unde Impérații au poruncit de a vă trimite.
«Când veți fi acolo, nu veți avea libertatea de a face
«adunări, nici de a merge la cimitirii. Iar dacă se va
«descoperi, că vre unul din voi nu s'a dus la locul, unde
«voiă porunci să mérgă, saă va face adunări, nu va lipsi
«de a fi pedepsit. Mergeți deci unde vi se poruncește de
«a merge. Și îndată, el mă sili de a pleca, de și eram
«bolnav, fără a'mi acorda o și de amânare. Cum deci
«era atuncea în libertatea mea de a face saă a nu face
«adunări? Și apoi adăogă: Noi n'am încetat de a face a-
«dunări din mila lui Dumnezeu. Am adunat la Biserică
«pre acei ce erau în cetate, de și nu eram de față de
«cât cu duhul. Mai mulți credincioși atât acei ce ne ur-
«mase din Cetate, precum și acei ce venise din Egipt,
«s'au adunat împrejurul nostru la Cefro. Dumnezeu ni-a
«deschis în acel loc calea predicării cuvântului său. Mai
«întâiu am fost persecutați, alungați cu lovituri de petre.
«Dar pe urmă; mai mulți Păgâni s'au lepădat de Idol,
«și s'au convertit. Căci atunci noi am răspândit în su-
«fletele lor săménța Evangheliei, ce ei n'o priimise mai
«nainte. Dumnezeu ne transferă curénd aiurea, ca cum
«nu ni-a fost trimis acolo de cât pentru a împlini acéstă
«slujbă. Emilian se hotări de a ne trimite într'o țară mai

«depărtată și mai pustie. Și împrăștiindu-ne în guvernă-
 «mântul Mareotei el ne desemnă fie-căruia un sat pen-
 «tru locuința noastră. Pe mine mă puse în drumul mare,
 «pentru ca să fiu prins cel d'întâiu, și dispuse totul ast-
 «fel, ca să ne potă prinde pe toți, când i-ar plăcea. De
 «îndată ce mi se porunci de a merge la Cefro, de și nu
 «știam unde era acel loc, și de care nu aușisem nici o-
 «dată vorbindu-se, plecaiū îndată plin de bucurie și de
 «încredere. Dar când mi se porunci de a merge la țara
 «luī Collution, acei ce erau de față știū în ce dispoziți-
 «une mă găsiū. Deocamdată mă supăraī. Căci de și acel
 «loc ne era mai cunoscut de cât Cefro, se țicea totuși
 «că acolo nu era de loc Creștinī, și că era plin de tâl-
 «hari, cu tôte acestea frații noștri mă mângâiară că nu
 «era departe de cetate. Pentru aceasta, de și Cefro era
 «plin de Creștinī ce se retrăsese acolo din Egipt, și că
 «am fi putut face acolo numeroșe adunări, ei 'mī țiseră
 «că am avea avantagiul de a ne bucura de prezența a-
 «celor ce ne erau mai scumpī, și care ar putea cu înles-
 «nire a veni la noi și a rămânea cu noi. Ceia ce se în-
 «têmplă în adevăr. El istorisește în acești termenī ce i
 «se întêmplă mai pe urmă. Póte că German se laudă că
 «a făcut adevē orī profesiune publică de credință. Póte
 «că e în stare el a istorisi tot ce turbarea Păgânilor a
 «inventat contra luī. Inșă póte el óre arēta ca mine, sen-
 «tințele, prin care el a fost condamnat, vinderea averilor
 «sale, privațiunea de demnitățile sale, perderea onórei
 «lumii, disprețul laudelor decurionilor și a guvernatorilor,
 «amenințările, rumorile poporului, primejdiile, exilul și
 «răbdarea în mijlocul a tot soiul de rele și de miserii,
 «precum sunt acele ce am suferit sub Decie, sub Sabin,
 «și sub Emilian? Unde era atunci German? și ce s'a
 «țis de dēnsul? Renunț la imprudența ce el m'a silit de
 «de a comite, și las acelora din frații noștri ce sunt pe
 «deplin instruiți de adevărul celor ce s'aū petrecut de a
 «le face istorisirea!» (an. 253). Același Dionisie episcop
 «de Alexandria vorbește încă ast-fel, de acēstă persecuțiune,
 «într'o scrisóre către Domitius și către Didim. «Este de pri-
 «sos de a vē vorbi în particular de frații noștri, pentru
 «că ei sunt în mare număr, și că nu sunt cunoscuți de
 «voi. E de ajuns de vē spune în general, că persoane de

«tótă vârsta, și de condițiune, bărbați și femei, copii și
 «bătrâni, fete și femei fórte în vârstă, soldați și particu-
 «lari, au fost unii sfâșieți cu lovituri de biciu, alții străpunși
 «cu lovituri de sabie, alții arși, și cari toți au suferit cu
 «atâta statornicie aceste chinuri, în cât au luat cununa Marti-
 «rului. Un lung spațiu de timp n'a fost de ajuns unora pentru
 «a'i face plăcuți lui Dumnezeu și eu sunt din acel număr.
 «Domnul carele ȃice: *In vreme plăcută te-am as-*
 «*cultat pre tine, și în ziua mântuirii 'ți am aju-*
 «*tat*, m'a rezervat pentru timpul ce este lui cunoscut. (Isaia
 «cap. 49). Inșă pentru că mărturisiți dorința de a fi instruiți de
 «starea afacerilor noastre, ați aflat deja că pe când Suta-
 «șul și soldații mă conduceau legat împreună cu Caius,
 «Faust, Petru și Pavel, ore cari veniți din Mareota ne
 «răpiră fără voea noastră. Eă, Caius și Petru furăm lip-
 «siți de însotirea fraților noștri, și închiși într'un loc gro-
 «zav și pustiū al Libiei, departe de trei ȃile de Paretonion.
 «Iată ce ȃice el mai jos. Maxim, Dioscor, Dimitrie și Lu-
 «cius Preoți s'au ascuns în Cetate, cu scopul de a visita
 «în secret pre Frați. Faustin și Aquila bărbați prea cu-
 «noscuți se găsesc rătăcind prin Egipt. Nu mai rămâne
 «din Diaconi de cât Faust, Eusebiu și Cheremon; cei-l-alți
 «sunt morți de bôlă. (an 253). Dumnezeu a întărit pre
 «Eusebie, de la început, și l'a făcut capabil de a ajuta
 «pre Mărturisorii cari erau în temniță, și de a îngropa
 «pre Martiri, de și n'o putu face fără ași pune în pri-
 «mejdie viața. Căci guvernatorul nu cruța încă până acum
 «pre nici unul din ai noștri, cari sunt aduși înaintea lui.
 «Pre unii l-au omorit cu cruțime; pre alții i muncește
 «cu cele mai aspre chinuri; pre alții îi închide în tem-
 «niți întunecóse și necomode, și i încarcă de lanțuri.
 «El oprește de a i visita, și păzește cu exactitate, ca ni-
 «minea să nu le vorbească. Inșă Dumnezeu nu lasă de ai mân-
 «gâla neconținut prin îngrijirea și dragostea fraților lor». Este
 «cuvincios de a aminti că acest Eusebie pre care
 «Dionisie l numește Diacon, fu ales curênd după aceea
 «Episcop de Laodicea în Siria; și că Maxim, cărui i dă
 «calitatea de Preot, i succedă la guvernământul Bisericei
 «de Alexandria; și în fine că Faust care se făcuse renu-
 «mit prin îndrăsnela, cu care mărturisise credința, fu re-

servat până la persecuția, ce a suferit Biserica în timpul nostru, în cursul căreia i s'a tăiat capul.

CAPITOLUL XII.

Despre acei ce au suferit martirul în Cesareaia din Palestina (an 259).

În timpul acestei persecuțiuni a lui Valerian, au fost trei credincioși la Cesareaia cetate din Palestina, cari mărturisind cu îndrăsnelă credința, fură condamnați de a fi mâncați de fiare. Cel dintâiu se numea Prisc, cel al doilea Malc, și cel al treilea Alexandru. Se țice, că fiind-că ei locueau la țară, se învinovățiră pre sine-inșiși de lenevire, pentru că n'aveau curagiul de a lua cununa martirului într'un timp când Dumneșeu distribuia recompense celor ce ardeau de dragostea sa. Deliberând apoi împreună ei merșeră la Cesareaia, unde muriră în chipul în care am spus. Se țice că o femeie din secta lui Marcion dădu în aceeași cetate o asemenea luptă.

CAPITOLUL XIII.

Pacea dată Bisericeii de Galian.

Valerian fiind curënd după aceea prins de barbari, și redus în captivitate, Galian începu a se bucura singur de suverana putere, de care usă cu o extremă moderațiune oprind cursul persecuțiunii, care fusese ridicată contra Bisericeii, și permițend Păstorilor seii de a se ocupa cu funcțiunile lor de toate țilele, prin un edict ce am creșut de datorie al traduce și al pune în Istoria mea, pentru ca fie-care să 'l pôtă citi:

«Impăratul Cesar Publius Licinius Galian, pios, fericit și august către Dionisie, Pinnas, Dimitrie și către cei-l-
«alți Episcopi. Am poruncit ca bine-facerile mele și haru-
«rile mele să se răspândească prin totă lumea, și ca fie
«care să se retragă din locurile consacrate. Voi vă puteți
«servi de acest decret, pentru ca nimeni, să nu vă tur-
«bure pe viitor Aceasta este o favore ce am acordat deja
«de mult timp. Pentru acêsta Aurelius Cirinius supra-in-

«tendent al Financelor nu va lipsi de a executa edictul «nostru».

Este încă un alt edict al aceluiași Impărat către alți Episcopi, prin care el le permite de a se remite în posesiunea cimitirilor.

CAPITOLUL XIV.

Episcopii renumiți din timpul acela.

Sixt era încă pe scaunul Bisericeii de Roma. Dimitrian governa pe acea de Antiochia după mórtea lui Fabius, Firmilian pe aceia de Cesareia în Capadocia, Grigorie și Atenodor fratele său, cari fusese amândoi Discipoli lui Origen, governau alte două de Pont, Theoctist Episcop de Cesareia în Palestina, murind, Domne, 'i succedă, și acesta murind de asemenea curând după aceea, Theoctist, carele a trăit până în timpul nostru, fu ales pentru a ocupa locul său. Se țice, că și el a fost Discipol lui Origen. Himeneu, carele a fost foarte renumit până în timpul nostru, fu ridicat pe scaunul de Ierusalim, după mórtea lui Mazaban.

CAPITOLUL XV.

Martirul lui Marin

Biserica se bucura de o profundă pace, când lui Marin Ofițer însemnat prin nașterea sa și a bogățiilor sale, 'i se tăie capul la Cesareia, pentru că a mărturisit numele lui Iisus Christos. Este între Romani o onóre la care cei ce pot parveni, au calitate de Sutaș. Una din acele dregătorii fiind vacantă Marin era în drept de a o poseda, și era gata de a lua stăpânirea ei, când un altul se presintă înaintea Judecătorului, acuză pre Marin țicând, că fiind Chreștin, și refusând de a jertfi Impăraților, el nu putea duple legi a exercita acéstă dregătorie, și că ea 'i aparține. Judecătorul, numit Acheu, fiind mirat mai întâiu de acéstă acusațiune, întrebă pre Marin de ce religiune era. Când a vedut că el mărturisea că era Chreștin, 'i dădu trei ore pentru a delibera. El eși îndată din Pretoriu, și

Theoten Episcopul Cetăței, apropiindu-se de Marin, și conducându-l ca pe nesimțite, până la Biserică vorbind cu el, 'l făcu a intra în lăuntru, și punându-l înaintea Altarului și rădicând pulpana hainei sale, 'i arătă pre de o parte, sabia ce avea alături, și pe de alta, cartea Evangheliei, și 'i dîse, alege pre care 'ți place mai mult din amândouă. Marin luând îndată cartea, fără a delibera, Theoten 'i dîse: rămăi unit cu Dumneșeu, și fiind susținut prin forța sa cea atot-puternică, stăpânește ceea ce ai ales. In momentul când eșa din Biserică, Craînicul 'l chemă la Pretoriu, fiind că timpul ce 'i se acordase trecuse. Fiind deci adus înaintea Judecătorului, și arătând o credință mai vie și mai vigurosă de cât mai înainte, el fu dus la supliciu.

CAPITOLUL XVI.

Istoria lui Astirius.

Astirius senator Roman foarte iubit de Impărați, și foarte cunoscut prin splendoroa nașterii sale și prin strălucirea bogățiilor sale, câștigă atunci un foarte mare renume prin generositatea ce avu de a lua pre umerii săi trupul prea fericitului martir, la mórtea căruia asistase, și de a 'i face onorurile înmormântării. Mai multe persoane, cari l'au cunoscut cu deosebire, și cari trăesc încă și astă-đi, spun lucruri cu totul minunate despre el.

CAPITOLUL XVII.

Minunile făcute de Mântuitorul la Paneada.

Voiu aminti eu aici o minune între altele. La Cesaria lui Filip, pre care Fenicienii o numeau Paneada, la picioarele muntelui Panius, se vede isvorul Iordanului, unde se dîce că era obiceiul, la dîua unei ore-care sêrbători, de a arunca o victimă, care prin un efect al puterii demonului, dispărea în minut. Astirius asistând la această ceremonie, fu mișcat de compătimire de orbirea poporului, care admira această minune, și ridicând ochii la Cer, rugă pre Dumneșeu în numele lui Iisus Christos de a

lega pre demonul, care înșela poporul. Abia isprăvisese el rugăciunea, și se vădu înotând pre deasupra apei victima, și această minune nu se mai întâmplă de atunci în același loc.

CAPITOLUL XVIII.

Statua pusă de femeea ce a vindecat'o Mântuitorul de curgerea sângelui.

Fiind-că am avut ocaziune de a vorbi de această cetate, nu cred că trebuie să omit un lucru foarte însemnat ce se vede acolo. Femeea pe care Mântuitorul a tămăduit'o o-dinioră de curgerea sângelui era de acolo. Se arată încă casa sa, și înaintea ușei un monument de vindecarea sa și de recunoștința sa. Este o colonă de piatră, care susține două statui de bronz. Una este a unei femei ce se rîgă în genuchi și cu mâinile întinse. Cea-l'altă este a Mântuitorului ce stă în piciore, îmbrăcat cu o haină lungă, și care întinde mâna către acea femeie. La piciorele sale crește o plantă necunoscută, ce se înalță până la ceaprazul hainei sale, și care vindecă tot felul de bóle. Am văduț eu însu'mi această statuie, și nu trebuie a se mira cine-va, dacă păgânii au conservat ast-fel memoria binefacerilor ce au primit ei de la Mântuitorul. Acesta era obiceiul lor de a lăsa posterității aceste semne de recunoștința lor către acei ce'i îndatorase, și am văduț mulțime de portrete de ale Mântuitorului, ale lui Petru și ale lui Pavel, ce s'au conservat ast-fel până în timpul nostru.

CAPITOLUL XIX.

Scaunul lui Iacov episcop de Ierusalim.

Credincioșii din Ierusalim au încă între ei scaunul lui Iacov, supranumit fratele Domnului, ce fu aședat de Mântuitorul și de apostolii primii episcop al cetății lor, și ei 'l păstrează cu o mare venerațiune. Ceia ce arată lămurit că Chreștinii atât din seculii trecuți, cum și din al nostru, au dat tot-d'auna mară onoruri Sântilor, pentru dragostea de care ei erau cuprinși față de Dumneđu.

CAPITOLUL XX.

Scrisori Pascale de Dionisie Episcop de Alexandria.

Pe lângă toate scrisorile lui Dionisie episcop de Alexandria, de care am vorbit, el a compus încă și altele, și asupra sărbătorii Pascelui, din care una este adresată lui Flavius și alta lui Domitius și lui Didim. El probează în aceste scrisori că nu trebuie a se celebra această sărbătoare, de cât după equinocțiul de primă-vară, și face în ele un tablou pentru opt ani. El a mai scris afară de acestea mai multe scrisori în timpul persecuțiunii, atât către frații săi preoți din Alexandria, cum și către alte persoane.

CAPITOLUL XXI.

Revolta întâmplată în Alexandria.

Când persecuțiunea încetă, el se întorse la Alexandria. Inșă avu displăcerea de a o vedea curënd după aceea sfâșiată printr'o revoltă atât de furiösă, și prin un război civil atât de general, în cât nu era nici un creștin care să nu fi fost intrat în unul saũ în altul din cele două partide; ast-fel că el mai nu putea să vegheze asupra conduitei lor, și nu putu să le vorbească în ziua Pascelui de cât prin scrisori, ca cum ar fi fost foarte depărtat.

El descrie această revoltă în acești termeni într'o scrisore către Hierax episcop al unei cetăți din Egipt.

«Nu trebuie să vă mirați că 'mă e greu de a întreține
«prin scrisori, pre acei ce sunt foarte depărtați de mine,
«fiind-că îmi e greu de a mă întreține și cu mine însumi.
«Nu așu putea vorbi de cât prin scrisori fraților mei,
«cari sunt în aceeași cetate ca și mine, și cari îmi sunt
«pre atât de scumpi ca sufletul meu; și 'mă este mai
«cu nepuință de a le trimite scrisorile mele. E mai lesne
«de a merge, nu voiũ dice la extremitatea Egiptului, ci de
«a trece din Orient în Occident, de cât dintr'un quartier
«a cetăței de Alexandria într'altul. Piața cea mare e mai
«pustie de cât acea grozavă pustie pe care Israiltenii n'o
«trecură de cât în două generațiuni. Portul este o ima-

«gină a mării ce se despărți în două odinióră, și rămase
«dréptă ca un perete, pentru a da trecere poporului lui
«Dumneđeū, și care îngropă pe Egiptenii în același tre-
«cere, căci el a devenit tot atât de roșu ca și ea, prin
«sângele ce s'a vërsat în el. Fluviul care udă cetatea, a
«apărut într'un timp tot pre atât de sec ca și pustiul,
«unde poporul fu atât de strîmtorat de sete în cât ridică
«vocea sa contra lui Moisi, până când un izvor de apă
«vie eși dintr'o stîncă de piatră, pentru a'i adăpa, prin
«un efect al puterii aceluī ce singur face minunile; și în-
«tr'alte timpuri el s'a rëvãrsat cu o furie atât de mare în
«cât a inundat drumurile și pãmënturile, și s'a părut a
«ne amenința cu un potop asemenea aceluia din timpul
«lui Noe El se varsă în mare cu totul plin de trupuri
«mórte, și ast-fel cam cum aũ fost, când Moisi l'a schim-
«bat în sânge în prezența lui Faraon. Cu ce apă ne-am
«putea decī servi, pentru a curăți apa, care servă ea-însuși
«a curăți cele-l-alte lucruri? Cum acest vast Ocean ce
«vasele cele mai mari aũ greutate a trece ar putea el
«curăți acéstă mare? Cum acest mare fluviũ ce ese din
«Edem și care adună cele patru brațe ale sale în Geon,
«ar spăla el atâtea necurății? Cum aerul va împrăștia a-
«tățī aburii negri ce'l întunecă? Exalațiunile pãmëntului, a-
«buriī fluviilor, vëturile mării, negurile porturilor aduc
«pretutîndenea corupțiunea ce elementele aũ tras din tru-
«purile mórte, de care ele sunt acoperite. Se va mira
«cine-va dupē tóte acestea, de unde vin bólele contagióse
«și morțile subite? De unde vine că nu mai este un nu-
«mër atât de mare de cetățenii în Alexandria numërand
«de la copii până la bătrânii gãrboviți, precum era odi-
«nióră într'o bătrînețe tare și vigurósă, și că în loc că
«în vechile catalóge despre acei ce trebuiesc a primi a-
«limente publice, nu se punea de cât pre acei ce erau
«între patru-đeci de anī și șapte-đeci, se pune în cele
«nouī ce se fac astă-đi copiii de la vërsta de patru-spre-
«đece anī până la bătrîniī de opt-đeci de anī; și aceste
«catalóge se gãsesc încã mai puțin pline de cum erau atunci?
«De unde vine încã că acei ce sunt tineri în adevër, se
«par bătrâni, atât sunt de slăbãnologiī de mizeriī și de bóle, și
«cum sã nu tremure cine-va când se vëd crescënd din
«đi în đī bólele, și micșorãndu-se numërul ómenilor?

CAPITOLUL XXII.

Bóla ce domni în acel timp.

Pesta (ciuma) succedând războiului, puțin mai înainte de solemnitatea sêrbătorii Pascelui Dionisie Episcop de Alexandria, o descrie ast-fel, în una din omiliile sale, saú din scrisorile sale:

«Cei-l'alți ómeni pot a nu lua acest timp pentru un timp de sêrbátóre. Ei nu'l pot lua pentru un timp de bucurie, fiind-cá tótã lumea plânge, și cetatea resunã de gemeri și suspinuri, prin care se regretã saú cei ce aú murit, saú cei ce mor. Se póte dice cá s'a înãlțat astã-đi un mare strigãt în Egipt, dupre cum dice Scriptura, cá s'aú înãlțat acolo un strigãt la mórtea celor întâiú nãscuți. Nu e casã unde sã nu fie mort. Și de ar fi vroit Dumneđeú sã nu fie de cât unul în fie-care casã! Acéstã bóla a fost precedatã de alte nenorociri. Am fost alungați din casele nóstre. Inșã numai noi singuri am fost alungați, n'am lãsat pentru acésta de a celebra sêrbãtorile. Tóte locurile unde am suferit persecuțiune, câmpuri, pustiuri, corãbiu, ospãtãrii, temnițe ni-aú servit de templuri pentru a face adunãrile nóstre. Inșã nu e nimenea care sã fi celebrat sêrbãtórea cu atãta bucurie ca aceia a cărorã dragoste aú fost consumatã prin martir, și cari aú fost priimiți la ospãțul cerului. Persecuțiunea a fost urmatã de un rãzboi și de fómete, și pe când suportasem singuri pre aceia, am suportat și pre acésta împreunã cu Pãgãniú, cari n'aú fost mãi scutiți de cât noi. Inșã numai noi singuri am fost mângãiați mãi pe urmã prin pacea ce ni-aú dat'o Mântuitorul, când el a liniștit persecuțiunea. Am respirat puțin timp, ei și noi, când rãzboiul și fómetea aú încetat. Dar îndatã a venit pesta, ce li s'a părut lor, cum dice unul din istoricii lor, lucrul cel mãi întristãtor și cel mãi teribil, care sã póta intra în spirit; inșã care pentru noi a fost ca și celelalte rele un motiv de exercițiú și de încercare. Ea nu ne-a cruțat, de și s'a aruncat asupra Pãgãnilor cu mãi multã furie de cât asupra nóstrã. El adaogã acésta puțin mãi jos: Mãi mulți din frații nóstri ne îngrijindu-se de

«sănătatea lor prin excesul dragosteî, ce aveau pentru cei-
«l'alți, au murit legând ranele bolnavilor, și stând neconținut
«lângă ei pentru dragostea lui Iisus Christos. Ei au luat
«asupra lor durerile altora, și au atras asupra lor răul lor.
«Ei au vindecat dar au murit ei înșiși. Ei au devenit în
«adevăr ca excrementul lor, ceia ce nu se dicea mai na-
«inte în popor de cât prin mod de civilitate și de com-
«pliment. Mai mulți din frații noștri ni-au fost răpiți ast-
«fel, din cari unii erau preoți, unii diaconi, și alții erau
«cei mai pioși din popor. Acest fel de mörte are meritul
«său, pe care ardorea pietății și tăria credinții nu'l face mai
«inferior aceluî a martirului. După ce au ținut trupurile
«sânților în brațele lor, le-au închis gura și ochii, le-au
«purtat pre umerii lor, le-au îmbrățișat și sărutat, le-au
«spălat, le-au împodobit cu cele mai bune haine ale lor,
«ei au priimit puțin timp după aceia aceleași datorii, de
«la alții cari au imitat zelul lor, și dragostea lor. Conduita
«păgânilor a fost cu totul contrarie. De îndată ce cine-va
«era lovit de bôlă, ei 'l alungău. Fugeau de prezența ru-
«deniilor lor; 'i aruncau pe jumătate morți în strade. Lă-
«său trupurile fără îngropare de frică de a se bolnăvi, de
«care totuși nu le era lesne de a evita contagiunea.

«După ce se restabili liniștea la Alexandria el scrise o
«altă scrisore pascală către credincioșii răspândiți în Egipt.
«Și altele câte-va după aceia. Afară de aceste mai este
«una de dênșul despre Sabat, și o alta, despre modul de
«a se exercita. In fine după ce a vorbit de răutatea Impê-
«ratului Decie, și de succesorii săi într'o scrisore către
«Hermammon, și către frații cari sunt în Egipt, el descrie
«ast-fel pacea de care se bucură Biserica sub domnia
«lui Galian.

CAPITOLUL XXIII.

Despre domnia lui Galian

«Trădând pe unul din Impărați și luând armele con-
«tra celui-l'alt, el fu curând după aceia exterminat cu
«tôtă familia sa. Galian fu îndată proclamat prin vocea
«întregului popor, ca vechiul și noul Suveran, dupre acest
«cuvânt al Prorocului Isaia. *Cele din început iată*

«*aũ venit; și cele noue, s'aũ arãtat voue.* (Isaia «cap 24.) Cãci dupre cum un nor ce se opune razelor «sorelui 'l întunecã, și se aratã în locul sãu, și dupre «cum sorele se aratã apoi din nou, când norul se topește «în plõe sau trece de asemenea Macrian care se opusese «Impãraților, și vroise a se face recunoscut, nu se mai «arãtã, iar Galian se arãtã adevãrat Impãrat ast-fel cum «era mai nainte. Autoritatea legitimã învingẽnd slãbiciu- «nea guvernãmẽntului precedent se face recunoscutã cu «o putere mai absolutã și mai întinsã ca nici odatã. El «însemnãzã apoi prin aceste cuvinte timpul în care scriea. «Ved cu bucurie domnia suveranului nostru. Nelegiuïti, «cari erau odiniõrã atãt de renumiți, s'aũ nimicit, și Im- «pãratul nostru iubit de Dumneðeu, domnind deja mai «mult de șapte ani, este în al noulea, în care vom ce- «lehra sãrbãtõrea».

CAPITOLUL XXIV.

Despre Nepos și schisma ce el a causat.

Același Donisie episcop de Alexandria a scris doue cãrți despre fãgãduințe cu ocasiunea lui Nepos episcop al unei cetãți din Egipt, care învãta cã fãgãduințele ce sunt conținute în Scripturã, trebuesc a fi împlinite în modul cum le înțeleg Jidovii, și cã va fi pre pãmẽnt o domnie de o mie de ani, în timpul cãreia se va bucura lumea de tõe plãcerile trupului. El sprijinea opiniunea sa pe autoritatea Apocalipsului, și dãduse cãrții sale pentru titlu: combaterea Alegoriștilor. Dionisie compuse decĩ, cum am spus, doue cãrți despre fãgãduințele contra lui. În cea d'întãiu, el aratã opiniunea sa. În a doua, el examinãzã ceia ce se raporta de Apocalipsul lui Iõn, și vorbește de Nepos în acești termini. «Ei produc o carte a lui Nepos, «de unde ei pretind a trage mare folos, ca cum ar fi pro- «bat în ea prin argumente ne învinse, cã Impãrãția Mãn- «tutorului, va fi trupescã și pãmẽntescã. Eũ stimez pre «Nepos pentru mai multe rațiuni, și'l iubesc cu duioșie, «laud sãrguința și rãvna cu care el s'a aplicat la studiul «Scripturii, și la știința cãntãrii Psalmilor ce place fõrte «mult la mai mulți credincioși. 'L onorez, ðic, mãcar

«pentru că a murit. Însă iubesc încă mai mult adevărul,
«și'l prefer înainte de toate. Noi datorim a aproba și a
«lăuda fără pismă tot ce este conform cu ea. Dar când
«găsim ceva, care'i este contrariu, ni este permis de a'l
«blama. Dacă Nepos ar fi încă în viață, și ar explica
«opiniunea sa prin vii graii, o conferință ar fi de ajuns
«pentru a'l convinge și pentru a aplana diferendul. Dar
«fiind-că cartea sa este publică, fiind-că unii sunt con-
«vinși că doctrina ei este solid stabilită, și se găsesc a-
«cum doctori cari desprețuind Legea și prorocii, neingri-
«jind de a urma Evangelia și epistoliile apostolilor, laud
«doctrina acestei cărți ca o doctrină foarte misterioasă și
«foarte sublimă, împedic pe cei mai simpli dintre credin-
«cioși de a avea o înaltă idee de venirea Mântuitorului,
«de învierea trupurilor noastre, și de schimbarea glorioasă
«ce trebuie a se face întru noi, și le dau cugetări jöse,
«făcându'i a nu spera în Impărăția lui Dumnezeu, de cât
«bunuri peritoare și josnice, ast-fel cum sunt acele de care
«se bucură lumea în această viață, sunt silit de a sta
«la vorbă cu fratele meu Nepos, ca cum ar fi încă prezent.

«După ce a adăogat alte lucruri ce le las într'adins, el
«scrie ceia ce urmăze: Când eram în guvernământul de
«Arsinoe, unde, precum știți această opiniune a fost atât
«de tare răspândită în cât ea a desbinat acolo Biserici întregi
«am adunat pre Preoții și pre Doctorii cari predicaū la
«șară, și i-am rugat să le fie plăcut, ca această doctrină să
«fie examinată în prezența tuturor fraților. N'a lipsit de
«a mi se opune această carte ca un scut neînvins. Am în-
«trebuințat trei zile întregi de dimineața până seara a o
«examina. Admiram atunci blândețea și supunerea frați-
«lor noștri, răbdarea lor a mă asculta, dorința sinceră ce
«aveau de a se instrui și de a cunoște adevărul. Fie-care
«propunea fără confuzie dificultățile sale și îndoielele sale.
«Când descopeream falșitatea unii opiniuni, ne păzeam
«mai cu sémă de a o susține cu îndărătnicie. Nu evitam
«de loc obiecțiunile ce ni se făceau. Ne sileam de a sta-
«bili prin probe solide, aceia de care era vorba, și când
«ne convingeau prin rațiune, nu aveam nici cum rușine
«de a ne supune și de a schimba credința. Noi primeam
«cu bună credință și cu inima deschisă tot ce recunoș-
«team a fi probat prin autoritatea Scripturii. În fine Co-

«racion șeful acestei opinii se supuse, ne promise în
«prezența tuturilor fraților de a nu o mai ține, de a nu
«o mai învăța public, și de a nu mai vorbi de ea în par-
«ticular. Nu s'ar putea spune câtă bucurie aduse tuturor
«credincioșilor această conferință, și reconcilierea de care
«ea fu urmată.

CAPITOLUL XXV.

Despre Apocalipsul lui Ión.

El vorbește puțin după aceia de Apocalips în acești
termini. «Unii din cei ce ne-au precedat, au răspins în
«mod absolut această carte, și examinându-o din capitol
«în capitol de la început până la sfârșit, a arătat că
«nu este în ea nici sens nici raționament. Ei țin încă,
«că inscripțiunea ei este falsă, pentru că cartea nu este
«de Ión, și că nu este de loc o revelațiune, pentru că
«este în ea prea multă ignoranță. Ei asigură că nu nu-
«mai această carte n'a fost compusă de nici unul din a-
«postoli, ci nici de către unul din sântii autori ai Bise-
«ricii. Că acesta este o supozițiune a lui Cerinthe, carele
«făcându-se șef de sectă, luă numele lui Ión pentru a au-
«torisa visăriile sale. Că el a crezut că Impărăția lui Ii-
«sus Christos ar fi o împărăție pământescă, unde lumea
«s'ar bucura de plăcerile simțurilor pe care el le căuta
«mai presus de toate, ca unul ce era foarte josnic, și foarte
«trupesc, unde s'ar face ospete și nunți, unde s'ar cele-
«bra serbări și s'ar oferi sacrificii. Cât pentru mine,
«n'aș îndrăzni a respinge în mod absolut această carte,
«respectată de mai mulți credincioși.

«Eü cred că ea conține un sens ascuns și misterios, ce nu
«ași putea înțelege. Eü nu o mësor după slăbiciunea ju-
«decății mele. Judec mai mult prin credință, și de și nu
«o înțeleg, imi închipuesc că ea conține o doctrină foarte
«sublimă. Admir ceia ce n'ași putea înțelege, în loc de a
«o condamna».

După ce a examinat totă cartea Apocalipsului, și a a-
rătat că ea nu pöte fi înțelėsă duple sensul natural ce
cuvintele presintă spiritului, el adaogă acesta: «Prorocul
«isprăvind predica sa rostește, că cei ce o vor păzi,

«vor fi fericiți, și va fi și el de asemenea. Fericit, ȳice
«el, este cel ce păzește cuvintele procei crții aceștia.
«Și eũ Ión cel ce ved acestea și aud. Nu tăgăduesc că
«aũtorul acestei cărți nu se numește Ión. Mărturisesc că
«acsta este lucrarea ore cărui om snt inspirat de Duhul
«lui Dumneȳeu.

«Inse nu reman lesne de acord ca să fie Apostolul,
«fiul lui Zevedeu, fratele lui Iacov autorul Evangheliei du-
«pre Ión, și a unei Epistole Catolice. Judec prin dis-
«pozițiunea și prin stilul ambelor opere, că ele nu sunt
«de același autor. Cel ce a compus Evangelia și Epistola
«Catholică, nu 'și spune numele seũ, și nu vorbește nicı
«odată de sine. Inse acel ce a scris Apocalipsul, 'și pune
«numele la inceput. Iată inceputul:

Apocalipsul și Revelațiunea lui Iisus Christos, care Dum-
«neȳeu a dat lui, ca să arate robilor seũ cele ce trebuie
«să fie degrab și a artat trimițend pre ȳngerul seũ robului
«seũ Ión, care a mărturisit cuvntul lui Dumneȳeu și
«mărturisirea lui Iisus Christos, și cte a vduț.

«El scrie inc o scrisore, și pune numele seũ la ince-
«put: Ión celor șapte Biserici care sunt in Asia: dar voue
«și pace. Inse Ión nu numai că n'a pus numele seũ la
«inceputul Epistolei sale Catolice, ci a inceput'o fără nicı
«o ocolire de cuvinte prin misterul Revelațiunii dumne-
«ȳeești, ȳicend: *Ve vestim cuvntul vieȳei, ce era*
«*dintru inceput, ce am auȳit, și am vduț cu o-*
«*chii noștri.* Din cauza acestei Revelațiunii Mntuitorul
«a pronunțat că Petru era fericit cnd a ȳis: *Fericit*
«*ești Simone fiul lui Iona, că trup și sânge nu ȳi-*
«*aũ descoperit ȳie acestea, ci Tatăl meũ carele este*
«*in Cer.* In cele-l-alte doue Epistoli, ce sunt atribuite
«lui Ión, numele seũ nu se găsește acolo. Nu e de ct
«acela de preot. Inse autorul Apocalipsului, ne mulțumit
«că s'a pus numele la inceputul operii sale, 'l repetă in
«urmă: *Eũ Ión cel ce sunt și fratele vostru, și*
«*prtaș intru necazul, și intru imprția, și in-*
«*tru răbdarea intru Iisus Christos, fost'am in os-*
«*trovul ce se chiamă Patmos, pentru cuvntul*
«*lui Dumneȳeu, și pentru mărturisirea lui Iisus*
«*Christos.* Și la finele crții, el adaogă inc: *fericit este*
«*cel ce păzește cuvintele prorocii crții aceștiea.*

«*Și eă Ión, cel ce vėđ aceștea și auđ. Trebue decı*
«a crede că autorul aceștei cărți se chema Ión, fiind că
«el o spune, dar este ne sigur care Ión era. Căci el nu
«đice cum e đis în Evangelie, că este discipolul pe care
«Domnul a iubit, saă acel ce s'a rezemat pre sınıl seă,
«saă fratele luı Iacov, și acel care a vėđut și a auđit
«pre Domnul. Dacă ar fi avut intențiune de a se face
«cunoscut lămurit, ar fi đis vre una din aceștea, dar el
«n'a đis nici una, și s'a mulțumit de a se chema fratele
«noștru, tovarășul noștru, și martorul luı Iisus, și de a
«đice că a vėđut și a auđit revelațiunea.

«Eă cred că dragosșea ce maı mulți aă avut pentru
«Ión apostolul, și dorința ce ei aă avut de a i se ase-
«măna, și de a fi iubiți ca el de Domnul, i-a făcut a lua
«numele seă, precum vedem pre maı mulți alți cari aă
«luat numele luı Petru și al luı Pavel. S'aă făcut men-
«țiune de un alt Ión supranumit Marcu, în fapșele apos-
«tolilor, pe care Varnava și Pavel îl luasă de tovarăș al lor, și
«de care s'a đis într'alt loc. Ei avėu pre Ión pentru a le
«servi de ajutor și de servitor. Nu știu dacă este acela
«care a scris Apocalipsul, căci nu s'a đis că el ar fi fost
«în Asia cu dēșșil. Din contră s'a đis că atunci când Pavel
«și cei ce eraă cu dınsul aă plecat din Patmos, ei veniră
«la Perga în Pamfilia.

«Inșă Ión părăsindu'i, se întorșe la Ierusalim. Cred decı
«că este un altul, care a locuit în Asia. Căci se vede douē
«morminte la Efes, pe care e scris numele de Ión. E
«lesne de asemea de a recunóșșe atăt prin diversitatea
«sentinșelor lor, cât și prin dispoșițiunea termenilor lor,
«că sunt doi autori diferiți. Evangelia și Epistolia se a-
«cordă, și încep în acelaș chip. Vedem la începutul E-
«vangeliel: *Intru început era cuvēntul:* și la începutul
«Epistoliei: *vė vestim vouē cuvēntul vieții, ce era*
«*dintru început.* În Evangelie se đice: *și cuvēntul*
«*trup s'a făcut, și s'a sălășluit intru noi, și am*
«*vėđut mărirea luı, mărire ca a unuia născut din*
«*Tatăl, plin de dar și de adevēr.* Și în Epistolă a-
«celaș lucru e repetat în alți termeni: *Ce am auđit*
«*și am vėđut cu ochii noștri, și mâinele nóștre*
«*aă pipăit.* Căci vieața a venit și s'a arētat ó-
«menilor. Este ca un început de dispută contra celor

«ce negau că Mântuitorul a luat trup adevărat. Și el ada-
 «ogă într'adins: *și am vădut, și mărturisim și ves-*
 «*tim voue viața cea vecinică, care era la Tatăl,*
 «*și s'a arătat noă. Ce am vădut și am auđit*
 «*spunem voue.* Ast-fel el se acordă perfect cu sine-
 «însuși în aceste două opere, fără a se depărta nici o-
 «dată de aceleși propozițiuni și de aceiași terminii. Ori-
 «cine le va citi cu atențiune, va găsi adese ori și în una
 «și în alta viața, lumina, depărtarea întunerecului, adevărul,
 «harul, bucuria, trupul și singele Domnului, judecata, ertarea
 «pecatelor, dragostea lui Dumnezeu către noi, preceptul
 «dragostei fraților noștri, condamnarea lumii, a diavolu-
 «lui, și a lui Ante-Christ, făgăduința sântului Duh, adop-
 «țiunea fiilor lui Dumnezeu, credința ce Dumnezeu cere
 «de la noi, și numele tatălui și al fiului de mai multe
 «ori repetate. În fine se vede pretutindenea același spirit
 «și același mod de a scrie. Apocalipsul n'are nici o
 «asemănare, și nu se pôte găsi nimic care să aibă ceva
 «de comun cu cele-l'alte două opere. Nu se pomenește în
 «Epistolă de Apocalips, nici în Apocalips de Epistolă; în
 «timp ce în Epistolele lui Pavel, se pomenește de revelați-
 «nile sale, de și el nu le-a scris. Pe lângă acestea, este
 «mare diferență între stilul Apocalipsului, și acela al E-
 «vangheliei și al Epistoliei. Acest din urmă are nu numai
 «puritatea limbei grece, ci și eleganța în dispozițiunea ter-
 «menilor și a cugetărilor, foarte departe de a găsi acolo
 «barbarisme, solicisme sau moduri de a vorbi impro-
 «prii. Căci Ión evangelistul primise de la Dumnezeu da-
 «rul eloquentei ca și acela al științei. Cât pentru cel-
 «alt autor eū rămân de acord că el a avut revelați-
 «uni, și primise harul de a cunoște și de a pređice
 «viitorul. Inșă găsesc că stilul său era al limbei grece
 «próste și că se găsesc în el câte odată solecisme și
 «barbarisme. Nu voiú face aicea extractul său. Căci n'ași
 «vroi să se creadă că scriu acesta pentru a ridiculisa și
 «pentru a insulta, sau pentru alt scop de cât de a arăta
 «diversitatea, ce este între aceste opere.

CAPITOLUL XXVI.

Alte scrisori ale lui Dionisie Episcop de Alexandria.

Afară de toate aceste opere ale lui Dionisie Episcop de Alexandria, avem încă un mare număr din scrisorile sale,

precum acelea, ce el a scris contra lui Sabellius, către Ammon Episcop de Berenice, către Telesfor, și către Eufranor, către Ammon și către Eupor. El a compus de asemenea patru cărți asupra acestuiași subiect, ce a dedicat lui Dionisie Episcop de Roma. Pe lângă acestea avem în mâini mulțime de alte scrisori de la el, și mulțime de tractate destul de întinse în formă de scrisori, cum sunt cărțile despre Natură, dedicate unui tînăr numit Timotheu. In scrisoarea către Basilide Episcop de Pentapole, el mărturisește că a făcut un commentariu asupra începutului Ecclesiastului. El a scris un mare număr de scrisori către acest Basilide. Iată ce aveam de șis despre Dionisie Episcop de Alexandria. Să vorbim acum despre ceia ce s'a întemplat în timpul nostru, și să tragem din acésta o conclusiune pentru a'l face cunoscut posterității.

CAPITOLUL XXVII.

Despre Pavel de Samosata, și despre erezia sa.

Sixt guvernând un-spre-zece anî Biserica de Roma, Dionisie i succedă. Demetrian Episcop de Antiochia, murind în același timp, Pavel de Samosata fu ales pentru a ocupa locul său. Acest Pavel concepând simțiminte foarte jóse, și foarte nedemne de Iisus Christos, ca cum n'ar fi fost de cât un om ordinar, Dionisie Episcop de Alexandria, se scusă pentru vârsta sa înaintată și pentru infirmitățile sale, de a merge la Sinod, și se mulțumi de a scrie opiniunea sa. Toți cei-l-alți Episcopi se adunară la Antiochia contra lui Pavel, ca contra unui lup ce pustia turma Domnului.

CAPITOLUL XXVIII.

Episcopii renumiți din acel timp (an 265).

Firmilian Episcop de Cesaria în Capadocia, Grigorie și Atenodor frați, Episcopi a două Biserici din Pont, Helenus Episcop de Tarsa, Nicomas Episcop de Iconia, Hime-neu Episcop de Ierusalim, Theoteen Episcop de Cesaria, Maxim Episcop de Bostra, se găsiră la acésta celebră a-

dunare, și se făcură acolo remarcați între cei-l-alti. Mi-ar fi lesne de a numi o mulțime alți cari asistară la acel Sinod cu Preoții și Diaconii. Inșă e de ajuns că am numit pre aceștia cari erau cei mai renumiți. Adunându-se de mai multe ori, ei ținură la fie care ședință conferințe unde Pavel de Samosata se sili încă de a ascunde opiniunea sa, precum Episcopii se silea de a o descoperi. Dionisie muri în cursul acestui Sinod în al doi-spre-decelea an al domniei lui Galian, după ce a ocupat timp de șapte-spre-dece ani Scaunul Bisericeii de Alexandria. Maxim fu ales pentru a-i succeda. Galian domnind cincispre-dece ani, avu pre Claudie de succesori, carele nebucurându-se de cât două ani de autoritatea suverană, o lăsă lui Aurelian.

CAPITOLUL XXIX.

Pavel de Samosata este dovedit și depus (an 271).

Sub domnia sa, un mare număr de Episcopi se adunară la ultimul Sinod de Antiochia, unde Pavel fu dovedit de a avea o doctrină periculoasă, de către Malchion om savant, care învăța Rhetorica, și care fusese înălțat la Sacerdociu prin meritul credinței sale. El avu singur dibăcia de a descoperi într'o conferință, ale cărei acte sunt încă astăzi în mâinile noastre, erorile, ce acest Episcop ascundea cu meșteșugire.

CAPITOLUL XXX.

Scrisoarea Sinodului contra lui Pavel de Samosata.

Episcopii adunați scriseră în decomun acord lui Dionisie Episcop de Roma, și lui Maxim Episcop de Alexandria și trimiseră chiar scrisoarea lor în toate cele-l-alte Provinci, atât pentru a arăta grija ce ei avea de a conserva puritatea credinții, cât și pentru a descoperi doctrina periculoasă a lui Pavel de Samosata, și a publica disputele ce fusese făcute contra lui, și pentru a descrie viața sa și moravurile sale. Cred de datorita mea a o însera aici în întregul ei, spre aducere aminte:

«Luî Dionisie, și luî Maxim, la toți Episcopii, Preoții și
«Diaconii, și la totă Biserica care este sub cer, Helenus
«Himeneu, Theofil, Theoteenu, Maxim, Procul, Nicomas,
«Elian, Pavel, Bolan, Protogen, Hierax, Eutichie, Theodor,
«Malchion, Lucius, și toți cei-l-alți Episcopi, Preoți și Di-
«aconi, cari sunt cu noi, salutare în Domnul Nostru. Și
«puțin după această inscripțiune, ei adaogă: Noi am scris
«Episcopilor celor mai depărtați, pentru ai ruga de a veni
«la Antiochia, și de a aduce remediul cuvenit veninului
«relei doctrine. Am scris și luî Dionisie Episcop de Alexan-
«dria, și luî Firmilian Episcop de Capadocia de fericită
«memorie. Cel dintâiu a scris la Antiochia și a adresat
«scrisoarea Bisericeii, fără a saluta pre autorul erorii. Cel
«de al doilea a venit de două ori la Antiochia, și a
«condamnat noua doctrină, precum o mărturisim, fiind
«acolo prezent, și precum mai mulți știu ca și noi. Pavel
«promițând de a-și schimba socotința, Firmilian 'l credu,
«și speră că afacerea s'ar putea termina, fără ca religiu-
«nea să sufere nici un prejudiciu, înșelat fiind de perfi-
«dia unui om, care renegase pre Dumnezeu și renunțase
«la credință. El trebuia să revină la Antiochia unde noi
«'l așteptam, și el era deja la Tarsa, când muri. El des-
«criu viața luî Pavel de Samosata. E de prisos de a examina
«faptele unui om, care a părăsit regula credinței, pentru
«a urma o doctrină streină. Nu e necesar de a spune
«că fiind sărac și redus la starea de a cerșetori, că neavând
«avere de la părinții săi, și necâștigând prin munca sa,
«el a adunat bogății imense prin crime, prin amăgiri,
«și sacrilegii, luând banii celor slabi cari suferise ôre-
«care nedreptate, cu promisiuni de ai protege înșelân-
«du'i și făcând un câștig infam sub pretext de pietate.
«Nu vom mai dice că el are îngâmfarea de a pretinde
«la demnitățile lumești, și că 'l place mai bine a fi chie-
«mat Ducenar de cât Episcop; că merge în piețele publice
«cu o aroganță de necredut, citind scrisori, și dictând cu voce
«tare răspunsurile sale înaintea a totă lumea; că are tot-d'a-
«una o mulțime de persoane ce'l înconjură, și că face religiu-
«nea noastră odiosă prin vanitatea și prodigitatea vieții sale.
«Nu e nevoie iarăși de a vorbi de parada și de pompa,
«ce el caută în adunările Bisericești, pentru a mira pre
«cei simpli și pre cei ignoranți. El ș'a făcut un tribunal,

«nu ca un discipol a lui Iisus Christos, ci ca judecătorii
«secolului. Câte odată el lovește cu mâna sa cóspsa sa,
«și câte odată lovește cu piciorul. El a muștrat cu as-
«prime și a maltratat cu înjurie pre acei cari în loc de
«a'l aplauda, de a salta, de a scóte strigări confuze, as-
«cultau cu gravitatea și modestia convenabilă casei lui
«Dumneđeű. El a sfâșiat prin invective injurióse pre sântii
«doctori cari au murit, și ș'au dat sieși märețe laude, nu
«ca un episcop, ci ca un sofist și un înșălător. El a în-
«lăturat Psalmii ce avea obiceiű de a se cãnta în onó-
«rea Mântuitorului, sub pretext că ei nu fusese inventați
«de cât de puțin timp, și a făcut alții să se cãnte de
«cãtre femeii spre lauda sa în ziua Paștelui, ceia ce a pri-
«cinuit grózá celor ce i-au audít. El a trimis să se pu-
«blice aceleași lucruri în profitul seű înaintea poporului
«de cãtre episcopii din cetãțile de prin prejur și de la
«țarã, și de cãtre preoții indestul de slabi pentru a'l lin-
«guși. El a refusat de a mărturisi cu noi că Fiul lui Dum-
«neđeű s'a pogorât din Cer, pentru ca să nu đicem acum
«nimica mai mult de réoa sa doctrinã pe care vom ex-
«pune-o mai pre larg în urmã. Noi nu pretindem a fi
«cređuți pre cuvântul nostru. Ceia ce spunem, este jus-
«tificat prin actele ce v'am trimis, unde el asigurã că
«Iisus Christos a eșit din pãmânt. Cu tóte acestea, acei
«ce cãntã Psalmii în ónórea sa, cari publicã laudele sale
«înaintea poporului, asigurã că este un ínger pogorât din
«Cer. Departe de a împedeca aceste estravagãnte, el le
«autorisã prin prezența sa, ca cel mai îngãmfat din toți
«ómenii. Ce vom đice de femeile ce el, preoții seii și di-
«aconii seii întroduceau la dênșii, cum vorbesc cei din
«Antiochia? Acésta 'l face a ascunde crime ne suferite, de
«care el i-a dovedit, pentru a'i ținea prin acésta în de-
«pendința sa, și că frica ce ei au de a fi pedepsiți
«dupre cum meritã, 'i împedecã de a se plãnge de nele-
«guiirile sale. Pe lângã aceasta el i-a îmbogățit, și a câș-
«tigat prin acest mijloc afecțiunea acelor ce sunt legați
«de interesul lor. Ce este nevoie de a spune tóte aceste
«lucruri? Noi știm că episcopul și clerul datoresc a da
«poporului exemplul de tot felul de fapte bune. Noi cu-
«nóștem câte persóne au fost, pe care frequentarea aces-
«tor femeii au prãpãstuit în pecat, sau cel puțin au în-

«cărcat de rele bănueli. Ast-fel chiar când s'ar crede că
«el n'a comis nici o crimă cu ele, totuși el este în gre-
«șală pentru că n'a evitat scandalul, și pentru că n'a a-
«vut grije de a nu împinge pre cei-l'alți în păcat prin exem-
«lul său. Căci un om, care a părăsit o femeie, care duce
«cu sine două ce sunt foarte frumoase și foarte tinere pre-
«tutindenea, unde el merge, și care petrece totă viața sa
«în plăcere și în ospete bune, cum va putea el muștra
«pre alții și a'i sfătui de a se abține de la marea fre-
«quentare a femeilor, ca nu cum-va, dupre cum este scris,
«să cadă în păcat? fie-care plânge în fundul inimei sale
«de desordinea acestei conduite, dar nimenea nu îndrăs-
«nește a se plânge de acesta, de frică de a fi supărat
«prin tiranica dominațiune ce el exercită.

«S'ar acusa, fără îndoială, de toate aceste fapte, un om
«care ar face profesiune de religiunea Catholică, și care
«ar fi unit cu noi prin societatea aceleiași credințe, și prin
«exercițiul aceleiași slujbe. Inșă nu cred a fi obligat de a
«cere cuvânt despre acesta acelui care s'a lepădat de a-
«devărata pietate pentru a urma detestabila eresie a lui
«Artemas; căci pentru ce am face dificultate de a numi
«pre autorul erorilor sale fiind că el își face glorie de a
«fi discipolul său? Iată ce adaog ei la finele scrisorii lor.
«Lepădând de la comunicarea noastră pre acest om care
«a declarat războiul lui Dumnezeu, și care refuză de a
«recunoște greșala sa. Noi am stabilit pre Domne în lo-
«cul său, din ordinul lui Dumnezeu, precum credem. El
«are toate bunele calități ale unui episcop, și este fiul lui
«Demetrian de fericită memorie, care a guvernat altă dată
«aceiași Biserică cu multă reputație și merit. Vă facem cu-
«noscut acestea într'adins, pentru ca să'i scrieți, și să prii-
«miți scrisorile sale. Cât pentru Pavel, se scrie dacă voește
«lui Artemas, și să aibă împărțășire prin scrisori cu acei
«ce sunt ca și dânsul intrați în aceleași erori».

«Pavel lepădându-se deci de credință, și fiind depus, Do-
«mne luă guvernământul Bisericii de Antiochia. Inșă pen-
«tru că Pavel nu vroea a eși din casa Bisericii, făcu re-
«curs la autoritatea Impăratului Aurelian, care decise afa-
«cerea cu multă dreptate, și care ordonă ca posesiunea
«casei să fie lăsată acelora cu cari episcopul de Roma
«și cei-l'alți episcopi de Italia vor fi în comunicare prin

«scrisori. Ast-fel el fu alungat cu rușine de către autoritatea judecătorilor lumesci. Iată dispozițiunea în care se afla atunci Aurelian în privința noastră. Inșă mai pe urmă el 'și schimbă opiniunea, și fu împins de către orecare persóne a ne persecuta. Zvonul persecuțiunii ce se pregătea contra noastră, era deja răspândit pretutindenea, și acest Principe era gata a semna edicturile, când dreptatea dumnezească 'i opri mâna, și arătă lămurit că puterea timporală n'a avut nici odată putere asupra Bisericii, de cât atunci când Providența a permis pentru rațiunii secrete și ne străbătute pentru a ne îndrepta. Aurelian domnind șese ani, Probus 'i succedă, (an 276) care de asemenea domnind alți șese ani lăsă Imperiul lui Carus, Carinus și Numerian fiii săi. Inșă de abia 'i posedase ei trei ani și cădu în mâinile lui Dioclețian, (an. 284) și a celor ce 'i fură asociați. Sub domnia lor se întemplă marea persecuțiune și distrugerea Bisericilor. Intre acestea Dionisie episcop de Roma, murind ceva mai înainte, după ce a guvernat nouă ani această Biserică, Felix fu ales pentru a ocupa locul său.

CAPITOLUL XXXI.

Eresia Manicheilor.

În același timp Manes care era un adevărat furios, cum arată numele său, și care era plin de turbarea demonilor, introduse o eresie demnă de ei. El era sălbatic, nesuferit de naturalul său, barbar în faptele sale și în discursurile sale. Afară de nebunia sa, el avu un orgoliu atât de extrem, în cât pretinse de a fi Christosul, Sântul Duh și paracletul. El alese ca și Christos, doi-spre-zece discipoli, pentru a predica noua sa doctrină. Compunându-o în Persia din veninul tuturor vechilor erori el o înfățișă restului lumii, și ea se respândi după aceea până în timpul nostru.

CAPITOLUL XXXII.

Teologii renumiți din timpul acela.

Felix murind în acel timp după ce a guvernat cinci ani Biserica de Roma, Eutichie 'i succedă. Netrăind mai

mult de cât ȕece luni, el avu pre Caius de sucesor, carele a trăit până în timpul nostru și carele guvernând cincispre-ȕece ani acéstă Biserică, o lăsă lui Marcellin, în timpul căruia se întemplă persecuțiunea. In același timp Timeu succedă lui Domne la guvernământul Bisericii de Antiochia, și avu pre urmă de sucesor pre Ciril, pre care l'am vȕdut. Am cunoscut cu deosebire pre Dorotheu carele era sub el Preot al aceleiași Bisericii, și carele fiind fȕrte de dat la Studiul Sântei Scripturi, învȕță limba Ebraică. El era fȕrte savant în literile umane, și se născuse famen. Impȕratul considerându'l ca pre un om extra-ordinar, l'onoră cu amicitia sa, și 'i dădu însărcinarea cunoscinței Tirului. L'am auȕit explicând Scriptura în Biserică cu o rară capacitate. După mȕrtea lui Ciril, Tirannus fu ridicat pe scaunul Bisericii de Antiochia și în timpul acela mai cu sȕmă, Bisericile fură bântuite. Eusebie, originar din Alexandria, succedă lui Socrat în guvernământul Bisericii de Laodicea. Afacerea lui Pavel de Samosata 'l obligă a pleca din țara sa, de unde venind în Siria, fu reținut acolo de niște persȕne piȕse. El a fost, în timpul nostru ca un tesaur de sântenie, dupre cum se pȕte recunȕște din cuvintele lui Dionisie, Episcop de Alexandria, ce am raportat mai sus. El avu de sucesor pre Anatholius, care era ca și dȕnsul fȕrte virtos, și care era de asemenea din Alexandria. El fu unul din cei mai celebri din timpul nostru, nu numai pentru cunoscința literilor umane, ci încă pentru studiul Filosofiei, și ajunse la perfecțiunea Artimeticei, Geometriei, Astronomiei, Logicei, Fizicei, și a Retoricei. Ceia ce se ȕice că îndemnă pre locuitorii din Alexandria, a'l ruga de a stabili în cetatea lor o șcȕlă pentru a se învȕța Filosofia lui Aristot. Se spun mulȕtime de fapte frumȕse ce el făcu la asediul de Bruchion, ca unul din cei mai considerabili locuitori din Alexandria. Voiu istorisi aici una pentru a servi de exemplu. Grăul lipsind la asediați, ast-fel că ei aveau mai multă greutate a suporta fȕmea, de cât a susține atacurile asedianților, el întrebuiță acéstă stratagemă, de a trimite la Eusebie ce nu se dusesese încă în Siria, și care era de partidul locuitorilor ce tratase cu Romani, și care nu erau încă asediați, pentru a'l informa de numărul acelor ce erau atât de tare strimtorati de fȕme, în cât erau

în primejdie de a muri. Eusebie aflând această noutate obținut de la generalul armatei Romane pașporturi pentru cei ce ar dori să iasă din cetate, și înștiință despre acesta pe Anatolius, care adunând îndată consiliul locuitorilor din Alexandria, le propuse de a se uni cu Romanii. Când el vădu că propunerea sa 'i punca în mânie, le dișe: «Nu cred că cel puțin veți vroi a desprețui sfatul ce v' «daū de a scôte din cetate persoanele nefolositoare, precum «copii și bătrânii, și de ai lăsa să m'ergă unde le va «plăcea. Căci ce rațiune este de a reține între noi ómenii «ce sunt aprópe de a muri? Pentru ce să 'i facem noi să «piară de fóme, puterile lor fiind aprópe secate? Noi nu «v'om avea mai mult a nutri de cât pre cei ce au sănătate «și vigóre pentru a apăra zidurile nóstre. Atrăg'end prin «argumente tótă adunarea la socotința sa e făcu nu- «m'erarea acelora ce nu puteau servi de nimic în cetate, «femei, copii și bătrâni, cari ar fi murit de fóme dacă «ar fi r'emas, și sc'apă ast-fel restul. Sub pretextul aces- «tei permissiuni el scóse în timpul nopții mulțime de per- «sóne de religiunea nóstră îmbrăcate în haine de femeii, «pe cari Eusebie îi priimi cu bunătate și 'i m'ang'ăie de «fómea și de ostenéla ce suferise». Cetatea de Laodicea a avut din ordinul lui Dumneđeu pre acești doi episcopi unul dup' altul, cari venind din Alexandria, erau în Siria puțin dup' r'asboiul de care am vorbit. Cu tóte acestea, de și Anatolius n'a compus un mare num'er de cărți, se póte lesne júdeca de m'arimea elocuenței sale și de ad'ancimea doctrinei sale din puținele scrieri, ce ne r'em'ân de la el, și cu deosebire din acele ce a făcut pentru a confirma opiniunea sa ating'etóre de đioa în care trebuie a se celebra s'erb'atóre Paștelui. Voiū da aicea câte-va cuvinte pentru a da despre acesta o idee celor ce vor lua ostenéla a citi istoria mea.

Regulile lui Anatolius pentru celebrarea s'arb'atorii Paștelui.

«Aveți în primul an, Lună nouă a primei luni, care «este începutul cercului celor nou'è-spre-đece ani dupre «Egipteni în a dou'è-đeći și șasea a lunii Phamenot, iar «dupre Macedonenii în a dou'è-đeći și două đ'i a lunii

«Distri, și cum ar dice Romaniî, un-spre-țece țile înainte
 «de calendele lui Aprilie. Și apoi în a două-țece și șasea
 «ți a lunei Phamenot, sórele nu e numai intrat în primul
 «segment, ci aũ trecut deja patru țile. Se chiamă acéstă
 «parte prima două-spre-țeceime; Equinoțiuil, începutul lu-
 «nelor; și a cerculuî, punctul unde începe cursul plane-
 «țelor. Și se chiamă partea care precede pre aceasta, fi-
 «nele lunilor, al două-spre-țecelea segment, ultima două-spre-
 «țeceime, finile și terminul cursuluî planetelor.

«Pentru acésta acei ce pun acolo prima lună, și cari
 «trag consequență din acésta, că sêrbătórea Pașteluî tre-
 «bue tot-d'auna a fi celebrată în a patru-spre-țecea țil
 «a lunei, se înșală fórt tare, după părerea mea. Acésta
 «nu este o opiniune ce am inventat eũ. Este o părere
 «ce a fost susținută de vechiî Jidovi, înainte chiar de naște-
 «rea lui Iisus Christos, și confirmată prin practica lor con-
 «stantă. Ceia ce este lesne de a recunóște prin citirea nu
 «numai a lui Filon, a lui Iosif și a lui Museũ, ci încă a
 «mai multor altora mai vechi, precum a acelor două Agatho-
 «bules cari aũ fost supranumiți dascáli sau maestri, și a
 «lui Aristobul om excelent, unul din cei șapte-țece de
 «Interpreți, cari traduseră sânta scriptură în Grecește,
 «dupre dorința lui Ptolemeũ, și a Principeluî părintele sêũ,
 «și care dedică însuși acestor principî cărțile explicațiunii
 «legiî lui Moisi. Toți acești autori renumiți lámurind di-
 «ficultățile ce se întâlnesc în cartea Exoduluî asigură, că
 «mielul Pascal trebuie a fi junghiat la mijlocul primii lunî
 «după Equinoțiuil de primă-vară, adică când sórele a
 «trecut prima parte din cercul sêũ, sau a zodiaculuî cum
 «'l numesc uniî. Aristobul adaogă că afară de acésta este
 «absolut necesar, pentru a celebra sêrbătórea Pașteluî,
 «ca luna să fie în segmentul Equinoțiuuluî ca și sórele.
 «Căci fiind-că sunt două segmenti ai Equinoțiuuluî, unul
 «de primă-vară, și altul de toamnă, și fiind-că acești două
 «segmenti sunt diametral opuși unul altuia, a patru-spre-
 «țecea țil a lunei fiind destinată la celebrarea solemnî-
 «tății Pascale, luna va fi opusă sóreluî, ast-fel cum se
 «intêmplă când ea este plină. Sórele va fi decî atunci în
 «segmentul Equinoțiuuluî de primă-vară și luna în segmentul
 «equinoțiuuluî de toamnă. Știu că ei dau un mare număr
 «de alte probe, prin care ei pretind a arăta fórtel lámurit, că

«trebuie a se celebra s erbăt orea Pa telui  i azimile, dup e
«Equinopti . In a e  nu mai propun t te aceste probe
«celor ce nu mai a  inaintea ochilor v lul legii lui Moisi,
« i cari pot a se instrui in doctrina  i in patima Mântu-
«itorului pe care ei le v d descoperit.  i apoi se prob z 
«in mod ne invins prin preceptele coprinse in cartea lui
«Enoch, că prima lună in epe dupre Jidovi spre Equi-
«nopti ».

Același Anatolius ne-a lăsat dece c r i din instituțiunii
aritmetice  i mai multe alte opere. prin care se p te re-
cun  te c t de mult a lucrat el pentru a se face dibaciu
in  tiin a Bisericii.

Theotecn, episcop de Cesaria in Palestina, 'l chirotoni,
'l făcu episcop,  i 'l promise de a 'l lăsa succesorul său.
Ei guvernară chiar impreună aceiași Biserica in curs de
c t-va timp. In a fiind invitat la Sinodul ce se  inea la
Antiochia contra lui Pavel de Samosate, el fu reținut la
Laodicea de către credincio i, pentru a implini locul lui
Eusebie, episcopul lor, care murise.  tefan 'i succedă  i
fu cel de pe urmă episcop al acestei Biserici inainte de
persecuțiune. El se făcu mai renumit prin studiul filosofii pro-
fane, de c t prin zelul Religiei Creștine,  i dovedi in timpul
persecu iunii, că departe de a fi un adev rat filosof, el nu era
de c t un mi el  i un ipocrit. Biserica nu cădu pentru ac sta
in necredin . Ea fu sus inut  de către Theodot ce Dumneze u
substitui in locul său,  i carele r spund nd perfect la voca i-
unea sa  i la numele său, ' i in epini t te datoriile unui bun
episcop. El era cel mai iscusit din secolul s u in medi-
cină, care in eprinde de a vindeca bólele trupului,  i n'a-
vea asemenea lui in aceia care se ocupă a vindeca bólele
sufletului, dându-se cu totul cu o bun tate  i o dragoste
de necre ut celor ce aveau nevoie de ajutorul său. El c sti-
gase de asemenea o profundă cuno tin  de  tiin a Bise-
ricei. C nd Theotecn episcop de Cesareia in Palestina muri,
Agapius 'i succedă  i lu  o in ijire extra-ordinară la ali-
narea s racilor. In timpul său in epu a cun  te pre Pam-
filie, preot acestei Biserici, om f rte eloquent  i care f -
cea profesiune de adev rata Filosofie. Nu ar fi o neinsem-
nată in eprindere de a vroi a vorbi de t te excelentele
sale calit ti. Am cuprins intr'o lucrare a parte tot ce pri-
ve te moravurile sale, școla ce a in iin at, luptele ce a

susținut în timpul persecuțiunii și cununa ce a luat. El era fără îndoială cel mai excelent și cel mai minunat om ce a fost atunci în această Biserică. Cei mai celebrii ce noi am cunoscut și cari au trăit până în timpul nostru, sunt Pierius preot al Bisericii de Alexandria, și Meletie episcop al Bisericilor din Pont. Pierius trăia într'o sărăcie voluntară, în studiul Filosofiei și în meditarea Sântei Scripturi, ce o explica poporului cu o facilitate fără asemănare, ce o câștigase prin un lung exercițiu. Cât pentru Meletie, pre care savanții 'l numeau miere Athică, prin alusiune la numele său, era un model isprăvit de tot soiul de științe. Nu s'ar putea nici odată lăuda cu destulă demnitate eloquența sa. Se va dice pôte că el o primise de la natură. Inșă cine ar putea ajunge profunda cunoștință ce el câștigase în tot soiul de materii? Cine va vroi a examina adevărul de ceea ce eă dic, va recunoște că el era fôrte profund și fôrte subit în tôte artele ce depind de raționament. Curățenia vieței sale nu era mai puțin excelentă. Am fost atât de fericit de a'l vedea ascuns în Palestina timp de șapte ani.

Apoi Himeneu Episcop de Ierusalim murind, Zabdas luă conducerea acestei Biserici. Inșă murind și el curând după aceea, Hermon fu cel de pe urmă pe scaunul Apostolilor înaintea persecuțiunii din timpul nostru. Maxim guvernând Biserica de Alexandria opt-spre-zece ani de la mórtea lui Dionisie, Theonas 'i succedă. În timpul său Achilles fu ridicat la demnitatea sacerdociuului, precum și Pierius, și se făcu fôrte celebru în Biserica de Alexandria.

El avea și însărcinarea de a instrui pre Catecumeni, și ducea o viață, a căreia curățenie răspundea la eminența științii și la sântenia Evangheliei. Theonas petrecând nouă-spre-zece ani în funcțiunile ministerului său, Petru 'i succedă, și petrecu două-spre-zece ani în aceeași funcțiune, unde câștigă o fôrte mare reputație.

El guvernă această Biserică trei ani înainte de persecuțiune, și petrecu restul într'o mare asprime, fără totuși a înceta de a veghea neîncetat asupra turmei sale. În al nouëlea an al persecuțiunii i se tăie capul, și luă cununa Martirului. Vom sftârși aici șirul succesiunii episcopilor care coprinde 305 ani de la nașterea Mântuitorului până la persecuțiune. Vom descrie luptele ce fură susținute în timpul nostru pentru apărarea Religiei.

CARTEA A OPTA

CAPITOLUL I.

Despre cele ce au precedat persecuțiunea ridicată în timpul nostru contra Bisericii.

Descriind în cele șapte cărți precedente șirul episcopilor ce au succedat Apostolilor, cred de datorie a întrebuița cartea a opta de a transmite posterității cele ce s'au petrecut în timpul nostru, și a mă aplica la acesta cu o îngrijire particulară. E greu de a exprima cu demnitate mărirea stimei și a reputațiunei, unde doctrina adevăratei pietăți ce Mântuitorul a venit să predice ómenilor, era între Greci și Barbari, și a libertății și a repaosului de care ne bucuram înaintea persecuțiunii ce a fost ridicată în timpul nostru contra Bisericii. Afecțiunea ce Impărații purtau celor de Religieuna noastră, și onórea ce le făceau de a le da lor guvernământul provinciilor, fără a'î obliga de a jertfi, sunt o probă însemnată despre această. Ce nevoie este de a vorbi de acei ce erau în curțile principilor și de însuși principii, care permiteau ofițerilor de a'și îndeplini cu femeele lor, copiii lor și cu sclavii lor datoriile religiunii noastre, de a o exercita în public și în prezența lor, și pe cari îi onoraș și îi iubeau mai mult de cât pre toți cei-l-alți? Dorotheu fu unul din cei mai celebri dintre aceia. El dădu Impăraților cele mai mari semne de devotamentul și de zelul său în serviciul lor, ca nimeni altul din magistrați, nici din guvernatorii de provincie, și el câștigă de asemenea o mare încredere ca nimenea altul. Trebuie a pune alături de el nu numai

pre ilustrul Gorgonie, ci și pre toți acei cari imitând zelul lor, pentru cuvîntul lui Dumneșeu, au avut de asemenea parte la gloria lor. Se vedeau episcopi onorați și iubiți de popore, și de guvernatorii de provincie. Cine ar putea spune câte persoane veneau pe fie-care și a face profesiune de credință, câte Biserici se înătau în toate cetățile și cu ce concurs poporele aduceau lui Dumneșeu omagele lor; ast-fel că vechile zidiri ne mai fiind îndestulătoare pentru a-i încăpea, trebuia a face altele din nou? Acest progres și această creștere nu putu fi oprită nici de invidia demonilor, nici de răutatea omenilor, în cât timp poporul lui Dumneșeu merită de a avea protecțiunea mînei sale a-tot-puternice. Inșă când prea marea libertate, de care ne bucuram, slăbise între noi vigorea disciplinii, când începurăm a ne face războiul cu armele de cuvinte injurioase și înveninate, când episcopii animați contra episcopilor, și poporele contra poporelor ațîțară certuri și desordine; în fine, când răutatea și înșelăciunea ajunse la culmea sa, dreptatea Dumneșească ridică brațul pentru a ne pedepsi de o-cam-dată ușor, dupre obiceiul său și permise ca credincioșii cari făceau profesiunea armelor, să fie ei mai întâi persecutați. Inșă pentru că noi rămăserăm într'o condamnabilă nesimțire și pentru că în loc de a cugeta de a îmblândi mânia lui Dumneșeu, noi adăogărăm crime peste crime, ca cum am fi creșut cu nelegiuții că el nu are nici o grijă de guvernămîntul lumii, pentru că păstorii noștri, disprețuind santele reguli ale pietății, formară între dînșii certuri și neînțelegeri, întreținură dușmăni și ură, și disputară pentru primul rang ca pentru o demnitate lumescă și pentru o putere tiranică. Atunci în fine *Dumneșeu a întunecat*, dupre cuvîntul lui Ieremia (cap 2) *cu iușimea sa pre fata Sionului, a aruncat din cer pre pămînt mărirea lui Israil, și nu ș'a adus aminte de cel de sub picioarele sale în ziua urgiei sale. Sfărâmat' a Domnul tot cornul lui Israil, și a prăpădit toate baricadele sale. Și a surpat aședămîntul robului său*, dupre cum este preșis în psalmi: *spurcat-a în pămînt sântenia lui prin sfărâmarea Bisericii-lor. Stricat'a toate gardurile lui, pus-a țăriile lui frică. Jefuitu-l'au pre el toți cei ce călătoriau în*

cale, făcutu-s'a ocară vecinilor săi. Înălțat'a dreapta celor ce'l necăjesc pre dânsul, întors'a ajutorul sabiei lui, și nu l'a apărat pre el în răsboiū. Stricatul a ȃis din curățenia lui, scaunul lui în pământ l'a surpat. Micșorat'a ȃilele vremii lui vârsat'a peste dânsul rușine.

CAPITOLUL II.

Dărîmarea Biseriilor.

Tôte acestea s'aŭ sêvrîșit în timpul nostru, când am vêdut cu însuși ochii noștri dărîmându-se Biseriile, arȃndu-se în piețele publice cãrțile sacre, o parte din Pãstorii silii de a se ascunde în mod rușinos, iar alții prinși și expuși la batjocurile și insultele inamicilor noștri. Atunci disprețul a fost rêsândit asupra principilor noștri după cum a fost preȃis prin o altă prorocie, și Dumneȃeu i-a făcut să rêtăcească afară de cale. Nu cred să'mi fi permis de a face istorisirea nenorocirilor ce li s'a întâmplat, nici onest de a povesti certurile și dușmăniile, ce i-aŭ desbinat între dênșii înainte de persecuțiune. Nu voesc a remarca de cât ceia ce pôte servi de a face să se recunoscă dreptatea suverană a judecãților lui Dumneȃeu. Pentru acêsta fără a vorbi nici de acei ce aŭ slăbit, prin violența persecuțiunii, nici de acei, ce aŭ făcut naufragiul, și cari s'aŭ prăpăstuit de sine-ișiși în abisul apostasiei, nu voiŭ spune de cât ceia ce voiŭ judeca a putea să'mi fie folositor, și celor ce vor veni după noi. Să începem decî a descrie luptele celor ce aŭ mărturisit cu îndrăsnelă de adevêrul credinții nôstre. În al nouê-spre-ȃecilea an al Domniei lui Dioclețian, în luna Distri, ce Romanii numesc Mars, puțin mai înainte de timpul Patimii Mântuitorului, se publică edictele, prin care era ordonat ca Biseriile să fie dărîmate din temelie, cãrțile sante să fie arse, persônele de considerație care ar rêmânea tari în profesiunea Religiei Chreștine, să fie acoperite de infamie și că poporul să fie redus în robie. Se publică curênd după acêsta o altă declarațiune ce ȃicea, că episcopii vor fi puși în temniță și constrânși prin tot felul de mijlôce de a jertfi ȃeilor.

CAPITOLUL III

Luptele ce susținură martirii în timpul persecuțiunii

Atunci mai mulți episcopi au suferit crude munci, cu o statornicie neînvinsă. Unii totuși slăbiră de frică. Unii fură sfâșiați cu lovitură de bici, alții cu unghi de fer. Au fost unii cari au murit în mijlocul muncilor au fost unii cari au isprăvit lupta lor într'un alt mod. Unul, fiind silit de a se pângări prin jertfe criminale, era pus apoi în libertate, ca cum ar fi jertfit, de și nu jertfise. Altul apropiindu-se de Altar fără să fi atins nimic profan, era acusat că a jertfit, și suferea această faslă acușatiune fără a dice nimic. Un altul era aruncat pe jumătate mort. Un altul fiind culcat la pământ, era târat de piciore, și pus în numărul acelor ce jertfise. Un altul striga cu glas tare că el nu jertfise, și că desprețuea jertfele. Un altul striga că era Chreștin, și se întărea prin mărturisirea credinței. Un altul protesta că nu numai că n'a jertfit, dar că nu va jertfi nici odată. Cei ce strigaă ast-fel, erau loviți în obraz de către soldați ca să tacă. Atât de mult doreaă inimicii credinței de a avea cel puțin mângâerea de a face să se creadă, că ei obținuse ceia ce pretindaă. Inșă sforțările lor fură zadarnice.

CAPITOLUL IV.

Renumele ce câștigară sântii Martiri în tótă lumea.

Dacă ași vroi să espun tóte faptele sântilor Martiri, unde ași găsi cuvinte? Pot vorbi de mai mulți cari au arătat un minunat uvragiū pentru apărarea cultului lui Dumneđeū, nu numai în timpul violenței persecuțiunii, ci încă și mai înainte în timpul păcii. Căci demonul, care a priimit de la Dumneđeū putere asupra lumii, deșteptându-se ca dintr'un somn adenc, și începënd de la persecuțiunea lui Decie și a lui Valerian, a întinde în taină curse Bisericii și a ataca mai întâiū pre cei ce serveaū în armată, pentru a slăbi pe urmă mai cu lesnire pre

cei-l'alți, se vădu un mare număr, ce se lepădă de miliție de cât să se lepede de credință, și cari își reluară ocupațiunile de toate ȕilele. Un 6re-care general al armatei Romane, căutând pre Chreștinii ce erau între trupele sale, și punându-le alternativa saũ de a păstra rangul lor, ascultând de edictele Impăraților, saũ de a'l perde dacă vor refusa de a asculta, mai mulți soldați ai Impărăției lui Iisus Christos, preferară mărturisirea numelui său tuturor fol6selor de care ei se bucurau în lume. Mai mulți chiar preferară mai bine de a perde viața, de cât de a se lepăda de credință, în acel timp când inimicul pietății, mirat de numărul cel mare al credincioșilor, nu îndrăsnea încă de a le declara războiũ, nici a întreprinde de a vărsa sângele lor. Inșă după ce se hotărî la un războiũ deschis, nu s'ar putea spune câți martiri se vădură în toate cetățile.

CAPITOLUL V.

Despre ceia ce se întemplă la Nicomidia

Indată ce edictul contra Chreștinilor fu expus în public la Nicomidia, unul din cei mai însemnați din cetate transportat de ard6rea credinții sale, 'l smulse și'l sfășie înaintea a t6tă lumea, ca un edict nedrept și nelegiuit, de și era în cetate două de la Impărați, din care unul ținea primul rang, și cel-l'alt al patrulea. Semnalându-se prin o faptă atât de îndrăsnătă ca acésta, el nu lipsi de a suferi crude munci, în mijlocul cărora el arată până la răsufflarea cea mai de pre urmă, o bucurie și o liniște demnă de un suflet nobil.

CAPITOLUL VI.

Despre cei ce erau în Palatul Impăraților.

Să vădură în acel timp iluștri martiri cari dădură cele mai glori6se probe de mărima curagiului lor, ce nici odată nimenea n'a dat, fie dintre Greci, saũ dintre alte națiuni barbare, și între alții Dorotheũ și niște tineri cari serveau la camera Impăraților. De și ei fuseră ridicăți de

către acești Principi la înalte demnități, și erau iubiți cu atâta duiosie ca cum ar fi fost proprii lor copii, ei nu încetau de a crede că este un merit mai mare în infamie și în muncile cele mai crude, când cine-va le suferă pentru adevărata pietate, de cât în onorurile și în plăcerile lumii. Nu voiu spune aici de cât sfârșitul unuia din tre ei, pentru ca acei ce vor lua ostenelă a citi istoria mea, să pótă judeca prin exemplul său, de sfârșitul celor-l'alți. El fu condus în această cetate înaintea Impăraților, cari-l porunciră de a jertfi. La refuzul ce el făcu 'l ridică în aer, și-l munci crud pentru a-l constrânge de a asculta. Inșă rămânând statornic în credința sa în mijlocul muncilor, și fiind atât de sfâșiat în cât i se vedeau toate ósele, 'l turnară în ranele sale sare și oțet. Statornicia sa ne fiind încă mișcată prin violența durerii, aduseră un gratar și foc pentru a-l arde cu încetul, ca să nu móră prea curând și să scape de cruđime. Călăii priimind ordin de a nu înceta de a-l munci până nu va asculta, el rămase nestrămutat și triumfă de turbarea lor prin mórtea sa. Ast-fel fu martirul unuia din tinerii camerei Impăratului, numit Petru, a cărui tãrie rãspundea fórte bine la numele său. De și martirurile celor-l'alți nu cedeqã întru nimic acestuea, le voiu omite totuși, ca să nu fiu prea lung. Voiu spune numai că Dorotheu și Gorgonie, dupe ce au suferit lungi chinuri, fură sugrumați cu mai mulți alți ofițeri ai Impăratului. Antim episcopul acestei cetăți avu capul tăiat. Focul isbucnind în același timp la palatul Impăratului nu se știe prin ce întâmplare, și svonul răspândindu-se că Chreștini ar fi pus focul, un mare număr fură condamnați la mórte, unii prin foc, și alții prin fer. Se đice că această hotărãre de abia fu pronunțată, și se vėdu o mulțime de necređut de bărbați și de femei aruncându-se în foc cu o bucurie și o grãbnie neasemănată. Au fost iarăși o mulțime mai nenumărată de Chreștini, cari fură legați în bărci și aruncați în fundul mării. Trupurile tinerilor, cari serveau la camera Impăraților, fiind îngropate cu onórea cuvenită condițiunii lor, fură desgropate din ordinul stãpãnilor lor, cari se temeau, ca nu cum-va rămânând în mormintele lor, să nu 'l adreze pe viitor ca pre Dumneđei. Iată ce se întâmplă la Nicomidia, chiar de la începutul persecuțiunii. Cu toate

acestea unii întreprindând de a surpa autoritatea suverană la Melitina, regiunea Armeniei, și alții câți-va în Siria, se publică un edict, prin care era ordonat ca episcopii să fie puși în temnițe. Nu am cuvinte pentru a exprima ceia ce s'a pus în execuție din acest edict. Temnițele ce nu serveau altă de cât a închide pre cei ce comisese ucideri, sau violase sântenia mormintelor, fură pline de o mulțime de necrețut de persoane nevinovate, de episcopi, de preoți, de diaconi, de citeși și de exorciști; astfel că numai rămânea loc unde să fi putut pune pre cei vinovați. Un alt edict fiind publicat, prin care era ordonat ca să se pună în libertate cei ce ar vroi să jertfescă, și să se muncescă prin tot felul de chinuri cei ce ar refusa de a o face, nu s'ar putea spune cât de mare fu numărul acelor ce suferiră martirul în provincii, și mai cu deosebire în Africa, în Mauretania, în Egipt, și în Thebaida; și câți Egipteni n'au fost cari, fugind din țara lor, suferiră martirul în alte țări.

CAPITOLUL VII.

Despre Egiptenii cari suferiră martirul în Fenicia.

Știm că unii se făcură iluștri prin răbdarea lor în Palestina, și alții la Tir, cetate din Fenicia. Cine ar fi putut vedea, fără admirațiune, statornicia ne învinsă cu care acești generoși apărători ai Religiei Chreștine, suferiră loviturile de biciu, turbarea fiarelor sêlbaticice obicinuite a suges sângele omenesc, furia leopardilor, a urșilor, a mistreților, și a taurilor, ce păgânii iritau contra lor cu lănci de fer înferbântate? Am fost martori la luptele lor, și am recunoscut puterea Dumneșcescului Mântuitor de care ei mărturiseau prin sângele lor, și carele susținea în mod vechit slăbiciunea lor. Aceste fiare sêlbaticice, și atât de obicinuite a sfâșia omeni, stăteau lung timp fără a îndrăzni a se apropia de sântii martiri, de și ele se aruncau asupra însuși acelor cari le excitau contra lor. Ele nu se atingeau de acești prea fericiți luptători, de și erau cu totul golii, și de și le provocau din ordinul călailor; și dacă ele se aruncau câte odată asupra lor,

ele se retrăgeau îndată fără a'î răni, ca cum ar fi fost oprite de puterea lui Dumnezeu. Sloboziau câte odată două sau trei una după alta asupra aceluiasi martir, și toți se miraū că ele 'l cruțaū. Nu se putea admira îndestul generositatea îndrăsnéță, și statornicia nemișcată ce ei aré-taū în niște trupuri gingașe și delicate. Se vedea un tiner mai mic de două-șeci de ani, care sta în picioare fără a fi legat, care avea mâinile întinse în formă de cruce, și care ruga pre Dumnezeu în același loc, pe când urșii și leopardii, cari nu respiraū de cât sângele, săltaū asupra lui pentru a'î mușca, și se retrăgeau imediat, fără a'î fi făcut vre-un rău. Cei-l'alți, căci erau cinci în total, erau expuși la un taur furios care arunca în cer pre necredincioși, și'î lăsa pe jumătate morți, și nu îndrăsnea măcar a se apropia de martiri. Când el era ațităt cu ascuțitul unui fer ferbinte, lovea pământul cu piciorul, și se sbuciuma în aer cu córnelé sale, și se retrăgea ca cum ar fi fost oprit de o putere nevédută. Acest taur ne făcând nici un rău martirilor, slobođiră asupra lor alte fiare sélbatice, și în fine îi străpunseră cu lovituri de sabie și aruncară trupurile lor în mare. Iată lupta ce acești iluștri Egipteni susținură la Tir pentru apărarea credinții.

CAPITOLUL VIII.

Despre acei ce au suferit martirul în Egipt.

Egipteni, cari suferiră martirul în propria lor țară, nu meritară mai puțin de a fi admirați de cât aceia de cari am vorbit. Un număr mai nenumărat de bărbați, de femei, și de copii desprețuiră acéstă viață muritoare, pentru apărarea doctrii Mântuitorului. Unii fură arși de vii, și alții aruncați în mare, după ce au fost sfășiați cu unghii de fer, și după ce au suferit tot felul de alte munci. Alții înfățișară cu bucurie capul lor călăilor pentru a fi tăiat. Unii muriră în mijlocul muncilor. Unii fură expuși la fόμε. Unii fură legați pe cruce, sau în postura cum se légă de obicinuît criminalii, sau cu capul în jos și străpunși cu piróne, și rămaseră acolo până ce muriră de fόμε.

CAPITOLUL IX

Martirii din Tebaida.

Istoricii nu au cuvinte ca să potă exprima violența durerilor, și crușimea muncilor ce suferiră martirii în Tebaida. Unii fură sfășiați până la mörte preste tot trupul, cu hârburi de öle stricate în loc de unghii de fer. Femei fură legate de câte un picior ridicate în aer cu mașini cu capul în jos, și expuse ast-fel cu atâta crușime pre cât și infamie. Oamenii fură legați de picioare la crăci de arbori, ce le pleca cu mașinile, și rupți, când acele crăci fiind slobođite, reluară situațiunea lor naturală. Aceste violențe fură exercitate în curs de mai mulți ani, în timpul cărora se omora pe fie-care di prin feluri de munci, câte odată dece persoane atât bărbați cât și femei sau copii, câte odată două-deci, câte odată trei-deci, câte odată șase-deci, și câte odată chiar până la sută. Fiind la fața locului, am văđut executându-se la mörte un mare număr în aceiași di, din cari unii aveaü capul tăiat, iară alții erau arși de vii. Ascuțitul săbiilor era tocit de multe ucideri, și călăii, oboșiți de a munci pre martiri, se schimbaü rind pe rind. Am fost martor la generösa ardöre, și la nobila nerăbdare a acelor Credincincioși. De abia hotărârea era rostită contra unora, și îndată alții veneau cu mulțimea a se presinta la tribunal, și a mărturisi că erau Creștini. Ei desprețuiaü primejdiile, și și băteaü joc de munci. Ei primeauä condamnarea lor cu bucurie, și mulțumiau lui Dumnezeu până la ultimul moment al vieții lor. De și toți merită de a fi admirați, însă niminea nu merită atât ca acei, cari fiind renumiți în lume prin nobleța familiei lor, prin mărima bogățiilor lor, sau prin eminenta științei lor, preferară adevărata pietate, și credința în Domnul nostru Iisus Christos tuturor acestor avantaje ale secolului. Celebrul Filorom fu din acest număr. El poseda o mare dregătorie, fiind intendent al finanțelor la Alexandria, și dând acolo în tóte ăilele justiția înconjurat de o trupă de soldați. Fileas episcop de Thmuita fu de asemenea: acesta era un om care trecuse prin tóte demnitățile, care îndeplinise cu reputație tóte funcțiile lumești, și care căștigase o profundă cunoștință

de filosofie. De și acești doi mari ómení fură rugați de prietenii lor, de rudele lor, de acei ce erau ridicați la demnități, de acei ce le părăsise, și chiar de propriul lor judecător de a avea milă de ei înșiși, și de a nu părăsi femeele lor și copiii lor, ei nu se înduplecară, și dorința de a conserva viața lor, nu fu capabilă de a-i face să lipsescă la obligațiunea de a mărturisi numele lui Iisus Christos. Ast-fel rămânând tari cu o statornicie de filosof sau mai bine cu o pietate de Creștin, și desprețuind cu îndrăsnélă tóte amenințările, și tóte violențele judecătorilor, ei avură capul tăiat.

CAPITOLUL X.

Despre acei cari, dupre mărturisirea lui Fileas, suferiră martirul la Alexandria.

Fiind că am đis că Fileas era fórte savant în filosofie, să ascultăm mărturisirea ce el face atât de sine însuși, cât și de Martirii din Alexandria. El va vorbi despre acésta mai bine de cât noi. Iată terminii scrisori sale către locuitorii din Thmuit: «Prea fericiți Martirii ce locueau «cu noi, fiind perfect instruiți de perceptele și de exem- «plele ce sunt coprinse în sântele Scripturi, opriră cu a- «știntire ochiul spiritului lor asupra lui Dumneđeű, carele «este domnul suveran al creaturilor, și urmând cu sta- «tornicie vocațiunnea lor, ei se expuseră cu bucurie la «mórte pentru apărarea pietății. Ei știeau că Domnul nos- «tru Iisus Christos s'a făcut om pentru dragostea noastră, «pentru a distruge cu totul păcatul, și a ne ajuta în că- «lătoria ce noi facem pentru a ajunge la viața vecinică. «El n'a socotit răpire de a fi întocmai cu Dumneđeű. *Ci «s'a nimicit pre sine chip de rob luând, intru a- «semênarea ómenilor făcându-se, și cu închipuire «aflându-se ca omul, s'a smerit pre sine ascu- «tător făcându-se până la mórte, iar mórte de «cruce. (Filip cap 2).* Pentru acésta acești prea-fericiți «martiri plini de spiritul lui Dumneđeű, dorind cele mai «bune daruri au suferit de mai multe ori tóte muncile, «ce s'au putut inventa contra lor. Și de și călăii se sfor- «țaú cari de cari de a le însufla gróza nu numai prin

«violența amenințărilor lor, ci încă și prin crușimea muncilor lor, ei n'aũ perdut pentru acesta curagiul pentru «că perfecta lor dragoste alunga afară frica. Nu e discurs «care să fie capabil de a exprima generositatea și statornicia ce aũ arãtat ei în mijlocul muncilor. Fiind că nu «era niminea, căruia să nu'ı fi fost permis de a'ı batjocori, «uniı 'ı băteau cu toiage, alții cu vërgi, alții cu bicele, «alții cu curele de piele, iar alții cu fringhiı, fie-care alegënd, dupre rëutatea sa, un instrument particular pentru a'ı munci. Pre uniı 'ı legară de stãlpı cu mânil «legate la spate, și le întindea apoi membrele cu mașinı. «Dupe aceia 'ı muncia cu cãngi de fer, nu numai pe la «coste, cum s'aũ obicinuit de a munci pre acei ce aũ «comis o ucidere, ci și pe pãntece, pe cõpse și pe obraz. «Pe uniı 'ı spãnzuraũ de mână la înãlțimea unei galerii, «ast-fel că violența cu care nervii lor erau legați, le era «mult mai simțită de cât ori care altă muncă. Câte o «dată 'ı lega de stãlpı față în față, uniı cu alții fără ca «picioarele lor să atingă de pãmënt, ast-fel că greutatea «trupurilor lor strãngea fõrte tare legãturile pe unde erau «legați. Ei erau în acéstă stare silnică, nu numai în timpul cât judecãtorul le vorbea, saũ 'ı interoga, ci mai «tõtă ziua. Cãci când el pãrãsea pre unul pentru a interoga pre un altul, lãsa pe lângã acel pe care'l pãrãsisese, soldații pentru a'l observa și pentru a lua sãma «dacã excesul durerii n'ar mișca statornicia sa. El porunca ca să strãngă legãturile lor fără nici o compãtimire, și de îndată ce ar muri, să'ı tãrască la pãmënt, «și pentru a scuza o purtare atât de neomenescă, el țicea «că noi nu meritãm a se lua vre o îngrijire pentru noi, «și că fie care trebuia a ne privi, și a ne trata ast-fel «ca cum n'am fi fost ómenı. Iatã al doilea fel de supliciũ ce inventase inimizii noștri dupã biciuire. Uniı dupã «ce aũ suferit tóte aceste munci, rãmaserã încã în butuci «avënd picioarele depãrtate pãnã la a patra gaură, ast-fel «că erau obligați de a sta culcați rësturnați, ne putënd «a se ține pe picioare, din cauza semnelor de rane ce le «rãmãsesese din ranele lor. Alții rãmãneau întinși pe pãmënt cu totul sdrobiți de lovituri și acoperiți de rane, «și ei se pãreau mai grozavi în acéstă stare, de cât se «arãtase chiar în mijlocul muncilor. Uniı mureau în munci,

«și rușinau prin răbdarea lor turbarea inamicilor lor. Alții
«fiind readuși mai morți în temniță mureau acolo după
«puțin timp. Unii fiind tămăduiți prin remedii, deveniră
«mai tari prin timpul și prin obicnuința ce făcuse de a
«suferi. Ast-fel când li se dădu alegerea saă a se libera
«de persecuție, pângărindu-se prin detestabile jertfe, saă
«de a avea capul tăiat, ei merșeră toți la mörte cu bu-
«curie. Ei știeau ce ni s'a poruncit în sântele Scripturi,
»și că este đis: *Cei ce vor jertfi la Dumneđei stre-
«inî, se vor perde. (Deut cap. 4).* Și în alt loc: *Să
«nu ai alți Dumneđei afară de mine. (Eșire cap. 20).*
Iată ce acest adevărat filosof, și acest sânt martir care
ardea de focul sacru a unei dragoste förte curată, scris
în temniță, puțin mai nainte de a fi condamnat, atât
pentru a informa pre Credincioșii Bisericii sale de starea
persecuțiunii, cât și pentru a'i îndemna a rămânea tari
în pietate după mörtea sa care era förte apröpe. Inșă ce
nevoe este de a întrebuița atâtea cuvinte pentru a des-
crie luptele ce martirii succedând unii altora, susținură
în tötă întinderea pământului, fiind că ei fură chiar ata-
cați cu mâna armată ca niște inimiçi declarați?

CAPITOLUL XI.

Despre aceea ce se întemplă în Frigia

O Cetate din Frigia fu asediată și redusă în cenușe, din
ură că locuitorii atât mari cât și mici, atât magistrați cât
și popor făceau profesiune de religiunea Chreștină, și refu-
zase de a jertfi idolilor. Ei fură toți arși de vii, bărbați,
femei, copii, și muriră invocând numele lui Dumneđeș
în mijlocul flacărilor. Adactus, Italian de națiune, ilustru
prin strălucirea nașterii sale, și prin aceea a demnității
sale, căci trecuse prin töte dregătoriile curții, și exerci-
tase cu o perfectă integritate intendența Finanțelor, inșă
mai ilustru încă prin ardórea pietății sale, prin care mă-
turisise de mai multe ori numele lui Iisus Christos, luă
cununa martirului.

CAPITOLUL XII.

Mai mulți martiri.

Trebue öre să mai vorbesc de cei-l'alți în particular,
și să descriu diferitele feluri de muncă, ce suferi o mul-

șime nenumărată de bărbați și de femei? Unii avură membrele tăiate cu securi ca în Arabia. Alții avură cóspele sdrobite, ca în Capadocia; alții fură spânzurați de picioare, și înădușiți cu fum, ca în Mesopotamia. Alții avură nasul, urechile, mâinile, și cele-l'alte părți ale trupului tăiate, ca în Alexandria. Ce voiți dice de muncile ce ei suferiră în Antiochia, unde unii fură puși pe grătare și arși cu încetul, nu pentru ca să móră, ci pentru ca să lángezească mai mult timp, unde alții iubiră mai mult a pune mâna lor în foc, de cât a se atinge de jertfele nelegiuite ale păgânilor, și unde unii se aruncară din înălțimea caselor lor, de frica primejdiei, și cređură a căștiga mai mult murind, fiind că ei evitaü prin acest mijloc de a cădea în mâinile nelegiuiților? Era în Antiochia o Dómnă de o deosebită pietate, și de o minunată tărie de curagiü, care era de o ilustră naștere, și care avea mari averi. Ea fusese constrinsă prin gelosiea și prin relele meșteșugiri a óre căror persóne, de a reveni de la țară unde se retrăsese cu două fiíce ale sale, de o rară frumusețe, pe care le crescuse în religiunea Chreștină, și de a se închide în acéstă cetate. Când ea se vedü cădută în cursa ce'i întinsese inimicii sêi, ea comunică fiicelor sale extremitatea primejdiei unde ele erau reduse, și gróza violențelor ce aveaü de temut din partea soldaților, și mai cu sémă pierderea onórei lor, și spunându-le că nu e nimica mai grozav de cât de a se supune prin păcat la servitudinea demonilor, ea le sfătui de a se încrede în Iisus Christos. Luând câte trele această hotărîre, ele se rugară soldaților de a le permite de a se abate puțin din cale, și obținând de la ei acéstă grație, ele lăsară în jos hañele lor, și se aruncaü înt'un riu ce era aprópe, și se înceară. Alte două fete, mai surori prin credința lor și prin virtutea lor, de cât prin nașterea lor timporală, amëndouë cunoscute prin nobleța familiei lor, prin mărimea bogățiilor lor, prin strălucirea frumuseței lor, însă mai cunoscute fără comparațiune prin curățenia vieții lor, prin gravitatea moravurilor lor, prin ardórea pielății lor, fură aruncate în mare prin ordinul nelegiuiților, ca cum pământul n'ar fi fost demn de a le purta. Iată ce se petrecu în Antiochia. Inșă ceia ce se petrecu în Pont, nu se póte spune fără ca nescine să tremure de gróză. Unii avură degetele stră-

punse cu trestii ascuțite. Alții avură cópsele și cele-l'alte părți ale trupului arse cu plumb topit. Alții fură munciți prin noui suplicii, ce judecătorii atât de luminați, și atât de equitabil inventară cari de cari mai mult pentru a întrece în cruđime pre acei ce 'i precedase. In fine persecuțiunea nu încetă până ce acești nelegiuiți obosind de a vërsa sângele și de a comite ucideri, declarară că Impărații nu doreau nimica mai mult de cât de a da semne de clemența lor, de a conserva viața supușilor lor, și că în loc de a ne omori, ei s'ar mulțumi pe viitor de a ne scóte un ochi și de a ne ciunti de o cóspsă. Iată favorabilul tratament ce ei hotărîră de a ne face. Nu s'ar putea spune câte persóne au fost, care prin efectul aceste blândețe atât de rară și atât de admirabilă avură ochiul drept sau smuls cu ferul, sau ars cu foc, și câte au fost care avură nervul din dosul genuchiului drept ars cu un fer înfocat, și care fură pe urmă condamnați la lucrul metalurilor, nu atât pentru utilitatea ce trăgea de la lucrul lor, cât pentru satisfacerea ce aveau de a le munci? N'ași putea nici odată descrie tóte faptele lor cele mari, și mărturisesc că ele sunt mai presus de cuvintele mele. Ei se făcură foarte celebri în tótă lumea, prin gloria luptelor lor, și făcură a admira puterea lui Dumnezeu, care susținea slăbiciunea lor. Mi-ar fi, nu voiú dice cu greu dar cu neputință de a spune tóte numele lor.

CAPITOLUL XIII.

Episcopii cari au confirmat prin sîngele lor adevărul doctrinei ce au predicat.

Între păstorii Bisericilor, cari au suferit martirul în cetățile cele mai celebre, să vorbim mai întâi de Antim episcop de Nicomidia, care avu capul tăiat. Lucian preot de Antiochia fu de asemenea unul din cei mai iluștri dintre acei ce mărturisiră de împărăția Mântuitorului. Acesta era un om de moravuri foarte sante, care a apărat această împărăție, nu numai prin scrierile sale și prin o apologie ce a făcut la Nicomidia în prezența Impăratului, ci și prin faptele sale. Cei mai celebri martiri din Fenicia au fost Tirannion episcop de Tir, și Zenobie preot din

Seida, Trebue a adăoga pre lângă ei pre Silvan episcop de Emisa, care a fost expus la fiarele sëlbatice în acéstă cetate cu câți-va alții. Cei-l'alți doi aũ confirmat la Antiochia doctrina credinții nóstre, prin statornicia răbdării lor, cel d'intâiũ fiind aruncat în mare, și cel de al douilea care era fórte iscusit în medicină, avënd cóstele strugite cu unghiũ de fer. Dintre martirii din Fenicia, Silvan episcopul de Gaza avu capul tăiat cu trei-đeci și nouẽ alții, la metalurile ce sunt aprópe de Phénos, Peleus și Nilus preoți din Egipt aũ fost arși cu câți-va alții în același loc. Nu trebue a trece sub tăcere pe preotul Pamfilie, podóba Bisericii din Cesaria, al căruĩ curagiũ și fapte glorióse am făcut cunoscut în o altă operă. Dintre acei a cărora dragoste aũ fost consumată la Alexandria în Egipt și în Thebaida, trebue a vorbi mai întâi de Petru, episcop de Alexandria, doctor celebru al santei nóstre religiuni, de Faust, de Dius, și de Aminonius preoți ai același Biserici, de Fileas, de Isichie, de Pachomie, și de Theodor episcopi a deosebite Biserici din Egipt. Un númer mai nesfârșit de alții se făcură celebri prin mórtea lor în Bisericile din acele țări. Nu este al nostru de a întreprinde de a descrie luptele lor; acésta trebue a fi rezervată celor ce aũ avut fericirea de fi marturi acelor lupte. Cât pentru mine, am raportat într'o operă a parte chinurile la care am fost de față. Nu voiũ adăoga aicea de cât douẽ lucruri, de unde sper că acei ce vor lua ostenéla de a citi istoria mea, vor trage un mare folos; revocarea aceia ce se ordonase contra nóstră, și istorisirea celor ce s'aũ petrecut la începutul persecuțiunii.

Cine ar putea exprima prosperitatea și abondența de care era plin Imperiul, în timp ce acei ce'l guvernaũ, n'aveaũ pentru noi de cât simțiminte de blândetă și de clemență. Ei se bucuraũ de o pace profundă; și la fiecare đece saũ douẽ-đeci de anĩ celebraũ jocuri solemne, și făceaũ veselii publice. In timpul când puterea lor creștea din đĩ în đĩ, ei își schimbară de odată simțiméntul către noi, și ne declarară răsboiũ. De abia expirase primul an al persecuțiunii, și prin o schimbare neașteptată Imperiul lor se vëdu pe povârnișul ruiniĩ sale. Cel întâi din Impërați cădënd într'o hólă primejdiosă, ce'ĩ turbură spiritul el se retrase cu cel de al doilea în viața

de toate Țilele. Și Imperiul fu divizat în două părți, cea ce nu se întâmplase încă până atunci. Puțin după aceea Împăratul Constantin, principe de un natural foarte moderat, foarte blând cu supușii săi, și foarte bine dispus către religia noastră, muri, și lăsa autoritatea suverană lui Constantin fiul său. El fu pus cel dintâi de către Păgâni în numărul dumnezeilor, și primi după moartea sa toate onorurile ce se putea da memoriei sale. Nicădată Principe nu se condusesese cu atâta moderațiune, și cu atâta clemență, și nu dusese o viață atât de conformă cu eminența demnității sale. El nu luă nicădată parte la persecuțiile ce ni se făcuseră. El nu porunci nicădată de a dărâma Bisericile noastre, nici de a ne face vreun rău, și muri de o moarte naturală și liniștită. Constantin fiul său fu ridicat prin sufragiile armatei pe tronul ce Dumnezeu, care dispune de Imperii cu o putere absolută, îi destinase mai dinainte. Licinius fu declarat apoi Împărat de către ceilalți Principi, cari posedau suverana putere. Maximin, ce nu era decât Cesar, ne putând vedea înălțarea sa fără gelosie, se proclamă el însuși Împărat. Maximian care reluase, cum am văzut, autoritatea absolută, întinzând în acel timp o cursă lui Constantin, muri de o moarte infamă, și atunci statuile sale se răsturnară mai întâi, și se dărâmară monumentele ce fuseseră consacrate pentru gloria sa.

CAPITOLUL XIV.

Moravurile Persecutorilor.

Maxențiu, fiul său, usurpând la Roma suverana putere, se prefăcu mai întâi pentru a măguli pe popor, de a admite Religia noastră, de a vrea să ne trateze favorabil, și de a întrebuița o mai mare clemență decât predecesorii săi. Însă curând după aceea el desminți frumoșele speranțe ce dăduse, se dete cu o furie de necreșut la tot felul de crime, și se cufundă în desfrânare și nelegiuire. El comise adulterii cu ultima insolență, răpi femeii măritate, și le trimise îndărăt bărbaților lor, după ce a abuzat de ele. El nu se mulțumi de a face acest ultragiu persoanelor mediocre, ci afectă de a o face celor dintâi din senat,

astfel că, mari și mici, Magistrații și popor se temeauă de opotrivă de violențele sale. Inșă de și gemeau toți în secret fără a îndrăzni să se plângă, el nu evita pentru aceasta efectele cruzimei sale. El porunci într'o ți companiilor gardiștilor săi, pentru un motiv foarte ușor, să atace poporul, și astfel o mare mulțime fu masacrată în mijlocul Cetății, de armele nu ale Scithilor, nici ale streinilor, ci chiar ale Romanilor. Nu s'ar putea spune căți Senatori a omorît el pentru a le lua averele, pentru că pe fie care zi pe mai mulți 'i ucidea pentru false acușățiuni. In fine acest tiran încoronă cele-l-alte crime ale sale, prin studierea criminală ce făcū secretelor detestabile ale magiei, deschidēnd pântecele femeielor îngreuiate, consultând măruntaele copiilor, spintecând lei, pentru a atrage demonii, cređēnd, sau că ar întoarce prin ajutorul lor, rășboiul de care era amenințat, sau că ar câștiga victoria. Este cu neputință de a exprima extremitatea opresiunii sub care el făcū a geme supuși săi, și de a reprezenta orórea fómetei de care ei erau bântuiți, fiind sigur că nici o dată nu s'aū vėđut asemenea.

Maximin, care luase în stăpânire autoritatea suverană din Orient, unindu-se în secret cu Maxentiū, cu care era unit mai dinainte prin conformitatea morăvurilor sale, și a crimelor sale, se sili mai întâi de a le ascunde. Inșă când ele fură descoperite, el fu pedepsit de aceasta dupre cum merita.

Fiind-că de naturalul său era timid și superstițios pînă la exces și cu totul dedat la cultul Idolilor, nu era niminea căruia să'i dea atât de mari onoruri ca înșelătorilor și fermecătorilor. El nu îndrășnea a întreprinde nimica fără a consulta oracoli. El se hotărî pentru aceasta de a ne persecuta cu o mai mare violență cum nu făcuse nici o dată predecesorii săi, și porunci de a repara templurile ce căduse în ruină, și de a ridica altele din nou. El puse Preoți Păgâni în tóte Cetățele, și aședă mai pre sus de ei un suveran Sacrificator în fie care Provincie, ales de principalii Magistrați, și 'i dădu gardiști. In fine el acordă guvernământul Provinciilor ghicitorilor, ca unor ómenii foarte plăcuți lui Dumnezeu, și le atribui mari privilegii. Puțin după aceia el impovoră nu câte-va cetăți, ci tóte Provinciile din Imperiul său prin imposite insuportabile, și

prin condamnări nedrepte. El despuia pe cele mai bogate familii, pentru a îmbogăți pe lingușitorii din despuerile lor. El se dădu la o astfel de beție, în cât fiind cu capul plin de vin, dădea adese ori ordine, de care se căea adoua zi, când se trezea. El avea o pasiune mai puternică pentru lux și pentru plăceri ca nimenea altul, și îndemna prin exemplul său pe oficialii și pe popor la desfrânare. El permise soldaților de a cădea în moleșire și lenevire. El porunci guvernatorilor de Provinciî, și generalilor de armată de a exercita asupra supușilor săi tot felul de nedreptăți și de violențe. Ce voi zice de desfrânările sale, și de adulteriile sale? El nu intra nici odată în vre-o cetate fără a conrupe acolo fidelitatea femeilor, și nevinovăția fetelor. Aceste excese grozave îi reușiră contra tuturor acelor ce nu erau Creștini; însă aceștia desprețuind moartea, desprețuiau și cruzimele sale. Bărbații iubiră mai bine a suferi foamea și setea; a fi străpunși cu ferul; a fi arși cu focul, a avea ochii scoși, membrele zdrobite; a fi aruncați în fundul mării, de cât a se lepăda de cultul lui Dumnezeu, și a se închina Idolilor. Femeele nefiind, mai slabe de cât bărbații în credință, suferiră aceleași munci, și luară aceleași cununii. Unele din ele fiind răpite, iubiră mai bine a pierde viața de cât castitatea; mai multe din ele fiind violate de către acest tiran. O Dómnă din Alexandria, care era cea mai ilustră din toate, atât prin nobleța familiei sale, cât și prin mărimea bogățiilor sale, triumfă asupra desfrânării sale; După ce a făcut tot ce a putut pentru a o conrupe, el nu îndrăzni a o condamna a avea capul tăeat, de și ea era gata a suferi acest supliciū, pentru că iubirea de care el ardea pentru dânsa, era mai tare de cât cruzimea sa; De aceia el se mulțumi de a-i confisca averea și de a o izgoni. Mai multe altele neputând consimți la dorințe infame ale guvernatorilor de Provinciî suferiră cu statornicie muncile cele mai teribile și moartea cea mai crudă. Ele se făcură toate admirate prin curățenia virtuții lor. Insa a fost una la Roma, care se făcū admirată mai mult de cât toate cele-lalte. Tiranul Maxentiū, carele era în toate forțe asemănat lui Maximin, întreprindend de a o viola, și trimițend pre miniștrii săi pentru a o răpi, deîndată ce ea sciu că bărbatul său, care era guvernator de Roma consimțise ca ei

să o aducă, ea ceru puțin timp pentru a'și lua podóbele sale cele mai bogate, și intrând în camera sa 'și implintă un pumnal în sin. Murind la moment, ea nu lăsă de cât trupul său în mânilor soldaților, și prin acest memorabil exemplu, care vorbește mai tare de cât toate gurile oratorilor, ea publică tuturor ómenilor din secolul său, și la totă posteritatea, că numai virtutea Creștină este care e ne învinsă și scutită de mórte. Acest deluviu de crime și de cruđimii inundă în același timp tot pământul prin réutatea acelor doui tirani, din care unul avea stăpânire peste Orient și cel-l-alt peste Occident. Nu s'ar putea niminea îndoi că persecuțiunea care fusese ridicată în contra noastră, n'au fost unicul său izvor, fiind-că l'am văduț sfârșindu-se deîndată ce pacea și libertatea se dădură înapoi Bisericii.

CAPITOLUL XV.

Nenorociri întemplate Păgânilor.

În timpul celor ęece ani ce dură persecuțiunea, Păgânii nu încetară de a se sfâșia prin furia rășboiului civil. Nu era nici o libertate pe mare. Un vas era îndată prins ce se arăta ; și se întrebaui acei ce erau pe vas, dacă nu veneau de la inimicii, și pentru, a'î face să mărturisească, le strépungea cóstelor cu ascuțituri de fer, și câte odată 'î ardea său 'î lega pe cruce. Pretutindenii nu se lucra de cât pentru a se face arme, scuturi, zale, lănci și săgeți. Se echipau flotele, și se aștepta în tot momentul la venirea inimicilor. Pentru culmea nenorocirei, veni desolarea prin fómete și prin ciumă ; de care vom vorbi în șirul Istoriei noastre.

CAPITOLUL XVI.

Sfârșitul persecuțiunii.

Iată tot ce se întemplă în cursul persecuțiunii. Dar în sfârșit ea fu alinată după ęece ani prin bunătatea lui Dumnezeu, această persecuțiune atât de crudă, și chiar din anul al optulea, ea începu câte puțin a se liniști. Căci

îndată ce Dumnezeu ni-au privit cu un ochi favorabil, Principii își schimbă de odată dispozițiunea și revocară edictele lor. Nu trebuie a atribui acest efect clemenței lor, căci de când ei ne declarase războiul, căutase din di în di noi mijloce de a ne munci. Însă trebuie a'l atribui protecțiunii Domnului, care ne priimise în har, și care începea a pedepsi pre autorul relelor ce noi suferisem. De și trebuia ca să suferim aceste rele după ordinul Providenței, *nenorocirea trebuia a cădea*, dupre Scriptură, *asupra aceluia prin care scandalul venise*. (*Mathei cap. 18*). El fu deci pedepsit prin o dispozițiune secretă a cerului, și pedépsa începu prin trupul său, și se întinse apoi până asupra sufletului său. 'I veni o rană care 'i mănca măruntaele, și care fiind totă plină de vermi, exala o putóre mortală. Grăsimea ce 'i făcuse talia monstruoasă, pentru că măncase mai nainte cu prea mult exces, se topise atuncea într'o putredecieune cu totul grozavă de vedut. El porunci a omori pre medicii săi, pre unii pentru că arătase ore care delicaletă, vedënd grozava infecțiune din tóte membrele sale, iar pre alții puntru că se desnădėjduise de a'l vindeca.

CAPITOLUL XVII.

Revocarea Edictelor.

311
 În mijlocul unei mizerii atât de deplorabile, el începu a recunóște crimele ce comisese, făcu reflexiuni asupra lui însuși, și mărturisi păcatul său lui Dumnezeu Creatorul Universului. Adunând apoi pre cei mai principali a'i curții, le porunci de a face să înceteze persecuțiunea. El ordonă îndată de a reclădi Bisericile, unde Chreștiniil să pótă a'și îndeplini datoriile religiunii lor, și a face pentru densusl rugăciuni. Iată edictul ce fu publicat în favórea noastră în tóte cetățile. «Impăratul Cesar Galerius Valerius Maximian neînvinc, August, suveran Pontifice, fórte mare Germanic, fórte mare Egiptiac, fórte mare Thebaic, «fórte mare Sarmatic de cincî orî, fórte mare Persic, «fórte mare Carpic de doué orî, fórte mare Armeniac de «dece orî, fórte mare Medic, fórte mare Adiabenic, Tribun «de doué-deci de orî, Impărat de noué-spre-dece orî, Con-

«sul de opt orî, părinte al patriei, proconsul: și Impăra-
«tul Cesar Flavius Valerius Constantin pios, fericit, ne-
«învins, August, mare Pontifice, Tribun de cinci orî, Im-
«părat de cinci orî, consul părinte al patriei, proconsul.
«Si Impăratul Cesar Valerius Licinien, Pios, fericit neîn-
«vins, August, mare Pontifice, tribun de patru orî, Impă-
«rat de trei orî, consul, părinte al patriei, proconsul; că-
«tre acei din provincia sa, salutare.

«Dintre toate îngrijirile ce am luat pentru binele comun
«al supușilor noștri, și pentru conservarea Imperiului, Noi
«hotărîsem de a restabili toate lucrurile după primele obi-
«ceiuri, și vechia disciplină a strămoșilor noștri. Noi
«ne-am silit cu deosebire de a face ast-fel ca Creștinii
«ce se depărtase de religiunea și ceremoniile părinților
«lor să revină la un simțimânt mai bun. Ei au avut te-
«meritatea și orgoliul de a se opune regulilor și practi-
«cilor ce fusese stabilite din antichitate, și poate chiar, prin
«aceia din cari se pogorîse: și fie-care din ei alesese legi
«dupre capriciul său, și făceau adunări particulare. Edic-
«tul prin care noi ordonasem ca ei să observe obicei-
«rile strămoșilor, lor fiind publicat, ei au fost expuși la
«mari pericole, și mai mulți dintre ei au fost executați
«la morțe în diferite moduri. Remarcând deci că mai
«mulți persistând în nebunia lor refușau de a da Dum-
«neșilor nemuritori cultul ce le este datorit, și nu aveau
«mai mult libertatea exercițiului religiunii lor, obiceiuinta
«ce noi am contractat de a face să se simțescă de toți
«supușii noștri efectele clemenței noastre, ne-au îndemnat
«a-i trata favorabil, și a le permite de a face adunările
«lor ordinare, fără nici o turburare. Noi am făcut cunos-
«cut judecătorilor noștri, ce datoresc ei să observe în a-
«ceastă privință. Acastă indulgență de care noi usăm că-
«tre ei i obligă de a ruga pre Dumnezeu lor pentru să-
«nătatea noastră, pentru prosperitatea generală a Imperiu-
«lui nostru, și pentru siguranța particulară a familiilor lor».

Am tradus acest edict din latinește în grecește, pre
cât mai bine mi-au fost posibil. Nu rămâne mai mult de
cât a vedea ceia ce s'au întemplat pe urmă.

SUPLIMENT

LA

CARTEA A OPTA

Ast-fel cum se găsește în unile manuscripte.

Autorul acestui edict fu liberat curând după aceea de durerile sale prin moarte. Se ține că el cel dintâiu ridicase această miserabilă persecuțiune, și că se silise de a întorce de la religiunea noastră pre soldații din armata sa, și pre ofițerii din curtea sa; că încărcase pre cei-l'alți de confușiune și de infamie; că omorise pre unii din ei, și excitase pre colegii săi în Imperiū a ne declara războiū. Cred de datorie a nu lipsi de a observa care au fost sfârșitul celor-l'alți principii. Imperiul fiind împărțit între patru Impărați, cei doi dintâiu prin vârstă și demnitate renunțară la suverana putere doi ani aprópe după începutul persecuțiunii, duple cum deja am remarcat'o. Petrecând restul vieții sale în o condițiune privată, cel dintâi fu consumat de o bolă încetă și întristătoare. Cel al doilea se sugrumă, duple o pređicere care ținea că acest fel de moarte era pedépsa cuvenită crimelor sale. Cel din urmă din cei-l'alți doi care fusese autorul persecuțiunii fu turmentat de durerile de care am vorbit. Constanțiu care'l preceda, fu un principe plin de blândețe și de clemență. El se purtă în tot timpul domniei sale cum trebuie să se pórte un bun Impărat, făcu bine la tótă lumea, nu luă parte nici odată la violențele ce fură exercitate contra Chreștinilor, nu porunci de a dărîma Bisericile lor, și nu ordonă nici odată nimic contra lor. El fu de asemenea foarte fericit în tot cursul vieții sale și muri de o

môrte pacinică. El avu singur fericirea de a lăsa murind, Imperiul, lui Constantin fiul său, principe tôrte pios și fôrte moderat, carele fiind proclamat de către soldații săi, imită blândetea și bunătatea de care părintele său usase către noi. Iată care fu în diverse timpuri sfârșitul acestor patru Impărați, din cari acela ce am însemnat, publică în favoarea noastră cu cei-l'alți colegi a'i săi revocarea edictelor ce am raportat.

Se găsește în unele manuscripte aceea ce urmază

În al nouă-spre-zecelea an al domniei lui Dioclețian, în luna Xantique, ce Romanii numesc April, Florian fiind guvernator al Palestinii, puțin înainte de sêrbătoreea Pascalului, se publică de odată un edict prin care se ordona de a dărîma Bisericele, de a arde cărțile sante, de a lipsi pre oficerii de dregătoria lor, și de a reduce în sclavie pre persoanele de condițiune de jos, dacă ar continua a face profesiune de Religiunea Creștină. Curênd după aceea se publică alte scrisori ce coprindeau că Episcopii vor fi puși în temniță, și constrinși prin tôte mijlôcele de a jertfi dumnezeilor.

CAPITOLUL I.

Martirul lui Procopie, al lui Alfeu, și al lui Zacheu.

Dintre Martirii din Palestina, Procopie fiind prins cel dintâi, fără să fi fost pus în temniță, fu dus de o cam dată înaintea tribunalului Judecătorului, care 'i porunci de a jertfi dumnezeilor. El răspunse că nu cunoșcea de cât un singur Dumnezeu, cărui trebuia a jertfi duple cum el poruncise. Când 'i s'a poruncit de a jertfi și celor patru Impărați, el făcù un răspuns estras din Omer, ce nu prea plăcu Păgânilor.

Mulțimea Domnilor nu e bună.

Un cap e de ajuns a purta o cunună.

La moment se 'i se tăie capul, a opta și a lunei Desius, său cum și Romanii, șapte zile înainte de calendele

lui Iunie, a patra zi a săptămânii. El fu cel dintâi, care a suferit martirul în Cesaria, cetate din Palestina. Mai mulți Episcopi au suferit cu bucurie după dânsul, crude munci în aceeași cetate. Unii totuși perdură de o camdată curagiul. Ceii ce au rămas tari au fost munciți în diferite chipuri. Unii fură crud bătuți cu biciul. Alții fură chinuiți cu unghiile de fer. Unii fură încărcăți de lanțuri, cu o astfel de violență în cât avură mâinile deslocate. Însă suferiră toți, cu o răbdare neînvinsă, muncile cu care Dumnezeu permise, Păgânilor de a-i încerca.

Unul fiind tirit la picióarele altarului, și constrins a se atinge de jertfele detestabile, era lăsat în libertate, ca cum ar fi jertfit. Un altul ne atingându-se nici cum de tãmâe, se retrăgea fără a zice nimica de și păgânii strigau că au jertfit. Un altul era ridicat pe jumătate mort, și aruncat cu ceii ce se pângărise prin nelegiuirea jertfelor. Un altul care striga că nu consimțise la ceia ce se cerea de la el să se facă, era bătut cu pumni ca să tacă, atât de mult și cu atâta pasiune doriau acești nelegiuiri ca să se credea cel puțin că ei izbutise la ceia ce dorea. Din tot numărul acest mare, n'au fost de cât Alfeu și Zacheu care au luat cununa martirului. După ce au fost sfâșiéți cu lovituri de biciu și cu unghiile de fer; după ce au fost încărcăți de lanțuri; după ce au suferit grozave dureri, după ce a avut picióarele întinse în butuci până la apatra gaură în timp de douăzeci și patru de ceasuri, și ne încetat au mărturisit numele lui Iisus Christos Domnul și Stăpânul nostru, ei avură capul tăiat, ca Procopie, în a șapte-spre-đecea și a lunii Dius, care este a cinci-spre-đecea înaintea Calendelor lui Decembrie după Romani.

CAPITOLUL II.

Despre Roman Martirul.

Ceia ce se întâmplă în aceeași și la Antiochia în persoană lui Roman Martirul, merită de a fi remarcat. El era născut în Palestina, diacon și exorcist al Bisericeii din Cesaria, și venise la Antiochia în timpul când începea a se dărîma Bisericele noastre. Vedeând un număr nenumărat de bărbați, de femei și de copii, cari intrau în tem-

plurile Păgânilor, și cari jertfeau, el se apropie de ei plin de zelul gloriei lui Dumnezeu, și 'i mustră cu glas tare. Fiind arestat la moment, el suferi unul din cele mai gloriose martiruri, precum nimenea nici odată n'a suferit. Căci fiind condamnat la foc el ascultă sentința cu bucurie, și fu dus la supliciū. Fiind legat la un stâlp, în jurul căruia era o mulțime de lemne; și fiind-că Miniștrii așteptau ordinul Împăratului care erau de față, el dîse unde este focul? Abia rostise acest cuvînt, el fu adus înaintea Împăratului, pentru a fi condamnat la un nou supliciū, care fu de a 'i tăia limba, el 'l suferi cu o statornicie care arată lămurit că slăbiciunea celor ce se luptă pentru apărarea pietăței e susținută prin puterea Dumneđeiască, care ușurează durerile lor, și care le dă un curagiū neînvins. Nefiind nici de cum mirat, el presentă însuși limba sa pentru a fi tăiată, și după aceasta fu pus în temniță, unde fu lung timp muncit. În fine, fiind că se celebrau jocurile în anul al două-șecilea a domnii lui Deoclețian, și dupre obiceiū, puse în libertate pre cei-l-alți prizonieri, însă el rămase singur în butuci avînd piciorele întinse până la a patra gaură, și fu sugrumat. El merită de a fi pus în numărul Martirilor din Palestina, de și a murit afară din țara sa. Iată ce se întîmplă în primul an al persecuțiunei, a cărei furie se descărcă cu deosebire asupra Episcopilor și Păstorilor Bisericei.

CAPITOLUL III.

Despre Timoteū, Agapie, Tecla, și alți opt Martiri.

Persecuțiunea înfierbântându-se contra noastră anul următor, în care Urban era guvernator al Provinciei, se aduse scrisori de la Împăratul, prin care se ordona ca tótă lumea să jertfească dumneđeilor. Timoteū suferind în acel timp felurite munci la Gaza cetate din Palestina, fu ars de viu, și luă prin răbdarea sa cununa martirului. Agapie și Tecla, care avea același nume ca cea veche, de care am vorbit aiurea, dând cu Timoteū probe de o statornicie extraordinară, fuse condamnați a fi expuși fiarelor. Cine ar fi putut vedea sau auđi cele ce se în-

tâmplă în urmă fără a fi coprins de mirare? Pe când Păgânii celebrau jocurile cu solemnitățile obicinuite, se răspândi un svon că Creștinii cari fusese condamnați, ar fi constrânși de a se lupta cu fiarele. La acest svon șase tineri și anume Timolaus din Pont, Dionisie din Tripoli cetate din Fenicia; Romul, ipodiamon al Bisericii din Diospole, Pausis și Alexandru din Egipt, și un alt Alexandru din Gaza legându-și mâinile pentru a arăta că erau gata de a suferi martirul, alergară la guvernatorul Urban, care era atunci la amfiteatru, îi mărturisiră că erau Creștini, și arătară prin îndrăsneala cu care ei înfruntă pericolul, că acei ce fac profesiune de cultul lui Dumnezeu nu se tem de turbarea fiarelor. Pricinuind prin îndrăsneala lor mirare guvernatorului, și celor-l-alți cari erau de față, ei fură duși în temniță. Alți duoți fiind puși cu ei după câte va zile, anume Agapie care mărturisise deja de mai multe ori că era Creștin, și suferise felurite munci, și Dionisie care le procura cele de nevoie în temniță, avură toți opt capul tăiat la Cesaria în a douăzeci și patru a lunii Distri, adică nouă zile înainte de Calendele lunii lui Aprilie. În același timp duoți din Impărați, adică cel care ținea primul rang, și acela care ținea al doilea, dimisionând din autoritatea suverană, pentru a duce o vieță privată, afacerile Imperiului cădură în rea stare; războiul civil se aprinse între Romani, și nu putu a fi liniștit, mai înainte de a se da pacea Bisericii. Inse de în dată ce lumina acestei păci a risipit noptea întunecată a persecuțiunei, concordia și liniștea se restabiliră în Imperiu, și Romani viețuiră într'o perfectă unire.

Vom spune acésta mai pre larg în locul său. Să continuăm totuși istorisirea ce am început.

CAPITOLUL IV.

Martirul lui Afan.

Maximin luând atuncea frinele Imperiului, el ne persecută cu mai multă furie de cât predecesorii săi, ca cum ar fi afectat de a semnala nelegiuirea sa, și ura sa contra lui Dumnezeu, unde vom găsi cuvinte pentru a exprima ardorea carității, și generositatea încrederii cu care

Afian mărturisi că era Creștin, în timpul când cea mai mare parte din Credincioși simțeau fermitatea lor zdruncinată prin violența persecuțiunii, când Provinciile erau într'o grozavă confușiune, când fie care fiind ascuns într'o parte sau în alta, nu cugeta de cât la mijlócele de a'și asigura scăparea sa? De și nu atinsese încă vârsta de douăzeci de ani, el dădu la una din părțile din Cesaria, în prezența locuitorilor acestei cetăți, un minunat exemplu de iubirea ce avea el pentru Dumnezeu. El a stătut foarte mult timp la Beryte, unde părinții săi care erau foarte bogați, 'l trimesese pentru a învăța literile. El cu greu de a exprima cu cât curagiū birui el în cursul aceluī timp pasiunile care se simt mai cu viociune în tinerețe, și fără a se lăsa a se corupe nici prin ardorea temperamentului său, nici prin relele tovarășiei; el trăi cu stămpărare, cu dreptate și cu pietate, după cum sunt Creștinii obligați la aceasta. Și de este necesar de a vorbi de patria sa, și de a da ore care laudă cetăței care a dat un apărător al credinței atât de generos, voiū face-o bucuros. Pagas, cetate celebră din Licia, era locul unde se născuse acest ilustru tiner, când se întorse acolo, după ce a isprăvit studiile sale la Beryte, el nu vroī să rămăe cu părintele său și cu rudele sale, de și erau din cei mai considerabili ai locului, pentru că ei refusaū de a face profesiune de Religiunea Creștină. Inse fiind animat de Duhul lui Dumnezeu, și plin de dorința unei înțelepciuni cerești, el desprețui plăcerile simțurilor și onórea lumei, și fără a se îngriji de mijlócele prin care ar putea subsista pentru că 'și pusese în Dumnezeu nădejdea, el eși din casa părintelui său, și fu condus ca prin mâna dumnezeiescīi Provedințe la cetatea din Cesaria, unde ea 'l pregătise cununa martirului. Rămânend acolo cât va timp cu noi, și adunând fructele ce culesese din cărțile sante, și întărindu-se prin obicinuința ce contractase acolo a postirei și înfrânărei, el făcu în fine numele său celebru, prin gloria unei morți, de care nimeni n'a putut fi martor fără a fi fost cuprins de o mare mirare, fiind că chiar acei ce nu aud de cât istorisirea, nu s'ar putea opri de a admira liniștea sa, libertatea sa, statornicia sa, și mai cu semnă hotărîrea și îndrăzneala sa, care fac pre atâtea excelente calități, ce nu

se pot avea fără a fi plin de un zel sincer pentru adevărata Religione, nici fără a fi condus de Duhul lui Dumnezeu. Maximin ridicând ca un al doilea război contra noastră, în al treilea an al persecuțiunii lui Dioclețian, și trimițând edicturi în toate cetățile, prin care era ordonat guvernatorilor de a face astfel ca toți locuitorii să jertfescă, în momentul când Crainicul va face strigare publică, pentru a aduna pre toți părinții de familie în templurile Idolilor, pe cari Tribunii îi numea pe fie care pe numele lor, pe când Creștinii erau agitați prin valvora furioasă a acestei nouă vijelii, acest tânăr eși, fără ca noi să fi știut, din casa, unde ședea cu noi, și se duse la guvernatorul Urban, și fiind că el era gata de a prezenta tămăia Dumnezeilor, el 'l apucă de mână și 'l opri. Apoi 'l sfătui ca un înțelept consilier cu o gravitate plină de înțelepciune, de a renunța la rătăcire, pentru că oamenii n'ar putea face nimic mai ridicol, de cât de a părăsi cultul singurului adevărat Dumnezeu pentru a prezenta jertfe demonilor. Se pare că acest generos tânăr a fost împins la o faptă atât de extra-ordinară, și atât de îndrăznelă prin o putere secretă a lui Dumnezeu, carele voea a face cunoscut prin acest exemplu, că adevărații Creștini, de parte de a putea fi întorși de la pietate prin amenințări și suplicii, trag din chiar amenințările și supliciile o nouă conștiință de a publica adevărul cu o mai mare libertate de cât mai înainte, și de a îndemna pre persecutorii lor a renunța la erorile și la superstiție. Acest tânăr dupe o faptă atât de îndrăznelă, fu luat de soldați, cari 'l tirară cu violență, 'l încărcară de lovituri, și 'l aruncară în'r'o temniță. După ce a stat cu picioarele în butuci timp de douăzeci și patru de ore 'l aduse înaintea judecătorului, unde el arătă o statornicie neînvingătoare de a suferi cele mai crude munci. Căci refuzând de a jertfi, el avu costele străpunse până la oase, și până la măruntae, și fu bătut cu o crușime atât de extremă, în cât nimenea nu mai putea recunoște fața sa. Excesul grozav al acestei munci ne strămutând nici de cum fermitatea sa, călăii, din ordinul judecătorului, 'i legară de picioare o pânză muiată în unt-de-lemn căreia 'i dădură foc. E cu greu de a exprima violența durerilor ce simți acest prea-fericit martir, când flacăra consumând cărnurile sale străbătu

ósele sale, și topi umeđelele sale ca céra. Cu tóte acestea departe de a slábi prin aceste munci, el sili pre cálái de a se recunóște invinși, și fu pus iaráși în lanțuri. Trei ȓile dupé aceia, fu adus înaintea judecátorului pe jumátate mort, și conservând tot aceiași tárie de credință, el fu aruncat în mare. Ceia ce se întémplá pe urmă, se va párea póte de necređut celor ce n'aú fost de față acolo. Nu mé pot totuși dispensa de a o consemna posteritáții, fiind-cá aú fost acolo atátia marturi, cáți se găseáu atunci la Cesaria. Trupul sántului martir, de abia fu aruncat în mare, și se ridicá o furtună care sgudui tólá cetatea; și îndatá trupul fu aruncat de valuri în fața uniea din párți. Acest martir al admirabilului Afian se întémplá în ȓioa a doua a lunei Xantic, ádecá patru ȓile înainte de Nonele lui Aprilie, și a șésea a sétémáneí.

CAPITOLUL V.

Martirul lui Ulpian și al lui Edesius.

În același timp, și mái în aceiași ȓi, un tiner numit Ulpian, fiind crud bătut cu biciul la Tyr, fu închis cu un câne și un șarpe într'un sac făcut din o piele de boú, și aruncat în mare. Conformitatea morții sale cu aceia a lui Afian 'l face demn de un asemenea elogiú.

Edesius fratele mumei lui Afian, și pre atáta frate dupre spirit ca și dupre trup suferi curénd dupé aceia un martir ca și al lui. Dupé ce a mărturisit de mái multe orí cu o generositate îndrásneață cá era creștin, dupé ce a suferit o lungá închisóre și crude munci, dupé ce a fost condamnat de a lucra la metaluri în Palestina, dupé ce a tráit mult timp ca adevérat filosof și a făcut mái mari progrese ca fratele său în studiul înțelepciunei, el făcú o faptá atát de îndrásnéță ca și el. Cáci vedénd la Alexandria un judecátor carele interogánd pre Creștin, 'i înșulta cu obrásnicie, carele fácea injurii ne suferite ómenilor graví, și carele da femeí virtuóse și sánte fecióre la ómeni perduți, pentru a fi prostituate, el se apropie de dénsul cu o liniștire de necređut, și 'i imputá cruđimea sa. Îndatá el fu muncit în diferite chipuri, și în fine aruncat în mare ca și fratele său.

CAPITOLUL VI.

Martirul lui Agapie.

A fost un martir foarte celebru la Cesaria în prezența lui Maximin, care celebra acolo jocurile solemne în onoarea nasterii sale, în al patrulea an al persecuțiunii a douăzeci și a lunii Dius, adică douăsprezece zile înainte de Calendele lui Decembrie, a șasea și a săptămânii. Jocurile trebuiau a fi celebrate cu mult mai mare strălucire de cât de obicinuit, când Impăratul era de față; Se producea în amfiteatru fiare sălbătice, venite din Etiopia și din Indiă. Se arătau acolo oameni, cari se exercitase din tinerețea lor de a face comedii, ce nu se puteau vedea fără mirare. Inse trebuia ca la jocurile de care vorbesc să se vadă ceva care să fie cu totul nou și extra-ordinar. Care fu deci acest spectacol? Fu Agapie, carele încă din al doilea an al persecuțiunii fusese expus la fiare cu Tecla, după cum am spus deja. Fiind mai dinainte scos de trei ori din temniță, și dus cu neomenie în cariere cu criminalii, el fusese iarăși trimis de judecătorul și amânat la un alt timp, său că avea milă de tinerețea sa, seș că nădăjduia că își va schimba simțimentul. El fu deci rezervat pentru a fi condus înaintea Impăratului, pentru ca să se îplinească în persoana sa cuvântul Mântuitorului ce a zis către Apostolii săi, că veți fi duși la Impărați și la Domni pentru numele meș. El fu tirit cu un scelerat ce se zicea că a ucis pre stăpânul seș. Acest scelerat fiind expus la fiare, primi grația Impăratului cam asemenea cum Baraba o priimise în timpul Patimii Domnului nostru.

Amfiteatrul răsună la moment de aclamațiuni în onoarea Impăratului, pentru că a scăpat viața acestui ucigaș. Acest Principe ordonă a se apropia apoi generosul Apărător al Religiei noastre, și propuse a se lepăda de credință, și îi oferi în acest cas libertatea. Inse el declară sincer că era gata de a suferi tot felul de munci, nu numai cu statornicie, ci și cu bucurie; nu pentru vre o crimă ce ar fi comis, ci pentru adevărata pietate. Confirmând îndată răspunsul seș prin faptele sale, el înaintă spre o ursoică ce slobozise în contra lui și după ce a fost sfâșiét în mai multe locuri, fu dus iarăși în temniță, unde trăind încă o și, fu aruncat în mare cu pietre legate de picioare.

CAPITOLUL VII.

Martirul Teodosiei, al lui Domnin și al lui Auxentie.

În al cincelea an al persecuțiunii, ziua a doua a lunii Xantic, adică a patra înaintea Nonelor lui Aprilie; într'o Duminică, Teodosia născută în Tir, care nefiind în vârstă de cât de opt-spre-dece ani, avea o rară înțelepciune, într'o atât de mare tinerețe, merse la Creștinii cari erau legați aprópe de tribunalul judecătorului, atât pentru a avea onórea de a'i vedea, cât și pentru a'i ruga, de a'si aduce aminte de dânsa, când ei vor fi înaintea lui Dumnezeu. Ea fu prinsă îndată de către soldați, și adusă înaintea judecătorului, ca cum ar fi comis o mare crimă. Fiind-că el era plin de o furie órbă și brutală, ordonă de a o munci crud, 'i sfâșie sînul până la óse cu unghii de fer, și fiind-că ea respira încă, și mărturisea bucurie în mijlocul atâtor dureri, o aruncă în mare.

Apoi condamnă pre toți acei ce mărturisise numele lui Iisus Christos la lucrarea metalurilor ce sunt la Fenos în Palestina. În ziua a cincea a lunii Dius, sau cum calculéază Romanii la Nonele lui Noembrie, Silvan care era atunci Preot al Bisericeii din Cesaria, unde el mărturisise numele lui Iisus Christos, și care pe urmă fu ridicat la demnitatea Episcopală, 'și consumă caritatea sa pastorală prin Martir, fu de asemenea condamnat la lucrarea metalurilor cu alți câți-va, cari semnalase zelul lor pentru apărarea adevăratei pietăți, și a avea mai întâi închieturile picioarelor arse cu un fer înfocat. Același judecător condamnă în același timp la foc pre Domnin, care avuse onórea de a mărturisi de mai multe ori numele lui Iisus Christos, și care se făcuse fórte celebru prin generósa libertate, cu care făcuse tot-deauna profesiune de credința nóstră. Fiind că acest judecător era fórte ingenios de a face réul, și avea spiritul fecund în invențiuni și în mijlóce de a ataca Religiunea Creștină, el puse în întrebuintare felurite munci, de care nici odată nu se aușise vorbindu-se. El condamnă pe trei Creștini de a se bate cu lovituri de mânuși de fer unii contra altora. Expuse la fiare sêlbaticice pre un venerabil bătrân numit Auxentie. Trimise pe mai mulți alți de a lucra la

metaluri după ce i-a făcut fameni. Lăsă pre alții în temniță, după ce a încercat răbdarea lor prin felurite munci. Pamfilie cel mai scump din amicii mei, și cel mai celebru martir din secolul nostru, fu din acest număr. Urban vroî mai întâi a încerca capacitatea sa în elocvență și în Filosofie; 'i porunci apoi de a jertfi, la refuzul ce făcu, el întrebuiță asupra lui o cruđime ne audită, din care nu câștigă de cât rușine, făcu a sfășiea cóstele cu unghii de fer prin cea mai brutală din tóte barbariele, și 'l lăsă în temniță cu cei-l-alți cari avuse curagiul de a mărturisi numele lui Iisus Christos. Se póte judeca prin pedepsele cu care acest crud persecutor al Martirilor, fu pedepsit încă în viața aceasta, de severitatea acelora ce dreptatea Dumneđeiască 'i pregătise în cea-l-altă. Nu trecuse mult timp de când el pronunțase contra lui Pamfilie acéstă nedreptă condamnare ce am arătat, când fu desbrăcat de demnitățile sale, și când aceeași Providență, care cu puțin mai 'nainte 'l respectase pe tribunalul, unde el dădea dreptatea înconjurat de gardiști săi, se vedú încărcat de rușine și de infamie de către însuși Maximin, ce 'i dăduse odiniórá onoruri extra-ordinare, din cauza cruđimei ce el exercita contra nóstră. După ce a suferit felurite afronturi, fu în sine executat la mórte. Nu ating acésta de cât ca în treacăt. Voiú găsi póte un loc mai nimerit spre a remarca care a fost mórtea persecutorilor nóștri, cum a lui Maximin și a miniștrilor tiraniei sale.

CAPITOLUL VIII.

Despre unii Mărturisitori și despre Martirul lui Valentin, și al lui Pavel.

Furtuna persecuțiunii fiind deja mișcată contra nóstră, în timp de șase ani cu extremă furie, se alese dintre un număr fórte însemnat de Mărturisitori, cari erau în Tebaida într'un loc ce a fost numit Porfirit din cauza marmorii ce se scóte de acolo, mai o sută de ómeni, cu mai multe femei și mai mulți copii, pentru a'î trimite la guvernatorul de Palestina. Era atuncea Firmilian, care succedase lui Urban, și carele când a vedú că ei mărturisiau cu îndrăsneală numele lui Dumneđeú, care a creat

universul, și al lui Iisus Christos. Domnul nostru, porunci mai întâiu a le tăia nervul piciorului stâng cu un fer înfocat, apoi de a le sparge ochiul drept cu un fer ascuțit și în fine de a'l arde până în fund cu un nastur de foc, și de a'i trimite după acesta la metaluri, ca să fie acolo consumați de muncă și de miserie. Ei iar fură singurii pe cari i-am vădut muncindu-se cu felurite chinuri. Aceia ce am ȃis că au fost condamnați a se bate cu mânuși de fer, fură de asemenea munciți ca și ei. Căci pentru că refuseră de a primi nutrimentul, ce li se oferea din cheltueala Impăratului, și de a face pe fie care ȃi exercițiile ordinare, la care se obligă Atletii, pentru a întreține forțile, și curagiul lor, ei fură conduși nu numai înaintea guvernatorului, ci chiar înaintea Impăratului Maximin, înaintea cărora mărturisind cu îndrăsneală că erau Creștini, ei suferiră aceleași munci ca și cei-l-alți. Puțin după aceia alți câți va fiind prinși la Gaza, în timpul când se adunau pentru a asculta sânta Scriptură, unii avură nervul piciorului ars, și ochiul spart, iară alți avură cõstele sfâșiete cu unghi de fer. O femeie care avea un curagiũ de bărbat neputând suferi amenințarea ce 'i se făcea de a o prostitui, și condemnând purtarea Impăraților cari dădeu guvernarea Provinciilor unor ómenii atât de cruți, fu bătută cu biciul, și apoi întinsă pe scândură, și chinuită cu unghi de fer. Pe când călăii făceau sforțări de necrețut, pentru a o munci, o alta care conserva ca și densa virginitatea, și care sub o aparență prõstă și desprețuită avea o generositate mai pe sus, nu numai de a persõnelor de sexul sãu, ci și de a bărbaților ce Grecia a lăudat pentru tot deauna pentru libertatea lor, neputând suferi cruțimea, cu care se muncea această sântă femeie, inceptu a striga în contra judecătorului, din mijlocul mulțimei unde ea era: până când vei trata pre sora mea cu atâta cruțime? judecătorul cuprins de o furiosă mânie, porunci de a o aresta. Când ea fu adusă înaintea lui, și mărturisi că era Creștină, el întrebuintă cuvinte blânde pentru a o convinge de a jertfi. Inse refuzând de a face acẽsta, ea fu tiriată cu sila la picioarele Altarului. Atunci rămânẽni tot aceiași, ea răsturnă cu piciorul Altarul, și focul ce era deasupra lui. Judecătorul infuriet ca o fiară sãlbatică, ordonă de a'i sfășia cõstele cu o cruțime mai grozavă de

cum nu le sfâșiase la nimenea altul, ca cum ar fi vroit a se sătura din carnea sa. Dar în sfârșit, obosind el însuși de a ordona atâtea munci, și de a le vedea, el condamnă pre aceste două generoase fecióre de a fi arse. Se dice, că una era din Gaza. Cea-l-altă numită Valentina, și pe care toți o cunoșcea, era din Cesaria.

Unde voiți găsi cuvinte, pentru a exprima cu demnitate martirul, de care prea fericitul Pavel fu onorat îndată după acestea? Fiind condamnat a avea capul tăiat, îndată după ce aceste sante fecióre fuseră arse, el ceru puțin timp la călăi, și obținându-l, el înălță vocea sa, și adresându-se la Dumneșeu înainte a totă lumea, 'l rugă de a priimi pre Chreștinii în grația sa, și de a le reda pacea și libertatea. Apoi il rugă de a privi pre jidovi cu ochiū favorabil și de a 'l lumina cu lumina credinței, de a trimite același har Samarinenilor, de a risipi intunecimea, de care spiritul Păgânilor era acoperit, și de a 'l atrage la adevărata Religione, și mai cu sémă pre acei ce 'l încungiuraū. După toate aceste, o! blândeță și dragoste minunată! el 'l rugă de a erta mórtea sa Impăraților, judecătorului care 'l condamnase, și călăului care trebuia să o execute. N'a fost nimenea carele pe când el făcea acéstă rugăciune, să nu fi fost mișcat de compătimire, și să nu verse lacrimi, pentru că murea nevinovat. Apoi îndată se puse în stare de a fi executat, și presintă capul său. El priimi cununa martirului, în a două-țecea zi a lunii Panema, adică opt zile înainte de Calendele lui August. O sută trei-șeci de Discipoli a 'l lui Iisus Christos, care mărturisise cu îndrăsneală numele său, avură un ochiū spart, și nervul unul picior ars, în Egipt, din ura acestei mărturisiri, și fură trimiși din ordinul lui Maximin, unii la metalurile din Palestina, și alții la acele din Cilicia.

CAPITOLUL IX.

*Reinoirea persecuțiunii: Martirul lui Antoniu,
al lui Zebinas, și al lui German.*

Focul persecuțiunii fiind puțin stins prin sângele atâtor iluștri Martiri, și acei care fusese condamnați la lucrarea metalurilor în Tebaida, începând a se bucura de puțină

libertate și de repaos, acel care primise puterea de a ne persecuta, reintră de odată în furie. Se trimiseră prin toate Provinciile noi Edicte ale Impăratului Maximin. Îndată guvernatorii, și Prefectul Pretoriului, dădură ordine judecătorilor particulari ai cetăților, de a fi gata la executare de a ridica templurile ce cădeau în ruină, de a constringe pe tot felul de persoane, bărbați, femei, copii, și sclavi chiar de a jertfi dumnezeilor, și de a mânca din carnea jertfelor lor, de a conrupe, toate cărnurile ce ar fi expuse la vânzare, amestecând în ele lucruri ce ar fi fost oferite Idolilor, și de a pune la porțile băilor strejară care să oblige de a jertfi, pre toți acei ce ar voi să in're acolo. Pe când se executa acele ordine crude, pe când noi aveam inima strânsă de durere, pe când însuși Păgânii erau desgustați și oboșiți de aceste violențe, Mântuitorul însuflă apărătorilor credinții puterea de a desprețui amenințările persecutorilor. Trei au fost cari alergară la guvernator în timpul când el jertfea Idolilor, strigând la el să se lepede de rătăcire, că nu e alt Dumnezeu de cât acela, care a creat lumea.

Firmilian întrebându'i cine erau, ei răspunseră că erau Chreștini, lucru de care acest guvernator înfuriindu-se, porunci de a'i executa la moarte, fără a'i mai pune la muncă. Cel dintâiu era Preot, și se chema Antoniū; cel de al doilea Zebinas, și era din Cetatea Eleuteropole; și cel de al treilea German. Ei suferiră martirul în al trei-spredecea zi a lunii Dius adică la Idele lui Noembrie. În aceeași zi, fecióra Ernatas născută în Scitopole, fu atât de fericită de a intra în ceata lor. Ea nu s'a prezentat de sine însuși, ca dânsii, ci a fost tirită cu sila înaintea judecătorilor. După ce a fost crud bătută cu biciul de către un Tribun numit Maxis, om robust cu trupul, violent de naturalul său, corupt în moravurile sale, și odios la toți care'l cunoscea, care fu împins la această violență de sine însuși și care, fără să fi priimit ordin de la guvernator, nici de la alți Magistrați, cari erau mai pe sus de el, desbracă pre această sântă fecióra de la umere până la cingătoare, o tiră în această stare prin toate piețele și prin toate străzile din Cesaria, bătându-o neconținut. După ce a suferit acest tratament, atât de barbar cu o minunată răbdare, ea fu dusă înaintea Tribunalului judecătorului, care o

condamnă a fi arsă de vie. Acest nelegiuit crescând din ȕi în ȕi în cruđime, violă până și legile naturei, în ura Religiei noastre. El porunci de a lăsa trupurile Martirilor expuse ȕiua și nóptea fără îngropare, și puse strejară pentru a le păzi. O trupă de geandarmă veghia ne încetat pentru a executa acest ordin brutal, și pentru a împedica ca trupurile să nu fie luate, ca cum aceasta ar fi fost fórté important religiei păgâne. Cu tóte acestea caini și paserile răpitoare le sfășieau, și Cetatea era plină de óse și de resturi din membrile risipite. Chiar acei ce nu ne iubeau, mărturiseau că nici odată nu văđuse nimica așa de crud nici atât de grozav, și deplângeau nu atât mizeria noastră particulară, pre cât ultragiul făcut naturei comune. Acest trist spectacol de trupuri sfășiate de animale, fu expus pênă sub porțile Cetății, și urmat de o minune fórté surprindătoare, ce nu trebuie să o trec sub tăcere. În timpul când aerul era fórté curat și fórté senin, se văđură picături de apă pe colónele ce sprijinesc galeriile cetății, și piețele publice, ca cum pământul oră cât e de nesimțitor, ar fi plâns pentru a condamna și pentru a înfrunta asprimea ómenilor. Sciú că posteritatea va lua aceasta de o fabulă; dar acei ce au fost marturi, nu vor pune nici odată la îndoeală adevérul.

CAPITOLUL X.

Martirul lui Petru călugărul și al lui Asclepius Marcionit

În a patru-spredecea ȕi a lunii următoare, ce noi numim Apelé, adică nouă-spredece ȕile înainte de calendele lui Ianuarie, căți va Egipteni, ce veniseră înadins din țara lor, pentru a asista pre mărturisitorii din Cilicia fură arestați de soldații cari păzeau porțile cetății, și cea mai mare parte dintre ei fură condamnați de a avea un ochiú spart, și nervul unui picior ars ca și acei pentru cari ei veniseră a'í asista. Au fost trei, cari fiind puși în temniță în cetatea lui Ascalon, dădură probe de o minunată statornicie, și muriră de diferite chinuri. Cel dintăiú numit Ares, fu ars de viu. Cei-l'alți doui, din care unul se cheama Probus, și cel-l'alt Ilie avură capul tăiat.

În a un-spre-decea zi a lunii Audyné, saŭ cum dic Romanii trei zile înainte de Idele lui Ianuarie, Petre călugărul supranumit Apse lam, născut în satul Ané în teritorul Eleutheropolei fu lămurit la Cesaria ca aurul prin foc, și arată curăția credinții sale. El desprețui cu îndrăsnelă muștrările judecătorului și ale altora cari l rugară de a avea milă de tinerețea sa, și preferă nădejdea ce pusesese în Dumneșeu, bunurilor timpurale, și propriei sale vieți. Asclepius ce se dicea a fi episcop din secta lui Marcian, împins cum credea el de un bun zel, însă care nu era totuși duple știință, fu consumat pe același rug.

CAPITOLUL XI.

Martirul lui Pamfilie, și al altor doui-spre-dece.

Este timp de a transmite posterității, memoria aceloră, a căroră dragoste a fost consumată prin un glorios martir, cu Pamfilie, al cărui nume 'mi este atât de scump. Ei erau doui-spre-dece în număr, ca apostolii, și plini ca și densesit de harul apostolatului, și de darul prorociei. Pamfilie era întâiul și singurul ridicat la demnitatea Sacerdoșului. El se exercitase în totă viața sa la tot felul de virtuți, fie că se consideră disprețul și depărtarea ce avea el de toate onorurile lumești, saŭ generoșă profusiune ce el făcea de averea sa săracilor, saŭ în fine profesiunea unei sante filosofii în care intrase. El întrecu pre toți acei din timpul său prin ardorea, cu care se aplică la studiul santei Scripturii, prin sirguinta lucrării sale, și prin inclinarea generoșă de a îndatora pre toți acei ce aveau recurs la densul. Am scris trei cărți despre viața sa, la care trimit pre acei ce vor dori de a l cunoște. Cel al douilea care se făcu însemnat în această luptă, fu un venerabil bătrân numit Valens, diacon al Bisericii din Elia, care făcuse un studiu atât de amănunțit asupra Scripturii, în cât o știa de rost și o recitea tot atât de exact, ca cum ar fi citit'o.

Al treilea fu Pavel, născut în cetatea Jamiților, om plin de ardore, carele mai nainte de a suferi martirul făcuse profesiune publică de credință, și avuse nervii arși cu un fer înferbântat. Aceștia fiind închiși în temniță timp de

două ani, avură ocaziune de a suferi martirul, când alți credincioși sosiră din Egipt, cari luară cu ei aceiași cunună. Acești Egipteni, cari erau cinci frați, urmând pre mărturisitorii cari fusese condamnați de a lucra la minele din Cilicia, se reintorceau în țările lor, când fură întelniți de soldații cari păzeau porțile Cesariei, și întrebați de numele lor, de pozițiunea lor și de motivul călătoriei lor. Declarând sincer adevărul, ei fură legați, conduși înaintea judecătorului, și puși din ordinul său în temniță. A doua zi care era a trei-spre-decea a lunii Peritius, sau cum dic Romani, patru-spre-dece zile înainte de calendele lui Martie, ei fură duși înaintea guvernatorului Firmilian cu Pamfilie și consoții săi. El se sili mai întâiu de a slăbi statornicia Egiptenilor prin tot felul de munci, și apoi întrebă pre cel dintâi dintre ei, cum se chiema. În loc de a spune numele ce primise de la părinții lor, pentru că erau nume luate de la păgânism, ei luară nume de Ilie, de Ieremia, de Isaia, de Samuil și de Daniil, care sunt nume ale adevăraților Israeliți. Firmilian neînțelegând pulerea acestor nume îi întrebă apoi, de unde erau. Atuncea cel dintâi răspundând tot ast-fel, și se că era din Ierusalim, înțelegând pre Ierusalimul de care vorbește sântul Pavel, când dice: *Ierusalimul cel de sus liber este, care este maică nouă tuturor. (Galat cap. 4)* Și în alt loc: *Vați, apropiat de muntele Sionului, și de cetatea Dumneșului celui viu, Ierusalimul cel ceresc. (Ebrei cap. 12)* Acest judecător care nu avea de cât cugetări jöse și pământești, nu șliea care, era acea cetate, nici unde se afla. El porunci deci de a l munci pentru a scöte adevărul din gura sa. Acest prea-fericit martir avënd mâinile legate la spate, și piciöarele șchio-pătate de violența unor mașin de chinuire, susținu că n'au răspuns de cât adevărul. Fiind întreat, care era acea cetate și unde era, el răspuse că era patria numai a acelora cari adoraü pre adevăratul Dumneșeu, și că ea era în Orient, și la răsăritul Sörelui. Făcënd acest răspuns, el nu da mai nici o atenție la muncile ce se exercita asupra lui, ca cum n'ar fi avut trup, și n'ar fi simțit durere. Judecătorul nu știa ce să gândescă și se temea, nu cum-va Chreștinii să fi avënd plan de a zidi o cetate și a se fortifica acolo contra Romanilor. Inșe, când vëdu

că acest generos martir persista în același răspuns, după ce a fost sfâșiat de lovituri, 'l condamnă la mörte. El exercită asupra celor-l-alți aceleași crușimi, și apoi ordonă de a 'i executa tot ast-fel. Fiind obosit de a 'și face zadarnic atâta osteneală, el se întörse către Pamfilie și consorții lui, și pentru că știea că ei susținuse deja credința cu o tărie demnă de admirat fără a slăbi prin violența muncilor, el 'i întrebă de nu s'aũ hotărât a asculta de edictele împăraților. Ne putënd avea el răspuns de la ei, de cât că erau Chreștini, el porunci de a 'i omori cu același fel de mörte. Un tiner care fusese crescut în casa lui Pamfilie îndată ce a aflat de sentința ce se rostise contra lui, se presintă pentru a cere să 'i fie cel puțin permis de a da îngropare trupurilor lor. Acest judecător care förte departe de a avea cel mai mic simțiment de umanitate, era mult mai crud de cât fiarele cele mai sălbatice, întrebând îndată pre acest tiner, și aflând din mărturisirea sa că era Chreștin, se umplu de turbare, ca cum ar fi primit o rană mortală, și 'l dădu în mânilor călailor pentru ca ei să 'l facă a simți tôte efectele turbării lor. Poruncindu 'i apoi de a jertfi dumnezeilor, și găsindu 'l tot atât de puțin dispus a asculta de acéstă poruncă, ca cum ar fi fost de lemn, de piatră, saũ de altă materie încă mai tare, el ordonă de a 'i struji cóstelor până la óse. Înșã vedënd că în mijlocul celor mai crude munci, el rămânea atât de nesimțitor ca cum ar fi fost mort, recunoscu că era de prisos de a 'l mai munci și ordonă de a 'l arunca într'un foc mare. Ast-fel de și el fu intrat cel din urmă în luptă, el ajunsese la termen, înainte de stăpânul seũ, pentru că acei ce aveaũ însărcinarea de a 'l omori, se ocupase cât-va timp cu alt ceva. Se vedea Porfirie, așa se numea acest generos apărător al credinții, care câștigase biruință în tot felul de lupte, și carele fiind acoperit de pulbere și de sângele seũ, mergea cu bucurie la mörte, în haină de filosof, dând amicilor seũ și rudelor sale ultimele ordine cu o liniște demnă de admirat. El conservă același aer al feții, și aceiași liniște de spirit, chiar după ce a fost legat la stâlp. Focul fiind aprins de jur împrejur îndestul de departe de el, el 'l atrase cu gura sa, și când începu a 'l simți, nu dișe de cât un cuvânt, pentru a invoca pre mântuitorul în ajuto-

rul său, și păzi neconținut tăcerea până la moarte. Un mărturisitor numit Seleucus care purtase odinioară armele, mergând să spună lui Pamfilie noutatea morții lui Porfirie fu atât de fericit de a fi pus el însuși în numărul acestor martiri. De abia dusesse el această noutate și îmbrățișase unul din Martiri, când soldații 'l prinseră și 'l duseră înaintea judecătorului, care la moment 'l condamnară la moarte, ca cum ar fi avut scop de a 'l face partaș gloriei lui Porfirie, și de a 'l face să intre în Cer cu dânsul. Acest Seleucus era din Capadocia. El purtă armele din temnița sa, și se făcu însemnat între consorții săi, prin înălțimea taliei sale și frumusețea feței sale. El câștigă multă reputație între Creștini prin generositatea ce avu de a mărturisi numele lui Iisus Christos, încă de la începutul persecuțiunii, și prin răbdarea ce avu de a suferi bătăile cu biciul pentru această cauză. Renunțând apoi la profesiunea armelor, el imită zelul acelor ce se aplică numai și numai la exercițiile pietății, și veghiă cu atâta îngrijire ca un tutor sau ca un părinte la nevoile și necesitățile văduvelor orfanilor, săracilor, bolnavilor, în cât obține harul vocațiunii la martirul aceluia, carele iubește mai mult aceste fapte de charitate de cât mirosul său sângele jertfelor. Este probabil că acest al decelea apărător al Religiei noastre muri în același di în care porța ceriului fu deschisă lui Pamfilie. Un grav și venerabil bătrân numit Theodul, rudă de aproape cu Firmilian, și care 'i era foarte scump, atât pentru că era atât de înaintat în vârstă, în cât avea scoborături până la al treilea grad, cât și pentru că 'i dăduse în cursul întregii sale vieți probe de afecțiunea sa, mergând pe urmele lui Seleucus, fu dus ca și dânsul înaintea Împăratului, care fu mai mult iritat de a 'l vedea, de cum nu era de a vedea pe alții. Indată fu legat pe cruce și muri în același fel ca Domnul nostru. Lipsea încă un martir pentru a împlini numărul de două-spre-dece. Iulian veni foarte la timp pentru acest sfârșit. Acesta era un strein, carele intrând, află că fusese martir, alergă îndată la locul, unde erau întinse trupurile lor, și aruncându-se asupra lor, le îmbrățișă și le sărută cu respect. Fiind prins de soldații, ce servise a executa la moarte pre sânti, fu dus înaintea guvernatorului Firmilian, carele fără a slăbi nimica din cru-

ȃimea sa, 'l condamnă de a fi ars de viu. Iulian plin de bucurie cã l'aũ condamnă, mulțumi lui Dumneȃeu în glas mare cã i-aũ făcut acẽstã onõre, și luã cununa ce i se pregãlise. El era, cum am ȃis, din Capadocia, fõrte recomandabil prin curãția credinții sale, și pietatea moravurilor sale, arȃtor la exercițiile religiunii și plin de duhul lui Dumneȃeu. Iatã trupa acelor ce furã judecãți demni de a fi consoțit martirului Pamfilie. Trupurile lor rãmaserã expuse timp de patru ȃile din ordinul acestui crud guvernator, și pãzite de cãtre soldați, pentru ca sã fie mãncate de fiare. Inșã nici un cãine, nici o pasere ne apropiindu-se de ele din un ordin particular al Providenței, și contra acelor ce se întẽplã de obicei, ele furã ridicate întregi și îngropate dupẽ obiceiũ cu îngrijirea și datorile cuviințioșe. Pe cãnd tõtã lumea vorbea de turbarea, cu care se arẽtase Firmilian atãt de tare animat contra acestor Credincioșipe cari'i condamnase cu atãta cruȃime, Adrian și Eubul sosirã din Mangona la Cesaria, cu scop de a visita pe mãrturisitori. Fiind arestați de strejarii porților, și interogați, ei mãrturisirã sincer adevẽrul, și furã duși inaintea lui Firmilian, carele poruncind a li se sfãșiea cõstele cu unghiũ de fer, 'i condamnă a fi expuși la fiarele sëlbatice. Douẽ ȃile dupẽ aceia, adicã a cincea a lunii Distri, seũ cum ȃic Romanit, trei ȃile înainte de Nonele lui Martie, pe cãnd se celebra la Cesaria sãrbãtõrea fortunei publice, Adrian fu expus unui Leũ, și apoi strẽpuns cu lovituri de sabie. Eubul fiind rugat de judecãtorul, în șaptea ȃi a lunii Distri, care era aceia a Nonelor lui Martie, de a se pune în libertate jertfind dumneȃeilor, preferã o mõrte causatã pentru pietatea acestiĩ vieți miserabile, fu expus la fiare, și ucis în fine cu lovituri de sabie. Iatã cu ce chip el terminã luptele, ce susținurã martirii pentru interesul credinții. Nu cred cã trebue a omite pedeapsa cu care dreptatea Dumneȃeiascã pedepsi nelegiuirea judecãtorului lor? Cãci acest Firmilian care'i persecutase cu o furie atãt de ne împãcatã, avu capul tãiat pentru crimele sale. Iatã o istorisire fidelã a martirului, ce suferirã Chreștinii în Cesaria.

CAPITOLUL XII.

Păstoriile Bisericii.

Nu cred că trebuie a arăta cele ce s'a întâmplat în acel timp, și puțin după aceea Păstorilor Bisericii, nici a spune în ce mod părăsind îngrijirea turmei lor ei fură întrebuițați prin voea lui Dumnezeu a pasce caii și cămilele Princepelui. Nu voi arăta aici nici vexațiunile și persecuțiunile ce suferiră din partea guvernatorilor de Provinci, și a celor-l'alți ofițeri cu ocaziunea ornamentelor și a vaselor sacre. Voi vorbi încă mai puțin de ambițiunea unora, de chirotoniile lor temerare și nelegitime, de certurile și contestațiunile Martirisitorilor, de desbinările prin care se sfâșieră membrii ce rămâneau Bisericii. Istorisirea tuturor acestor lucruri nu trebuie a intra în subiectul ce am ales, și am mărturisit încă de la început că eram foarte depărtat de această cugetare. Ne voind deci a pune nimica înaintea ochilor Credincioșilor, de cât ceia ce poate releva onórea Religiei noastre, voi întrebuița restul acestei cărți, de a descrie frumoșele fapte ale Martirilor, și pacea ce ceriul avu bunătatea de a da Bisericii.

CAPITOLUL XIII.

*Martirul lui Silvan, al lui Ión și al altor
trei-deci și nouă.*

Pe la finele anului al șaptelea al persecuțiunii, și la începutul anului al optulea, aprinderea falselor acușățiuni începu a se alina. Mărturisitorii cari lucrau la minele din Palestina, se bucurau de o libertate atât de mare, încât rădicau Biserici, când guvernatorul, om rău și crud, precum se arată din cele ce făcu pe urmă contra Martirilor, sosind acolo, și aflând modul cu care ei trăiau, scrisese despre aceasta Impăratului, și amestecă în scrisórea sa ceia ce 'i plăcu pentru a înegri nevinovăția lor. Intendentul minelor sosind acolo puțin după aceea, distribui pre Mărturisitorii în mai multe grupe, ca din ordinul Impăratului, trimite o parte din ei în Cypru, o alta la muntele Liban, și risipi pre unii în Palestina, unde 'i împovără cu lucru.

El alese patru din ei din cei mai aparenti pentru a-i trimite la generalul trupelor ce erau in Țară. Cei doi dintai erau Episcopi a doua Cetati din Egipt, din cari unul se numea Peleus, si cel-l-alt Nilus; al treilea era Preot. Paternutius era al patrulea, om forte cunoscut prin charitatea de care el usa catre tota lumea. Acest general poruncindu-le de a renunta la Religiunea lor, si neputend obtine nimica de la ei, porunci de a fi arsi. Era un mare numar de marturisitori, cari traiau a parte in țara, si care erau dispensati de lucru din cauza batraneții lor, a bolilor lor, seu a muncilor ce suferise. Cel mai considerabil dintre ei era Silvan, Episcop, nascut in Gaza, care era un perfect model de toate virtutile Crestine. După ce s'a făcut celebru, marturisind in tot timpul persecutiunii numele lui Iisus Christos, si sustinend diferite lupte pentru apărarea sa, el fu rezervat pentru a pecetlui cu sângele seu martirul tuturor celor-l-alti. Intre Egiptenii cari erau cu densul, era unul numit Ion, care avea memoria cea mai fericita, ca nimenea din secolul seu. Făcendu-se remarcat de mai multe ori prin statornicia, cu care marturisise că era Chreștin, el avusese nervul unui picior ars, și ochii scoși. Nu'l voiu lauda aicea de curăția moravurilor sale, nici de modul cu care trăea ca adevărat Filosof, pentru că de și el fu forte recomandabil prin aceasta, el se făcuse încă mai admirat prin eselența memoriei sale. El scrisese toate cărțile sacre nu pre lespezi de piatră, cum dice dumnezeescul Pavel, nici pre pergament, nici pre hârtie, ce vermi mănâncă și timpul distruge, ci pre lespețile inimii sale, și in sufletul seu cel forte curat, astfel că el recita, când vroea, câte odată cărțile lui Moisi, câte odată Prorocii, câte odată Istoria sfintă, câte odată Evangelia, și câte odată Epistolile Apostolilor. Marturisesc că adesea ori am fost surprins de o extremă mirare, când l'am vedut recitând Scriptura in mijlocul Credincioșilor. Când n'auđiam de cât vocea sa, credeam că citea dupre obicei. Inse când mă apropieam, și când recunoșeam că perđend vederea, el nu înceta de a rosti oracole, ca un Proroc, nū mă puteam opri de a lauda pre Dumnezeu, și de a'i mulțumi forte unilit. Mi inchipueam a vedea lămurit in persóna sa, că omul nu este ceia ce pare a fi pe din afară, ci este spiritul și inteligența. Căci de și el avea

trupul slăbit de muncă, și era lipsit de serviciul simțurilor, el avea mai multă știință și mai multă lumină de cât cei-l-alți.

Și apoi Dumnezeu dădea ajutorul mâinii sale cea atotputernică acestor sfinți oameni, cari se exercitaū neconținut la rugăciune și la post, și se pregătea a încununa virtuțile lor prin o mörte glorioasă. Inimicul Creștinilor neputend suferi ca ei să se întărească neincetat prin exercițiul rugăciunii, se silea de a se scăpa de ei, și de a'i face să möră. Ceia ce Dumnezeu i permise, atât pentru ca el să rămână în răutatea sa, cât și pentru ca ei să primească recompensa ce era cuvenită virtuții lor. Astfel trei-șeci și nouă avură capul tăiat în o singură zi, din ordinul lui Maximin. Iată Martirii ce vădu Palestina în timp de opt ani de persecuție. Ea începu prin dărâmare templurilor, și se descărcă cu deosebire asupra Păstorilor. Ea răpi un număr nenumărat de Credincioși în toate Provinciile, în Libya, în Egipt, în Syria, și din Orient până în Illiria. Țările cele mai depărtate, precum Italia, Sicilia, Galia, Ispania, Mauritania și Africa nu simțiră de cât cei două dintâi ani efectele războiului ce nelegiuirea declarase Religiei nōstre, Dumnezeu bine voinde a ajuta simplicitatea credinței lor, și a le acorda pacea. Și apoi se întâmplă atunci Imperiului Roman, de a fi divizat în două părți, ceea ce nu i se întâmplase nici odată. Creștinii ce locueau în una din cele două se bucurau de o pace profundă. Cei ce locuiaū în cea-l-altă suferiră un crud război. Inse când Dumnezeu avu bunătatea de a ne privi cu un ochiū favorabil, Principii cari ne prigonise cu mai multă furie; își schimbă simțimintul, revocară Edictelele lor, și stinseră focul războiului. Nu voiū uita de a vorbi de această schimbare.

CARTEA A NOUA

CAPITOLUL I.

Falșa bună voință a lui Maximin. (an. 309).

Revocarea Edictelor fu publicată în Asia, și în toate Provinciile. Inse pentru că ea displăcea foarte tare lui Maximin, acest Principe nelegiuit și inamic neîmpăcat al Religiei noastre, care exercita dominațiunea sa tiranică în Orient, în loc de a face să fie publicată în întinderea Statelor sale, el se mulțumi de a o face cunoscut judecătorilor ca să se abțină de a ne persecuta. Ceia ce el nu făcu de cât de frică de a se opune voinții celor-l-alți Impărați, care 'l înțrecea în autoritate și în merit. Guvernatorii se înștiințară unii pre alții de intențiunile lui Maximin. Sabin prefect al pretoriului, care este prima demnitate a Imperiului, scrisese despre aceasta o scrisoare guvernatorilor de Provincii, pe care am tradus-o astfel:

«Domniș noștri, și prea sfinții noștri Principi, luase, de mult
«timp, o îngrijire particulară de a readuce la calea cea bună pe
«acei ce se abătuse din ea, și de a 'i obliga să renunțe la Religi-
«unile streine, pentru a adora pre dumnezei Imperiului. Inse
«îndărătnicia unora s'a urcat până la un astfel de exces, încât
«desprețuia ordinea suveranilor lor, și rigorea supliciilor.
«Principii noștri judecând că clemența și pietatea lor nu pôte
«să le permită ca supușii lor să fie expuși pentru aceasta la
«ultimele pericole, la care unii alergau de sine însuși cu
«o temeritate plină de orbire, mi-au poruncit de a vă scrie,
«să nu mai turburați pre creștinii ce vor fi surprinși în
«exercițiul Religiei lor, fiind că timpul a făcut a se re-

«cunoșce în destul că nu e nici un mijloc de a învinge
«îndărătnicia lor. Insciuțăți deci pre judecătorii și pre ofițerii
«particulari ai locurilor de a nu mai face nici o perchisiție».

Gubernatorii Provinciilor fiind deci convinși că aceasta era intențiunea Impăraților o comunicare subalternilor lor, și avură grijă ca ea să fie executată foarte exact. Ast-fel toți cei ce erau în temnițe, séu cari lucrau la mine, fură puși în libertate, de și nu era aceasta în adevăr intențiunea Impăraților. Se vădu atunci lumina păcei succedând nopței persecuțiunii, și creștinii adunându-se în mai mare număr ca nici odată. Păgânii surprinși de o schimbare atât de puțin așteptată, strigau că trebuia ca Dumneșeul Creștinilor să fie singurul adevărat Dumneșeu. Cei ce semnalase curagiul lor în timpul violenței persecuțiunii se arătau plini de o minunată îndrăzenelă, pe când acei a căror credință fusese slăbită, și cari făcuse un trist naufragiu, reveneau cu umilință la masa salutară a penitenței, și rugau pre acei ce rămăsese statornici, de a le întinde mâna. Generoșii apărătorii ai Religiei noastre scăpați de munca de a lucra la metaluri, se reintórseră în țara lor cântând Imnuri de mulțumire, spre marea mirare a acelor ce'i persecutasă, ce nu se puteau opri de a'i felicita, nici de ale mărturisi bucuria lor.

CAPITOLUL II.

Perfidia de care fu urmat acest ordin.

Inimicul omenilor de bine, care cum am șis, exercita tirania în Orient, neputând suferi acéstă fericită stare în care trăiau creștinii, începu după trecerea de șase luni a turbura pacea lor oprind, sub nu știu ce pretext, de a se aduna în cimitirii. Pe lângă acésta el puse a'i veni o deputație din partea locuitorilor din Antiochia, pentru a'i cere ca o fa'óre deosebită, ca creștinii, să nu mai aibă libertatea de a locui în cetatea lor. Teotecnu, om viclean și violent, care exercita acolo dregătoria de Logofet fu principalul autor al acestei nedrepte persecuțiuni.

CAPITOLUL III.

Statua fabricată în Antiochia.

Acest om rău atacând prin tot felul de mijloce pre acei de Religiea noastră, urmărindu'i ca pre tâlhari și sceler-

rați, înegrindu'i prin calomniile cele mai grozave, și fiind chiar cauza morții a unora, și propuse în fine de a ridica o statuă lui Jupiter Filian. Instituind apoi ceremonii nelegiuite în onórea sa, și componend oracoli falși, el scrise Impăratului, cu scop de a se insinua în bunele sale grații prin o mișelăscă lingușire, că acest dumnezeu ordonase ca creștinii, ca inimicii ai săi să fie isgoniți din cetate, și din pământurile ce atârnă de ea.

CAPITOLUL IV.

Despre ce s'a ordonat în unele Cetăți contra Creștinilor.

Acest vicleșug reușindu'i, judecătorii din cele-l-alte cetăți se hotărâră de a'l imita, și guvernatorii de provincii cari sciaū că aceasta plăcea Impăratului, îndemnaū pre popóre a cere același lucru. Impăratul acordându-le forțe bucurosi cererea lor persecuțiunea reîncepu. Maximin stabili preoți în toate cetățile și alese pentru acest sfârșit pre acei ce îndeplinise cu mai mare reputație cele-l-alte dregători ale statului. Ei nu lipsiră de a lua cea mai mare grijă de cultul dumnezeilor lor, și superstiția lui Maximin merse atât de departe până a împinge pre supușii săi a ne înținde curse, și a ne face să perim prin tot felul de căi, în credința în care ei erau, că acesta era cel mai bun mijloc de a câștiga bunele grații ale stăpânului lor, și de a atrage favorile sale.

CAPITOLUL V.

Acte false compuse contra creștinilor.

Ei compuse acte de opotrivă falșe și nelegiuite despre cele ce se făcuse în persóna Mântuitorului sub Ponțiu Pilat și le trimiseră prin autoritatea Impăratului în provincii cu ordin de a le afișa și de a le publica. Invătătorii puseră pre școlarii lor de a le învăța de rost și de a le recita. În același timp un comandat de trupe luând nisce femei desfrânate din tîrgul de la Damas, cetate din Fenicia, le sili prin frica muncilor cu care le amenința, de a declara

prin un act public că ele fuseseră odinioară creștine, că se pângărise altă dată de crimele ce s'evârșesc creștinii în Biserică, și de a adevări tot ce calomnia cea mai nerușinată s'a obicinuit de a publica, pentru a face Religiunea noastră odioasă. Declarațiunea acestor femei pierdute fu trimisă Impăratului, care o publică.

CAPITOLUL VI.

Despre acei ce au suferit martirul în acel timp.

Comandantul trupelor, fu pedepsit curând după aceia de nelegiuirea sa, prin mărtea violentă ce ș'o procură el însuși. Guvernatorul de provincie reîncepând a ne persecuta cu furia lor obicinuită, acei ce se făceau mai însemnați în Biserică prin zelul, cu care ei predicaū Evangelia, fură prinși și condamnați la mărte. Din aceștia erau trei cari mărturisind că erau creștini, fură expuși la fiare în Emesa, cetate din Fenicia. Silvan episcop, om de o extremă bătrânețe, și cari 'și îndeplinesc cu tótă demnitatea timp de patru-șeci de ani funcțiunile sacerdoțiului, fu din acest număr. În același timp, Petru episcop de Alexandria, gloria și podoba clerului, care se făcuse foarte recomandabil prin sântenia vieței sale, și prin profunda cunoștință ce avea de scriptură, avu capul tăiat din ordinul lui Maximin, cu mai mulți Episcopi din Egipt, când nimenea nu se gândea la aceasta. Lucian, preot al Bisericii din Antiochia, foarte stimat pentru severitatea virtuții sale, și pentru eminența științei sale, fiind la Nicomidia, unde era atuncea Maximin, și făcând acolo un discurs pentru apărarea Religiunii noastre, în prezența guvernatorului, fu pus în temniță, și apoi executat la mărte. În fine acest inamic al virtuții, ne împovără de atâtea rele în foarte puțin timp, încât acesta a doua persecuțiune ni se păru mult mai crudă de cât cea dintâi.

CAPITOLUL VII.

Edictele ce fură expuse în public contra creștinilor.

S'au săpat atuncea pe aramă edictele ce Impărații publicaseră contra noastră, ceia ce nu se făcuse nici odată. Copiii nu recitaū alt nimic în școli, de cât actelele false ale lui

Pilat. Voiü raporta aicea scrisórea lui Maximin, care cum am ñis fu sápatá pe aramá, ñi expusá în public, ñi o voiü raporta atát pentru a aráta insolentá nelegiuirei sale, cât ñi severitatea dreptáñii Dumneðeesci, care nu lipseşte nici odatá de a pedepsi crimele, ñi care îl obligá curénd dupe aceia a schimba simñimintul ñi a revoca ceia ce ordonase contra nóstrá.

Copia scrisorii scrisa de Maximin, în privința decretelor ce se facuse contra creștinilor în mai multe cetăț, trasa din o tabla de aramă expusa public la Tyr.

«Intunecimele rătăcirii de care spiritul ómenilor era aco-
 «perit prin un efect al nenorocirii lor mái mult de cât al
 «nepietáñei lor, fiind în fine împráñiate cu totá slábiciunea
 «ñi cu totá temeritatea de care ei sunt plini, aü putut re-
 «cunósce fórté lámurit îngrijirea ce dumneðei aü bunátatea
 «de a lua de purtarea lor. Ceia ce mi-aü procurat o bucurie
 «cu atát mái simñitá cu cât acea îngrijire a făcut sá stré-
 «lucescá zelul de care voi ardeñi pentru gloria lor, (a dum-
 «neðeilor). Nu era nimenea care sá nu fi fost convins încá
 «de mult de grija ñi respectul cu care voi 'i onorañi, nu
 «prin vorbe zadarnice, ci prin efecte solide, care fac a fi
 «privitá cetatea vóstrá ca locul particular unde ei aü stabilit
 «locuinña lor, ñi unde ei fac a se simñi preñña lor prin o
 «necontenitá protecñiune. De îndatá ce voi añi vedüt cá
 «nişte ómeni plini de o detestabilá vanitate, începeá a
 «se înmulñi ñi a se răspândi, ñi a aprinde un loc ce se
 «párase slins, voi añi uitat propriile vóstre interese, ñi în
 «loc de a implora ca mái înainte ajutorul nostru în ne-
 «voile vóstre, voi añi făcut recurs la pietatea nóstrá ca
 «la cel mái tare sprijin al Religiumii, pentru a opri réul
 «în nascerea sa ceia ce nu mé îndoesc cá añi fost inspi-
 «rañi de dumneðei. Jupiter care preñede în cetatea vóstrá,
 «care conservá familiile, femeile vóstre ñi copiii voñtri v'a
 «fácut sá luañi această laudabilá hotáráre, ñi v'a fácut
 «a recunósce cât e de folositor cultul dumneðeilor, ñi a-
 «vantagios ómenilor. In adevér este óre cine-va atát de
 «nesimñitor, ñi atát de orb pentru a nu vedea cá numai
 «prin ordinul providenñiei lor ñi a bunátáñii lor cá pá-
 «mëntul în loc de a înñela speranña plugarilor dá însutit

«semințele ce ei i le încredințează ; că rășoiul nu schimbă
«nici de cum fața lumii; că aerul conservă sănătatea
«noastră prin o dréptă temperatură în loc de a o conrupe
«prin o suflare infectată, că vânturile nu ridic tempeste pe
«mare ; că exalațiile nu sgdue pământul, și nu se des-
«chide pentru a înghiți munții, și în fine că nu simțim
«nici una din acele calamități publice ce odinióră erau
«fórte dese și fórte ordinare? Este adevărat că aceste
«calamități nu ne erau trimise de dumneđei de cât în
«ura acestor scelerați, a căror rătăcire și nelegiuire se răs-
«pândise în tótă lumea, și o umpluse de confusie și de infamie.

Dupé câte va cuvinte pe care le omit, el adaogă următoarele:

«Să considere ei grăul de care țarinele sunt acoperite,
«fănețele de care pământul este smălțat; să se vadă cu-
«rățenia aerului. Și fie care să se bucure de aceia că
«pietatea cu care voi dați dumneđeilor cultul ce le este
«datorit, au liniștit puterea lui Marte, și vă fac a vă bu-
«cura de fructele păcei. Acei cari au fost atât de fericiți
«de a recunósce rătăcirea lor și de a îmbrățișa adevărul au
«un motiv mai mare de a se bucura de cât cei-l-altți, ca
«niște ómenî bătúți de tempeste cari au evitat pericolul, și ca
«niște bolnavi cari au recăpétat sănătatea lor. Iar dacă
«vor mai fi încă unii atât de îndărătnicî pentru a persista
«în rătăcire, să fie isgoniți după cum o cereți afară din
«cetatea vóstră și a teritorului; pentru ca fiind scăpată de
«molipsirea a tot felul de crime, să nu se aplice de cât
«la cultul dumneđeilor. In fine, pentru a vă arăta cât mi-a
«fost de plăcută cererea vóstră, și cât sunt de dispus a face
«favoruri ómenilor de bine fără să le ceară, vă permit in
«considerațiunea acestei pióse hotărîri ce ați luat de a'mî cere
«tot ce veți pofti. Grăbnicia cu care veți obține-o va fi un
«monument etern de pietatea vóstră pe care scoborătoriî
«voștri vor sci că noi am recompensat.»

Această scrisóre fiind publicată și afișată în tóte pro-
vinciile ea ne răpi speranța de a ne bucura de vre un
repaos, și ne făcu a ne teme ca nu cum-va cei aleși să fie
slăbiți în credință. In același timp când speranța unora
dintre noi începea a se răci, Dumneđeü ne făcu a simți
efectele protecțiunei sale, reprimând insolența tiranilor, mai
nainte ca unii din acei ce duceau scrisórea ce am tran-
scris, să fi ajuns la cetățile unde'i trimisese.

CAPITOLUL VIII.

Despre războiul, fómetea și pestilența ce s'a întâmplat în acel timp.

Iarna petrecându-se fără să fi fost ploă atât de abondante ca de obicei, se întâmplă o mare fómete, ce fu urmată de ciumă. Afară de ciumă domnea și o altă bôlă ce cuprindea tot trupul, și care făcu ca mai multe persoane să fie în primejdie. Era o bubă inflamantă, ce se chiamă cărbune, care alipindu-se mai cu sémă de ochi lua vederea la o mulțime de ómenii de tot sexul și de tótă vârsta. Pentru culmea nenorocirei tiranul Maximin declară războiul Armenilor cari de mult timp erau amici și aliați Romanilor, și vroea a'î constrânge de a renunța la Religiunea Creștină și de a adora pre idolii. Acest deluviu de nenorociri ce inundară Imperiul, umili orgoliul cu care acest principe se lăuda că domnia sa ar fi scutită de urgia Cerului, spre răsplătire de pietate cu care el onora pre dumnezeii și persecuta pre Chreștini. Acesta fu și o predicere și ca un început al ruinei sale. El suferi diverse pierderi cu armata sa în războiul contra Armenilor. Supușii săi fură bântuiți de ciumă, și atât de strimtorați de fóme, în cât un medimn de grâu prețuia două mii cinci sute de drachme atice. Era o mortalitate atât de mare în cetăți și la țară, în cât se putea șterge mai toate recensămintele ce se făcuse în trecut. Mai mulți fură constrânși de a vinde celor bogați copiii lor, aceste daruri prețioase ale căsătoriei lor, pentru a avea cu ce trăi. Alții vindură pământurile lor, și fură reduși la o extremă sărăcie. Unii mâncară fân și erburi ce le stricară stomacul și ruinară sănătatea lor. Dómne de condițiune fură obligate de nevoie a cere milostenie pe strade, cu o pudóre și o sfieală care arătau nobleța nașterii lor, și extremitatea mizeriei lor. Alții păreau atât de uscați și atât de slabi în cât se puteau lua de niște fantome. Ne având puterea de a se susține ei cădeau răsturnați, și rămânând culcați pe spate cereau o bucată de pâne. De și erau aproape de a expira, ei nu încetau de a striga că muriau de fóme. Cei mai bogați mirați de numărul sêracilor, și obosiți de a'î ajuta, se învêtoșară la vederea mizerii lor

și se temeau de a deveni asemenea lor. Stradele și piețele publice rămăseră timp de mai multe zile acoperite de trupuri morțe, din care unele fură sfâșiate de câni. Ceia ce fu cauza că cei ce rămăseseră în viață uciseră pre acei câni, ca nu cum va să devină turbați, și să-i sfâșie și pre ei înșiși. Cu toate acestea boala molipsitoare se răspândea prin case, și ataca cu deosebire pre cei bogați pe cari fometea îi cruțase. Guvernatorii de provincii, cei mai de căpetenie din fie care cetate erau răpiți de o morțe grabnică și repede, ca cum fometea nu s'ar fi abținut de a-i ataca, de cât pentru a-i da ciumei. Nu se auzea de cât plângeri și strigări în strade și în piețile publice. Totă cetatea răsuna de cântări jalnice, și de sunetul acelor triste instrumente prin care tristețea și durerea aș obicnuit a se exprima. Morțea armată de ciumă și de fomete ca de două săgeți înveninate, făcu o devastare atât de spăimântătoare, în cât se vedea adesea orî ridicându-se două sau trei trupuri din aceiași casă. Iată care fu recompensa orgoliului lui Maximin, și a decretelor ce cetățile dăduse contra noastră. N'au fost de cât Chreștiniî cari au arătat charitatea lor în mijlocul atâtor mizerii. Ei dădură înmormintare unui mare număr de trupuri, de care nimeni n'avea nici o grije. Ei adunară pre toți săracii din cetate, și le distribuiră pâne, ceea ce le dădu o minunată reputațiune, și făcu a se publica că ei erau singuri în buna religione, și că numai ei singuri adoraū pre adevăratul Dumneșeu. Cu toate acestea, acest Dumneșeu, a cărui putere este egală bunătății, acest Dumneșeu care nu permisesse aceste calamități publice, de cât pentru a mărturisii indignarea sa contra acelor ce ne persecutasse pe nedreptul, ne dădu pacea, pentru a face cunoscut la totă lumea, că el nu ne-a refusat nici odată protecțiunea sa, și că dacă ne-a pedepsit câte odată, mâniea sa s'a alinat îndată ce noi am pus nădejdea noastră în bunătatea sa.

CAPITOLUL IX.

Morțea tiranilor și ultimele lor cuvinte

Constantin acest pios Impărat, ce am șis că a fost fiul unui alt Impărat foarte pios, și Licinius care ținea după

dénsul al doilea rang fiind ridicăți de Dumneșeu, contra a doi tirani fôrte cruși și fôrte nelegiuiți; Cel dintăi învinse pre Maxentiu contra așteplării a tótă lumea și'l ucise la Roma: (an. 312), iar Licinius, a căruí estravanță nu se arătase încă până atunci, ucise în mod rușinos pre Maximin în Orient. Constantin care ținea primul rang, fiind mișcat de compătımire de opresiunea, sub care gemeau Romanií, merse în fruntea armatei sale, după ce a implorat ajutorul lui Dumneșeu cel a-tot puternic, care a creat universul, și a cuvintului etern, fiul său unic, Mântuitorul nostru, cu scop de a'í liniști, și de a'í restabili în libertatea, de care se bucurau odinórá strămoșii lor. Maxenție care se încredea mai mult în secretele magiei, de cât în iubirea supușilor săi, nu îndrăsni a eși din Roma, și puse diverse pândiri. Inșă Constantin, cu ajutorul cerului, atăcând succesiv trei bande din partidul său, le învinse fără greutate, și le puse pe fugă. Ast-fel deschidându'și trecerea Italiei el înainte până la porțile Capitalei. Dar pentru ca să nu fie obligat de a ataca pre tot poporul, Dumneșeu trase pre tiranul afară din cetate, cu lanțuri nevedute, și confirmă prin un nou miracol, ce făcu în prezența credincioșilor și a necredincioșilor, vechile miracole ce sunt coprinse în cărțile sante și care trec de fabule în spiritul unora, de și Creștinií nu se îndoesc nici cum de adevărul lor. Căci dupre cum el îngropă sub valurile mării roșii, armata și căruțele lui Faraon în timpul lui Moise, și a vechilor Jidovi, de asemenea el făcu a cădea în acești timpri pre Maxentiú și soldații săi în fundul unui fluviú ce voeau a'í trece pe o punte de lemn; ast-fel se póte dice de el cu dreptate. *A cădut în grópa care a săpat. Intórce-se-va durerea lui la capul lui, și pre creștetul lui nedreptatea lui se va pogori.* Puntea fiind ruptă, vasele se afundară cu ómenii cari erau deasupra. Detestabilul tiran cădu el mai întâiú ca o masă de plumb, și apoi gardiștii săi, ast-fel că soldații cari prin ajutorul Cerului căștigase victoria puteau cânta precum Israiliții ce se conduceau de Moisi odinórá, cântară contra lui Faraon: *să cântăm Domnului că cu slavă s'aú proslăvit. Calul și pre călărețul, i-aú aruncat în mare. Ajutor și acoperitor s'aú făcut mie spre mântuire.* Și mai jos:

Cine este asemenea ție întru dumnezeii Dómnne? Cine este asemenea ție? Tu ești proslăvit întru sântii, minunat, și cu slavă făcând minuni. Constantin cântând dacă nu din gură, cel puțin din inimă și prin faptele sale, aceste cântări, și altele asemenea în onórea lui Dumnezeu, de la care el știa că avea victoria sa, reintră ca în triumf în Roma, unde fu priimit în aclamațiile senatului, ale cavalerilor, ale poporului, ale femeilor și ale copiilor, cari nu încetau de a-l lăuda, și de a-l chema liberatorul patriei, și autorul prosperității lor. Acest principe, care avea simțimintele unei adevărate pietăți săpată adinc în inimă, nu se cuprinse de vanitate de aceste aclamațiuni nici de aceste laude; ci atribuind lui Dumnezeu tótă onórea biruinței, el ordonă a pune trofeul crucii în mâna statuei, ce-i ridicase Romanii în locul cel mai frecventat din Roma, și gravă la bază acésti inscripțiune: «Prin virtutea atot puternică a acestui semn salutar, am liberat cetatea vóstră din jugul tiraniei, și am redat senatului și poporului libertatea și gloria sa». Apoi pentru a recunósce harul ce Dumnezeu 'i făcuse, el publică împreună cu Licinius a cărui spirit nu era încă atuncea corupt, cum a fost pe urmă, o lege foarte favorabilă și foarte avantajoasă creștinilor, pe care o trimiseră în orient, lui Maximin, ce se părea a fi în bună înțelegere cu dânșii, cu noutatea biruinței lor. Acest tiran gemu în fundul inimei sale la citirea scrisorii lor, și nevoind nici a aproba legea lor, nici a o desaproba, de frică de a excita mâniea lor, el scrise în aceșii termeni guvernatorilor de provincii de sub ascultarea sa, presupunând că au făcut lucruri ce el nu făcuse nici de cum.

Traducțiunea scrisorii tiranului Maximin.

313
«Jovius Maximin August, lui Sabin. Cred că știți și fie care scie deasemenea cum Deocletian și Maximian părinții noștri și predecesorii noștri vedând că mai toți supușii lor renunțau la cultul dumnezeilor, pentru a intra în secta creștinilor, ordonară cu foarte mare dreptate, că acei ce ar fi părăsit Religiuinea lor, vor fi contrânși prin muncă, a o relua. Cât pentru mine, când am venit în orient, și am aflat că mai multe persoane, cari puteau servi foarte

«cu folos statului, fusese isgonite pentru această cauză,
«am făcut cunoscut judecătorilor de a nu exercita nici o
«asprime, ci de a întrebuița sfătuirii și măgulirii, pentru
«a readuce la cultul dumnezeilor pre acei ce se depăr-
«tase de ei. In cât timp acest ordin a fost executat, mai
«mulți au fost atrași la vechea Religione prin blândeța
«ce se întrebuița față de ei. Ducându-mă anul trecut la
«Nicomidia, locuitorii veniră cu dumnezeii lor a mă ruga
«de a nu permite mai mult ca acele persoane să rămână
«în cetatea lor. Fiind că șcieam că erau în acele cartiere,
«un mare număr de creștini, le făcui răspuns, că dacă
«cererea lor era făcută în general de toți locuitorii, le voi
«acorda-o foarte bucuros. Inse fiind că unii erau lipiți de
«superstiția creștinilor, am lăsat la totă lumea liber-
«tatea de a ținea Religionea care-i ar plăcea. Cu toate a-
«cestea locuitorii din Nicomidia și din alte ore care cetăți
«cerându-mi cu multă stăruință, ca să nu îngăduesc mai
«mult creștinii între dinșii, am fost obligat de a le răs-
«punde că, fiind că toți Impărații precedenți ordonase ast-
«fel, și fiind că acesta era plăcut dumnezeilor ce guver-
«nează lumea și conserv Imperiul, vroeam mult a o confirma.
«Pentru aceasta, de și am ordonat mai nainte cu vii graii,
«și prin scris ca guvernatorii de provincii să nu ordone
«nimic aspru contra acelor ce vor vroi a rămânea în Re-
«ligionea creștină, totuși ca nu cumva cu tot ordinul a-
«cesta să nu fie tratați cu ore care asprime, am bine voit
«a vă însciința încă a vă mulțumi de a întrebuița blân-
«dețe și dibăcie pentru a-i atrage la cultul dumnezeilor.
«Iar dacă cineva 'l va îmbrățișa de sine însuși, trebuie a-l
«primi cu bucurie, și a lăsa pe cei-l-alți în libertatea lor.
«Urmați cu exactitate acest ordin, fără a permite ca
«Ofițerii să exercite vre-o violență asupra locuitorilor din
«provincii, fiind că, cum am șis deja, nu trebuie a întrebuița
«de cât blândeța pentru a-i atrage la cultul dumnezeilor.
«Faceți a se publica această scrisore, pentru ca totă lumea
«să cunoscă intenționile mele».

Acest Principe scriind astfel, nu duple simțimintul său,
ci pentru a se acomoda cu necesitatea timpului, nimeni
nu credea că vorbește sincer, nici că lucrează de bună cre-
dință, pentru că acordându-ne, deja altă dată pacea, el
făcuse pe urmă a se arăta perfidia sa. Astfel, nici un cre-

știn nu îndrăsni a se aduna, nici a face profesiune publică de Religiunea sa, fiind că mai cu seamă scrisoarea lui Maximin, nu dădea această permisiune, și oprea numai de a ne urmări. Cu toate acestea Constantin și Licinius i declaraseră prin scrisoarea lor, că ei ne lăsase o întreagă libertate. Însă acest nelegiuit nu vroi nici de cum a se supune până când n'a fost forțat la aceasta prin rigorele dreptăței dumnezeesci.

CAPITOLUL X.

Biruința câștigată de pioșii Împărați.

Maximin neputând mai mult suporta greutatea Împăratului, de care fusese însărcinat fără nici un merit, tratând afacerile fără nici o prudență, și fiind de altmintrelea cuprins de o vanitate extra-ordinară, prin care se înălța mai presus de cei-l-alți Împărați care-l întreceau în nascere, în educație, în spirit, în înțelepciune, și ce e mai principal în pietate, cu care el afecta de a se numi cel dintâiu, se urcă la astfel de exces de estravaganță, în cât rupse alianța ce jurase cu Licinius, și i declară război. Excitând în forțe puțin timp o desordine stranie, și umplând toate cetățile de tumult și de confuziune, el merse contra lui Licinius în fruntea unei armate foarte numeroase, presupunând mult ajutor de la demonii, ce adora ca pre dumnezei. Însă în mijlocul luptei, el se vedu lipsit de tot ajutorul, și biruința rămase lui Licinius, prin ordinul celui ce este singur adevărat Dumnezeu. Fiind părăsit de garda sa, care trecuse în partea inamicilor, el se desbracă mișelește de ornamentele demnității sale, și se amestecă în mulțimea soldaților. După aceia fugi din sat în sat și scăpă din mâinile inamicilor săi, confirmând prin exemplul său adevărul acestor cuvinte ale scripturei că: *Nu se mântuește Împăratul prin multă putere, și uriașul nu se va mântui întru mulțimea virtuții lui. Mincinos este calul spre mântuire, și întru mulțimea puterii sale nu se va mântui. Iată ochii Domnului spre cei ce se tem de dânsul, spre cei ce nădăduesc întru mila lui.*

Tiranul întorcându-se astfel pe pământurile de sub ascultarea sa, acoperit de rușine și de confuziune, făcu a

executa la mörte ca înşelători şi trădători pre mai mulţi preoţi ai dumnezeilor săi, şi pre mai mulţi ghicitori pe care'i consultase altă dată ca pre oracoli, şi prin consiliul cărora el luase armele. După aceasta redând onórea şi gloria Dumnezeului creştinilor, şi făcând a se publica o lege solemnă pentru a restabili pre creştini în o întregă libertate, el fu atacat de o bółă primejdiosă, care ne slăbindu'l 'l luă din lumea aceasta. Iată ce coprindea legea sa:

*Copie după constituţiunea făcuta de tiranul Maximin
în favórea creştinilor.*

«Impăratul Cesar Caius Valerius Maximin, Germanic, Sarmatic, pios, fericit, neînvins, August. Cred că nu e nimic minea care să nu fie foarte convins de îngrijirea ce am neconţinut de tot ce priveşte binele, şi interesul supuşilor mei. Fiind altă dată informat de nedreptăţile şi de vexaţiunile ce făceau ofiţerii mei sub pretextul legii, prin care Deocleţian şi Maximian, predecesorii mei ordonaseră ca adunările creştinilor să fie cu totul oprite. Eú am oprit anul trecut de a turbura pre cei ce ar dori a trăi în exerciţiul acestei Religiiuni. Inse am recunoscut pe urmă, că unii judecători, ce nu înţelesese bine intenţiunea mea, fură cauza că acei ce aprobau această Religieune în inima lor, nu îndrăsneau a face profesiune publică de ea; pentru a risipi deci cu totul teama lor, şi neîncrederea lor, le permit prin acest edict de a o exercita liber, şi de a celebra Duminica; şi pentru a'i face a simţi mai mari efecte a le clemenţi mele, ordon că dacă vre-o casă de ale creştinilor a fost confiscată de la ei, seú dată altora de către Impăraţi seú usurpată de către cetăţi, ea li se va înapoia» Iată terminii constituţiunii ce a fost expusă în public, prin care acest tiran dădu libertatea acelor pe care 'i luase mai înainte de profani, de nelegiuiti, şi de ciuma neamului omenesc, nedemnii de a locui nu numai în cetăţi cu cei-l-alti ómeni, dar nici chiar în cele mai grozave pustii, şi permise de aşi îndeplini public datoriile pietăţii, de a celebra Duminica, şi de a se bucura în pace de óre care moşteniri celor pe care'i persecutase mai nainte prin fer şi prin foc, contra cărora el excitase furia fiarelor celor mai crude, şi exercitase cele mai grozave munci.

Această recunoșcere publică ce el făcu de nevinovăția noastră, plecă pre Dumneșeu a'î acorda o mörte mai bländă de cum n'ö merita. Ea nu fu totuși atât de gloriösă ca aceia a Impäraților ce mor în luptă pentru apärarea supușilor lor. Căci pe când armata sa era înșirată în bătălie, el fu lovit, ca un inimic a lui Dumneșeu, în Palatul său unde se ascunsese, de o rană mortală ce'î acoperi tot trupul. Violența durerilor de care era turmentat, 'l constrinse a se rostogoli pe pământ. Tot trupul său era corupt și consumat de un foc trimis din cer astfel că nu mai avea nici o formă, și nu era de cât ca un mormint uricios unde era închis sufletul său. Violența ce'î sfășiea măruntaele, și măduva, 'i scöse ochii din locul lor. Păstra totuși un rest de viață, după ce a perdut vederea, pentru a face frumoșe făgăduințe lui Dumneșeu, și a chema mörtea în ajutorul său. Veni în fine această mörte și' l scäpä de relele ce el recunoscea că cu dreptul a meritat prin violența cu care el persecutase pre Iisus Christos în persöna credincioșilor.

CAPITOLUL XI.

Ruina întrögă a inimicilor Religiei.

Maximin cel din urmă, și cel mai crud inimic al Religiei Creștine, fiind astfel răpit din lume, se începu a se zidi Biserici, și creștinii se bucurară de o mai mare pace ca nici odată. Inimicii pietăței fură acoperiți de confusiune. Maximin fu declarat nelegiuit și inimic a lui Dumneșeu prin edicetele solemne. Statuele ce fuseseră ridicate în mai töte cetățile în onörea sa, său în onörea fiilor săi, fură său dărimate, său diformate. Ofițerii pe cari el 'i considerase mai mult de cât pre cei-l-alți, și cari pentru a'î plăcea, persecutase pre creștinii cu ultima furie, fură condamnați la mörte. Picenție cel mai scump din amicii săi, și cel mai intim din favoriți săi, pre care 'l făcuse de trei orî consul, prefect, și intendent al finanțelor sale, și Culcian, care de asemenea trecuse prin töte dregătoriele, și care se semnalase în Egipt prin marele număr de creștini ce'î omorise acolo, fură cei mai remarcabili. Mai mulți alți miniștri ai tiraniei sale fură pedepsiți în același

fel. Crimele lui Teotecnu nu scăpară de dreptatea dumnezeiască. Nelegiuirea cu care el ridicase la Antiochia statua lui Jupiter, contribuise la înălțarea sa, și 'i procurase guvernământul provinciei. Inse Licinius venind în această cetate, și făcând o exactă cercetare de ghicitorii și de înșelătorii ce erau acolo, el puse la tortură pre preoții și pre falșii proroci ai acestui Idol, pentru a scóte adevărul din gura lor și pentru a 'i face să mărturisescă înșelătoriile și vicleșugurile ce ei întrebuișaseră. Violența muncilor silindu 'i de a descoperi secretul lor, și de a declara că Teotecnu era autorul înșelăciunei, el fu condamnat la mórte cu complicită sêi. Copiul lui Maximin ce împărțise cu el autoritatea și onorurile Imperiului suferiră aceiași pedépsă precum și mai multı alții din cei de aprópe ai lor, cari oprimaseră un număr ne numărát de nevinovați, fără să fi înțeles vreo-dată acest avertisment atât de necesar: *Nu vè nădêjduiți spre boieri, spre fii ómenilor, întru cari nu este mântuire. Eși-va duhul lui și se va întórce în pământul sêi. In ziua aceea vor peri tóte gândurile lui. (Psalm 145)*

Constantin și Licinius curățind astfel lumea de acești principii rêi, posedară singurı, fără invidie și fără gelosie Imperiul ce le aparținea legitim. Fiind că aveau o perfectă recunoscință de însemnatele favoruri ce primise de la Dumnezeu, ei întrebuișară puterea lor a face legi pentru a înlătura nepietatea, pentru a autorisa virtutea, pentru a spori cultul lui Dumnezeu, și pentru a întinde Religiunea creștină.

CARTEA A ZECEA

CAPITOLUL I

Despre pacea dată de Dumneșeu Bisericii.

Slavă lui Dumneșeu, care este Împăratul și stăpânul universului, și lui Iisus Christos Domnul sufletelor noastre, prin care cerem ca pacea de care ne bucurăm, să dureze fără a fi vre-odată turburată de nici un șgomot ce vine din afară, nici de vre-o neliniște ce se naște din lăuntru din pacea noastră înși-ne. Inșă pentru că fiind susținut prin ajutorul rugăciunelor vóstre, scumpul meu Paulin, am isprăvit acéșta a zecea carte a Istoriei Bisericii, pe care o dedic vouă, pentru ca numele vostru să fie ca o pecete ce închide opera mea. Cred de asemenea că va fi foarte potrivit de a însera un panegiric asupra restabilirii Bisericii, fiind că în acest punct, nu voiă face de cât a asculta de sântul Duh, ce pare a mă îndemna la acéșta prin aceste cuvinte: *Cântați Domnului cântare nouă, că lucruri minunate a făcut Domnul Mântu-i'tău pre Israil drépta lui, și brașul cel sânt a lui. Cunoscută a făcut Domnul mântuirea sa, înaintea neamurilor a descoperit dreptatea sa. (Psalm. 97)*. Să ascultăm decî de Scriptura, ce ne obligă de a cânta acéșta cântare nouă, fiind că după ce am văđut atâtea lucrî grozave de văđut, și înfricoșate de istorisit, am văđut pe urmă lucruri foarte plăcute, pe care sântii martiri au dorit de ale vedea, fără să le fi putut vedea; și noi am celebrat o sərbătore ce ei au dorit a celebra, fără să o fi putut celebra. Eî au trecut cu o grăb-

nicie de necređut, și au fost răpiți la Cer, unde se bucură de o pace mai solidă, și de o fericire mai perfectă. Iar noi recunoscând cu umilință că bunurile ce posedăm nu sunt încă de cât mult mai presus de meritele noastre, privim cu mirare mărimea darurilor lui Dumnezeu, și onorăm făgăduințele sale, al căror adevăr 'l vedem îndeplinit. Iată terminii, prin care sânta Scriptură ni le represintă. *Veniți și vedeți lucrurile lui Dumnezeu, minunile care au pus pre pământ, stricând răsbóe până la marginele pământului. Arcul va sfărâma și va frânge arma, și pavezile le va arde cu foc. (Psalm. 45).* Fiind că am fost atât de fericiți de a vedea în ڃilele noastre îndeplinirea tuturor acestor lucruri, nu ne rămâne alt ceva de cât de a isprăvi cu bucurie Istoria noastră.

Seminția inimicilor lui Dumnezeu, fiind ast-fel exterminată, dupre această predicere a Scripturii: *vêduťam pre cel necurat prea înălțându-se ca Cedrii Libanului. Și am trecut, și nu era, și l'am căutat și n'am aflat locul lui.*

Intunericile persecuțiunii se risipiră și Biserica începu a se bucura de lumina păcii. Aceia chiar care erau depărtați de religiunea noastră, gustară, dacă nu abondența, cel puțin o parte din harurile ce plăcuse lui Dumnezeu de a ne da.

CAPITOLUL II.

Restabilirea Bisericilor

Toți ómenii vedându-se din fericire scăpați de jugul tiraniei, sub care gemuse, mărturiseau că Dumnezeuul care, protegiase pre ómenii de bine, era singurul Dumnezeu adevărat. Cât pentru noi, cari am pus în Mântuitorul principala noastră speranță, noi simțim în fundul inimii o bucurie nespusă, care se arată pe fețele noastre, când vedem restabilindu-se locurile ce fusese infectate de către tiranul, și reclădindu-se Bisericile cu mai multă strălucire de cum ele nu fusese nici odată. Principii au întrebuintat autoritatea lor a confirma prin legi în favórea noastră harurile, ce ne făcuse Dumnezeu. Ei au scris episcopilor. Au relevat strălucirea demnității lor, și i-au îmbogățit de binefacerile lor. Voiu pune o copie din aceste scrisori în istoria mea, pentru a fi la îndemâna posterității.

CAPITOLUL III.

Consecrarea Bisericii.

Am vădut după acesta solemnitătea sfințirilor și a consacrarilor oratoriilor noastre, adunările episcopilor, mulțimea popórelor, mărturisirile reciproce ale carității credincioșilor, și întrunirea membrilor trupului Mântuitorului, care fusese figurată prin această vechiă prorocie: *și s'a apropiét ósele, fie care os la încheetura sa. (Ezechil cap. 37).* Puterea aceluiasi duh se respândea în toți membrii, ardórea aceleiași pietăți însuflețea pe toți credincioșii, pentru a publica cu aceiași voce laudele creatorului lor. Ceremoniile oficiului divin fură observate cu mai multă pompă, și cu mai multă maiestate ca nici odată. Credincioșii de tot sexul și de tótă vârsta unirá inimile lor și vocile lor, pentru a face lui Dumnezeu rugăciunile lor; iară episcopii făcură discursuri pentru a'í adresa rugăciuni de mulțumire.

CAPITOLUL IV.

Discurs asupra fericitei stări a Bisericii.

Un om de un merit mediocru, compunând un panegiric, îl pronunță în adunarea credincioșilor, în prezența Păstorilor, și'l adresă unui sfânt episcop, prin îngrijirile căruia fusese zidită măréța biserică din Tyr. Iată terminii discursului: «Preoți prea iubiți ai lui Dumnezeu, cari sunteți sfințiți prin ungerea ceréscă a harului său și a duhului său, investiți de onórea și sfințenia sacerdoțiului, și încununați cu meritul și gloria faptelor vóstre celor bune, și voi care sunteți principala podóbă a acestui nou templu, carele în o vârstă plină de maturitate și de înțelepciune, conservați puterea și vigórea primilor voștri ani, carele prin o deosibită favóre a suveranului stăpân al universului ați fost reservați pentru a înălța această sântă casă în onórea cuvintului, fiul său unic, și a dumnezeesci sale mirésă, ca Beseléel, ce făcu odiniórá tabernacolul chivotului, ca Solomon ce a zidit templul din Ierusalim, și ca Zorobabel ce l'aú restabilit, voi în fine sântă turmă a

«Mântuitorului, cari ați fost nutriți cu doctrina pietății. De
«mult timp admirând minunile, ce a făcut domnul în fa-
«vórea noastră și eram obicinuiți a'ı da laude prin aceste
«cuvinte trase din Scriptura sa: *Dumnezeule, cu ure-*
«*chile noastre am auzit, și părinții noștri ni-a'ı spus*
«*nouă, lucruri care ai lucrat în zilele lor, în zi-*
«*lele cele de demult (Psalm. 4).*

«Inșă acum în loc de a auzi, vedem cu însuși ochii
«noștri efectele mâinii lui Dumnezeu, a căria putere este
«egală bunătății, și îndeplinirea făgăduințelor cuprinse în
«testamentul său și în proorocii săi suntem obligați de a
«cânta o altă cântare de laudă, și de a striga: *Am*
«*vădut ceia ce am auzit în cetatea Domnului*
«*celui atot puternic, în cetatea Dumnezeului nos-*
«*tru. (Psalm. 47).* Care este această cetate dacă nu Bi-
«serica lui Dumnezeu cel viu, ce noi am zidit, acest stîlp
«și acest sprijin al adevărului? A'ı nu de ea s'a dat a-
«cest alt oracol? *Spusu-s'a'ı no'ı lucruri minunate de*
«*cetatea lui Dumnezeu. (Psalm 93).* Fiind că suntem
«toți adunați aici prin harul lui Dumnezeu, e drept de a
«striga: *Veselitu-m'am de cei ce mi-a'ı dis mie: în*
«*casa Domnului vom merge. Dómnne iubit-am buna*
«*cuviința casei tale, și locul locașului slavei tale.*
«*(Psalm. 121).* Noi datorim a cânta nu fie-care a parte,
«ci toți împreună: *Mare este Domnul, și lăudat fórté,*
«*în cetatea Dumnezeului nostru, în muntele cel*
«*sânt al lui.* El este mare în adevăr, și casa lui este
«mare, înălțată și frumoasă mai presus de casele fiilor o-
«menesți. *Mare este Domnul care singur face lu-*
«*cruri minunate care nu a'ı număr.* El este mare fiind
«că dispune de timp și de minunte; că pune și depune
«pre Impărați; că ridică pre ómenii cei mai proști din
«pulbere, și scóte pre cei mai săraci din gunoi; că scobórá
«pre cei mari și puternici de pre scaunul lor, și înalță
«pre cei mici; că umple de bunătăți pre cei ce erau în
«nevoe și în lipsă; și r'estórnă puterea celor mândri. Ast-
«fel el a dat nu numai credincioșilor, ci și necredincioșilor
«probe de adevărurile lucrurilor ce a'ı fost făcute. Dum-
«nezeu care singur are o putere și o bunătate nesfârșită,
«și care singur a creat lumea, a făcut lucruri minunate.
«*Să cântăm cântare nouă lui Dumnezeu, care a*

«*făcut lucruri minunate, și a cărua milă este în*
 «*vec. (Psalm. 135).* Care a lovit pre cei mai mari și
 «mai puternici Impărați, cari ș'a adus aminte de noi în
 «timpul când eram mai umiliți, și ni-a mântuit din mâ-
 «nile inamicilor noștri. Să nu încetăm nici odată de a lăuda
 «pre Părintele cel vecinic, și de a mulțumi lui Iisus fiul
 «său unic, care ni l'a făcut cunoscut, care ni-a luminat
 «cu lumina credinței, care ni-a învățat adevărul Reli-
 «giunii, care a exterminat pre nelegiuiri și pre tirani, care
 «a reformat moravurile noastre, și care ni-a mântuit când
 «eram perduți. Acest fiu unic a lui Dumnezeu, care are
 «o bunătate și o puterere egală cu aceia a Părintelui său,
 «s'a îmbrăcat de bună voe prin ascultare cu slăbiciunea
 «naturii noastre, pentru a vindeca stricăciunea noastră; el
 «a considerat bólele noastre, ca un înțelept și caritabil medic,
 «a vindecat hubele și ranele noastre, s'a însărcinat de mi-
 «zeriile și durerile noastre, și ni-a scos din sinul morții.
 «Numai el singur a avut o putere atât de întinsă pentru
 «a procura mântuirea unui număr atât de mare de persoane.
 «*El a luat asupra sa păcatele noastre, și s'a însărcinat*
 «*cu durerile noastre. (Isaiea cap. 53).* El a
 «purtat singur greutatea neleguirilor noastre, și ni-a scos
 «din stricăciunea mormintului. El ne conservă prin un
 «har ce n'am fost nădejduit, și ne face a ne bucura de
 «fericirea vecinică. El e singurul autor al vieții și al lu-
 «mini, unicul medic al bólelor noastre, Impăratul nostru,
 «Domnul nostru, și unsul lui Dumnezeu. El a risipit prin
 «lumina prezenței sale, nóptea cea întunecată, sub care
 «neamul omenesc fusese îngropat prin răutatea demonilor,
 «și a topit lanțurile noastre, ca ceara prin strălucirea ra-
 «zelor sale. Demonul autor al tuturor relelor și inamic a
 «tot binele, neputând vedea fără a crăpa de necaz favo-
 «rea de care el ni-a împovărat, a înșirat toate trupele sale
 «contra noastră, și ca un câne furios care mușcă petrule
 «ce i se aruncă, deși ele n'au nici o simțire, a răsturnat
 «pre acelea cu care bisericile noastre erau zidite, a strigat
 «contra noastră prin edictele tiranilor, și prin ordonanțele
 «guvernatorilor. A corupt prin veninul său sufletele slabe,
 «și le-a târit la mórte prin cultul nenorocit al Idolilor
 «morți. El a ridicat contra noastră pre acei ce ascundeau
 «sub față de ómeni, o cruđime de fiare sălbatice. Inse Ân-

«gerul sfatului celui mare, generalul armatei lui Dumneđeũ,
«dupę ce a încercat statornicia soldașilor sęi prin cele
«maı grozave munci, s'a arătat de odată, și a distrus astfel
«pre inimiile sęi în cât nu maı ręmâne de ei nici o amintire
«și a înălțat pre amicii sęi nu numai maı presus de cer
«și de stele, de sóre și de lumină, și de cele-l-alte creaturi
«nesimșitoare, ci și maı presus de ómenı și de Ángerı. De
«atunci Impęrașii prin o umilită recunoștinșă de onorurile
«ce ei aũ primit de la bunătatea lui Dumneđeũ, fac ceia
«ce nu făcuse nici odată, desprețuesc Idolii, calc în picioare
«cultul demonilor, 'și bat joc de vechile rătăcirı, pe care
«le primiise din tradițiune de la părinșii lor, și nu recunosc
«de cât un singur Dumneđeũ, de bunătatea căruia ei aũ
«vęđut efectele atăt către dęnșii, cum și către alșii. Ei publică
«că Iisus Christos, fiũ unic al lui Dumneđeũ este Impęrat
«a tótă lumea. Ei declară prin edictele lor, că el este Mân-
«tuitorul, și consacră posteritășii gloriósele sale fapte, și
«celebrile sale victorii. Astfel Mântuitorul nostru Iisus Christos
«este recunoscut de către Principii lumii, nu ca un Impęrat
«ordinar și muritor, ci ca pre fiul lui Dumneđeũ, și Dum-
«neđeũ adevęrat. Ajuns'a vre-odată vre un Impęrat la un
«punct atăt de înalt, sęũ de virtute, sęũ de putere, în cât
«să umple tótă lumea de numele sęũ, și de a fi predicat
«de tóte limbile ? Făcut'a vre-odată vre-un Impęrat legi
«atăt de moderate și atăt de sfinte, ca să fie priiuite de
«tóte nașionile cele maı depărtate ? Imblândiș'a vre-odată
«vre-un Impęrat cu atăta bunătate temperamentul sálbatic
«al barbarilor ? Susșinut'a vre-odată cine-va în cursul unui
«atăt de lung spașiu de timp, sforșarea tuturor puterilor
«lunii, unite împreună pentru a'l perde ? Respândiș'a vre-
«odată cineva ca el, în tot pământul o nașie care era maı
«necunoscută ?

«Inarmat'a vre-odată cineva atăt de bine pre soldașii
«sęi cu armele pietășii, în cât să se fi gășit ei în luptă
«maı tari de cât diamantul ? Gășitus'a vre-odată cineva în
«destul de puternic, chiar după mórtea sa, pentru a con-
«duce aceste armate, pentru a înălșta trofee și pentru a
«umplea tóte țęrile universului de templuri consacrate
«gloriei sale, precum este aceasta ce vedem înfrumuseșat
«cu atătea bogate podóbe ? Fără îndoeală sunt fórte mă-
«reșe, și fórte strălucite aceste podóbe, fiind că ele cuprind

«o probă simțită de imperiul absolut ce Mântuitorul exer-
«cita asupra tuturor creaturilor, și că această adunătură
«de frumusețe nu l'a costat de cât un cuvânt. De aceia
«nimic n'a putut rezista voinței cuvântului, care este Impărat
«și Dumneșeu tot de odată. Ar trebui să am un timp în-
«delungat, ca să fac un lung discurs pentru a descrie cu
«de-amănuntul toate aceste podóbe. N'ar trebui mai puțin
«timp pentru a explica, care a fost ardórea aceluia ce a
«lucrat la această operă, și de ce merit această ardóre a
«fost înainte lui Dumneșeu, care privește aceste templuri
«animate, această casă zidită din petre vii, și aședală pe
«temelia Apostolilor și a Proorocilor; care are pentru petră
«angulară pe însuși Iisus Christos, care a fost nebăgat în
«sémă nu numai de acei ce au lucrat la vechiul bastiment
«al Synagogei, ci chiar de către mai mulți din acei ce au
«lucrat la noul bastiment al Bisericii, adică de către toți
«reii Arhitecți ai relexor edificii. Inse părintele cel vecinic
«l'a aședat odiniórá ca și astăđi capul unghiului al bise-
«ricii nóstre comune. Este óre cine-va carele după ce a
«considerat cu atenție acest templu viu ce noi compunem,
«acest sanctuar demn de Dumneșeu, unde nu e permis
«poporului de a intra, să îndrăsnescă de a vorbi despre
«el? Cine ar putea să'l pătrundă, afară de suveranul Pontifice
«care pătrunde secretele inimilor ?

«Acest drept aparține încă celui ce ține primul loc între
«voi dupe Iisus Christos, generalului armatei vóstre, pe
«care suveranul Pontifice l'a onorat dupe densusul cu o-
«nórea sacerdoțiului, pe care l'a aședat păstor turmei
«vóstre, l'a înălțat mai pre sus de popor prin ordinul
«părintelui, ca interpret al voințelor sale, și al intenți-
«unilor sale ca un alt Aron și un alt Melchisedek, care
«este imaginea fiului lui Dumneșeu. Lui aparține dupe
«acest suveran Pontifice de a pătrunde secretele cele mai
«ascunse ale conștiințelor vóstre, ce el cunoște prin o
«lungă întrebuintare, și de a vė da adevėratele pre-
«cepte ale pietății, de care de mult timp, ș'a făcut un
«neconținut exercițiu. Suveranul nostru Pontifice face tot
«ce vede pre părintele său făcend. Acesta avend de ase-
«menea ochi neincetat asupra stăpănului său, ca asupra
«perfectului său model, se silește pe cât 'i este posibil de
«a'l imita. El se asemănă în acest punct lui Beselée, pe

«care Dumnezeu 'l umpluse de duhul înțelepciunii și al
 «înțelegerii pentru a 'l face capabil de a releva templul
 «său. De asemenea și acesta purtând în sine însuși pre
 «Iisus Christos, care este cuvântul vecinic, și lumina în-
 «țelepciunii necreată, a înălțat cu un minunat curagiū și
 «cu o cheltuélă de necređut, la care voi ați contribuit cu
 «generositate din averile vóstre, acest măreț templu care
 «lovește ochii noștri după modelul unui altul mai per-
 «fect și nevěđut. El a început mai întâiū a curăți acest
 «loc sânt ce inimiții noștri umpluse de tot felul de ne-
 «curății, și în loc de a ceda răutății lor, și de a alege
 «un altul unde ar fi fost mai multă comoditate pentru
 «a zidi, și mai puțină lucrare, a pus el mai întâiū mâna
 «la lucru, și însuflețind pre tot poporul prin exemplul său,
 «pentru ca acéstă Biserică, care fusese atacată ca o pătă
 «inimică de către necredincioși, care susținuse primele
 «sfortări ale persecuțiunii, și fusese lipsită de fiil săi, să
 «se bucure cu noi de efectele bunătății și ale mărimii
 «dumnezești. Marele păstor alungând lupii și cele-l'alte
 «fiare afară din staul, sfășiind lei, cum vorbește Scrip-
 «tura și adunând pre fiil săi, acesta a avut dreptate de
 «a repara staulul, pentru a acoperi de rușine pre inimi-
 «ciil Bisericii, și pentru a reprima cu tărie întreprinderile
 «criminale. ce făcuse nelegiuții contra gloriei lui Dumne-
 «deū. Acești nelegiuții nu mai sunt astă-đi, și nu erau încă
 «de atuncea. Ei aū ațâțat persecuțiunea în curs de cât
 «va timp, însă aū fost aspru pedepsiți, pentru acésta, și
 «aū perit în chip ticălos cu tóte familiile lor. Pređicerile
 «ce sunt cuprinse în scriptură, aū fost în mod věđut îm-
 «plinite în persóna lor, și mai cu sémă acestea: *că iată*
 «*pécătoșii aū încordat arcul, gătit-aū săgeți în*
 «*tolbă, ca să săgete întru întuneric pre cei drepti*
 «*la inimă. Sabia lor să intre în inima lor și arcul*
 «*lor să se sdrobescă. Perit'aū pomenirea lor cu*
 «*sunet. Strigat-aū întru necazul lor, și nu i-aū a-*
 «*jutat pre ei Chiebat-aū pre Domnul și nu i-a*
 «*auđit pre ei. Ei s'aū împedecat și aū căđut, iar*
 «*noi ne-am sculat și ne-am îndreptat. Am věđut încă*
 «*cu însuși ochii noștri împlinirea acesteil-l'alte pređiceril:*
 «*In cetatea ta Dómnne, chipul lor de nimic 'l vei*
 «*face. Ast-fel a fost sfârșitul acelor ce aū avut îndrăs-*

«néla de a declara rășboiul lui Dumnezeu, ca uriașii. Înșă
 «acéstă Biserică care era pustie și părășită a priimit re-
 «compensa răbdării sale, ast-fel în cât se pare că Isaiea
 «a avut intențiunea de a vorbi de ea, când a ăis: *Ve-*
 «*selește-te pustiea cea înșetată, și să se bucure*
 «*pustiea, și să înflorască ca crinul. Intăriți-vē*
 «*mâni slabe, și genunchi slăbănoge mângăeți-vē.*
 «*(Isaia cap. 35). Cei slabi de inimă cu cugetul,*
 «*intăriți-vē, și nu vē temeți, Iată Dumnezeuul nos-*
 «*tru cu judecată rășplătește, și va rășplăti, acela*
 «*va veni și ne va mântui pre noi. Și vor fi cele*
 «*fără de apă bălți, și în pământul cel înșetat is-*
 «*vor de apă va fi. (Psalm. 73). Acea pustie, care ar-*
 «*dea de sete, acea cetate care era lipsită de tot ajutorul,*
 «*ale cărei porți, inimicii aveaū plăcere, de a le tăia cu*
 «*topóre și cu securi, al cărei sanctuar arsese și profa-*
 «*nase tabernacolul, a cărei vie toți trecătorii culesese, și*
 «*porcul sēlbatic și alte fiare pustiise, înflorește acum ca*
 «*un crin prin puterea lui Iisus Christos. Ea era atunci*
 «*pedepsită prin voința lui Dumnezeu, care se îngrijește*
 «*mai mult de cât un părinte de fiii sēi. Că pre care*
 «*iubește Domnul 'l cērtă, și bate pre tot fiul pre*
 «*care primește. (Ebrei cap. 12). După ce Biserica a*
 «*fost certată cu blāndeță, i se poruncește de a se bu-*
 «*cura. de a înflori ca un crin, și de a răspādi mirosul*
 «*sēu. Isvóre de apă aū eșit din pământ în pustie, și în*
 «*acele isvóre noi am fost regenerați. Pământul care era*
 «*uscāt, s'a schimbat în bălți, și cel ce ardea de sete în*
 «*fântāni. Mānile cele slabe s'aū întărit, și lucrările ce ele*
 «*aū făcut, sunt probe de puterea lor. Genunchiū slăbānogi*
 «*aū fost sprijiniți. Ei merg în căile lui Dumnezeu și alergă*
 «*la turma păștorului celui bun. Cuvintul lui Dumnezeu*
 «*a vindecat pre cei ce aū fost sdruncinați prin amenin-*
 «*țările tiranilor, și i-aū mângāiat ăicēndu-le: voi care a-*
 «*veți inima slabă, întăriți-vē, nu vē temeți. Noul nostru*
 «*Zorobabel recunoscēnd cī acest pământ care pentru glō-*
 «*ria lui Dumnezeu devenise pustiū, va fi curēnd repopu-*
 «*lat, nu l'a lāsāt în servitudinea sa. Potolind māniea pă-*
 «*rintelui vecinic prin rugăciunile sale, la care voi ați unit*
 «*lacrāmile vōstre, și implorānd ajutorul celui ce singur*
 «*pōte reda viața morșilor, el a scos acéstă Biserică din*

«ruinile sale a curăţit'o de necurăţii, şi a înfrum-eţat'o
«cu felurite podóbe dupre acest cuvint al Scripturii: *Mă-*
«*rirea cea de pre urmă a casei aceştia mai mare*
«*va fi de cât ceea dintâiu.* (Ag. cap. 2). El a cu-
«prins un spaţiu mai mare de cât înaintea unei zidiri,
«care serveşte de apărare.

«Apoi a întins un lung vestibul spre răsărit, prin care
«cel mai depărtaţi de religiunea noastră, pot fi invitaţi a-
«colo, şi care nu s'ar putea vedea, fără a'şi aminti cine-va
«cu mirare de gróza pustiei unde era odinióră redus a-
«cest loc, unde s'a înălţat o operă atât de minunată?
«Nu se intră în Biserică îndată ce s'a trecut prima uşă.
«Este un mare gol între vestibul şi Biserică, la ale cărui
«patru laturî sunt patru galerii sprijinite pe colóne, şi spa-
«ţiuul dintre colóne este închis de balustre. Mijlocul este
«descoperit pentru a priimi lumina. In acel loc staū ca-
«tecumenii, saū acei ce voesc să intre în Biserică, sunt
«spelaţi de petele lor, pentru a primi primele instrucţiuni
«ale credinţii. Când s'a trecut acest spaţiu se înaintéază
«spre Biserică prin un alt vestibul, în capétul cărui sunt
«trei uşi în faţă, despre răsărit, din care acea din mijloc
«este mult mai înaltă şi mai largă de cât cele-l'alte doué,
«şi înfrumuseţată cu table de aramă. Episcopul care a
«condus tóată acéstă lucrare, a făcut doué galerii la a-
«mêndoué laturile Bisericii cu un număr de vestibuli, şi
«deasupra galeriilor aū dispus ferestre, care aduc o mare
«lumină în tóată Biserica, şi care sunt împodobite cu lu-
«crări frumoşe. Cât pentru Biserică, el n'a cruţat nici o
«cheltuélă, pentru a o face pre cât posibil mai mărétă.
«E de prisos de a vorbi de lungimea şi de lărgimea sa,
«de minunata varietate a frumuseţelor sale, de înălţimea
«sa şi de cedrii ce susţin acoperişul şi de care Scriptura
«pare că a vorbit în aceşti termini: *Cedrii Libanului*
«*pre cari i-ai răsădit Dómnne.* (Psalm. 103). Ce ne-
«voe e de a vorbi de planul lucrării, de admirabila dis-
«poziţiune a părţilor ce'l compun, fiind că ideea ce'şi for-
«médă cine-va privindu-l, întrece tot ce s'ar putea díce
«despre acésta? când acest mare edificiu fu isprăvit, Epis-
«copul făcu a se pune jeţuri nalte pentru acei ce preşed,
«şi bănci pentru popor. El puse, Altarul în mijloc, şi'i
«închise incinta cu o fórte frumoasă stolerie, pentru ca

«poporul să nu se pôtă apropia de Altar. Pardoséla
 «o făcu de o marmură lucrată cu o dibăcie minunată.
 «Apoi făcu a se zidi două case foarte spațioase la amên-
 «două laturile Bisericii, și unind cele două uși din mijloc,
 «în favoarea acelor ce aũ nevoie de a fi spălați în apă, și
 «curățiți prin Sântul Duh, ast-fel că acéstă pređicere este
 «cu adevérat împlinită: *Mărirea cea de pre urmă a*
 «*casei aceștiea mai mare va fi de cât cea dintâiu.*
 «(Ag. cap. 2). Stăpânul și păstorul seũ murind pentru a
 «o răscumpăra, și îmbrăcând cu nemurire și cu glorie,
 «trupul cel slab și pasibil ce luase pentru mântuirea sa,
 «trebuea ca ea să se bucure de același har. Este adevé-
 «rat că ea suspină neîncetat după o glorie mai strălucită,
 «ce o va poseda cu Ângerii, când trupurile vor fi scóse
 «din stricăciunea mormintului, însă cu tóte acestea, ea
 «este împodobită aici pre acest pămênt cu aceste podóbe
 «ce lovesc simțirele, ca un crin dupre cuvîntul prorocu-
 «lui. Să vedem cum o descrie el, îmbrăcată cu haina de
 «nunță, și împodobită cu cunună, și cum o îndémnă de a
 «mulțumi Domnului despre acésta. «*Să se bucure su-*
 «*fletul meũ intru Domnul, că m'a îmbrăcat pre*
 «*mine în haina mântuirei, și cu vestmîntul vese-*
 «*liei m'a acoperit, ca unui mire mi-a pus mie*
 «*cunună, și ca pre o mirésă m'a împodobit cu*
 «*podóbă. Și ca pămîntul ce'i crește flórea lui, și*
 «*ca o grădină ce'i răsare sémînța ei, așa va rã-*
 «*sări Domnul dreptatea, și bucuria înaintea tu-*
 «*turor neamurilor. (Isaia cap. 62).* Să ascultăm acum
 «în ce chip 'I răspunde Iisus Christos care este mirele
 «seũ, cuvîntul părintelui vecinic.

«*Nu te teme, pentru că te-ai rușinat, nici să-ți*
 «*fie rușine, pentru că te-ai ocărât, că de rușinea*
 «*cea vecinică vei uita, și de ocara vėduviei tale*
 «*mai mult nu-ți vei aduce aminte, că Domnul cel*
 «*ce te-a făcut pre tine, te va domni. Puțină vreme*
 «*te-ampărăsit, și cu milă mare te voiũ milui. Intru*
 «*mânie puțină am întors fața mea de către tine,*
 «*și cu milă vecinică te voiũ milui, đice Domnul*
 «*cel ce te-a isbăvit pre tine.*

«*Deșteptă-te, deșteptă-te, scólă-te Ierusalime,*
 «*cel ce ai bėut din mâna Domnului paharul mâ-*

«niefi lui, că paharul, căderei, și paharul mâniei
«Iași beut și l'ai deșertat. Și nu era cine să te
«mângâe din toți fiii tēi cari ai născut, și nu era
«cine să te ție de mână dintre toți fiii tēi pe cari
«ai crescut. Iată am luat din mâna ta paharul
«căderei, paharul mâniei mele, și nu vei mai a-
«daoge încă al bea. (Isaia cap. 54).

«Scólă-te, scólă-te, îmbracă tăria ta, îmbracă
«mărirea ta. Scutură praful, și te scólă și ședî,
«deslégă lanțurile grumazului tēu. (cap. 52). Ri-
«dică îprejur ochii tēi, și veđi pre toți: Iată s'aũ
«adunat și aũ venit la tine. Viũ sunt eũ, đice
«Domnul, că cu toți cu aceștia, ca cu o podóbă
«te vei îmbrăca, și vei pune pre ei îprejurul tēu.
«ca o mirésă podóba sa. Că cele pustii ale tale
«și cele risipite, și cele căđute acum te vei strimta
«de la cei ce locuesc, și se vor depărta de la tine
«cei ce te mănâncă pre tine. Și vei đice întru inima
«ta: cine a născut pre aceștiea mie, că eũ fără de fi
«am fost, și văduvă, nemernică și închisă, și pre a-
«ceștiea cine i-a hrănit mie? eũ am rēmas singură,
«dar aceștiea unde aũ fost? (Cap. 49). Iată prorociile ce
«Isaia făcuse în favórea noastră și a căroră împlinire tre-
«buia în fine să vedem. Pentru acēsta Păstorul vostru,
«a înălțat cu voea lui Dumneđeũ, și cu ajutorul cu totul
«veđut al lui Iisus Christos, acēstă Biserică, care fusese
«dărâmată, care era singură și părăsită, și a dispus'o astfel
«dupē cum i se descriesese de către oracolii lui Dumneđeũ.

«Acēstă lucrare merită fără îndoială de a fi admirată,
«când nu s'ar privi de cât aceia ce se arată pre din afară.
«Inse se consideră ceia ce represintă ea, reînnoirea inte-
«rióră a templului spiritual, care este mai pre sus de tot
«ce și póte cineva vre odată închipui. Fiiul lui Dumneđeũ
«voind a face acest edificiu dupre chipul sēu, i-a dat o
«natură necorporală și necorruptibilă, o substanță spirituală
«și înțelegătóre, unde el se póta locui cu părintele, sēu
«dupre cum promite prin aceste cuvinte: *Voiũ locui, și*
«*voiũ merge cu dânșii; și voiũ fi lor Dumneđeũ,*
«*și ei vor fi mie popor.* (Levit cap. 16) Astfel este
«starea în care sufletul a fost creat la început, pentru a
«purta chipul mirelui ceresc. Inse dupē ce prin pisma de-

«monului, a cădută în păcat, el a fost părăsit de Dumnezeu
 «și a rămas expus la violența inamicilor săi, cari tratându-l
 «cu toate meșteșugurile lor, l'a doborât, și l'a îngropat
 «sub propriile sale ruine. După o cădere atât de deplorabilă,
 «el a fost rănit nu de un porc sălbatic ci de un demon
 «nevădut, care l'a străpuns cu săgețile înflăcărâte de o
 «răutate spirituală, care a ars cu focul pasiunilor templul
 «lui Dumnezeu, care era întru el, și a profanat sanctuarul
 «său. În fine pentru a-l răpi toată speranța de mântuire, el
 «l'a împovărat prin greutatea pământului, cu care l'a a-
 «coperit. Însă cuvântul care are aceiași milostivire ca pă-
 «rintele său, a avut bunătatea de a-l îndrepta când a vădută
 «că fusese destul de pedepsit de crimele sale. Alegând
 «pentru acest sfârșit Împărații sfinți, el a curățit prin mij-
 «locul lor lumea de tirani. După aceea a ridicat oameni
 «buni pe cari-i consacrase la serviciul său prin ungerea
 «sfântă a Sacerdoțiului, și umplându-i de puterea neînvinsă
 «a duhului său, el a spălat prin ministerul lor petele ce
 «sufletele contractase în comunicația lumii. Dând astfel
 «conștiințelor voastre prima curăție el le-a încredințat ca-
 «ritabilului vostru păstor, carele având o lumină egală cu
 «ardorea zelului său lucră neîncetat a înălța în voi e-
 «ficiul spiritual, și pune acolo aur, și argint, și pietre
 «prețioase pentru a împlini în persoanele noastre această sfântă
 «prorocie: *smerită, și neașezată ai fost, n'ai avut*
 «*mângâere, iată eu găsesc ție Antrax piatra ta,*
 «*și temeliiile tale Săpăfir. Și voiți pune zăblele tale*
 «*aspis, și porțile tale pietre de cristal, și zidul*
 «*tău pietre alese. Și pre toți fiii tăi învățați lui*
 «*Dumnezeu, și întru multă pace vor fi fiii tăi. Și cu*
 «*dreptate te vei zidi, depărtedă-te de nedreptate,*
 «*și nu te vei teme, și cutremur nu se va apropiea*
 «*la tine. (Isaiea cap. 54)* Episcopul vostru întemeind
 «Biserica voastră întru dreptate, a însemnat locul fie căru
 «credincios; el a făcut din unii ca primul zid întărindu-i
 «prin credință. A făcut din alții ușa templului, și aceștia
 «sunt aceia căroră nu le-au permis de cât intrarea. A făcut
 «din alții colonele care susțin cele patru galerii ale intrării,
 «și aceștia sunt aceia căroră el explică înțelesul literar
 «a acelor patru Evanghelii. A înșirat pre alții de amândouă
 «părțile. și aceștia sunt catecumenii cari înainteză în doc-

«trina pietății, și cari se apropie de cunoștința misterilor.
 «A ales pre alții ale căror pete au fost spălate prin apa
 «Botezului, și a căror credință este întărită prin sentințele
 «Scripturii, pentru a face din ei colone cari susțin edifi-
 «ciul spiritual. A pus pre alții pentru a introduce lumina
 «ca niște ferestre. Vestibulul cu care a împodobit templul
 «este adorațiunea ce se dă lui Dumnezeu intrând. Lumina
 «ce a respins pretulindeni este adevărul Evangheliei, este
 «Iisus Christos, care-l învață, este duhul sânt care-l co-
 «munică. Credincioșii al căror suflet este luminat cu cre-
 «dința, al căror trup este împodobit cu modestie și cu
 «castitate, sunt petrele ce compun edificiul darurile sân-
 «tului Duh care reșede în suflete duple cum reșede în
 «apostoli asupra cărora se pogorâse în chip de limbă de
 «foc, sunt jețurile înalte și băncile. Iisus Christos reșede
 «el însuși în Episcop, și în acei ce țin primile ranguri
 «după el, duple cum fie care e capabil de a primi da-
 «rurile Duhului său. Conștiințele, a căror pază o au ân-
 «gerii, sunt ca tronurile unde el șade. Unicul altar este
 «inima preotului, unde Iisus Christos care este suveranul
 «Pontifice fiind de față primește jertfa spirituală și fără
 «de sânge a rugăciunelor noastre, și o presintă lui Dum-
 «nedeu părintele său, adorându-l el mai întâiu, dându-i
 «onorurile cuviincioase mărimii sale, și rugându-l să ne
 «fie la toți favorabil. Ast-fel este marele Templu ce cu-
 «vintul Etern a zidit în lume duple modelul aceluia ce
 «este mai presus de lume, pentru ca părintele său să
 «priimească acolo cultul ce i se cuvine.

«Nu este om, a cărui limbă să pôtă exprima cu dem-
 «nitate excelența acestui model, frumusețea Ierusalimului
 «ceresc, a muntelui Sionului, a cetății lui Dumnezeu care
 «este în Cer, unde cete nenumărate de Ângeri, și de
 «prunci din Chreștinii cânt laudele Domnului lor. In ade-
 «văr *ochiul n'a vădut, urechia n'a audit, și la ini-*
 «*ma omului nu s'a suit cele ce a gătit Dumne-*
 «*deu celor ce'l iubesc pre el.*

«Fiind-că începem a ne bucura de aceste bine-faceri,
 «trebuie ca bărbații, femeile și copii să unescă glasurile
 «lor pentru a mulțumi ne'ncelat lui Dumnezeu. Lui Dum-
 «nedeu, *dic, care ne iartă greșalele noastre, și care*
 «*vindecă ranele noastre, care isbăvește de la morțe*

«*vieața noastră, și care ne încununază cu milă și*
«*cu îndurări; care umple de bunătăți poftele nós-*
«*tre, și nu ne răsplătește după faptele nóstre.*
«*Pre cât sunt departe răsăriturile de la apu-*
«*suri, depărtat'au de la noi fără de legile nóstre.*
«*Dupre cum un părinte are dragoste și compătimire pen-*
«*tru fiu s'ei, ast-fel Domnul are dragoste și compătimire*
«*pentru noi. Păstrând deci tot-d'auna amintirea de haru-*
«*rile sale, având tot-d'auna înaintea spiritului, să'l iubim*
«*din tótă inima nóstră, și să'l servim din tóte puterile*
«*nóstre. Să ne sculăm spre a'l ruga cu tótă ardórea de*
«*care suntem capabili, ca să ne conserve în staulul seú,*
«*și să facă a ne bucura de pace prin Iesus Christos Mân-*
«*tuitoorul nostru, căruia se cuvine slavă în vecii vecilor.*

CAPITOLUL V.

Constituțiuni de ale Impăraților

«Cred de datorie acum de a arăta legile ce făcură atunci
«Impărații Constantin și Licinius în favórea religiunii nóstre.

Copie dupre Constituțiunea Impăraților Constantin și Licinius.

313 «Recunoscând de mult timp, că religiunea trebuie a fi
«liberă și că trebuie a lăsa la alegerea fie căruia, de a
«servi pre Dumneđeú dupre cum judecă de cuviintă, noi
«am ordonat că atât Chreștinii cât și cei-l-alți să pótă rē-
«mânea în religiunea ce ei îmbrățișase odată. Inșă fiind
«că se făcuse mențiune de mai multe secte în rescriptul nos-
«tru, unii s'au dispensat de a'l observa. Pentru acésta sosind
«cu fericire la Milan, și căutând acolo cu îngrijarea ce am
«putea face pentru binele supușilor noștri, am găsit că nu e
«nimic care să le fie atât de avantajios ca de a regula cea
«ce privește cultul lui Dumneđeú, și de a lăsa atât Chreș-
«tinilor cât și celor-l-alți, libertatea de a alege orî ce re-
«ligiune le va plăcea, pentru ca Dumneđeú să ne fie fa-
«vorabil, și tuturor celor ce viețuesc sub Imperiul nostru.
«Noi am ordonat deci ca nimenea să nu fie lipsit de li-
«bertatea de a îmbrășișa religiunea Chreștină, dar că fie
«care să pótă urma pre aceia ce ar crede a'i fi mai a-

«vantagiósă, pentru ca Dumneđeũ să ne favorizeze cu protecțiunea sa. Și apoi noi am avut rațiune de a face această ordonanță, pentru a face să înceteze tóte sectele, de care se vorbise în prima nóstră scrisóre, pentru a suprima aceia ce se părea contrariũ blândeței nóstre, și pentru a lăsa întréga libertate exercițiului religiunei Chreștine celor ce cred că trebuie să facă profesiune de ea. V'am scris această, pentru ca să știți că nu doresc ca Chreștinii să fie turburați nici într'un chip, fără totuși ca cei-l-alti să fie lipsiți de libertatea de a practica ceremoniile lor obicnuite. Ceia ce convine blândeței domniei nóstre, sub care voim ca fie care să și alégă cutare religiune ce i va plăcea. Și această am făcut cu scop de a nu micșora întru nimic din cultul lui Dumneđeũ. Dar noi ordonăm încă mai mult în favórea Chreștinilor, ca locurile, unde ei aveau obiceiũ de a face adunările lor, să le fie înapoiate fără bani, ori că au fost confiscate, înstreinate, ipotecate, sau date altora de și prin o scrisóre precedentă, vë dădusem un ordin contrariũ. Iară dacă acei ce au cumpărat aceste locuri, sau cari au fost gratificați cu ele au vr'o dreptate a ne cere în această privință, să se adreseze la guvernátorul provinciei. Insa fiind că Chreștinii posedau încă óre care locuri în comun, afară de acelea unde ei făceau adunările lor, Noi vë ordonăm expres de a le înapoia lor, cu sarcina totuși că acei ce vor fi fost constrinși de ale înapoia fără să fi luat prețul, vor putea să se adreseze la noi pentru a fi despăgubiți. Intrebuințați tótă graba posibilă pentru a pune în execuțiune această ordonanță, care va contribui mult la liniștea publică. Sperăm a obține de la Dumneđeũ prin acest mijloc, continuarea protecțiunei sale, și a favorurilor sale. Inse pentru ca minea să nu ignoreze, această lege, faceți să se publice în tóte locurile unde va fi necesar.

Copie dupre o altă constituțiune prin care aceiași Impărați, au acordat numai Creștinilor libertatea de a exercita Religiunea lor.

«Lui Anulin al nostru prea iubit, salutare.

«Bunătatea nóstră a obicinuit de a ordona nu numai

«ca nimenea să nu fie neliniștit în posesiunea bunurilor
 «sale, ci încă să se restituie fie căruî ceia ce i s'a răpit.
 «Pentru aceasta vă ordonăm, că îndată ce veți primi a-
 «céstă scrisóre, să faceți a se înapoia creștinilor bunurile
 «ce le-a aparținut în fie care cetate, și care a fost usur-
 «pate de către Decurioni, seü de către alți, fie grădini,
 «case, moșteniri, seü alte bunuri. Puneți întru aceasta o
 «astfel de grăbnicie în cât să putem recunósce cu câtă
 «bucurie, executați ordinele nóstre. Fiți sănetos, al nostru
 «prea iubit Anulin.

*Copie dupre o scrisóre prin care Constantin ordoná ca
 Episcopii să se adune la Roma într'un Sinod, pentru a
 stabili pacea Bisericii.*

«Constantin August luî Miltiade Episcop de Roma, și
 «luî Marcu. Aflând din mai multe relațiuni ce mi s'a
 «trimis de către Anulin guvernator de Africa, că Cecilian
 «Episcop de Catargena este acuzat de mai multe lucruri
 «de către colegii săi, am fost mișcat de o durere fórte
 «simțitóre pentru că aceste provincii care prin un ordin
 «special al providenței, s'aü supus de bună voe dominațiunii
 «mele, sunt desbinate, din causă că cea mai mare parte
 «din popor ia partea cea rea, și pentru că însuși Epis-
 «copii nu sunt uniți între ei. Am cređut de cuviință ca
 «Cecilian să vină la Roma cu dece din Episcopii cari l
 «acuză, și cu alți dece, ce el va crede a'i fi favorabili,
 «pentru ca să pótă fi ascultat înaintea voastră, și înaintea
 «luî Retice, Matern și Mariu colegii voștri, cărora am dat
 «ordin de a veni grabnic la Roma pentru acest scop. Decî
 «pentru ca să puteți a vă informa exact de afacere, am
 «făcut să se libereze colegilor voștri o copie dupre me-
 «moriile ce mi-aü trimis Anulin. Examinați cu luare aminte
 «în ce mod acéstă contestațiune trebuie a fi terminată
 «dupre dreptate, pentru că voi știți, că am un respect
 «atât de mare pentru Biserica sfântă și Catholică, încât nu
 «pot suferi ca să lăsați în mijlocul ei nici un motiv de
 «desbinare. Rog pre Dumneđeü să vă conserve întru
 «mulți ani.

*Copie dupre o altă scrisóre a Impèratului Constantin, prin
 care ordoná o ultă adunare de episcopi.*

«Constantin August luî Chreste episcop de Siracusa.

«Depărtându-se unii de simțimentul Bisericii Catholice,
«dorința de a'i readuce înapoi m'a îndemnat a ordona
«ca câți-va episcopi din Galia, și ambele partide ce se
«certau cu îndărătnicie în Africa, să vină la Roma, și
«în prezența episcopului acestei cetăți, să se examineze
«neînțelegerea lor, și să se siléscă de a o termina. Inșă
«fiind că unii, fără a avea grije de propria lor mântuire,
«și fără a păzi respectul ce dătoresc credinței, refusă de
«a consimți la sentința ce a fost dată, sub pretext că
«ea n'a fost dată de cât de un mic număr de episcopi cu
«mare precipitare, și fără ca afacerea să fi fost exami-
«nată cu luare aminte, și continuu în schismă, în loc de
«a trăi în unire, ceia ce dă un mare scandal acelor chiar
«ce sunt inimici ai Religiei, am cređut de datorie a
«face ast-fel ca această contestațiune ce n'a trebuit a fi
«reinoită de la darea sentinței să fie în fine terminată.
«Ordonând decî ca mai mulți episcopi să se adune din
«diferite locuri, în cetatea de Arles, înaintea primii țile
«a lui August, am cređut de asemenea a vă face cunos-
«cut ca să luați o trăsură publică, ce vi se va da de La-
«tronian colector din Sicilia, ca să mergeți în acel timp
«în această cetate, cu două eclasiastici de al douăilea rang,
«pre cari veți vroi a alege, și trei valeți cari să vă ser-
«vescă în călătorie, pentru că prin socotința adunării,
«astă contestațiune ce duréză prea cu îndărătnicie și
«cu scandal, să pótă fi decisă, după ce se vor asculta ra-
«țiunile ambelor părți. Rog pre Dumneđu să vă conserve
«în sănătate mulți ani.

CAPITOLUL VI.

*Afaceri de ale Creștinilor. Copie dupre o scrisóre
prin care Constantin dă avere Bisericii.*

«Constantin August lui Cecilian episcop de Cartagena.
«Hotărând de a contribui la ceia ce va fi necesar la chel-
«tuéla miniștrilor ce servesc religiunea Chreștină în A-
«frica, în Numidia, și în ambele Mauritani; am făcut cu-
«noscút lui Vesus perfectisim logothet de Africa, ca să
«vă numere șapte mii cinci sute de mine. După ce le
«veți priimi veți face a le distribui dupre statul ce v'a

«trimis Osius. Iar dacă după acesta ve va lipsi încă ceva,
«cereți la Heraclides procurator al moșilor mele, căruia
«am dat ordin prin viu grai, de a ve procura tot ce
«veți pofti. Dar fiind că am auzit că unii corup spiritul
«poporului prin rătăcirile lor, vroesc ca să știți că am
«poruncit lui Anulin Proconsul, și Patrice Vicar al pre-
«fecților de a nu suferi această desordine. Ast-fel dacă veți
«observa că aceste persoane stăruesc în nebunia lor, să
«nu lipșiți de a le denunța judecătorilor, pentru ca să i
«pedepsescă după ordinul ce le-am dat. Rog dar pre
«Dumnezeu să ve conserve mulți ani.

CAPITOLUL VII.

*Privilegii acordate Ecclesiasticilor. Copie după
scrisoarea lui Constantin, prin care scutește
pre Ecclesiastici de funcțiunile publice.*

«Lui Anulin al nostru prea-iubit, salutare. Fiind con-
«statat că desprețul religiunii a atras un mare număr de
«nenorociri și de disgrații asupra Imperiului, și că ingri-
«jirea ce se ia de a i practica datorile, l umple de pros-
«peritate și de fericire, am hotărât de a recompensa pre
«acei ce lucrază la înflorirea cultului prin sântenia mi-
«nisterului lor. Pentru acesta voesc ca toți acei ce se
«chiamă clerici și cari servesc Biserica al cărei păstor
«este Cecilian în întinderea provinciei ce ve este incre-
«dintată, să fie scutiți de toate funcțiunile publice, pen-
«tru ca să nu se ocupe de cât de cultul ce ei datoresc
«lui Dumnezeu, fără a fi deturnați de la acesta prin nici
«o împiedecare. Aplicarea și zelul cu care ei indeplinesc
«ministerul lor va atrage mari avantaje asupra Imperiului.
«Fiți sănătos al meu prea iubit Anulin.

CAPITOLUL VIII.

Schimbarea lui Licinius, și mórtea sa.

Iată abundența bunătăților ce aū eșit din pacea ce
Mântuitorul ne-a dat prin harul său, și fericita stare în
care era Biserica, când pisma demonului inamic a totă

virtutea nu putu suferi prosperitatea noastră. Pedepsele cu care crimele tiranilor fură pedepsite, nu putură face înțelept pre Licinius, nici a'l reținea în terminii moderațiunii. De și nu'i lipsi nimic la fericirea sa, și că împărțind cu Constantin autoritatea suverană, el avu onórea de a fi aliatul său, și de a ține primul rang după dânsul, el iubi mai bine a imita pre tirani, a căror mórte funestă văduse, de cât pre bunii Principi, și a ațâța mânia celui mai blând din Impărați, de cât de a conserva amicitia sa. Fiind agitat de o furiósă gelosie, el declară războiul bine-făcătorului său, fără a respecta legile naturei și ale alianței lor, nici religiunea jurămintelor sale. Nu s'ar putea ca să dorască cine-va vre odată semne mai mari de amicitie ca acelea ce'i dăduse Constantin, în onórea alianței sale, dându-i pre sora sa în căsătorie; comunicându-i suverana putere ce priimise de la strămoșii săi, și împărțind cu dânsul tronul său. Cu tóte acestea acest perfid în loc de a recunósște bine-facerile sale, nu'i dădu în schimb de cât rele servicii. El 'i întinse în fie care di curse; complotă contra lui, și căută pentru a'l perde cele mai detestabile mijlóce ce póte inventa trădarea cea mai négră. El ascunse la început planurile sale, și prefăcându-se de a fi amic lui Constantin, spera de a'l ruina prin vicleșugurile sale. Insă Dumneđeű avea grije de a'l păzi, și de a descoperi cursele inamicilor săi. Licinius recunoscând deci că vicleșugurile nu'i puteau reuși, veni la un războiul pe față. El nu'l declară numai lui Constantin, ci 'l declară însuși lui Dumneđeű, persecutând pre creștiniil ce locuia în pământurile de sub ascultarea sa, deși ei nu'i făcuse rău nici odată. Exemplul tiranilor a căror insolență o reprimase el însuși, nu'l putu întórce de la acéstă nelegiuire, ci luând armele nu atât contra lui Constantin pre cât contra lui Dumneđeű, alungă pre creștini din palatul său, și se lipsi de ajutorul rugăciunelor ce ei făcea atât pentru dânsul, cât și pentru restul ómenilor, dupre sfântul obicei al Religiunii lor.

Apoi ordonă ca militarii care ar refusa de a jertfi demonilor să fie alungați afară din armată. Nu este necesar de a vorbi de nedreptatea și nelegiuirea legilor sale. El opri de a duce demâncare celor ce murea de fóme în temnițe, adică opri rudele de a ajuta rudele lor, nici de

a fi mișcați de mizeria lor. El ordonă că acei ce ar mângâia pe cei închiși, vor fi închiși cu ei în temnițe, și condamnați la același supliciu. Ce voi dice de cutezarea ce a avut de a înlătura legile cele mai vechi și cele mai cu înțelepciune aședate, atingătoare de căsătorie, seú de testamente, și de a introduce în loc obiceiuri streine? El inventă felurite mijloce de a scóte bani de la supuși seú, și chiar de a profita de succesiunea ómenilor de la țară. Vorbi-voiú óre de nevinovații ce a izgonit? de ómenii de pozițiune, pe cari i-a pus în temnițe pentru a sacrifica pe femeele lor desfrânării unor desfrânați? de femeele măritate și de fetele ce el a violat, deși era într'o extremă bătrânețe? orí cât de enorme să fie aceste prime crime ele pot părea ușóre de se vor compara cu acele ce a comis mai pe urmă. El s'a urcat până la acest exces de furie încât a atacat pre Episcopii ce'i sciea aú fi contrari, ca fiind servitori aú lui Dumneđeú. El nu'i atacá totuși pe față pentru că se temea de puterea lui Constantin, ci în secret și desfácându-se cu trădare de cei mai buní prin Ministerul Oficerilor seú. Felul de mórte ce el le procurá la Amasée, și în alte cetáți din Pont, este un fel de mórte nouă și neauđită. El ordoná de a dárâma unile Biserici și de a închide pre altele, astfel că niminea nu mai putea să mérgá acolo pentru a face rugăciunile sale. El lucra astfel în cugetarea ce'i dedea cunoscínța ce avea de crimele sale, că nu pentru el se făcea aceste rugăciuni, ci pentru Constantin. Guvernatorií de provincií pentru a câștiga bunele sale grații condamnáu pre Episcopi la aceléși suplicii ca pre cei mai scelerați dintre toți ómenii. Pe unii 'i rupeau în bucáți, și arunca membrele lor în mare pentru a servi de hrana pescilor. Servitorií lui Dumneđeú furá atuncea siliți de a pârâsi casele lor și de a căuta asigurarea lor în cele mai grozave pustietáți, pe vêrfurile celor mai înalți munți, și în mijlocul celor mai dese păduri. Aceste detestabile planuri reușind tiranului, el era gata de a ridica o persecútiune generală dacă Dumneđeú n'ar fi adus contra lui pre Constantin, și nu l'ar fi arétat ca o stea mântuitoare pentru a împráștia furtuna ce ne amenința.

CAPITOLUL IX.

Victoria lui Constantin. Folósele ce el a adus Imperiului. (an. 325)

Victoria sa și triumful său fură prețul, cu care cerul recompensă pietatea sa. El vădu sub picioarele sale pre tiranul biruit cu amicii săi prin mâna cea atot puternică a lui Dumneđeű. Neputënd mai mult suferi excesul est-travanțelor sale, el făcu o dréptă amestecare de milostivire și de dreptate, și se hotărâ de a scăpa pre cei slabi de apăsare, și de a conserva un mare număr de nevino-vați, făcënd a peri un mic număr de culpabili. El nu întrebuintase mai înainte de cât blândeța sa, și avuse milă de un om ce nu o merita. Căci această blândețe și această milă nu serviră la nimic de a scóte pre acest mizerabil din crimele sale. Din contră turbarea de care era animat contra supușilor săi, crescënd din ți în ți, nu le răminea mai mult nici o speranță. Pentru acesta Constantin ne-învinșul apărător al ómenilor de bine, unind ura viciului cu iubirea virtuței, întreprinse răsboiul cu Crispe Cesar fiul său, pentru a scăpa pre toți cei ce gemeau în apăsare. Acești doi principi invocând ajutorul Fiului lui Dumneđeű, carele este Dumneđeű el însuși, și Suveran al Impéraților, împărțiră împreună trupele lor, incunjurară pre inimizii lor și îi învinseră fără greutate. Acești ómeni atât de mândri ce cu puțin mai nainte nu răsparaű de cât singe și carnagiű, fură exterminați într'un moment, fără să rămăe nici o amintire de numele lor. Icónele lor chiar și cele-l-alte monumente ale vanității lor avură parte la infamia lor. Licinius suferi aceiași pedépsă ca acelor-l-alti tiranți, a cărora îngâmfare o văduse rușinată. Inse exemplul supliciuului lor neputënd a'l corige, el le urmă în nelegiuirea lor, și căđu în prăpastia în care ei perise într'un chip mizerabil.

Constantin căștigând această celebră victorie cu Crispe Cesar fiul său, credincios imitator al virtuților sale, puse iarăși Orientul sub ascultarea sa, și uni în un singur corp aceste părți ale Imperiului, care fusese separate. Popórele liberate de frică apăsării, sub care gemuse atât de lung timp, nu cugetaű mai mult de cât de a da semne

publice de bucuria lor. Intristarea nu se mai arăta pe fețele lor. Nu se mai auzea plângeră din gurile lor. Nu se mai auzea de cât cântări prin care mulțumeau lui Dumnezeu de scăparea lor, Impăratului și filor săi. Ei uitase totă mizeria lor trecută, și nelegiuirea cu care fusese persecutați, și se bucurau cu plăcere de bunurile prezente în așteptarea bunurilor viitoare. Se publică pretutindeni edictele învingătorului, și legile ce nu era mai puțin proprii pietății sale cât și a magnificenței sale. Dinația fusese distrusă astfel; Constantin și fii săi se bucurară fără invidie de autoritatea legitimă, și dădură în tot cursul faptelor lor, mărturisiri strălucite de pietatea lor către Dumnezeu, pe care-l recunoscă de unicul autor al prosperității, și al mării lor.

FINITUL PĂRTEI ÎNTÂI

A DOUA SCRIERE A LUI EUSEBIE

A DOUA SCRIERE A LUI EUSEBIE.

VIETA IMPERATULUI CONSTANTIN

Întocmită de Eusebie Episcop de Cesareia.

CARTEA ÎNTÂEA.

CAPITOLUL I.

PREFAȚA

Am vădut de două oi veseliile publice, cu care tôte popórele aũ celebrat în onórea Impératului jocurile ce se reinoesc din ȃce în ȃce anĩ, de la începutul domniei sale. În al doué-ȃce-lea an am avut onórea de a releva mărimea victoriilor sale, prin un discurs ce am roslit în prezenȃa sfinȃilor Episcopi, în mijlocul căroră se afla și el. Nu de mult și în al trei-ȃcelea an al Imperiului sėũ, am făcut în palatul sėũ un alt panegiric spre lauda sa. Ași vroĩ bucuros de a continua acum elogiile sale, însă noutatea lucrurilor ce mă înconjóră, mă pun în mirare și mă reduc la tăcere. Orĩ în ce parte mă întorc, orĩ spre rėsărit, orĩ spre apus, orĩ de privesc cerul saũ pământul mi se înfăȃșoză imagina acestui principe. Vėđ pre principii fiĩ sėĩ, cari ca niște stele noi, rėsândesc în tot universul splendórea puternicieĩ sale, și 'l tac a domni cu autoritate mai absolută ca nici odată. Ei nu se bucuraũ în timpul vieȃei sale de cât de demnitatea de Cesari. Inse acum, ei a succedat la tóte titlurile sale ca și la pietatea sa.

CAPITOLUL II.

Urmarca Prefaȃii.

Mărturisesc, că sunt răpit de admiraȃiune, când vėd că

acest Impărat care convorbea, sunt puține ȃile, cu noi într'un corp muritor, primește după mórtea sa, când natura respinge tot ce'í este nefolositor, aceléși onoruri și aceléși laude ce primea în timpul vieței sale. Când înalț spiritul meu până la cer, și când vedú acolo pre fericitul seú suflet, care s'a desbrăcat de un vestmînt stricăcios, pentru a se 'mbrăca cu nemurirea, și care a schimbat o Impărăție timporală, supusă la mií de slăbiciuni, cu o alta care este vecinică, și care nu are nici imperfecțiune nici defect, rămân ca uimit, mă condemn însumi la tăcere și las însărcinarea de a'l lăuda cuvîntului etern și dumnezeesc, care singur póte confirma în mod neînvinc adevărul celor ce el spune.

CAPITOLUL III.

Onoruri făcute principilor buni. Pedepse tiranilor.

Acest cuvînt infailibil și neschimbător a arătat, chiar în acéstă viață, împlinirea celor ce el a fost pređis; că acei ce'l vor onora vor fi recompensați, și acei ce se vor declara inimici ai seí, vor fi autorii propriei lor ruine. El a arătat cât este de trist sfârșitul tiranilor, cari iaú armele contra lui Dumnezeu, și cât este de fericită însuși mórtea care a terminat fericita viață a lui Constantin, cât este de dorită, cât de lăudabilă și demnă de a fi consacrată prin monumente solide și trainice. Ómenii cari de sine însuși nu sunt de cât slăbiciune, au găsit o slabă consolațiune contra morții, când ei a făcut portretul acelor pe cari vroea a'l onora, și când a sperat de a eternisa memoria lor, saú prin o icónă de ceară, saú prin o statuie, saú prin o inscripție săpată pe lemn, orí pe pétră. Nu trebuie un fórte lung spațiu de timp pentru a distruge aceste monumente, cari nu represintă de cât corpul, și cari nu conservă nimic din suflet. Totuși aceia a căror speranță are aceleași margini ca și vieața lor, s'au mulțumit cu acestea. Insa Dumnezeu carele este mântuitorul comun a'l tuturor ómenilor, și carele pregătește persónelor pióse, recompense care sunt mai presus de cugetările nóstre, le dá recompense ca un amanet și o probă chiar în acéstă viață. Acestea sunt făgăduințele cuprinse în cărțile prorocilor, și îndeplinite în

persóna acelor ce a fost eminenți în sfințenie, și mai cu sémă în persóna incomparabilului nostru Impérat, carele făcându-se mai plăcut lui Dumneșeu ca niminea din predecesorii săi, a fost propus veacului nostru ca un perfect model de vrtute.

CAPITOLUL IV.

Onoruri făcute lui Constantin.

Dumneșeu care l'a ales spre a autorisa pietatea în tótă întinderea universului, i-a fost favorabil în cursul domniei sale, de la început până la sfârșit. El l'a pus singur dintre principii pe un loc înalt, ca o lumină strălucitoare pentru a lumina pre tóte popóarele și ca un eloquent predicator, pentru a predica sfințele maxime ale adevératei Religii.

CAPITOLUL V.

Anii vieței și ai domniei sale

Dumneșeu l'a menținut ceva mai mult de trei-șeci de ani pe tron, și ceva mai mult de șase-șeci pe pământ, fiind că l' destinase pentru a fi o iconă vie a puterniciei sale, El l'a făcut de a triumfa asupra mândriei órbe, și nelegiuirei dēsnașeđuite a tiranilor și a uriașilor, cari luaseră armele contra Majestăței sale suverane și eterne. El aș dispărut mai îndată ce începuse a se arăta, în timp ce Dumneșeu, carele este singur, a înarmat pre servitorul său singur contra mulțimii neleguiuților, i-a dat puterea de a i extermina duple fața pământului, și l'a așeđat ca pre un doctor al tuturor popórelor, care declară sus și tare că nu cunoșce de cât un Dumneșeu și că desprețuesce pe Idoli.

CAPITOLUL VI.

El se laudă de a se numi servitor al lui Dumneșeu, și îndeplini cu credință datoriile la care l' obligă această calitate. Dumneșeu, ca recompensă, l' făcú stăpân inamicilor săi. Ii acordă glorioșe victorii cum nu acordase nici odată

nimăruî altuia, întinse autoritatea sa asupra unui mai mare număr de națiuni, cum nu se întinsese nici odată autoritatea predecesorilor săi, și 'l dăruî cu o fericire ce nu fu întreruptă de nici o disgrație în tot cursul domniei sale.

CAPITOLUL VII.

Constantin comparat cu Cyrus și cu Alexandru.

Istoria veche n'a celebrat nici odată pre nici un principe care a stat pe tron cu atâta strălucire ca pe Cyrus. Cu toate acestea totă viața sa n'a fost fericită, fiind că mórtea sa a fost nenorocită, și nu numai că a fost violentă, ci încă i-a fost procurată de către o femeie. Grecii publică, că Alexandru a supus ascultării sale o mulțime de națiuni. Însă ei sunt de acord că ruinându'și sănătatea prin beție și prin desfrânări, el a perit ca vai de lume, înainte de a fi ajuns la o vârstă înaintată. El n'a trăit de cât trei-zeci și doi de ani, și n'a domnit de cât deuce ani. El a trecut cu o repediciune asemenea fulgerului, a ruinat Cetățile, și a adus în servitudine națiunile. Însă pe când el plângea pierderea unui băiat tiner, de care era nebunește înamorat mórtea 'l răpi în flórea tinereții sale, și într'o țară streină, fără copii, ca să nu mai turbure mai mult liniștea publică. Împărăția sa fu împărțită îndată de către Oficerii cari se luptase odinioară sub stégurile sale. Cu toate acestea el nu datorește reputația sa de cât excesului disordinilor sale și nu'l laudă de cât pentru că a săvârșit atâtea crime.

CAPITOLUL VIII.

Constantin aduce mai tot universulla ascultarea sa.

Împăratul nostru a început de a domni la vârsta, la care acest rege al Macedoniei încetă de a mai trăi. Însă el a trăit de două ori mai mult ca dânsul. După ce a așezat în armata sa o disciplină cu totul conformă cu modestia și cu pietatea creștină, el o duse până în Englitera. El aduse la ascultarea sa Schiția acea țară ce se întinde atât de mult în nord, și care este locuită de

diferite popóre. El a întins marginele Imperiului său de o parte până în Etyopia spre miadă-qi, și de altă parte spre orient. El a răspândit lumina pietăței sale până la Indiă, și a câștigat astfel afecțiunea principilor, a Seniorilor, și a Satrapilor, în cât ei 'i trimeteau ambasadori și presente, 'i ridicau statui în țara lor, și 'i făceau numele său mai renumit cum nu fusese nici odată numele vre unui Imperat. Totuși, trebuie a mărturisi că el dorea mai puțin de a fi cunoscut de aceste popóre, de cât, de a le face cunoscut pre Dumneșeu, a cărui glorie o răs, ândea.

CAPITOLUL IX.

Constantin lăsă copiilor săi Imperiul ce priimise de la părintele său.

Cuvintele prin care el a răspândit această glorie a fost susținute prin fapte solide, prin practica constantă a tot felul de virtuți, prin pietatea, prin liberalitatea ce el a exercitat către amicii și cei de aproape ai săi, prin blândeța ce a întrebuițat către supușii săi. Dumneșeu a cărui glorie el a răspândit, a recompensat lungile sale lucrări cu o domnie eternă. El 'i-a dat trei fii ca sucesori ai puterii sale, și ea va trece urmașilor lor prin o sucesiune continuă. Se pare că numai Dumneșeu este care i-a făcut onoruri atât de extra-ordinare pe pământ, și l'a înălțat la o glorie nemuritoare în cer, care poté să 'i facă cu demnitate lauda sa, al cărui subiet el 'l conservă scris în caractere ce nu se pot șterge.

CAPITOLUL X.

Istoria vieții lui Constantin este folositore saū chiar necesară publicului.

Deși înțeleg îndestul cât e de greu de a vorbi cu demnitate de fericirea ce a însoțit pre acest incomparabil principe în tot cursul vieții sale, în loc că nu e nici un pericol de a tăcea, nu pot cu toate acestea de a mă dispensa spre a descrie pe scurt de a o face cunoscut posterității, și pentru a evita în același timp imputarea ce mi s'ar

putea face că mă tem de a lucra. Căci de și am foarte puțină capacitate, cred de datorie de a întrebuița puținul ce am de a releva meritul acestui principe ce s'a ocupat neconținut de a procura gloria lui Dumnezeu. Sunt chiar convins că acesta va fi o lucrare foarte folositoare publicului. Aș nu ar fi un lucru rușinos că s'a găsit spirite excelente cari aș scris istoria lui Neron, și a câtor-va altor Impărați mai scelerați de cât dânsul, și cari aș tratat cu multă eleganță un subiect atât de urâcios, și eu să trec sub tăcere eminentele calități ale unui principe asemenea cărui antichitatea n'a avut nici odată, și pe care Dumnezeu mi-a făcut harul nu numai de a'l vedea, ci și de a'l cunoște și de a vorbi cu el ca cu un prieten?

CAPITOLUL XI.

Nu se va vorbi în viața lui Constantin de cât de fapte ce privesc pietatea.

Mi se cuvine mie mai bine de cât nimănuî altuia de a scri ceia ce știu din virtuțile Impăratului nostru, și de a'l face cunoscut acelor pe cari bunele exemple îndemnă la iubirea de Dumnezeu. Unii a întreprins din amicitie, din ură, sau din vanitate de a scrie vieți unde nu era nimic de recomandat, și fapte care nu erau bune de a fi imitate. Ei aș întrebuițat câte odată termenii foarte măreți pentru a reprezenta crimele cele mai grozave. Ei aș expus în ochii posterității fapte ce trebuiesc a fi îngropate sub întuneric, și a învățat răul unor persoane nevinovate, și care prin o favoare particulară a lui Dumnezeu n'aș cunoștința răului. Eu nu am ca dânsii avantajele elocutenței pentru a înfrumuseța subiectul meu. Inșă am un subiect a cărui frumusețe pôte da o podobă discursului. Acei ce aduc cetirei, un spirit bine dispus, n'ar putea face mai folositoare cetiri de cât acele ce conțin fapte de pietate. Pentru acestea nu cred că trebuie acum a reprezenta răsbóele, bătăliile, victoriile, triumfurile lui Constantin, nici legile ce a făcut el pentru guvernămîntul statului său, și pentru binele supușilpr săi. Voi trece sub tăcere tóte cele-l-alte întreprinderi ale sale, și nu voi vorbi de cât de acele ce privesc serviciul lui Dumnezeu. Voi alege pre cele mai

propriu de a fi transmise posterității, și voiți face istorisirea lor pre cât 'mă va fi cu puțință în mai puține cuvinte. Aici este timpul de a publica cu o întregă libertate laudele acestui incomparabil Impărat. Nu'mă era permis de a o face în timpul vieței sale, din cauza schimbărilor cărora e supusă nestatornicia ómenilor. Rog pre Dumneđeũ și pre cuvintul sėũ Dumneđeesc, de a'mă ajuta în acėstă lucrare. Voiũ începe-o prin istorisirea celor ce s'aũ întēplat lui Constantin din tinereța sa.

CAPITOLUL XII.

Constantin e crescut în Palatul tiranilor cum fusese crescut și Moisi.

Istoria veche spune că jidoviĩ aũ fost odiniórá tratați fórtē tiranicește de către Impērațiũ Egiptului. Inse când Dumneđeũ a bine voit de a'ĩ libera de jugul acestei nedrepte stăpāniri, el dispuse astfel de educația lui Moisi, în cât el fu crescut în palatul Impēraților, și învăță acolo maximile țerei. Când el a ajuns la vârsta de majoritate, și când dreptatea dumneđeiască a vroit să răsbune pre nevinovați, și să pedepsescă pre persecutoriĩ lor, prorocul a eșit din curte spre a executa ordinele lui Dumneđeũ. El s'a despărțit de tiraniĩ cari 'l nutrise în copilăria sa, și s'a dus la frațiĩ sėi. Dumneđeũ l'a pus căpetenie jidovilor, i-a liberat din sclavie prin mijlocirea sa și a trimis din cer pedepsile asupra tiranilor, cariĩ apāsaseră. Acėstă veche istorie este cunoscută de tótă lumea, de și ea este luată de către mai mulți ca o fabulă. Același Dumneđeũ a produs în seculul nostru o minune, care nu are, nimic fabulos, și care fiind expusă propriilor noștri ochi este mai sigură de cât tot ce am putea afla din spunerea altuea. Tiraniĩ aũ luat armele contra lui Dumneđeũ, și aũ persecutat Biserica sa. Constantin i-a exterminat mai pe urmă, a trăit cu dīnșii în tinereța sa, dupre cum Moisi credinciosul servitor al lui Dumneđeũ trăise cu acei din Egipt. Deși a fost într'o vėrstă fórtē susceptibilă de rele impresiuni, el nu luă nici o parte la corupțiunea moravurilor lor. Bunătatea sa firėscă susținută de duhul lui Dumneđeũ, nu se plecă de cât la pietate, la care fu de asemenea îndemnat prin exemplul părintelui

său. Nu ne-am putea opri de a vorbi de acest părinte atât de celebru, de Constantie cel mai ilustru Impărat din secolul nostru, nici de a remarca în puține cuvinte ceia ce este în viața sa, care poate releva gloria lui Constantin fiul său.

CAPITOLUL XIII.

Constantin se obține de a persecuta pe creștini.

În timp ce Imperiul era guvernat de patru Principi, Constantie păzi o conduită cu totul contrarie conduitei celorl-aiți, și întreținu în mod sincer pacea cu Dumnezeu. El se depărtă tot-deauna de nelegiuirea cu care ei atacară Biserica, și dărimară până în temelie locurile adunărilor noastre și ale rugăciunilor noastre. El nu prihăni nici odată ca dânșii conștiința sa prin vătura sângelui nevinovat. Nici odată el nu s'a plecat ca dênșii la cultul Idolilor, și nici odată n'a constrins cu dênșii pre supușii săi de a purta jugul același servitudinii. El a procurat popórelor o pace profundă, mulțumită căruia ei au putut îndeplini în liniște exercițiul pietății.

Pe când cei-l-aiți Impărați împovărară atât de puternic pre supușii lor de imposite, în cât le făcură viața mai întristătoare și mai nesuferită de cât mórtea, Constantin guverna pre ai săi cu o blândeță părintéscă. Fiind că laudele sale sunt în gura a tótă lumea, nu voiú alege de cât una saú doué din faptele sale, din care se va putea judeca despre cele-l-alte, și voiú începe a trata subiectul ce mi-am propus.

CAPITOLUL XIV.

Constatie umple tesaurul public prin dibăcia sa și înapoează îndată supușilor săi tot ce ei aduseră acolo.

Fiind că Constantie avea o mare reputație de moderație de blândeță, de pietate, și că în adevăr el-trata pre supușii săi atât de favorabil, în cât tesaurul său era mai sleit, Diocletian, care era cel întâiú și cel mai vechiú din Im-

părați, trimise se 'i facă împutare de puțină îngrijire ce el lua de la interesele statului, și de sărăcia la care el se reducea însăși prin negligența sa.

Constantie porunci Ambasadorilor lui Dioclețian, de a rămânea câte-va zile la Curtea sa, și trimetând îndată de a chema pre cei mai bogați din supușii săi, le declară că acésta era o ocasiune când ei puteau să 'i dea probe de afecțiunea ce ei aveau în serviciul său. N'a fost niminea care să nu aducă cu bucurie aur, argint și mobile prețioase la tesaurul împărătesc și care să nu se grăbescă de a executa ordinele Princepelui său cu mai multă ardóre și zel de cât cei-l-alți. Când tesaurul împărătesei, fu plin de o adunătură minunată de tot felul de bogății, Constantie le arătă Ambasadorilor lui Dioclețian, și le duse că de mult timp ele erau ale lui, și că le lăsase până atunci, ca în deposit în mâinile supușilor săi. Ambasadorii se întorseră cuprinși de mirare. Se duse că îndată după plecarea lor, Constantie lăuda afecțiunea ce 'i mărturisiseră supușii săi, și le înapoie cele ce ei aduseseră tesaurului său. Acésta faptă este fără îndoială un mare semn de blândețea sa. Voiu spune și o alta care este o probă de pietatea sa.

CAPITOLUL XV.

Persecuțiunea ridicată de cei-l-alți Impărați.

Guvernatorii Provinciilor persecutară din ordinul lui Dioclețian pre toți acei ce făceau profesii de cultul lui Dumnezeu. Cei dintâi cari se luptară pentru apărarea Religiei, și cari se expuseră ferului, focului și la tot felul de pericole și de muncă fură Ofițerii Curții. Principii cari 'i condamnară la mörte, perdură prin greșala lor pre cei mai buni supuși ce avură, și se lipsiră de fructul rugăciunilor ce ei făceau neconținut pentru prosperitatea Imperiului.

CAPITOLUL XVI.

Constantie isgonește din palatul său pre Creștinii, cari voiseră a jertfi Idolilor, și reține în palat pre acei ce refuzase de a jertfi.

Constantie, în loc de a urma exemplul lor, luă o hotărîre

plină de o rară înțelepciune, și săvârși o faptă foarte minunată, și care nu se poate auzi de cine-va, fără a fi cuprins de mirare. El lăsă la alegerea tuturor oficerilor din curtea sa, și însuși a judecătorilor cari erau ridicați la cele întâi demnități, său de a jertfi Idolilor, și de a conserva rangul lor și dregătoriile lor jertfind, său de a refusa să jertfescă, și de a perde dregătoriile lor, și bunele sale grații. Când ei s'au declarat, și unii au luat o hotărâre, și alții alta, Constantie descoperi secretul ce ținuse ascuns până atunci; blamă dorința prea mare ce aveau unii de a conserva averea lor, și viața lor, și declară incapabili de dregătoriile lor, și le spuse că fiind necredincioși lui Dumnezeu, ei n'ar fi credincioși principelui lor. Din contră laudă credința celor-l-alți, le spuse că ei n'ar fi mai puțin credincioși principelui lor, de cum a fost credincioși Dumnezeului lor, că ar apăra Imperiul cu mult curagiū de cât cei-l-alți, și ar face din ei principala putere, și cel mai bogat tesaur.

CAPITOLUL XVII.

Pietatea lui Constantie față de Mântuitorul.

Iată descrierea pe scurt ce voeam a face despre viața și despre moravurile lui Constantie, părintele lui Constantin. Ori cine va observa cu ore care atenție, modul cu care el a murit, va recunoște cu înlesnire diferența ce Dumnezeu a vroit a pune între sfârșitul său și între sfârșitul celor-l-alți principii. După ce în timp de mai mulți ani a dat exemplul tuturor virtuților demne de un mare împărat, după ce a recunoscut pre singurul Dumnezeu care a creat universul, și a condamnat nelegiuirea acelor ce adoraū mai mulți dumnezei, el întări palatul său prin rugăciunile persoanelor de pietate, și petrecu restul vieții sale cu odihnă și cu reputație. El se bucură de această fericire atât de rară, pe care mai mulți o făcu a consista în a nu primi nici o injurie, și a nu face injurie nimănui. În tot cursul pa-cinic al domniei sale, el consacră totă familia sa, Impărătesa femeia sa, și principii fiii săi, în serviciul lui Dumnezeu, carele este suveranul Impărăților. Curtea sa era o adunare de adevărați credincioși, între cari era sfinții servitori ai lui Dumnezeu, cari făceau neconținute rugăciuni pen-

tru conservarea persoanei principelui, în loc că la curtea celorl-alți Impărați unde nu era permis de a vorbi de creștini.

CAPITOLUL XVIII.

*Constantie e cel mai vechiă din Impărați.
El are un mare număr de copii.*

Dumnezeu nu lasă pietatea sa fără recompensă. Cuvârând după aceea el avu întâiul rang între Impărați. Cel două mai vechi renunțând, nu știu din ce motiv la suverana putere, în al doilea an al persecuțiunii, el fu recunoscut în calitate de cel întâi. Era mult timp de când fusese declarat Cesar, cu Galerie. Inșă după ce a îndeplinit această demnitate cu multă glorie, el fu ridicat la cel mai înalt rang de și fu proclamat întâiul din Impărați. El avu un mai mare număr de copii ca nici unul din colegii săi. Când el fu aproape de a plăti, în o adincă bătrâneță, tributul ce toți ómenii datoresc naturii, Dumnezeu făcu ast-fel că Constantin fiul său cel mai mare se găsi de față, pentru a lua succesiunea autorității suverane.

CAPITOLUL XIX.

*Constantin face o călătorie în Palestina cu
Diocletian*

Constantin viețua în mijlocul colegilor lui Constantie părintele său, după cum Moisi viețuise la curtea Impăraților Egiptului. Când ajunse în flórea vârstei sale, el capătă mare considerațiune pe lângă dênșii. L'am vedut atuncea trecând prin Palestina la drépta lui Dioclețian cel mai vechiu din Impărați, când tótă lumea alerga cu mulțimea pentru a'l vedea, și pentru a admira semnele de generositate și de înălțare ce se arăta pe fața sa.

Nu eran imenep e care să nu'l fi întrecut în înălțime, în frumuseță, și în putere. El era totuși mai bogat înzestrat cu virtuțile sufletului de cât acelea ale trupului. El avea un naturel escelent ce 'l cultivase prin studii, și pe care Dumnezeu 'l relevase prin darurile unei înțelepciuni cerești.

CAPITOLUL XX.

Constantin merge la părintele său.

Ardorea curagiului său, și înălțarea sufletului său, produse gelosie și frică celor-l-alți Impărați. Când el a descoperit planul lor cel rău, și cursele ce ei 'i întinse-
seră el fugi ca Moise, și merse la părintele său. Dumne-
deu 'l favorisă în tote acestea de o protecție atât de
vedută, în cât nedreptatea inamicilor săi 'i-deschise în
cât-va drumul, prin care el ajunsese la Imperiū.

CAPITOLUL XXI.

Mórtea lui Constantie.

Constantie evitând cu fericire cursa ce 'i întinse inimi-
cī săi, ajunsese în fine după o lungă călătorie la Constantie pă-
rintele său pe care 'l găsi aprópe de a-și da sfirșitul. Când îl
vedū întorcându-se într'un timp când nu nădējduca, el se
sculă pe ședutul său, 'limbrățișă, asigură că era ușurat
prin prezența sa de îngrijirile, de care fusese agitat, mul-
țumi lui Dumneđeū că i-a făcut acest har și mărturisi
că era mulțumit să móră acum. Regulând apoi afacerile
sale, și luându'și rămas bun de la copiii săi ce 'i înconjuraū
patul, el lăsă dupre legea naturii Imperiul său lui Con-
stantin fiul său cel mai mare și trecu din viața acséta în
cea-l-altă.

CAPITOLUL XXII.

Constantin este proclamat Impărat.

Imperiul nu rămase vacant prin mórtea lui Constantie.
Constantin se investi îndată cu purpura imperială, și făcu
a renasece în persóna sa tóte virtuțile Părintelui său.
Onorurile funerarii ale Princepelui repausat fură făcute cu
o pompă extra-ordinară. Aerul resuna de strigările a tot
poporul, care mărturisea că el găsea din fericire pre pă-
rintele în fiul, și care se bucura de a 'l vedea luând în
posesiune autoritatea sa absolută. Provinciile erau încân-

tate de bucurie, pentru că Dumneđeū venise atât de grabnic în ajutorul nevoilor lor.

CAPITOLUL XXIII.

Mórtea Tiranilor.

Nu cred că se cuvine de a vorbi aicea de mórtea celor ce aū persecutat Biserica, nici de a desonora memoria bunilor Principi, prin istorisirea crimelor celor rēi. Nenorocirile ce li s'aū întēplat, sunt mai mult de cât suficiente spre a instrui și spre a corige pre acei ce aū fost martori acelor nenorociri

CAPITOLUL XXIV.

Constantin ajunge la Imperiū prin orânduirea lui Dumneđeū.

Iată cum Dumneđeū, carele a creat universul prin puternicia sa și carele l guvernează prin înțelepciunea sa, a înălțat el însuși pe tron pre Constantin fiul lui Constantie, ast-fel că ș'a rezervat el singur gloria înaintării sale, în loc ce înaintarea celor-l-alți Principi aparține adesea ori ómenilor.

CAPITOLUL XXV.

Victorii câștiga te de Constantin asupra Englesilor

De îndată ce luă posesiunea suveraniī puteri, el visită Provinciile ce favora sub ascultarea părintelui său, și dădu tóte ordinele necesarie. El învinse popórele ce locuesc pe țermurile Rhinului, și ale Oceanului, reprimă insolența lor, și alină furia lor. Eraū și alte popóre pe care se mulțumi de a le opri prin frică, și ale reține dincolo de fruntariile, lor; și aceștia eraū sălbatici furioși și ne îmblândiți, ce nu'i putea aduce prin nici un mijloc de a întreține pacea. Dupe ce din fericire ș'a ajuns planul său, el își aruncă prviarea într'altă parte, trecu în Englitera, și o reduse la supunere.

CAPITOLUL XXVI.

Constantin face o îndepărinare de a libera Roma.

Considerând apoi universul ca un corp vast, al cărui cap era Roma, care gemea sub dominațiunea Tiranilor, el creșu mai întâiu că Principii, cari guvernașu pre celelalte părți ale Imperiului, și cari 'l întreceașu în vârstă, trebucașu a întrebuișta puterea lor pentru a o pune în libertate. Inșă când așu vâșut că acel ce întreprinseseră acêșta, nu câștigaseră de cât rușine, și că niminea altul nu era în stare de a o întreprinde, el protestă că nu putea vedea Capitala lumii în opresiune, și luă armele pentru a extermina pre Tiranii.

CAPITOLUL XXVII.

Constantin se hotărășce de a nu adora de cât un singur Dumneșeu.

Fiind că el era convins că avea nevoie de o putere mai considerabilă și mai ne învinsă de cât aceia a armatelor, pentru a risipi ilusiunile magiei, în care Maxentie punea principala sa încredere, el recurse la protecțiunea lui Dumneșeu. El deliberă mai întâiu asupra alegerii Dumneșeului ce trebuca a recunoscce. El consideră că cea mai mare parte din predecesorii săi, cari adoraseră mai mulți Dumneșei și cărora le oferiseră tămăe și jertfe, fuseseră înșelați prin preșicerile pline de lingușire, și prin oracolii, cari nu le promitea de cât succese fericite, și că în fine perise ticăloșește, fără ca nici unul din Dumneșeii lor să și fi dat osteneala de a le ajuta. Că numai părintele său singur recunoscuse rătăcirea lor, și numai el luase calea cea bună, că nu adorase de cât pre Dumneșeu, în totă viața sa și că Dumneșeu ca recompensă, fusese protectorul său, conservatorul Imperiului său, și autorul tuturor bunurilor sale. El făcu o seriôsă reflecșiune asupra mulțimei nenorocirilor, de care fusese împovărați acei ce urmasc o mulțime de Dumneșei, și recunoscce că nici unul din ei nu lăsase posterității nici măcar cea mai mică amintire de numele său, în timp ce Dumneșeu părintelui său îi dăduse probe ilus-

tre de puternicia sa. El remarcă de asemenea că acei cari luând armele contra tiranilor puseseră speranța lor în protecțiunea dumnezeilor nu trăseseși nici un folos, unul întorcându-se cu trupele sale, fără să fi făcut nimica considerabil, și altul fiind ucis în mijlocul armatei sale. Dupe ce a meditat lung timp toate aceste rațiuni, el reflectă că ar fi cea mai de pe urmă din toate estravaganțele de a adora Idoliș de a căror slăbiciune și nimicnicie avea probe atât de convingătoare, și se hotări de a adora pre Dumneșul lui Constanție părintele șeu.

CAPITOLUL XXVIII.

Vedenia lui Constantin.

Constantin imploră protecțiunea acestui Dumneșeu, 'l rugă de a se face cunoscut lui, și a' l ajuta în starea unde se găseăș afacerile sale. Pe când el făcea această rugăciune, avu o minunată vedenie, și care s' ar părea pôte de necreșut, dacă ar fi spusă de către un altul. Inșe nimeanu trebuie a face dificultate de a o crede fiind că acest principe mi-a istorisit' o el însuși mult timp după aceea, când am avut onórea de a intra în bunele sale grași, și când evenimentul a confirmat adevêrul. El asigură că a vêdut în ziua miază-mare o cruce luminóșă cu această inscripție: *Întru acest semn veș birui,* și că el fu cuprins de o mare mirare de acest spectacol, precum și soldașiș sêi care' l urmaș.

CAPITOLUL XXIX.

Visul lui Constantin.

Acășta vedenie făcũ o impresie atât de puternică asupra spiritului lui Constantin în cât era încă cu totul ocupat de acășta nóptea următoare. În timpul somnului șeu Mântuitorul i se arătă cu același semn, ce' i arătase în aer în timpul șilei, și' i porunci de a face un steag cu aceiași formă, și de a' l purta în rêsboe pentru a fi apărat de primejdie.

CAPITOLUL XXX.

Constantin poruncesce de a face un steag în formă de cruce.

Constantin sculându-se în zori de șioăș istorisi amicilor

săi visul ce avusese, și trimițând să chieame argintari și giuvaergii, el se puse în mijlocul lor, le propuse desemnul și figura semnului ce văduse și le porunci de a face unul asemenea, înfrumusețat cu aur și cu pietre prețioase.

CAPITOLUL XXXI.

Descrierea steagului făcut în formă de cruce.

Am văzut steagul făcut de argintari din ordinul acestui principe, și îmi este lesne de a descrie aici figura sa. Este ca o sulică, acoperită de plăci de aur, care are un travers în formă de Anterină (vargă) care face crucea. În vârful suliceii este o corónă împodobită cu aur și pietre scumpe. Numele Mântuitorului nostru este însemnat pe această corónă prin cele două dintâi litere; din care cea de a doua este puțin tăiată. Impărații au purtat pe urmă aceleși două litere pe casca lor. Este un vâl de purpură legat de varga ce traversază sulica. Acest vâl este de figură quadrată, și acoperit de mărgăritare, a căroră strălucire pricinuește admirație. Fiind că sulica este foarte înaltă, ea are în josul vîlului portretul Impăratului și a fiilor săi, făcut în aur pe jumătatea corpului numai. Constantin s'a acoperit tot-deuna în război cu acest steag ca cu un scut, și a poruncit să facă alte asemenea pentru ale purta în toate armatele sale.

CAPITOLUL XXXII.

Constantin citește sfânta Scriptură.

Constantin având spiritul cu totul plin de mirarea ce i pricinuisse o vedenie atât de extra-ordinară, crede că nu era alt Dumnezeu ce el trebuie a recunoște, de cât acela ce i se arătase, și trimițând să chieame preoții și preministrii săi, i întrebă cine era acest Dumnezeu, și ce însemna figura atât de luminosă și atât de strălucitoare ce el i arătase. Preoții i răspuseră că Dumnezeul ce i-se arătase era fiul unic al lui Dumnezeu, că figura ce i-se arătase era semnul nemuririi și trofeul biruinței ce purtase fiul lui Dumnezeu asupra morții. Ei i dăduseră rațiunile pentru care el s'a pogorit din cer pe pământ, și i

explicară misterul întrupării sale. Impăratul îi ascultă cu o minunată atențiune. El compară discursurile lor cu vedenia ce văduse, și nu se îndoie nici cum că ei 'i arată adevărul din ordinul lui Dumnezeu. El se aplică apoi la citirea cărților sacre, reținu tot deauna pre preoți pe lângă el, și se hotărî de a adora pre Dumnezeu ale cărui mistere ei 'i descoperiseră. Speranța ce el pusesese în protecțiunea sa 'l îndemnă curînd de a întreprinde să stingă flacăra ce fusese aprinsă prin turbarea tiranilor.

CAPITOLUL XXXIII.

Adulterii comise la Roma de Maxentie.

Tiranul care luase în stăpînire cetatea Impărească se urcase la acel exces de nerușinare și de nelegiuire, încât se afundă fâțiș în cele mai mârșave desfrânări. El răpea femeele din brațile bărbaților lor, și le trimitea lor îndărăt după ce le viola. El făcu acest ultragiū persónelor de pozițiune însemnată și celor mai considerabile de ale Senatului.

El avu un mare număr de femei de condițiune, fără a îndestula desfrânarea sa. Inse nici odată n'a putut avea pe o femeie Chreștină. N'a fost nici una care să nu fi iubit mai bine să pîrdă viața de cât onórea.

CAPITOLUL XXXIV.

Femea unui Prefect 'și procură mórtea spre a conserva castitatea sa.

Femea unuia din principalii Senatului, și care avea demnitate de Prefect, aflînd că Slugile desfrânărilor lui Macsentie erau la ușa locuinței sale, și că bărbatul sîu ar fi consimțit că ei să o ducă temîndu-se de a fi maltratată, ea le ceru puțin timp pentru a se găti, și întrînd în cabinetul sîu, 'și infipse un pumnal în sîn, și publică prin o faptă atît de strălucită nu numai tuturor popórelor din secolul sîu, ci și tuturor secolilor viitorî că numai între Chreștini se găsește o castitate neînvingă și scutită de mórte.

CAPITOLUL XXXV.

Masacrul poporului din Roma.

Cei mari și cei mici magistrații și poporul erau sub opresiune, și se temeau de violența cu care Tiranul comitea crimele cele mai grozave. Răbdarea ce ei conservau în mijlocul celor mai nedrepte tratamente nu îi puneau în nici o siguranță. Intr'o zi, pentru un motiv foarte ușor, el porunci soldaților Gvardei sale de a ataca poporul, care fu îndată masacrat de armele nu ale Sciților și ale barbarilor, ci ale propriilor săi cetățeni. Nu este lesne de a face enumerarea Senatorilor ce el condamnă pe acușațiunii false, cu scop de ale răpi averea.

CAPITOLUL XXXVI.

Maxentie se dedă la magie.

Maxentie încoronă cele-lalte crime ale sale prin cruidimile și sacrilegiile magiei deschidând câte odată pân-tecele femeelor îngrecate, și ale copiilor de curând născuți ucigând câte odată lei, și oferind jertfe abominabile pentru a evoca demonii, și a deturna războiul de care era amenințat. El speră a câștiga victoria prin aceste artificii cu toate acestea el trata pre supuși săi cu o asprime atât de extraordinară, în cât ei suferiră sub domnia sa o fomete asemenea căria nu avem esemplu în secolii precedenți.

CAPITOLUL XXXVI.

Invingerea lui Maxentie.

Compătimirea ce avu Constantin de miseria lor îi puse armele în mâini contra aceluși ce era autorul miseriei. Implorând protecțiunea lui Dumnezeu, și a Mântuitorului Fiiul său unic. El puse armata sa în mișcare sub steagul crucei cu scop de a rastabili pre Romani în posesiunea vechilor libertăți. Maxentie punând increderea sa în iluziunile magiei mai mult de cât în afecțiunea supușilor săi nu îndrăzni de a eși din Roma. Inse el puse garnisonă în toate

cetățile a căror libertate o suprimase, și aședă trupe de pândă în drumurile de trecere. Constantin a cărui întreprindere Dumneșeu favoriza străbătu cu lesnire tôte aceste trupe, și intră până în inima Italiei.

CAPITOLUL XXXVIII.

Mórtea lui Maxentie.

Dumneșeu carele nu vroea ca Constantin să fie silit de a pune asediul înaintea Romei pentru a prinde pre Macsentie, i'l adusă afară de zidurile cetății cu lanțuri nevedute. El arată adevărul minunii, care trece de fabulă în spiritul necredincioșilor, de și ea nu e pusă în îndoelă de către Credincioși, și care o operase odinióră contra Egiptenilor, în favórea Jidovilor prin o altă minune, la care Credincioși și Necredincioșii fuseră de o potrivă martori. Maxentie cădu în fundul Tibrului cu soldații ce'l încunjuraú, dupre cum Faraon căduse odinióră în fundul mării cu căruțele și armata sa. Acest Tiran fiind pus în fugă de trupele lui Constantin, care era favorisat de protecțiunea cerului, el vroi de a trece un pod, unde pregătise o mașină pentru a surprinde pre inimicul său. Religiosul nostru Principe fu ajutat de Dumneșeu ce el adora, și nelegiuitul peri în cursa ce el întinsese, ast-fel că i se póte aplica aceste cuvinte ale Scripturei: *Grópă aú să-pat, și aú deschis pre ea, și va cădea în grópa care o aú făcut. Intórce-se-va durerea lui la capul lui, și pre creștetul lui nedreptatea lui se va pogóri*⁽¹⁾ Mașina deschidându-se într'un timp când nu se aștepta la acésta, vasele fură cufundate în apă. Nelegiuitul cădu mai întâiu ca o bucată de plumb împreună cu soldații ce'l încunjuraú. Armata pe care Dumneșeu o făcuse victoriósă, putea cânta atuncea aceleași Cântări ce cântase Israiliții odinióră, contra lui Faraon: *Să cântăm Domnului că cu mărire s'aú prea mărít, pre cal și pre călăreț i-aú aruncat în mare. Ajutor și aco-peritor s'aú făcut mie spre mântuire. Cine este asemenea ție întru dumneșei, Dómne. Mărít întru sfinți, minunat întru mărire, făcând minuni.*⁽²⁾

1) Psalm. 7 2) Eșire. cap. 15.

CAPITOLUL XXXIX.

Intrarea lui Constantin în Roma.

Constantin, dupre urmarea lui Moisi, cântând această Cântare, saŭ alta ôre care asemenea în onôrea lui Dumnezeu, care condusese armata sa, și care'i acordase victoria, intră în triumf la Roma, unde Senatorii, Cavalerii, Barbații, Femeele, Copiții și tot poporul liberați din sclavie, alergară înaintea lui cu tot felul de mărturisiri de bucurie, 'l salutară ca pre liberatorul lor și conservatorul lor, neputând a se sătura de a face aclamațiuni în onôrea sa. Inse pietatea sa nepermițându'i de a se îngâmfă de aceste laude, el dădu lui Dumnezeu gloria ce i se oferea, și protestă că din mâna sa el ținea victoria, și Roma priimise libertatea sa.

CAPITOLUL XL.

Statua lui Constantin.

Acest mare principe procură în cât va mântuirea tuturor ômenilor, înălțând în mijlocul Romei crucea care este semnul mântuirii, și săpă o inscripție care'i explică puternicie. El puse în mâna statuei ridicată în cel mai frumos loc din cetate, o cruce cu această inscripție în latinește: *Prin acest semn salutar, care e semnul adevăratei puternicii, am liberat cetatea vóstră de dominațiunea tiranilor, și am restabilit senatul și poporul în vechia lor splendóre.*

CAPITOLUL XLI.

Veseliile publice, liberalități făcute de Constantin.

Iată cum acest Impérat religios punea gloria sa în confesiunea crucei, și anunța popórelor pre fiul lui Dumnezeu. Locuitorii din Roma începeau a respira, după ce au fost atât de mult timp apăsați sub jugul tiraniei, și 'și închipueau a se bucura de un aer mai curat ca nici odată, și ca de o viață cu totul nouă. Națiunile ce locuesc spre

Ocean, fiind liberate de nenorocirile lor, nu cugetau de cât a face veselii publice, și a publica într'un glas că Constantin era un dar ceresc un Principe iubit de Dumnezeu, și dat Imperiului pentru a'l face înflorit. Se vedeau edictele sale lipite în unghiurile tuturor străzilor, prin care el rechiema pre exilați, libera pre cei închiși în temnițe, și înapoea averea acelor ce fusese cu nedreptul despoiați.

CAPITOLUL XLII.

Onoruri făcute Episcopilor. Biserici restabilite.

Impăratul trimise se chieme pre Miniștrii consacrați la serviciul lui Dumnezeu, le făcu mari onoruri, 'i invită la masa sa, de și ei se păreau a nu avea de cât de înjosit și de desprețuit în hainele lor și în fața lor. Inse în loc de a privi exteriorul, el privea în ei Majestatea suverană, la cultul căriea ei erau atașați prin ministerul lor. El 'i ducea pretutindenea cu dânsul, și era convins căci ar atrage asupra lui bine-cuvintările lui Dumnezeu. El întrebuiță sume considerabile, sau pentru a mări Biserici, sau pentru a le înfrumuseța și a le împodobi.

CAPITOLUL XLIII.

Caritatea lui Constantin față de săraci.

El exercită liberalitatea sa cătră mai multe persoane potrivit cu nevoile lor. El priimi cu multă amabilitate pre streini, și le dădu mari daruri. El nu se mulțumi de a distribui bani săracilor cari cerșitoreaū în strade și în piețele publice, ci avu grijă de nutrimântul lor și de îmbrăcăminte lor. El fu foarte generos către acei cari fiind de o onestă nascere, căduse din nenorocire în sărăcie, dând unora moșii sau pământuri pentru subsistența lor, și altora funcțiuni. El îngriji cu o bunătate părintească de necesitățile Orfanilor, și luă în protecțiunea sa pre Văduvile ce n'aveau nici un sprijin. El mărită după omeni bogați pre fetele ce n'aveau părinți, dându-le mai întâi mari averi pent u a aduce în comunitate. In fine el răspândi binefacerile sale asupra tuturor supușilor săi cu aceiași abon-

dență cu care Sórele răspândește lumina sa asupra tuturor ómenilor. Nicí odată niminea n'a implorat în zadar ajutorul său în nevoea sa, și nicí odată niminea nu s-a retras de naintea lui, fără să fi primit vre un dar.

CAPITOLUL XLIV.

Constantin asistă la adunările Episcopilor.

Dacă Impératul de care vorbesc avea o inclinație atât de bine făcătoare pentru toți supușii săi, el avea o îngrijire particulară de Creștiní. El convocă Conciliú (synóde) ca un Comun Episcop Hirotonit de Dumneđeú pentru a liniști neînțelegirile ce se născuse în deosebite Provinci între Păstorii Bisericii. El luă osteneală de a asista la adunările lor, de a ședeá în mijlocul lor, de a examina subiectul contestațiunelor lor, și de a interveni spre a í împăca. El comanda atuncea Gvardei sale de a se retrage, și se ținea destul de bine păzit de frica lui Dumneđeú, și de afecțiunea supușilor săi. El lauda înțelepciunea și moderațiunea acelor ce urmaú partea cea bună, și cari se plecaú la pace, și blama îndărătnicia celor ce nu priimeá de a se supune rațiunii.

CAPITOLUL XLV.

Constantin suferă cu o mare moderațiune indiscreția unora.

Constantin suferă cu extremă moderațiune aprinderea indiscretă a unor Episcopi ce se înfuriară contra lui, í îndemnă prin cuvinte blânde de a întreține pacea, și a nu face tumult. Uní cedară la muștrările sale. Alții le desprețuiră, și în loc de a întrebuița asprime contra lor, el lasă lui Dumneđeú grija de a í corige. Rebelii din Africa pornindu-se la o întreprindere fórte insolentă, saú măi bine fiind împinși de către demonul care nu putea vedea fără necaz prosperitatea Bisericii, Impératul și bátu joc de acesta în loc de a se supăra, și mărturisi că recunoșcea fórte bine că aceasta era o mesteșugire a spiritului réu; că pentru a face cine-va ast-fel de întreprinderi,

trebuie să fi pierdut mintea, să fie stăpânit de demonul, și că acei ce erau în această stare, erau mai demni de compătimire de cât de pedepsă.

CAPITOLUL XLVI.

Victoriile câștigate asupra streinilor.

Impăratul nostru consacându-se astfel serviciului lui Dumnezeu, îngrijea cu o veghiare neobosită de necesitățile Bisericii. Dumnezeu, ca recompensă reduse pre streinii sub picioarele sale și 'l făcu îngrozitor inamicilor săi, de și de naturelul său era cel mai blând din toți oamenii.

CAPITOLUL XLVII.

Mórtea lui Maximian

Unul din cei două Principi, cari renunșase la suverana putere, formând o conjurațiune contra lui Constantin, muri de o mórte fórte nenorocită. Mai întâi statuele sale tură resturnate, și apoi toate cele-l-alte monumente ale sale. Curând după aceea se descoperi o altă conjurațiune formată de către însăși rudele Impăratului, și acesta Dumnezeu i-o descoperise. El avea bunătatea de a i se arăta, și de a 'l prevesti de cele ce erau să i se întempe. Harurile ce el făcu acestui religios Principe, sunt atât de minunate, în cât nu am cuvinte care să pótă a le exprima. El 'l preservă de tot felul de primejdii în tot cursul vieții sale, 'i dădu supuși credincioși, și plini de iubire făcu a domni pacea în Regatul său, și a înflori pietatea în Biserică în timpul domniei sale.

CAPITOLUL XLVIII.

Jocuri celebrate în al decelea an al domniei lui Constantin.

Trecând de ce an ai domniei lui Constantin, se făcură veselii publice în toate țările de sub ascultarea sa, și se aduseră lui Dumnezeu mulțumiri care erau ca niște jertfe

förte curate, și unde nu era nici foc nici fum. Impăratul mare bucurie avu de acésta. Inse avu și multă durere de noutățile ce sosiră din orient.

CAPITOLUL XLIX.

Starea rea a afacerilor din orient.

Licinius persecuta pre credincioși, și turmenta pre cel-l-alți supuși ai săi cu o cruđime sėlbatică, și se părea a fi împins de demonul a face, în țara ce atirna de el, cu totul contrariu de ceia ce făcuse Constantin în țara sa. Imperiul era despărțit în două părți, din care una semėna ăilei, și cealaltă nopții. Orientul era acoperit de gróse întunecimă, în timp ce occidentul era luminat de o plăcută lumină. Demonul nu putu vedea fără gelosie strėlucirea acestei lumini, și Licinius care ținea pre supușii săi apăsați sub jugul nedreptei sale dominațiunii nu putu suferi prosperitatea de care se bucurau supușii lui Constantin. In loc de a urma exemplul acestui religios principe, al cărui aliat avea onóre de a fi, el urmă exemplul nelegiuitilor, a căroră mórte funestă o vėđuse.

CAPITOLUL L.

Cursa întinsă de Licinius lui Constantin.

El declară rėsboiul binefăcătorului sėu, fără a respecta nici amiciția, nici alianța, nici contractele, nici jurămintele. Cel mai blând și cel mai amabil din toți principii, 'i dăduse semne sigure de afecțiunea cea mai sinceră, acordându'i pre sora sa de soție, și comunicându'i autoritatea suverană. Inse nelegiuitul neavėnd de cāt nerecunoștință pentru binefacerile sale, 'i întinse curse. El se sili de a le ascunde. Inse Dumneđeu le descoperi. Primile vicleșuguri fiind descoperite, el făcu recurs la altele, făcu noul protestațiunii de amiciție, și noul jurămintele, apoi le violă îndată. El trimise ambasadorii săi pentru a cere ertare de perfidia sa, și căđu iarăși în aceiași ca și mai înainte. In fine el declară rėsboiul, și luă armele contra lui Dumneđeu, la cultul căruia el sciea că Constantin e förte atașat.

CAPITOLUL LI.

Licinius oprește pe Episcopi de a se aduna.

Licinius căută pretexte zadarnice pentru a turmenta pre pioșii Ecclesiastici ce nu făcuseră nici odată nimic contra serviciului său. Neputând a-i acusa de altă crimă, el 'și închipui de a opri pre Episcopi de a se aduna, și de a face conferințe. Este lămurit că el nu căută întru acesta de cât ocasiunea de a ne persecuta. Căci dacă Episcopi violau acest edict, ei se expuneaū la a fi pedepsiți. Dacă îl păziaū, ei ruinaū disciplina Bisericii, ale cării afaceri nu pot fi tratate de cât în Conciliū (sinode). Nelegiuitul ținea în acest punct o conduită cu totul contrarie conduitei pioului nostru principe. Acesta convoca pre episcopi pentru a întreținea pacea în Biserică, în timp ce cel-l-alt 'i oprea de a se aduna, pentru a crește turburarea și disordinea.

CAPITOLUL LII.

Isgonirea creștinilor.

Pe când religiosul Impărat vedea bucuros pre creștini la curtea sa, nelegiuitul 'i alunga din curtea sa, isgoni pre cei mai credincioși și mai plini de iubire din supuși săi, și reduse la sclavie pre acei ce 'i ridicase odinioară la cele dintâi demnități, ca recompensă de serviciile lor. El răpi averea acelor pe cari 'i isgonise, și amenință cu mórtea pre acei ce ar face mărturisire de Religiunea noastră. Fiind de un naturel peste fire, dedat la cele mai josnice desfrânări, el judeca pe toți după sine și însuși susținea că nu era posibil de a păzi înfrânarea.

CAPITOLUL LIII.

Alte edicte ale lui Licinius.

Din acest motiv el făcu un alt edict, prin care oprea pre bărbați de a se aduna în Biserică în același timp cu femeele; femeelor li se opri de a intra în locurile unde se învățau maximile pietății creștine, și episcopilor de a se

însărcina cu instrucțiunea femeelor, și ordonă ca ele să fie instruite de alte femei. Deși totă lumea 'și bătu joc de acest edict, el inventă un altul asemenea pentru a împăraștia adunările noastre, și ordonă ca ele să se facă pe viitor în afară de cetate, în mijlocul câmpului, sub pretext că un aer liber ca acela este mai propriu unei mari mulțimi, de cât un aer închis între zidurile unui Oratoriu.

CAPITOLUL LIV.

Licinius ridică dregătoriile la acei ce refusaă de a jertfi și oprește de a duce alimente celor închiși în temnițe.

Când tiranul vădu că acéstă oprire era desprețuită, el ridică masca, și ordonă ca soldații cari serveau sub guvernatorii de provincii, să fie licențiați, la cas când ei ar refusa de a jertfi idolilor. El lipsi prin acest mijloc pre creștini de funcțiunile lor, și se lipsi în același timp de fructul rugăciunelor lor. Ce voiă dices de asprimea ce el avu de a opri să fie ajutați nenorociții cari mureau de fōme în temnițe? Nică odată nu ș'ar putea închipui cine-va cruđime atât de barbară ca aceia a acestei opriri. Pedepsa propusă acelor ce ar fi avut milă de cei închiși, fu de a fi închiși cu dēnșii și de a suferi acelēși necomodități și acelēși mizerii.

CAPITOLUL LV.

*Legi privitoare la măritisuri și testamente.
Edicte pentru a face noui impositate.*

Este óre necesar de a vorbi de legile noui ce acest tiran făcu privitoare la măritisuri, și la ultimele voințe ale celor morți? El abrogă pre cele vechi, care fuseseră atât de înțelepțește stabilite de Romani, și introduse altele barbare, ce nu tindeaă de cât la ruina supușilor săi. El inventă un mod extra-ordinar de a măsura pământurile, cu scop de a spori impositatele. El făcu de a pune în registrele de venituri, numele țaranilor, cari muriseră. El ardea de o avariție atât de nesățiosă, în cât după ce a

adunat tesaure imense, se plângea de sărăcia sa, și simțea un chin asemenea celui al lui Tentul. Ce nevoie este de a face aici numărarea nevinovaților ce el a trimis în exil, sau a căror avere a răpit, și a ómenilor de pozițiune pe care el i-a închis în temnițe întunecóse, și ale căror femei el a prostituat desfrânării sclavilor săi? Orí cine ar desprețui fără îndoeală grozava brutalitate prin care, deși el fu într'o vârstă fórte înaintată, totuși se sili a viola femeii măritate și fete, dacă n'ar fi comis alte crime, acestea cu care dacă s'ar compara ele ar părea cu totul neînsemnate.

CAPITOLUL LVI.

Persecuțiunea ridicată de Licinius.

El se porni la acest exces de furie de a lua armele contra Bisericii, și de a ataca pre Episcopi pe cari 'i privea ca pre inimizii săi cei mai neîmpăcați, prin singura rațiune că ei erau amici intimi ai lui Constantin. El nu profită nici cum de exemplul acelora ce persecutasă înainte de densusul pre Creștini, și mai cu sémă de exemplul celui ce fusese primul și principalul autor al nedreptăților și violențelor, deși fusese martur al pedepsei sale, și ca din ordin secret a lui Dumneđeú, fusese chiar unul din Miniștri.

CAPITOLUL LVII.

Maximian fiind mâncat de o rană, publică o lege în favórea Creștinilor.

Vorbesc de Maximian, carele pângărindu-se el mai întâi prin uciderea servitorilor lui Dumneđeú, fu pedepsit de acésta cu o pedepsă care trecu din corpul său până în sufletul său. O bubă 'i mănca părțile cele mai interne, și produse o cantitate nesfârșită de vermi, care pricinueaú o putóre nesuferită. Se dice că devenind fórte gras, pentru că a mâncat cu prea mult ecxces, grásimea sa se schimbă atuncea într'o putređiciune, ce nu se putea vedea fără grózá. Asprimea acestei pedepse, 'l făcú de a re-

cunósce enormitatea crimelor ce comisese contra Credincioşilor. El ceru ertare lui Dumneđeşu, opri cursul persecuţiunii, permise de a restabili Bisericile, şi Chreştinilor de a face în ele exerciţiile ordinare ale Religiei lor.

CAPITOLUL LVIII.

Maximin fuge în haină de sclav.

Licinius uită îndată această grozavă pedepsă, cu care dreptatea Dumneđească pedepsi pre Maximian, de şi el fusese mai bine informat ca nimenea, fiind că fusese martur la acesta. El uită de asemenea pedepsa lui Maximin, carele voind a întrece răutatea aceluia de care vorbiu acum, inventă noui feluri de supliciū pentru a turmenta pre Credincioşi. Focul, ferul, dinţii fiarelor celor mai sălbatice, prăpastiile cele mai adânci, ne fiind îndestulătoare pentru a mulţumi cruđimea sa, el ordonă prin un Edict ca să fim lipsiţi de lumină şi îndată după aceia scóse ochiul drept la un număr însemnat de bărbaţi, de femei şi de copii, 'i ciunti de câte un picior, tăindu-le nervul piciorului, sau prin fer, sau prin foc, şi 'i trimise la lucrarea metalurilor, pentru a consuma prin muncă restul puterilor lor, şi a vieţii lor. El primi curênd după aceia pedepsa ce merită. Intemeindu'si speranţa sa pe mulţimea soldaţilor săi, şi pe puterea demonilor ce adora ca pe nisce dumneđei, el declară rêsboiū. Inse fiind părăsit de ajutorul lui Dumneđeşu, fu nevoit de a se desbrăca de hainele împăraţesci, de care era nevrednic de a se îmbraca cu haină de sclav, de a se amesteca între mulţime şi de a căuta să 'şi asigure scăparea prin fugă. Inse nu se putu ascunde de ochiul Providenţiei, care veghiază asupra tuturor creaturilor. Căci în momentul când sta ascuns, el fu străpuns de o săgétă de foc şi consumat ast-fel, că nu 'i mai rămânea nimic din figura sa, şi nu mai avea de cât óse uscate.

CAPITOLUL LIX.

Maximin perde vederea, şi face o lege în favórea Chreştinilor

Dreptatea dumneđească descărcându-se asupra lui cu o asprime încă mai mare, 'i eşiră ochii din cap, şi 'l lă-

sară într'o orbire atât de tristă ca aceia, în care el adusesese pre mai mulți Martyri. El mărturisi cu toate acestea, înainte de a muri, greșala ce făcuse, când luase armele contra lui Dumneșeu, și 'i ceru ertare. El făcu o ratrac-tare atât de publică și atât de solemnă ca și aceea a lui Maximian, de care am vorbit; declară că se înșelase adorând pre demonii ce 'i luase de dumneșei, și recunoscă că nu era alt Dumneșeu de cât acela al Chreștinilor. De și Licinius sciu foarte bine toate aceste lucruri, nu pentru că le a aușit de la alții, ci pentru că le a vęđut cu însuși ochii săi, totuși se lasă a cădea în aceleași crime, ca și cum ar fi avut spiritul acoperit de un profund întuneric.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL I.

Acușățiuni calomnioase aduse Episcopilor.

Licinius cădu ast-fel în abisul nelegiuirei, și urmând exemplul acelora, a căror pedepsă văduse, el aprinse iarăși focul persecuțiunii care era mai stinsă, și ațîță o flacără mai grozavă ca nici odată. Frica de puterea lui Constantin împiedecându'l de a lua fațăș armele contra Bisericilor aședate în partea Imperiului său, el ascunse ca un șerpe veninul urei sale. și întrebuițând vicleșuguri, ucise pe cei mai buni Episcopi prin acușățiuni false prin ministerul Guvernatorilor. Felul morții lor fu foarte nou, și fusese necunoscut până atuncea. Crușimele ce fură exercitate în Cetatea de Amasia, sunt mai presus de ori ce imaginație.

CAPITOLUL II.

Resturnarea Bisericilor. Masacrul Episcopilor.

Unile Biserici din această Cetate, fură dărimate, și altele fură închise de către Guvernatorii Provinciilor, astfel că niminea nu mai putea intra în ele, nici a face exercițiile ordinare ale Religiei noastre. Cunoștința ce avea de propriile sale crime acel ce dădea acest ordin nedrept 'l convingea că nu se ruga pentru el în aceste sfinte locuri, ci numai pentru Constatin. Guvernatorii de Provincie, cari nu cugetau de cât de a linguși nedreptatea și crușimea stăpânului lor, puseră de a executa la morțe pe Episcopii cei mai celebri prin curățenia moravurilor lor, și prin eminența sfințeniei lor. Acești oameni ce nu făcuse rău nici odată, erau tratați ca ucigași. Unii fură

tăiați în bucăți, și aruncați în mare pentru a servi de hrană pescilor. Violența persecuțiunii sili pre servitorii lui Dumneșeu de a se retrage în pustietățile cele mai grozave. Tiranul avea scop de a le declara la toți rășboiș, și nimic nu l'ar fi împedecat de la acēșta, dacā Dumneșeu n'ar fi luat protecțiunea sfinșilor sēi, și n'ar fi ridicat pre Constantin, pentru a împrăștiea ca o luminā strēlucitōre, întunecimea ce ameninșta Biserica de o grozavā vijelie.

CAPITOLUL III.

Constantin protege pe Chreștini.

Acest mare Principe îndatā ce primi nouțate de tratamentele riguroșe ce Licinius făcea Chredincioșilor, amestecānd în cāt-va curagiul sēu cu blāndeșta naturelului sēu se hotārī de a'ī rāșbuna. El judecā cā ar fi o faptā piōsā de a asigura liniștea popōrelor prin mōrtea unui singur om, carele fiind nedemn de compātimire, ar abusa de clemenșta sa, și ar sāvārși excesele cele mai grozave ca nici-odatā, fără ca nevinovașii ce el apāsa, se pōtā gāsi vre un remediu. De îndatā ce a luat acēștā hotārāre, el ridicā trupe, și adunā arme. Cānd infanteria și cavaleria furā adunate, se vēdu mergānd înaintea lor Steagul ce am descris în cartea precedentā și care era semnul credinșei ce ele aveaș în Dumneșeu.

CAPITOLUL IV.

Constantin se pregātește de rășboiș făcēnd rugāciuni, iar Licinius consultānd pre vrājitori.

Constantin judecānd cā avea mai mare nevoie ca nici odatā de ajutorul sfinșilor Preoșii, 'ī reșinu pe lāngā el, ca pre pāzitorii cei mai siguri și cei mai credincioși. Cānd Tiranul sciu cā Constantin n'ăștepta victoria de cāt de la Cer, cā era înconjurat de o trupā de miniștri ai Bisericii, și cā se purta înaintea armatei sale semnul Rēscumpārării nōștre, el 'și bātu joc de acestea ca de o slābiciune de spirit și făcu glume de o potrivā insolente și nelegiuite. Iarā el făcea recurs la vrājitorii din Egipt, la înșelā-

torii, la otrăvitori, la Preoții și la Prorocii Idolilor săi. El aduse jertfe Dumneșeilor ce adora, și 'i consultă asupra evenimentului războiului. Tote răspunsurile oracolor fură conforme. Ele fură tote compuse în versuri forte elegante, și tote promiseră victoria Tiranului. Interpretii visurilor, Aruspicii (preoții), care examinază măruntaele victimilor 'i confirmară aceeași promisiune, și 'l umplură de speranță. În această dispozițiune de spirit el se puse în fruntea trupelor sale, și se pregăti la luptă.

CAPITOLUL V.

Discursul făcut de Licinius înainte de bătălie.

Înainte de a da bătălia el adună pre principalii Ofițeri ai armatei sale într'o pădure întunecată, udată de ape frumoșe, și plină de statuele acelor pe cari 'i lua de dumneșei. Se dice că după ce au aprins făclii, și au adus jertfe, el făcu acest discurs. «Amicii mei, și companionii mei, noi adorăm pre dumneșei ce au adorat strămoșii noștri în tot timpul. Acel ce comandă armata inimică, a renunțat la obiceiul părinților noștri, pentru a urma opiniunea neleguită a celor ce nu recunosc pre dumneșei, și pentru a introduce un óre-care Dumneșeu strein, în care el pune credința sa, nu atât contra noastră, cât contra dumneșeilor noștri, și prin steagul căruia el desonorază trupele sale. Această și va decide de Religiunea ambelor părți, și de adevărul dumnezeilor. De vom câștiga noi victoria, va fi lămurit, că acei pe care noi adorăm au avut puterea de a ne protege, și de a ne apăra.

«Iar dacă acest Dumneșeu, a căruia origină nu o scim și pre care 'l desprețuim cu cuvîntul, va fi mai puternic de cât Dumneșei noștri, va trebui a 'i părăsi, și a nu 'l recunoșce de cât pre dînsul. Însă de vom rămînea noi victorioși, duple cum sper, va trebui a întorce armele noastre contra acelor ce ei desprețuesc.

Iată discursul lui Licinius, așa cum l'am aușit din spunerea unor persoane ce 'l aușise din gura sa. El comandă îndată după aceia soldașilor de a fi gata spre a da bătălia.

CAPITOLUL VI.

Pređicerea învingerii lui Licinius.

Se đice că se remarcă în acel timp o minune stranie în Cetățile ce depindeau de ascultarea lui Licinius. Se vedură acolo în ameađă-đi trupe de a lui Constantin, care treceau cu tóte semnele de bucurie ce este obiceiú de a da când s'a căștigat victoria. Cu tóte acestea nu erau de loc trupe în acele Cetăți. Inșă Dumneđeú prin un efect minunat a'l a tot puterniciei sale, represinta ceia ce trebuia să se întâmple. Când amëndouë armatele fură în față, acela care rupsese pacea și tratatele, începu lupta. Inșă Constantin implorând ajutorul lui Dumneđeú, și arătând soldaților săi Steagul Crucii, 'l respinse. El veni a doua óră în față cu inimicii săi, și avu un succes încă mai însemnat de cât întâia óră.

CAPITOLUL VII.

Puterea minunată a crucii, pentru a învinge pre inimići.

În tóte locurile unde stégul crucii se arăta, inimicii luaú fuga. Constantin vedënd acésta, ordonă de a'l purta în fruntea trupelor care începeau a slăbi, și îndată ele reluară curagiú, și se simțiră animate de o ardóre cu totul Dumneđeescă.

CAPITOLUL VIII.

Constantin alege cincí-đeci de ómeni spre a purta rînd pe rînd stégul crucii.

Constantin alegënd dintre gardiștii săi aprópe cincí-đeci din acei ce întrecú pre cei-l-alți în puterea trupului, în mărimea curagiului, și în pietate, 'i însărcină de a păzi neconținut stégul, și de a'l purta rînd pe rînd. El însuși mi-a istorisit acest fapt important lung timp după aceea, în orele sale de repaos, și mi-a remarcat o împrejurare care merită de a fi cunoscută de posteritate.

CAPITOLUL IX.

Imprejurare remarcabilă.

Disordinea făcându-se în armată, în mijlocul căldurei luptei, acel ce purta stégul avu frică, și l dădu la un altul pentru a evita pericolul. Inse abia se desărcină de el, și priimi o săgétă în pantece, de care cădu mort pe loc spre pedépsa fricei sale și a necredinții sale. Acel ce se însărcinase cu stégul în locul său, fu apărat orî cât de mare cantitate de săgeți aruncau inimizii nici una nu cădu asupra lui. Era un lucru minunat de a vedea, că tóte săgețile inimizilor rămănea în lemnul crucii, deși era fórte îngust, și că nici una nu atinse nici odată pre acei ce purtară acest semn al rěscumpărării nóstre. Acéstă împrejurare nu e de la mine, ea este de la Impěratul, din gura căruia am aflat'o. Dupě ce prin un efect vėđut al puterniciei dumneđeesci, a căștigat amėndouė bătăliele, de care am vorbit el puse armata sa în bună ordine, și o conduse mai 'nainte.

CAPITOLUL X.

Mici lupte.

Șefii armatei inimizice neputėnd susține prima ciocnire a trupelor victorióse, depuseră armele, și se aruncară la piciórele lui Constantin. El fu plin de bucurie de a avea acéstă ocasiune spre a întrebuinta milostivire, și de a scăpa viața. El sfătuí pre cei-l-alți de a urma exemplul companionilor lor. Inse când vėđu că ei rămăneaú sub arme, și că erau hotărâți de a se apăra, porunci de a i ataca. Indată ei luară fuga. Unii fiind urmăriți fură tăiați în bucăți; alții periră prin armele companionilor lor în desordinea retragerii.

CAPITOLUL XI.

Fuga rușinósă a lui Licinius.

Șeful partidului lor luă fuga rușinósă, când se vėđu pă-

răsit de soldații și de aliații săi, și lipsit de speranța ce pusese în ajutorul dumnezeilor săi. Impăratul nu vroi ca să-l urmărească, pentru că spera că răul succes al întreprinderilor sale l'ar face mai înțelept și mai moderat. El dorea mai bine a'î da viața, deși era nedemn de acésta, și a suferi înjuriile ce priimise da la el, de cât de a'și răsbuna. Inse Licinius, fórte departe de a se corige, recurse la secretele detestabile ale magiei, și se umplu de o mândrie mai nesuferită ca nici odată. Se putea dice de el ceia ce se đisesé mai nainte de Faraon, că Dumneđeú 'î învărtoșase inima.

CAPITOLUL XII.

Constantin câștigă victoria prin rugăciunile sale.

Licinius legându-se cu legăturile crimelor sale, se prăpăstui în abisul unei perderi irepabile, Constantin din contră judecând că nu putea termina războiul, fără a da încă o bătălie, el se aplică cu mai multă ardóre și zel ca nici odată la serviciul Mântuitorului său. El porunci să facă afară din lagăr, un tabernacol (cort), pentru a pune crucea, și a se retrage acolo adesea ori pentru a'și face rugăciunile sale, dupre exemplul prorocului, carele dupre mărturisirea scripturii, puse tabernacolul afară din lagărul israeliților. El era însoțit în aceste pióse exerciții de un mic număr de persoane de o fidelitate recunoscută, și de o virtute încercată. El nu lipsea nici odată de la acésta, când era aprópe de a da bătălia, căci pe lângă că lucra tot-déuna cu o maturitate plină de înțelepciune, el consulta pre Dumneđeú în tóte întreprinderile sale. Dumneđeú, de asemenea, nu desprețuea de a'î răspunde fórte simțit, și de a'î prescrie cé trebuia a face. Atunci el eșea din tabernacol cu totul plin de spiritul dumnezeesc, comanda de a suna trâmbița, și de a merge contra inamicului. Soldații săi năvăléu în dată, începeau atacul, și câștigaú victoria.

CAPITOLUL XIII.

Clemența lui Constantin către cei învinși.

Iată în ce mod Impăratul Constantin avea obiceiú de

un îndelungat timp, de a se pregăti la luptă, și de a însufleși armata sa. El voea de a depinde atât de absolut de voința lui Dumnezeu, în cât în toate ocaziunile o prefera propriei sale vieți. El făcea conștiința de a vărsa mult sânge, și cruța sângele inamicilor săi, ca și pre acela al soldaților săi. El sfătua pe învingători a erta pre cei învinși. Iar dacă recunoscă că soldații nu mai erau stăpâni de curagiul lor, el se silea de a'i modera dându-le câte o sumă de bani pentru fie care om, cărui ei ar fi scăpat viața. Liberalitatea sa conservă ast-fel, un mare număr de Români și de streini.

CAPITOLUL XIV.

Aplicarea lui Constantin la rugăciune.

Impăratul practica obicinuit aceste exerciții de pietate și altele asemenea. Inse în timpul de care vorbesc, și mai nainte de a începe lupta, el se închise în tabernacol, și făcu acolo umilite rugăciuni lui Dumnezeu, se lipsi de tot felul de desfătări, se mortifică prin postiri, și prin alte asprimi, și în fine ceru la Dumnezeu harul de a îndeplini planurile ce el 'i inspirase. El ajută necontentit la nevoile statului său, și nu cugeta mai puțin a conserva pre inimi ca pre proprii săi soldați.

CAPITOLUL XV.

Reaua credință a lui Licinius.

Licinius cerend pacea, după fuga rușinosă, de care am vorbit, Constantin care o ținea folositoare Imperiului, consimți a i-o acorda cu ore care condiții. Licinius se prefăcu a le privi cu bună credință și se obligă cu jurământ de ale împlini. Inse el începu în secret a face înrolări de trupe, și a se pregăti de a relua armele. El se întărea pe fie-care și prin noi alianțe, și căuta alți Dumnezei în locul acelora ce 'l înșelase, fără a 'și aminti de ceia ce disese, cu puțin mai înainte, că dacă Dumnezeul lui Constantin ar câștiga victoria, va trebui a renunța la cei l-alții pentru a'l adora.

CAPITOLUL XVI.

Licinius oprește de a ataca Steagul crucii.

Licinius recunoscând prin o experiență funestă puterea neînvingătoare a semnelor salutare ale răscumpărării omenești, opri președintele săi de a se apropia, și chiar de a arunca ochii în partea unde ar fi el, și se hotărî de a ataca președintele, care avea bunăvoința de a amâna lupta, pentru a nu pierde președintele său. Armata lui Licinius purta credința sa în numărul său și în acela al Dumnezeilor săi, și purta în formă de Steag oarecare care statui, de la care ea aștepta tot ajutorul. Constantin se acoperi cu zăua Credinței, și orîndui a purta înaintea lui Steagul Crucii, care făcea grădă inamicilor săi, și încurajarea soldaților săi. El făcea dificultate de a începe lupta, pentru a nu rupe tratatul ce subsemnase.

CAPITOLUL XVII.

Victoria câștigată de Constantin

Însă când văd că inamicii erau hotărâți de a începe lupta și că pregăteau armele lor pentru acest sfârșit, el fu cuprins de indignare, năvăli asupra lor cu o mare iuțea-lă, și fără să fi tras nici o săgeată, îl puse în fugă, și trupele lor și președintele a le demonilor cari le susțineau.

CAPITOLUL XVIII.

Mărtea lui Licinius.

Constantin condamnă după asprimea războiului, președintele lui Dumnezeu, și președintele principal din partidul său; și mai cu seamă acei ce îl sfătuiseră de a ataca pietatea, fură executați cu densul. Alții cari cu puțin mai înainte pusese speranța lor în falșii dumnezei mărturisiră că numai singurul Dumnezeu al lui Constantin era cel adevărat.

CAPITOLUL XIX.

Veseliile publice.

Nelegiuiri fiind astfel răpiți din lume, și norii tiranel

risipiți, se vedură lucind rațele unei legitime dominațiuni, și a unei oneste libertăți. Părțile Imperiului, care fuseseră odinioară separate, se uniră iarăși și provinciile de orient și de occident se uniră sub un același Principe, ca membrii aceleiași corp sub același cap.

Acei ce odinioară ședeau întru întuneric și în umbra morții, priviră lumina cu bucurie, uitară nenorocirile lor, publicară victoriile lui Constantin, și recunoscură puterea Mântuitorului, cari i le acordase. Acest Principe victorios reîntră în posesiunea Orientului, și puse iarăși Imperiul întreg sub puterea sa. El se bucură singur de Monarchia Romană, duple cum singur el publicase dintre toți Impărații, puterea ce Dumneșeu posedă în tot universul, și în toții secolii. Intristarea și frica fură risipite prin bucurie și liniștire. Popóarele mărturisiră satisfacerea lor prin mulțumirile aduse lui Dumneșeu, prin aclamările ce făcură în onórea învingătorului, și prin laudele ce dădură Principilor, fiii săi. Bucurarea bunurilor presente, și speranța bunurilor viitoare, șterse amintirea relexor trecute.

CAPITOLUL XX.

Legi publicate de Constantin în favórea Creștinilor.

Se publică atuncea în partea Imperiului ce locuim, legi foarte blânde și foarte favorabile, cum se publicase mai înainte în cea-l-altă parte. Aceste legi nu respiraă de cât pietatea, repaosul popórelor, și onórea Bisericii. Ele chemară pre cei ce fuseseră isgoniți de Guvernatori de Provinci, pentru că n'aũ vroit a jertfi Idolilor. Restabiliră în posesiunea averilor lor pre acei ce fuseseră lipsiți de ele. Licențiară pre acei, cari pentru același motiv, fuseseră condamnați la a face óre care serviciu la Curte. Puseră în libertate pre acei ce fuseseră surghiuniți în insule, și pre cei ce fuseseră trimiși la muncile metalurilor, saũ întrebuințați la alte lucrări publice. Lăsară alegerea celor, cari din ură pentru statornicia cu care ei făcuseră profesiune de Religiunea Creștină, fuseseră interdiși de la dregătoriile lor, saũ de a lua funcțiunile ca mai înainte, saũ de a trăi în repaos. În fine acele legi liberară pre ómenii cari fuseseră condamnați la acea muncă rușinosă de a lucra la lucrările de femei.

CAPITOLUL XXI.

Legi făcute în favórea Martirilor și a Bisericilor

După ce Impăratul avu îngrijirea ast-fel de restabilirea mărturisitorilor, și a martirilor, el se ocupă de conservarea bunurilor lor. El ordonă ca rudele celor ce suțieră morțea pentru apărarea credinții, să se bucure de succesiunea lor, și că dacă ei n'ar avea moștenitori, Biserica să 'i moștenescă. Ca moștenirele ce fuseseră confiscate, să fie înapoete vechilor proprietari, or' de ar fi în natură saũ de aũ fost înstreinate.

CAPITOLUL XXII.

Fericita stare a Imperiului

Impăratul trimise în tóte Provinciile aceste legi ce el făcu-se în favórea Religiunii Creștine; ne fiind mulțumit de a face pre credincioși a simți efectele bunătății sale, el întinse liberalitatea sa, până și asupra Păgânilor și a necredincioșilor. Popórele orientului, care doriseră odiniórá cu o ardóre de necređut, de a se bucura de aceiași prosperitate, de care auđiseră că se bucurau popórele occidentului, nu încetaũ de a se đice fericite, și de a lăuda generositatea Impăratului, căruia 'i datoreaũ prosperitatea.

CAPITOLUL XXIII.

Recunoșcința lui Constantin către Dumneđeũ

Constantin fórte departe de ași atribui gloria victoriilor sale, el o atribui lui Dumneđeũ, și protestă public, că din bunătatea sa el ținea suverana putere. Cine va ceti scrisorile ce el a expediat în grecește și în latinește asupra acestui subiect, și a trimis în provincii, va vedea în ele semnele umilitei sale recunoșcințe. Era una adresată creștinilor, și alta popórelor ce nu făcea profesiune de religiunea nóstră. Cred de datorie a însera aici copia duple acésta din urmă, și pentru a conserva memoria de ea, și pentru a confirma adevérul despre cele ce am spus de

pietatea lui Constantin. Această copie e făcută după exemplarul ce este în mâinile mele, și care este iscălit de mâna Impăratului.

CAPITOLUL XXIV.

Lege făcută de Constantin atingătoare de religiunea creștină și de pietatea adevărată.

Constantin învingător, prea mare, August: către popoarele din Palestina.

«Este mult timp de când cei ce sunt în credința, în
«care trebuie a fi în privința divinității, au recunoscut lă-
«murit diferența ce este între acei ce combat religiunea
«creștină și acei ce o apără. Se vede acum cu o mai mare
«evidență ca nici odată, estravanța îndocililor ce s'a făcut
«asupra acestui subiect, și puterea dumnezească se ma-
«nifestă prin mărturisiri incontestabile. Acei ce păzea această
«sfântă lege, se bucură de tot fêlul de bunătăți, și ajung
«cu fericire scopul în toate întreprinderile lor, în timp ce
«acei ce rămân în necredință, nu găsesc de cât ceia ce
«merită. Ce bine ar putea ei avea în timpul când ei re-
«fuză de a recunoște pre unicul autor al tuturor bună-
«tăților. Lucrurile par a vorbi de sine însuși.

CAPITOLUL XXV.

Exemplul luat din antichitate.

«Cine va rechema în spiritul său timpul trecut, va găsi că
«acei ce au luat dreptatea și probitatea de regulă a conduitei
«lor, au reușit în toate întreprinderile lor, în timp ce acei ce
«au comis crime, cari au fost atât de insolenți în cât s'au
«ridicat în contra lui Dumnezeu, și atât de cruși în cât
«n'au avut nici o compătimire de mizeria fraților lor, cari
«au răpit averea lor, au înegrit reputația lor prin false acu-
«zațiuni, și i-au făcut a suferi exilul și mărtea, și care n'au
«avut nici odată o sinceră căință de aceste disordini, a
«fost tratați duple cum merita. Nu fără rațiune două
«conduite diferite, au de-asemena succese diferite.

CAPITOLUL XXVI.

*Despre acei ce au ridicat persecuțiunea, și
despre acei ce au suferit'o.*

«Acei ce au frica lui Dumnezeu înaintea ochilor, și cari
«nu lucră de cât cu bune intențiuni, cari desprețuesc
«amenințările ómenilor, și pericolile vieții presente prin
«speranța bunurilor viitoare, sufer cu o răbdare nestrămu-
«tată tratamentele care deși întristătoare, nu ar putea fi
«de lungă durată. Cu cât a fost de penibile muncile ce
«ei au suferit, cu atât a fost de strălucită gloria ce le-a
«urmat. Din contră acei ce au călcat în picioare dreptatea,
«cari au maltratat pre servitorii lui Dumnezeu, cari n'au
«creșut a fi nenorociți nici culpabili, cand ei i-a condamnat
«la mórte, pentru o cauză atât de bună, și cari n'au ju-
«decat că acei pe cari i condamna ast-fel să fie fericiți,
«pentru că au conservat lui Dumnezeu credința ce ei i-o
«făgăduiseră, aceștia ȃic, au avut displăcerea de a vedea
«armatele lor învinse, și tăiate în bucăți. Ei n'au dat bă-
«tălii, pe care să nu le fi perdut.

CAPITOLUL XXVII.

Nenorociri întemplate autorilor persecuțiunii.

«Din aceste crime au venit rēsbóele cele mai crude, și
«desolațiile cele mai deplorabile. De acolo a purces lipsa
«bunurilor celor mai necesare, și inundația relelor cele mai
«teribile. Autorii nepietății au avut un sfârșit tragic, sau
«au dus o viață infamă, și mai tristă, prin însuși mărtu-
«risirea lor, de cât mórtea. Mizeria lor a fost în cât-va
«egală cu nedreptatea lor. Cu cât insolența, cu care fie-
«care din ei se opusese legii lui Dumnezeu, a fost ex-
«tremă, cu atât pedepsa lor a fost rigurósă. Ei n'au fost
«pedepsiți numai cu pedepsele din acéstă viață. Ei a fost
«munciți prin frica supliciilor, care sunt pregătite în cea-
«l-altă viață.

CAPITOLUL XXVIII.

Dumnezeu se servește de Constantin, pentru a opri cursul nelegiurii.

«O nelegiuire atât de stranie, și atât de grozavă ca
«acésta, dominând spiritul și inima unui mare număr de
«persóne, și tot statul fiind infectat de acésta ca de o
«bólă molipsitoare, ce'l reducea la o extremă primejdie, și
«care avea nevoie de un remediu foarte puternic și foarte
«eficace, de cine a bine-voit Dumnezeu de a se servi?
«Când vorbesc de Dumnezeu, înțeleg pre acela care este
«adevărutul Dumnezeu, și carele are o putere vecinică.
«Póte cine-va publica bine-facerile ce a priimit de la el,
«fără a vătâma modestia? El a avut bunătatea de a se
«servi de mine pentru îndeplinirea planurilor sale. El m'a
«scos prin un efect al înțelepciunii sale și al puterii sale
«nesfârșite, din țermurile océnului britanic, și din extre-
«mitatea țărilor unde sórele apune, și mi-a dat puterea
«de a risipi ca un deluviu de nenorociri, ce acoperise fața
«pământului, pentru a atrage pre ómenii la păzirea legii
«și pentru a crește credința și religiunea.

CAPITOLUL XXIX.

Sentimentele pióse ale lui Constantin. Laude Măturisitorilor.

«Nu voiú lipsi nici odată de recunoscință pentru o bine-
«facere atât de însemnată. Privind ca o favóre deosebită,
«bunătatea ce Dumnezeu a avut de a mă alege pre mine,
«pentru a me face servitorul și executorul ordinilor sale,
«m'am dus în orient pe care 'l găsiu împovărat de ne-
«norociri, acărora extremitate și primejdie aveaú nevoie de
«ultimile remedii. Recunosc că Dumnezeu mi-a dat su-
«fletul, viața, respirarea și simțemintul. Sciú foarte bine
«că acei ce aú pus în el speranța lor, nu aú nevoie de
«stima, nici de afecțiunea ómenilor, și că ei posedă ono-
«ruri, cu atât mai solide, cu cât duc o viață mai mult
«scutită de defecte și de păcate. Totuși nu sunt mai puțin
«obligat a'í libera de opresiunea ce ei aú suferit în unile

«timpuri, și de vexațiunile ce n'ar trebui nici odată a se
 «face persónelor nevinovate, și care nu s'ar putea scuza
 «de cea mai mică crimă. Ar fi un lucru straniu ca ei să
 «fi arătat fermitatea lor și statornicia lor, sub domnia Im-
 «păraților, cari i-au persecutat din ura pietății lor, și a cul-
 «tului ce ei dădeaū lui Dumnezeu, și ca reputațiunea
 «și gloria lor să nu fi primit o nouă strălucire, sub dom-
 «nia unui Impărat, care servește pre același Dumnezeu.

CAPITOLUL XXX.

Dispozițiunea luată în favórea exilaților.

«Acei ce aū fost exilați prin sentință nedreptă a unui
 «Judecător crud, pentru că a refuzat cu îndrăsneală de a
 «renunța la credința și la cultul unui Dumnezeu, căruia
 «ei se consacrase din tótă inima lor; și acei ce aū fost
 «puși în numărul ofițerilor curții, de și nu fuseseră mai
 «nainte, să aibă libertatea de a se reîntorce la casele lor,
 «și să rămâie acolo în pace. Acei ce aū fost despoiați de
 «bunurile lor, și reduși la o extremă mizerie, să fie res-
 «tabilți în prima lor stare, și să se bucure cu fericire, și
 «cu umilite rugăciuni de mulțumire, de efectele bunătății
 «lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XXXI.

Rechemarea celor ce eraū în Insule.

«Ordon ca acei ce sunt reținuți contra voinții lor în in-
 «sule, să se bucure de efectul același grații. Să iésă din
 «acele triste și grozave pustietăți, unde nu vęd de cât
 «munți sălbatici, și o mare furtunosă, și să meargă de a
 «gusta plăcerile nevinovate, ce le va procura împreună
 «viețuirea cu rudele lor. Acel ce aū suferit lipsa, și in-
 «comoditățile ce o însoțesc, să fie încărcăți de bunuri, și
 «scăpați de frică. Făcënd glorie cum fac eū de a fi servi-
 «torul lui Dumnezeu, ași fi fórte mâhnit ca să se pótă
 «dice, saū să se pótă crede că cine-va a viețuit în frică sub
 «domnia mea. Mě silesc pre cât pot, de a reforma abu-
 «zurile ce s'aū strecurat sub domniile precedente.

CAPITOLUL XXXII.

Rechemarea celor ce fuseseră condamnați la lucrarea metalurilor, sau la alte lucrări publice.

«Acei ce au fost condamnați la lucrarea metalurilor, sau la alte lucrări publice, să schimbe această penibilă ocupațiune și acest ostenitor exercițiu cu o liniște onestă și cu un repaos plăcut. Iar dacă unii dintre ei au fost lipsiți de libertate, să fie restabiliți în posesiunea onorurilor, și a drepturilor ce le aparțineau mai înainte.

CAPITOLUL XXXIII.

Restabilirea celor ce fuseseră lipsiți de dregătoriile lor.

«Aceia cari odinioară posedând dregători în armate, au fost lipsiți sub acest crud pretext că ei stimau mai puțin exercițiul funcțiunii lor, de cât pre acela al Religiozității lor, să aibă libertatea sa și de a reintra în armată, și de a lua funcțiunile lor, sau de a trăi în liniște. Este foarte drept, că după ce au semnalat curagiul lor în mijlocul celor mai teribile munci, să nu depindă de cât de la alegerea lor, sau de a se bucura de onorurile dregătorilor lor, sau de a gusta dulceața repaosului.

CAPITOLUL XXXIV.

Restabilirea celor ce fuseseră condamnați de a lucra la lucrări de femei, sau reduși în servitute.

«Acei ce fuseseră degradați din nobleță, și condamnați cu nedreptul de a lucra manufacturii de pânzuri, și la alte lucrări asemenea, sau cari cu totul avantațiul nascerii lor au fost priviți ca sclavi ai fiscului, să reintre în posesiunea libertății lor, și să petrecă cu plăcere restul vieții lor. Acei cari fiind de o condițiune liberă, au fost vânduți prin cea mai violentă și cea mai barbară din toate usurpațiunile, și au gemut adesea ori, când erau constrânși de a face servicii la care nu erau obicinuiți, să

«se bucure de a se vedea restabiliți într'un moment în
«drepturile născerii lor, de a se reîntorce în brațele ru-
«deniilor lor, de a fi scutiți de serviciile, ce sunt mai pre
«jos de densesi, și să pierdă amintirea mizeriei lor.

CAPITOLUL XXXV.

Restituirea averii Martirilor, și a Mărturisitorilor.

«Nu pot ascunde nedreptatea ce aș suferit acei cari sub
«diferite pretexte, aș fost despoiați de averile lor. Dacă
«vre-unii din ură pentru că aș susținut cu îndrăsnelă
«grele lupte pentru apărarea Credinții lor, aș fost despo-
«iați de averile lor, sau dacă alții pentru că aș mărturi-
«sit că erau Creștini, aș fost constrinși de a părăsi Țara
«lor, sau în fine dacă alții aș fost lipsiți de ceia ce po-
«sedaș, fără a fi fost condamnați la mörte, succesiunea
«lor trebuie a fi luată de rudele lor. Legile adjudecând
«succesiunile rudelor celor mai de apröpe, ei vor fi lesne
«de recunoscut; și apoi nu e nimic mai drept de cât de
«a inapoia aceste averi moștenitorilor, căroră ar fi apar-
«ținut, dacă martirii și mărturisitorii ar fi murit de o mörte
«naturală.

CAPITOLUL XXXVI.

Dispozițiune făcută în favörea Bisericii, în lipsă de rudeni.

«Iar dacă nu se va găsi nici o rudenie care să pötă lua
«moștenirea martirilor, a mărturisitorilor, sau ale acelor
«cari pentru a conserva credința lor, aș părăsit țara lor,
«ea aparține bisericei. Morții nu vor fi mähniți de a avea
«de moștenitore, pre aceea pentru care ei s'aș expus la
«tot felul de primejdii. Cred de datorie a nu omite, că
«dacă vre unul din acei de cari vorbesc, a găsit de cu-
«viință de a face donațiune averea sa, intențiunea mea
«este ca ea să fie executată.

CAPITOLUL XXXVII.

Restituirea pământurilor și a caselor ce aș a- parținut martirilor, și mărturisitorilor.

«Fiind-că doresc ca acéstă lege să fie atât de lămurită,
«în cât să nu fie niminea care să nu'i înțelgă dispoși-

«țiunea; acei ce sunt deținătorii, sau a unei case, sau a
«unui pământ, sau a unei alte moșteniri ce a aparținut
«odinióră acelor de care am vorbit, să scie că ei datoresc
»să o declare ei însuși, și să facă restituirea îndată. De
«și ei au priimit mari venituri fără titlu legitim, nu cred ca
«dreptatea să permită ca ei să fie obligați de ale inapoia.

CAPITOLUL XXXVIII.

Declarațiunea necesară la casul propus.

«Voesc totuși ca ei să declare prin un act expres can-
«titatea veniturilor, ce ei au priimit, și să'mi cêră scriso-
«rile de grație necesare în acest cas. Acêsta va fi ca o
«satisfacere publică, ce ei vor face de avariția lor. Ei vor
«zice pôte pentru scusa lor, că într'un timp când nu se
«vedea de cât triste imaginii a celor mai grozave cruđimii,
«când se smulgea stăpânii din casele lor, și'î masacra fără
«milă, când se isgoneau nevinovații, și când moștenirile
«rêmêneau ca părăsite, și expuse la pradă, ei n'au putut a
«se dispensa de a le lua în stăpânire. Că acei ce pretind
«a acoperi cupiditatea lor cu acest pretext, sê scie că nu
«o vor putea face nepedepsit, și că îngrijirea ce voiú lua
«de a mă opune la acêsta, face o parte din cultul ce eu
«datoresc lui Dumnezeu. Le-ar fi acum periculos de a re-
«ține ceia ce odinnióră le-a fost necesar de a priimi. Și
«apoi, trebuie a opri pre cât se pôte sau prin rațiune, sau
«prin exemplu, cursul cupidității.

CAPITOLUL XXXIX.

Restituirea bunurilor usurpate de către Prin- cipii de la Biserici.

«Dacă fiscul se găsește în posesiunea bunurilor de care
«vorbesc, el nu le va putea conserva. El va restitui bi-
«sericilor ceia ce usurpase de la ele, fie case, pământuri,
«sau alte moșteniri cu tóte dependențele.

CAPITOLUL XL.

Restituirea oratorilor, și a cimitiriilor.

«Cine ar putea a se îndoi dacă locurile ce au fost con-

«sacrate prin reliquiile martirilor, și care conservă memoria
«precioasă a morții lor, aparțin bisericii? Cine ar face di-
«ficultate de a ordona ca ele să'î fie restituite? Nu s'ar
«putea face nimic mai plăcut lui Dumnezeu, nici mai fo-
«lositor sie-însuși, de cât de a avea grije ca bunurile ce
«aũ fost răpitate de la Biserici de către nisce scelerați sub
«pretexte forte nedrepte, și să fie înapoelte fără nici o
«întârziere.

CAPITOLUL XLI.

*Restituirea bunurilor, cari fuseseră saũ date
saũ vëndute, cari încă aparțineau bisericii.*

«Pentru a nu uita nici un cas, de care să nu fi avut
«grijă, ordonăm ca acei cari aũ cumpărat de la fisc bunuri
«aparținând bisericii, saũ cari aũ obținut asemenea bunuri
«ca dar, să scie că în zadar ei aũ pretins ale poseda, și
«deși cumpărându-le ei aũ meritat a fi în disgrația mea,
«cu toate acestea nu voi lăsa aĩ face să simțescă pre cât
«'mi va fi cu puțință, efectele afecțiunii mele.

CAPITOLUL XLII.

Indemnare la pietate.

«Fiind-că se vede cu totă certitudinea și evidența că
«mizeria și întristarea ce acoperise fața pământului, sunt
«risipite prin puterea nesfârșită a lui Dumnezeu, și prin
«îngrijirile ce am luat prin buna voința sa pentru acest
«subiect, nu mă îndoesc nici de cum ca cine-va să nu
«recunoscă mărimea harului ce el ne-a făcut, când a ex-
«terminat pre cei răi, când a redat pacea și bucuria ome-
«nilor de bine, și le-a permis de ași împlini datoriile pie-
«tății în liniște, și de a da persónelor consacrate la serviciul
«său, onorurile ce li se cuvin. Acste persóne piose și sfinte
«vor eși ca din înturerecul nopții, pentru a se bucura de
«lumina zilei, și vor observa presenta lege cu o perfectă
«fidelitate, și o deplină supunere. Acastă lege să fie pu-
«blicată în provinciile din orient.

CAPITOLUL XLIII.

Execuțiunea acestei legi.

Iată ce conținea prima scrisoare ce ne-a fost trimisă din partea Impăratului. Ea fu îndată observată cu sfințenie, și se vădu sub domnia sa cu totul contrariu, de ceea ce se văduse sub dominațiunea tiranilor. Aceia în favoarea cărora edictul fusese făcut, se bucurară de efectul liberalității Impăratului.

CAPITOLUL XLIV.

Guvernământul Provinciilor acordat Creștinilor. Idolatria oprită.

Impăratul păstră îndată după aceea o conduită în totul conformă cu legea ce făcuse în favorul Religiei. El dădu Creștinilor cea mai mare parte din Guvernăminte, și opri Guvernatorilor, cari erau încă atașați de supersitițiile Păgânismului de a aduce jertfe Idolilor. El făcu aceiași oprire Prefecților Pretoriului ce predau pre Guvernatori, și posedau primile demnități. El vroea că dacă ei făceau profesiune de pietatea Creștină, să 'i urmeze regulile, și dacă erau încă Păgâni, el nu putea suferi ca ei să adoreze în public pre Idoli.

CAPITOLUL XLV.

Idolatria oprită. Biserici zidite

Se publică alte două legi în același timp. Cea dintâi tindea a aboli cultul Idolilor ce fusese în us prin Cetăți și prin sate, și oprea în general de a ridica statue în onoarea Dumneșeilor, de a prețice viitorul, și de a junghia jertfe. Cea de a doua lege ordona să se zidescă Biserici mai spațioase, și mai vaste ca mai nainte, ca cum ar fi fost asigurat că toate popoarele vor renunța la rătăcirile și la extravaganțele Păgânismului, pentru a se supune cu umi înță la serviciul Creatorului lor. Pietatea inspira această cugetare Impăratului, și 'l îndemna de a da aceste ordine,

Guvernatorilor de Provinciî . Era ordonat prin aceeaşi lege să se ia din tesaurul Impăratesc tot ce ar fi necesar pentru îndeplinirea unui scop atât de laudabil, şi să nu se cruţe nici o cheltuélă. Impăratul scrise pentru acest subiect tuturor Episcopilor, şi 'mî făcu onórea de a 'mî scrie în aceşti termenî mai nainte de a fi scris la nici unul altul.

CAPITOLUL XLVI.

Scrisórea lui Constantin către Eusebie, şi către cei-l-alţi Episcopi pentru construirea Bisericii.

«Credincioşii servitori a'î Mântuitorului nostru fiind persecutaţi până aci prin violenţa tiranilor, sunt fórte convins, prea scumpul meu frate, că edificiile Bisericii, sunt în fórte rea stare prin puşina îngrijire ce s'a avut de a le întreţinea, şi pe care nu s'a putut măcar a le îmbodobi cu buna-cuviinţă, din cauza fricii persecuţiunii. Insa acum când Religiunea Creştină este liberă şi când balaurul a fost lipsit de autoritatea absolută prin un ordin al Providenţii, şi prin un efect al îngrijirilor mele, nu mă îndoesc nici cum că tótă lumea să nu recunóscă mărimea şi majestatea lui Dumnezeu, şi că acei ce au comis greşale din rătăcire, sau din slăbiciune, să nu se siléscă a se îndrepta. Insciinţaţi pre Episcop-ii, pre Preoţii şi pre Diaconii ce vă sunt cunoscuţi, ca să se îngrijéscă cu o sirguintă deosebită la zidirea Bisericii, la repararea acelor ce căd în ruină, la adăogirea acelor ce sunt prea mici, şi la construirea deplină a acelor ce se vor crede necesari. Cereţi la Guverna'orul Provinciei şi la Prefectul Pretoriului tot ce va fi necesar pentru acest sfârşit şi cei-l-alţi să céră de asemenea. Ei au ordin de a satisface cu exactitate tot ce sanctitatea vóstră va dori din partea lor. Rog pre Dumnezeu să vă conserve prea scumpul meu frate.

Se trimise către fie care Episcop o copie după această scrisóre. Fie care Guvernator de Provincie primi un ordin conform, şi voinţa Impăratului fu executată cu o minunată grăbnicie în întinderea tuturor ţărilor de sub ascultarea sa.

CAPITOLUL XLVII.

Constantin face o scrisóre contra Idolilor.

Constantin făcând din ȕi în ȕi nouï progrese în pietate, făcuse o scrisóre către locuitorï Provinciiilor, atingătoare de orbirea, cu care predecesorii sei adoraseră pre Idolï. El îndemnă pre supuşii sei prin aceiaşi scrisóre de a recunósce pre Dumneǎeǔ, unicul Suveran al Universului, şi a pune speranţa mântuiriei lor în meditarea lui Iisus Christos. Am tradus acéstă scrisóre din Latineşte în Greceşte dupě originalul scris cu propia sa mână, şi o voiü însera aici pentru a face să se audă la tótă posteritatea, vocea răsunătoare cu care el a publicat măririle lui Dumneǎeǔ, Domnul şi stăpânul seu.

CAPITOLUL XLVIII.

Edictul Impăratului Constantin contra cultului dumneǎeilor.

PREFATA VIRTUŢII ŞI A VICIULUI.

Constantin, Invingător, prea Mare August; către locuitorii provinciilor de orient.

«Lumina ce natura a răspândit în spiritul tuturor ómenilor, e de ajuns pentru aï face să cunósca îngrijirele ce are Providenţa de guvernămintul universului. Acei cari înaintéază prin studiu către adevăr, nu se îndoesc nici de cum, că orï-cine face o seriósă reflexiune asupra diversităţii obiectelor, ce sunt expuse ochilor sei să nu ajungă în fine, la cunoscinţa principiului lor. Pentru aceia o persoană înţelptă nu se va mira nici odată de mulţimea, nici de varietatea opiniunilor, ce despărtesc pre ómenï în privinţa alegerii ce ei trebuiesc a face de un fel de viaţă. Nimic nu relevéază atât de tare frumuseţa virtuţii, ca urăciunea viciului, care 'i este contrariu. Virtutea are recom-pense sigure, iar viciul nu póte aştepta de cât o rigurósă pedépsă, care va fi pronunţată de către un Judecător

«deopotrivă suveran și drept. Vă voi propune aicea pre
«cât 'mi va fi cu puțință mai lămurit, sfânta speranță ce
«am de bunurile viitoare.

CAPITOLUL XLIX.

*Despre Constantie părintele lui Constantin,
despre Dioclețian, și despre Maximian.*

«Am avut tot-d'eauna o mare depărtare de Impărații
«precedenți din ura asprimei naturalului lor. Numai sin-
«gur Constantie părintele meu a fost care a avut blân-
«deță pentru supușii săi, precum a avut pietate către Dum-
«neșeu. Ce-i-alții au fost spirite rele, cari se porneau mai
«puțin spre clemență, de cât spre crușime în tot cursul
«domniei lor. Ei au întrebuițat asprime, și au combătut
«buna doctrină. Furia lor s'a urcat până la acel exces
«de a ridica un război civil în mijlocul unei profunde
«păci.

CAPITOLUL L.

*Perseuțiune ridicată cu ocaziunea tăcerii,
la care oracolul Apolon era redus.*

«Se dice, că Apolon declară în acel timp prin o voce
«eșită din fundul unei caverne, și nu din gura unui om,
«că omenii de bine 'l împedecau de a spune adevărul,
«și că ei erau cauza falselor preșicerii ce el făcuse. Dio-
«clețian lasă să 'i crească părul capului, pentru a mărturisi
«durerea sa, și deploră nenorocirea unde era redus secolul
«de a nu mai avea oracolii. Dar să vedem urmarea.

CAPITOLUL LI.

*Constantin recunoșce din tinereța sa nevi-
novăția creștinilor.*

«Acum te iaș de martor pre tine Dómne, carele esci în cer.
«Tu scii că fiind încă foarte tînăr, aușii că mizerabilul Impărat
«care ținea atunci primul rang, întrebă pre unul din ofițerii

«săi, cine era acei ómení de bine, de cari se făcea atita
«vuet, și un preot păgân, care era de față 'i răspuse că erau
«creștini. Auđind acest răspuns cu bucurie, el trase contra ne-
«vinovăției sabia care nu se cuvine a fi întrebuițată, de cât
«contra crimei. El scrise cu ascuțitul acestei săbii, dacă este
«permis de a vorbi ast-fel, edicte sîngeróse, și porunci ju-
«decătorilor de a se servi de tótă dibăcia spiritului lor,
«pentru a inventa nouí suplicii.

CAPITOLUL LII.

Persecuțiunea creștinilor.

«Pietatea fu atunci persecutată cu o licență fără friú,
«și împovorată de tot felul de ultragii. Modestia care a-
«trage respectul celor mai barbari, fu expusă batjocurilor
«sîngeróse, și celor mai riguróse tratamente ce Romanii
«a putut inventa. N'a fost suplicii, naufragii, sau incendii
«de care, orí-ce vîrstă, sau orí-ce condițiune să fi fost sculită.
«Pămîntul a plîns, cerul a suspinat, și sórele s'a întu-
«necat de aceste mizerii.

CAPITOLUL LIII.

Blîndeța streinilor către creștini.

«Streinii se laudă astă-đi de blîndeța, cu care a prii-
«mit pre creștinii, ce era alungați din țara lor, și de bu-
«nătatea ce ei a avut nu numai de ale mîntui viața, ci
«încă de ale permite exercițiul religiunei lor. Acesta este
«o pată rușinósă, de care numele roman a fost atins în
«acest secol.

CAPITOLUL LIV.

Pedépsa autorilor persecuțiunii.

«Nu este nevoie de a ímprospăta amintirea de acea du-
«rere generală, și de acel doliú comun al universului. Au-
«torii acelor nenorociri au përit ticăloșește și au fost pră-
«pástuiți în fundul iadului. Ei au luat armele unii contra

«altora, s'aũ distrus prin propriile lor forțe, și n'a lăsat
«nici prosperitate, nici amintire de numele lor. O nenocire
«atât de mare și atât de deplorabilă ca acesta nu
«li s'ar fi întemplat fără îndoelă, dacă ei n'ar fi fost înșelați
«de către înșelătorii lui Apollon al lor.

CAPITOLUL LV.

Rugăciunea lui Constantin. Mărturisire de puterea Crucii.

«Acum te rog, O Dumneșeule, a cărui mărire este nesfârșită,
«de a privi cu un ochi favorabil popóarele din orient, cari
«aũ gemut atât de lung timp în apăsare, și de a permite ca ele
«să primescă alinare prin ministerul meu. Nu fără cuvint,
«Dómne, 'ți fac această umilită rugăciune, pentru că n'am
«întreprins nimic de cât prin ordinea tãu. Steagul tãu a precedat
«tot-d'eauna armata mea, și a făcut o victoriósă, și orí de câte
«orí necesitatea publică mă silește de a lua armele, 'l urmez
«ca pre un semn al speranții ce am în bunătatea ta. Pentru
«acesta 'ți aduc neîncetat o inimă plină de dragostea ta, și de
«frica ta. Am o dragoste sinceră pentru numele tãu, și o
«frică salutară de puterea de care mi-ai dat atâta semne,
«și prin care ai întărit credința mea. Pentru aceia mă înfățișez
«cu bucurie, pentru a susține sfintă casa ta, pe care tiranii
«aũ vroit a o dărâma.

CAPITOLUL LVI.

Constantin doresce ca tótă lumea să îmbrățișeze Religiunea Creștină, și cu tóte acestea să nu constrângă pe niminea de a o îmbrățișa.

«Doresc din tótă inima mea pentru binele comun din tot
«pământul, ca poporul tãu să se bucure de o pace profundă,
«și care să nu fie turburată de nici un tumult, consimt ca
«acei ce sunt încă rămași în rătăcirile păgânismului,
«să se bucure de același repaos ca Credincioșii. Dreptatea
«ce se va păzi către ei, și egalitatea tratamentului,
«ce se va face atât lor cât și celor-l-alți, va

«contribui mult ai aduce în calea cea bună. Niminea să
«nu turbure pre un altul. Fie-care să alégă ceia ce va
«judeca mai de cuviință. Cu toate acestea acei ce vor
«judeca sănătos, vor asigura cu îndrăznélă, că numai acei
«ce păzesc poruncile tale, duc o viață nevinovată și sfintă.
«Acei ce se sustrag de la ascultarea ta, să aibă templuri
«consacrate minciunii, fiind că vroesc a le avea. Iar noi,
«vom rămânea în casa adevărului tău, unde ne ai-primit
«din început. Dorim ca ei să între ca și noi în casa ta, și să
«se bucure de folosul societății noastre.

CAPITOLUL LVII.

Rugăciuni de mulțumire.

«Religiunea noastră nu este nouă. Noi scim că tu ai ins-
«tituit' o cu cultul ce ți se cuvine, de când ai creat uni-
«versul. Omenii s'au depărtat de ea mai pe urmă, și au
«căđut în felurite rătăcirii. Inse pentru ai scóte din ele, ai
«trimis pre Fiul tău care le-au adus o lumină fórte stră-
«lucitoare.

CAPITOLUL LVIII.

Rugăciuni de mulțumire aduse lui Dumnezeu de Constantin.

«Lucrurile tale sunt doveđi arătate de ceia ce ăic. Tu
«ne ai făcut nevinovați și Credincioși prin puterea ta. Cur-
«sul Sórelui și al Lunii este regulat, și este o minunată
«exactitate în mișcarea stelelor. anotimpurile au revolu-
«țiune egală și perpetuă. Masa pământului este sprijinită
«pe cuvintul tău, ca pe o temelie nestrămutată. Ventu-
«turile se primblă în aer. Apele curg ne încetat pe pământ.
«Marea rămâne închisă în întinderea hotarelor ce 'i ai pus.
«Nici în unul din aceste elemente nu e nimic care să nu
«fie de o admirabilă întrebuițare. Dacă universul n'ar fi
«fost dispus ast-fel prin ordinul Providenției tale, de mult
«timp calitățile contrari, și lupta reciprocă a părților ce 'l
«compun, ar fi fost cauza ruinei sale. Spiritele ce 'și făcu
«răsboiú, l'ar face ómenilor cu mai multă cruđime, de și
«ele 'l fac deja într'un mod ne vedut.

CAPITOLUL LIX.

Continuarea rugăciunilor de mulțumire.

«'Ți mulțumesc cu umilință, Dumnezeule și Domnul
«meu. Cu cât privește cine-va deosebirea în inclinări, și
«în simțimintele oamenilor, cu atât acei ce au descoperit
«adevărul, să simt întăriți în Religione. Dacă va fi cine-
«va care să nu voiască a fi vindecat, să nu arunce gre-
«șala asupra nimăruî altui. Remediul și vindecarea se oferă
«la totă lumea. Numaî fie-care trebuie a lua aminte să nu
«atace o Religione a cărei nevinovăție și sfințenie sunt
«arătate. Să ne bucurăm toți în comun de dulceta păcii,
«care ni s'a acordat, și să preservăm conștiința noastră
«de tot ce ar putea-o pângări.

CAPITOLUL LX.

Indemnare la pace.

«Niminea să nu turbure pre acei ce nu sunt de cre-
«dința sa. Dacă cineva va avea ore care luminează, să se ser-
«ve de ea pre cât 'i va fi cu putință, pentru a lumina
«pre alții, iar de nu să 'i lase în pace. Alt ceva este de
«a se lupta pentru a câștiga cununa nemurirei, și alt ceva
«de a întrebuița violență pentru a silnici de a îmbrățișa o
«Religione.

«Dorința ce am avut de a nu ascunde nimic din ade-
«văr, m'a obligat de a mă întinde asupra acestui subiect
«ceva mai mult de cât nu permitea blândeța mea ordinară,
«având în vedere mai cu seamă că superstițiile Păgânismu-
«lui sunt cu totul abolite dupre cum o încredințază unii.
«Acésta ași fi dorit de a convinge pre totă lumea, dacă
«preocuparea unora nu le ar fi un obstacol neînvin.

CAPITOLUL LXI.

Contestație ridicată de Arie.

Impăratul publică aceste adevăruri la toți locuitorii Pro-
vinciilor prin scrisoarea ce el le scrisese, și se sili de a în-

tôrce de la idolatrie, și ai aduce la cultul adevăratului Dumneșeu. În mijlocul bucuriei ce trăgea din fericitul succes a unei întreprinderi atât de laudabile, el priimi nou-tatea de un tumult ce turburase mult pacea Bisericii. El fu foarte mișcat de acesta, și cugetă îndată la mijlocele de a aduce remediū la acesta.

Iată care era subiectul tumultului. Starea Bisericii era înfloritore, și Credincioșii se aplicaū la tot felul de sfinte exerciții. Repaosul lor era atât de bine întărit că nu putea fi sguduit de nici un inamic strein. Însă gelosia le întinse o cursă. Ea se strecură între dânșii, și curând apoi intră cu nerușinare în adunările sfinților Episcopi, ea 'i învrăjbi pre unii contra altora, și le ridică neînțelegeri și certuri sub pretext de doctrină. Acastă mică scântee ațită un mare foc, care începu în Alexandria, să întinse asupra Egiptului, asupra Lybiei, asupra Tebaidei de sus, și desolă ast-fel un mare număr de alte Provinciī, în cât nu numai Preoții intrară în contestații pline de ură, ci și poporele luând parte în aceleași certuri, făcură o desbinare și o schismă foarte funestă. Scandalul fu atât de grozav în cât sfinta doctrină a Religiunei noastre deveni subiectul deriderilor nelegiuite, și a batjocurilor, sacrilegiū ce Păgânii făceaū pe teatrurile lor.

CAPITOLUL LXII.

Despre Arie și despre partisanii lui Meletie.

Unii disputaū în Alexandria cu o îndărătnicie neînvinșă asupra celor mai sublime mistere. Alții contestaū în Egipt și în Tebaida de sus, asupra unei cestiuni ce fusese propusă mai de nainte, ast-fel că nu era nici o Biserică care să nu fi fost desbinată. Libia întregă, și cele-l-alte Provinciī simțiră atingeri de acel rău. Căci Clericii din Alexandria scriind Episcopilor despre desbinarea lor, n'au fost nici unul din ei, cari să nu se fi declarat pentru una din ambele părți,

CAPITOLUL LXIII.

Constantin trimete un Episcop la Alexandria, pentru a termina desbinarea.

Impăratul fiind foarte mișcat de desbinarea Bisericii, și

fiind mâhnit de acésta ca de o nenorocire ce s'ar fi întemplat familiei sale, trimise la Alexandria un om celebru prin soliditatea credinței sale și prin îndrăsnéla profesiunei ce făcuse în fața persecutorilor în cele mai rele timpuri, și 'i dădu o scrisóre pentru autorii desbinării. Cred că va fi fórte potrivit de a o însera în acest loc ca o probă autentică de grija ce acest Principe avea de afacerile Bisericeî

CAPITOLUL LXIV.

Scrisórea lui Constantin către Alexandru Episcopul și către Arie Preotul.

Constantin, Invingător, fórte Mare, August, către Alexandru, și către Arie.

«Dumnezeu care are bunătatea de a ajuta tóte plannurile mele, și de a conserva pre toți ómeni', 'm'este martor că am fost indemnat de doué motive de a întreprinde ceia ce am executat cu fericire.

CAPITOLUL LXV.

Ingrijiri luate de Constantin, pentru a reda pacea Bisericii.

«Mi-am propus mai întâiu de a uni spiritele tuturor popórelor în una și aceeași credință în privința divinității; și apoi am dorit a scăpa universul de jugul sclaviei sub care gemea. Am căutat în spiritul meu mijlóce lesnicióse pentru a aduce la îndeplinire primul plan, fără a face mult sgomot, și m'am hotărit de a lua armele pentru a executa pre al doilea. Mă convingeam, că dacă ași fi atât de fericit, pentru a aduce pre ómeni' de a adora toți pre același Dumnezeu, acéstă schimbare de Religione ar produce o altă schimbare în Guvernămintul Imperiului.

CAPITOLUL LXVI.

Desbinări liništite în Africa.

«Indiscreția și temeritatea ce avuseseră uni' de a des-

«bina popóarele din Africa în mai multe opinii atingătoare
«de materiile religiunii, și în mai multe secte, trecând
«până la un exces de nebunie și de estravaganță cu totul
«nesuferită, n'am găsit alt mijloc de a opri cursul, de cât
«de a răpi din lume pre inimicul comun al némului o-
«menesc, care se opunea decretelor sfintelor vóstre adunări,
«și de a trimite pre unii din ofițerii mei, spre a împăca
«pre acei ce formaū și întrețineau disputele și certurile.

CAPITOLUL LXVII.

Religiunea s'a răspândit din orient și în res- tul lumii

«Lumina adevăratei religiunii fiind eșită prin o favóre
«particulară a lui Dumnezeu din orient, pentru a se răs-
«pândi asupra restului pământului, am aruncat mai întâi
«ochii spiritului meu asupra vóstră, ca asupra unor Păstori
«ce sunt datorii a veghea la mântuirea tuturor popórelor.
«De îndată ce am câștigat victoria, și am triumfat asupra
«învinșilor, prima afacere la care m'am aplicat, fu aceea
«de care vorbesc.

CAPITOLUL LXVIII.

Constantin îndemná pre clerici la pace.

«Cât sunt de minunate planurile Providenției, și cât de
«nestrăbătute sunt secretele sale! Ce noutate lovi urechile
«mele, său mai bine ce durere străpunse inima mea, când
«aflaiū că ați ridicat între voi contestații mult mai întris-
«tătoare de cât acele ce duraū încă în Africa? Am recu-
«noscut că țara vóstră, de unde speram că ar veni vin-
«decarea celor-l-alte, avea ea însuși nevoie de remediū.
«Când am considerat origina, și subiectul diferendului vostru,
«mi s'a părut fórte ușor și fórte puțin demn de a fi a-
«gitat cu atâta căldură. Fiind obligat de a vă scrie spre
«a vă îndemna la pace, am implorat ajutorul lui Dum-
«nezeū, și m'am hotărât de a interveni însumi pentru a
«vă împăca. Când contestațiile vóstre ar fi mai importante
«și mai seriose de cum nu sunt, nu ași înceta să sper

«de a restabili între voi o perfectă înțelegere. Este deci
«mai multă speranță de a'mi promise de a vă uni, fiind
«că n'aveți nici-o rațiune de a vă desbina.

CAPITOLUL LXIX.

Ocasiunea contestației.

«Aflu că disputele vóstre sunt născute din aceia că tu
«Alexandru ai întrebat pre preoții bisericii tale ce credeai
«ei atingător de un loc al legii, sau mai bine atingător
«de o cestiune fórte zadarnică, și că tu Arie, ai făcut un
«răspuns cu indiscreție care nu trebuia nici odată să intre
«în spiritul tău, și că dacă ar fi intrat în spiritul tău, nu
«trebuia nici odată să iasă din gura ta. De acolo a venit
«neînțelegerea și disputele vóstre, refusul comunicării, schis-
«ma care rupe legătura mutuală a credincioșilor, și care'î
«desparte de corpul bisericii. Cere-ți-vé ertarea unii altora,
«și uniți-vé la condițiunile raționale ce conservitorul vostru
«vă propune. Nu trebuia de a face întrebările ce ai făcut,
«nici a răspunde la ele. Căci, deși aceste întrebări, ce nu
«sunt de loc necesare, și care nu sunt de loc agitate de
«obicinuit de cât de către persoane ce au prea mult timp
«liber, servesc a exercita spiritul, este mai cuviincios de
«ale ținea secrete, de cât de a le publica cu ușurință în-
«aintea poporului. Cât de puține persoane sunt capabile de
«a pătrunde o materie atât de înaltă, și de a o explica
«cu cuvinte care răspund la demnitatea sa? Ceî mai di-
«baci pot ei óre intra în cercetarea acestor întrebări, fără
«a se pune în primejdie de a face mari greșeli? Nu trebuie
«a vorbi de ele, de cât cu multă rezervă, ca nu cumva
«dacă acei ce ar voi să vorbescă de ele nu le-ar explica
«îndestul de bine, sau dacă acei ce le-ar asculta le-ar în-
«țelege prea greșit să nu cadă poporul său în blestem
«(hulă) său în schismă.

CAPITOLUL LXX.

Indemnarea la pace

«Acei ce au întrebat pre cei-l-alți în mod indiscret, și

«acei ce le au răspuns necuviincios să se erte unii pre
«alții. Nu e vorba între voi de nici un comandament din
«legea noastră, nici de o dogmă ce privește cultul ce se cuvine
«lui Dumneșeu. Voi sunteți toți în același simțimint, și e
«lesne ca să vă uniți în aceiași comunicare.

CAPITOLUL LXXI.

Urmarea aceleiași îndemnări.

«Buna cuviința nici rațiunea chiar nu permit ca să
«guvernați poporul lui Dumneșeu, pe când vă certați îm-
«preună cu amărăciune pentru un subiect foarte ușor. Mă
«voiți servi de un mic exemplu, pentru a însciința nisce
«persóne atât de luminate ca voi, de datoria lor. Voi știți
«că deși filosofii aceleiași secte convin în acelășii principii,
«ei nu se unesc tot-d'eauna în urmările și dependințele
«doctrinei lor. Inșe pentru acésta ei nu încetéză de a fi
«în bună înlegere; Au nu este mai drept ca voi cari a-
«veți onórea de a fi Miniștrii lui Dumneșeu, să vă uniți
«împreună asupra punctelor din Religiunea noastră? Fa-
«ceți, vă rog, o reflecțiune seriósă asupra celor ce v'am
«spus deja, și considerați dacă este raționabil, ca pentru
«o zadarnică luptă de cuvinte, să se armeze frații asu-
«pra fraților și să desbineze sfínta adunare a Credincioși-
«lor. Acésta este o conduită înjositóre, care convine per-
«sónelor ignorante cum este poporul, saũ slabe cum sunt
«copiții, dar care nu convine nici de cum bărbaților lu-
«minați și înțelepți, cum trebuie a fi Preoții. Să ne de-
«pártăm de cursele ce ne întinde demonul. Dumne-
«șeu nostru și Mântuitorul nostru ne înfățișéză tuturor
«aceiași lumină. Vă rog de a'mi permite, mie, șic care
«'mi fac glorie de a'l servi, și de a'l onora, de a isprávi
«cu ajutorul seũ, opera ce am început, și de îndemna pre
«poporul seũ prin puterea rațiunilor mele a se uni în o
«aceiași comunicare. Fiind că voi faceți toți profesiune de
«de aceiași credință, precum am repetat'o deja îndestul,
«că sunteți de acord asupra punctelor Religiunii, și obser-
«vați aceleiași comandamente, subiectul asupra căruia vă
«certați, ne privind nici un articol capital al pietății, el
«n'ar fi trebuit de a pricinui schismă. Nu șic acésta pen-

«tru a vă obliga a fi toți de aceeași credință atingător de
«opiniunea deșădătoră, sau în fine atingător de opiniunea
«așa cum este, care vă desbinăză. Aveți toți aceeași cuge-
«tare și aceeași credință, atingător de unitatea lui Dum-
«neșeu, și de întinderea providenției sale. Iar dacă dis-
«putând pôte cu prea multă subtilitate asupra acestor ces-
«tiuni zadarnice și nefolositoare, nu vă veți uni unii cu alții,
«să țină fie-care credința sa în secretul inimii sale. Inșă
«conservați neviolabil legătura dragostei, depositul credinței,
«și preceptele legeli. Reintorceți-vă unii în sînul altora, și
«vă îmbrățișați cu căldură. Alungați din inima vóstră tot
«soiul de ură, și recunóșceți-vă ca frați.

«Amiciția este câte odată mai gingașă și mai sinceră
«după împăcare, de cum nu fusese înaintea rupturlei.

CAPITOLUL LXXII.

Lacrămile Impăratului. Călătoria amănată.

«Scăpați-mă de grijile mele, și de neliniștea mea, da-
«ți-mi iarăși frumuseța ăilei și repaosul nopții. Fără acesta
«nu ași putea să-mi opresc lacrămile, și să petrec restul
«vieții mele în durere. Cum ași putea fi în bucurie, când
«poporul lui Dumneșeu, și scumpii mei conservitori sunt
«separați unii de alții prin o periculósă schismă. Pentru
«a vă face să înțelegeți mărimea întristării mele, vă voi
«spune că sosind de curând la Nicomedia, hotărisem de
«a pleca îndată spre a merge în Orient. Pe când eram
«gata de plecare, această noutate m'a făcut de a o amăna,
«temându-mă de a nu vedea cu însuși ochii mei, ceia ce
«aud cu durere spuindu-mi-se. Dешideți-mi decî prin îm-
«păcăciunea vóstră calea ce mi-ați închis prin gâlcevurile
«vóstre. Faceți ast-fel ca să vă pot vedea, pre voi și pre
«cele-l-alte popóre plini de bucurie, și să dau mulțămită
«lui Dumneșeu pentru buna vóstră înțelegere.

CAPITOLUL LXXIII.

Continuarea disputelor.

Iată scrisórea ce acest Impărat prea iubit de Dumneșeu,
scrise pentru a se sili de a restabili pacea în Biserică.

Fiind că acela ce fusese însărcinat de a o duce, era un Episcop de o rară pietate, el nu lăsa nimic din ceia ce putea contribui la îndeplinirea voințelor Impăratului. Însă afacerea era foarte importantă pentru a fi terminată prin o scrisoare. Asprimea certurilor spori și se răspândi în tot Orientul prin un efect al invidiei și al răutății demonului, carele nu putea suferi prosperitatea Bisericii.

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL I.

Comparația pietății lui Constantin, și a nepietății Persecutorilor.

Iată în ce mod demonul inamic a tot binele, privind cu un ochi de invidie prosperitatea Bisericii, o umplu de turburare în timp pe când ea părea că trebuie a se bucura de cea mai profundă liniște. Cu toate acestea Impăratul prea iubit de Dumnezeu se aplică cu sîrguință de necreșut la datoriile sale, afectă de a ține o conduită cu totul contrarie aceleia a tiranilor cari 'l precedase, și învinse pre toți inimicii săi. Acei tirani fiind depărtați de cultul lui Dumnezeu, întrebuițară violențe pentru a silnici pre totă lumea la cultul Idolilor. Constantin arătând forțe lămurit prin faptele sale, și prin cuvintele sale, că Idolii nu sunt dumnezei îndemnă pre toți oamenii a recunoscă pre Dumnezeul cel adevărat. Tiraniș avură nerușinarea de a face batjocoriri pline de blasfeme față de Christosul lui Dumnezeu. Constantin protestă că Christos era apărătorul său, și se glorifică de a urma Steagul Crucii. Tiraniș persecutară pre servitorii Mântuitorului, și 'i isgoniră din țerile lor, și din casele lor. Constantin 'i rechiemă din exil, și 'i restabilă în posesiunea stării lor. Tiraniș 'i umplură de infamie, Constantin 'i împovără de onoruri. Tiraniș 'i despoeră de averile lor, Constantin nu se mulțumi de ale inapoia averile, ci încă adaoase bine-facerile sale. Tiraniș publicară edicte pline de calomniș contra păstorilor Bisericii, Constantin făcu lauda lor. Tiraniș dărimară până în temelie locurile unde Creștiniș făceau rugăciunile lor; Constantin mări pre

acelea ce le găsi întregi, și înalță altele din nou. Tiraniî arseră cărțile dictate de duhul lui Dumnezeu, Constantin întrebuiță sume considerabile pentru a face să se scrie un mare număr de copii după acele cărți. Tiraniî opriră Episcopilor de a se aduna, Constantin 'i chieamă din diferite Provinci, 'i priimi până în camera sa, și 'i puse la masa sa. Tiraniî făcură daruri demonilor, Constantin descoperi zădărnicea lor, și întrebuiță în folosul ómenilor cea ce era perdut când era oferit acestor spirite necurate. Tiraniî împodobiră templurile demonilor, Constantin le dărimă. Tiraniî munciră cu infame suplicii pre servitoriî lui Dumnezeu, Constantin 'i rěsbună pedepsind pre persecutoriî lor, și onorând memoria lor. Tiraniî alungară din palaturile lor pre ómeniî consacrați cultului lui Dumnezeu, Constantin se încredință lor mai mult de cât altora, pentru că era fórte convins de probitatea lor. Tiraniî postiră cu o sete nesățiosă bani, și adunară prin rele mijlóce, fără a se bucura de ei ca și Tantal, Constantin deschise vistierie sale, și le împărtășí cu generositate la toți ómeniî. Tiraniî uciseră persóne nevinovate cu scop de a lua averea lor, Constantin nu suferi nici odată ca Judecătoriî să se serve în timpul domniei sale de sabia ce aveau în mâinile lor. El guvernă pre Decurioni, și pre popórele din Provinciî mai mult cu o blândețe de Părinte, de cât cu o autoritate de Principe. Ori-cine va considera cu atențiune domnia sa, va crede a vedea un secol nou și o strălucitoare lumină ce iese din sinul întunericului. Va recunósce urmele degetului lui Dumnezeu, care ridicase pre acest religios Impěrat, pentru a extermina o mulțime de nelegiuți.

CAPITOLUL II.

Pietatea lui Constantin.

Tiraniî ne avěnd nici odată asemenea Impěrați, și insolența lor comițěnd contra Bisericii excese, cum antichitatea nu dăduse exemplu, Dumnezeu a ridicat pre Constantin ca pre un om cu totul rar, și a operat prin ministerul sěu minuni, care până atunci fusese neauđite și necunoscute. Ce minune mai surprindětore de cât virtutea

acestui Principe, de care înțelepciunea lui Dumnezeu a făcut prezent ómenilor? El a predicat cu îndrăsnelă pre Christosul lui Dumnezeu, și departe de a se rușina de numele de Christos, el i-a făcut semnul pe fruntea sa, și a purtat Steagul Crucii în fruntea armatelor sale.

CAPITOLUL III.

Portretul lui Constantin.

Constantin a făcut să se vadă într'un tablou expus dinaintea Palatului său semnul salutar al Crucii zugrăvit deasupra capului său, și dedesupt inimicul neamului omenesc, care combătuse Biserica prin armele tiranilor represintat sub forma unui balaur. Scriptura 'l numește balaur și șarpe care se încolăcește pre sine-însuși. Impăratul făcu a represinta în ceară un balaur străpuns de săgeți sub picióarele sale, și sub picióarele Principilor, fiu sėi, și prăpăstuit apoi în fundul mării, pentru a desemna sub acéstă figură pre inimicul neamului omenesc, care prin puterea Crucii, a cărui figură Principile nostru purta pre capul său, fusese prăpăstuit în fundul iadului. Iată ce semnifica acest tablou. Cât pentru mine, eú admir pătrunderea Impăratului, carele fiind inspirat de Duhul lui Dumnezeu, a exprimat prin acéstă pictură ceia ce fusese pređis de către Proroci: *în ziua aceea aduce-va Dumnezeu, sabia cea sfintă și mare, și tare asupra balaurului (șarpelui) ce fuge, și asupra balaurului încolăcit, și va ucide pre balaurul cel din mare.* (1)

CAPITOLUL IV.

Disputele iscate în Egipt de Arie.

Turburările ce gelosia continua de a ațița în Alexandria, și shisma periculósă ce desbina pre locuitorii din Tebaida și din Egipt, pricinueau acestui religios Impărat o durerosă îngrijire. Nu era cetate unde Episcopii să nu se ridice contra Episcopilor, și unde popóarele să nu se armeze

(1) Isaiia cap. 27.

contra popórelor. Furia lor merse atât de departe până a ataca statuele Princepelui. Inșă în loc de a se mânica de acésta, el nu avu de cât durere, și departe de a voi să pedepséscă insolența acelor ce comisese acéastă crimă, el se mulțumi de a deplânge orbirea lor.

CAPITOLUL V.

Desbinarea atingétóre de celebrarea Serbătorii Paștelor.

Biserica era turmentată încă mai dinainte de o altă bólă. Ast-fel vorbesc de desbinarea ce se mișcase, atingétóre de ziua în care trebuia a se celebra Sărbătórea Pașcelor. Unii susțineau că trebuie a urma obiceiul Jidovilor. Alții pretindeau din contră că trebuia a examina fórte exact timpul, și a nu se uni cu popóre care în acest punct, erau depărtate de harul Evangheliei. Era un timp îndelungat de când popórele erau disbinate asupra acestui subiect, și disciplina Bisericii era turburată, pentru că pe când unii se mortificaú prin postiri, și prin asprimile penitenții, ceia-l alți celebraú sėrbătórea cu tóte mărturisirile posibile de bucurie. Niminea nu putea aduce remediú la acest rėu. Fie-care partid fiind de o greutate mai egală, cestiunea rămănea nehotărítă. Numai Dumneđeú putea să o termine, și se pare că pre pămėnt nu era de cât Constantin, de care Dumneđeú să fi bine voit a se servi pentru acest slărșit. Când veđu că scrisórea ce scrisese la Alexandria n'avusese succesul ce așteptase, el căută în spiritul sėú un alt mod de a combate pre acest inimic nevėđut, care turbura pacea Bisericii.

CAPITOLUL VI.

Convocarea Conciliului de Nicea.

El ridică contra lui o armată ceréscă, scriind Episcopilor din tóte părțile pentru a'í aduna într'un conciliú. El nu se mulțumi de ale însemna timpul și locul adunării lor, ci încă avu grije de ale procura înlesnirea călătoriei lor, punėnd la dispoziția unora trăsuri publice, și altora

caî pentru a duce echipagiul lor. El alese o cetate din Bitinia, ce se părea cu atât mai proprie a'i priimi cu cât ea purta numele victoriei. Episcopii îndată ce priimiră scrisorile sale, plecară cu o ardore și o bucurie fără asemănare, în speranța de a vedea buna înțelegere restabilită între ei, și de a privi pre religiosul principe, de care ei aușiseră vorbindu-se lucruri atât de minunate. Când atâtea preoți atât de depărtați prin distanța locurilor lor, și încă prin deosibirea simțimintelor lor și a inclinărilor lor fură în același loc, se păru foarte lămurit că convocarea lor era o lucrare a mânei lui Dumnezeu.

CAPITOLUL VII.

Descrierea adunării.

Acei ce țineau primul rang între miniștrii bisericilor din Europa, din Africa și din Asia se aflară la această adunare. Locul unde credincioșii aveaŭ obiceiul de a face rugăciunile lor, fu atuncea adăogat ca prin un ordin al lui Dumnezeu pentru a priimi pre preoții și pre episcopii din Siria, din Cilicia, din Fenicia, din Arabia, din Palestina, din Egipt, din Tebaida, din Libia, și din Mesopotamia. Se vedu acolo unul din Persia, și unul din Sciția. Pontul, Galatia, Pamfilia, Capadocia, Asia, Frigiea dădură flórea păstorilor lor. Tracia, Macedonia, Achaia, Epirul și alte provincii, mai depărtate, trimiseră acolo pre cei mai celebri din clerul lor. Un faimos episcop din Spania se află acolo între cei-l-alți. Episcopul cetății Impărătesci lipsi din cauza vârstei sale înaintată, însă Legații săi împliniră locul. Constantin fu cel dintâi din Imperații, care făcu o adunare de episcopi asemenea aceleia a Apostolilor, și care formă ca o cunună ce el oferi Mântuitorului, în recunoștința victoriilor ce el câștigase cu ajutorul său.

CAPITOLUL VIII.

Urmarea aceleiași descrieri.

Se dice că în timpul apostolilor, au fost în Ierusalim persoane religioase din toate națiunile ce erau sub cer; *Par-*

*teni, Mideni, Elamiteni, și cari locuiesc în Mesopotamia, în Iudeia, și în Capadocia, în Pont și în Asia, în Frigia, în Pamfilia, în Egipt, și în părțile Libiei cele de lângă Kirini, și cei ce venise din Roma, Iudei sau proseliți, Kriteni și Arabi*¹⁾. Inse între aceste persoane erau unii cari nu erau consacrați la serviciul lui Dumnezeu, nici ridicați la onorea sacerdoțiului, în timp ce în acest conciliu era mai mult de două-sute-cincizeci de episcopi, și un număr mai ne numărat de preoți, de diaconi, de acoliți și de alții cari veniseră cu denșii.

CAPITOLUL IX.

Rari calități a celor două sute cincideci de episcopi ai conciliului de Nicea.

Intre acești sfinți miniștri ai lui Dumnezeu, erau unii cari se deosibeau prin darul unei elocințe cersci, alții prin gravitatea moravurilor lor, și fermitatea răbdării lor, alții prin modestia și blândeța lor. Unii atrăgeau respectul prin vârsta lor înaintată, iar alții pricinueau admirațiune prin vigoarea tinereții lor și viociunea spiritului lor. Erau unii cari fuseseră admiși de curând în ministerul sacru. Impăratul le procura în fie-care di cele de viețuire cu îmbelșugare.

CAPITOLUL X.

Ședința conciliului. Intrarea Impăratului.

Toți cei ce compunea conciliul aflându se în ziua care fusese alésă pentru a decide cestiunile, intrară în sala cea mare a palatului, și se puseră dupre rangul lor pe scaunile ce li se pregătise. El stătură într'o gravă și modestă tăcere, așteptând sosirea Impăratului. Indată după aceia, trei din rudele sale intrară unul după altul. Se vedu apoi intrând nu gardiștii săi, dupre obicei, ci numai acei ai curții sale, cari preferau religiunea noastră. De'ndată ce se auđi semnalul care anunța sosirea sa toți episcopi se sculară, și la minut chiar el intră în mijlocul unei trupe de

¹⁾ Fapt. Apost. cap. 2.

persóne de calitate, și apăru ca un ânger al lui Dumnezeu. El lua vędul prin stręlucirea purpurií sale, și prin splendórea aurului, și a petrilor scumpe de care era acoperitá. Iatá care erau ornamentele exterióre. Pentru cele interióre, se arátá fórte lámurit prin modestia cu care el ținea ochii plecați, prin onesta pudóre ce se remarcá pe fáta sa, prin mișcarea mersului sęu, prin avantagiul taliei sale, prin buna sa miná, prin Constituția sa forte și robustá, cá sufletul sęu avea virtuți, a căror excelență nu póte fi îndestul relevatá prin tóte laudile ce i s'ar putea face. Când el ajunsese în capętul de sus al scaunilor, se opri. Când i se aduse un scaun jos, care era de aur, și când Episcopii'i făcurá semn de a ședeá, el ședú, și îndatá dupę aceia ședurá și ei înșiși.

CAPITOLUL XI.

Tăcerea Conciliului.

Episcopul ce ținea primul loc din partea dréptă sculându-se făcu un mic discurs pentru a mulțumi lui Dumnezeu de darurile ce acordase Impęratului. Când isprávi de a vorbi, și se aședá pe scaun, tótá adunarea remase în tăcere, ținęnd ațintiți ochii asupra acestui Principe. Atunci el i'í privi pre toți cu un aer vesel și plăcut, și cugetând puțin, pronunță cu un ton dulce și modest discursul ce urmęzá.

CAPITOLUL XII.

Discursul lui Constantin asupra păcii bisericii.

«N'am dorit nicí odatá nimic cu atáta pasiune de cât de
«a vă vedea adunați în același loc. Mulțumesc lui Dum-
«neđeu cá mi-a acordat acest har dupę atátea altele, nu
«numái de a vă vedea adunați în același loc' ci încă de
«a vă vedea uniți în același simțimęnt: cá fericita stare a
«afacerilor nóstre nu mai este turburatá prin ręutatea ini-
«micului, și de când nedrépta dominațiune a celor ce a-
«vuseserá insolența de a declara rėsboiú lui Dumnezeu
«a fost distruse prin ajutorul mántuitorului, gelosia demo-

«nului nu mă găsește alt miloc de a înegrî nevinovăția
«noastră prin false acușțiuni. Contestațiunile, ce s'au ri-
«dicat în biserică mi s'a părut măi primejdiöse de cât răs-
«bóele ce au tost iscate în stat, și m'au mișcat măi sim-
«țitor de cât nici o altă afacere timporală. Când prin
«ajutorul lui Dumneđeu am câștigat victoria asupra ini-
«micilor mei credeam că nu'mi rămânea măi mult nimic
«de făcut de cât de a'î mulțumi pentru acésta, și de a
«mă bucura de aceia pe cari el i-a liberat, prin mine, din
«servitudine. Inse de 'ndată ce aflaî neînțelegerile ce aveți
«unii contra altora, departe de a le neglige, am cređut că
«eram dator de a duce remediũ și dăduiũ ordinile necesare
«pentru convocarea conciliului. Prezența vóstră 'mi pricinui
«o satisfacere de necređut. Inse bucuria mea nu va fi
«deplină până când nu veți avea același spirit, și până
«când perfecta înțelegere ce condițiunea vóstră vė obligă
«de a predica altora nu va fi temeinic stabilită între voi.
«Faceți deci ast-fel, iubiți miniștri ai lui Dumneđeu, cre-
«dincioși servitori, ai Domnului și Mântuitorului comun al
«tuturor ómenilor, ca contestațiunile vóstre să înceteze cu
«totul. Nu ați putea face nimic măi plăcut lui Dumneđeu,
«nici mie măi mare folos!

CAPITOLUL XIII.

Constantin împacă pre Episcopi.

Constantin vorbind ast-fel în limba Latină, și un in-
terpret explicându-l în limba grécă, el permise președinților
conciliului de a vorbi ceia ce le-ar plăcea. Atunci unii
începură a forma acușțiuni, alții a răspunde la ele, și a
face plângerî. Aceste contestațiuni producând un mare sgo-
mot, Impăratul ascultă cu o extremă răbdare tot ce se
vorbi de diferitele părți, explică câte odată rațiunile lor,
și în fine 'i împacă. El le vorbi în limba grécă, de care
avea óre care cunoșcință, lăudă pre unii, convinse pre
alții prin puterea rațiunilor sale, și înduplecă pre alții prin
dulcêța mustărîrilor sale, până ce au terminat neînțelege-
rile lor, și au alinat certurile lor.

CAPITOLUL XIV.

Conclusiunea conciliului.

Nu numai că episcopiî se împăcară în ceia ce privește credința, ci încă se și uniră asupra ȃilei în care ei ar celebra sêrbătorea Pascelor. Decesiunile adunării fură redi-jate în scris și iscălite de toți membrii Conciliului. Constantin privi fericita conclusiune a acestui Conciliu ca o celebră victorie ce câștigase asupra inamicului Bisericii și aduse lui Dumneđeu rugăciuni de mulțumiri publice.

CAPITOLUL XV.

Impêratul face un ospet Episcopilor.

Anul al douê-decelea al domniei lui Constantin împlinindu-se mai în același timp, să făcu veselii publice în provincii, și acest Principe făcu Episcopilor pe cari îi împăcase, un măreț ospet, care fu ca o jertfă plăcută ce el aduse lui Dumneđeu prin ministerul său. Nici un Episcop nu lipsi la acel ospet. Buna orênduelă fu mai admirabilă de cum s'ar putea spune. Omenii lui Dumneđeu trecură fără frică prin mijlocul companiilor de soldați, ce erau în picioru cu sabia golă în mână la intrarea Palatului. Unii se vêdură la masa Impêratului, iar alții la mese separate. Acesta era fără îndoială o imagină a Impêrăției lui Iisus Christos, și se părea că era un vis.

CAPITOLUL XVI.

Daruri făcute Episcopilor.

Când ospetul fu isprăvit Constantin vorbi Episcopilor cu multă blândețe și le făcu tuturor daruri după demnitatea și meritul lor. El scrise cele ce se petrecuse în Conciliu, celor ce nu putuseră asista. Cred de datorie de a insera aici scrisorea sa. Iat-o.

CAPITOLUL XVII.

Scrisorea lui Constantin către Biserici, atin-gătoare de Conciliul din Nicea.

Constantin, August, către Biserici.

«Prosperitatea de care ne bucurăm, făcându-mă a re-cunoște foarte lămurit mărima bunătății lui Dumneđeu

«căt-re noi, am cređut că principala îngrijire ce trebuie a
 «lua era de a face ast-fel, ca fiii prea fericiți ai Bisericii,
 «Catolice să fie uniți prin legătura unei același credințe
 «a unei carități sincere, și a unei pietăți uniforme către
 «Dumne-deu. In-să fiind că nu era nici un mijloc atât de
 «cuvini-cios pentru a se asigura de posesiunea unui bine
 «atât de mare, de cât de a face să se examineze mate-
 «riile religiunii de către toți episcopiți, sau cel puțin de
 «căt-re cel mai mare număr, am adunat cel mai mare număr
 «de episcopi ce mi-a fost cu putință, și am asistat la a-
 «dunarea lor ca unul dintre voi. Căci nu pot ascunde
 «bucuria mea că sunt ca și voi, și cu voi, servitor al
 «lui Iesus Christos. Tóte punctele contestate au fost exa-
 «minate fórte exact, până ce doctrina plăcută lui Dum-
 «ne-deu, care tinde la unirea spiritelor, și care nu lasă cel
 «mai mic subiect de desbinare, n'a fost fórte lămurit re-
 «cunosculă.

CAPITOLUL XVIII.

Despre celebrarea Sărbătorii Pascelor.

«Cestiunea ce privește celebrarea Sărbătorii Pascelor
 «fiind apoi agitată, s'a judecat cu un glas că era fórte
 «cuvini-cios ca ea să fie celebrată în aceeași di în tótă in-
 «tinderea Bisericii. Ce putem noi face mai conform bune
 «cuvini-țe, și onestității, de cât de a observa toți ast-fel
 «acéstă Sărbătóre când am priimit toți speranța nemuririi?
 «S'a cređut că ar fi fost o practică nedemnă de Sancti-
 «tatea Bisericii, de a solemnisa dupre obiceiul Jidovilor,
 «cări au mâinile pângărite, și spiritul orbit de crimile lor.
 «Noi putem respinge obiceiul lor, și a face se trecă la se-
 «colii viitorii unul mai raționabil, ce am urmat de la prima
 «di a patimii până aci. Să nu avem decii nimic de comun
 «cu națiunea Jidovilor, care este o națiune inimică. Noi
 «am învățat de la Mântuitorul un alt drum, și în sfinta
 «nóstră Religiune se ține o altă cale. Să rămănem toți
 «acolo, prea iubiții mei frați, și să ne depărtăm de o so-
 «cietate atât de infamă ca aceia a acestui popor. Nu e nimic
 «mai ridicol de cât vanitatea cu care ei se laudă că noi
 «n'am putea celebra acéstă sărbătóre cum se cuvine, de

«nu vom învăța metoda în școala lor. Ce pot sci nisce ome-
«ni, cari de când s'au făcut vinovați de mórtea Domnu-
«lui, nu se conduc mai mult de lumina rațiunii, ci sunt
«răpiți de furia pasiunii lor? Ei sunt atât de depărtați
«în acest punct, de adevăr, în cât se întâmplă adese-orî
«ca ei să celebreze de două orî în același an Sërbătórea
«Pașcelor. Ce motiv am avea noi de a urma rătăcirii lor?
«Căci nici odată noi nu vom consimți de a celebra de
«douë orî Sërbătórea în acelaș an. Dar chiar când n'am
«avea tóte rațiunile ce spuseiũ, prudența n'ar lăsa de a
«vë obliga a dori, ca curățenia consciinței vóstre să nu
«fie pângărită prin observarea a nici unui obiceiũ, care are
«asemănarea cu obiceiurile unei națiuni atât de rea pre-
«cum este națiunea Jidovilor. Pe lângă aceste trebuie a
«considera că nu e nici de cum permis ca să fie obiceiuri,
«și practice diferite într'un punct de disciplinã atât de im-
«portant cum este acesta. Mântuitorul nu ne-a lăsat de
«cât o ñi din liberarea sa, care este ñiua patimii sale. El
«a vroit ca să nu fie de cât o Biserică Catolică ai cărei
«membri, de și răspândiți în diferite locuri să fie mișcați
«de același spirit, și conduși de aceeași voință a lui Dum-
«neđeũ. Sanctitatea vóstră să considere cu obicinuita sa in-
«ștelepciune cât de întristător lucru ar fi și contrar buneii
«cuvințe, ca în aceeași ñi unii să pázescã postul, și alții
«să facã ospețe. Planul Dumneđeescii Providențe este, ca
«acéstã diversitate de disciplinã să fie abolitã, și unifor-
«mitatea să fie întrodusã, dupre cum sunt convins că o re-
«cunoșceți voi înși-vë.

CAPITOLUL XIX.

Indemnare la uniformitatea disciplinii.

«Acest abus trebuind a fi îndreptat pentru ca să nu
«mai avem nimic de comun cu pariciđii cari au ucis pre
«Stăpânul nostru, și obiceiul păzit de către tóte Bisericile
«de amiađă-ñi, de meazã-nópte, și de occident și de către
«unile chiar de orient, fiind fórte favorabil, țeți au jude-
«cat că trebuie a fi generalmente primit, și am promis că
«vë veți supune la acéstã. Imbrățișați decî de bună voe
«obiceiul ce e stabilit la Roma, în Italia, în Africa, în

«Egipt, în Spania, în Galia, în Anglîtera, în Achaia, în
«Diocesia de Asia, și de Pont, și în Cilicia. Considerați
«nu numai că numărul acestor Biserici e mult mai mare
«de cât numărul celor-l-alte, ci încă că obiceiul lor e spri-
«jinit pe solide rațiuni, și că noi nu trebuie a avea nimic
«de comun cu sperjurul Jidovilor. Vă voiți spune pentru
«a întrebuița mai puține cuvinte, că toți Episcopii au fost
«de părere de a celebra Sărbătorea Pascelor în aceeași zi.
«Nu trebuie a avea diferite practice într'o mare solemnitate,
«și cel mai sigur este de a urma obiceiul care e mai de-
«părtat de societatea rătăcirii și a crimei.

CAPITOLUL XX.

Indemnare la supunerea Conciliului.

«Ascultați cu bucurie de acest ordin. Căci ceia ce este
«ordonat de sfinții Episcopi în Conciliu, nu e ordonat de
«cât din voința lui Dumnezeu. Când veți face cunoscut
«prea iubiților noștri frați, ceia ce vă scriu, veți hotări în-
«preună de a observa prea sfînta Sărbătore a Pascelor în
«aceiași zi, pentru că, când voiți veni la voi, duple cum
«o doresc cu pasiune de mult timp, să o pot celebra cu
«voi, și a mă bucura că crușimea diavolului a fost în-
«vinsă prin puterea lui Dumnezeu, și pentru că pacea și
«adevărul domnesc pretutindenea cu credincioșii. Rog pre
«Dumnezeu, prea iubiții mei frați, să fiți sănătoși.

CAPITOLUL XXI.

Constantin trimite pre Episcopi la bisericile lór și le dă forțe bune sfătuirî.

Episcopii fiind gata de a se separa, Impăratul îi chieamă
pre toți în aceeași zi pentru a lua rămas bun de la ei,
îi îndemnă a întreținea pacea, și a evita disputele ce pri-
cinesc certuri, a nu avea gelosie contra celor ce sunt
mai sus de cei-l-alți, sau prin eminența doctrinii lor, sau
prin mărimea elocuenței lor; ci a considera aceste bune
calități ca binele comun al aceluiași corp. El îndemnă de
șemenea și pre acei ce întreceau pre cei-l-alți, a nu'i des-

prețui, reprezentându-le că numai lui Dumnezeu se cuvine de a judeca de meritul și de virtutea fie căruia. Că trebuie a avea cu atât mai mult cumpătimire pentru cei neperfecti cu cât perfecțiunea este mai rară. Că ei erau datorii așertării unuia altuia greșalele, și a lua toată îngrijirea putincioasă pentru a conserva pacea între ei; ca nu cum-va aprinderea constestațiunilor lor să fie un obiect de derisiune pentru acei ce nu caută decât ocasiunea de a descredita legea lui Dumnezeu. Că cu toate acestea ar fi lesne de a mântui pre acele persoane făcându-le a avea stimă și admirațiune pentru practicile ce sunt observate între noi. Că ei nu se îndoeau că n'ar fi multe persoane cărora elocuența nu le servă la nimic, că mai mulți doresc numai de a primi ceia ce le este necesar pentru subsistența lor, alții sunt foarte mulțumiți de a fi priimiți și tratați cu politețe, alții nu iubesc de cât pre acei ce le fac daruri. In fine sunt foarte puțini cari ascultă bucurosi sfaturile cele mai salutare, și cari caută sinceramente adevărul. Aceste rațiuni obligaă de a șerta slăbiciunea acelora cu cari trăim, și de a le da ca un înțelept medic ceia ce le este potrivit; pentru ca doctrina mântuirii să fie generalmente respectată. Impăratul reprezentând mai întâiu toate aceste lucruri, îi conjură de a se ruga lui Dumnezeu pentru dânsul, și le acordă permisiunea de a se reînforța intru ale lor, ceia ce făcură cu multă bucurie. Doctrina ce fusese hotărâtă în prezența acestui principe, și cu consimțimintul comun al tuturor Episcopilor fu generalmente aprobată, și acei ce se desbinaseră odinioară se uniră, pentru a nu mai forma de cât un singur corp.

CAPITOLUL XXII.

Liberalitatea lui Constantin.

Impăratul îndeplinind toate cu bucuria ce-i dădea fericitul succes al adunării Episcopilor, scrise cum am spus celor ce nu putuse veni la conciliu, pentru a le comunica aceleasi simlimente. El porunci de a se distribui mari sume locuitorilor cetăților și satelor, și celebră jocurile obicinuite pentru al douăzeci-lea an al domniei sale.

CAPITOLUL XXIII.

Constantin scrisse Egiptenilor.

Pe când Bisericile din restul lumii se bucurau de o profundă liniște, acele din Egipt erau bântuite de furtună. Violența cu care ea le turbura, aducea întristare lui Constantin, fără totuși a excita indignarea sa. El trimise dechiemă pre Episcopii din acea țară și primindu-i cu respect ca pre părinții săi, și ca pre Prorocii lui Dumnezeu, interveni pentru a'i împăca, și le făcu daruri. El le scrisse apoi în acelaș sens în care vorbise, le recomandă observarea celor ce se hotărise în Conciliu, și 'i îndemnă a păzi între ei concordia în vederea judecăților lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XXIV.

Despre îngrijirea ce avu Constantin de a scrie alte scrisori Episcopilor și Popórelor.

Constantin scrisse un mare număr de asemenea scrisori saú Episcopilor pentru a le represinta nevoile Bisericii, saú popórelor credincioșe pe care le numea frații săi și conservitorii săi pentru a'i îndemna la datoria lor. Nu voiú spune aici nimic mai mult pentru a nu întrerupe cursul Istoriei mele. Póte că voiú vorbi despre acésta mai pe larg într'o carte a parte.

CAPITOLUL XXV.

Constantin ordonă de a zidi o Biserică la Ierusalim.

Acest Impărat prea iubit de Dumnezeu întreprinse apoi o minunată lucrare în Palestina. El vėdu că era de datoria sa de a face locul unde Mântuitorul a înviat în Ierusalim, locul cel mai celebru, și cel mai venerabil din tótă lumea, și pentru acest sfârșit el ordonă prin o mișcare a spiritului lui Dumnezeu, ca să să ridice acolo o Biserică.

CAPITOLUL XXVI.

*Mormîntul Mântuitorului acoperit cu piatră,
și profonat prin statuia lui Venus.*

Era un timp îndelungat de când nelegiuții, sau mai bine de când demonii cari se serviau de mâinile lor, se siliseră de a nimici Monumentul de pre care un Înger pogorit din Cer și strălucitor de lumină răsturnase o piatră, și ridicase tot de odată piatra necredinței de pre inimile învertoșate și nesimțitoare a acelor ce credeau că Mântuitorul era încă culcat între morți, când el spuse femeelor, fericita noutate a învierii sale. Acești nelegiuți și acești profani și închipuiseră nebunește că ar îngropa adevărul acestui Mister sub aceiași grămadă de pietre și de materii cu care ar acoperi acest sfânt Mormînt. Aducînd acolo o mare cantitate de pietre, ei acoperiră supra-fața și ridicară de asupra un Mormînt, propriu a primi nu trupurile ci sufletele. Ast-fel vorbesc de o întunecósă Cavernă (pesceră) ce ei zidiră în onórea Demonului, necurăției, sub numele de Venus. Ei aduseră apoi acolo jerfe. Acești miserabili n'aveau atâta minte pentru judeca că nu era cu puțință ca acel ce biruise mórtea, să nu descopere planul lor, precum nu e cu puțință ca sórele să se învirtescă în Cer, și să nu se vadă razele sale deasupra pămîntului. Puterea Mântuitorului umpluse deja pămîntul de stărucirea sa, de și ea lumina spiritele, pe când Sórele nu luminéază de cât trupurile. Cu toate acestea planurile ce profanii și nelegiuții au făcut contra adevărului au reușit în curs de cât va timp, și nu s'au găsit nici Guvernator de Provincie, nici general de armată, nici Impérat; în fine nu s'au găsit de cât singur Constantin care să fi fost capabil de a ridica acest scandal, și de a aboli acéstă abominațiune. Acest Principe atât de plăcut lui Dumnezeu, și atât de plin de spiritul său, ne putînd suferi fără o extremă indignare ca un loc atât de sfînt să fi fost acoperit cu murdării, și ca îngropat în uitare prin o lucrare a mesteșugirei inamicilor credinței, porunci de a'l curăți, cu scop de a 'l face cel mai strălucit, și cel mai măreț de sub Sóre; Indată ce el dădu acest ordin, edificiile ce înșălăciunea înălțase, și superstiția consacrase cultului demonilor fură dărămate până în temelie, și acest cult fu abolit.

CAPITOLUL XXVII.

Impăratul ordonă a transporta dărămăturile Templului lui Venus.

Impăratul nu se mulțumi de a dărâma Templul Idolului necurăției. El ordonă de a arunca forțe departe dărămăturile, și porunci încă de a săpa pământul ce fusese pângărit prin nelegiuirea jefelor și de a l' duce aiurea,

CAPITOLUL XXVIII.

Descoperirea Mormintului Mântuitorului.

Aceste ordine de abia fuseseră executate, și de abia se săpase până la vechia înălțime a pământului când contra așteptării, se vădu prea sfântul și prea Augustul Mormint de unde Mântuitorul înviése odinióră; și se admiră în descoperirea acestui Sanctuar cea mai fidelă și cea mai vie imagină ce s'ar fi putut vre odată dori, a misterului și a gloriosei Invieri.

CAPITOLUL XXIX.

Ordine date pentru a zidi o Biserică.

Constantin dădu îndată ordinele necesariți pentru a zidi o măreță Biserică aprópe de locul unde era sfântul Mormint, și ordonă Guvernatorilor de Próvinciă de a procura sumele de care ar avea nevoie pentru acest sfârșit. El scrisse despre acésta Episcopului de Ierusalim, și sprijini puternic prin scrisórea sa doctrina credinței.

CAPITOLUL XXX.

Scrisórea Impăratului Constantin lui Macarie, pentru construirea unei Biserici în onórea morței Mântuitorului.

Constantin Invingător, prea Mare, August, lui Macarie.

«Harul ce Mântuitorul ne face, e atât de extra-ordinar și atât de admirabil, că nu sunt cuvinte care să l' pótă

«exprima cu demnitate. In adevăr ce este mai admirabil
«de cât ordinul Providenței sale, prin care a ascuns sub
«pământ în cursul unui spațiu de timp atât de îndelungat,
«monumentul patimii sale, până ce inimicul pietății a
«fost învins, și servitorii săi puși în libertate? Mi se pare
«că dacă s'ar aduna toți învățații și oratorii din lume, ei
«n'ar putea nici odată a spune nimic care să se apropie
«de mărirea acestei minuni, pentru că ea este pre atât
«mai presus de totă creșterea, pre cât înțelepciunea cea
«veșnică este mai presus de rațiune. Pentru aceea 'mă pro-
«pun de a îndemna pre toate popóarele de a îmbrățișa re-
«ligiunea cu o ardóre egală strălucirii evenimentelor mi-
«nunate, prin care adevărul credinței este confirmat din
«đi în đí. Fiind că planul care am este cunoscut de totă
«lumea, nu mă îndoesc că nu sunteți convins că n'am
«pasiune mai mare de cât de a înfrumuseța prin mărețe
«zidiri acest loc care fiind deja sfint a fost încă sfințit prin
«semnele patimii Mântuitorului, și care a fost descărcat
«prin voința lui Dumnezeu, și prin îngrijirile mele, de greu-
«tatea unui Idol cu care fusese încărcat.

CAPITOLUL XXXI.

Planul măreț al acestei biserici.

«Las la prudența vóstră de a lua măsurile necesari,
«pentru a face ast-fel ca edificiile să întrecă în mărime
«și în frumusețe, tot ce e frumos și mare în restul lumii.
«Am dat însărcinare prea iubitului nostru Dracilian, vica-
«rul prefectilor pretoriului și guvernator provinciei, de a
«întrebuința dupre ordinele vóstre cei mai buní lucrători
«a înălța zidurile. Spuneți'mí ce marmuri, și ce colóne
doriți, pentru ca să vi le trimet.

CAPITOLUL XXXII.

Frumusețea plafondului.

«Ași fi fórte mulțumit de a sci dacă veți crede ca bi-
«serica să aibă plafond, sau nu. Căci dacă va trebui să
«aibă plafond se va putea pune pe el aur. Faceți cunoscut

«mai curând oficerilor pe cari vi i-am numit, numărul
«lucrătorilor, și sumele de bani ce vor fi necesare, și mar-
«murile, colónele, și ornamentele care vor fi din cele mai
«frumóse, și cele mai bogate, pentru ca să fiú grabnic
«informat. Rog pre Dumneđeú, prea iubitul meu frate, să
«fiú sănátos.

CAPITOLUL XXXIII.

Construirea bisericii.

Proectul conținut în acéstă scrisóre fu urmat de o grabnică executare, și se înălță îndată după aceia aprópe de mormintul Mântuitorului un nou Ierusalim, față-'n-fața locului unde fusese odinióră Ierusalimul cel vechiú, a cărui ruină Dumneđeú permise în ura nelegiuirii locuitorilor sée. Impératul înălță în fața lui un trofeú pentru a conserva memoria biruinții Mântuitorului asupra morții, ce acéstă cetate sacrilege 'l făcuse a suferi. Acéstă biserică zidită de Constantin este póte noul Ierusalim preúș de către proroci, și onorat de márturisirea cărților sfinte. Mormintul lângă care ángerul anunțase odinióră misterul învierii fu înainte de tóte îmbogățit de felurite ornamente.

CAPITOLUL XXXIV.

Descrierea sfintului Mormint.

Magnificența Impératului se arătă mai întâiú în frumuseța colonelor și ale altor ornamente cu care fu înfrumuseșat Monumentul Invierii Domnului nostru.

CAPITOLUL XXXV.

Descrierea Galeriilor.

De la acel mormint se mergea la o piață de mare întindere, pavată cu pietre frumóse, și împodobită cu trei galerii ridicate în trei părți.

CAPITOLUL XXXVI.

Descrierea zidurilor, și a acoperémintului bisericeí.

Biserica fu zidită în latura opusă mormintului, și expusă

spre răsărit. Este o lucrare admirabilă pentru înălțimea, lungimea și lărgimea sa. Interiorul era îmbrăcat cu marmură de diferite culori, și exteriorul împodobit cu pietre atât de lucii, și atât de bine lipite, în cât ele nu cedaū de loc marmurii în frumusețe. Culmea fu acoperită cu plumb, pentru ca să reziste mai lesne ploilor de iarnă. Interiorul fu îmbrăcat cu scânduri, iar platondul acoperit cu un aur care răsfrângea o minunată strălucire în tótă biserica.

CAPITOLUL XXXVII.

Descrierea acelor două galerii, și acelor trei porți

Eraū de amândouă părțile bisericii două galerii, una jósă și una înaltă, de aceeași lungime ca și biserica, al cărui interior al acoperămîntului era îmbrăcat cu scânduri și aurit ca și restul. La locul porții celei mari, și în afară ele eraū susținute de înalte colóne, și înlăuntru ele nu eraū sprijinite de cât pe base cadrate, împodobite de mulțime de ornamente. Eraū trei porți despre răsărit.

CAPITOLUL XXXVIII.

Descrierea semi-cilindrului de desuptul căruia era altarul.

În fața acestor trei porți era ca un emisfer care e partea principală a tot edificiului. El era încunjurat de atâtea colóne pre căți apostoli sunt. De asupra fie cărei colóne eraū mari, coșuri de argint pe care le dăduse Impăratul în onórea acelor două-spre-șce sfinți, și pe care le consacrase lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XXXIX.

Descrierea intrărei și a vestibulului

Eșînd din Biserică se găsea o mare piață la a cărei ambele părți eraū două galerii, și în capăt, pórta pieței, ce răspundea pe o altă piață mult mai mare, unde se ținea tirgul, și de unde se descoperea cu admirațiune frumusețea tuturor acestor zidiri.

CAPITOLUL XL.

*Mulțimea darurilor făcute acestei Biserici
de Impăratul.*

Acastă Biserică atât de măreță fiind înălțată pentru a servi de Monument Invierii gloriose a Mântuitorului, ea fu înfrumusețată cu daruri de aur, de argint și de pietre prețioase, a căror mulțime și frumusețe n'am timp de a o descrie aci.

CAPITOLUL XLI.

Construirea a două alte Biserici.

Impăratul întreprinse de a înfrumuseța două alte locuri, care fuseseră consacrate prin îndeplinirea a două mari mistere. Cel dintâiu era peștera, unde Dumnezeescul Mântuitor avu bunătatea de a se îmbrăca cu trup muritor, și de a se face văduț ómenilor. Cel de al doilea era muntele de unde el se înălță la Cer. Constantin făcu numele Elenii, muma sa fórte celebru, prin magnificența zidurilor ce el consimți ca ea să împodobescă din fondul tesaurului Imperial, cele două locuri de care vorbesc.

CAPITOLUL XLII.

Călătoria Elenei la Betleem.

Acastă Impărătesă, a cărei prudență era cu totul singulară, hotărând de a aduce lui Dumnezeu ca suveranului tuturor Principilor, umilitul omagiu al rugăciunilor sale, și de a-i da semne de recunoștința ce ea avea, de atâtea bine faceri de care el împovărase pre Constantin și pre Cesarii fii săi, ea merse cu o minunată ardóre în o virstă fórte înaintată să viziteze Sfintele locuri, și trecând a veni în ajutor la nevoile Provinciilor și a Cetăților din Orient. Ea aduse lui Dumnezeu respectele sale la locul ce fusese consacrat prin prezența fiului său, după cum predisese Prorocul prin aceste cuvinte: *ehru ob is Jguit*
Intra-vom în locașurile lui, închina-ne vom la

locul unde aũ stãtut piciorere lui ¹⁾. Și curẽnd dupẽ aceea ea primi recompensa pietãtei sale.

CAPITOLUL XLII.

Descrierea celor douẽ Biserici din Betleem.

Acẽstã religiõsã Principesã nu se mulțumi de a fi adus lui Dumneđeu în sfintele locuri tributul adorațiunei sale, și a cultului seũ. Ea înãlțã douẽ Biserici în onõrea sa, una aprõpe de peștera în locul, unde Mântuitorul era nãscut, și alta pe muntele de unde se înãlțase la Cer. Emmanuil, adicã, Dumneđeu cu noi, a bine-voit a se naște pe pãmẽnt, și locul unde s'a nãscut a fost numit Betleem de cãtrẽ Jidovi.

Elena nu uitã nimic din ceea ce putu face pentru a onora nașterea Feciõrei, și Constantin fiiul seũ dorind a secunda pietatea și magnificiența sa trimise mulțime de daruri de aur, de argint, și de stofe prețioase la locul unde acest mister se sãvãrșise. Aceiași Principesã înãlțã un mãreț edificiu pe muntele Maslinilor în onõrea triumfãtoarei Înãlțãri a Mântuitorului nostru. Istoria asigurã cã într'o peșterã din acest munte el revelã Apostolilor seĩ sfintele sale mistere. Impãratul înfrumusețã și acest loc cu un mare numẽr de daruri. Dupẽ ce Elena acẽstã religiõsã mumã a unui religios Impãrat, cu ajutorul și liberilitatea acestui Principe, a lãsat aceste douẽ monumente de devoțiunea sa cãtre Mântuitorul aprõpe de aceste douẽ peșteri ce consacrase odiniõrã prin prezența sa, și prin sãvãrșirea celor mãi sfinte mistere ale mântuirii nõstre, ea primi curẽnd recompensa de faptele sale cele bune. Ea fu fericitã în tõtã viața sa pãnã la adãnci bãtrãnețe. Ea făcu a se vedea în gura sa și în mâinile sale demne fructe ale vieței sale, ea conservã o perfectã vigõre de corp și de spirit, avu un sfãrșit a cãrui fericire rãspundea perfect la curãțenia moravurilor sale, și primi încã în viața acẽsta începutul recompensei sale.

CAPITOLUL XLIV.

Mãrimea curãgiului și liberalitatea Elenei.

Traversãnd Orientul ea făcu distribuirii de ajutõre extra-

¹⁾ Psalm. 131.

ordinare comunităților și particularilor, ofițerilor armatei și soldaților. Ea subveni generos la nevoile a tot felul de persoane dând unora bani, altora haine liberând, pre unii din temniță, și scoțând pre alții de la munca metalurilor; rechemând pre unii din locurile unde fuseseră exilați, și protegiând pre cei slabi contra celor puternici care vroeau a'i apăsa.

CAPITOLUL XLV.

Elogiul pietății Elenei

Osârdia cu care ea exercita aceste lucrări de caritate, n'o împedica de a îndeplini foarte exact datoriile pietății sale către Dumnezeu. Ea mergea neconținut la biserică, le împodobește cu felurite ornamente, și nu trecea cu vederea cea mai mică capelă din orașele mici. Era un lucru minunat de a o vedea în mijlocul poporului cu o haină simplă și modestă în toate exercițiile religioase creștine.

CAPITOLUL XLVI.

Testamentul Elenei și mórtea sa.

Când după un lung șir de ani Dumnezeu a bine voit de a o chema la o stare mai fericită, ea făcu la vârsta de opt-deci de ani testamentul său, și lăsă moștenitori pre Constantin fiul său Împărat al universului, și pre Cesarii nepoții săi, cărora le împărți averele ce ea posedă în diferite părți ale lumii. Ea muri curând după aceea în prezența Împăratului, care'i făcu toate datoriile în această ultimă ocaziune îmbrățișind'o, și ținându'i mâinile. Cei ce judecău sănătos în această ocaziune priveau mórtea sa, ca o trecere de la o viață muritoare și miserabilă, la o viață nemuritoare și prea fericită. Sufletul său ajungând deci la o stare nestrucăciosă și spirituală ca aceea a ângerilor, fu înălțat la mântuitorul său.

CAPITOLUL XLVII.

Inmormântarea Elenii, respectul ce Constantin avusese pentru ea, în tot cursul vieții sale.

I-se făcu mari onoruri după mórtea sa Trupul său

fû purtat în mijlocul guardelor cetății împărătesci, și pus în mormîntul Impăraților. Ast-fel muri această principesă, care pentru că a făcut atâtea fapte de pietate, și a dat lumii un Impărat atît de mare ca Constantin, merită de a trăi vecinic în memoria ómenilor. Mai că nu este împrejurare în viața sa, care să nu dea subiect de a publica că el era fericit, însă nu e nimic care să dea o bază atît de raționabilă de a o face, pre cât duioșia și respectul ce el a avut tot-deauna pentru Impărătesa Elena mama sa. El o învătă atît de bine maximile religiunii noastre, de care ea n'avea mai nainte nici o cunoștință, în cât se părea că ea le-ar fi învățat din gura însuși a Mântuitorului. El făcu a i-se da atît de mari onoruri că nu era nimenea în provincii, nici chiar militarii, care să nu o salute în calitate de Impărătesă, și efigia sa era gravată pe moneda de aur. El 'i dădu o libertate absolută de a dispune, cum i-ar plăcea de fondurile tesaurului public, ceia ce fu cauza ca ea să fie fôrte considerată în întinderea Imperiului, și tótă lumea o stimă fôrte mult. Fiind-că această îngrijire ce luase Constantin de a 'și îndeplini cu exactitate datoriile la care Dumnezeu a obligat pre fii către părinții lor contribue mult la onórea memoriei sale, n'am putut omite de a vorbi despre acésta în acest loc. El făcu a se zidi în Palestina tóte lucrările frumóse ce am văđut. El înălță încă și o mulțime de biserici fôrte mărețe în cele-l-alte provincii, și le înfrumuseță cu mai multe ornamente bogate, cum nu era acelea ce fuseseră făcute mai nainte.

CAPITOLUL LXVIII.

Biserici zidite în Constantinopole pentru a onora memoria martirilor.

Constantin hotărând de a face pre atît de celebră pre cât ar fi cu putință cetatea, căreia 'i dăduse numele său, fucu a se zidi în foburguri și în incinta zidurilor, un mare număr de capele și de oratorii atît pentru a onora memoria martirilor, cât și pentru a pune însuși cetatea sub protecțiunea Dumnezeului martirilor. Zelul înțelepciunii, de care el ardea, 'i inspiră planul de a abolii ast-fel idolatria în Constantinopole, de a nu se mai adora statuele

dumnezeilor, a nu se mai vărsa sânge; a nu se mai consuma carnea jertfelor, a nu se celebra mai mult nici o ceremonie păgână și profană.

CAPITOLUL XLIX.

Icône ale păstorului celui bun. Portretul lui Daniil. Picturi ale crucii.

Se vedea la fântânile ce sunt în mijlocul târgului, icône ale păstorului celui bun, care sunt icône foarte cunoscute celor ce au citit scriptura. Se vedea de asemenea efigia lui Daniil cu lei, la care fu expus. Ea era de aramă aurită. Iubirea de Dumnezeu era atât de arzătoare în inima Impăratului, în cât el făcu a se pune în plafondul celei mai frumoase camere din palatul său un mare tablou al crucii, îmbogățit cu aur, și pietre prețioase; și sunt sigur că el l' privea ca pre un puternic bulevard contra întreprinderilor inamicului Imperiului.

CAPITOLUL L.

Bisericii zidite la Nicomidia și la Antiochia.

Impăratul nu se mulțumi de a înălța toate mărețele edificii ce am descris în Cetatea căreia i dăduse numele său, ci încă făcu a se zidi o Biserică foarte frumoasă și foarte măreță în capitala Bitiniei, și înălță acolo trofeul victoriei ce câștigase asupra inamicilor lui Dumnezeu. El înfrumuseță cu mai multe Biserici principalele cetăți din fie-care Provincie. Făcu a se zidi una foarte considerabilă prin mărirea sa, prin înălțimea sa, și prin frumusețea sa în celebra Cetate de Antiochia, Mitropolia Orientului. Ea avea opt latură, și era împodobită de o mulțime de zidiri atât înalte precum și joase. Ar fi cu greu de a descrie varietatea ornamentelor de aur, de aramă, și de alte materii prețioase, de care ea strălucea din toate părțile.

CAPITOLUL LI.

Biserică zidită la Mambri.

Constantin aflând că Mântuitorul în onórea căruia el înălțase un număr atât de mare de Biserici în totă întinderea Imperiului, se arătase odinioară în Palestina unor ómeni de o singulară pietate, lângă stejarul lui Mambri, se hotărî de a înălța o Biserică chiar în același loc. El scrisese pentru acest sfirșit Guvernatorilor de Provinciile, și le ordonă de a pune totă stăruința putinciosă pentru a isprăvi lucrarea în puțin timp. El își scrisese asupra aceluiași subiect o frumoasă scrisóre, saú mai bine o gravă muștrare, prin care 'mî impută abuzurile ce se comiteau în acel loc. Voiú însera aicea scrisórea în întregul ei, pentru a face cunoscut ardórea zelului, de care el era animat pentru Religiune.

CAPITOLUL LII.

Scrisórea lui Constantin către Eusebie.

Constantin, Invingător prea mare, August, lui Macarie, și celor l'alți Episcopi din Palestina

«Intre favorurile ce ați primit de la sócra-meá, acésta
«Principesá atât de recomandabilá, prin sfințenia moravurilor sale, unul din cele mái considerabile, este îngrijirea
«ce ea a luat de a mé însciința de un abus, ce se comitea
«intre voi, pentru ca să aduc la acésta un remediú, pre
«atât de grabnic pre cât e de necesar. Este o grozavá nelegiure de a pângári sfințele locuri prin ceremonii profane. Este de sigur straniú, prea iubiții mei frați, cá am
«aflat prin scrisorile sócrei mele o neorinduélá ce scá-
«pase din veghierea vóstrá.

CAPITOLUL LIII.

Mântuitorul s'a arétat lui Abram lângá stejarul lui Mambri.

«Se dice cá óre care persóne profanézá prin superstițiile lor un loc, care este lângá stejarul lui Mambri și ca-

«re noi scim că a fost sfințit prin locuința lui Abraam. «Ei aŭ înălțat acolo un Altar și o statuă, și aduc neînce- «tat jertfe abominabile. Acastă superstiție fiind contrarie «pietăței domniei mele, și nedemnă de sfințenia locului, «sunt foarte mulțumit ca să știți că am ordonat Comitelui «Acacie perfectissim și amic al meu, de a avea grijă ca «statuele ce se vor găsi în acel loc, să fie arse imediat; «altarul să fie răsturnat, și acei ce vor fi atât de îndrăs- «neți de a comite vre o nelegiuire în prejudiciul acestei «opriți, să fie pedepsiți potrivit cu atrocitatea crimei lor. «Am comandat de asemenea ca să se înalțe în același loc «o Biserică, unde sfinții să se pótă aduna. Iar dacă se va «petrece ceva contrariu acestui ordin, să nu lipsiți de a «mă înscința îndată, pentru ca culpabilii să fie pedepsiți «cu ultimul supliciu. Știți că Dumneșeul și Domnul tuturor «ómenilor, făcu onóre lui Abraam de a i se arăta în acest «loc, și de a vorbi cu el. Că acolo Mântuitorul se arăta «lui cu două Ângerî, unde 'i făgădui că va fi părinte al «unei númeroșe posterități, și unde îndeplini făgăduința «sa; că acolo Legea lui Dumneșeu începu a fi observată. «Pentru acesta mă țin obligat nu numai de a conserva «acest loc apărat de tot felul de corupțiune, ci încă de «a'l restabili în prima sa sfințenie, ast-fel ca el să fie con- «sacrat numai cultului lui Dumneșeu. Nu mă îndoesc că «veți ajuta întru acesta intențiunile mele, fiind că aju- «tându-le veți îndeplini o datorie indispensabilă a profe- «siunii vóstre. Rog pre Dumneșeu, prea iubiții mei frați, «să fiți sănătoși.

CAPITOLUL LIV.

Dărimarea Templurilor.

Constantin lucra ast-fel cu o sirguință neobosită la în- naintarea gloriei lui Dumneșeu, la stabilirea cultului său, la distrugerea rătăcirii, și la stingerea idolatriei. Era tem- pluri ale căror porți fură ridicate. Altele care fură des- coperite, pentru că fiind expuse ploilor și intemperiiilor, să cađă în ruină. Era unele din care el ordonă de a se scóte statuele de bronz ce rătăcirea antichității consacrase, și de care ea vorbise în termenii ce arătau multă stimă și res- pect, și le lăsă expuse în ochii publicului în piețele din

Constantinopole. Poporul privea de o parte pre Apolon Pytian, de altă parte pre Apolon Smintian. Tripediile de la Delfi erau în Circ. Museile fuseseră transferate din Helicon la Palat. In fine tótă cetatea era plină de statui de aramă și de bronz, care fuseseră făcute de cei mai buni meșteri, și consacrate în Provinciî prin superstiția popórelor. Inșă după ce aceste popóre le au jertfit un număr nenumărat de victime ca unor divinități, pe când erau ca cuprinse de bóla rătăcirei, care era atunci bóla generală a neamului omenesc, au recunoscut în fine, de și fórte târziu, cât de mult se înșelase, când Impératul a expus însuși acele statue la batjocurile și la desprețul a tótă lumea. Cât pentru statuele de aur și de argint, iată în ce mod el le ridică întrebunțarea. Sciind că aceste lucrări făcute cu multă artă, din cele mai bogate materii ce natura propuse cupidității, erau ca niște pietre ce făceau a cădea pre cei slabi și pre cei orbi, el se hotări de a le ridica și de a face drumul liber și sigur. Pentru acest sfârșit el nu se servi nici de valórea nici de puterea soldaților, el nu întrebunță de cât prudența și dibăcia a unora din amicii săi pe cari 'i trimise în secret în Provinciî. Ei trecură prin mijlocul idolatrilor, fără a avea alte arme de cât pietatea Impératului și propriul lor zel pentru credință, și aboliră cu totul cele mai vechi rătăcirî. Ei obligară mai întâiu pre preoții păgâni a scóte Idolii lor din locurile cele mai secrete, unde ei 'i accunsese. Ei despuérá apoi pre acei idoli de ornamentele lor, și descoperiră urâciunea lor la tótă lumea. In fine puseră la o parte ce era mai prețios, topiră aurul și argintul pentru a'l păstra, și lăsară Păgânilor ceia ce nu era de nici o valóre. Impératul ordonă a transporta tot de odată statuele ce nu erau de cât de aramă sau de bronz. Ast-fel acești Dumneđei odinióră atât de mult celebrați prin fabulele Greciei, fură legați și târiți ca niște sclavi.

CAPITOLUL LV.

Dărîmarea unui templu din Fenicia,

Impératul cercetă cu o îngrijire minunată până și cele mai mici resturi ale rătăcirei. El descoperi din Palatul său o cursă întinsă mântuirei sufletelor într'un unghiú al

Fenicieî, întocmai duple cum un Vultur din înălțimea Cerului descopere ceia ce se petrece pre pământ. Era o pădure, și un Templu consacrat în onórea unui infam demon, sub numele de Venus; nu în o piață publică, pentru a servi de ornament unei mari Cetăți; ci la Afaea într'un loc fórte pustiú al Muntelui Liban. Acolo se ținea o scólă deschisă de desfrânare. Eraú ómení cari renunțând la demnitatea sexului lor se prostituéau acolo ca femeele, și cari credeau ași face priincósă divinitatea prin infamia acestei monstruóse corupțiunii. Era un loc privilegiat pentru a comite nepedepsit adulterul și alte abominațiuni. Niminea nu 'i putea opri cursul, fiind că niminea nu putea intra în acel loc, dacă avea onestitate și înfrânare. Impératul avénd cunoscința despre acésta cređu că acest templu nu merită de a fi luminat de razele Sórelui, și porunci ca să fie dărímat, statuetele să fie sfărâmate, și ornamentele ridicate. Acest ordin fu îndată executat de către soldați, și cei ce fuseseră odiniórá cei mai dedați la desfrânare, schimbară moravurile de frică de a fi pedepsiți cu asprimea cu care Impératul 'i amenința. Păgâni chiar însuși recunoscură estravaganța superstiției lor, și se abținură de la excesele cele mai blamabile.

CAPITOLUL LVI.

Dărímarea templului lui Esculap.

Rătăcirea de care un număr nenumérat de persóne erau preveniți, că un demon din Cilicia avea virtutea de a vindeca bólele cele mai primejdióse, de și nu era de cât un înșelător care 'și bătea joc de simplitatea popórelor, Impératul care 'și propusese de a autorisa cultul lui Dumnezeu, și de a nu suferi nici un altul, ordonă de a dăríma templul. Indată acest edificiu, care fusese privit cu admirațiune de către Filosofi, fu dărímat de mâinile soldaților. Acel ce înșelase atât de îndelungat timp pre ómení promițénd de a 'i vindeca, nu găsi nici cum remediú pentru el însuși în acéstă împrejurare, precum de asemenea nu găsi când fu lovit de fulger, duple cum Poetií au inventat'o. Lovitura ce 'i dădu Constantin nu avu nici invențiune, nici fabulă. El răsturnă ast-fel templul, în cât nu rămase nici o urmă de rătăcire.

CAPITOLUL LVII.

Convertirea Păgânilor.

Când acei ce fuseseră cei mai ataşați la cultul demonilor vedură rătăcirea lor descoperită, templurile dărimate, și statuile răsturnate, unii îmbrățișară doctrina salutară a Mântuitorului iar cei ce nu voriră a o îmbrățișa, condamnară superstițiunea părinților lor, și 'și bătură joc de acei pe cari 'i adorase odinioară ca pre Dumneșei. Ei aveaū dreptate de a 'și bate joc de ei fiind că vedeū murdăriile ce fuseseră lung timp, ascunse sub frumuseța exterioară, a acelor figuri. Ei nu vedeau în lăuntru de cât ose putrede, de cât fășii de stofe, pae și fin. Când vedură că în lăuntru acestor statui nu era nici vreun demon care să facă Oracol, nici vreun Dumneșeu care să predică viitorul, nici vre o fantomă neșă și întunecșă care să pôtă fi vedută, ei condamnară nebunia lor și nebunia strămoșilor lor. Iată pentru ce nu era nici o pesceră atât de întunecșă, nici atât de adâncă, unde să nu intre acei pe cari 'i trimisese Impăratul pentru a stîrpi resturile idolatriei, și nu era sanctuar în templuri unde să nu mērgă soldații ca în locul cel mai profan, după ce orbirea Păgânismului fusese public recunoscută.

CAPITOLUL LVIII.

Dărîmarea unui templu al lui Venus. Construirea unei biserici.

Acēșă faptă este fără îndoială una din cele mai frumșe ale lui Constantin, deși el a făcut un mare număr de asemenea fapte în provinci; voiū istorisi aici una ce el făcu la Heliopole, cetate din Fenicia. Păgânii din acēșă cetate admițēnd public desfrânarea permiteau femeelor și fiicelor lor de a se prostitui nepedepsit. Impăratul de care vorbesc, fiind ales de Dumneșeu pentru a învăța înfrânarea și cumpătarea în tot pământul, opri acele popore de a continua în acēșă grozavă neorânduēlă, și făcēnd, față de ei prin scrisorile sale, funcțiunea de predicator, 'i slătui de a priimi lumina credinței, și a recunosce pre Dumneșeu

cel adevărat. El nu se mulțumi de ale anunța ast-fel doctrina Evangheliei, ci încă înălță în mijlocul cetății lor o măreță zidire, și o consacră exercițiilor religiunii noastre. Ast-fel se vădu o nouă minune, care până atunci fusese neauzită. O mulțime de persoane, smulse de la superstiția păgână, fu schimbată într'un minut, în o adunare de credincioși conduși de către diaconii, de către preoți, și un episcop. Impăratul făcu a se distribui mari sume în cetate pentru alinarea săracilor, cu scop de a-l atrage prin această iubire la Evanghelie, după această cutare a sfintului Pavel: *mă bucur, numai să fie propoveduit Iisus Cristos, ori prin ce chip ar fi, sau prin ocasiune, sau prin un adevărat zel.*

CAPITOLUL LIX.

Tumult ațîțat în cetatea de Antiochia, cu ocasiunea lui Eustatie.

Pe când religiunea creștină se stabilea ast-fel între toate popoarele, și biserica gusta fructele păcii, gelosia care face răul său din binele altora, nu lipsi de a turbura prosperitatea noastră. Ea speră că aprinderea disputelor, noastre și excesul disordinilor noastre, ar porni contra noastră indignarea Impăratului, și în această speranță, ea aprinse în Antiochia focul unei furiose certe, și umplu biserica din această cetate de turburări atât de tragice ca acele ce poeziile profane arată în teatru. Credincioșii se desbinară în două partide, iară restul locuitorilor, magistrații și militarii, luară armele unii contra altora, și s'ar fi încăerat la luptă de n'ar fi fost opriți prin un ordin secret al Providenței, și de tema de a ațîța mânia Impăratului. Acest principe opri ca un înțelept medic, cursul acestui rău prin blândețea sa naturală. El trimise în această cetate un comite de o credință încercată, care liniști turburarea prin prudenta sa, și scrisse el însuși mai multe scrisori pentru a sfătui pre locuitorii la pace, și la modestia creștină. El își scuză în cât-va, și aruncă vina de cele ce se întâmplase asupra aceluia ce fusese principalul autor. Aș reproduce aici scrisorile sale în întregul lor pentru învățămintele salutare ce ele conțin, dacă nu m'aș teme de a lăsa o pată la re-

putația acelor ce ațișase desordinea, a cării memorie nu voesc a mai reînoi. Nu voiû reproduce de cât pre aceia în care el mărturisește bucuria sa de restabilirea buneî înțelegeri, și care el sfátuește pre locuitori a nu dori de păstor pre episcopul unei alte cetăți prin mijlocirea căruia ei se reconciliase, și de a alege dupre obiceiû, pre acela pre care Mântuitorul le-ar destina. Iată termenii scrisorii sale.

CAPITOLUL LX.

Scrisórea lui Constantin către locuitoriî din Antiochia, prin care el le ordonă de a lăsa pre Eusebie la Cesaria, și de a alege un alt episcop de cât pre el.

Constantin, învingător, prea mare, August: către poporul din Antiochia.

«Unirea ce e stabilită între voi a fost foarte plăcută persónelor celor mai inteligente, și celor mai luminate ale secolului. Maniera vóstră de a trăi, zelul vostru pentru religiuine și afecțiunea vóstră pentru serviciul meu, 'mî daû pentru voi o afecțiune nedeslegată și neviolabilă. «Prudența conduitei este isvorul tuturor bunurilor, de care «se bucură cine-va în cursul acestei viețe. Ce este mai cuviincios pentru voi de cât acéstă prudență? Nu vă mirați deci că ñic, că iubirea de adevér a servit mai mult «a procura conservarea vóstră, de cât a atrage asupra «vóstră ura. Ce este mai de dorit și mai cuviincios între «frațiî ce merg împreună în aceeași cale a dreptății, și «cari tind la același loc de repaos ce Dumneđeû le-a promis, de cât de a fi în o perfectă unire de spirite și de «voințe? Perfectiunea ce Dumneđeû cere de la acei ce fac «profesiune de lege și dorința ce am de a vedea alegerea «ce ați făcut, confirmată prin fapte sfinte, vă oblig a în- «treținea acéstă unire. Dacă vă mirați de acest exordiû, «și dacă nu'i descoperiți planul, vi'l voiû explica foarte «bucuros. Mărturisirile avantagióse, ce daû lui Eusebie «actele ce am citit, a căruî profundă doctrină o cunosc de «mult timp, unită cu o deosebită modestie, și cu elogiile «extra-ordinare ce fac de meritul seû, mi-a descoperit do-

«rința ce voi aveți de a-l alege ca episcop al vostru. Ce
«cugetări credeți voi că am avut asupra acestui subiect,
«când am examinat regulile adevărului și ale dreptății?
«Ce neliniște vă închipuiți voi că mi-a adus acest plan ce
«aveți? O sfință credință, ce ni-a prescris prin gura Mân-
«tutorului forma conduitei noastre, cât ai fi tu de aspră
«și întristătoare păcătoșilor dacă n'ai refusa de a lucra din
«motivul intereselor tale? Mi se pare că acel ce preferă
«pacea orî cărui lucru, se pune mai pre sus de însuși
«victoria. Nu e niminea care să nu fie mulțumit de a o
«câștiga. Inșe este mai onest de a se lipsi de ea, pentru
«a nu vătăma dreptatea. Vă rog, prea iubiții mei frați,
«de a-mi spune, pentru ce luați o hotărîre, care este în-
«juriôsă altora? Pentru ce formați planuri, cari sunt con-
«trarii pietății de care faceți profesiune? Eū stimez foarte
«mult pre acest episcop, pentru care voi mărturisiți atâta
«iubire și atâta respect; inșe nu trebuie a desprețui cu
«ocasiunea sa legi, cari aū fost în general primite, a tur-
«bura pre alții în posesiunea bunurilor lor, și a face o
«alegere odiôsă, ca și când nu s'ar putea găsi, nu unul,
«sau două eclesiastici, și mai mulți tot atât de demni, ca
«și Eusebie, de a fi puși pe scaunul episcopal de Antiochia.
«Când se procede fără violență la alegerea demnităților
«eclesiastice, se găsesc toți candidații egali. Cercetarea ce
«se face de calitățile vre unuia, nu trebuie nici de cum a
«fi înjuriôsă celor-l-alți. De și nu toate spiritele aū aceiași
«înălțare, ele aū totuși aceiași cunoscința de poruncile lui
«Dumnezeu și aceiași înclinare de ale observa. De vom
«vroi a mărturisirî sincer adevărul ceia ce voi ați făcut,
«nu e de a opri un episcop, ci de a-l răpi, și acēsta nu
«e o faptă de dreptate, ci o violență și un atentat. Orî
«de ce simțimēt, poporul ar fi prevenit asupra acestui
«subiect, voiū dice cu îndrăsnelă, că acēstă întreprindere
«a dat loc la rele svonuri, și că ei aū excitat grozave fur-
«tuni. Oile uită blândeța lor naturală, și dau semne de
«mânie, când se vęd părăsite de păstorii lor. De nu mă
«inșel întru acēsta, vă rog de a considera folósele ce veți
«câștiga renunțând la planul de a răpi pre Eusebie. Veți
«conserva amicitia locuitorilor din Cesaria. Eusebie, carele
«a făcut o călătorie la Cetatea vóstră cu o intențiune foarte
«laudabilă, va avea profitul că virtutea sa a fost onorată

«prin alegerea ce ați voit a face în persóna sa, și voi veți
 «avea gloria de a vă menține în posesiunea vechiului vos-
 «tru obicei, dacă veți aduce toate îngrijirile, de care sun-
 «teți capabili, pentru a căuta fără sgomot, fără tumult, tă-
 «ră turburare, un Episcop ast-fel cum vă este necesar. A-
 «ceste sgomote sunt tot deauna nedrepte. Ele sunt niște
 «scânteî cari ațită incendiile. Doresc să fiu pre atât de în-
 «naintat în harul lui Dumnezeu, pre atât de bine în spi-
 «ritile și în inimile vóstre, pre atât de fericit în cursul vie-
 «ții mele, pre cât vă iubesc, și pre cât vă doresc un per-
 «fect repaos. Renunțați la certuri. Restabiliți între voi bu-
 «na înțelegere cu curăția moravurilor, înălțați Stindardul
 «păcii și conduceți corabia vóstră cu o cârmă atât de tare
 «ca ferul către lumina cerescă. Incărcați-o cu mărfuri ne-
 «stricăciose. Tot ce putea să o strice a fost ridicat. Con-
 «servați cu îngrijire bunurile ce posedați, nu întreprindeți
 «nimic cu ușurință. Rog pre Dumnezeu, prea iubiții mei
 «frați, să fiți sănătoși.

CAPITOLUL LXI.

*Scrisórea lui Constantin către Eusebie, prin care
 'l laudă că a refusat Episcopia de Antiochia.*

«Am citit de mai multe ori scrisórea vóstră, și am re-
 «cunoscut că ați observat foarte exact disciplina Bisericii.
 «Acesta este efectul unei deosebite pietății de a rămânea
 «tare în simțimântul, care este cel mai conform voinței
 «lui Dumnezeu, și tradițiunei Apostolilor. Trebuie să vă con-
 «siderați fericit, că ați fost stimat prin judecata mai a tot
 «universul, demn de guvernămîntul întregii Biserici. Dorin-
 «ța ce toate popórele mărturisesc de a fi sub conducerea
 «vóstră face culmea acestei fericiri. Ați lucrat fără îndoia-
 «lă cu multă prudență, când, duple poruncile lui Dum-
 «neșeu, și disciplina Apostolilor, ați refusat Episcopia de
 «Antiochia, și ați iubit mai bine a rămânea în aceia, unde
 «ați fost stabilit de la început din orînduirea lui Dumnezeu.
 «Am făcut răspuns și locuitorilor de Antiochia, și Epis-
 «copilor, colegii vostrii cari 'mi scriseseră asupra acestui
 «subiect. Când Sanctitatea vóstră va vedea scrisorile mele,
 «veți recunósce lesne că le-am scris, prin mișcarea Spiritu-

«luî luî Dumneđeũ, și că planul acestor popóre era con-
«trar dreptății. Va trebui să asistați la adunările lor, pen-
«tru ca hotărîrea ce ați luat, să fie acolo confirmată.

CAPITOLUL LXII.

*Scrisórea luî Constantin către Conciliũ, prin care
oprește de a trastera pre Eusebie de Cesaria
la Antiochia.*

*Constantin, Invingetor, prea Mare, August, luî Teodor, luî
Teodot, luî Narcis, luî Aetius, luî Alfeũ, și celor l-
alți Episcopó adunați la Antiochia.*

«Am citit scrisórea ce Sanctitatea vóstră mi-a scris, și
«am recunoscut înțelepta hotărîre a luî Eusebie, colegul
«vostru. Dupě ce m'am însciințat fórte exact atât din scri-
«sorile vóstre cât și din acelea ale Comiților perfectisimí
«Acakie și Strategie, de cele ce s'aũ petrecut în adunare,
«și după ce am făcut o seriósă reflexiune, am făcut cu-
«noscut poporului de Antiochia, ceia ce mi s'aũ părut mai
«conform voinței luî Dumneđeũ, și orînduelei Bisericei.
«Am adăogat la finele acestei scrisorí, copie duple acelea
«ce le-am adresat, ca să puteți cunósce ce dreptatea m'a
«obligat de a le scrie asupra cererei vóstre și a lor, ca prea
«sfintul Eusebie să fie transferat de la scaunul de Cesareia
«la acel de Antiochia. Scrisórea luî Eusebie se pare fórte
«conformă sfintelor Canóne. Inșă este cuviincios ca să sciți
«și care este simțimîntul meũ. Am aflat că Eufronius pre-
«otul și cetățeanul din Cesaria Capadokiei, și Georgie
«preotul și cetățeanul din Aretusa chirotonit de Alexan-
«dru Episcopul de Alexandria, sunt doui ómení carí țin
«o sfîntă doctrină. Propuneți 'i cu cei-l-alți carí vor fi
«judecați demní de a fi ridicați la demnitatea Episcopală,
«și faceți o alegere conformă tradițiunii apostolice. Rog
«pre Dumneđeũ, prea iubiți mei frați, să fiți sănătoși.

CAPITOLUL LXIII.

*Ingrijirile luate de Constantin pentru stirpi-
rea Eresilor.*

Iată ce scrise incomparabilul Impěrat sfinților Păstori,
pentru a'i sfătui de a procura pacea Bisericii. Când a li-

niștit disputele, și a stabilit uniformitatea doctrinei, el întreprinse de a extermina o primejdioasă nelegiuire. El trimise ordin Guvernatorilor de Provinciile de a urmări, și de a alunga pre ómenii ce pustieau staulul oilor, sub o falsă aparență de modestie și de gravitate de proroci mincinoși, pre cari Mântuitorul 'i numește lupi răpitori îmbrăcați în piel de oi, și a căroror cruđime nu se arată de cât prin faptele lor, care sunt fructele inimii lor. El nu se mulțumi de a expedia acest ordin contra lor, ci încă le trimise și o scrisóre prin cari 'i sfătuea a schimba socotința, și a reveni la Biserică, ca la portul mântuirii lor. Iată cum le vorbește.

CAPITOLUL LXIV.

Constituțiunea lui Constantin contra Ereticilor

Constantin Invingător, prea Mare, August catre Eretic.

«Novațieni, Valentinieni, Marconiți, Paulieni, Catafrigieni, «și toți cari predicați doctrine noi în adunări particulare, «învéțați din această lege vanitatea și falsitatea opiniunilor «vóstre, și réutatea otrăvit, prin care înveninați sufletele «și le dați mórtea. Voi sunteți inimicii adevérului și ai vie- «ții. Sfaturile vóstre sunt periculóse, nu tind de cât la vi- «ciú și la conrupțiune, la opresiunea nevinováției și la rui- «na credinții. Voi comiteți neconținut păcate, sub pretext «de a face serviciú lui Dumneđeu, faceți rane muritóre «consciinților nevinovate, și răpiți lumina de la ochii ce o «caută. Mulțimea și importanța ocupațiilor mele nu'mi per- «mit de a face o enumerare mai lungă nici mai exactă «de crimele vóstre. Ele sunt atât de enorme, atât de gro- «zave, atât infame în cât mi-ar trebui mai multe zile pen- «tru a le explica. Sunt chiar mulțumit de a întórce cu- «getarea mea de la acesta, de frică de a corupe curăția «credinții mele. Cum ași suferi mai mult timp această neo- «rîndueală, fiind că răbdarea mea este cauza că acei ce «sunt sănătoși sunt atacați de acest réu contagios? Pen- «tru ce nu i-ași smulge rădácina?»

CAPITOLUL LXV.

Constantin oprește pe Eretici de a se aduna.

«Nelegiuirea vóstră ne mai putënd fi suportată, Noi vë
«oprim prin acéstă lege de a face pe viitor adunări, nici
«în public, nici în particular; și ordonăm că tóte locurile,
«unde le făcëți în trecut, vë vor fi luate. Aceia dintre voi,
«cari caută de buna credință curăția Religionií, să re-
«vină în sînul Bisericii, și să reintre în sînta comuniune,
«unde vor găsi adevărul. Nu se cuvine a suferi într'un
«secol atât de fericit ca al nostru, înșelătoriile ce între-
«huinteză schisma și erezia pentru a înșela sufletele cele
«simple. Este mult mai drept a face ast-fel ca acei ce tră-
«esc în speranța bunurilor ceresci, să revină din rătăcirea
«lor, să se reîntórcă din cărările abătute la calea cea dré-
«ptă; din întuneric la lumină; de la vanitate la adevăr;
«de la mórte la viéță. Pentru acest sfârșit noi am ordonat,
«dupre cum am spus'o deja, ca tóte Oratoriile ereticilor,
«dacă totuși se póte a le numi Oratorii, să fie date Bi-
«sericii Catolice, iar cele-l- alte locuri, unde voi vë adu-
«nați, să fie confiscate, fără ca să puteți a vë aduna în
«nici unul pe viitor, fie în particular, fie în public. Or-
«donăm ca acéstă lege să fie publicată.

CAPITOLUL LXVI.

*Cărți găsite în mâinile ereticilor. Convertirea
mai multora dintre ei.*

Adunările ereticilor fiind împrăștiate prin autoritatea
acestei legi, și aceste animale crude puse în fugă, o parte
din acei pe cari ei înșelase, fiind spăimântați prin ame-
nințările Impératului, ascunseră mișelește simțimintele lor,
și reintrară cu rea credință în Biserică. Fiind că fusese
ordonat ca cărțile ereticilor să fie căutate, se arestară mai
multe persóne, ce se aplicaū la arte oprite. Și acești ó-
meni întrebuiñăū tot felul de mijloce, pentru a evita pe-
dépșa crimelor lor. Eraū unii cari se convertiră cu tótă
sinceritatea. Episcopií examinară pre unii și pre alții cu
tótă îngrijirea putincióasă. Ei isgoniră pre acei ce întrebui-

țase această meșteșugire de a se îmbrăca în piei de oie pentru a fi primiți; iar pre acei ce se înfățișaseră cu buna credință, 'i primiră la comunicare, după ce i-au încercat cât-va timp. Iată conduita ce fu păzită către eretici. Acei ce nu țineaū nici o doctrină contrară doctrinei Bisericii, și cari nu fuseseră separați de cât prin greșala schismaticilor, fură primiți îndată în Biserică. Ei se reîntórseră la patria lor ceréscă, după un lung exil, și recunoscură pre dumnezeésca lor Mumă, după o lungă absență. Iată cum membrii se întruniră pentru a nu face de cât un singur corp. Iată cum Biserica Catolică rămase singură fără nici o adunare de eretici, și această minunată schimbare fu opera singurului nostru Impărat, prea iubit de Dumneđeū.

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL I.

Constantin face milostenii și dă dregătorii.

Impăratul nu negligea guvernământul Statului, pe când lucra cu atâta sirguintă la mărirea Bisericii, și la propagarea Evangheliei. El dădea neincetat locuitorilor din provincii semne de iubirea sa, sau prin îngrijirea părintescă ce avea în general de interesele lor, sau prin liberalitățile ce făcea către fie-care în particular. El n'a înșelat nici odată speranța nimăruî care avuse recurs la bunătatea sa, și nici odată nu i-a respins cererea sa. El a dat unora bani, altora moșii, altora dregătorii de consul, de senator, de guvernator de provincii, de comite de întâiul, de al doilea său de al treilea ordin. El a dat la mai mulți alții titlul de perfectissim; căci pentru a gratifica un număr mai mare de persoane, el inventă un mare număr de demnități noi.

CAPITOLUL II.

Reducerea unei a patra părți din imposite.

Pasiunea ce el avea de a face viața tuturor supușilor săi, nu numai liniștită ci și plăcută, se arată prin exemplul rar al unei generosități, ce se va întinde preste secolul său, și care este lăudată în fie-care și prin credința publică. El desărcină pre proprietarii de perceperea unei a patra părți din tribut, ce ei erau datorii a plăti, ast-fel că

din patru ani ei aveaŭ unul liber, în care se bucuraŭ de tóte fructele lor. Acest har a fost acordat pentru tot-déuna, și trebuie a se răspândi asupra posterității celei mai depărtate.

CAPITOLUL III.

Tot despre impositie.

Unii plângându-se că nu se observase nici o dreptate când se impusese tributurile sub domniile precedente, și că'i încărcase peste măsură; Impăratul dădu ordin ca să li se facă dreptate, și să nu se cêră de la ei impositul de cât în proporție cu valórea pământurilor lor.

CAPITOLUL IV.

Liberalitatea făcută de Constantin către apărătorii ce perduse cauza lor.

Când el judeca o cauză, el dădea saŭ bani, saŭ moșteniri celui ce o perduse pentru a'l lăsa să plece pre atât de mulțumit ca acela în favórea căruil el se pronunțase. El credea că nimeni nu trebuie să se retragă trist dinaintea sa. Ast-fel el lăsă să plece ambele părți mulțumite, și făcea a se admira pre atât liberalitatea sa cât și dreptatea sa.

CAPITOLUL V.

Invingerea Sciților.

Este óre nevoe să mai vorbesc de Națiunile barbare pe care el le-a redus la ascultarea Imperiului. El a obicnuit pre Sciți și pre Sarmați la jugul dominațiunii Romane, ce ei tot-d'eauna 'l scuturase. Impărații, predecesorii săi plăteaŭ un tribut anual celor dintâi din aceste popóre. Inșă Constantin ne putënd a se supune unei servitudinil atât de înjositoare, merse asupra lor sub Steagul Mântuitorului său, înfrână prin puterea armatelor sale pre acei ce îndrăsniră a i se opune, și îndulci naturelul salbatic al celor-lalte popóre prin mijlocirea trimișilor săi.

CAPITOLUL VI.

Reducerea Sarmaților la ascultarea Romanilor.

Dumnezeu smeri el-însuși mândria Sarmaților, și 'i supuse sub picioarele lui Constantin. Ei dăduse arme sclavilor lor pentru a combate pre Sciții, cari le declarase război. Când acești sclavi câștigase victoria, ei se resculară contra stăpânilor lor, și 'i alungară din țara lor. Acești fugari nu găsiră alt azil de cât clemența lui Constantin, carele 'i primi foarte bine, și puse în trupele sale pre acele ce erau proprii a purta armele, iar celor-l-alți le dădu pământuri pentru subsistența lor. Ei însuși mărturiseau că disgrăția lor se schimbase într'o deosebită fericire, fiind-că ei se desfăcuse de barbaria națiunii lor și învățase politeța Romanilor.

CAPITOLUL VII.

Ambasade de la diverse Națiuni. Daruri făcute de Impăratul.

Dumnezeu supuse ast-fel mai multe popore puterniciei lui Constantin. El primea neîncetat Ambasadori încărcăți de bogate daruri. Am văzut la porța Palatului său streini cari aveaŭ haine de o modă foarte deosebită de a noastră, și p̃erul și barba într'un alt chip. Ei erau grozavi la vedere, căutătura lor era sălbatică, și talia lor monstruoasă. Unii aveaŭ fața roșie. Alții o aveaŭ mai albă de cât zăpada, iară alții de culore amestecată. Se vedeaŭ printre acești streini Indieni, Etiopieni, cari fiind, cum ȳice Omer, desbinați în două popore, locuiaŭ la extremitatea lumii. Ei aduceaŭ, duple cum se vede represintat în tablouri, ceia ce aveŭ mai bun și mai ales în țara lor. Unii oțereaŭ lui Constantin corone de aur, alții diademe semănate cu mărgăritare, alții băeți tineri ce aveaŭ plete blonde; alții veste cusute cu flori de aur duple chipul țării lor; alții cai; alții scuturi, lănci, arcuri, și săgeți. Aceste daruri erau nu numai un semn de supunerea și respectul lor, ci și o arvună de alianță și de serviciile lor. Impăratul le primea foarte bucuros, și le făcea îndată daruri mai bogate. El gratifică

pre cei mai considerabili din acei ambasadori cu ore care demnități de a le Imperiului, și cea mai mare parte din ei se găsiră atât de tare îndatorați, în cât le plăcură mai bine a rămânea la curtea sa, de cât a se reîntorce în Țara lor.

CAPITOLUL VIII.

Constantin scrie Regelui Persiei în favoarea Creștinilor.

Regele Persiei căutând alianța Impăratului precum și ale celor-l-alți streini, și trimetându'i pentru acest sfârșit ambasadori cu daruri, acest Principe usând de o magnificență extra-ordinară, 'i trimise din partea sa daruri mult mai bogate de cât acele ce primise. Aflând cu bucurie că era în acel Regat o mulțime de persoane care făceau profesiune de credință, el creșu de datorie a le face să simță efectele protecțiunii sale, și scrise în favoarea lor în acești termeni.

CAPITOLUL IX.

Scrisoarea lui Constantin către Sapor, Regele Perșilor.

«Păzind credința sunt luminat de lumina adevărului și urmând acéstă lumină pătrund din ce în ce mai mult obscuritatea credinții. Eū fac profesiune de Religiuinea care mă învață a adora pre un singur Dumneșeu, sub a căru' apărare am plecat de la țermurile Oceanului, și am dat speranță Imperiului de a se vedea curând liberat de disgratiile sale. Provinciile care gemeau sub dominațiunea tiranilor, au găsit un liberator. Eū public mărirea acestui Dumneșeu, carele le-a ajutat. Am ordonat a se purta stégul său de către soldații mei, cari'l adoréză, și cari prin puterea sa câștigă victorii fôrte însemnate.

CAPITOLUL X.

Desprețuirea Idolilor.

«Mărturisesc că am tot-déuna în spiritul meu mărirea

«sa, că'l privesc cu ochii sufletului în înălțarea gloriei sale,
«și că'l invoc în genuchî. Desprețuesc vërsarea sângelui,
«odorea ce ese din măruntaele victimelor, lumina ce este
«întreținută din materii scóse din pămănt, și tóte lucrurile
«de care rătăcirea și superstiția se servesc pentru a
«perde pre păgăni. Dumneđeũ n'ar putea suferi ca ómenii
«să abuzéze de bunurile ce el le-a acordat pentru între-
«buințarea lor. El nu cere de cât un suflet curat, și o
«conștiință neprihănită a cării fapte el le cumpănește. Lũ
«'i place modestia și blăndeța. El iubește pre persónele
«pacinice, și desprețuește pre acei ce ațitã turburările. El
«reprimézá îngămfarea, smerește pre acei ce se înalță, și
«înalță pre acei ce se smeresc. El protege pre principii, ce
«guvernézá cu dreptate, întărește puterea lor și le dă pacea.

CAPITOLUL XI.

Despre prinderea lui Valerian.

«Nu mă înșel nici de cum fratele meũ, când recunosc
«că acest Dumneđeũ este domnul și părintele tuturor ó-
«menilor. Mai mulți din acei ce m'aũ precedat, aũ fost
«atât de orbî în cât l'aũ negat. Inse sfârșitul lor a fost
«atât de nenorocit, în cât a fost propus mai pe urmă ca
«un exemplu funest care trebuia a întórce pre cei-l-alți
«de la nelegiuire. Acela pre care dreptatea dumneđeiască
«a urmărit ca un fulger de aici până în țara vóstră, și
«carele a înalțat acolo trofeul infamiei sale, a fost unul
«dintre ei.

CAPITOLUL XII.

Ruina persecutorilor Bisericeĩ.

«Pedeapsa publică ce a suferit cei-l-alți face o parte
«din gloria secolului nostru. Am fost martor al morții de-
«plorabile a acelor ce făcuse legi fórte nedrepte contra po-
«pórelor ce fac profesiune de cultul lui Dumneđeũ. Pentru
«acésta 'i mulțumesc că prin un ordin particular al Pro-
«videnției sale, a dat pacea celor ce păzesc legea sa. Bu-
«nătatea ce el are de a uni pe tóte popórele în exercițiul

aceleiași Religiunii mă face a spera, că secolul nostru va fi plin de prosperitate și de tericire.

CAPITOLUL XIII.

Rugăminte în favórea Creștinilor.

«Ce bucurie credeți că simț când aud că cele mai frumoase Provinci ale Persiei sunt pline de Creștini?. Doresc ca afacerile lor și ale vóstre să fie într'o stare înfloritóre și ca suveranul Domn al Universului să vă fie favorabil. Eú pun pe Creștini sub protecțiunea clemenții vóstre. Vi'i las în mâinile vóstre, și vă rog de aí face să simță efectele blândeții și bunătății vóstre, care nu vă vor fi mai puțin glorióse, pre cât vă vor fi folosítóre.

CAPITOLUL XIV.

Pacea acordată rugăciunilor lui Constantin.

Universul fiind condus ca o carabie, prin dibăcia unui învețat pilot, tóte popóarele gustară dulcețile păcii sub dominațiunea, și în Religiunea unui Principe, care punea gloria sa în serviciul ce el dádea lui Dumnezeu. Fiind-cá era convins că rugăciunile contribueau mult la binele Statului, el făcu rugăciunii fórté umilite și fórté arđetóre, și îndemnă pre Sfinții Păstorí aí Bisericii de a face și ei rugăciuni în favórea sa.

CAPITOLUL XV.

Imagina lui Constantin represintată rugând pe Dumnezeu.

Curățenia și ardórea credinții sale, se vęd pe monedele de aur, pe care el este gravat în aceiași stare în care avea obiceiú de a se ruga lui Dumnezeu, cu ochii ridicați la Cer, și cu mâinile întinse. Nu este provincie în care să nu se vadă aceste monede. Sunt și câte-va tablouri la intrarea Palatului, unde el este zugrăvit în picióre, și rugându-se cu mâinile întinse, și cu ochii ridicați la Cer.

CAPITOLUL XVI.

Oprire de a pune portretul lui Constantin în templurile Păgânilor.

Dacă Constantin ținu la onórea de a fi zugrăvit în pozițiunea de rugător înaintea tronului Majestății eterne, el nu vroii nici-odată ca portretele sale să fie puse în templurile, unde Păgânii se adună pentru a se închina Dumneșilor mincinoși, ca nu cum-va să fie pângărit prin umbra și prin cea mai mică aparență a acestei condamnabile superstițiunii.

CAPITOLUL XVII.

Rugăciuni făcute în Palat.

Orî-cine va lua ostenéla de a considera grija ce avu Constantin de a face ca o Biserică din Palatul său, va recunoște lămurit cele mai vędute semne de pietatea sa ca acele ce ni s'aũ arétat până acum. El dádea în Palat la tótă lumea un exemplu public de devoțiune. Ținea în mâinile sale cărțile Scripturei și medita adevérurile sfinte ce ele cuprind. După meditare, el făcea rugăciuni publice cu tótă Curtea sa.

CAPITOLUL XVIII.

Lege pentru observarea Duminicei.

Constantin ordonă ca ȝioa Domnului, care este ȝioa mântuirii, și cea mai întâiũ din tóte ȝilele să fie destinată rugăciunii. El dádu grija Palatului său Diaconilor, și celor-l-alți Miniștrii consacrați la serviciul lui Dumneșeu. El învęță pre soldații și pre ofițerii curții sale a observa aceeași ȝi, și a face rugăciuni plăcute lui Dumneșeu. Indemnă pre cât 'i fu cu putință pre cei-l-alți supuși al săi a se deda la același exercițiu de pietate. Ordonă ca sâmbăta și Duminica să fie sêrbătorite în onórea, precum e probabil, a misterelor ce Dumneșeu a bine-voit a sê-virși în acele ȝile.

CAPITOLUL XIX.

Rugăciune făcută de soldații Păgâni, Duminica.

Constantin învătă pre toți soldații săi, a observa cu respect, ziua Duminicii, care se numește și ziua Sôrelui și a luminiî. El dădu ziua întrégă celor ce îmbrățișase credința, pentru a se ocupa fără întrerupere de rugăciune în locurile sfinte, unde Credincioșii se adună, iară celor ce nu primise încă cuvîntul lui Dumneđeu, el le ordonă prin o constituție particulară, de a se aduna într'un câmp frumos, și de recita acolo toți împreună, la semnalul ce li se va da, o rugăciune ce vor fi învățat'o mai nainte de rost. El îi învătă că nu trebuie a pune încrederea lor, nici în puterea trupului lor, nici în oțelirea armelor lor, ci în ajutorul lui Dumneđeu, carele este Domnul absolut al universului, autorul tuturor bunurilor, și împărțitorul victoriei, și pe care trebuie a o cere de la el, deschidënd ochiî, și întindënd mâinile către densus. Formula rugăciunii ce el le prescrise era în latinește. Iată o traducere fôrte fidelă.

CAPITOLUL XX.

Rugăciunea prescrisă de către Constantin soldaților săi.

«Recunoscem că tu ești singurul Dumneđeu; mărturisim că tu ești Domnul nostru, și implorăm ajutorul tău. «Numai prin ajutorul tău noi am câștigat victoria, și am «biruit pre inimicî noștrii. Ți mulțumim de harurile ce ni «ai acordat în trecut, și nădăjduim continuarea lor și pe «viitor. Te rugăm toți de a ne conserva mult timp pre «Constantin Impăratul nostru, în deplină sănătate și în victoria cu prea-pioșii Principi, fiii săi.

CAPITOLUL XXI.

Sirguința lui Constantin la rugăciune.

Acest pios Principe fiind fôrte instruit în misterile noastre se închidea la ôre-care oră în fie-care și în cabinetul său,

pentru a se prosterne înaintea lui Dumnezeu, și a'î cere forțe umilit harurile ce 'î erau necesari. El adună în zilele de sărbători, toate puterile trupului și ale spiritului său, pentru a se aplica la exercițiile pietății cu o ardere nouă, și dădea exemplu de acesta celor-l-alți, ca cum ar fi fost Păstorul și Episcopul lor. În ajunul zilei ce preceda sărbătorea el ordonă a aprinde în tota Cetatea o atât de mare cantitate de făclii și de candelă, în cât noaptea, în care Credincioșii făceau privighiere pentru a se ruga, era mai luminosă de cât însuși ziua. Cum începea a se ivi zorile, el făcea milostenii la supușii săi, pentru a imita liberalitatea cu care Domnul răspândește lumina sa.

CAPITOLUL XXII.

Cultul Idolilor înlăturat.

Același Impărat închise templurile tuturor supușilor săi, și le opri jertfele. El trimise și o lege în Provinciile, prin care obligă pre Governatori la observarea Duminicii, și a sărbătorilor Martirilor.

CAPITOLUL XXIII.

Constantin se numește el însuși Episcop, stabilit pentru ceia ce privește în de afară de Biserică.

Făcând într'o zi un ospet Episcopilor, din numărul cărora avem onorea de a fi, el le duse cu un temei foarte legitim că și el era Episcop, și se servi cam cu aceste cuvinte: *Voî ați fost puși de Dumnezeu Episcopi, pentru cele din lăuntru ale Bisericii, și eu am fost pus pentru cele din afară.* El 'și îndeplinea de asemenea foarte exact această însărcinare, și îndemna pre toți supușii săi la pietate cu veghierea și zelul unui adevărat Păstor.

CAPITOLUL XXIV.

Idolatria înlăturată. Spectacolile gladiatorilor oprite.

Prin un efect al acestui zel el opri în mod absolut de

a jertfi Idolilor, de a consulta ghicitoriï, de a înălța statuï, de a face ceremonii abominabile și luptele gladiatorilor. Locuitorii din Egipt și din Alexandria, consacrand la cultul Nilului pre óre-care ómenï afemeiați, Constantin făcu o lege, prin care opri în mod absolut acéstă profanare a naturei. Fiind că aceste popóre superstițiose 'și închipuiaă, că Nilul n'ar inunda mai mult pământurile lor, dacă s'ar înceta cultul seă, Dumneđeă arătă cu totul din contra în favórea Religioniï nóstre. Căci îndată ce acești ómenï necurați aă fost exterminați din tóte Cetățile ce ei pângărise prin nelegiuirea ministerului lor, Nilul păru a mărturisi bucuria ce avea de îndepărtarea lor, prin abondența cu care el revărsă apele sale, și a învăța prin acésta chiar pre acele popóre nebune, a nu atribui prosperitatea lor nimănuï altuia de cât lui Dumneđeă.

CAPITOLUL XXV.

Reformarea legilor care priveaă pre acei ce n'aveaă copii, și executarea testamentelor.

Ori-cine ar vroi să cerceteze cu luare aminte cele-l-alte abuzuri ce a reformat Impératul nostru, ar găsi o largă materie pentru a face mai multe volume. Eă nu voiă însemna aici de cât una saă două legi pe care el le-a schimbat. Era o veche dispozițiune care lipsea, pre acei ce nu aveaă copii, de succesiuni cari fără acésta le-ar fi aparținut. Impératul cređu de datorie a o îndrepta. El judeca fórte înțelepțește că numai greșalele de bună voie merită de a fi pedepsite. Decï, mai mulți nu aă copii fără să fie din greșala lor. Sunt uniï, cari doresc să aibă, și cari nu pot căpăta de la natură. Sunt alții, cari ar fi bucuroși de a avea copii lor ca moștenitori, însă nu voesc a nașce pentru că aă pre atăta versiune de femeï, pre cât inclinare la virtute. Sunt femeï cari se consacra cu totul la serviciul lui Dumneđeă, și care 'i oferă curăția trupului lor ca și aceia a inimii lor. Pentru că aă făcut lui Dumneđeă un sacrificiă atât de plăcut, fi-vor ele pentru acésta mai maltratate? Hotărârea lor merită de a fi admirată, și perseverența lor întrece puterile naturei. Acei ce aă dorit copii și n'aă putut avea, sunt mai mult demni de compă-

timire de cât de pedepsă. Acei ce nu vroesc a avea prin dorința de a ajunge la o mai înaltă perfecțiune, merită de a fi admirați. Iată motivele ce îndemnară pre Impăratul a reforma acéstă lege. Același Principe observând că formalitățile prescrise prin vechiul drept pentru validitatea testamentelor eluda fôrte adese-orî efectul ultimei voințe a murinșilor, el ordonă, ca în orî-ce mod ar fi conceput un testament să fie valabil, și ca acei ce n'ar vroi să'l facă prin scris, l'ar putea face prin viu grai în prezența mar-turilor capabili de a'i atesta adevărul.

CAPITOLUL XXVI.

Legi contra Jidovilor, și în favórea Episcopilor.

Același Impărat opri Jidovilor de a avea sclavi pre Creș-tini, în credința că nu era drept ca acei ce fuseseră rescum-părați de către Mântuitorul să rămână sub puterea celor ce 'l omorîse, dupre cum omorîse mai nainte pre Proroci. El ordonă ca Creștinul să fie pus în libertate, iară Jidovul să fie condamnat la o amendă. El confirmă decretetele ce făcuse Episcopii în Sinóde, ast-fel nu era mai mult permis Guvernatorilor de Provinciî de a împedeca executarea lor. Acéstă lege era întemeiată pe opiniunea în care el era, că trebuie a prefera pre Miniștrii lui Dumneđeș, judecă-torilor secolului. El publică un mare număr de asemenea legi, cari ar merita de a fi adunate și cuprinse într'un vo-lum, pentru a arêta înțelepciunea și întinderea prevederei sale. Ce voiș dice de grija ce avea de a căuta de dimi-nêța până séra pre acei ce aveaș nevoie de ajutorul séș?

CAPITOLUL XXVII.

Bunuri date Bisericii de Constantin.

El exercita cu deosebire liberalitatea sa pentru Biserici, dându-le câte odată pământuri, și câte odată venituri pen-tru nutrimentul vêduvelor și al orfanilor. El avea grijă de a îmbrăca pre săraci, și onora cu deosebire pre cei ce se consacrase la serviciul lui Dumneđeș. El avea un respect deosebit pentru adunarea Feciórelor ce hotărîseră a păzi

totă viața lor virginitatea lor, și nu se îndoia nici cum că trupurile lor n'ar fi templuri unde locuea Sfintul Duh.

CAPITOLUL XXVIII.

Discursuri compuse de Constantin.

Principele, a cărui viață scriu, petrecea câte odată nopți întregi în meditația Legii lui Dumnezeu. În orele sale de repaos el compunea discursuri pentru instruirea popoarelor sale, în credința că el nu trebuia a le conduce de cât prin rațiune. El alerga cu mulțimea pentru a-l asculta. Când se găsea câte odată în cazul de a vorbi de misterele noastre, el se scula și le explica cu o modestie neasemănată. Iară când auditorii săi 'l aplaudau, el le arăta prin gesturile sale a rezerva admirațiunea lor pentru Impăratul carele este în Cer. Ordinea ce el ținea mai adesea ori în discursurile sale era de a le începe prin combaterea erorii Păgânurilor, cari adorau mai mulți Dumnezeu. El se întindea apoi asupra probelor unității lui Dumnezeu, și a Provi-denței prin care el guvernază Universul. El explica după această motivele ce l-au îndemnat a se pogori pe pământ, și împrejurările vieții ce a dus pe pământ. De acolo trecea la descrierea judecării și înspăimânta pre auditorii săi prin vehemența invectivelor ce el făcea contra avarilor, a nedreptilor și a violenților. Muștrând câte odată cu tărie viciile de care se simțeau vinovați cei mai de căpitanie ai curții sale, el 'i silea a pleca ochii în jos. El le declara sus și tare că într'o zi ei vor da seamă lui Dumnezeu de toate faptele lor, că el le încredințase guvernământul cetăților și al provinciilor duple cum el primise guvernământul Imperiului, că Suveranul Domn de puterea căruia ei atarnă toți de o potrivă, le va cere cuvânt de modul cu care ei 'și vor îndeplini însărcinările lor. Iată salutarile instrucțiuni ce ardorea și curăția credinții sale 'i puneau necontentit în gura sa. Inșă ele cădeau pre inimii împietrite și nesimțitoare, care fiind pline de iubirea lucrurilor vădute, aplaudau la adevăr, fără a urma maximele ce el le prescria.

CAPITOLUL XXIX.

Lăcomia unui avar înfruntată prin predicarea lui Constantin.

Luând într'o ȃi de mână pre unul din cei de căpetenie ai curții sale, 'i ȃise: Aũ nu vom pune margini lăcomiei nóstre? Apoi însemnând cu lancea sa pe pământ, un spațiu cam de mărimea trupului omenesc, el adăogă: Când ai aduna tóte bogățiile universului, nu vei posede după acéstă vieță de cât un spațiu asemenea acestuia ce am însemnat. Inse orĩ cât se sili el de a da sfaturĩ atât de salutarii mântuirii, ele nu serviră niměnuĩ, și se găsiră asemenea cuvintului lui Dumneȃeu, care mai adese orĩ nu găseșce creȃare, și nu produce nici un rod.

CAPITOLUL XXX.

Clemența lui Constantin desprețuită.

Inclinarea prea mare ce avea Constantin spre clemență, făcând a înceta pedepsele mai în tótă întinderea Imperiului, nu mai era barieră pentru a opri cursul crimelor. Mai mulți luară ocașiune din acéstă licență pentru a blama guvernul. Nu voiũ întreprinde de a decide dacã aveau sau nu dreptate. Mě mulțumesc de a raporta adevěrul faptului.

CAPITOLUL XXXI.

Discurs adresat de Constantin în adunarea credincioșilor.

Impăratul compunea discursurile sale în latinește, și apoi se traduceau în greceșce. Voiũ pune la finele acestel biografii, discursul ce el adresă în adunarea credincioșilor, ca nu cum-va aceia ce istorisesc sě trecă drept o fabulă.

CAPITOLUL XXXII.

Constantin ascultă stând în picioré, discursul ce făcu Eusebie în onórea sfintului mormint.

Nu pot trece sub tăcere o faptă ce făcu acest minunat

principe într'o ȃi în prezența mea. Cunoștința ce aveam de pietatea sa dându'mi îndrăsnéla de a'l ruga să asiste la un discurs ce aveam de scop de a face în onórea mormintului Mântuitorului nostru, el consimți la acésta cu bucurie. Eú rostití acest discurs în palatul său în prezența unui auditor compus din un număr nenumérat de persóne din curte și din cetate.

Impératul 'l ascultă stând în picioare în mijlocul adunării, și cu tóte stáruințele ce'i făcú de a ședeá pre tronul ce i-se pregátise, el nu vroi să ședă. El examina cu atenție maximele ce spuneam și le confirma adevéruí prin márturisirea sa. Fiind-că cugetasem a ținea un discurs fórté lung vroeam a'l întrepué fără a'l fi rostit întreg. Inse el mé îndemnă a'l isprávi, și la rugámintea ce 'i făcú încá de a ședeá jos el se scuză fórté políticos, ȃicéndu'mí pe de o parte că nu s'ar putea asculta cuvintul lui Dumnezeu cu destulă luare aminte și cu îndestul respect, și asigurându-mé pe de altá parte că se găsea fórté comod în picioare. Când isprávií discursul méu mé réintorseí la ale mele, și mé aplicaí la ocupațiunile mele ordinare.

CAPITOLUL XXXIII.

Constantin scrie lui Eusebie.

Fiind-că acest religios principe nu înceta nici odatá de a veghia la necesitățile bisericii, el 'mi făcu onórea de a'mí scrie doué scrisóri, prin una 'mi ordona de a face să se transcrie cárțile Scripturei, iară prin cea-l-altá 'mi făcea réspuns privitor la o carte ce avuseí onórea de a'i adresa asupra modului de a celebra sêrbátórea pascalor.

CAPITOLUL XXXIV.

Scriórea lui Constantin către Eusebie, în privința discursului ce compusese acest episcop asupra celebrării sêrbátórei pascalor.

Constantin învingétor, prea mare. August: lui Eusebie.

«Negreșit este o întreprindere fórté dificilă și mai pre

«sus de tótă elocuența de a explica misterele lui Dum-
 «neđeũ, de a desvolta cestiunea atât de importantă, și în
 «același timp atât de obscură a celebrării sêrbătorii pas-
 «celor, de a descoperi origina sa, și de a găsi cuvinte
 «care sê răspundă la demnitatea subiectului. Când cine-
 «va ar fi priceput bine adevêrurile sfinte ale religiunei,
 «totuși n'ar fi capabil de ale enunța. Pentru acêsta pe lingă
 «plăcerea deosebită ce am simțit la citirea cărței vóstre,
 «am admirat ardórea cu care vê aplicați la studiũ, și lau-
 «dabila emulațiune de a întrece pre cei-l-alți savanți și am
 «ordonat dupre cum doriați, ca să fie publicată, și pusă
 «în mânilor tuturor persónelor care aũ un zel sincer pentru
 «religiunea nóstră. Bucuria cu care priimesc acêste bo-
 «gate produceri ale spiritului vostru, vê obligă a'mi măi
 «presinta adese ori și altele noui. Sciũ că n'aveți nevoie
 «ca să vê îndemn la acêstă lucrare, și că sunteți destul de
 «plecat la acêsta de voi înși-vê. Acêstă stimă ce eũ fac
 «de operile vóstre, arată că ori ce greutate ar fi a con-
 «serva frumuseța lor, traducêndu-le în o altă limbă, acel
 «ce le-a tradus în latinește n'a lipsit nici de fidelitate,
 «nici de eleganța. Rog pre Dumneđeũ, prea iubitul meũ
 «frate, sê vê conserve. Iată ce scrise Constantin lui Eu-
 «sebie asupra acestui subiect. Voiũ adăoga și ceia ce i
 «scrise în privința exemplarelor Scripturei.

CAPITOLUL XXXV.

*Scrisórea lui Constantin către Eusebie, atingétóre
 de copiile cărților sfinte ce el dorea a avea.*

Constantin, învingétor, prea mare, August: lui Eusebie.

«Providența Mântuitorului nostru atrăgênd o mulțime
 «de necređut de persóne la religiunea creștină în noua
 «cetate, căreia i-am dat numele meũ, este cu dreptul de
 «a o mări, și de a zidi în ea biserică. Vê voiũ spune cu-
 «getarea ce am avut asupra acestui subiect. Sunt de pă-
 «rere ca să faceți a se scrie pe frumos pergament, cincî-
 «decî de exemplare de sfinta scriptură, a cărei citire sciți
 «că este fórt necesară în Biserică, și să alegeți persóne
 «capabile, ast-fel ca acêste exemplare să fie lesne de ci-

«tit, și să pótă a fi transportate cu ușurință. Am ordonat
«logotetului diocesiului, să aibă grije de a procura tot ce
«va fi necesar pentru acéstă cheltuélă. Las la sirguința
«vóstră de a face ca aceste copii să fie terminate în scurt
«timp. Când ele vor fi isprăvite, luați, în puterea acestei
«scrisorî, douë trăsuri publice, pentru a mi le trimite prin
«unul din diaconiî voștri, pe care'l voiî priimi favorabil.
«Rog pre Dumneđeû, prea iubitul meû frate, să vè conserve.

CAPITOLUL XXXVI.

Grăbnicia adusă de Eusebie în executarea ordinului Impăratului.

Indeplinii îndată acéstă însărcinare ce'mî dăduse Impăratul, și'l trimisei curênd după aceia fôrte frumoșe exemple, precum se arată prin o altă scrisóre ce'mî făcu onórea de a'mî scrie, pentru a mărturisi bucuria sa, că cetatea lui Constantie, odiniórá supusă cultului idolilor, se lepădase de idolatrie.

CAPITOLUL XXXVII.

Privelegii acordate acestei cetăți.

Priimind credința, ea primi favorurile princepelui pământului, precum și harurile Impăratului cerului. Ea fu pusă în rangul cetăților, pe când odiniórá nu era de cât un sat al Palestinei, și schimbă vechiul său nume, cu acela de Constanția, sora Impăratului.

CAPITOLUL XXXVIII.

Convertirea altor cetăți la credință.

Mai multe alte cetăți dădură un asemenea exemplu de o schimbare atât de fericită. Cetatea care în Fenicia pórta numele Impăratului, arse pre dumneđeii săi, și îmbrățișă credința. A fost o mulțime de popóre în cetăți și în sate, care sfărâmară statuele ce adorase ca pre nișce divinități, care surpară de sine însuși templurile ce ei ridicaseră

odinióră în onórea lor, și care zidiseră biserici. Nu'mi este cu putință de a represinta cu deamăruntul faptele prin-
cepelui nostru, în sînul căruia Dumneđeũ vęrsase preció-
sele tesaure ale harurilor sale. Executarea unei atît de
înalte întreprinderi este rezervată celor ce aũ onórea
de a se bucura necontenit de prezența sa. Eũ mă voiũ
mulțumi, mai nainte de a vorbi de mórtea sa, de a în-
semna aicea ce am putut afla.

CAPITOLUL XXXIX.

Trei fii ai lui Constantin, ridicați în diferite timpuri la demnitatea de Cesarî.

În timpul de care vorbesc aici, era deja trei-đeeci de ani
de cînd el ajunsese la Imperiũ. El 'și asociã pre cei trei
fii ai sęi în trei ocațiuni. El făcu acéstã onóre în al țe-
celea an al domniei sale, celui dintâi care avea același
nume cu dînsul. În al douę-đece-lea an o făcu celui al
douilea, care avea numele strębunului sęũ, și în al trei-đe-
celea an o făcu celui de a' l treilea, care prin numele sęũ,
de Constantie exprimã perfect fermitatea și statornicia su-
fletului sęũ. Dupę ce a ridicat la acéstã culme de mă-
rire omenescã pre fiii sęi, al căror numęr era ca o ima-
gine, deși slabã și neperfectã, a aceluia din persóne, ce
noi adorãm în natura dumneđeiascã, el cređu de datorie
a face o ceremonie măręțã în al trei-đecelea an al Im-
periului sęũ, pentru a mulțumi lui Dumneđeũ de prosperi-
tatea a cărei curs umpluse, și judecã ca sfințirea bi-
sericii ce el înălțase în Ierusalim, ar fi fórte potrivită în
acéstã împrejurare.

CAPITOLUL XL.

Convocarea unui conciliũ la Tir.

Invidia se sili de a turbura bucuria acestei sęrbãtori,
întocmai dupre cum un nor întunecos se pune înaintea
razelor Sórelui. Ea sgudui Bisericile din Egipt prin violența
certurilor ce ea ridica acolo. Impęratul convocã îndatã pre
Episcopii din Egipt, din Libia, din Asia, și din Europa, pen-

tru a le opune ca o armată neînvinsă gelosiei, și răutăți demonului. El dori ca ei să decidă mai întâiu cestiunile contestate, și apoi să celebreze Sfințirea Bisericii din Ierusalim. El le ordonă pentru acest sfârșit de a se aduna cu tótă graba ce le ar fi posibil la Tir, cetate capitală din Fenicia, pentru a termina acolo certurile lor, nepermițând legea lui Dumnezeu ca acei ce sunt însuflețiți de ură contra fraților lor, se întreprindă de ai aduce jertfe. Impăratul având tot deauna preceptele acestei legi înaintea ochilor, le represinta sfinților Miniștri ai Bisericii. Și pentru acesta el scrise scrisórea ce urmază, acelora, cari din ordinele sale, se adunase în Tir.

CAPITOLUL XLI.

Scrisórea Impăratului Constantin către Conciliul din Tir.

Constantin Invingător, pre-Mare, August: sfântului Conciliu adunat în Cetatea Tir.

«Prosperitatea de care se bucură secolul nostru, părea
«a dori ca Biserica Catolică să fie scutită de turburări, și
«servitoriî lui Dumnezeu să fie mai presus de afronturi, și
«de insulte. Inșă fiind că unii fiind agitați de o violentă
«dorință de a contesta, și ducând o vieță, dacă este per-
«mis de a o spune, nedemnă de sfințenia profesiunei lor,
«se silesc de a ne umplea de confusie, și de desordine,
«ceia ce eu privesc ca cea mai funestă nenorocire ce se
«póte vre odată întâmpla; vă îndemn de a vă aduna grab-
«nic, precum sciú că doriți, de a susține pre acei ce au
«nevoe de sprijinul vostru, de a vindeca prin remedii cu-
«viincióse bólele spirituale ale fraților vostri, de a aduna
«membrii despărțiți de corpul Bisericii, de a îndrepta ne-
«orîndueele, pe cât timpul vă permite, și de a da atâtor
«Provincii pacea ce mândria și insolența unui mic număr
«de persóne le-au răpit'o. Tótă lumea va rămânea lesne
«de acord că nu ați putea face nici odată nimic care să
«fie atât de plăcut lui Dumnezeu, atât de conform inten-
«țiunelor mele, și atât de glorios pentru voi înși-vă. Nu
«amânați. Reîndoiți dacă e cu putință, ardórea voastră, și

«terminați neînțelegerile vóstre cu sinceritatea și buna cre-
«dință ce Mântuitorul ne recomandă atât de tare de a păzi
«în toate faptele noastre. Eú nu voiú lipsi la nimic de la ceia
«ce voiú putea face în avantajul Religiei noastre. Am
«îndeplinit deja tot ce ați cerut prin scrisorile vóstre. Am
«scris Episcopilor, dupre cum ați dorit, pentru a le face
«cunoscut de a se aduna, și de a împărți cu noi grija afa-
«cerilor Bisericii. Am trimis de asemenea și pre Dionisie,
«care a fost odinioară Consul, pentru a arăta Episcopilor
«ce trebuie să se găsească cu voi, care sunt datoriile lor,
«pentru a vedea ceia ce se va petrece, și pentru a lua
«séma, să nu se petrecă nimic contra ordinei, nici contra
«modestiei. Iară dacă vre unul va fi atât de cutezător,
«în cât se desprețuească ordinele mele, ceia ce nu cred că
«se pôte întâmpla, și de a refusa să asiste la Conciliú,
«voiú trimete oșiteri cari 'l vor conduce în exil, și 'l vor
«învêța a nu mai fi neascultător ordinilor ce Impêratul
«dă pentru interesul adevêrului. Nu rămâne mai mult ni-
«mic de făcut sanctității vóstre de cât de a aduce remedii
«cuvincioase la greșalele ce au fost comise prin nesciință
«de a urma regulile ce v'au lăsat Apostolii, fără a judeca
«nici din ură, nici din favóre, pentru ca să stergeți ru-
«șinea Bisericii, să mă scăpați de cele mai dureroase în-
«grijiri ale mele, și să vă ridicați voi înși-vé propria vós-
«tră reputație. Rog pre Dumneđeú, prea iubiții mei frați,
«să vă conserve.

CAPITOLUL XLII.

Adunarea Episcopilor în Ierusalim.

Episcopii erau ocupați cu executarea celor ce le era pres-
cris prin această scrisóre, când ei priimiră ordin din partea
Impêratului de a se duce grabnic la Ierusalim. Ei plecară
îndată din capitala Feniciei și făcură călătoria cu trăsuri
publice. Cetatea Ierusalimului fu curênd plină de cei mai
celebri Episcopi ai principalelor Provincií ale Imperiului.
Macedonia trimisese acolo pre Păstorul Mitropoliei sale.
Panonia, Moesia alese flórea turmei. Persia trimisese po-
doba Clerului său, un om care unise pe lângă o profundă
doctrină o eminentă șfințenie. Păstorii Bisericilor din Bitinia

și de Tracia onorară adunarea prin prezența lor. Ceî mai iluștri din Cilicia se găsiră acolo. Aceî carî în Capadocia, întreceău pre ceî din provincia lor în sciința, saū în elocuența, se arătară acolo cu multă strălucire. În fine cel din Siria, din Mesopotamia, din Fenicia, din Arabia, din Palestina, din Egipt, din Libia și din Tebaida isprăviră de a umplea locul ce le fusese pregătît. Nu era nicî unul din aceî Episcopî, care să nu fi fost urmat de o mare mulțime de popor din Diocesia sa. Eraū ofițeri ai curții, cari aveaū sarcina de ai priimi, și de a face tôte cheltuețele necesarii, pentru a face ceremonia, una din cele mai frumóse care aū fost vre odată.

CAPITOLUL XLIII.

Primirea făcută Episcopilor. Milostenii împărțite săracilor. Daruri oferite Bisericii.

Marian, om fórte iubit în serviciul Impăratului, fórte comandabil prin ardórea pietății sale, și prin cunoscința ce el avea de sfînta Scriptură, și încă mai mult prin îndrăsnéla cu care apărase și susținuse credința în timpul asprimei persecuțiunilor, priimi fórte políticos pre Episcopî, și 'i trată în mod măreț. El sub-veni la nevoile unui mare număr de săraci, atăt bărbați, cât și femei. El împodobi și Biserica cu tot felul de bogate podóbe.

CAPITOLUL XLIV.

Discursuri rostite de către Episcopî. Alte funcțiuni exercitate de către aceî ce nu erau obicinuiți a vorbi în public.

Sfințiții miniștri ai lui Dumneđeū contribuiră care de care mai mult, uniî prin sírguința rugăciunilor lor, și alții prin eleganța discursurilor lor la creșterea solemnității serbării. Aū fost uniî, cari aū relevat prin laudele lor pietatea ce arăta Impăratul către Mântuitorul. Aū fost alții, cari descriseră frumușeța și magnificența Bisericii ce el ridicase în onórea sa. Alții explicară doctrina Religieiîi nós-tre într'un sens, care avea raport cu ceremonia ȓilei. Alții

interpretară Scriptura și 'i descoperiră misterele cele mai ascunse. Acei ce nu aveaŭ talentele necesarii pentru a îndeplini aceste funcțiuni strălucitoare, alinară mânia lui Dumnezeu prin jertfele cele fără de sânge ce ei 'i aduseră pentru pacea generală a Statului, pentru liniștea particulară a Bisericii, pentru prosperitatea Impăratului, care le procurase atâtea folose, și pentru prosperitatea Principilor, fii săi. Iară eŭ care primiŭ în acéstă ocasiune mai mari onoruri de cât merit, fuiŭ întrebuințat a publica devoțiunea și liberalitatea lui Constantin, a descrie varietatea minunată a ornamentelor cu care el împodobise Biserica, a cărui sfințire facem, și a găsi în expresiunile figurate a le Prorocilor, un înțeles care putu a fi aplicat cu ôre-care justeță la ceremonia care ne aduna.

CAPITOLUL XLV.

Descrierea Bisericii din Ierusalim, făcută de Eusebie.

Am represintat într'altă carte structura Bisericii consacrată în onórea Mântuitorului, figura sfintei caverne, frumusețea acestor lucrări, și mulțimea darurilor saŭ de aur, de argint, saŭ de petre scumpe. Am dedicat acea carte Impăratului, și o voiŭ pune-o la finele acestei cărți cu discursul ce rostiiŭ puțin mai târziu la Constantinopole în al trei-decelea an al domniei lui Constantin. Acéstă a fost a doua oră când avuiŭ onórea de a publica laudele lui Dumnezeu în Palatul acestui Principe. El mă ascultă cu o satisfacere ne asemănată, duple cum o mărturisi în timpul ospățului ce el făcu în aceiași și Episcopilor.

CAPITOLUL XLVI.

Timpul celebrării Conciliului din Nicea; și a sfințirei Bisericii din Ierusalim.

Acest al doilea Conciliu, ce convocase Impăratul în Cetatea Ierusalimului fu cel mai numeros din tóte acelea de care am cunoscința, după cele-l-alte, atât de celebru, care fusese la Nicea, cetate faimosă din Bitinia. Acesta fusese

ținut în al două-zecelea an al domniei sale, pentru a aduce mulțumiri Dumneșeu de victoriile ce 'l acordase, și cel-lalt în al trei-zecelea pentru a celebra sfințirea Bisericii din Ierusalim care era ca un dar ce el aducea Mântuitorului, în recunoștința păcii de care se bucura tot Imperiul.

CAPITOLUL XLVII.

Modestia lui Constantin.

După ce se isprăvise ceremonia, fiind că nu era nimeni care să nu se siléscă de a releva prin laude extra-ordinare virtutea necomparabilă a Impăratului, se găsi un Episcop, care avu îndrăsnéla de a 'l dice că el era foarte fericit, fiind că se bucura în acéstă vieță de Imperiul Universului, și că poseda în cea-l-altă, cu Fiul lui Dumneșeu, un alt Imperiū, care n'are sfârșit. Constantin respinse acéstă laudă, și sfătui pre acela ce 'l-o dăduse, de a se ruga lui Dumneșeu pentru dēnsul, ca să 'l învrednicéscă de a 'l priimi și în acéstă lume, și în cea-l-altă în numărul servitorilor săi.

CAPITOLUL XLVIII.

Căsătoria lui Constantie.

Când se împlini al trei-zecelea an al domniei sale el făcu ceremonia nunței lui Constantie, al doilea fiū al său. El făcuse deja mai nainte nunta celui mai mare; făcu mărețe ospețe, conduse el însuși pre fiul său, priimi de o parte pre bărbățil, și de ceia-l-altă parte pre femeele de prima condițiune, și distribui bogate daruri popórelor.

CAPITOLUL XLIX.

Ambasadori trimiși de către Indieni.

Ambasadori Indienilor sosiră în același t'imp cu petrele scumpe de mare preț, și cu animalele de o specie diferită de acelea din aceste țeri, pentru a mărturisi Impăratului respectul ce principii națiunei lor aveau pentru d'nsul, și de care ei dădeu semne publice prin îngriji-

răa ce ei luaă de a grava imagina sa și de a înălța în diferite locuri statua sa. Ast-fel, popóarele de orient se supuseră puternicei sale, dupre cum acelea de occident se supuseseră încă de la început domniei sale.

CAPITOLUL L.

Impărțirea Imperiului.

Constantin supunând ast-fel ascultării sale extremitățile universului împărți Imperiul între fiii săi. El dădu partea ce promise de la strămoșii săi, fiului său celui mai mare, orientul celui de al doilea și țările, ce se întind între amândouă, celui de al treilea. El le lăsă o altă succesiune mult mai bună și mai avantagiósă, care fu aceia a pietății, ale cărei simțiminte el le inspiră și prin el însuși, și prin guvernatorii și preceptorii ce puse pe lângă ei. El avu grije de asemenea de a'i face să învețe frumoșele litere, jurisprudența, politica, și exercițiile corpului. El aveaă toți un mare număr de ofițeri pentru a'i păzi și pentru a'i servi, și Impăratul 'i alese el însuși dupre cunoscința ce avea de fidelitatea lor.

CAPITOLUL LI.

Înțelepte sfătuirii date de Constantin fiilor săi.

Cesarii aveaă în timpul tinereții lor ofițeri, cari îngrijeau de afacerile lor. Inse când ajunseră la o virstă desăvârșită, ei nu se conduseră mai mult de cât de sfătuirile Impăratului, părintele lor. Câte odată el le propunea prin viu graiă exemplul său, și câte odată le dădea prin scrisorile sale precepte de tóte virtuțile necesarii unui principe. El le recomanda mai cu sémă de a prefera cunóscerea și serviciul Domnului absolut al universului tuturor mărireilor secolului, și suveranei puteri; de a protege biserica și de a face profesione publică de religiunea creștină. Acești tineri principii se înălțară de sine însuși, și prin activitatea virtuții lor, la o perfecțiune mai înaltă de cât aceia, la care'i îndemna Impăratul părintele lor. Ei avură tot-déuna legea lui Dumnezeu înaintea ochilor, și și îndepliniră în

palatul lor tóte datoriile pietății. Constantin avusese grija de a nu le da nici un ofițer, care să nu fi fost creștin, după cum el păzise de a nu acorda principalele dregători ale armatei, de cât acelora de aceeași religione. El era convins, că acei ce păzesc lui Dumnezeu credința ce ei i-au promis, nu vor lipsi nici odată de a o păzi ómenilor. Când acest prea fericit principe a isprăvit de a stabili ast-fel o ordine fórte perfectă în statul său, Dumnezeu, care imparte recompensele cu o înțelepciune și o dreptate suverană, 'l luă din acéstă vieță pentru a 'i da una mai bună.

CAPITOLUL LII.

Constituția vigurósă a lui Constantin.

Constantin domni aprópe trei-decí și doi de aní, și trăi aprópe șase-decí și patru. El conservă în acéstă vârstă o sănătate mai vigurósă de cât aceia a tinerilor, o față frumósă care 'l făcea a fi admirat, și o putere capabilă de tot felul de exerciții și de osteneți. El călărea, alerga, câștiga întâetatea în jocurile și luptele ce nu erau de cât pentru petrecere, după cum câștiga adevérate victorii asupra adevăraților inimiți,

CAPITOLUL LIII.

Avariția și ipocrisia unora.

Dacă Constantin avea tóte avantajele corpului, el posedă într'un grad mai eminent virtuțile spiritului. El avea mai cu sémă o blândețe fără asemănare. Mai mulți 'l blamară pentru acéstă, din caúsă că cei răi abuzaú de ea pentru a autoriza crimele lor. Sunt martur de insolența cu care doué mari neorândueli domniră în timpul său, adică o nesătiósă avariție, care răpea averea altuia cu ultima violență, și o falsă devoțiune ce se introducea în biserică sub aparența adevăratei devoțiuni. Bunătatea naturală a Impăratului, nevinovăția sa, și sinceritatea sa 'l făceau a crede că niște ómeni a căroră conđuită nu era de cât ipocrisie și înșelăciune, aveaú o afecțiune sinceră pentru serviciul său și o pietate solidă către Dumnezeu. Prea marea opiniune ce el avu de acești ómeni 'l făcu să comită mari greșeli și micșoră mult reputația sa.

CAPITOLUL LIV.

Aplicarea neconținută a lui Constantin

Dreptatea Dumnezească nu amână mult timp pedepsa acelor persoane, cari impuseseră bunătații lui Constantin. El câștigase o cunoștință de științe atât de profundă, în cât până la finele vieții sale compuse discursuri pentru instrucțiunea supușilor săi, și făcu legi atât pentru regularea oamenilor de război, cât și pentru deciziunea afacerilor civile, sau pentru alte necesități publice. Spre finele vieții sale, el rosti o orățiune funebră, unde vorbi foarte lung de nemurirea sufletului, de recompensele ce Dumnezeu a pregătit celor ce-l servesc, și de mărtașă vecinică, la care el va condamna pre nelegiuiri. El predică aceste importante adevăruri cu o vehemență care mira pre totă curtea sa. El întrebă într-o zi pre un om de calitate, a cărui vanitate o cunoștea, ce judecată făcea el de discursurile sale? Deși acel om era încă în rătăcirile păgânismului, el mărturisi, că n'avea nimic de zis contra rașionelor ce Împăratul propuse contra pluralității dumnezeilor. El părea a se pregăti la o sfântă mărtașă prin aceste exerciții de pietate.

CAPITOLUL LV.

Constantin se pregătește de război prin fapte de pietate,

Nu trebuie a uita de a spune că sosind noutatea de o resculare a unor popoare din orient, Împăratul se hotărî a lua armele contra lor, și mărturisi că avea încă de a învinge pre acești inimi. El ridică trupe pentru acest sfârșit, comunică planul său la unii din episcopi, și i rugă de a-l urma, și de a se lupta pentru dânsul prin arderea rugăciunelor lor. El le însemnă în aceeași oră drumul, pe unde ei trebuiau a merge, și ordonă a se pregăti un cort în formă de capelă, pentru a implora cu ei ajutorul Dumnezeului puterilor și a Împărtășitorului victoriei.

CAPITOLUL LVI.

Pacea acordată Perșilor.

Intre acestea Perșii aflând că Impăratul luase armele, și temându-se foarte de a veni în luptă cu el, trimiseră spre a 'i cere pacea. El le-o acordă foarte bucuros și trimise îndărăt pre ambasadorii lor foarte mulțumiți. Fiind că atunci era sêrbătórea Pascelor, el petrecu nóptea în rugăciunii cu credincioșii.

CAPITOLUL LVII.

Bisericii zidite în onórea Apostolilor în Constantinopole.

Impăratul înalță curênd după aceia o Biserică în Constantinopoli, pentru a onora memoria Apostolilor. Pêreții erau îmbrăcați cu marmoră, de la pardoselă până la acoperemînt; deasupra era un tavan de lemnărie tot aurit. Biserica era acoperită cu aramă în loc de olane. Acoperemîntul era aurit în óre-care locuri, și resfrângea o strălucire minunată, care lua vederea celor ce'l priveau. Cupola era acoperită cu aramă și cu aur și acêsta cu multă dibăcie.

CAPITOLUL LVIII.

Urmarea aceleiași descrieri.

Acêstă Biserică era zidită în mijlocul unei mari piețe, la ale cărui patru părți erau galerii. Erau încă acolo băi, și case pentru locuința servitorilor Bisericii, care erau de o întindere egală cu aceia a galeriilor.

CAPITOLUL LIX.

Mormîntul lui Constantin.

Impăratul înalță acest măreț edificiu pentru a onora memoria Apostolilor Mântuitorului. Inșă în același timp el avea un alt scop, pe care 'l ținu mult timp secret, și pe care

nu'l descoperi de cât pe la finele vieții sale. El dorea ca trupul său să fie pus acolo după mórtea sa, pentru a avea parte la rugăciunile ce se vor face acolo în onórea acestor primí predicatori ai Evangheliei. El făcu a se înălța mormintul său în mijlocul a douăspre-țece altele ce făcuse a se înălța în formă de colóne, în onórea celor doi-spre-țece Apostoli. Dumneđeű favoriză laudabilele sale intențiuni. Căci după ce a celebrat serbătórea Pascelor cu exercițiile ordinare ale pietăței creștine, și cu semnul unei veselii publice, Dumneđeű căruia 'i făcea glorie prin aceste datorii de Religione, avu bunătatea de a'l chiema la o vieță mai fericită de cât aceea ce ducea pre pământ.

CAPITOLUL LX.

Bóla lui Constantin.

Acest Principe fu mai întâiú atins de o ușórá indispozițiune, și apoi de o periculósă bólă. El merse îndată la băi calde. Apoi se duse la Helenopole, unde făcu lungi rugăciuni în Biserica Martirilor. Când se simți aprópe de sfârșit, el cređu că trebuie să 'și expieze păcatele sale, și nu se îndoi nici de cum că ele trebuiesc a fi spălate prin puterea nespusă a cuvintelor botezului. El se puse în genunchi în Biserică, mărturisi păcatele sale, ceru ertare la Dumneđeű, și primi prima punere a mâinilor. Ducându-se apoi la un sat din Nicomidia, trimise să chieame pre Episcopí, și le vorbi ast-fel.

CAPITOLUL LXI.

Discursul prin care Constantin cere Botezul

«Iată timpul ce am dorit cu pasiune, și în care am sperat de a fi mântuit. Iată timpul de a primi semnul nemurirei și pecetea mântuirii. Hotărîsem odiniórá de a'l primi în fluviul Iordanului după pilda Mântuitorului. Inse Dumneđeű care șcie ce'mi este mai de folos, a bine-voit ca să'l primesc în acest loc. Să nu amănám mai mult. Dacă Dumneđeű care este arbitrul vieței și al morții, 'mi va lăsa încă câți-va ani pe acest pământ pentru a'l ruga în mijlocul credincioșilor, 'mi voiú prescrie un mod de viață cu totul conform sfințeniei legilor sale.

După ce a vorbit ast-fel, Episcopiî făcură sfintele ceremonii, 'i conferiră sfintele taîne, și 'i prescrieră regulile ce trebuia să păzescă. Ast-fel el fu cel dintâiu din toți Impărații, carele primi o nouă nascere, și o viață spirituală în Biserica Martirilor, care fu plină de Sfântul Duh, și luminată de o lumină cerescă. Ardorea credinței sale 'l umplea de o bucurie ce nu se pôte exprima, și minunile ce Dumneđeasca putere lucra în favórea sa, 'l răpea în admirațiune. De îndată ce ceremonia fu isprăvită, el fu îmbrăcat cu o haină, a căria albéță strălucea ca Sórele, se culcă și nu vroi nici odată după aceea de a îmbrăca haina sa de purpură.

CAPITOLUL LXII

Rugăciuni de mulțumire aduse lui Dumneđeș de Constantin.

Indată după aceea el înălță vocea sa, pentru a aduce lui Dumneđeș rugăciuni de mulțumire, și când le isprăviră, el rosti aceste cuvinte:

«Recunosc acum fericirea ce am, că am priimit lumina «credinței, și dreptul la viața vecnică». El deplângea nenorocirea acelor cari erau excluși de la aceste bunuri, Ofițerii din armata sa mergând să 'l salute, și mărturisindu 'i cât de mult se temeau de a 'l perde, și cât dorea ca Dumneđeș să prelungească viața sa, el le răspunse că începe a se bucura de adevărata viață și că cunosccea singur valoarea bunurilor ce 'i făcuse Dumneđeș, și pe care dorea cu nerăbdare de a le poseda. El regulă apoi afacerile sale, ordonă că în fie care an să se dea óre-care daruri în numele seș locuitorilor din Constantinopole, împărți Provinciile între fiii seș, și lăsă încă și alte ordine după cum judecă de cuviință.

CAPITOLUL LXIII.

Mórtea lui Constantin.

Impăratul făcu tóte cele ce am spus, în timpul solemnității Penticostei, a cărei celebrare se săvîrșește în ziua

care urmază cele șapte săptămâni după învierea Mântuitorului și în care el se sui la Cer, și trimise pre Stintul său Duh pre pământ duple mărturisirea Scripturei. In ultima ȃi a acestei sėrbători, care se pőte numi cea mai mare din tőte, Constantin încetă din viață pe la amiază-ȃi, lăsând ómenilor corpul sėu, și dănd lui Dumneȃeu suflul sėu, care era plin de cunoștința sa și de iubirea sa. Iată care fu sfirșitul acestui Principe dar să vedem urmarea.

CAPITOLUL LXIV.

Regretele ómenilor de rėsboi.

Ofițerii sfășieră îndată vestmintele lor, se prosternară, și loviră capul de pământ, umplură Palatul de plăngerī, și de suspinuri, și plănseră mórtea Impėratului cu aceași duiosie cu care copii plâng mórtea părintelui lor. Tribunii și Sutașii publicară bine-facerile ce ei priimise de la bunătatea sa. Soldații 'l regretară duple cum o turmă părăsită regretă pre Păstorul sėu. Poporul răspândit în strade dădu tot felul de semne de durerea sa. Cei mai mulți erau paliȃi și mirați, și nu era nimenea, care să nu ia parte la perderea publică.

CAPITOLUL LXV.

Funeraliile lui Constantin.

Ofițerii ridicară corpul de pre pat pentru a'l pune într'un sicriu de aur, și 'l duseră în una din cele mai frumoșe camere ale palatului din Constantinopoli. Se aprinse o atât de mare cantitate de făclii de cėră de jur împrejur, că așa cėră nu se vėduse nici odată. Ofițerii veghiară ȃi și nőpte împrejurul corpului.

CAPITOLUL LXVI.

Onoruri date lui Constantin duple mórtea sa.

Ofițerii armatei, Comiții și Magistrații mergeau la órecare óră să salute pre Impėratul duple cum aveau obi-

ceiul de a-l saluta în timpul vieții sale. Senatorii veneau apoi după rangul lor, și poporul alerga cu mulțimea pentru a vedea ceremonia. Ea ținu foarte lung timp, pentru că Ofițerii hotărâseră de a păzi ast-fel corpul lui Constantin până ce vor veni Principii, fiil sêi, spre a asista la pompa funebră. Ast-fel acest celebru Impărat avu singur avantajul de a governa după mórtea sa cu o putere atât de absolută, cu care guvernase în timpul vieții sale. Dumeșeu 'i făcu acéstă onóre ce n'o făcuse nici unul din predecesorii sêi, spre recompesă a onorurilor ce priimise de la dînsul, și care nu le primise de la nici un Principe altul. Nu e niminea care avênd puțină lumină să nu judece, că sufletul incomparabilului nostru Impărat posedea în Cer o împărăție vecinică, fiind că corpul sêu a conservat pre pămînt după mórtea sa, același comandament ca și în timpul vieții sale.

CAPITOLUL LXVII.

Proclamarea fiilor lui Constantin.

Tribunii aleseră dintre Ofițerii armatei pre acei ce odinórá păruse cei mai iubiți în serviciul repausatului Impărat și 'i trimiseră la Principii fiil sêi pentru a-i informa de tot ce se întâmplase. Inșă de îndată ce noutatea morții Impăratului se răspândi în trupele ce erau în Provinci, în același minunt chiar ca cum ele ar fi fost însuflețite de același spirit, de a nu recunósce de Impărat pre niminea altul de cât pre fiil sêi, începură a-i numi Împărați în loc de a-i numi Cesarî, ca mai 'nainte. Ele 'și scriseră unile altora, și ast-fel intențiunea ofițerilor fu cunoscută în puțin timp în tótă întinderea Imperiului.

CAPITOLUL LXVIII.

Doliu public la Roma.

De îndată ce trista noutate a morții lui Constantin ajunsese la Roma, senatul și poporul fu coprins de o adîncă durere. Băile fură închise, târgurile oprite, jocurile, spectacolele și cele-l-alte petreceri încetară. Nu era nimenea

care să nu poarte semnele întristărei publice, și care să nu publice laudele răposatului Impărat. Mai mulți voră a avea portretul său, și unii îl reprezentară în cer, unde se bucură de o fericire vecinică. El proclamară pre Principii, fiul său, singur Impărați, și cerură cu mari stăruințe ca corpul să fie adus în cetatea lor.

CAPITOLUL LXIX.

Depunerea corpului lui Constantin.

Constantie al doilea fiu al lui Constantin sosind la Constantinopole se făcu ceremonia pompei funebre. El mergea înainte; în urma lui mergeau Companiile ómenilor de rășboi, urmate de o mulțime nenumărată de popor. Ofițerii erau în jurul corpului. El fu depus în Biserica S-șii Apostoli.

CAPITOLUL LXX

Rugăciuni făcute pentru Constantin.

Când Constantie se retrase cu ómenii de rășboi, sfințiți servitori a'i Bisericeii începură rugăciunile cu poporul și le întrerupseră prin suspinele lor, și prin lacrămile lor. Dumneșeu recunoscă fidelitatea serviciilor acestui Principe prin harul ce îi făcu de a'i da pre fiul său ca succesor, și de a permite ca corpul său să fie depus (dupre cum el dorise) în Biserica S-șilor Apostoli, ca să participe la rugăciunile ce se vor face în ea de către Credincioși, și să conserve în cât-va după mórtea sa o autoritate absolută.

CAPITOLUL LXXI.

Comparație a Fenixului, și a grăului.

Constantin fu întru acésta asemenea nu acelei pasări din Egipt ce se dice că se arde ea însăși pe un rug de parfumur, și renașce din cenușă sa; ci Mântuitorului, carele fiind semănat ca un grăunte de grău se înmulțeșce

prin bine-cuvîntarea cerului, și produce spice care acoper tot pământul. Împăratul viețuesce ast-fel în fiii săi, guvernează sub numele lor, și se arată cu ei în tablouri și în cele-l-alte lucrări.

CAPITOLUL LXXII.

Imagina lui Constantin gravată pe monedă

Se făcură medaliî în onórea sa, unde era represintat cu capul acoperit, și pe partea cea-l-altă ședînd pe un car, cu o mână ce eșa dintr'un nor care se întindea ca și cum spre a'l atrage la Cer.

CAPITOLUL LXXIII.

Pietatea lui Constantin recompensată.

Dumneșeș a însemnat fôrte lămurit în împrejurările ce am descris diferența ce este între Principiî, cari 'l servesc și acei ce se declară contra lui. El a lăsat a isbucni mâniea sa la mórtea Impărașilor, cari'i făcuse răsboiú, în timp ce el n'a dat de cât probe de bunătatea sa la mórtea lui Constantin, care i-a fost tot-d'auna credincios.

CAPITOLUL LXXIV.

Urmarea comparașionei lui Constantin, și ale altor Impărași.

Fîind-că el singur înlăturase superștițiunea și autorizase pietatea, numai el singur primi, și chiar în acéștă vieță și în cea-l-altă o recompensă de care nimenea altul nici odată n'a fost onorat, fie între greci, saú între streini. În fine el a fost atât de celebru, în cât Roma veche n'a produs nici odată nici un Principe, care să i-se pótă compara.

— FINE. —

TABLA DE MATERIE

Introducerea III.

CARTEA I.

		<u>Pag.</u>
§ I	Planul operei	3
" II	Prescutare de probele divinității fiului lui D-zeu	4
" III	Numele de Cristos (uns) și de Iisus.	10
" IV	Vechimea religiunii predicată de Iisus Cristos	13
" V	Timpul nașterii Mântuitorului	15
" VI	Implinirea profeției despre venirea Mesiei	16
" VII	Deosebirea modurilor descrierii genealogiei Mânt.	18
" VIII	Cruțimea lui Irod contra pruncilor	22
" IX	Pilat guvernator Iudeei	24
" X	Preoții Ebrei din timpul predicării lui Iisus.	25
" XI și XII	Botezul lui Ion și discipuli Mântuitorului.	26
" XIII	Istoria regelui de Edesa scrisoarea lui și răspunsul lui Iisus. ,	28

CARTEA II.

§ I	Prefața	32
" II	Tiberie propune senatului de a pune pe Iisus între deși	34
" III	Progresele minunate ale Evangheliei	35
" IV	Caligula dă regatul jidovilor lui Agripa	36
" V	Filon e trimis în ambasadă de jidovi la Caligula	37
" VI	Nenorociri întâmplătoare jidovilor dupe atentatul contra Mântuitorului	38
" VII VIII și IX	Morțea violentă a lui Pilat; Fometea întâmplată în timpul lui Caligula. Martirul apost. Iacob	40
" X	Irod Agripa e pedepsit pentru persecuția întreprinsă contra Apostolilor	41
" XI și XII	Despre Teuda înșelătorul și caritatea Elenei regina Osdroenienilor	43

§ XIII	Simon magul	44
„ XIV	Petru predică Evangelia la Roma.	45
„ XV, XVI	Evangelia lui Marcu și predica sa	46
„ XVII	Istoria lui Filon despre exercițiile Egiptenilor.	46
„ XVIII	Catalogul cărților lui Filon.	49
„ XIX și XX	Nenorocirea jidovilor și desordini în Ierusalim sub domnia lui Neron	51
„ XXI	Egipténul de care s'a vorbit în faptele Apostolilor.	52
„ XXII	Pavel trimis din Judeia la Roma.	53
„ XXIII	Martirul lui Iacob, fratele Domnului.	54
„ XXIV	Anien succedă lui Marcu.	57
„ XXV	Martirul lui Petru și Pavel.	57
„ XXVI	Jidovii declară războiul Romanilor	59

CARTEA III

§ I	Națiunile cărora Apostolii le-a vestit Evangelia.	60
„ II	Primul Episcop de Roma după Apostoli	60
„ III	Epistolele Apostolilor	60
„ IV	Primii succesori ai Apostolilor	61
„ V	Ultimul asediū al Ierusalimului	62
„ VI	Fometea de care jidovii fură cuprinși	63
„ VII	Preșerile Mântuitorului	69
„ VIII	Preșerile, care au precizat războiul.	70
„ IX	Laude la adresa lui Iosif	72
„ X	Catalogul cărților sfinte făcute de Iosif.	73
„ XI	Simion guvernator bisericii de Ierusalim	74
„ XII, XIII	Persecuția scoborîtorilor lui David, Anaclet	75
„ XIV, XV	Avilius și Climent	75
„ XVI, XVII	Epistola lui Climent, persecuția lui Domițian	76
„ XVIII	Ion apostolul	76
„ XIX	Domițian omără pe scoborîtorii lui David.	77
„ XX	Rudele Mântuitorului	77
„ XXI	Cerdon III episcop de Alexandria	78
„ XXII	Ignatie al II episcop de Antiochia	78
„ XXIII	Istorie atingătoare de Ion apostolul	79
„ XXIV	Ordinea Evangeliilor	82
„ XXV	Cărțile scripturii primite și neprimite	84
„ XXVI	Menandru înșelătorul	85
„ XXVII, XXVIII	Ebionții. Cerint.	86
„ XXIX	Nicolae și sectatorii săi	87
„ XXX	Apostolii căsătoriți	88
„ XXXI	Mărtea lui Ión și a lui Filip	88
„ XXXII	Martirul lui Simeon episc. de Ierusalim.	89
„ XXXIII	Traian oprește de a căuta pre creștini.	91
„ XXXIV, XXXV	Evarest episc. de Roma; Just al treilea Ep.	92
„ XXXVI	de Ierusalim și Ignatie	92
„ XXXVII	Predicatorii Evang. din acest timp	94

	Pag.
§ XXXVIII și XXXIX Epistola lui Clement. Cărț. lui Papias.	95

CARTEA IV

§ I și II	Episcopii de Roma și Alexandria sub domnia lui Traian. Revolta și războiul jidovilor	98
„ III	Cărțile compuse pentru apărarea credinții.	99
„ IV	Episc. de Roma și Alex., sub domnia lui Adrian	99
„ V	Episcopii de Ierusalim.	100
„ VI	Cea de pe urmă luare a Ierusalimului sub domnia lui Adrian	100
„ VII	Despre acei ce predicară doctrine false	101
„ VIII	Scriitorii bisericești din acest timp	103
„ IX	Serisorea lui Adrian în favoarea creștinilor	104
„ X și XI	Episc. de Roma sub Antoniu. Șefii noilor secte.	105
„ XII și XIII	Apologia lui Iustin. Constituțiunea lui Antoniu.	107
„ XIV, XV	Policarp și martiriul său	108
„ XVI	Martirul lui Iustin.	115
„ XVII	Martirii menționate de Iustin	117
„ XVIII	Operile lui Iustin	118
„ XIX, XX	Guvernatorii bis. din Romă Alexandria și Antiochia.	120
„ XXI-II	Scriitorii bisericești și Hegesip	120
„ XXIII	Dionisie Episc. de Corint și cărțile sale.	122
„ XXIV și XXV	Teofil Episc. de Antiochia. Filip și Modest	124
„ XXVI	Meliton și acei de care el a făcut mențiune	125
„ XXVII	Apolinarie Episc. Ierapoliei	127
„ XXVIII, XXIX	Musan și operile sale. Tatian și eresia sa	128
„ XXX	Bardesan, Sirian și cărțile sale.	129

CARTEA V

	Prefața.	130
§ I	Martirii din Galia sub domnia lui Verus	131
„ II	Remediile date de sf. martiri, celor căzuți în timpul persecuțiunii	141
„ III	Vedenia martirului Attalus	142
„ IV	Martirii recomandă pre Irineu lui Eleverie.	143
„ V	Rugăciunile creștinilor sub domnia lui M. Aureliu.	143
„ VI	Episcopii de Roma	144
„ VII	Darul minunelor ce era încă între credincioși.	145
„ VIII	Catalogul cărților sacre făcut de Irineu.	146
„ IX și X	Episc. de Alex. sub Comod. Panteon	148
„ XI și XII	Clement Alexandrinul; Episcopii de Ierusalim	149
„ XIII	Rodon și desbinarea Marcioniților	150
„ XIV-XV	Preoții falși ai Catafrigenilor. Schisma lui Blast	151
„ XVI	Montan și falșii săi profeți.	151
„ XVII	Miltiade și scrierile sale	155
„ XVIII	Combaterea rătăcirii Catafrigenilor de către Apollonius	155

	Pag.	
§ XIX	Judecata lui Serapion contra eresilor.	158
" XX	Operile lui Irineu contra schismaticilor din Roma	158
" XXI	Martirul lui Apollonius	160
" XXII	Episcopi celebri din acel timp.	161
" XXIII	Cestiunea privitoare la celebrarea serb. Paşcelui .	161
" XXIV	Opunerea Episcopilor din Asia	162
" XXV	Unirea Episcopilor în această privinţă	164
" XXVI, XXVII	Operile lui Irineu şi a altor scriitori	165
" XXVIII	Sectatoriul lui Artemon. Maravurile lor	166

CARTEA VI

§ I	Persecuţiunea contra creştinilor sub Sever.	169
" II	Educaţia lui Origen.	169
" III	Modul predicărei lui Origen.	171
" IV	Discipulii lui Origen cari suferiră martirul	173
" V	Despre Potamiana	173
" VI	Clement Alexandrinul	174
" VII şi VIII	Iuda scriitorul. Fapta îndrăsnită a lui Origen.	175
" IX	Minunile făcute de Narcis	176
" X şi XI	Episc. de Ierusalim; Alexandru.	177
" XII	Serapion şi cărţile sale	178
" XIII	Operile lui Clement	179
" XIV	Citaţiunile lui Clement din Sf. Scriptură	180
" XV şi XVI	Eraclas. Origen studiază Sf. Scriptură.	182
" XVII, XVIII	Simaca. Ambrosie	183
" XIX	Mărturisirile păgânilor despre Origen.	184
" XX	Scriitorii renumiţi din acel timp	186
" XXI, XXII	Episcopi din acel timp. Operile lui Ipolit.	187
" XXIII	Aplicaţiunea lui Origen la studiul Sf. Scripturii	188
" XXIV, XXV	Cărţile şi catalogul cărţilor sale	188
" XXVI	Heraclas devine Episc. al Alexandriei	191
" XXVII	Cum Origen e considerat de cei-l-alţi Episc.	192
" XXVIII	Persecuţiunea lui Maximin contra Bisericii.	192
" XXIX	Modul alegerii lui Fabian de Episc. la Roma.	193
" XXX	Discipulii lui Origen	193
" XXXI-II	Africanus. Cărţile compuse de Eusebiu în Cesaria.	194
" XXXIII-IV	Rătăcirea lui Berill. Filip împăratul	194
" XXXV-VI	Dionisie Ep. Alexandriei. Alte opere ale lui Origen	196
" XXXVII	Diferendul iscat între arabi.	196
" XXXVIII	Eresia Helcesaiţilor.	197
" XXXIX	Persecuţia lui Decius contra Bisericii	197
" XL	Intâmplările lui Dionisie Ep. Alexandriei	198
" XLI	Martirii din acest timp	199
" XLII	Alţi martiri de cari a vorbit Dionisie	203
" XLIII	Novat şi cresa sa	204
" XLIV	Istoria lui Serapion de Dionisie	207
" XLV	Scrisoarea lui Dionisie către Novat	208
" XLVI	Alte scrisori ale lui Dionisie	209

CARTEA VII

§ I-II	Răutatea lui Decie și a lui Gallus. Guvernatorii Bisericii din acel timp	211
" III IV și V	Opiniunea lui Ciprian despre Botez, Scrisorile lui Dionisie asupra acestei cestiuni. Pacea Bisericii	212
" VI	Eresia lui Sabellius	213
" VII	Erôrea ereticilor vedenia lui Dionisie.	214
" VIII IX	Eresia lui Novat. Botezul ereticilor	215
" X	Persecuțiunea ridicată de Valerian	216
" XI	Persecuțiunea suferită de Dionisie și alți creștini.	218
" XII-XIII	Martirii din Cesareea. Pacea dată bisericii de Galian.	222
" XIV	Episc. renumiți din acest timp.	223
" XV	Martirul lui Mariu	223
" XVI	Istoria lui Astirius	224
" XVII	Minunile făcute de Mântuitorul la Paneada.	224
" XVIII	Statua pusă aci de femea vindecată de Iisus	225
" XIX	Scaunul lui Iacob Episc. de Ierusalim	225
" XX-I	Scrisori pascale ale lui Dionisie. Revolta din Alex.	226
" XXII	Bôla ce domni în acel timp.	228
" XXIII	Domnia lui Galian.	229
" XXIV	Nepos și schisma sa	230
" XXV	Apocalipsul lui Ión.	232
" XXVI	Alte scrisori ale lui Dionisie Ep. de Alexandria.	235
" XXVII-III	Pavel de Samosata. Episc. renumiți din acel timp	236
" XXIX, XXX	Pavel de Samosata depus	237
" XXXI	Eresia Manicheilor. Teologii renumiți.	241
" XXXII	Regulele lui Anatolius pentru serb. Pascalor	243

CARTEA VIII

§ I	Despre cele ce a precedat persecuțiunea	247
" II	Dărâmarea Bisericilor	249
" III-IV	Luptele martirilor; Renumele lor	250
" V-VI	Intâmplările din Nicomidia. Cei din palatul împër.	251
" VII	Egiptenii cari au suferit martirul în Fenicia	253
" VIII-JX	Martirii din Egipt și Tebaida	254
" X	Martirii din Alexandria, după Fileas.	256
" XI. XII	Intâmplările din Frigia. Mai mulți martiri.	258
" XIII	Episcopii martiri	260
" XIV	Moravurile persecutorilor.	262
" XV-VI	Nenorocirile păgânilor. Sfârșitul persecuțiunii.	265
" XVII	Revocarea edictelor	266

SUPLMENT LA CARTEA VIII

	După cum se găsește în unile manuscrite.	268
§ I-II	Martirul lui Procopie, Alfeu, Iacheu. Roman	269

§ III	Timoteu, Agapie, Tecla și alți 8	269
„ IV-V	Martirul lui Afian, Ulpian, Edesius, Agapie, Teodosie.	272
„ VI-VII	Domnin și Auxentie	272
„ VIII-IX	Martirul lui Valentin, Pavel, Antoniu	278
„ X	Zebinas, German, Petru călugărul, Asclepius,	278
„ XI	Pamfilie și al altor doi-spre-zece	278
„ XII	Păstorii Bisericilor	288
„ XIII	Martirul lui Silvan, Ion și a altor 39	288

CARTEA IX

§ I-II	Falșa bună-voință a lui Maximin	291
„ III	Statua fabricată în Antiochia	292
„ IV	Despre cele ce s'a ordonat în unele cetăți c. crest.	293
„ V	Acte false contra creștinilor	293
„ VI	Martirii din acel timp	294
„ VII	Edicte contra creștinilor	294
„ VIII	Despre răboiul, fometea și pestilența din a. timp.	297
„ IX	Morțea tiranilor și ultimele lor cuvinte	298
„ X	Biruința câștigată de pioșii Împărați.	302
„ XI	Ruina întregă a inamicilor religiunii.	304

CARTEA X

§ I	Pacea dată de Dumnezeu Bisericii	306
„ II	Restabilirea Bisericilor	307
„ III	Consacrarea Bisericilor	308
„ IV	Discurs asupra fericitei stări a bisericii	308
„ V	Constituțiunii d'ale împăraților	320
„ VI	Constantin dă averi bisericilor.	323
„ VII	Privilegii acordate eclesiasticilor	324
„ VIII	Schimbarea lui Licinius și morțea sa	324
„ IX	Victoria lui Constantin. Folósele aduse de el Imperiului.	326

A DOUA SCRIERE A LUI EUSEBIE.

VIETA ÎMPERATULUI CONSTANTIN.

CARTEA I

§ I-II	Prefața și urmare	331
„ III	Onoruri făcute principilor bunți	332
„ IV	Onoruri făcute lui Constantin	333
„ V-VI	Anii vieții și ai domniei sale	333
„ VII	Constantin comparat cu Ciru și cu Alexandru	334
„ VIII	Constantin aduce tot universul la ascultarea sa	334
„ IX	Constantin lasă copiilor săi imperiul.	335

	Pag.
§ X	Istoria vieții lui Const. folositore publicului. 335
" XI	Faptele de pietate ale lui Constantin. 336
" XII	Const. crescut în palatul tiranilor. 337
" XIII	Const. se abține de a persecuta pre creștinii 338
" XIV	Const. umple tesaurul public 338
" XV	Persecuțiunea ridicată de cei-l-alți împărați. 339
" XVI	Constantie isgonesece din palat pe creștinii cari voiseră a jertfi idolilor 339
" XVII	Pietatea lui Constantin față de mântuitorul 340
" XVIII	Constantie e cel mai vechiul din împărați 341
" XIX	Constantin călătorește în Palestina cu Dioclețian. 341
" XX	Const. merge la părintele său 342
" XXI-XXII	Mórtea lui Constantie. Const. proclamat împărat 342
" XXIII-XXIV	Mórtea tiranilor. Const. împărat 243
" XXV	Victoriile lui Const. contra Englezilor 343
" XXVI	Constantin liberază Roma 344
" XXVII	Constantin adorază un singur Dumnezeu 344
" XXVIII-IX	Vedenia și visul lui Constantin. 345
" XXX	Cont. face un stég în formă de cruce 345
" XXXI-II	Descrierea stégului. Constantin citește sf. Scriptură. 346
" XXXIII	Adulterii comise la Roma de Maxentie 347
" XXXIV	Mórtea unei femei pentru a-și păzi castitatea. 347
" XXXV	Masacrul poporului din Roma 348
" XXXVI-VIII	Maxentie se dădu la magie. Mórtea sa. 348
" XXXIX	Intrarea lui Constantin în Roma 350
" XL-I	Statua lui Const. liberalitatea sa 350
" XLII-III	Onoruri făcute episcopilor; caritatea sa 351
" XLIV	Const. asistă la adunările episcopilor. 352
" XLV	Const. suferă indiscrețiunea unora 352
" XLVI-II	Victoriile lui Const. Mórtea lui Maximian 353
" XLVIII	Jocuri celebrate în al decilea an a lui Const. 353
" XLIX	Starea rea a afacerilor din Orient. 354
" L	Cursa întinsă de Liciniu lui Constantin. 354
" LI	Licinius oprește pe episcopi de a se aduna. 355
" LII-III	Isgonirea creștinilor. Edictele lui Licinius. 355
" LIV	Licinius ridică dregătoriile creștinilor ce refușau a jertfi idolilor 356
" LV	Legi privitoare la măritșuri testamente și impositae. 356
" LVI	Persecuțiunea ridicată de Licinius. 357
" LVII	Maximian bolnav publică o lege contra creștinilor. 357
" LVIII	Maximian fuge în haină de sclav. 358
" LXIX	Maximian perde vederea 358

CARTEA II.

§ I	Acușățiunii calomnioase aduse episcopilor 360
" II	Răsturnarea bisericilor. Masacrul episcopilor 360

§ III-IV	Const protege pre creștinii și face război lui Licinius .	361
" V	Discursul lui Licinius înainte de bătălie	362
" VI	Preșicerea învingerii lui Licinius	363
" VII-III	Puterea minunată a crucii. Purtarea stégului	363
" IX-X	Imprejurare remarcabilă. Mică lupte	364
" XI	Fuga rușinosă a lui Licinius	364
" XII	Const. câștigă victoria prin rugăciuni	365
" XIII	Clemența lui Const. către cei învinși.	365
" XIV	Aplicarea lui la rugăciune	366
" XV	Reaua credință a lui Licinius	366
" XVI	Licinius oprește de a ataca stégul crucii	367
" XVII-III	Victoria lui Const. mórtea lui Licinius	367
" XIX	Veseli publice	367
" XX	Legi publicate de Const. în favórea creștinilor.	368
" XXI	Legi în favórea martirilor și bisericilor	369
" XXII-III	Fericita stare a imperiului. Recunoștința lui Const.	369
" XXIV	Legile lui Const. atingătoare de religione.	370
" XXV	Exemplul luat din anticitate	370
" XXVI-II	Persecutorii și nenorocirile lor	371
" XXVIII	Dumnezeu se servește de Const. p. a. opri neleg.	372
" XXIX	Pietatea lui Const. Laude mărturisitorilor	372
" XXX	Dispozițiuni luate în favórea exilaților	373
" XXXI	Rechemarea celor din insule.	373
" XXXII	Rechemarea condamnaților la lucrarea metalurilor	374
" XXXIII-IV	Restituirea în dregători a celor condamnați	374
" XXXV	Restituirea averii martirilor și mărturisitorilor	375
" XXXVI	Dispozițiuni în favórea Bisericii	375
" XXXVII-IX	Restituirea pămînturilor și bunurilor	375
" XL	Restituirea oratorilor și cimitirilor	376
" XLI	Restituirea averilor vîndute	377
" XLII	Indemnarea la pietate	377
" XLIII	Execuțiunea acestei legi	378
" XLIV	Gubernămîntul provinciilor date creștinilor	378
" XLV	Idolatria oprită. Biserici zidite.	378
" XLVI	Scrisórea lui Const. către Eusebie și cei-l-alți.	379
" XLVII-VIII	Scrisórea și edictul lui Const. contra idolilor	380
" XLIX	Constantie Dioclețian și Maximian	381
" L	Persecuția pentru reducerea la tăcere a lui Apolon.	381
" LI	Const. cunósce din tinerețe nevinováția creșt.	381
" LII-III	Persecuțiune contra creștinilor. Blîndețe streinilor	382
" LIV-V	Pedépsa persecutorilor. Rugăciunea lui Const.	382
" LVI	Const. dorește ca tótă lumea să îmbrățișeze creșt.	383
" LVII-IX	Rugăciuni aduse lui Dumnezeu de Const.	384
" LX-I	Indemnarea la pace. Contestație ridicată de Arie	385
" LXII	Arie și partizanii lui Meletie	386
" LXIII	Const. trimite un episcop la Alexandria	386
" LXIV	Scrisórea lui Const. către Arie și Alexandru	387
" LXV	Ingrijirile lui Const. p. pacea bisericii.	387

	Pag.
§ LXVI	Desbinări liniștite în Africa 387
„ LXVII	Răspândirea religiunii în orient 388
„ LXVIII	Const. îndemnă pe clerici la pace. 388
„ LXIX-XI	Ocasiunea contestației. Indemnarea la pace. . . . 389
„ LXXII-III	Lăcrămile împăratului. Continuarea disputelor . . 391

CARTEA III.

„ I	Comparația pietății lui Const. cu a persecutorilor . . 393
„ II-III	Pietatea și portretul lui Constantin 394
„ IV	Disputele iscate în Egipt de Arie 395
„ V	Desbinarea atingătoare de serb. Pascelor. 396
„ VI-VII	Convocarea conciliului din Niceea. 396
„ VIII	Descrierea adunării din Niceea. 397
„ IX	Calitățile Epise. de la conciliul din Niceea. . . . 398
„ X	Ședința conciliului. Intrarea Împăratului. 398
„ XI-XII	Tăcerea conciliului. Discursul lui Constantin . . . 399
„ XIII	Constantin împacă pe Episcopi 400
„ XIV-V	Concluziunile conciliului și ospățul 401
„ XVI	Daruri făcute episcopilor. 401
„ XVII-XX	Scrisoarea lui Const. către Biserici, atingătoare de conciliul din Niceea 401
„ XXI	Const. trimite pe episcopi la Bis. lor. 404
„ XXII	Liberalitatea lui Constantin. 405
„ XXIII	Constantin scrie Egiptenilor. 406
„ XXIV	Ingrijirea lui Const. de a mai scrie 406
„ XXV	Const. ordonă de a zidi o biserică la Ierus. 406
„ XXVI	Mormântul mântuitorului. 407
„ XXVII	Împăratul ordonă a transporta dărămăturile templului Venus 408
„ XXVIII	Descoperirea mormântului 408
„ XXIX	Ordine date pentru a se zidi o Biserică 408
„ XXX	Scrisoarea lui Const. către Macarie în acest sens . . 408
„ XXXI-II	Planul măreț al Bisericii. Frumusețea plafondului . . 409
„ XXXIII	Construirea bisericii 410
„ XXXIV-VII	Descrierea mormântului, galeriilor și zidurilor . . 410
„ XXXVIII-IX	Descr. semi-cilindrului, intrării și vestibulului. . 411
„ XL	Darurile făcute de împărat. 412
„ XLI	Construirea a două alte biserici 412
„ XLII	Călătoria Elenei la Betleem. 412
„ XLIII	Descierea celor două biserici din Ierusalim . . . 413
„ XLIV	Mărimea curagiului și liberalitatea Elenei 413
„ XLV, XLVI-II	Elogiul pietății, test. și înmormântarea Elenei . . 414
„ LXVIII	Biserici zidite în Constantinopole în onor. martirilor. 415
„ XLIX	Icône ale păst. celui bun; port. lui Daniil Pic. ale crucii 416
„ L	Biserici zidite la Nicomidia și Antiochia 416
„ LI. LII	Bis. zidită la Mambri și scris. lui C-tin către Eusebie . 417
„ LIII	Mânt. s'a arătat lui Abram lângă stejarul lui Mambri . 417

	Pag.
§ LIV	Dărâmarea templurilor. 418
" LV	Dărâmarea unui templu din Fenicia 419
" LVI	Dărâmarea templului lui Esculap 420
" LVII	Convertirea păgânilor 421
" LVIII	Dărâmarea unui templu a lui Venus Constr. unei Bis. 421
" LIX	Tumult ațîtat în Antiochia cu ocazia lui Eustatie . 422
" LX	Scrisoarea lui Constantin către locuitorii din Antiochia prin care le ordonă de a lăsa pe Eusebie la Cesa-reea și de a alege alt episcop 423
" LXI	Scrisoarea lui Constantin către Eusebie prin care lăudă că a refuzat episcopia de Antiochia 425
" LXII	Scrisoarea lui C-tin către conciliu, prin care oprește. transferarea lui Eusebie 426
" LXIII	Ingrijirile luate de Const. pentru stîrpirea ereziilor . 426
" LXIV	Constituțiunea lui Const. contra ereticilor , 427
" LXV	Constantin oprește pe eretici d'a-se aduna. 428
" LXVI	Cărți găsite în mîna eret. Convert. mai multora din ei 428

CARTEA IV

§ I	Constantin face milostenii și dă dregătorii 430
" II	Reducerea unei a 4 părți din imposite 430
" III, IV	Tot despre imposite. Liberalitatea făcută de Constantin către apărătorii ce pierduse cauza lor. . . . 431
" V	Invingerea Sciților 431
" VI	Reducerea sarmaților la ascultarea romanilor 432
" VII	Ambasade de la diverse națiuni. Daruri făcute de Imp. 432
" VIII	Const. serie regelui Perșilor în favoarea creștinilor . 433
" IX-X	Scrisoarea lui Const. către Sapor, regele Perșilor și desprețuirea idolilor 433
" XI, XII	Despre prinderea lui Valerian. Ruina pers. Biser. 434
" XIII-XIV	Rugăminte în favoarea creștinilor. Pacea acordată rugăciunilor lui Constantin. 435
" XV	Imaginea lui Const. reprezentată rugînd pe D-zeu . 435
" XVI	Oprire d'a pune potretul lui Const. în tem. păgânilor 436
" XVII-III	Rugăciuni făcute la palat și lege pentru observarea duminicii 436
" XIX	Rugăciune făcută de soldații păgâni Duminica 437
" XX-XXI	Rugăciunea prescrișă soldaților. Sîrguinta lui la rug. 437
" XXII-IV	Cultul idolilor înlăturat Const. epise. extern. 438
" XXV	Ref. legilor privitoare la cei fără de copii 439
" XXVI-II	Legi contra jidovilor. Bunuri date Bisericii 440
" XXVIII	Discursuri compuse de Constantin. 441
" XXIX	Lăcomia unui avar înfruntată de Const. 442
" XXX	Clemența lui Constantin desprețuită 442
" XXXI	Discurs adresat de Constantin credincioșilor 442
" XXXII	Const. asculta discursul lui Eusebiu stînd în picioare 442
" XXXIII-IV-V	Constantin serie lui Eusebiu 443

	Pag.
„ XXXVI Grăbnicia lui Eusebiu p. executarea ordinului . . .	445
„ XXXVII Privilegiu acordate cetății Cesareea,	445
„ XXXVIII Convertirea altor cetăți la credință.	445
„ XXXIX Fiii lui Constantin, cesari.	446
„ XL Convocarea unui conciliu la Tir	446
„ XLI Scrisoarea lui Constantin către conciliu.	447
„ XLII Adunarea Episcopilor în Ierusalim	448
„ XLIII-IV Primirea făcută episc. Discursurile lor	449
„ XLV Descrierea Bis. din Ierusalim f. de Eusebiu	450
„ XLVI Timpul celebrării conciliului din Niceea.	450
„ XLVII-III Modestia lui Const. Căsătoria lui Constantie.	451
„ XLIX Ambasadorii trimiși de Indieni	451
„ L-I Impărțirea imperiului. Const. da sfaturi filor săi	452
„ LII Constituția viguroasă a lui Constantin	453
„ LIII Avariția și ipocrisia unora	453
„ LIV Aplicarea neconținută a lui	454
„ LV Const. se pregătesce de răsb. prin fapte de pietate	454
„ LVI-VIII Pacea dată Perșilor. Biser. zidite în Constantinopole.	455
„ LIX Mormintul lui Constantin	455
„ LX-I Bóla lui Const. discursul său prin care cere botezul	456
„ LXII-III Rugăciuni aduse de Const., mórtea sa	457
„ LXIV Regretele ómenilor de răsboi	458
„ LXV-VI Funeraliile și onorurile date lui Constantin	458
„ LXVII-VIII Proclamarea fiilor săi. Doliu public la Roma	459
„ LXIX-LXX Depunerea corpului lui Const. Rugăc. pentru el	460
„ LXXI Comparația fenixului și a grăului	461
„ LXXII-III Imagina lui Const., pietatea sa recompensată.	461
„ LXXIV Urmarea comparației lui Const și a altor împerați	461
„ Tabla materiilor.	463

